

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE

PROMOCIJAS DARBS

PIERĀDĪJUMU PIEĻAUJAMĪBAS TIESISKIE UN PRAKTISKIE ASPEKTI

Tiesību zinātnes
doktora studiju programmas
doktorants
Oskars Kulmanis
ok13018

Promocijas darba vadītāja:
Prof., Dr. iur. Kristīne Strada-Rozenberga

RĪGA 2023

SATURA RĀDĪTĀJS

IZMANTOTO SAĪSINĀJUMU SARAKSTS	4
IEVADS	5
1. PIERĀDĪJUMU PIEĻAUJAMĪBAS IZPRATNE	10
1.1. Pierādījumu pieļaujamības saturs un nozīme	10
1.2. Pierādīšanas teorijas galvenie jēdzieni un to nozīme	30
1.3. Pierādījumu īpašību izpratne	50
1.3.1. Pierādījumu attiecināmība	52
1.3.2. Pierādījumu ticamība	57
2. PIERĀDĪJUMU PIEĻAUJAMĪBAS PRAKTISKĀ NOZĪME	72
2.1. Pierādījumu pieļaujamības izvērtēšana	72
2.2. Kriminālprocesa principu nozīme pierādījumu pieļaujamības izvērtēšanā	106
2.2.1. Kriminālprocesuālā imunitāte	108
2.2.2. Kriminālprocesā lietojamā valoda	117
2.2.3. Cilvēktiesību garantēšana	128
2.2.4. Spīdzināšanas un pazemošanas aizliegums	144
2.2.5. Tiesības uz objektīvu kriminālprocesa norisi	151
2.2.6. Nevainīguma prezumpcija	159
2.2.6.1. Nevainīguma prezumpcijas saturs un nozīme	159
2.2.6.2. Nevainīguma prezumpcijas sasaiste ar pierādījumu pieļaujamību	172
2.2.7. Tiesības uz aizstāvību	181
2.2.7.1. Tiesību uz aizstāvību saturs un nozīme	182
2.2.7.2. Tiesību uz aizstāvību sasaiste ar pierādījumu pieļaujamību	192
3. PIERĀDĪJUMU PĀRBAUDE KĀ TAISNĪGAS TIESAS ELEMENTS	210
3.1. Tiesību uz taisnīgu tiesu saturs un nozīme	211
3.2. Tiesības uz taisnīgu tiesu un pušu līdztiesības princips	214
3.2.1. Pušu līdztiesības principa saturs un nozīme	214
3.2.2. Tiesību uz taisnīgu tiesu un pušu līdztiesības principa praktiskie aspekti	219

3.3.	Taisnīga tiesa un pierādījumu pārbaude.....	229
3.3.1.	Aizstāvības liecinieku nopratināšanas nosacījumi	236
3.3.2.	Apsūdzības liecinieku nopratināšanas nosacījumi	238
3.3.3.	Klātneesošu liecinieku liecību izmantošana pierādīšanā.....	243
3.3.4.	Lūgumi veikt procesuālās darbības iztiesāšanā un to izlemšana.....	250
3.4.	Pierādījumu pārbaude un tiesas nolēmuma tiesiskums un pamatotība.....	254
KOPSAVILKUMS		264
IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS		272
ANOTĀCIJA.....		299
ABSTRACT		300
ANNOTATION.....		301

IZMANTOTO SAĪSINĀJUMU SARAKSTS

Satversme	Latvijas Republikas Satversme
Eiropas Cilvēktiesību konvencija	Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija
Augstākā tiesa, Senāts	Latvijas Republikas Augstākā tiesa

IEVADS

Kriminālprocesam ir raksturīgs viens no augstākajiem iejaukšanās apmēriem personas pamattiesībās. Lai nodrošinātu efektīvu un pilnīgu procesa virzību uz krimināltiesisko attiecību noregulēšanu, kriminālprocesā ir paredzēts veikt virkni procesuālo darbību. Kriminālprocesa virzību uz gala noregulējumu nodrošina pierādīšanas process. Ziņu par faktiem iegūšana un nostiprināšana nodrošina pierādīšanas procesu, kurā kriminālprocesā pierādīšanas subjekti pamato pierādīšanas priekšmetā ietilpstošos apstākļus un kopumā nodrošina kriminālprocesa mērķa sasniegšanu.

Kriminālprocesa likumā noteikta stingra procesuālā kārtība, kādā tiek iegūtas, nostiprinātas un pārbaudītas ziņas par faktiem. Šī procesuālā kārtība kā neatņemamu ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas sastāvdaļu izvirza pamattiesību ievērošanu, kas kopumā ir vērsta uz taisnīga procesa sasniegšanu. Kriminālprocesa pamatprincipi regulē ziņu par faktiem iegūšanas, nostiprināšanas un izmantošanas procesu. Tie nosaka konkrētas izmeklēšanas darbību robežas, to mērķi un jēgu, attieksmi pret personām, viņu iesaisti procesā un pret viņu procesuālajām tiesībām, tie uzsver konkrētus aizsardzības līdzekļus, ja tiek pieļauti procesuāli defekti. Atkāpes no šīs procesuālās kārtības ievērošanas ziņu par faktiem iegūšanā un nostiprināšanā var būt pamats tam, lai apstrīdētu iegūto pierādījumu pieļaujamību un ticamību. Iztiesāšanas stadijā pierādījumu pārbaudē tiek novērtēti pierādījumi un tiek lemts, vai tie ir tostarp pieļaujami un izmantojami tiesas gala nolēmuma pamatošanai. Tādēļ pierādījumu pieļaujamība ieņem nozīmīgu lomu ikvienā krimināllietā un kriminālprocesa mērķa sasniegšanā.

Latvijas kā tiesiskas valsts tiesību sistēmā viena no pamatvērtībām ir cilvēktiesību ievērošana. Minēto apstiprina arī Latvijas Republikas Satversmes 8. nodaļas pieņemšana. Kriminālprocesa likums tika pieņemts un stājās spēkā pēc tam, kad Latvijas Republika jau bija ratificējusi Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju¹ un pievienojusies Eiropas Savienībai. Tas deva iespēju kriminālprocesa pamatprincipus noteikt atvērtas sistēmas veidā, kas pilnībā atbilst Eiropas Cilvēktiesību konvencijas saturam un tās piemērošanai praksē. Kriminālprocesa likuma 1. pants, kurā nostiprināts kriminālprocesa mērķis, kopsakarā ar minētā likuma 2. panta pirmo daļu, kas par kriminālprocesa tiesību avotiem atzīst tostarp Latvijas Republikas Satversmi un starptautiskās tiesību normas, un 2. nodaļā nostiprinātie pamatprincipi nosaka kriminālprocesa norises saturu un veidu, tostarp ziņu par faktiem iegūšanas, nostiprināšanas un pārbaudes kārtību.

Līdz šim tiesību zinātnē pierādījumu pieļaujamība ir pētīta. Tiesību zinātne ir pastāvīgā attīstībā, tādēļ pastāv iespēja aptvert un padziļināti izpētīt uz ziņu par faktiem iegūšanu un

---

¹ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., Nr. 143/144.

nostiprināšanu, kā arī uz to pārbaudi un izmantošanu attiecināmos kriminālprocesa pamatprincipus. Pētāmo jautājumu aktualitāti apstiprina arī apstākļi, ka Latvijas Tiesnešu mācību centrā tiesnešiem tiek organizēti semināri par pierādījumu pārbaudi kriminālprocesā, kuros darba autoram ir bijusi iespēja referēt par promocijas darba rezultātiem.

Taisnīgs noregulējums nav tikai vārdi procesuālajā likumā, bet gan procesa kvalitātes kritērijs, kas atbilst tiesiskuma principam un kriminālprocesa pamatprincipiem. Šim kritērijam kriminālprocesa sistēmā ir noteikta jēga un mērķis. Šis kritērijs iepretim valsts interesei nodrošināt efektīvu krimināllietu izskatīšanu sevī ietver arī pienākumu kriminālprocesā garantēt adekvātas iespējas procesā iesaistītajām personām īstenot savas procesuālās tiesības praktiskā un efektīvā veidā. Vārds „taisnīgs” raksturo kriminālprocesa kopumā, tādēļ šo kvalitāti iespējams aplūkot kā no pirmstiesas izmeklēšanas, kriminālvajāšanas, tā arī iztiesāšanas stadiju perspektīvas.

Arvien vairāk ar grozījumiem Kriminālprocesa likumā tiek izrādīti centieni kriminālprocesa padarīt efektīvāku. Neizbēgami rodas situācijas, kad šādas procesa modernizācijas ietvaros izmainās noteiktas lietas dalībnieku procesuālās garantijas, kas saistītas ar dalību pierādījumu pārbaudē un pierādījumu pieļaujamības vērtēšanā. Tādēļ, lai saglabātu taisnīgu procesu kopumā, ir apsverama līdzsvarojošo faktoru izveide citās kriminālprocesa stadijās.

Attīstoties Eiropas Cilvēktiesību tiesas, Satversmes tiesas un Augstākās tiesas praksei par tiesību jautājumiem, kas saistīti ar pamattiesību saturu, arvien pilnveidojas izpratne par pierādījumu pieļaujamību un uz to attiecināmo kriminālprocesa pamatprincipu saturu. Tas tiešā veidā papildina arī pierādījumu pieļaujamības nozīmi kriminālprocesā un tādēļ vienmēr saglabā šī temata aktualitāti. Tāpat pilnveidojas kriminālprocesa praktiskā norise, kas veido arvien jaunus izaicinājumus ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas procesā. Tādēļ promocijas darbam ir trīs savstarpēji saistīti mērķi:

1) atklāt pierādījumu pieļaujamības saturu un nozīmi, tās sasaisti ar pierādījumu izmantošanu;

2) noteikt, kā pierādījumu pieļaujamības saturu un tās izvērtēšanu ietekmē kriminālprocesa pamatprincipi;

3) noteikt pierādījumu pieļaujamības sasaisti ar pierādījumu pārbaudi un tiesas gala nolēmuma pamatošanu.

Šo mērķu sasniegšanai izvirzīti vairāki uzdevumi:

1) noteikt pierādījumu pieļaujamības izpratni, nozīmi;

2) noteikt, kāda ir pierādījumu pieļaujamības sasaiste ar pierādīšanas teorijas galveno jēdzienu saturu un citām pierādījumu īpašībām;

3) izpētīt pierādījumu nepieļaujamības jeb izslēgšanas nosacījumu nozīmi no taisnīga procesa perspektīvas;

4) apkopot nozīmīgākās nacionālajā un ārvalstu literatūrā paustās atziņas, kā arī Latvijas Augstākās tiesas tiesu, Eiropas Savienības tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē paustās atziņas par pierādījumu pieļaujamību un izmantošanu;

5) noteikt uz pierādījumu pieļaujamību attiecināmo kriminālprocesa pamatprincipu saturu un nozīmi, ar to ievērošanu saistītos problemātiskos aspektus ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas procesā, to ietekmi uz pierādījumu izmantošanu, un sniegt praktiskus risinājumus pierādījumu pieļaujamības metodoloģiskai novērtēšanai;

6) apkopot nozīmīgākās Latvijas Augstākās tiesas, Eiropas Savienības tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņas par taisnīga procesa elementu saturu un to nozīmi kriminālprocesā, kā arī vispārināt un sistematizēt taisnīga procesa vērtēšanas metodi;

7) identificēt ar taisnīga procesa elementiem saistītos problemātiskos aspektus pierādījumu pārbaudē, tiesas gala nolēmuma pamatošanā un sniegt to risinājumus.

Pētījums ir izklāstīts trīs nodaļās. Lai pilnvērtīgi izdarītu secinājumus par pierādījumu pieļaujamību, darba pirmajā nodaļā vērtēts pierādījumu pieļaujamības saturs un nozīme, pētāmā temata sistēmiski pilnīgākai atspoguļošanai koncentrēti arī aplūkoti pierādīšanas teorijas galvenie jēdzieni, pierādīšanas saturs, pierādīšanas priekšmeta un standarta saturs, pierādīšanas subjektu un pienākuma saturs, pierādījumu saturs un izpratne, kā arī aplūkota pierādījumu attiecināmības un ticamības izpratne. Pierādījumu attiecināmības un ticamības īpašību izpēte nodrošina iespēju turpmākās darba nodaļās padziļināti pētīt pierādījumu pieļaujamības praktisko nozīmi un kriminālprocesa pamatprincipu ietekmi uz šo pierādījumu īpašību.

Ņemot vērā, ka pierādījumu pieļaujamību veidojošie elementi likumā sistēmiski ir visplašāk noregulēti un ka tās izvērtējums ir nesaraujami saistīts ar ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas nosacījumiem, otrajā nodaļā pierādījumu pieļaujamības aspekti no praktiskās puses tiek analizēti, ievērojot Kriminālprocesa likumā noteikto sistēmu. Šajā nodaļā, ievērojot tiesību zinātnē, Latvijas tiesu, Eiropas Savienības Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē paustās atziņas, detalizēti aplūkoti Kriminālprocesa likuma 130. panta otrajā daļā noteikto pierādījumu absolūtas nepieļaujamības gadījumi. Tostarp secīgi tiek aplūkoti uz ziņu par faktiem iegūšanu un nostiprināšanu attiecināmie kriminālprocesa pamatprincipi, to saturs, nozīme, sistēma un vērtēšanas metodoloģija. Šīs nodaļas ietvaros tiek aplūkoti šādi kriminālprocesa pamatprincipi: kriminālprocesuālā imunitāte, kriminālprocesā lietojamā valoda, cilvēktiesību garantēšana, spīdzināšanas un pazemošanas aizliegums, tiesības uz objektīvu kriminālprocesa norisi, nevainīguma prezumpcija un tiesības uz aizstāvību.

Trešā nodaļa veltīta pierādījumu pārbaudei kā taisnīga procesa elementam. Aplūkojot pierādījumu pārbaudes kā būtiska pierādījumu izmantošanu garantējoša elementa nozīmi, tiek padziļināti pētītas tiesības uz taisnīgu tiesu un pušu līdztiesība un šo principu nozīme gan saistībā ar

ziņu par faktiem iegūšanu, gan arī pierādījumu pārbaudi iztiesāšanā. Pierādījumu pārbaudē, kas notiek tiesas izmeklēšanas laikā, tiek vērtēta arī pierādījumu pieļaujamība. Tas iezīmē pierādījumu pārbaudes nesaraujamo saistību ar pierādījumu pieļaujamību, kā dēļ minētais jautājums darbā tiks vērtēts padziļināti, jo šīs pierādījumu īpašības vērtēšana ir viens no taisnīgas tiesas elementiem, kas garantē iespēju novērtēt pierādījumu nozīmi lietā un to, vai tie izmantojami tiesas nolēmuma pamatošanai. Iezīmējot tiesību zinātnē, nacionālajā un starptautiskajā tiesu praksē paustās atziņas par tiesību uz taisnīgu tiesu un pušu līdztiesības principa saturu, tiek aplūkotas dažādas praktiskas situācijas, kad šo pamatprincipu nozīme iztiesāšanā var būt nozīmīga, tostarp vērtējot pierādījumu pieļaujamību. Taisnīgas tiesas un pušu līdztiesības kontekstā tiek aplūkota pierādījumu pārbaudes nozīme, tostarp kopsakarā ar liecinieku nopratināšanu un liecību izmantošanu gala nolēmuma pamatošanai. Šis vērtējums ir ļoti svarīgs kopsakarā ar grozījumiem Kriminālprocesa likumā, kas spēkā stājās 2021. gada 1. janvārī un kas šī likuma 489. pantā un 500. pantā ievieša izmaiņas liecinieku liecību pārbaudes kārtībā. Šajā nodaļā iezīmēta Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse un metodoloģija, kā tiek vērtēts procesa taisnīgums, tostarp kopsakarā ar apsūdzības, aizstāvības liecinieku nopratināšanu, iztiesāšanā nenopratinātu jeb klātneesošu liecinieku liecību pārbaudi un to izmantošanu gala nolēmuma pamatošanai. Šajā nodaļā aplūkoti no taisnīga procesa koncepta izrietošie kritēriji lietas dalībnieku pieteikto lūgumu izlemšanai gan saistībā ar liecinieku un ekspertu nopratināšanu, gan arī cita veida pierādījumu iegūšanai un pārbaudei. Tāpat aplūkoti taisnīga procesa nosacījumi, kas saistīti ar tiesas nolēmumu tiesiskumu un pamatotību.

Promocijas darba izstrādē lietotas tiesību zinātnē ierastās pētīšanas metodes. Vispirms izmantotas literatūras avotu studijas. Ārvalstu literatūra bija pieejama Latvijas Universitātes bibliotēkā, tās piedāvātajās ārvalstu datubāzēs, kā arī promocijas darba vadītājas prof. K. Stradas-Rozenbergas personiskajā arhīvā. Izmantotā literatūra, grāmatas un raksti dažādos žurnālos, pamatā ir latviešu, angļu un franču valodā, jo pētāmie jautājumi Latvijā detalizēti ir apskatīti daļēji. Minētais apstāklis zināmā veidā ierobežoja pieejamās literatūras daudzumu. Taču tas neliedza padziļināti pētīt citus pieejamos avotus. Būtisku nozīmi disertācijas darba izstrādē deva arī tiesību normu interpretācijas metodes. Darbā izmantoti indukcijas un dedukcijas slēdzieni no tiesību doktrīnas, Eiropas Savienības tiesību normām, nacionālo tiesu un starptautisko tiesu praksē paustajām atziņām. Darbā izmantota salīdzinošā pētniecības metode, kas palīdzēja iezīmēt pierādījumu pieļaujamības sasaisti ar pierādījumu pārbaudi un izmantošanu, kriminālprocesa pamatprincipu saturu, nozīmi un to ietekmi uz pierādījumu pieļaujamību.

Darba izstrādē liela vērība pievērsta tiesas nolēmumu atļaušanai un izpētei. Uz pierādījumu pieļaujamību attiecināmo kriminālprocesa pamatprincipu tvērumā aplūkoti dažāda līmeņa vispārējās jurisdikcijas tiesu nolēmumi krimināllietās, uzmanību pievēršot tieši Senāta lēmumiem. Satversmes tiesas nolēmumi izmantoti galvenokārt taisnīgas tiesas koncepta satura noskaidrošanai. Eiropas

Savienības Tiesas nolēmumu analīze galvenokārt bija saistīta ar dažādo uz kriminālprocesu attiecināmo Direktīvu satura un mērķa analīzi un tajās noteiktajiem uz pierādījumu iegūšanu attiecinātajiem minimālajiem standartiem. Savukārt Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra aplūkota, pētot Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3., 6. un 8. pantā noteiktās pamattiesības, kas ar iepriekš minēto pētniecības metožu palīdzību ļāva izdarīt vispārinātus secinājumus, kas galveno nozīmi ieņēma kopsavilkuma sagatavošanā.

Liela ieguldījuma Kriminālprocesa likuma 9. nodaļas izstrādei un praksei deva prof. K. Stradas-Rozenbergas promocijas darbs „Pierādīšanas teorija kriminālprocesā”. Laika gaitā Latvijā detalizēti pētījumi par pierādījumu pieļaujamības praktiskajiem aspektiem veikti par atsevišķiem kriminālprocesa pamatprincipiem. Savukārt tiesu praksē šie tiesību jautājumi tiek aplūkoti izskatāmo lietu ietvaros.

Citu pētījumu, kas detalizēti apzina, apkopo un vērtē uz pierādījumu pieļaujamību un tās saturu attiecināmo nacionālo un starptautisko tiesu praksi, kā arī no tiesībām uz taisnīgu tiesu izrietošo pušu līdztiesības principu, vēl nav. Šie apstākļi noteica promocijas darba temata izvēli un mērķi apzināti turpināt maģistra darbā aizsākto ceļu, aplūkot pierādījumu pieļaujamības institūta nozīmi un praksē konstatētus, bet vēl neizpētītus aspektus, kas ļautu rast taisnīgu risinājumu procesuāliem jautājumiem esošās kriminālprocesa pamatprincipu sistēmas ietvaros. Var pievienoties tiesību zinātnē paustajam, ka likumam nav jābūt kazuistiskai rīcības instrukcijai katram iespējama dzīves gadījumam.² Tādēļ arī šī darba ietvaros tiek padziļināti vērtēta spēkā esošā kriminālprocesa pamatprincipu sistēma, kurā ir iespējams rast pilnīgu risinājumu ikvienam likumā ierakstītam un arī vēl neierakstītam ar pierādījumu pieļaujamību saistītam aspektam.

Promocijas darbā paustais viedoklis ir autora personīgais viedoklis un nav saistīts ar darbavietas viedokli.

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

Promocijas darbs izstrādāts projekta Nr. 8.2.2.0/20/I/006 “LU doktorantūras kapacitātes stiprināšana jaunā doktorantūras modeļa ietvarā”.

² Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas standarts un priekšmets. Grām.: Kriminālprocess. Raksti, 2015-2020. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2021, 603. lpp.

1. PIERĀDĪJUMU PIEĻAUJAMĪBAS IZPRATNE

1.1. Pierādījumu pieļaujamības saturs un nozīme

Likumdevējs Kriminālprocesa likuma 130. pantā ir nostiprinājis pierādījumu pieļaujamības nosacījumus. Šī panta pirmā daļa noteic, ka kriminālprocesa laikā iegūtās ziņas par faktiem ir pieļaujams izmantot kā pierādījumus, ja tās iegūtas un procesuāli nostiprinātas šajā likumā noteiktajā kārtībā. Tātad likumdevējs pierādījumu pieļaujamības konstatēšanai izvirzījis divus kumulatīvus priekšnoteikumus: 1) ziņas par faktiem iegūtas likumā noteiktajā kārtībā; 2) iegūtās ziņas par faktiem ir procesuāli nostiprinātas likumā noteiktajā kārtībā. Turklāt minētajā pierādījumu pieļaujamības definīcijā ir iekļauta galvenā pierādījumu nozīme – to izmantošana. Tādējādi pierādījumu pieļaujamība sistēmiski ir saistāma arī ar pierādījumu izmantošanu.

Pierādījumu pieļaujamība pierādījumu īpašību loģiskajā shēmā ir otrā obligātā pazīme pēc attiecināmības, un aiz tās vērtējama pierādījumu ticamība. Pastāv divas pierādījumu pieļaujamības izpratnes. Angloamerikāņu tiesību sistēmās attiecināmība tiek iekļauta pieļaujamības sastāvā, taču bijušajās padomju valstīs atbalsta izpratni, kurā šīs abas īpašības tiek nošķirtas. Bez izņēmumiem nekas, kas nav, vai kam pēc loģikas nevajadzētu būt attiecināmam, nav pieļaujams.³ Kā obligāts elements pierādījumu pieļaujamība kriminālprocesā raksturo pierādījumus, ievērojot šādus aspektus: pierādījumu likumīgais avots, to iegūšanas un nostiprināšanas metodes, tos iegūstošā subjekta kompetences.⁴

Angloamerikāņu tiesību sistēmās pierādīšanas zinātnē galvenokārt valda uzskats, ka visi pierādījumi, kas ir attiecināmi uz lietu jeb var pamatot kāda fakta esamību vai neesamību, ir pieļaujami, ja tiesnesis tos nav noraidījis, pamatojoties uz pierādījumu izslēgšanas nosacījumiem vai saviem uzskatiem.⁵ Tāpat šajā sistēmā izteikts viedoklis, ka pierādījumu pieļaujamības prasības nosaka, ņemot vērā noziedzīga nodarījuma smagumu, nodoma veidu, kā arī tā ietekmi uz pierādījumu ticamību.⁶ Piemēram, lemjot par eksperta pierādījumu pieļaujamību, tiesnesim ir jāapsver galvenokārt divi aspekti, t.i., šo pierādījumu attiecināmība un ticamība. Attiecināmība tiek saistīta ar pierādījuma nozīmi lietas gala iznākuma sasniegšanā. Taču attiecināmi pierādījumi var tikt izslēgti, ja ieguvums no tiem tiesas procesā mazāks kā tā radītais risks radīt neskaidrības vai procesa

³ Dennis I. H. The law of evidence. Second edition. London: Sweet & Maxwell, 2006, p. 12.

⁴ Georgij Y., Kostenko R. The Admissibility of Statements Provided by an Accused Person in the Russian Criminal Procedure. Journal of Advanced Research in Law and Economics, Vol. 9, Issue 5, 2018, p. 1686. Pieejams: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/jarle9&i=1692> [aplūkots 17.02.2023.].

⁵ Keane A. The modern law of evidence. Sixth edition. New York: Oxford University Press Inc., 2006, p. 21.

⁶ Delmas-Marty M., Spencer J. R. European Criminal Procedures. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, p. 605.

novilcināšanu.⁷ Angloamerikāņu tiesību sistēmās valdošajā izpratnē pierādījumu pieļaujamības nosacījumi nav stingri noteikti. Tie ir atkarīgi no lietas apstākļiem, tos var noteikt tiesnesis. Tāpat arī procesuālie pārkāpumi, kas pieļauti pierādījumu iegūšanā, var neradīt tādas sekas, lai izslēgtu to izmantošanu pierādīšanā.

Kriminālprocesa mērķis tostarp tiek sasniegts ar pierādīšanas starpniecību. Lai tiktu nodrošināts pierādīšanas process, ir nepieciešams iegūt ziņas par faktiem, kas pamatā notiek pirmstiesas kriminālprocesa ietvaros. Ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas kārtību nosaka Kriminālprocesa likuma 9.-11. nodaļa. Šīs apakšnodaļas ietvaros, lai atklātu pierādījumu pieļaujamību veidojošos nosacījumus, kas attiecas uz izmeklēšanas un speciālo izmeklēšanas darbību veikšanu, tiks aplūkoti arī normatīvi tiesiskajā regulējumā ietvertie aspekti.

Ziņu par faktiem iegūšana galvenokārt ir saistīta ar iejaukšanos dažādās kriminālprocesa iesaistīto personu tiesībās un likumīgajās interesēs. Piemēram, atzīmējamās tiesības uz brīvību, privāto dzīvi, cilvēka neaizskaramību, arī cilvēka cieņa. Taču kriminālprocess kā sabiedrībai nozīmīgs process, kura ietvaros tiek noskaidrotas un pie kriminālatbildības sauktas noziedzīgo nodarījumu izdarījušās personas, tostarp taisnīgi atrisinot jautājumu par cietušajai personai radīto kaitējumu, prasa samērīgi iejaukties procesā iesaistīto personu tiesībās. Tas visbiežāk notiek ziņu par faktiem iegūšanas procesā.

Tiesību zinātnē atzīmēts, ka kriminālprocesa mērķis netiek sasniegts situācijās, kad tiek iegūti uz lietu neattiecināmi pierādījumi.⁸ Šāda atziņa ir pilnībā pamatota, jo kriminālprocesa mērķa sasniegšanai nevajadzīgu ziņu par faktiem iegūšana ikvienā gadījumā dod pamatu atzīt to iegūšanas rezultātā notikušo iejaukšanos personu tiesībās par neattaisnotu.

Pierādījumu pieļaujamības nosacījumi ir saistīti ar konkrētu robežu noteikšanu gan attiecībā uz to, kādas ziņas par faktiem kriminālprocesā iegūstamas, gan arī to, kādā veidā šīs ziņas par faktiem tiek iegūtas un arī procesuāli nostiprinātas. Citiem vārdiem, pierādījumu pieļaujamība nosaka, ka ziņu par faktiem iegūšana un nostiprināšana tiek veikta noteiktā, saprotamā un pārskatāmā kārtībā. Šādi nosacījumi ir neatņemama taisnīga procesa daļa.

Pierādījumu attiecināmība ļauj brīvi kriminālprocesā izmantot visas tās ziņas par faktiem, kas attiecas uz lietu. Taču pierādījumu pieļaujamība minētajai brīvībai pieejai ievieļ zināmas robežas, proti, uz lietu attiecināmiem pierādījumiem jābūt pieļaujamiem, t.i., iegūtiem un nostiprinātiem likumā noteiktajā kārtībā.⁹ Pierādījumu pieļaujamība ir svarīgs procesuālais koncepts. Tas nosaka, ka

---

⁷ Craig A. Forensic Evidence in Court: Evaluation and Scientific Opinion. John Wiley & Sons Incorporated, 2016, p. 33. Pieejams: <https://ebookcentral-proquest-com.databases.lanet.lv/lib/lulv/reader.action?docID=4592135> [aplūkots 17.02.2023.].

⁸ Ashworth A., Redmayne M. The Criminal Process. Third Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2005, p. 106.

⁹ Sk. Kuczynska H. Admissibility of Evidence Obtained as a Result of Issuing an European Investigation Order in a Polish Criminal Trial. Review of European and Comparative Law, 46 (3), 2021, p. 70. Pieejams: <https://heinonline->

pierādījumiem, lai tie tiktu izmantoti kriminālprocesā, ir jābūt pieļaujamiem saskaņā ar likumu. Nosacījumi, kas paredz to, vai pierādījumi ir vai nav pieļaujami, būtu tulkojami plaši. Aspekts par piemērojamām tiesībām attiecas uz tiesību normām, kas parasti ir noteiktas kriminālprocesuālā likumā vai attiecīgās konstitūcijā ietvertās tiesību normās, kas vispārīgi nosaka apsvērumus, kas aizliedz spīdzināšanu vai necilvēcīgu izturēšanos vai pazemojošu attieksmi, kā arī miesas sodus.¹⁰ Turklāt ziņu par faktiem iegūšanai, neatkarīgi no tā, vai pirmstiesas kriminālprocess ir inkvizitorisks vai kā sacīkste, ir jābūt patiesai, tas ir, faktiem ir jāatspoguļo īstenība. Inkvizitorā procesa gadījumā uz pierādīšanas procesu, tā tvērumu un faktu noteikšanu lietā lielāka ietekme ir kriminālās justīcijas iestādēm, policijai, prokuratūrai, tiesai.¹¹ Šajā sakarā atzīmējams, ka formālas ziņu par faktiem iegūšanas kārtības ievērošana, nostiprinot mākslīgi radītu, nepatiesu saturu nav savienojama ar kriminālprocesa mērķi un norāda uz šāda veida procesuālo darbību veicēja citādu izpratni par kriminālprocesa nozīmi un tā mērķi.

Piemēram, Singapūras Pierādījumu Likumā noteikts vispārīgs princips, atbilstoši kuram visi attiecināmie pierādījumi ir pieļaujami, kamēr tieši nav konstatēts pretējais. Minētais princips aplūkots kopsakarā ar Singapūras Kriminālprocesa kodeksa 259. pantu, kurā paredzēti liecinieka liecību pieļaujamības nosacījumi. Šie nosacījumi tostarp ierobežo šādu pierādījumu izmantošanu ārpus kriminālprocesa.¹² Savukārt Somijas kriminālprocesā pastāv brīva pierādījumu sistēma, atbilstoši kurai lietas dalībniekiem ir tiesības izmantot jebkādas formas pierādījumus, tiem no pieļaujamības aspekta nav noteikti formas nosacījumi. Pierādījumu izslēgšana jeb atzīšanas par neizmantojamiem ir iespējama, taču tā nav obligāta, tostarp gadījumos, kad pierādījumi iegūti nelikumīgi.¹³

Priekšnoteikums, kas attiecas uz likumā noteiktās kārtības ievērošanu ziņu par faktiem iegūšanā, sevī ietver visus ar pierādījumu iegūšanu saistītos pierādījumu pieļaujamības nosacījumus. Tiesību zinātnē izstrādātas četras teorijas, kas pamato likumam neatbilstošā kārtībā iegūto ziņu par faktiem izslēgšanu no pierādījumu loka un aizliegumu šādas ziņas par faktiem izmantot pierādīšanā: 1) nepieciešamība preventīvi atturēt kriminālprocesu veicošās personas no atkārtotu līdzīgu pārkāpumu izdarīšanas nākotnē, iegūstot ziņas par faktiem; 2) prasība garantēt pierādījumu

---

org.datubazes.lanet.lv/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/recol46&id=70&men_tab=srchresults#
[aplūkots 12.08.2022.].

¹⁰ Skorupka J. The rule of admissibility of evidence in the criminal process of continental Europe. *Revista Brasileira De Direito Processual Penal*, 7 (1), 2021, p. 94. Pieejams: <https://heinonline.org/datubazes.lanet.lv/HOL/Page?handle=hein.journals/rbdpp7&id=93&collection=journals&index=> [aplūkots 11.08.2022.].

¹¹ Skorupka J. 2021, p. 97.-98.

¹² Shi S., Wong W. K. Criminal Procedure, Evidence and Sentencing. *Singapore Academy of Law Annual Review of Singapore Cases*, Vol. 2021, p. 438. Pieejams: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/salar2021&i=480> [aplūkots 06.02.2023.].

¹³ Riekkinen J. Electronic Evidence in Criminal Procedure: On the Effects of ICT and the Development towards the Network Society on the Life-Cycle of Evidence. *Digital Evidence and Electronic Signature Law Review* 16, 2019, p. 7.-8. Pieejams: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/digiteeslr16&i=10> [aplūkots 08.02.2023.].

ticamību; 3) nepieciešamība nodrošināt personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesību ievērošanu; 4) nepieciešamība nodrošināt nolēmuma, ar kuru noregulē krimināltiesiskās attiecības, leģitimitāti un autoritāti.¹⁴ Mūsdienās, ievērojot krimināltiesību sfērā pieņemto Eiropas Savienības direktīvu mērķi izveidot kopīgus minimālos standartus un tiesiskuma telpu, tiesas sprieduma leģitimitātes teorijas ietvaros pierādījumu pieļaujamība garantē arī tiesas spriedumu atzīšanu un izpildi krimināllietās Eiropas Savienības ietvaros.

Tiesību zinātnē tiek atzīts, ka pierādījumu pieļaujamības aizsargājošais mērķis, konstatējot, ka ziņas par faktiem iegūtas jo sevišķi aizstāvību īstenojošās personas tiesību aizskāruma rezultātā, nodrošina, ka ziņas principā būtu atzīstamas par izslēdzamām no pierādījumu kopuma. Ziņām par faktiem, kas iegūtas, atkāpjoties no procesuālajā likumā paredzētajiem nosacījumiem, jātiek izslēgtām, izņemot gadījumu, kad tiesa atzīst, ka apsūdzētā persona ar to izmantošanu nav nostādīta nevienlīdzīgā situācijā.¹⁵ Tāpat likumā noteikto ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas nosacījumu ievērošana ir svarīgs garants, kas nodrošina arī iegūto ziņu satura kvalitāti jeb patiesumu. Taču ne visos gadījumos procesuālās formas ievērošana nodrošinās, ka personiski pierādījumi ir patiesi. Šajā sakarā atzīmējams, ka būtībā kriminālprocesa mērķis nav vērsts uz nepatiesu pierādījumu iegūšanu, tādēļ izslēdz uz ziņu avotu ietekmēšanu vērstu metožu pielietošanu. Prasības par tiesisku līdzekļu izmantošanu izslēdz procesa rezultāta panākšanu par katru cenu, izmantojot neatbilstošus līdzekļus. Šādā veidā būtībā nostiprinās procesa kvalitāte un laba ziņu iegūšanas prakse.

Pierādījumu pieļaujamības nosacījumu ievērošana tāpat ir cieši saistīta ar patiesības noskaidrošanu lietā. Ziņu iegūšana procesuāli nevainojamā veidā būtiski stiprina lietā iegūtā pierādījumu kopuma kvalitāti. Ja ziņu iegūšana notikusi, pieļaujot procesuālas kļūdas, ir svarīgi noteikt, vai tas ir kavējis noskaidrot lietas būtību. Apstākļos, kad procesuālas kļūdas nav traucējušas sasniegt kriminālprocesa mērķi, ir apsverama iespēja izmantot šādas defektīvi iegūtas ziņas. Šādā veidā pierādījumu pieļaujamība kā pamatnosacījums patiesības noskaidrošanai liedz mākslīgi radītu pierādījumu iegūšanu un izmantošanu.

Ņemot vērā minēto, atzīstams, ka pierādījumu pieļaujamības institūts ietver vērtējumu par procesuālo līdzekļu kopumu ziņu par faktiem iegūšanai, nostiprināšanai un izmantošanai, kas nepieciešams lietas būtības noskaidrošanai un taisnīga krimināltiesisko attiecību noregulējuma sasniegšanai.

---

¹⁴ Delmas-Marty M., Spencer J. R. *European Criminal Procedures*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, p. 603.; Jackson J. D., Summers S. J. *The Internationalisation of Criminal Evidence. Beyond the Common Law and Civil Law Traditions*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 154.-156.

¹⁵ Jackson J. D., Summers S. J. *Obstacles to Fairness in Criminal Proceedings: Individual Rights and Institutional Forms*. Bloomsbury Publishing Plc, 2018, p. 277. Pieejams: <https://ebookcentral-proquest-com.datubazes.lanet.lv/lib/lulv/reader.action?docID=5264892> [aplūkots 17.02.2023.].

Sīkāk ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas kārtību regulē Kriminālprocesa likuma 9. nodaļa „Pierādīšana un pierādījumi”, 10. nodaļa „Izmeklēšanas darbības”, 11. nodaļa „Speciālās izmeklēšanas darbības”. gadījumos, kad ziņas par faktiem iegūstamas ārvalstī, izmantojama Kriminālprocesa likuma „C” sadaļa „Starptautiskā sadarbība krimināltiesiskajā jomā”. Ir atzīmējams, ka bez Kriminālprocesa likuma noteiktu ziņu par faktiem iegūšanas kārtību regulē arī Operatīvās darbības likums¹⁶. Šis likums nosaka operatīvās darbības tiesiskos pamatus, principus, uzdevumus, mērķus un saturu, reglamentē tās procesu, formas un veidus, operatīvās darbības subjektu amatpersonu statusu, tiesības, pienākumus un atbildību, kā arī šīs darbības finansēšanu, uzraudzību un kontroli.

Operatīvās darbības likuma preambulā nav tiešas norādes, ka operatīvās darbības pasākumu tiešais mērķis ir arī ziņu par faktiem iegūšana. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 127. panta trešajai daļai šādas ziņas par faktiem drīkst izmantot kā pierādījumu, ja tās iespējams pārbaudīt Kriminālprocesa likumā noteiktajā procesuālajā kārtībā.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 139. panta pirmo daļu iepriekš plānojamas izmeklēšanas darbības parasti veic laikā no plkst. 08.00 līdz 20.00. gadījumos, kad izmeklēšanas darbība nav atliekama, jo tas var novest pie būtisku pierādījumu zaudēšanas un apdraud kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, to veic nekavējoties. Tātad iepriekš plānotas izmeklēšanas darbības, piemēram, liecinieku nopratināšanas, apskates, kratīšanas u.c. veicamas, ievērojot minētos nosacījumus. Taču norādīto izņēmuma gadījumā iespējamas arī atkāpes no vispārīgajiem nosacījumiem, kas izteikti būtu, piemēram, notikuma vietas apskates gadījumā.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 139. panta otrajai daļai izmeklēšanas darbības sākumā tās veicējs informē konkrētajā procesā iesaistīto personu par tās tiesībām un pienākumiem, kā arī brīdina par atbildību par savu pienākumu nepildīšanu. Nav jāinformē un jābrīdina persona, kuras procesuālie pienākumi ir vienlaikus arī tās profesionālie darba pienākumi.

No minētā nosacījuma izriet, ka izmeklēšanas darbības veicējam pirms attiecīgās procesuālās darbības būtu jāinformē tajā iesaistītā persona par viņas tiesībām, tajā skaitā, arī par tiesībām neliecināt pret sevi un saviem tuviniekiem pratināšanas gadījumā, tiesībām atteikt veikt publiski nepieejamas vietas apskati, u. c. No personas tiesību aizsardzības aspekta nav izšķirošas nozīmes apstākļiem, kādēļ nav izpildīts Kriminālprocesa likuma 139. panta otrajā daļā noteiktais pienākums. Pastāv procesuālā garantija, ka atteikšanās no tiesībām ir spēkā vien tad, ja notikusi skaidra un apzināt atteikšanās. Atteikšanās no tiesībām nevar notikt, ja persona vispār nav informēta par to saturu, jo šādā gadījumā tiesiskā noteiktība par atteikšanās faktu un tā saturu nav panākta. Turklāt apstākļiem, kādēļ persona nav iepazīstināta ar tiesībām un atteikšanās no šo tiesību sekām,

---

¹⁶ Operatīvās darbības likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 131, 30.12.1993.

nav izšķiroša nozīme. Tiesības veikt izmeklēšanas darbību sakarā ar personas piekrišanu tai kopsakarā ar atteikšanos no savām procesuālajām garantijām var rasties vien tad, kad no valsts puses vispirms tiek izpildīts procesuālais pienākums skaidrā un saprotamā veidā informēt procesā iesaistīto personu par viņas tiesībām un garantijām. Šāda secība nodrošina ne tikai personas ar pamattiesību ievērošanu, bet arī novērš pilnvaru ļaunprātīgas izmantošanas risku.

Var pievienoties tiesību zinātnē paustajam viedoklim, ka, piemēram, kratīšanas gadījumā tajā iesaistītajai personai būtu vēlams sniegt pietiekamu informāciju rakstveidā par to, kāpēc tiek veikta kratīšana, ko meklēs un izņems, kā arī iespējamās tiesību aizsardzības līdzekļus.¹⁷ Personai informēšana par procesuālajām garantijām ir ļoti nozīmīgs aspekts, jo, no vienas puses, iebildumu neesības gadījumā ir viens no apstākļiem, kas apstiprina procesuālās darbības norisi atbilstoši likumam. Savukārt, no otras puses, iebildumu esības gadījumā vērš uzmanību uz iespējamu procesuālo defektu esību, kas pārbaudāmi tiesas izmeklēšanā.

Pierādījumu pieļaujamība uzskatāma par pierādījuma procesuālās formas pazīmi.¹⁸ Procesuālās formas nosacījumus, kā arī pierādījumu pieļaujamības kritērijus reglamentē Kriminālprocesa likums.¹⁹ Ir pausts viedoklis, ka pierādījumu pieļaujamība ir noteikumi, kas nosaka to, kādus pierādījumus avotu ziņā var izmantot lietas faktisko apstākļu konstatēšanā.²⁰ Šāda izpratne uzskatāma par pareizu, taču mūsdienās pierādījumu pieļaujamību saista ne tikai ar izpratni par pierādījumu avotiem. Proti, tā attiecas gan uz pierādījumu iegūšanas, gan arī nostiprināšanas kārtību. Vienkāršiem vārdiem pierādījumu pieļaujamību varētu skaidrot kā nosacījumu, vai pierādījumi ir vai nav pieņemami lietā.²¹

Prof. A. Liede norādījis, ka pierādījumu pieļaujamību izvērtē pēc četriem formāliem nosacījumiem: 1) pierādījumi iegūti no likumā pieļautiem avotiem; 2) tie procesuāli nostiprināti ar likumā paredzētiem pierādīšanas līdzekļiem; 3) to iegūšanas norisē ievēroti visi procesuālās kārtības noteikumi; 4) tos iegūstot, nav lietoti likumā neatļauti paņēmieni un metodes.²² Šie nosacījumi ir saglabājuši savu aktualitāti. Turklāt mūsdienās pierādījumu pieļaujamības izpratne un cilvēktiesību garantēšanas prasības sistēmiski aptver uzskaitītais 3. un 4. punkts. Kriminālprocesa likuma sistēmā izmeklēšanas darbību veikšanas kārtībā ir ietverti arī kritēriji cilvēktiesību ievērošanai, kā arī to neievērošanas sekas.

---

¹⁷ Kusak M. Common EU Minimum Standards for Enhancing Mutual Admissibility of Evidence Gathered in Criminal Matters. *European Journal on Criminal Policy and Research*, September 2017, Volume 23, Issue 3. Pieejams: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10610-017-9339-0> [aplūkots 26.03.2022.]

¹⁸ Strada-Rozenberga K. 2002, 203. lpp.

¹⁹ Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. 2000, 192. lpp.

²⁰ Strogovičs M. S. Kriminālprocess. Mācību grāmata juridiskiem institūtiem un fakultātēm. Rīga: Latvijas valsts izdevniecība. 1949, 134. lpp.

²¹ Roberts P., Zuckerman A. 2004, p. 96.

²² Liede A. 1970, 236. lpp.

Pierādījumu izmantošana pierādīšanā nav saistīta tikai ar formālu pierādījumu iegūšanas kārtības ievērošanu. Būtisks aspekts, lai pierādījumi varētu tikt izmantoti tiesas nolēmuma pamatošanai, ir to pārbaude iztiesāšanas laikā. Šo nosacījumu neievērošana var novest pie netaisnīga procesa.

Ievēribu izpelnās arī Angloamerikāņu tiesību sistēmās iedibinātais nosacījums, ka par pierādījumu pieļaujamību tiek lemts, klāt neesot zvērinātajiem. Šāda nostāja saistīta ar mērķi neiespaidot zvērinātos ar pierādījumiem, kas var netikt izmantoti, lai pierādītu apsūdzētā vainīgumu.²³ Šāds kritērijs ir noteikts Amerikas Savienoto Valstu Federālo noteikumu par pierādījumiem²⁴ 103. nosacījuma d) apakšpunktā. Savukārt anglosakšu tiesībās zvērinātajiem tiek dotas tiesības brīvi novērtēt pierādījumus. Izslēgšanas nosacījumi tiek izmantoti tikai gadījumos, kad ticami domāt, ka zvērinātie varētu kļūdaini piešķirt nozīmi konkrētiem pierādījumiem, tas ir, kļūdaini noteikt, vai fakts ir patiess vai nepatiess.²⁵

Angloamerikāņu izpratne par pierādījumu pieļaujamību atšķiras no Latvijā pieņemtās izpratnes. Kriminālprocesa likuma 130. pantā likumdevējs ietvēris nosacījumus, kas izpildāmi, lai pierādījumi tiktu uzskatīti par pieļaujamiem. Tāpat likumdevējs šī panta trešajā daļā vispārīgi noteicis gadījumus, kad pierādījumu pieļaujamība ir ierobežota. Tas iespējams gadījumos, kad procesuālie pārkāpumi neizraisa to absolūtu nepieļaujamību, ir nebūtiski vai tādi, kas var tikt novērsti, kā arī neietekmē iegūto ziņu ticamību, vai arī procesuāli defektīvi iegūto ziņu ticamību apstiprina citas iegūtās ziņas.

Vairumā Eiropas valstu valda analoga izpratne, proti, ka pierādījumiem, lai tos uzskatītu par pieļaujamiem, jābūt iegūtiem likumā noteiktā kārtībā.²⁶ Angloamerikāņu tiesību sistēmās pierādījumu pieļaujamību vērtē atšķirīgi. Par pierādīšanai nepieļaujamām atzīst baumas, neticamu vai tādu atzīšanos, kas iegūta, uz personu izdarot spiedienu, apsūdzētā personību, tiesas par nepieļaujamiem atzītus pierādījumus, sevi inkriminējošus apgalvojumus vai viedokļus, ierobežotas pieejamības informāciju, pamatojoties uz sabiedrības interesēm par nepieļaujamiem atzītus pierādījumus.²⁷ Minētajiem gadījumiem, kad pierādījumi nav pieļaujami, ir arī noteikti izņēmumi. Ir pieņemts, ka par baumām neatzīst tādas ziņas, kurās persona norāda uz citas personas teikto, vienlaicīgi neapgalvojot, ka šī informācija ir patiesība.²⁸ Tajā pašā laikā Francijā valda uzskats, ka kriminālprocess ierobežo atzīšanās nozīmi, to uzskata par vienlīdzīgu pierādījumu līdzās pārējiem,

²³ Aberbrase O., Burton F., Cooray U., Clore J., Haines J. 1993, p. 260.

²⁴ Federal rules of evidence. Rule 103, Pieejams: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_103 [aplūkots 02.04.2022.]

²⁵ Appazov A. Expert evidence and international criminal justice. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2015, p. 97.

²⁶ Delmas-Marty M., Spencer J. R. 2002, p. 603.

²⁷ Aberbrase O., Burton F., Cooray U., et. al. 1993, p. 257.

²⁸ Turpat, p. 340.

ne tikai atzīstot tiesības sevi neinkriminēt, bet arī nosakot, ka tiesai nav saistoša personas atzīšanās. Tai jānotiek brīvi un apzinoties tās sekas.²⁹

Tiesību zinātnē atzīts, ka pierādījumu pieļaujamība ir procesuāltiesisks jautājums. Tam var būt prioritārs raksturs iepretim materiāltiesiskiem jautājumiem. Šī prioritāte izpaužas apstākļi, ka visu pirms izlemjams procesuālais jautājums, vai pierādīšanā izmantojamie pierādījumi ir pieļaujami, jo no šī aspekta izriet, kāda tiesiskā atbilde var tikt sniegta uz materiāltiesiskiem jautājumiem. Proti, procesuālo jautājumu izlemšana par pierādījumu pieļaujamību ir obligāta pirms materiāltiesiska lēmuma pieņemšanas. Minētā sakarā var tikt uzdots jautājums, vai procesuāltiesiskais jautājums par pierādījumu pieļaujamību no normatīvi tiesiskā viedokļa ir pārāks (*normative supremacy*) par materiāltiesisko jautājumu izlemšanu.³⁰ No šāda jautājuma izriet arī aspekts par pierādījumu pieļaujamības sasaisti ar tiesas nolēmuma tiesiskumu un pamatotību, kas tiks aplūkota turpmāk atsevišķā promocijas darba nodaļā³¹.

No Kriminālprocesa likuma 127. panta otrās daļas, to aplūkojot kopsakarā ar šī likuma 130. panta pirmo daļu, izriet, ka pierādījumu pieļaujamība no formas viedokļa ir obligāta pierādījumu pazīme. Normatīvi tiesiskā aspektā tostarp pieļaujamības vērtējums secīgi nodrošina to, ka kriminālprocesā iegūtās ziņas par faktiem var tikt atzītas par pierādījumiem un izmantotas pierādīšanā, tiesas nolēmuma pamatošanā. Tas nozīmē, ka pierādījumu pieļaujamības vērtēšana ir procesuāltiesisks jautājums, kas secīgi notiek pirms tiek veikta pierādīšana un tiesas nolēmuma pamatošana.

Taču no Kriminālprocesa likuma 130. panta otrajā daļā imperatīvi noteikto tiesisko seku perspektīvas gan atzīstams, ka starp pierādījumu pieļaujamību kā procesuāltiesisku jautājumu un materiāltiesiskiem jautājumiem drīzāk pastāv subordinācija. Starp pierādījumu pieļaujamības vērtēšanu un gala nolēmuma pamatošanu lietā pastāv procesuāls secīgums, kurā abi šie apstākļi viens bez otra nevar pastāvēt. Taču no pierādījumu izmantošanas perspektīvas pierādījumu absolūtas nepieļaujamības gadījumi neparedz izņēmumu pastāvēšanu atkarībā no konkrētas lietas apstākļiem un sabiedrības interesi par noziedzīgu nodarījumu izdarījušu personu saukšanas pie kriminālatbildības.

Kā daudzsološa metode, kas palīdz cilvēktiesību pārkāpumu samazināšanā, ir nelikumīgi iegūtu pierādījumu izslēgšana no pierādījumu kopuma iztiesāšanā. Šāda izslēgšanas nosacījuma jēga ir cerībā, ka likumsargi atturēsies iesaistīties pielietot tādas nelikumīgas ziņu par faktiem iegūšanas

---

²⁹ Barret C. The confession, queen of evidence? The confession in criminal proceedings. *Annales medico-psychologiques*, August 2013, Vol. 171(7), p. 464.-467. Pieejams: <https://datubazes.lanet.lv:2076/science/article/pii/S0003448713001972?via%3Dihub> [aplūkots 18.04.2022.]

³⁰ Levine-Schnur R., Malcai O. When Procedure Takes Priority: A Theoretical Evaluation of the Contemporary Trends in Criminal Procedure and Evidence Law. *Canadian Journal of Law and Jurisprudence*, Nr. 1, 2017, p. 187., 188., 194. Pieejams: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/caljp30&i=188> [aplūkots 09.02.2023.].

³¹ Par to plašāk sk. promocijas darba 3.4. nodaļu „Pierādījumu pārbaude un tiesas nolēmuma tiesiskums un pamatotība”.

tehnikas, jo viņi apzinās, ka šādā veidā iegūti lietiskie pierādījumi vai liecības tiks atzītas par nepieļaujamiem pierādījumiem.³² Kā vēl viens ar pierādījumu pieļaujamību saistīts aspekts aplūkojams nosacījums, vai un kādās robežās sabiedrības interesēs procesuāli defektīvi iegūtu pierādījumu izmantošana varētu būt attaisnojama.

Gan pierādījumu iegūšana un to regulējošie nosacījumi, gan arī pierādījumu pārbaude ir aspekti, kam ir potenciāla ietekme uz kriminālprocesa taisnīgumu.³³ Pierādījumu pieļaujamība un pierādījumu pārbaude ir atzīstamas par savstarpēji saistītiem taisnīgu tiesu veidojošiem elementiem. Pierādījumu pieļaujamība nosaka kritērijus ziņu par faktiem iegūšanai un nostiprināšanai. Savukārt pierādījumu pārbaude ir tiesas izmeklēšanas daļa, kas notiek krimināllietas iztiesāšanas stadijā un kuras ietvaros tostarp tiek vērtēta uz tiesu nosūtītajos lietas materiālos esošo pierādījumu pieļaujamība un iespēja tos izmantot. Pierādījumu pārbaude ir būtisks taisnīgas tiesas elements, kas izvirzīts, lai krimināllietā iegūtie pierādījumi varētu tikt izmantoti tiesas nolēmuma pamatošanai.

Tiesību zinātnē tiek izvirzīts apsvērums, ja vienīgais pamatojums pierādījumu izslēgšanai ir mērķis atturēt policijas darbiniekus no nepamatotas rīcības, šādos apstākļos ir jāpastāv tiesu iestāžu rīcības brīvībai, kas noteiktos apstākļos tai ļautu atkāpties no nosacījumiem par pierādījumu izslēgšanu. Sevišķi svarīgi tas ir apstākļos, kad policijas darbinieku atturēšana no nelikumīgas rīcības kriminālprocesā var tikt sasniegta ar citiem, lietderīgākiem kompensācijas līdzekļiem, nevis ar apsūdzētās personas attaisnošanu. Šāda pieeja tiek pamatota ar apsvērumu, ka pierādījumu izslēgšanas nosacījumi nevar būt prioritāri, pārāki par lietas iznākumu. Izslēgšanas nosacījumi, kas liedz izmantot personas tiesību pārkāpuma rezultātā iegūtus pierādījumus, atšķiras no nosacījumiem, kas liedz kļūdainu vai maldinošu pierādījumu izmantošanu. Pēdējie izslēgšanas nosacījumi sevī ietver tīru pamatojuma prioritāti pār konkrētu iznākumu. Nosacījumi, kas izslēdz attiecināmu un ticamu pierādījumu izmantošanu, atspoguļo tikai vienu taisnīguma aspektu, kas būtu salīdzināms ar citiem apsvērumiem. Turklāt var pastāvēt tāda situācija, kad notiesājoša nolēmuma pieņemšana ir morāli pamatota, neskatoties uz iegūto pierādījumu nepieļaujamību, kas var būt šķērslis šāda lietas iznākuma juridiskai pamatotībai. Šāda juridiskas pamatotības prioritāte un pierādījumu izslēgšana būtu attaisnojama gadījumos, kad pierādījumi iegūti spīdzināšanas rezultātā. Citos gadījumos vispārēji absolūts ierobežojums izmantot nelikumīgi iegūtus pierādījumus šķiet morāli un juridiski neticams.³⁴

No iepriekšminētā izriet pietiekami nozīmīgs pierādījumu pieļaujamības aspekts, kas var tikt attiecināts kā uz ierobežojumu izmantot kļūdainus vai maldinošus pierādījumus, tā arī uz ticamu un attiecināmu pierādījumu izmantošanu. Šādā izpratnē, kā jau tika atzīmēts, pierādījumu pieļaujamība

---

³² Gless S., Richter T. Do Exclusionary Rules Ensure a Fair Trial? A Comparative Perspective on Evidentiary Rules. Cham: Springer Nature, 2019, p. 2. Pieejams: <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/23097> [aplūkots 16.08.2022.].

³³ Jackson J. D., Summers S. J. 2012, p. 151.

³⁴ Levine-Schnur R., Malcai O. 2017, p. 202.-204.

tiek aplūkota nevis no ziņu par faktiem iegūšanas, nostiprināšanas perspektīvas, bet gan no to izmantošanas perspektīvas. Šādā gadījumā pierādījumu pieļaujamība ietver vērtējumu par ziņu par faktiem iegūšanas apstākļiem un par iegūto ziņu izmantošanas apstākļiem, kas atbilst taisnīga procesa nosacījumiem. Minētais atbilst arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā nostiprinātajai pieejai, kura būtisku uzsvāru iztiesāšanā liek uz taisnīga sacīkstes procesa garantēšanu.

Turklāt ir atšķirīgs mērķis, kā dēļ nebūtu pieļaujami izmantot kļūdainus vai maldinošus pierādījumus. Šādā gadījumā pierādījumu izmantošanas iespēja ir saistīta ar nepieciešamību vērtēt to satura patiesumu, kas atklāj pieļaujamības kā izmantošanas elementa sasaisti ar pierādījumu ticamību. Tā garantē, ka pierādījumu izmantošanas nozīme tiek vērtēta no kriminālprocesa mērķa un taisnīga procesa perspektīvas un ievērojot apstākli, ka maldinošiem pierādījumiem var nebūt nozīme pierādīšanā. Attiecināmu un ticamu pierādījumu gadījumā, lai gan tie var būt iegūti procesuālu defektu rezultātā, to izmantošanai ir citāda nozīme, kas vispārīgi attaisno to izmantošanu lietas būtības noskaidrošanā un tiesas nolēmuma pamatošanā.

Angloamerikāņu tiesību zinātnē jautājums par pierādījumu izslēgšanas nosacījumiem aplūkots Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantā nostiprinātā tiesību uz taisnīgu tiesu kontekstā, uzsverot, pirmkārt, kādā apmērā sabiedrības interešu faktors var ietekmēt vērtējumu par minētās konvencijas 6. pantā nostiprināto taisnīgas tiesas pārkāpumu. Otrkārt, vai un kādos apstākļos tādu pierādījumu izmantošana, kas iegūti citas Eiropas Cilvēktiesību konvencijā nostiprinātas tiesības pārkāpuma rezultātā, padarīs procesu par netaisnīgu.³⁵ Atsevišķos gadījumos apsvērumi par sabiedrības interešu nozīmi tiek pausti, nosakot, vai iejaukšanās ar Eiropas Cilvēktiesību konvenciju garantētajās tiesībās bijusi samērīga. Minētais saistīts, piemēram, ar šīs konvencijas 8.-11. panta tvērumu. Krietni retāk tas notiek minētās konvencijas 5.-6. panta gadījumā.³⁶

Tiesību zinātnē, vērtējot samērīguma izpausmi un sabiedrības interešu nozīmi kopsakarā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantā noteikto tiesību nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus ierobežošanu, vērsta uzmanība uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā *Jalloh v. Germany*. Lietā izmeklēšana tika veikta pret personu, kura uz ielām tirgoja narkotikas. Aizturēšanas brīdī persona norija mutē glabāto kokaīna maisiņu. Vēlāk izmeklēšanas iestādē četri policijas darbinieki turēja personu, un ārsts viņam ievadīja vemšanas līdzekli, pēc kā kokaīna maisiņš tika izņemts. Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietu vērtēja kā no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3., tā arī no 6. panta

---

³⁵ Ashworth A. The Exclusion of Evidence Obtained by Violating a Fundamental Right: Pragmatism Before Principle in the Strasbourg Jurisprudence. Grām.: Criminal Evidence and Human Rights. Reimagining Common Law Procedural Traditions. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2013, p. 145.

³⁶ Ibid., p. 150.

aspekta.³⁷ Lieta kopsakarā ar minētās konvencijas 3. panta pārkāpumu aplūkota atsevišķā promocijas darba nodaļā³⁸.

Lietā Eiropas Cilvēktiesību tiesa ņēma vērā, ka apstrīdētais pasākums tika vērsti pret neliela apjoma ielu narkotiku tirgoni, kuram tika piespriesta brīvības atņemšana uz sešiem mēnešiem un probācijas uzraudzība. Šādos apstākļos tiesa atzina, ka sabiedrības interese par pieteicēja notiesāšanu nevar attaisnot tik nopietnu iejaukšanos viņa fiziskajā un garīgajā neaizskaramībā.³⁹ Neapšaubāmi, pret pašas personas gribu noteikti nevarētu sabiedrības interesēs viņu piespiest sniegt sevi inkriminējošu informāciju. Taču no tiesībām klusēt persona var atteikties. Šādā gadījumā, ja persona, apzinoties šo tiesību saturu un atteikšanās no tām sekas, ir nolēmusi paust sevi inkriminējošas ziņas, Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta pārkāpums nebūtu konstatējams. Vienlaikus šādā gadījumā procesa virzītāja kompetencē būtu apsvērt, vai personas rīcība vērtējama kā sadarbība.

Lai pierādījumus atzītu par pieļaujamiem, to saturā ietilpstošās ziņas jāiegūst saskaņā ar likumā noteiktu procesuālo formu: 1) pierādījuma saturā ietilpstošās ziņas par faktiem iegūtas no likumā noteiktiem faktisko ziņu avotiem; 2) pierādījumu saturā ietilpstošās ziņas par faktiem ieguvuši kompetenti kriminālprocesa subjekti; 3) pierādījumu saturā ietilpstošās ziņas iegūtas un nostiprinātas likumā noteiktā veidā (kā arī nav izmantoti neatļauti paņēmieni un metodes); 4) ievēroti citi likuma nosacījumi, kas izvirzīti kā obligāts priekšnosacījums ziņu procesuālai izmantošanai pierādījumu statusā.⁴⁰ Minētie kritēriji tiks aplūkoti šīs apakšnodaļas turpinājumā.

Faktisko ziņu avota nosacījums ir saistīts ar konkrētu pierādījumu veidu. No Kriminālprocesa likumā uzskaitīto pierādījumu veidiem izriet, ka par likumā noteiktajiem pierādījumu avotiem var būt liecinošās personas; eksperts vai revidents; kompetentās institūcijas amatpersona; jebkura lieta, kas izmantota kā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rīks vai priekšmets, vai saglabājusi noziedzīga nodarījuma pēdas, vai arī jebkādā citā veidā satur ziņas par faktiem un ir izmantojama pierādīšanā; lieta, kas sakarā ar tajā rakstveida vai citā formā ietvertu saturisko informāciju, datorizētās informācijas nesēji, ar skaņu un attēlu fiksējošiem tehniskiem līdzekļiem izdarīti ieraksti, kuros saturiski fiksētā informācija var tikt izmantota kā pierādījums; elektroniskas informācijas forma, kas apstrādāta, uzglabāta vai pārraidīta ar automatizētas datu apstrādes ierīcēm vai sistēmām; izmeklēšanas darbības veicējs, kurš protokolā fiksē veikto izmeklēšanas darbību; kā arī operatīvās darbības subjektu amatpersonas saskaņā ar Operatīvās darbības likumu.

Iepriekšminētā sakarā atzīmējams, ka būtu aktīvāk izmantojama izmeklēšanas darbību fiksēšana ar tehniskiem līdzekļiem. Tas izslēgtu nepieciešamību kriminālprocesā kā ziņas izmantot

---

³⁷ Ashworth A. 2013, p. 152.

³⁸ Par to plašāk sk. promocijas darba 2.2.4. nodaļu „Spīdzināšanas un pazemošanas aizliegums”.

³⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 11. jūlija sprieduma lietā Nr. 54810/00 Jalloh v. Germany 117., 119. punkts.

⁴⁰ Strada-Rozenberga K. 2002, 218. lpp.

polīcijas darbinieku ziņojumus. Turklāt ir apgrūtināta ziņojumu pārbaude iztiesāšanā, jo šī liecinošo personu kategorija visbiežāk uz pratināšanas brīdi tiesā vairs neapņemas. Šādi apstākļi norāda, ka šie faktiskie ziņu avoti nenodrošina efektīva procesa norisi un tādēļ nav izmantojami. Alternatīva ir šo personu nopratināšana uzreiz pēc izmeklēšanas darbības veikšanas. Taču pratināšana tāpat kā ziņojumu izmantošana būtība izslēdz minēto amatpersonu turpmāku dalību kriminālprocesā.

Tiesību zinātnē⁴¹ kā kritēriji faktisko ziņu avota izvērtēšanai norādīta personas iesaiste kriminālprocesā atbilstošā procesuālā statusā. Minētais attiecas uz personas pratināšanu liecinieka vai personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, statusā. Šis aspekts pārklājas arī ar kriminālprocesa pamatprincipu garantēšanu, kas personai ar tiesībām uz aizstāvību piešķir zināmas garantijas, tostarp tiesības uz aizstāvja palīdzību un tiesības klusēt. Tāpat ir svarīgi noteikt, vai uz faktisko ziņu avotu neattiecas kriminālprocesuālā imunitāte, vai viņam ir pietiekama profesionālā vai faktiskā kompetence. Kriminālprocesuālā imunitāte var būt šķērslis personas dalībai kriminālprocesā kā pierādījumu avotam. Savukārt ekspertiem vai revidentiem būtisks ir profesionālās kompetences kritērijs, kas var būt viņu sniegtā atzinuma pieļaujamības un arī ticamības apšaubīšanai. Papildus atzīmējama arī interešu konflikta esība kā šķērslis personas, piemēram, eksperta vai revidenta atzīšanai par pierādījuma avotu.

Minētā kritērija sakarā atzīmējams piemērs, ka aizstāvis aizstāvamās personas vārdā nevar paust attieksmi pret aizdomām vai apsūdzību. Attiecīgi aizstāvja pausta atzīšanās, pirmkārt, nav atzīstama par aizdomām turētā vai apsūdzētā liecību, otrkārt, aizstāvis nav atzīstams par atbilstošu minēto faktisko ziņu avotu.

Ar kompetentu kriminālprocesi veicošo subjektu saprotama tāda amatpersona, kurai no likuma izriet pilnvarojums veikt procesuālo darbību un iegūtu ziņas par faktiem. Vispārīgi kompetences nosacījumu skaidro Kriminālprocesa likuma 26. panta pirmā daļa, saskaņā ar kuru pilnvaras veikt kriminālprocesi valsts vārdā ir tikai likumā noteikto iestāžu amatpersonām, kurām tās piešķirtas sakarā ar šo personu ieņemamo amatu, iestādes vadītāja rīkojumu vai kriminālprocesa virzītāja lēmumu. Šī panta otrā daļa noteic to personu sarakstu, kurām ir pilnvaras konkrētajā kriminālprocesā.

Priekšnosacījums tam, lai amatpersona konkrētā kriminālprocesā iegūtu pilnvaras, ir šī procesa uzsākšana atbilstoši Kriminālprocesa likuma 372. pantam. Apstākļi, kas saistīti ar ziņu par faktiem iegūšanu, amatpersonām veicot Kriminālprocesa likumā noteiktās izmeklēšanas darbības,

---

⁴¹ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 130. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 440. lpp.

taču pirms kriminālprocesa uzsākšanas un to procesuālās sekas uz pierādījumu pieļaujamību ir aplūkotas atsevišķā promocijas darba nodaļā.⁴²

Atsevišķos gadījumos Kriminālprocesa likums amatpersonai noteic konkrētus kritērijus, lai viņa varētu veikt procesuālo darbību.⁴³ Turpmāk šīs apakšnodaļas ietvaros tiks aplūkoti Kriminālprocesa likumā nostiprinātie kritēriji, kas izvirza konkrētas prasības kriminālprocesu veicošajai amatpersonai, lai viņa iegūtu un nostiprinātu ziņas par faktiem.

Normatīvi tiesiskā līmenī nostiprinoties nepilngadīgo personu interešu aizsardzībai un nosacījumiem attieksmei, ar kādu šīs personas iesaistāmas kriminālprocesā, likums paredz arī specifiskus nosacījumus amatpersonām, lai ar šīm personām veiktu kriminālprocesu. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 152. panta otrajai daļai nepilngadīgo pratina tāds izmeklēšanas darbības veicējs, kuram ir īpašas zināšanas saskarē ar nepilngadīgajiem. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 153. panta pirmo daļu, ievērojot psihologa norādījumus par iespējamu tiešas pratināšanas ietekmi uz nepilngadīgās personas psihi, 14 gadus nerasniegušu personu vai nepilngadīgu personu, kura cietusi no vardarbības, noziedzīga nodarījuma pret tikumību vai dzimumneaizskaramību, pratina ar tehnisko līdzekļu un psihologa starpniecību. Ja izmeklētājs vai prokurors tam nepiekrīt, tiešu pratināšanu var izdarīt tikai ar izmeklēšanas tiesneša atļauju pirmstiesas kriminālprocesā, bet tiesā ar tiesas lēmumu.

Atsevišķi nosacījumi kriminālprocesu veicošajai personai izvirzīti arī gadījumā, ja nepieciešams veikt personas aplūkošanu. Kriminālprocesa likuma 169. panta otrā daļa noteic, ka personas aplūkošanu, ja tā saistīta ar viņas atkailināšanu, ir tiesīga veikt tikai tāda paša dzimuma izmeklēšanas darbības izdarītājs vai medicīnas speciālists. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 183. panta otro daļu personas kratīšanu var izdarīt tikai tā paša dzimuma amatpersona, ja nepieciešams, pieaicinot ārstniecības personu neatkarīgi no dzimuma. Tātad kompetences nosacījums vispārīgi paredz, ka personai jābūt pilnvarotai veikt kriminālprocesu, bet atsevišķos gadījumos likumā noteiktais pilnvarojums izriet no kritērijiem, kas atkarīgi no situācijas apstākļiem un veicamās izmeklēšanas darbības satura.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 193. pantam ekspertīzi eksperts var veikt tikai un vienīgi procesa virzītāja uzdevumā. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 33. panta pirmajai daļai, lai ekspertīžu iestādes eksperts iegūtu pilnvaras veikt kriminālprocesu, viņam jāiegūst tiesības veikt noteikta veida ekspertīzi un jāsaņem procesa virzītāja uzdevums. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 34. panta pirmo daļu procesa virzītājam ir tiesības nepieciešamības gadījumā ar lēmumu ekspertīzi uzdot personai, kura nav ekspertīžu iestādes eksperts, bet šīs personas zināšanas un praktiskā pieredze ir pietiekama ekspertīzes izdarīšanai. Ar tiesībām veikt noteikta veida ekspertīzi saprot eksperta

---

⁴² Par to plašāk sk. promocijas darba 2.1.2. nodaļu „Pierādījumu pieļaujamības izvērtēšana”.

⁴³ Strada-Rozenberga K. 2002, 219.-220. lpp.

kvalifikāciju un kompetenci veikt attiecīgo izpēti. Šaubas par eksperta kompetenci var padarīt eksperta atzinumu par neticamu un pierādīšanā neizmantojamu pierādījumu.

Kā nākamais aspekts aplūkojams kritērijs, kas saistīts ar ziņu par faktiem iegūšanu un nostiprināšanu likumā noteiktajā veidā. Ar to saprotama kārtība, kādā kompetenta kriminālprocesu veicošā amatpersona iegūst un procesuāli nostiprina ziņas par faktiem. Kriminālprocesa likums noteic vairākus gadījumus, kad procesuālās darbības veicamas, saņemot tam atbilstošu atļauju un ievērojot dažādus citus procesuālos nosacījumus.

Šāds nosacījums ir saistīts ar nepieciešamību veikt plānotās procesuālās darbības likumības un nepieciešamības kontroli, jo atsevišķas procesuālās darbības ir saistītas ar augstu iejaukšanos personas cilvēktiesībās. Kontroles ietvaros ir nepieciešams izvērtēt samērīgumu starp sabiedrības gūto labumu un personai noteikto tiesību ierobežojumu.

Pirmstiesas kriminālprocesā atsevišķu izmeklēšanas darbību pirmskontroli veic izmeklēšanas tiesnesis, kurš atbilstoši Kriminālprocesa likuma 40. pantam kontrolē cilvēktiesību ievērošanu pirmstiesas kriminālprocesā. Turpmāk tiks aplūkotas atsevišķas pirmstiesas izmeklēšanā veiktās procesuālās darbības, kuras atbilst iztīrātajam ziņu iegūšanas nosacījumam, kas attiecas uz amatpersonas kompetenci.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 163. panta otro daļu publiski nepieejamu teritoriju vai telpu un tajās esošus priekšmetus, kā arī transportlīdzekli var apskatīt ar šīs teritorijas, telpas vai transportlīdzekļa lietotāja piekrišanu vai izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Līdzīgus nosacījumus attiecībā uz kratīšanu diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību telpās paredz Kriminālprocesa likuma 184. panta pirmā daļa. Proti, kratīšanu var izdarīt tikai pēc šīs pārstāvniecības vadītāja lūguma vai ar viņa piekrišanu. Latvijas Republikā šādas kratīšanas nav aktuālas, taču šādām izmeklēšanas darbībām var būt liela nozīme valstīs, kurās caur šādām telpām var tikt veikts, piemēram, narkotiku tranzīts.

Kriminālprocesa likuma 163. panta otrajā *prim* daļā noteikts izņēmums, saskaņā ar kuru publiski nepieejamas teritorijas vai telpas un šajās teritorijās vai telpās esošo priekšmetu, kā arī transportlīdzekļa apskati var veikt ar procesa virzītāja lēmumu un prokurora piekrišanu. Taču ne vēlāk kā nākamajā darba dienā par veikto apskati paziņo izmeklēšanas tiesnesim, vienlaikus uzrādot apskates protokolu un materiālus, kas bija par pamatu apskates nepieciešamībai un neatliekamībai. Šī panta ceturtnā daļa uzliek par pienākumu apskati pēc iespējas veikt apvidus teritorijas, telpas vai transportlīdzekļa īpašnieka, valdītāja vai lietotāja klātbūtnē. Neatkarīga novērotāja klātbūtne novērš nelikumīgu rīcību, tostarp arī pierādījumu mākslīgas radīšanas iespēju.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 170. panta trešajai daļai personas aplūkošanu neatliekamības kārtībā var veikt ar prokurora piekrišanu. Taču ne vēlāk kā nākamajā darba dienā par veikto aplūkošanu paziņo izmeklēšanas tiesnesim, vienlaikus uzrādot apskates protokolu un

krimināllietas materiālus, kas pamatoja izmeklēšanas darbības nepieciešamību un neatliekamību. Izmeklēšanas tiesnesis pārbauda aplūkošanas tiesiskumu un pamatotību. Ja izmeklēšanas darbība nebija pamatota vai tā izdarīta prettiesiski, tiesnesis lemj par iegūto pierādījumu pieļaujamību. Minētie nosacījumi, ko izmeklēšanas tiesnesis pārbauda, spilgti parāda, kādēļ Latvijas kriminālprocesā tika ieviests izmeklēšanas tiesneša institūts. Proti, veikt kontroli izmeklēšanas darbības likumībai, kas ir cieši saistīta ar cilvēktiesību ievērošanu. Cilvēktiesību pārkāpumi ziņu par faktiem iegūšanā kriminālprocesā ir saistīti ar Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 4. punktā noteikto gadījumu, kad kriminālprocesa pamatprincipu pārkāpums izraisa pierādījumu absolūtu nepieļaujamību un liedz to turpmāku izmantošanu pierādīšanā.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 180. panta pirmajai daļai kratīšanu izdara uz izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmuma pamata. Šī panta otrā daļa noteic, ka lēmumā par kratīšanu norāda, kas, kur, pie kā, kādā lietā un kādus priekšmetus un dokumentus meklēs un izņems.

Lēmumā par kratīšanu izmeklēšanas tiesnesis, balstoties uz saņemto ierosinājumu, precīzi nosaka, kādi meklējamie objekti ietilpst izmeklēšanas interesēs un kuru atrašana palīdzēs sasniegt kriminālprocesa mērķi, proti, pamatot pierādīšanas priekšmetā ietilpstošus apstākļus. Vienlaikus ar lēmumu par kratīšanu noteiktā apjomā tiek atļauta jeb sankcionēta iejaukšanās personas privātajā dzīvē. Un pakārtoti tam, definējot konkrētas izmeklēšanas darbības veicēju pilnvaras, tiek novilkta stingras robežas kratīšanas apjomam. Minētais pasargā personu no nepamatotas valsts varas izmantošanas un neattaisnotas iejaukšanās personas tiesībās uz privāto dzīvi.

Tiesību zinātnē, vērtējot kratīšanas izdarīšanu personas mājvietā un vienotu procesuālo standartu ieviešanu visā Eiropas Savienībā, norādīts, ka šāda objekta kratīšanas var būtiski skart personas tiesības uz privāto dzīvi. Jēdziens mājvieta tulkots plaši, tajā ietverot ne tikai dzīvošanai paredzētās telpas, bet arī biroja telpas, telpas, kas pieder varas iestādēm, transportlīdzekļi un arī citas vietas, kas nav publiski pieejamas. Tādējādi nepieciešams nodrošināt, ka šādi pasākumi tiek veikti saskaņā ar nepieciešamības un proporcionālītātes principiem, kā arī nodrošinot adekvātu aizsardzību pret aizskārumiem, kas var rasties no pilnvaru ļaunprātīgas izmantošanas. Ja visās Eiropas Savienības dalībvalstīs tiks ievērota vienāda līmeņa aizsardzība pret patvaļīgiem aizskārumiem, tad pastāv potenciāla iespēja uzlabot dalībvalstu savstarpējo uzticēšanos pierādījumu iegūšanā, kā arī šādā veidā iegūto pierādījumu pieļaujamību.⁴⁴

Kā adekvāts aizsardzības līdzeklis ir Kriminālprocesa likuma 180. panta pirmajā daļā noteiktais, ka kratīšanu izdara uz izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmuma pamata. Izmeklēšanas tiesnesis vai tiesa šādā gadījumā pirmskontroles ietvaros nodrošina, ka, pieņemot lēmumu par kratīšanu, tiek efektīvi pārbaudīta plānotās izmeklēšanas darbības ietekme uz personas

---

⁴⁴ Kusak M. 2017.

pamattiesībām, plānotās izmeklēšanas darbības pamatotība, nepieciešamība un tās samērīgums. Ja šāda prasība, ka lēmumu par kratīšanu pieņem izmeklēšanas tiesnesis vai tiesa, tiktu ieviesta visās Eiropas Savienības dalībvalstīs, tas būtiski uzlabotu Eiropas izmeklēšanas rīkojumu ietvaros iegūto pierādījumu kvalitāti un to atbilstību pierādījumu pieļaujamības nosacījumiem.

Minētie nosacījumi sistēmiski skatāmi kopsakarā ar Kriminālprocesa likuma 182. panta sestajā daļā noteikto, ka kratīšanas laikā izņem lēmumā minētos priekšmetus un dokumentus, kā arī citus priekšmetus un dokumentus, kuriem var būt nozīme lietā. Ja tiek atrastas lietas, kuru glabāšana ir aizliegta, kā arī lietas (priekšmeti, dokumenti), kuru raksturs, identifikācijas pazīmes vai uz lietām esošās pēdas liecina par to saistību ar citu noziedzīgu nodarījumu, tās izņem, norādot protokolā šādas rīcības iemeslus. Šis nosacījums ir būtisks, jo tas ir cieši saistīts ar to, lai tiktu izslēgta pierādījumu meklēšana „uz labu laimi”⁴⁵. Ja lietas apstākļos tas ir iespējams, izmeklēšanas tiesnesis, pieņemot lēmumu pirmskontroles ietvaros, nosaka skaidras kratīšanas robežas.

Kriminālprocesa likuma 182. panta sestajā daļā paredzētie kritēriji kratīšanu veicošajai amatpersonai sniedz zināmu rīcības brīvību meklēt un izņemt dažādus priekšmetus un dokumentus. Taču tas nav tik neierobežoti, jo atbilstoši minētajiem nosacījumiem no kratīšanas laikā atrastajiem objektiem drīkst izņemt tikai tādus dokumentus un priekšmetus, kas, pirmkārt, ir nozīmīgi izmeklējamā kriminālprocesā, un, otrkārt, lietas, kuru glabāšana ir aizliegta, vai arī tādas lietas, kuru īpašības un raksturs norāda uz saistību ar citu noziedzīgu nodarījumu. Ņemot vērā, ka praksē nav iespējams konkrēti nosaukt visus meklējamus objektus, Kriminālprocesa likuma 182. panta sestās daļas jēga un mērķis ir strikti un izsmeloši paredzēt tos gadījumus, kuros būtu pamatoti kratīšanā atrastās lietas attiecināt uz meklējamajiem objektiem un tās izņemt. Ja uz atrastajiem objektiem nav attiecināmi šie gadījumi, būtu izvērtējams, vai tos ir likumīgi un arī nepieciešams izņemt.

Kriminālprocesa likuma 180. panta trešā un piektā daļa noteic, ka kratīšanu neatliekamības kārtībā var izdarīt ar procesa virzītāja lēmumu. Ja to pieņem izmeklētājs, kratīšanu izdara ar prokurora piekrišanu. Ne vēlāk kā nākamajā darba dienā pēc kratīšanas izdarīšanas par to paziņo izmeklēšanas tiesnesim, kā arī uzrāda krimināllietas materiālus, kas pamato izmeklēšanas darbības nepieciešamību un neatliekamību, un izmeklēšanas darbības protokolu. Tāpat kā iepriekš apskatītajā kārtībā, kādā veic neatliekamu aplūkošanu, arī neatliekamas kratīšanas gadījumā kontrole nodrošina neatliekamības apstākļu pārbaudi un pašas veiktās izmeklēšanas darbības tiesiskumu. Izmeklēšanas tiesnesim, konstatējot, ka izmeklēšanas darbība veikta prettiesiski vai nepastāvot neatliekamiem apstākļiem, jālemj par šāda veidā iegūtu pierādījumu pieļaujamību.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 181. panta pirmajā daļā noteikto kratīšanu izdara tās personas klātbūtnē, pie kuras tā notiek, vai arī tās pilngadīgā ģimenes locekļa klātbūtnē. Ja šo personu

---

⁴⁵ Eiropas Kopienu Komisijas 2006. gada 26. aprīļa „Zaļā Grāmata par nevainīguma prezumpciju” 2.6. punkts. Pieejama: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:52006DC0174> [aplūkota 12.04.2022.]

klātbūtne nav iespējama vai viņas izvairās no piedalīšanās kratīšanā, to izdara kratīšanas objekta valdītāja, apsaimniekotajā vai vietējās pašvaldības pārstāvja klātbūtnē. Savukārt saskaņā ar šī panta otro daļu juridisko personu telpās kratīšanu izdara attiecīgās juridiskās personas pārstāvja klātbūtnē un tās personas klātbūtnē, saistībā ar kuras darbību vai bezdarbību kratīšanu juridiskās personas telpās izdara, ja nepastāv objektīvi šķēršļi šo personu nogādāt juridiskās personas telpās. Ja pārstāvja klātbūtne nav iespējama vai pārstāvis izvairās no piedalīšanās kratīšanā, kratīšanu izdara vietējās pašvaldības pārstāvja klātbūtnē. Tiesību zinātnē norādīts, ka personu piedalīšanās noder kā kontroles līdzeklis, lai izmeklēšanas darbību laikā gūtā informācija objektīvi tiktu atspoguļota lietas materiālos.⁴⁶

Klātesošās personas var tikt noplatinātas par izmeklēšanas darbības norisi un sniegt palīgfaktus, kas var palīdzēt novērtēt iebildumus par izmeklēšanas darbības norisi un arī iegūto pierādījumu ticamību. Lai izslēgtu praksē novērotu situāciju, kad izmeklēšanas darbības veicēji tiek pratināti iztiesāšanas laikā, jau šo procesuālo darbību laikā būtu nepieciešams paturēt prātā, kā pēc iespējas nevainojami fiksēt to norisi. Proti, ja procesuālā darbība fiksēta bez defektiem, zūd pamats par šādu aspektu iebilst un vērtēt. Savukārt aizstāvja pratināšana šādā gadījumā nav apsverama. Aizstāvis savus iebildumus par izmeklēšanas darbības norisi ir tiesīgs pausts piezīmēs pie izmeklēšanas darbības protokola.

Kriminālprocesa likuma 181. panta trešā daļa noteic, ka kratīšanā nodrošināma aizdomās turētā vai apsūdzētā klātbūtne, ja to veic minētās personas deklarētajā dzīvesvietā un darba vietā, izņemot gadījumu, kad tas nav iespējams objektīvu iemeslu dēļ. Saskaņā ar šī panta piekto daļu izmeklēšanas darbības veicējam ir pienākums izskaidrot personām, kuras atrodas kratīšanas vietā, to tiesības būt visā kratīšanas laikā un izteikt piezīmes par veiktajām izmeklēšanas darbībām.

Nosacījumi par personu klātbūtni kratīšanā ir procesuālais garants, kas nodrošina kontroli pār procesuālās darbības veicēja rīcības likumību. Sīkāk personas klātbūtnes nozīme kratīšanas laikā vērtēta darba turpinājumā, atsevišķa promocijas darba nodaļā⁴⁷. gadījumā, ja lēmumā par kratīšanu ir precīzi uzskaitīti priekšmeti vai dokumenti, kas tiek meklēti, klātesošā persona, iespējams, spēs tos izsniegt labprātīgi. Savukārt pārmeklēšanas gadījumā klātesošā persona arī spēs tos atšķirt un iebilst, ka tiek atrasts un izņemts tāds objekts, kas nav norādīts lēmumā par kratīšanu. Taču par sīkākām juridiskām niansēm iebilst spēj tikai persona, kurai ir attiecīgas juridiskas zināšanas. Tādējādi norādāms, ka Kriminālprocesa likuma 181. panta pirmajā līdz trešajā daļā ietvertais nosacījums par personas klātbūtni un tiesībām iebilst ir efektīvs un reāli noderīgs tikai tad, ja klātesošā persona izprot

---

⁴⁶ Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: „Biznesa augstskola Turība” SIA, 2001, 60. lpp.

⁴⁷ Par to plašāk sk. promocijas darba 2.1. nodaļu „Pierādījumu pieļaujamības izvērtēšana”.

izmeklēšanas darbību veicošās amatpersonas kompetences robežas. Sīkāk aizstāvja klātbūtnes nozīme procesuālajās darbībās ir aplūkota atsevišķa promocijas darba nodaļā⁴⁸.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 182. panta piekto daļu telpas vai apvidus teritorijas kratīšanā var būt iekļauta arī tajā esošo transportlīdzekļu un personu kratīšana. Ja nepieciešams, personas kratīšanu var izdarīt telpas vai apvidus teritorijas kratīšanas sākumā un arī beigās. Šajā tiesību normā norādītās personas kratīšanas mērķis saprotams, lasot Kriminālprocesa likumu sistēmiski, t.i., no šī likuma 183. panta pirmās daļas, saskaņā ar kuru personas kratīšanu var izdarīt, ja ir pietiekams pamats domāt, ka kriminālprocesam nozīmīgi priekšmeti vai dokumenti atrodas cilvēka apģērbā, viņa mantās, uz viņa ķermeņa vai ķermeņa atvērtajos dobumos. Kriminālprocesa likuma 182. panta piektajā daļā norādītās kriminālprocesu veicošās amatpersonas tiesības pie telpas vai apvidus teritorijas veikt arī personas kratīšanu, ja konstatējami šī likuma 183. panta pirmajā daļā minētie nosacījumi. Nekonstatējot minētos apstākļus, personas kratīšanas veikšana nav objektīvi pamatota. Ja tiek iesniegta sūdzība par iespējami nepamatotas personas kratīšanu, sūdzības izlēmējam būtu jāvērtē personas kratīšanas likumība un iegūto pierādījumu pieļaujamība.

Kriminālprocesa likuma 180. panta ceturtnā daļa noteic, ka lēmums par kratīšanu nav nepieciešams, ja tiek izdarīta aizturamās personas kratīšana, kā arī gadījumā, kad saskaņā ar lēmumu tiek kratīts apvidus vai teritorija, tad tās laikā var būt iekļauta arī tajā esošo transportlīdzekļu un personu kratīšana. Lai aizturētās personas kratīšana būtu likumīga, vispirms jākonstatē, ka pastāv kāds no Kriminālprocesa likuma 264. panta pirmajā daļā reglamentētajiem aizturēšanas pamatiem. Pēc tam jākonstatē, vai pastāv šī likuma 265. panta otrajā daļā noteiktais pamats uzskatīt, ka aizturamajam ir ierocis vai ka viņš var iznīcināt, izmest vai noslēpt pie viņa esošu pierādījumu. Tikai tad, ja iestājas minētie apstākļi, ir pamats veikt aizturētās personas kratīšanu.

Transportlīdzekļa kratīšana iespējama arī tad, ja tiek veikta telpas vai apvidus kratīšana. Šādā gadījumā ir jāpastāv reālām un pamatotām aizdomām, ka telpas vai apvidus kratīšanā meklējamie priekšmeti vai dokumenti varētu atrasties arī tur esošajā transportlīdzeklī. Piemēram, ja kriminālprocesa ietvaros tiek pārmeklēta privātmāja nolūkā atrast glabātās narkotiskās vielas, ir reāls pamats arī pārmeklēt gan telpā, apvidus teritorijā esošos transportlīdzekļus un cilvēkus, tajā skaitā, viņu ķermeņu atvērtos dobumus. Taču gadījumā, ja kratīšanas laikā tiek meklēti tādi objekti, kas nevar atrasties vai būt paslēpti pie personas vai transportlīdzeklī, nav objektīva pamata šādai telpā vai apvidus teritorijā esoša transportlīdzekļa vai personas pārmeklēšanai. Aizliegtās metodes izmeklēšanas ietvaros nebūtu pieļaujamas, jo tādā veidā izpaužas kriminālprocesu veicošo amatpersonu patvaļa, kas rezultējas necilvēcīgā un pazemojošā attieksmē pret aizturēto. Ja tiktu pierādīts, ka šāda attieksme izmeklēšanas gaitā tikusi pieļauta, būtība tas varētu būt pamats, lai lemtu

---

⁴⁸ Par to plašāk sk. promocijas darba 2.2.7.2. nodaļu „Tiesību uz aizstāvību sasaiste ar pierādījumu pieļaujamību”.

par iegūto pierādījumu pieļaujamību. Sīkāk par necienīgas un pazemojošas attieksmes izmantošanu izmeklēšanas taktikā un tās sekām skatīt promocijas darba turpinājumā, atsevišķās promocijas darba nodaļās.⁴⁹

Kriminālprocesa likumā noteiktās pilnvaras nevar tikt izmantotas veidā, kas neatbilst kriminālprocesa mērķim un ir vērstas uz cilvēka pazemošanu un necienīgu izturēšanos pret viņu. Kriminālprocesa likuma 55. panta ceturrtā daļa ierobežo iespējas pieteikt noraidījumu, to motivējot ar personas rīcību konkrētā kriminālprocesā. Taču pilnvaru ļaunprātīgas izmantošanas gadījumā, kas izpaudusies kā necienīga izturēšanās un cilvēka pazemošana, ir acīmredzami pretēja kriminālprocesa mērķim. Šādos apstākļos ir pamats atzīt, ka amatpersona savu pilnvarojumu izmanto ar mērķi paust savu pārākumu, nevis ar mērķi nodrošināt kriminālprocesa virzību. Šāda rīcība un apstākļi, ievērojot Kriminālprocesa likuma 50. panta pirmajā daļā noteikto, būtībā norāda uz kriminālprocesu veicošās amatpersonas citādo izpratni par savu pilnvarojuma apjomu un tā izmantošanas mērķi nevis kriminālprocesa, bet gan personiskām interesēm.

Cilvēktiesību garantēšana un cilvēka cieņa⁵⁰ kā procesa kvalitātes un arī tiesiskas valsts nosacījumi pilnībā ietilpst kriminālprocesa mērķī. Apstākļos, kad notikusi pilnvaru ļaunprātīga izmantošana, kas izpaudusies kā necienīga izturēšanās un cilvēka pazemošana, pēc analogijas būtu piemērojams interešu konflikta novēršanas institūts. Attiecīga kriminālprocesu veicoša amatpersona pēc iespējas nekavējoties šādos apstākļos būtu izslēdzama no turpmākas konkrēta kriminālprocesa veikšanas.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 209. panta pirmo daļu aizturētā, aizdomās turētā un apsūdzētā pienākums ir ļaut no sevis iegūt paraugus salīdzinošai izpētei, bet no personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, no liecinieka un cietušā salīdzinošajai izpētei nepieciešamos paraugus piespiedu kārtā drīkst ņemt tikai ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas Nr. 2016/343⁵¹ preambulas 29. apsvērumā noteikts, ka tiesību neliecināt pret sevi izmantošanai nebūtu jātraucē kompetentajām iestādēm vākt pierādījumus, kuri var tikt likumīgi iegūti no aizdomās turētā vai apsūdzētā, izmantojot tiesiskus piespiedu līdzekļus, un kuri pastāv neatkarīgi no aizdomās turētā vai apsūdzētā gribas, piemēram, materiālus, kas iegūti saskaņā ar tiesas rīkojumu, materiālus, attiecībā uz kuriem ir spēkā juridiskas saistības tos glabāt un sniegt pēc pieprasījuma, izelpas, asins un urīna paraugus un ķermeņa audu paraugus DNS analīzes veikšanai. Šīs direktīvas 7. panta trešais punkts noteic, ka fakts, ka tiek izmantotas tiesības neliecināt pret sevi, neliedz

⁴⁹ Par to plašāk sk. promocijas darba 2.1. nodaļu „Pierādījumu pieļaujamības izvērtēšana”.

⁵⁰ Sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2018-08-03 11. punktu.

⁵¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2016/343 (2016. gada 9. marts) par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietās izskatīšanā tiesā kriminālprocesā. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 65, 11.03.2016., 1.-11. lpp.

kompetentajām iestādēm vākt pierādījumus, kurus var likumīgi iegūt, izmantojot tiesiskus piespiedu līdzekļus, un kuri pastāv neatkarīgi no aizdomās turēto vai apsūdzēto gribas.

Kriminālprocesa likuma 209. panta pirmajā daļā ietvertais regulējums atbilst iepriekšminētās Direktīvas 2016/343 nosacījumiem. Taču arvien būtisks ir jautājums par to, vai salīdzināmo paraugu ņemšana piespiedu kārtā neaizskar personas tiesības klusēt un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punktā un Kriminālprocesa likuma 15. pantā noteiktās tiesības uz taisnīgu tiesu. Salīdzināmo paraugu ņemšanu piespiedu kārtā sīkāk analizēta darba turpinājumā, atsevišķā promocijas darba nodaļā.⁵²

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 209. panta otrās daļas 2. teikumu daļu neatliekamajos gadījumos, kad novilcināšanās dēļ salīdzinošajai izpētei nepieciešamie paraugi var tikt iznīcināti vai sabojāti, procesa virzītājs var tos ņemt piespiedu kārtā ar prokurora piekrišanu. Arī šajā gadījumā ir nozīmīgi, kā pamatota neatliekama gadījuma esība. Procesā virzītājam ir jāspēj pamatot, kāpēc salīdzinošajai izpētei nepieciešamie paraugi varētu tikt iznīcināti vai sabojāti. Ja netiek šie apstākļi, nav pamata apgalvot, ka bijis neatliekams gadījums.

Kā vēl viena nozīmīga Kriminālprocesa likumā ietverta nianse ir izmeklēšanas darbību pēctecība. Pēctecība ir noteikta secība, kādā veicamas atsevišķas Kriminālprocesa likumā noteiktas izmeklēšanas darbības. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 157. panta pirmajai daļai konfrontēšana, 171. pantam izmeklēšanas eksperiments, 173. pantam liecību pārbaude uz vietas un 175. panta pirmajai daļai uzrādīšana atpazīšanai veicamas tikai tad, kad iegūtas attiecīgas liecības.⁵³ Augstākā tiesa ir uzsvērusi objektu uzrādīšanas kārtības ievērošanu, veicot uzrādīšanu atpazīšanai. Ievērojot Kriminālprocesa likuma 177. panta piektajā daļā noteikto, piemēram, ar foto palīdzību iegūtu objekta atveidu var uzrādīt tikai tad, ja nav iespējams uzrādīt atpazīstamo objektu. Tādējādi tiesai pierādījumu pārbaudes ietvaros ir jānosaka, vai ir pieļaujams kā pierādījumu izmantot ziņas par faktiem, kas iegūtas, atpazīšanai uzrādot fotogrāfijas un nevērtējot, vai bija iespējams atpazīšanai uzrādīt dzīvu personu.⁵⁴

Izmeklēšanas darbību pēctecības jēga ir iepriekš iegūto ziņu par faktiem pārbaude, kā arī jaunu ziņu par faktiem iegūšana. Kriminālprocesa likumā noteiktā izmeklēšanas darbību pēctecība ir kārtība, kurā ar atsevišķu izmeklēšanas darbību starpniecību tiek pārbaudīta iepriekš iegūto ziņu par faktiem ticamība.

Pēctecības gadījumā ir svarīgi visu pirms personu nopratināt un tad iesaistīt turpmākās izmeklēšanas darbībās. Ja nopratināšana nav veikta, zūd jebkāda jēga veikt konfrontēšanu, izmeklēšanas eksperimentu, liecību pārbaudi uz vietas vai uzrādīšanu atpazīšanai, jo nav iegūta

⁵² Par to plašāk sk. promocijas darba 2.2.4. nodaļu „Spīdzināšanas un pazemošanas aizliegums”.

⁵³ Strada-Rozenberga K. 2002, 218. lpp.

⁵⁴ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 8. jūnija lēmuma lietā Nr. SKK-41/2020 10. punkts.

informācija, ko pārbaudīt. Tādu ziņu par faktiem izmantošana pierādīšanā, kas iegūtas, neievērojot izmeklēšanas darbību pēctecību, būtu uzskatāmas par ierobežoti pieļaujāmām. Pieļautie procesuālie pārkāpumi var tikt novērsti, vispirms personu nopratinot un tad ar viņu atkārtoti veicot plānotās izmeklēšanas darbības.

Kā citi likuma nosacījumi, kas izvirzīti kā obligāts priekšnosacījums ziņu procesuālai izmantošanai pierādījumu statusā būtu norādāmi, pirmkārt, kriminālprocesuālās imunitātes ievērošana, otrkārt, citi Kriminālprocesa likumā un citos likumos norādīti apstākļi. Ņemot vērā, ka kriminālprocesuālā imunitāte ir viens no šī procesa pamatprincipiem, kura pārkāpums vērtējams kā pamats pierādījumu atzīšanai par absolūti nepieļaujamiem, tās saturs tiks vērtēts promocijas darba turpinājumā, atsevišķā nodaļā⁵⁵.

1.2. Pierādīšanas teorijas galvenie jēdzieni un to nozīme

Šīs apakšnodaļas ietvaros tiks aplūkota pierādīšanas izpratne, pierādīšanas priekšmets un standarts, pierādīšanas subjekti un pienākums, kā arī pierādījumu izpratne. Minētie pierādīšanas teorijas galvenie jēdzieni tiks aplūkoti tiktāl, cik tas nepieciešams promocijas darba tēmas izpratnes pilnīgam raksturojumam.

Pierādīšanas jēdziena izpratne Latvijā laika gaitā ir mainījusies. Kriminālprocesuālo tiesību zinātnē, analizējot pierādīšanas procesu, profesors Arturs Liede norādījis, ka krimināllietās pierādīšana notiek ar pierādījumu palīdzību. Ar pierādīšanu un pierādījumiem krimināllietā tiek izzināts nozieguma notikums.⁵⁶ Pierādīšana skaidrota kā domāšanas un praktiskās darbības process, kurā, pamatojoties uz jau konstatētiem faktiem, tiek izzināti un meklēti vēl nezināmie fakti. Ar zināmā palīdzību tiek noskaidrots vēl nezināmais. Tiesvedībā pierādīšana aptver racionālo un praktisko darbību, proti, pierādījumi tiek savākti, nostiprināti procesuālā formā, tad pārbaudīti un izzināti. Loģiskas spriešanas rezultātā tika izdarīti secinājumi par savāktajiem un pārbaudītajiem faktiem.⁵⁷ No tiesību zinātnē paustā viedokļa ir secināms, ka pierādīšana tika vienādotā ar izzināšanu⁵⁸ un uzskatīta par darbību kopumu, kurā tika izzināti fakti un krimināllietas apstākļi.

Latvijai atrodies Padomju Sociālistisko Republiku Savienības sastāvā, kopš 1961. gada 1. aprīļa kriminālprocesuālais regulējums tika ietverts Latvijas Kriminālprocesa kodeksā⁵⁹. Šī kodeksa 49. panta pirmā daļa redakcijā, kas bija spēkā līdz 2005. gada 30. septembrim, noteica, ka

⁵⁵ Par to plašāk sk. promocijas darba 2.2.1. nodaļu „Kriminālprocesuālā imunitāte”.

⁵⁶ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess (Vispārīgā daļa) un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1970, 228., 229. lpp.

⁵⁷ Turpat, 226., 227. lpp.

⁵⁸ Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2002, 35. lpp.

⁵⁹ Latvijas Kriminālprocesa kodekss. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, Nr. 3, 19.01.1961.

pierādījumi krimināllietā ir jebkuri fakti, uz kuru pamata izziņas iestāde, prokurors, tiesnesis un tiesa likumā noteiktā kārtībā nosaka Krimināllikumā⁶⁰ paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmju esamību vai neesamību, šo nodarījumu izdarījušās personas vainu un citus apstākļus, kam ir nozīme lietas pareizā izlemšanā. No šādas pierādījumu definīcijas un tajā ietvertā vārda „nosaka” ir saprotams, ka likums pierādīšanu līdz pat Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās dienai saprata kā izzināšanu.⁶¹

2000. gadā tika izdots Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošās vārdnīcas otrais labotais un papildinātais izdevums. Tajā ietvertā pierādīšanas definīcija tika papildināta, un pierādīšanu vairs neuzsvēra vienīgi kā izzināšanas procesu. Proti, pirmkārt, pierādīšanas jēdziens tika pielīdzināts izzināšanas jēdzienam, kā tika norādīts, atsaucoties uz profesora A. Liedes viedokli. Šādā izpratnē visas procesa virzītāja un procesa aktīvo dalībnieku veiktās darbības uzskata par pierādīšanu. Otrkārt, pausta izpratne, kurā pierādīšana tiek nodalīta no izzināšanas. Izzināšanas process tiek skaidrots kā pierādīšanas daļa, proti, kriminālprocesuālās darbības saturs ir pierādīšana, taču izzināšana ir kā neatņemama pierādīšanas daļa, jo bez tās nav iespējams pierādīt. Treškārt, pierādīšanas jēdziens tiek šķirts no izzināšanas jēdziena, jo izzināšana sev kā izzināšanas šaurākā nozīme aptver tikai patiesības noskaidrošanu. Turpretī pierādīšanai raksturīgs tieši pārliecināšanas moments, respektīvi, brīdis, kad tiek pausta konkrēta tēze, kas tiek pamatota.⁶²

2005. gada 1. oktobrī spēkā stājās Kriminālprocesa likums, kurā iekļauts pierādīšanas definīcijas skaidrojums un nostiprināta mūsdienīgā pierādīšanas procesa izpratne. Kad 2003. gada 5. jūnijā Kriminālprocesa likuma projekts tika nodots Saeimas Juridiskajai komisijai, pierādīšanas definīcija tika ietverta Kriminālprocesa likuma 122. pantā un noteica, ka pierādīšana ir kriminālprocesā iesaistītas personas darbība, kas izpaužas kā pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo faktu esamības vai neesamības pamatošana, izmantojot pierādījumus.⁶³

Mūsdienu izpratnē Latvijas kriminālprocesā ar pierādīšanu saprot procesu, kurā ar pierādīšanas līdzekļiem, kuros nostiprinātas ziņas par faktiem, pierādīšanas subjekts pamato savu izvīrīto tēzi. Savukārt krimināllietas izmeklēšana kā izzināšanas process⁶⁴ ir tas, kā rezultātā tiek iegūtas, likumā noteiktā kārtībā procesuāli nostiprinātas, pārbaudītas un novērtētas iegūtās ziņas par faktiem, proti, tādā veidā tiek veikta „izzināšana sev”. Ja, pēc procesa virzītāja ieskatiem, viņš ir

---

⁶⁰ Krimināllikums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 199/200, 08.07.1998.

⁶¹ Strada-Rozenberga K. 2002, 36. lpp.

⁶² Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. 2. labotais un papildinātais izdevums. Rīga, 2000, 194.-195. lpp.

⁶³ Likumprojekta „Kriminālprocesa likums” anotācija. Pieejama: http://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP0286_0.htm [aplūkots 15.04.2022.]

⁶⁴ Dombrovskis R. Vēlreiz par pierādījumu un pierādīšanas izpratni. Jurista Vārds, 17.01.2012., Nr. 3 (702); Nīmande E., Teherovičs V. Kriminālistiskās izzināšanas semiotiskie līdzekļi. Grām: Ārvalsts investīcijas: kad tiesības mijiedarbojas. Latvijas Universitātes 74. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2016, 187. lpp.

savācis pietiekami daudz ziņas par faktiem, kas, novērtējot tās kopumā, ļauj izdarīt pamatotu secinājumu par apstākļiem, kas ietilpst pierādīšanas priekšmetā, viņš var pāriet pie „izzināšanas citam” jeb pierādīšanas.⁶⁵ Izzināšana citam ir jāsaprot kā darbība, kurā tiek izvirzīts apgalvojums, un tad tiek pamatots tā patiesums. Tieši pierādījumi ir izvirzītā apgalvojuma pamatošanas līdzekļi.⁶⁶ Likumdevējs Kriminālprocesa likumā ietverto pierādīšanas procesu attiecina uz kriminālprocesuāli svarīgu apgalvojumu pamatošanu, kas ļauj izzināšanas procesu nošķirt, jo tā svarīgākā izpausme ir tieši izmeklēšanas darbības.⁶⁷

Tiesību zinātnē pamatoti norādīts, ka noteikt to, vai kāds ir vainīgs noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, var nevis ar pieņēmumiem un intuitīviem atzinumiem, bet gan to pierādot taisnīga procesa rezultātā.⁶⁸ Sacīkstes modelī apsūdzības uzturētājs sagatavo lietu, ceļ apsūdzību un atbild par pierādījumu uzrādīšanu un apsūdzībā norādīto noziedzīgo nodarījumu pierādīšanu.⁶⁹ Attiecīgi krimināllietās lietai būtiskos faktus apsūdzības uzturētājam ir pienākums uzrādīt un pierādīt kā ticamus „ārpus saprātīgām šaubām”.⁷⁰ No minētā izriet, ka kriminālprocesa mērķis tostarp tiek sasniegts ar pierādīšana starpniecību.

Pierādīšanas priekšmeta definīcija ir ietverta Kriminālprocesa likuma⁷¹ 124. panta pirmajā daļā un noteic, ka pierādīšanas priekšmets ir visu kriminālprocesa gaitā pierādāmo apstākļu kopums un ar tiem saistītie fakti un palīgfakti. Judikatūrā norādīts, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 124. un 127. pantu kriminālprocesā pierādāma noziedzīgā nodarījuma sastāva esamība vai neesamība, kā arī citi Krimināllikumā un šajā likumā paredzētie apstākļi, kuriem ir nozīme konkrēto krimināltiesisko attiecību taisnīgā noregulējumā. Pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu esamības vai neesamības pamatošanai izmanto pierādījumus.⁷²

Personas tiesības uz aizstāvību attiecas un izriet no tiem apstākļiem, kas norādīti pret viņu vērstajā pieņēmumā. Tādējādi arī procesa virzītājs pirmstiesas izmeklēšanā vadās pēc pret personu izteiktā pieņēmuma, un izmeklēšanas darbības atbilstoši saviem ieskatiem veic konkrētā kriminālprocesa pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu robežās.

Likumdevējs pierādīšanas priekšmetā ietilpstošos faktus Kriminālprocesa likumā reglamentējis vispārīgi, nedodot konkrētas norādes, bet izmantojot ar konkrētu saturu piepildāmus

---

⁶⁵ Dombrovskis R. Vēlreiz par pierādījumu un pierādīšanas izpratni. Jurista Vārds, 17.01.2012., Nr. 3 (702).

⁶⁶ Strada-Rozenberga K., 2002, 62. lpp.

⁶⁷ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 13.06.2006., Nr. 23 (426).

⁶⁸ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Taisnīgums kriminālprocesā. Grām.: Kriminālprocess. Raksti. 2010-2015. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 173. lpp.

⁶⁹ Jackson J. Taking Comparative Evidence Seriously. Grām.: Innovations in Evidence and Proof: Integrating Theory, Research and Teaching. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2007, p. 306. Pieejams: <https://ebookcentral-proquest-com.datubazes.lanet.lv/lib/lulv/reader.action?docID=1772822> [aplūkots 11.08.2022.].

⁷⁰ Nance D. The Burdens of Proof. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, p. 1.

⁷¹ Kriminālprocesa likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 74 (3232), 11.05.2005.

⁷² Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2006. gada 12. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-579/2006.

jēdzienus.⁷³ Var pilnībā piekrist tiesību zinātnē paustajam, ka pierādāmie apstākļi ir fakti, no kuriem ir atkarīga lietas izlemšana,⁷⁴ no tiem ir atkarīgs krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums⁷⁵. Pirms pierādāmo apstākļu grupu noteikšanas jānorāda, ka pirmšķietami ir jākonstatē nodarījuma prettiesiskums, vainīgums un sodāmība.

Tiesību zinātnē, ievērojot Kriminālprocesa likumā noteikto, kā pierādāmajos apstākļos ietilpstošas faktu grupas norādītas šādas kategorijas: 1) noziedzīga nodarījuma sastāvs; 2) citi Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā paredzēti apstākļi, kuriem ir nozīme konkrēto krimināltiesisko attiecību taisnīgā noregulējumā. Piemēram, apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, apstākļi personas atbrīvošanai no kriminālatbildības, citi apstākļi, kas var ietekmēt kriminālatbildības iestāšanos, apstākļi, kas var ietekmēt personas atzīšanu par vainīgu procesuālā veida izvēli, soda veida un mēra izvēli, atbrīvošanu no soda un sodāmības noņemšanu, apstākļi, kas raksturīgi sevišķajiem procesiem vai vispārējā kārtībā risināmiem specifiskiem jautājumiem, kā arī citi Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā noteikti apstākļi, kas nav saistīti ar vērtējumu par personas vainīgumu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tas ir, procesuālie izdevumi, apstākļi attiecībā uz kaitējuma kompensācijas piedziņu, kā arī apstākļi mantas īpašās konfiskācijas piemērošanai.⁷⁶

Kriminālprocesā pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi ir atkarīgi no katra izmeklējamā noziedzīgā nodarījuma apstākļiem. Ne vienmēr pierādāmajos apstākļos ietilps visas uzskaitīto faktu grupas. Tādējādi šīs faktu grupas nav absolūtas. Var pievienoties Alda Pundura paustajam, ka šobrīd pierādīšanas subjektam kriminālprocesa bez lietai nozīmīgiem faktiem un apstākļiem jāpierāda arī tādi fakti un apstākļi, kas nav tieši attiecināmi uz izmeklējamā noziedzīga nodarījuma, apsūdzētā vainu nodarījuma izdarīšanā, kā arī uz apsūdzētajam piespriežamo soda veidu un tā mēru, taču lietā tiem ir tīri procesuāla nozīme.⁷⁷ Piemērs tam ir Kriminālprocesa likuma 124. panta ceturtajā daļā noteiktie palīgfakti, ar kuru palīdzību var pamatot kāda cita pierādījuma ticamību vai pieļaujamību.

Tāpat pierādīšanas priekšmetā ietilpst saistītie fakti un palīgfakti. Kriminālprocesa likuma 124. panta trešajā daļā noteikts, ka saistītie fakti nav kriminālprocesā pierādāmie apstākļi, bet ir ar tiem saistīti un dod pamatu izdarīt secinājumu par pierādāmajiem apstākļiem. Savukārt atbilstoši

---

⁷³ Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas standarts un priekšmets. Grām.: Kriminālprocess. Raksti, 2015-2020. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2021, 603. lpp.

⁷⁴ Strada-Rozenberga K. 2002, 71. lpp.

⁷⁵ Strada-Rozenberga K. Eksperta viedoklis par kriminālprocesa regulējuma pietiekamību un skaidrību attiecībā uz pierādīšanas standartu un pierādījumu pietiekamību. 24.11.2020., 24. lpp. Pieejams: https://juristavards.lv/wwwraksti/JV/2021/02/BILDES/EKSPERTA_VIEDOKLIS_STRADA-ROZENBERGA_2020.PDF [aplūkots 09.08.2022.].

⁷⁶ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 124. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 415.-417. lpp.

⁷⁷ Pundurs A. A. Liede un mūsdienu atziņas pierādījumu (pierādīšanas) teorijā. Jurista Vārds, 18.04.2006., Nr. 16 (419).

minētā panta ceturtajai daļai ar palīgfactiem tiek pamatota kāda cita pierādījuma ticamība vai neticamība, kā arī iespējamība vai neiespējamība to izmantot pierādīšanā.

Saistītie fakti ir otra pierādīšanas priekšmetā ietilpstoša faktu grupa. Šie fakti 1) neietilpst kriminālprocesā pierādāmo apstākļu lokā, bet 2) ir ar tiem saistīti un 3) ļauj izdarīt secinājumus par tiem. Šī veida faktu iekļaušana pierādīšanas priekšmetā ir pamatojama ar to, ka, lai tiem būtu kāda tiesiska nozīme, t.i., no tiem varētu secināt kriminālprocesā pierādāmos faktus, tiem pašiem ir jābūt pierādītiem. Tuvāks saistīto faktu skaidrojums Kriminālprocesa likumā nav iekļauts. Palīgfacti savukārt ir tāda pierādīšanas priekšmetā ietilpstoša faktu grupa, kurai pašai par sevi nav izšķirošas nozīmes lietas gala risinājumam, jo tā nepieciešama tikai tāpēc, ka ļauj izvērtēt pierādījumu izmantošanas iespējamību vai neiespējamību procesā.⁷⁸ Tiesību zinātnē atzīts, ka arī no kriminālistikas viedokļa saistībā ar liecinieku liecību izvērtēšanu pastāv vispārīgs princips, atbilstoši kuram apstākļi par liecinieka kognitīvajām spējām ir viens no visbūtiskākajiem personisku pierādījumu novērtēšanas elementiem.⁷⁹ Šis elements ir tipisks palīgfactis, kas savu nozīmi ieņem gan pie pierādījumu ticamības novērtēšanas, gan arī pie liecību pārbaudes iztiesāšanā. Turklāt liecību nolasīšana dod iespēju vien šauri novērtēt to saturu no ticamības aspekta, bet ne pārējos lietai būtiskos palīgfactus, kas uztverami vien liecinieka tiešā klātbūtnē.

Ja pierādīšanas priekšmets nav identificēts pareizi, var rasties situācija, kad kādi apstākļi paliek vispār nepierādīti. Piemēram, pierādīšanas priekšmetā netika ietilpināts kāds fakts, kuram tur bija jābūt iekļautam, vai tiek veikta nevajadzīga kāda fakta pierādīšana.⁸⁰

Pierādīšanas procesa pamatmērķis ir tā adresāta pārliecināšana⁸¹ par pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo faktu esamību vai neesamību. Tādēļ pierādīšana var notikt arī par tādiem apstākļiem, kas tieši neattiecas uz pierādīšanas priekšmetu, taču pirmstiesas kriminālprocesā ir procesuāli nozīmīgi. Piemēram, ja procesa virzītājs izteicis ierosinājumu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, piemērot apcietinājumu. Izmeklēšanas tiesnesis izskata procesa virzītāja ierosinājumu par apcietinājuma piemērošanu, kurā norādīti Kriminālprocesa likuma 272. panta pirmajā daļā noteiktie apstākļi, tostarp, ka cita drošības līdzekļa piemērošana nevar nodrošināt, ka, pirmkārt, persona neizdarīs jaunu noziedzīgu nodarījumu, otrkārt, netraucēs pirmstiesas kriminālprocesu, vai, treškārt, neizvairīsies no pirmstiesas kriminālprocesa, tiesas vai sprieduma izpildīšanas. Procesā virzītājam ar pierādījumiem ir jāspēj reāli un efektīvi pierādīt ierosinājumā norādītos apstākļus.

---

⁷⁸ Strada-Rozenberga K. 2020, 24. lpp.

⁷⁹ Katona G. Még egyszer Magda János bűnügyérő. Belügyi Szemle, 1986/8, pp. 97-98. Citēts pēc: Budaházi Á. Personal and material evidences in criminal procedure, with particular attention to road traffic crashes. Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Iurisprudentia, 2017, p. 58. Pieejams: <https://web-s-ebshost.com.datubazes.lanet.lv/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=294acac0-006c-4f9a-bffa-212594db7ac5%40redis> [aplūkots 08.02.2023.].

⁸⁰ Strada-Rozenberga K. 2020, 8. lpp.

⁸¹ Turpat, 149. lpp.

Tajā pašā laikā aizstāvība var vērst izmeklēšanas tiesneša uzmanību uz tādiem apstākļiem kā personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, personību un rakstura īpašībām, iztikas līdzekļiem, nodarbinātību, ģimenes stāvokli, saikni ar ģimenes locekļiem un pienākumiem ģimenē, saikni ar valsti, kurā notiek kriminālprocess, apcietinājumā jau pavadīto laiku, iespēju piemērot citus mazāk ierobežojošus līdzekļus, kriminālprocesa sarežģītību, par personai inkriminēto noziedzīgo nodarījumu paredzētā soda smagumu, u.c. Šo apstākļu kopums galvenokārt atspēko procesa virzītāja pieņēmumu, ka persona varētu izvairīties no kriminālprocesa mērķa sasniegšanas.⁸² Vēršot uzmanību uz minētajiem aspektiem, aizstāvība būtībā ierosina jautājumu par iespēju piemērot citus mazāk ierobežojošus līdzekļus. Turklāt lai pierādītu minētos apstākļus, aizstāvības puse var iesniegt dažādus dokumentus.

Apcietinājuma piemērošanas un arī turpmākas piemērošanas pamata izvērtēšanas gadījumā izmeklēšanas tiesnesim jānovērtē katras puses norādītie apstākļi un pierādījumi, kas tos pamato. Apcietinājuma piemērošanas pamatu izvērtē, balstoties uz kriminālprocesa materiālos nostiprinātajām ziņām par faktiem. Kā redzams, šī procesuālā jautājuma izvērtēšanā būtisku lomu ieņem pierādīšana. Ņemot vērā, ka par pierādīšanu ir uzskatāma vienīgi tāda pierādīšanas subjekta darbība, kad izteiktos apsvērumus tas pamato ar juridiski korektiem pierādījumiem, tad arī brīdī, kad šīs ziņas par faktiem sāk izmantot pierādīšanā, uz tām būtu jāattiecinā pierādījumu īpašības. Tādējādi secināms, ka pat pirmstiesas kriminālprocesa sākumā iespējama situācija, kad gan procesa virzītājam, gan arī aizstāvim nākas kļūt par pierādīšanas subjektiem un uz viņu rīcībā esošo ziņu pamata jāsāk pamatot un pierādīt katra izteiktie apsvērumi.

Pierādīšanas standartu kriminālprocesā nosaka Kriminālprocesa likuma 124. panta piektā un sestā daļa. Proti, pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi uzskatāmi par pierādītiem, ja pierādīšanas gaitā izslēgtas jebkādas saprātīgas šaubas par to esamību vai neesamību. Savukārt kriminālprocesā un procesā par noziedzīgi iegūtu mantu pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi attiecībā uz mantas noziedzīgo izcelsmi uzskatāmi par pierādītiem, ja pierādīšanas gaitā ir pamats atzīt, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga, nevis likumīga izcelsme.

Pierādīšanas standarts ir jēdziens, kas raksturo līmeni, kādā kādam faktam jābūt pamatotam ar pierādījumiem, lai to atzītu par pierādītu kriminālprocesā, jeb tā sauktais fakta pierādītības līmenis. Pierādīšanā tiek izmantoti dažādi pierādīšanas standarti jeb prasības pēc kāda fakta pierādītības līmeņa. Lai noteiktu attiecināmo pierādīšanas standartu, nepieciešams identificēt, kāds tieši pierādīšanas priekšmetā ietilpstošs fakts tiek pierādīts. Tādējādi pierādīšanas standarta jautājums ir saistīts ar pierādīšanas priekšmeta un tajā esošu faktu pareizu identificēšanu. Tāpat pierādīšanas standarts ir dažāds atkarībā no tā, kas veic pierādīšanu. Tas norāda uz pierādīšanas standarta un

---

⁸² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 4. maija sprieduma lietā Nr. 38797/03 *Ambruszkiewicz v. Poland* 30. punkts.

pierādīšanas subjektu nesaraucamo saistību. Pamatā tiesiski noregulēti ir tie pierādīšanas standarti, kas attiecas uz personām, uz kurām gulstas galīgais pierādīšanas pienākums. Uz citiem subjektiem attiecināmie standarti tiek loģiski izsecināti. Kriminālprocesā personas vainīgums ir jāpierāda ārpus saprātīgām šaubām un tas jādara procesa virzītājam pirmstiesas procesā un apsūdzības uzturētājam iztiesāšanā. Izrietoši no šīs nostājas ir secināms, ka ja pierādīšanā iesaistās, piemēram, aizstāvība, tad tai ir pietiekami tikai radīt šaubas par kādas personas vainīgumu. Tā kā šaubas būs radušās, tad personas vainīgums nevarēs tikt uzskatīts par pierādītu, jo nepiepildīsies prasība pēc „saprātīgu šaubu izslēgšanas” kā nepieciešamā pierādīšanas standarta šajā jautājumā par personas vainīgumu. Pēc tam, kad noteikts, kas ir jāpierāda, ir jānosaka, kāds pierādīšanas standarts ir attiecināms, jeb kādā līmenī attiecīgo faktu ir nepieciešams pierādīt.⁸³

Tiesību zinātnē pierādīšanas standarts tiek raksturots dažādi. Ukrainā ar pierādīšanas standartu saprot standarta modeli, nosacījumus, kas norāda uz pietiekamību gan no objektīvā aspekta, kas attiecas uz noteiktu pierādījumu kopumu, gan arī no subjektīvā aspekta, kas attiecas uz noteiktu ticamības pakāpi, lai varētu tikt pieņemts atbilstošs procesuāls lēmums.⁸⁴ Latvijā pierādīšanas standarts „saprātīgu šaubu izslēgšana” ir subjektīva vērtēšanas kritērija dominanti atzīstos, kura atslēgvārds ir „iekšējā pārliecība”.⁸⁵ Šāda kategorija ir raksturīga Kontinentālās Eiropas tiesību lokā un tā balstās uz pierādīšanas subjekta iekšēju pārliecību, ka konkrēts fakts ir ticams.⁸⁶ Minētais atzīts arī judikatūrā, norādot, ka Kriminālprocesa likumā nav noteikti konkrēti kritēriji pierādījumu ticamības un pietiekamības vērtēšanai. Šajā gadījumā pierādījumu vērtēšana balstās uz tiesnešu iekšējo pārliecību, kas formālā motivācijā ne vienmēr ir ietilpināma.⁸⁷ Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 19. pantā un Krimināllikuma 1. pantā noteiktajam persona var tikt saukta pie kriminālatbildības par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu tikai gadījumā, ja ir novērstas visas saprātīgas šaubas par apsūdzētā vainu viņam inkriminētajos noziedzīgajos nodarījumos.⁸⁸

No Kriminālprocesa likuma 124. panta piektās daļas un 19. panta trešās daļas izriet, ka pierādīšana jāveic atbilstoši attiecīgajam standartam, ja pierādīšanas adresāts ir pārliecināts par izteikto apgalvojumu un ja par tā patiesumu viņam nav saglabājušās saprātīgas šaubas. Vienlaikus šādas pārliecības rašanās nevar būt patvaļīga, bet tai jābūt balstītai uz ticamiem, attiecināmiem un pieļaujamiem pierādījumiem. Jebkuru izmeklēšanas darbību rezultātā iegūto ziņu, tostarp arī eksperta

---

⁸³ Strada-Rozenberga K. 2020, 8.-9. lpp.

⁸⁴ Vapniarchuk V., et al. Standards of Criminal Procedure Evidence, *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, 7 (37), 2018, p. 2463. Pieejams: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/jarle9&i=2471> [aplūkots 07.02.2023.].

⁸⁵ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. *Kriminālprocess. Raksti 2005-2010*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 387. lpp.

⁸⁶ Vapniarchuk V., et al. 2018, p. 2465.

⁸⁷ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2007. gada 15. februāra lēmums lietā Nr. SKK-83/2007.

⁸⁸ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 21. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-338/2015.

atzinuma, ticamība pārbaudāma saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 128. panta otrās daļas prasībām – to kopumā un savstarpējā sakarībā ar citiem lietā iegūtajiem pierādījumiem.⁸⁹

Pierādīšana ārpus saprātīgām šaubām ir tāda pierādīšana, kas izslēdz visas pārējās iespējamās saprātīgās hipotēzes, izņemot to, kuru cenšas pierādīt. Pierādīšana šādā standartā pilnībā atbilst tam, kāds nepieciešams, lai konstatētu personas vainīgumu, un tas nav savienojams ar jebkādu citu racionālu secinājumu.⁹⁰ Specifiski pierādīšanas standarta nosacījumi kriminālprocesā būtībā ir vērsti uz to, lai novērstu nepamatotu notiesāšanas risku.⁹¹ Šajā sakarā atzīstams, ka šaubu radīšana būtībā ir norāde uz kļūdu esību pierādīšanā, kas izpaužas kā norāde uz nepilnīgi konstatētiem apstākļiem. Attiecīgi situācijās, kad ir konstatējamas kļūdas noskaidrotajos faktos, iekšēja noteiktība, ņemot vērā citu alternatīvu iespēju pastāvēšanu, nav sasniegta un tādēļ nevar būt pamats atzīt, ka pārsniegts personas vainīguma konstatācijai noteiktais pierādīšanas standarts.

Personas vainīguma konstatācijai izvirzīto pierādīšanas standartu var aplūkot arī no Kriminālprocesa likuma 59. panta otrās daļas 5. punkta perspektīvas, kas noteic tiesisko un faktisko pamatu, lai krimināllieta tiktu nodota tiesai. Šis standarts ir ļoti augsts, tas skaidri noteic, ka prokurors kā procesa virzītājs nešaubās, ka ar esošajiem pierādījumiem spēs pārliecināt tiesu, ka nepastāv saprātīgas šaubas par to, ka tieši šī persona izdarījusi konkrētu noziedzīgu nodarījumu. Tas nozīmē, ka prokurors, nododot lietu tiesai, ir pārliecināts par konkrētu galveno apsūdzībā nostiprināto krimināllietā esošo versiju, no kuras izriet skaidri identificēti noziedzīga nodarījuma faktiskie apstākļi un konkrēta to juridiskā kvalifikācija. Šāds standarts ir pilnībā atbilstošs, jo pretējā gadījumā tas neatbilstu nevainīguma prezumpcijas principam un nebūtu saderīgs ar tiesas spriešanas funkciju, no kuras izriet tiesas pienākums šī pierādīšanas standarta ietvaros īstenot galīgo nolēmuma pamatošanas pienākumu.

Standarts „ārpus šaubām” tieši sakrīt ar nevainīguma prezumpcijas nostādnēm un šobrīd ir noteicošais pierādīšanas standarts kriminālprocesā. Šis standarts pamatā attiecināms uz tiem procesa dalībniekiem, uz kuriem gulstas tā sauktais galīgais pierādīšanas pienākums, uz procesa virzītāju pirmstiesas procesā un apsūdzības uzturētāju iztiesāšanā. Ja, izmantojot savas tiesības, pierādīšanā iesaistās aizstāvības realizētājs, tad viņam nav nepieciešamības savus apgalvojumus pierādīt ārpus šaubu līmenī, jo viņa tiesību īstenošanai ir pietiekami, ka viņš ir pierādījis kādus faktus, kas ļauj saprātīgi apšaubīt apsūdzības pamatotību. Tiklīdz radušās pamatotas šaubas par apsūdzības pamatotību, secināms, ka procesa virzītājs vai apsūdzības uzturētājs, pildot savu pierādīšanas

⁸⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 14. maija lēmums lietā Nr. SKK-256/2020.

⁹⁰ Gardiner G. The Reasonable and the Relevant: Legal Standards of Proof. *Philosophy & Public Affairs*, 47 (3), 2019, p. 303. Pieejams: <https://onlinelibrary-wiley-com.datubazes.lanet.lv/doi/epdf/10.1111/papa.12149> [aplūkots 12.08.2022.].

⁹¹ Kaplow L. Burden of Proof. *The Yale Law Journal*, 121 (4), 2012, p. 741., 742., 744. Pieejams: https://heinonline-org.datubazes.lanet.lv/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/ylr121&id=748&men_tab=srchresults [aplūkots 12.08.2022.].

pienākumu, nav sasniedzis līmeni „ārpus šaubām”. Visas objektīvi pamatotās un nenovēršamās šaubas, kas radušās, tulkojamas par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Kriminālprocesa likumā atzīts vēl viens „galīgais” pierādīšanas standarts – iespējamības pārsvars. Šis standarts attiecas tikai uz nelielu daļu no pierādīšanas priekšmetā ietilpstošiem apstākļiem, uz mantas noziedzīgu izcelsmi, paredzot, ka priekšmetā ietilpstošie apstākļi attiecībā uz mantas noziedzīgo izcelsmi uzskatāmi par pierādītiem, ja pierādīšanas gaitā ir pamats atzīt, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga, nevis likumīga izcelsme.⁹²

Tāpat tiesību zinātnē, raksturojot Amerikas Savienotajās Valstīs esošo tiesību sistēmu, tiek izdalīti pierādīšanas standarti, kas attiecināti uz tiesvedību nesaistītiem procesuāliem jautājumiem. Piemēram, iespējams cēlonis (*probable cause*) jeb pietiekams iemesls (*sufficient reason*), kas ir zemāks pierādīšanas standarts kā iespējamības pārsvars un kas tiek izmantots, lai izlemtu par apcietināšanas vai kratīšanas pamatotību. Standarts pamatotas aizdomas ir vēl zemāks. To attiecina uz personas aizturēšanu un pārmeklēšanu nolūkā atrast šaujameroci. Attiecīgi aizturēšana vai pārmeklēšana tiek atzīta par prettiesisku, ja policijas darbinieks nevar pamatot izvirzīto pieņēmumu.⁹³ Šādi standarti būtībā ir ietverti Kriminālprocesa likuma 59. panta otrās daļas attiecīgajos punktos, tos sasaistot ar personas procesuālo statusu krimināllietā un lietas virzību. Sīkāk pārējie pierādīšanas standarti darbā netiks aplūkoti, jo nav saistīti ar personas vainīguma konstatācijas nosacījumiem.

Apakšnodaļas turpinājumā koncentrēti tiks aplūkoti pierādīšanas subjektu un pierādīšanas pienākuma izpratne.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 126. panta pirmajai un otrajai daļai pierādīšanas subjekti ir visas kriminālprocesā iesaistītās personas, kurām saskaņā ar likumu uzlikts pienākums vai piešķirtas tiesības veikt pierādīšanu. Pirmstiesas kriminālprocesā pierādīšanas pienākums ir procesa virzītājam, bet tiesā – apsūdzības uzturētājam. Šis pierādīšanas pienākums attiecas uz faktiem par personas vainīgumu.

Jēdziens „pierādīšanas subjekti” attiecas uz procesa dalībniekiem, kuri veic pierādīšanu, īstenojot savas tiesības vai veicot pienākumu. Tādēļ kriminālprocesa dalībniekiem pierādīšana var būt pienākums, tiesības, vai arī gan tiesības, gan arī pienākums. Pie pirmās grupas pieder kriminālprocesa veikšanai pilnvarotās amatpersonas, pie otrās cietušie, ja vien nav risināmi mantiskie jautājumi, pie trešās grupas personas ar tiesībām uz aizstāvību, cietušie, ja risināmi mantiskie jautājumi, aizskartās mantas īpašnieki.⁹⁴

---

⁹² Strada-Rozenberga K. 2020, 32.-33. lpp.

⁹³ Vapniarchuk V., et al. 2018, p. 2464.

⁹⁴ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 126. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 425. lpp.

Principu, ka apsūdzēto uzskata par nevainīgu tiesas priekšā, krimināltiesībās ieviesa 15. Romas impērijas imperators Antonijs Pijs (latīņu: *Titus Aelius Hadrianus Antoninus Augustus Pius*).⁹⁵ No šī principa izriet pierādīšanas pienākuma aspekts, saskaņā ar kuru apsūdzētā vainīguma pierādīšana tiesas priekšā gulstas uz apsūdzības uzturētāju.

Pierādīšanas pienākumam kā apgalvojumu pamatošanas ar pierādījumiem pienākumam ir divi izpratnes veidi. Pirmais, kurā pierādīšanas pienākums tiek saprasts kā pienākums nodrošināt apstiprinājumu pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo faktu esamībai/neesamībai, kas nepieciešams nolēmuma, kurā ietverts krimināltiesisko attiecību risinājums, pieņemšanai, kas tiek arī saukts par pierādīšanas nastu jeb *onus probandi*. Otrais kā galīgo nolēmumu pamatošanas pienākums. Šis pienākums vienmēr gulstas uz to amatpersonu, kura pieņem attiecīgo nolēmumu. Savukārt pierādīšanas pienākuma jēdziens pierādīšanas nastas izpratnē var tikt izprasts, pirmkārt, kā pārliecināšanas pienākums jeb galīgais pārliecināšanas pienākums. Otrkārt, kā jautājuma ierosināšanas pienākums, kas var būt saistīts arī ar pienākumu sniegt izvirzītā jautājuma pamatojumu.⁹⁶ Galīgo nolēmumu pamatošanas pienākums tostarp sevī ietver tiesas pienākumu nolēmumā vērtēt lietas dalībnieku paustos iebildumus par pierādījumu pieļaujamību. Proti, tiesa šādā gadījumā nevar neatbildēt uz šādiem iebildumiem, tai ir pienākums sniegt motivētu vērtējumu un konkrēti noteikt, ir vai nav pierādījums atzīstams par pieļaujamu un kādu iemeslu dēļ. Turklāt minētais aspekts ir saistīts ar tiesas nolēmuma tiesiskumu un pamatotību, kas sīkāk aplūkota atsevišķā promocijas darba nodaļā⁹⁷.

Arī citur tiesību zinātnē norādīts, ka pierādīšanas pienākuma ietvaros izdalāms pienākums un tiesības pierādīt, piedalīties pierādīšanas procesā. Otrajā gadījumā tas izpaužas kā jautājuma ierosināšana subjektam, kurš ir tiesīgs pieņemt attiecīgo lēmumu, vienlaikus norādot tā motivāciju.⁹⁸ Piemēram, Singapūrā pierādīšanas pienākuma atkārtotu pārnese no aizstāvības uz apsūdzības uzturētāju pamato apstākļi, kad aizstāvība ir paudusi tādu argumentu, kas pēc būtības nav neticams, ar ko ir pietiekoši, lai pārnestu pierādīšanas pienākumu uz prokuratūru. Taču gadījumā, ja apsūdzētā pierādījumi ir acīmredzami neticami, šādā gadījumā pierādīšanas pienākums netiek pārņemts.⁹⁹ Kā redzams no minētā, pierādīšanas pienākuma pārnese var būt saistīta ar apstākli, vai lietā aizstāvība spējusi uzrādīt ticamus pierādījumus jeb radīt šaubas par apsūdzības uzturētāja uzrādītiem

⁹⁵ Bury, J. B. A history of the Roman Empire from its foundation to the death of Marcus Aurelius (27 B.C.-180 A.D.). New York Harper, 1893, p. 527. Pieejams: <https://archive.org/details/historyofromanem00buryuoft/page/526/mode/2up> [aplūkots 24.01.2022.].

⁹⁶ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 126. panta komentārs. 2019, 425.-426. lpp.

⁹⁷ Par to plašāk sk. promocijas darba 3.4. nodaļu „Pierādījumu pārbaude un tiesas nolēmuma tiesiskums un pamatotība”.

⁹⁸ Vapniarchuk V., Kaplina O., Titko I., et. al. The Burden of Criminal Procedural Proof. Journal of Advanced Research in Law and Economics, 10 (1), 2019, p. 389. Pieejams: https://heinonline-org.databases.lanet.lv/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/jarle10&id=388&men_tab=srchresults [aplūkots 12.08.2022.].

⁹⁹ Shi S., Wong W. K. 2021, p. 439., 440.

pierādīšanas priekšmetā ietilpstošiem apstākļiem, kas tādējādi ir pamats pierādīšanas nastas pārnesei. Pierādīšanas pienākuma noteikšana sevī ietver varas nodalīšanu starp apsūdzības uzturētāju un tiesu.¹⁰⁰ Atziņa būtībā ir pamatota, jo tās jēga ir apstākļi par procesuālo funkciju nodalīšanu starp apsūdzības uzturētāju un tiesu. Ņemot vērā, ka kriminālprocess iztiesāšanā ir ar sacīkstes raksturu, šāda funkciju nodalīšana ir objektīvi nepieciešama.

Pamatnostādne attiecībā uz pierādīšanas pienākumu tieši izriet no nevainīguma prezumpcijas principa, proti, pierādīšanas pienākums pirmstiesas procesā ir procesa virzītājam, savukārt tiesā – apsūdzības uzturētājam. Tas faktiski nozīmē, ka uz šiem subjektiem gulstas visu pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo faktu galīgais pierādīšanas pienākums, ja vien citas likuma normas neparedz ko citu.¹⁰¹

Izņēmumus no vispārīgās prasības paredz gan Kriminālprocesa likuma 126. pants, gan citas tiesību normas. Šī panta trešā daļa noteic, ja kriminālprocesā iesaistīta persona uzskata, ka kāds no šā likuma 125. pantā prezumētajiem faktiem nav patiess, pienākums norādīt uz pierādījumiem par šā fakta neatbilstību īstenībai ir tai procesā iesaistītajai personai, kura to apgalvo. Minētā tiesību norma attiecināma uz situācijām, kad persona nepiekrīt kādai no 125. pantā minētām prezumpcijām. Ja Kriminālprocesa likuma 125. panta ievadvārdi norāda, ka nepiepriekšējas gadījumā personai „jāpierāda pretējais”, tad 126. panta trešajā daļā šī nostāja jau „mīkstina”. Ja kāds procesa dalībnieks nepiekrīt Kriminālprocesa likuma 125. pantā paredzētai prezumpcijai, viņam ir pienākums to norādīt, kā arī norādīt uz pierādījumiem, kas pamato viņa viedokli. Kā jau norādīts, raksturojot legālās prezumpcijas, to pielietošana ir iespējama, taču rūpīgi jāseko līdz praktiskam izpildījumam, lai tas nepārkāptu nevainīguma prezumpciju un taisnīga procesa prasības.¹⁰²

Atkāpe no pierādīšanas pienākuma pamatnostādnēm nostiprināta Kriminālprocesa likuma 126. panta ceturrtās daļas 1. teikumā, saskaņā ar kuru uz apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību, kā arī uz alibi jānorāda personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību saistībā ar šā nodarījuma izmeklēšanu, ja vien šādas ziņas jau nav iegūtas izmeklēšanā. Attiecīgas norādes iekļautas arī Kriminālprocesa likuma pantos par minēto lietas dalībnieku pienākumiem. Būtiski pievērst uzmanību, ka šajā gadījumā likumdevējs izvēlējies lietot nevis vārdu „pierādīt”, bet gan „norādīt”, kas uzskatāmi liecina, ka šajā gadījumā personai nav uzlikts galīgais pierādīšanas jeb pārliecināšanas pienākums, bet tikai pienākums paziņot faktu, rosinot to pārbaudīt. Šim norādījumam jābūt konkrētam.¹⁰³ Arī persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, vai viņas aizstāvis var izmantot ar likumu noteiktās tiesības pierādīt, radīt šaubas. Pamatā aizstāvības puse par pierādīšanas subjektu kļūst tieši krimināllietas iztiesāšanā

---

¹⁰⁰ Vapniarchuk V., Kaplina O., Titko I., et. al. 2019, p. 388.

¹⁰¹ Strada-Rozenberga K. 2020, 28. lpp.

¹⁰² Turpat, 28.-29. lpp.

¹⁰³ Strada-Rozenberga K. 2020, 29. lpp.

debašu laikā, kur ar pierādījumu starpniecību pamato pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu esamību vai neesamību. Tāpat arī cietušais pierāda par mantisko zaudējumu pieprasītās kompensācijas apmēru.

Tiesību zinātnē nupat minētā sakarā atzīts, ka ir gadījumi, kad aizstāvība lietā tiek īstenota pasīvi, tas ir, vien paužot iebildumus, nepiešķiršanu vai šaubas par apsūdzības uzturētāja sniegtajiem pierādījumiem, to procesuālo formu. Gadījumos, ja tie nav pamatoti, vienīgā iespēja ir šos iebildumus vai šaubas noraidīt. Apsūdzības uzturētājs var iesniegt papildu pierādījumus, apsvērumus, kas apstiprina apstrīdētā pasākuma atbilstību procesuālajām tiesībām vai informācijas atbilstību, kas iegūta konkrētajā procesuālajā darbībā.¹⁰⁴

Lai veikto darbību uzskatītu par pierādīšanu, pierādīšanas subjektam savi izvirzītie apsvērumi ir jāpamato ar pierādījumiem. Par pierādīšanu kriminālprocesā uzskatāma tikai tāda pamatošana, kuras gaitā kā argumentus izmanto juridiski korektus pierādījumus.¹⁰⁵ Tātad nav pamata par pierādīšanu kriminālprocesuālā izpratnē uzskatīt tādu darbību, kuras laikā izvirzītie apgalvojumi tiek pamatoti nevis ar pierādījumiem, bet gan ar apgalvojumiem. Pierādījumi satur ziņas par faktiem, tādēļ pierādīšanā ir izmantojami pierādījumi nevis apgalvojumi, kam nav krimināllietas materiālos nostiprināts faktiskais pamatojums.

Kriminālprocesā pamatošana notiek, pierādīšanas procesā izmantojot pierādījumus, šajā aspektā arī atklājas pierādīšanas subjekta un pierādīšanas pienākuma sasaiste ar pierādījumu pieļaujamības nosacījumu. Proti, pierādīšanas subjekti, īstenojot tiesības vai veicot pienākumu pierādīt, proti, pierādīšanas procesā iesaistās, izmantojot tostarp pieļaujamus pierādījumus. Pierādīšanas pienākumu kriminālprocesā iesaistītā persona var īstenot tikai ar tādiem pierādījumiem, kas ir attiecināmi, pieļaujami un ticami. Iztrūkstot šiem nosacījumiem, minēto darbību nevar atzīt par pierādīšanu. Turklāt no personas vainīguma konstatācijai noteiktā standarta „ārpus saprātīgām šaubām”, to skatot kopsakarā ar nevainīguma prezumpcijas aspektu par vainas konstatāciju likumā noteiktā kārtībā, izriet šī principa sasaiste arī ar pierādījumu ticamības īpašību. Proti, šaubu izslēgšana par personas vainīgumu iespējama tikai ar ticamiem pierādījumiem.

Saprotot, kas un kādā līmenī ir jāpierāda, var noteikt, ar kādiem pierādījumiem šis fakts ir jāpierāda. Turklāt pierādīšanā izmantojamiem pierādījumiem ir arī jāatbilst likumā noteiktām prasībām – attiecināmībai, pieļaujamībai un ticamībai.¹⁰⁶

Kriminālprocesa likuma 127. panta pirmajā daļā likumdevējs definējis pierādījumu jēdzienu kriminālprocesā, nosakot, ka pierādījumi kriminālprocesā ir jebkuras likumā paredzētajā kārtībā iegūtas un noteiktā procesuālajā formā nostiprinātas ziņas par faktiem, kurus kriminālprocesā

¹⁰⁴ Vapniarchuk V., Kaplina O., Titko I., et. al. 2019, p. 389.

¹⁰⁵ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 13.06.2006., Nr. 23 (426).

¹⁰⁶ Strada-Rozenberga K. 2020, 9. lpp.

iesaistītās personas savas kompetences ietvaros izmanto pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu esamības vai neesamības pamatošanai.

No šādas pierādījumu definīcijas ir secināms, ka likumdevējs tajā uzsver četrus nosacījumus. Pirmkārt, no satura aspekta pierādījumi ir ziņas par faktiem. Otrkārt, pierādījumu formas nosacījums ir stingri reglamentēts, par pierādījumiem atzīstot tikai likumā noteiktā kārtībā un procesuālajā formā nostiprinātas ziņas par faktiem. Proti, pastāv stingrā pierādījumu sistēma¹⁰⁷. Treškārt, pierādījumus savas kompetences ietvaros izmanto kriminālprocesā iesaistītās personas, lai, ceturtkārt, pamatotu pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu esamību vai neesamību.

Pierādījumu saturā ietilpstošo ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas kritērijs aptver divus nosacījumus. Pirmkārt, ziņu par faktiem iegūšanas kārtību un, otrkārt, ziņu par faktiem nostiprināšanas kārtību.¹⁰⁸ Ziņu par faktiem iegūšana un nostiprināšana pamatā ir saistīta ar izmeklēšanas darbību veikšanu, un šo kārtību reglamentē Kriminālprocesa 10. un 11. nodaļa. Kriminālprocesa likumā noteiktā kārtība ir stingri jāievēro. Tās neievērošanas gadījumā iegūtās ziņas par faktiem var tikt atzītas par nepieļaujamām un neizmantojamām pierādīšanā. No likumā reglamentētās ziņu par faktiem iegūšanas kārtības tāpat ir secināms, ka tās ir kategoriski aizliegtas iegūt, izmantojot aizliegtas metodes vai paņēmienus.

Kompetenta ziņu par faktiem ieguves subjekta kritēriju attiecina uz procesa dalībnieku, kurš ziņas iegūst no attiecīgā avota. Kā viens no nosacījumiem ir uzskatāms atbilstošs pilnvarojums personai veikt izmeklēšanas darbību¹⁰⁹, tajā skaitā, speciālo vai arī operatīvo darbību. Var piekrist tiesību zinātnē paustajam viedoklim, ka pamatotāk kompetento ziņu ieguves subjektu būtu noteikt pēc kritērija, vai šis subjekts ir tiesīgs veikt procesuālo pierādīšanu.¹¹⁰ Tādējādi par pierādīšanas subjektu var uzskatīt arī personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību, un tās aizstāvi, ko norādījusi arī Augstākā tiesa. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 126. panta ceturto daļu, 455. panta pirmo daļu, 86. panta pirmās daļas 1. punktu un 18. pantu arī apsūdzētajam un viņa aizstāvim ir tiesības iesniegt pierādījumus tiesā.¹¹¹ Kompetence iegūt ziņas par faktiem ir arī viens no elementiem, kas vērtējams pierādījumu pieļaujamības ietvaros.

Anglosakšu juridiskajā literatūrā pausts, ka par pierādījumiem uzskata informāciju, ar kuras palīdzību tiek pierādīti fakti.¹¹² Citiem vārdiem sakot, anglosakšu tiesību lokā par pierādījumiem uzskata informāciju, ar kuras palīdzību var izdarīt secinājumu par noteikta fakta patiesumu.¹¹³ Par

---

¹⁰⁷ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 127. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 430. lpp.

¹⁰⁸ Strada-Rozenberga K. 2002, 221. lpp.

¹⁰⁹ Turpat, 220. lpp.

¹¹⁰ Turpat, 99. lpp.

¹¹¹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2006. gada 30. maija lēmums lietā Nr. SKK-345/2006.

¹¹² Keane A. The modern law of evidence. Sixth edition. New York: Oxford University Press Inc., 2006, p. 6.

¹¹³ Dennis I. H. 2006, p. 3.

liecinieku uzskata personu, kura uztvērusi notikumu, kuras rīcībā ir kriminālprocesam nepieciešama informācija.¹¹⁴ Kā vispārīgs princips Angļu kriminālprocesā par pierādījumiem tiek norādīts, ka liecinieks var mutiski liecināt tikai par to, ko viņš ir personīgi dzirdējis, redzējis, izdarījis vai piedzīvojis. Vispārīgi liecinieks nav tiesīgs paust viedokli par to, kas noticis vai arī varēja notikt.¹¹⁵ Savukārt Krievijas Federācijas Kriminālprocesa kodeksa 79. panta pirmajā daļā norādīts, ka pierādījumi ir informācija.¹¹⁶ Ar jēdzienu informācija ir saprotamas ziņas¹¹⁷. Tātad arī Krievijas Federācijā ar pierādījumiem saprot ziņas par faktiem. Arī Rumānijā pausts viedoklis, ka pierādījums pats par sevi atspoguļo faktu elementus, kas jādara zināmi tiesu iestādēm.¹¹⁸

Pierādījuma jēdziens ir nošķirams no pierādīšanas līdzekļa jēdziena. Ar pierādīšanas līdzekļa jēdzienu, kas pazīstams civilprocesā un administratīvajā procesā, saprot formu, kādā ziņas iekļautas, piemēram, liecības vai eksperta atzinumi. Kriminālprocesā ar pierādījumu saprot tā satura un procesuālās nostiprinājuma formas vienotību. Attiecīgi kamēr kriminālprocesam noderīga ziņa nav ietērpta likumā noteiktajā procesuālajā formā vai arī formai ir būtiski procesuāli defekti, nav pierādījuma. Minētais saistīts ar apstākli, ka nav „pierādīšanas līdzekļa” kā pierādījuma ārējās procesuālās formas.¹¹⁹

Krimināllietās aplūkoti noziedzīgie nodarījumi ir pagātnes notikumi, kurus tiesneši nevar noteikt un vērtēt tieši. Tādēļ šie apstākļi tiek noteikti netiešā veidā, proti, izmantojot pierādījumus. Krimināllietās ir divu veidu pierādījumi. Pirmais veids ir tādi pierādījumi, kas radušies lietā aplūkojamo notikumu brīdī. Piemēram, lietiski pierādījumi uz personas ķermeņa un notikuma vietā, kas radušies slepkavības laikā. Šos pierādījumus dēvē par potenciāliem pierādījumiem, jo tie var un tāpat arī nevar tikt atklāti. Otrais veids ir pierādījumi, kurus lietā ieguvuši izmeklētāji un citi lietas dalībnieki, piemēram, atzīšanās, ar asins pēdām notraipītas drēbes, slepkavības ierocis. Šie pierādījumi tiek dēvēti par reāliem pierādījumiem, jo tie tiek atklāti.¹²⁰

---

¹¹⁴ Maffei S. Testimonial Evidence and the “Confrontational Paradigm”. Grām.: The Right to Confrontation in Europe. Groningen: Europa Law Publishing, 2012, p. 29

¹¹⁵ Appazov A. Expert evidence and international criminal justice. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2015, p. 98.

¹¹⁶ Krievijas Federācijas Kriminālprocesa kodekss. Pieejams: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4248/file/RF_CPC_2001_am03.2012_en.pdf [aplūkots 15.04.2022.]

¹¹⁷ Tezaurs.lv. Skaidrojošā vārdnīca. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/#/sv/inform%C4%81cija> [aplūkots 27.02.2022.]

¹¹⁸ Coca G. The evidence and their importance in criminal proceedings. Contemporary Readings in Law and Social Justice. Volume 5 (2). Woodside, 2013, p. 439.-445. Pieejams: <https://www-proquest-com.databases.lanet.lv/docview/1475143754?pq-origsite=primo/ip?accountid=27169/ip?accountid=150323> [aplūkots 15.04.2022.]

¹¹⁹ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 127. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 430. lpp.

¹²⁰ He J. Methodology of Judicial Proof and Presumption. New York: Springer, 2018, p. 6.

Katra noziedzīga nodarījuma izdarīšana aiz sevis atstāj „pēdas”. Šīs ziņas par faktiem dabā saglabā savu vietu, neatkarīgi no noziedzīga nodarījuma izdarītāja gribas. Veicot Kriminālprocesa likumā noteiktās darbības, kas saistītas ar ziņu par faktiem iegūšanu, konkrētais saturs tiek nostiprinātas nepieciešamajā procesuālajā formā, kas tālāk var tikt atzīta par pierādījumu un izmantota pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu esības vai neesības pamatošanai.

Skaidrojot procesuālās tradīcijas pierādījumu zinātnē, atzīts, ka cilvēktiesības regulējošie normatīvie tiesību akti, tiesu prakse un principi anglosakšu tiesību lokā izmaina pierādījumus kriminālprocesā un pašu procesu kopumā.¹²¹ Patiesības noskaidrošanai kriminālprocesā jānotiek, ievērojot cilvēktiesības.¹²² Cilvēktiesību satura izpratnes attīstība un to ietekme uz pierādījumiem kriminālprocesā ir līdzvērtīgi aktuāla arī Kontinentālās Eiropas tiesībās, tostarp Latvijas kriminālprocesā. Stiprinoties cilvēktiesību ievērošanas nozīmei kriminālprocesā, mainās arī izpratne par to, kā iegūstami noteikta veida pierādījumi. Katram pierādījumu veidam ir savi iegūšanas un nostiprināšanas nosacījumi, tostarp procesuālās garantijas, kas ievērojamas, iegūstot noteikta veida pierādījumus.

Cilvēktiesības tiešā veidā caur pierādījumu pieļaujamības nosacījumiem, proti, ietekmējot un skaidri nosakot ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas nosacījumus, ietekmē arī pierādījumu veidus. Piemēram, aizliegto metožu rezultātā iegūtas liecības nevar tikt atzītas par liecībām, jo tās nav iegūtas un nostiprinātas likumā noteiktā kārtībā. Vai arī neatbilstošā procesuālā kārtībā veiktas kratīšanas rezultāti nevar tikt atzīti par tādiem izmeklēšanas darbības rezultātā iegūtiem pierādījumiem, kas iegūti likumā noteiktā kārtībā. Tādējādi, attīstoties uz kriminālprocesa attiecināmo cilvēktiesību izpratnei, caur pierādījumu pieļaujamības nosacījumiem tiek ietekmēti arī pierādījumi un noteikti to veidi.

Armēnijas Republikas Kriminālprocesa kodeksa¹²³ 104. pantā noteikts, ka krimināllietā pierādījumi ir fakti, pamatojoties uz kuriem atbilstoši likumā noteiktajai kārtībai izmeklēšanas iestāde, izmeklētājs, prokurors un tiesa var noteikt, vai ir noticis noziedzīgs nodarījums, vai to izdarījis apsūdzētais, vai apsūdzētais ir vainīgs vai nevainīgs noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kā

---

¹²¹ Hunter J., Roberts P. Introduction – The Human Rights Revolution in Criminal Evidence and Procedure. Grām.: Criminal Evidence and Human Rights. Reimagining Common Law Procedural Traditions. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2013, p. 1.

¹²² Jasinski W., Kremens K. Editorial of Dossier “Admissibility of Evidence in Criminal Process. Between the Establishment of the Truth, Human Rights and the Efficiency of Proceedings”. Revista Brasileira De Direito Processual Penal, 7 (1), 2021, p. 16. Pieejams: <https://heinonline-org.datubazes.lanet.lv/HOL/Page?handle=hein.journals/rbdpp7&id=93&collection=journals&index=> [aplūkots 12.08.2022.].

¹²³ Armēnijas Republikas Kriminālprocesa kodekss. Pieejams: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6358/file/Armenia_CPC_1998_am2016_en.pdf [aplūkots 15.04.2022.].

arī citi uz lietu attiecināmi apstākļi. Šī panta otrajā daļā uzskaitīti pierādījumu veidi, proti, aizdomās turētā liecības, apsūdzētā liecības, cietušā liecības, liecinieka liecības, notiesātā liecības, eksperta atzinums, lietiskie pierādījumi, tiesas sēžu protokoli un izmeklēšanas darbību protokoli, kā arī citi dokumenti.

Šveices Konfederācijas Kriminālprocesa kodeksa¹²⁴ 139. panta pirmā daļa uzsver, lai noteiktu patiesību, iestādes izmanto visus likumīgi pieļaujamus pierādījumus, kas ir svarīgi saskaņā ar jaunākajiem zinātnes atklājumiem un pieredzi. Saskaņā ar šī panta otro daļu nav jāpierāda tādi fakti, kam nav nozīmes, kas ir acīmredzami jeb skaidri, zināmi tiesu iestādei, kā arī fakti, kas ir pienācīgi pierādīti tiesību aktos.

Atbilstoši Igaunijas Republikas Kriminālprocesa kodeksa¹²⁵ 63. panta pirmajai daļai kā pierādījumu veidi tiek norādīti aizdomās turētā, apsūdzētā, cietušā paskaidrojumi, liecinieku liecības, ekspertu atzinumi, ekspertu paskaidrojumi par viņu atzinumiem, lietiskie pierādījumi, izmeklēšanas darbību protokoli, tiesas sēdes protokoli un atzinumi vai ieraksti no videonovērošanas, citi dokumenti, fotogrāfijas, video vai citi datu ieraksti.

Tiesību zinātnē pausts, ka nacionālajās procesuālajās tiesībās netiek definēti tādi aspekti kā pierādījumu avoti, piemēram, persona, vieta vai objekts, u.c. Pierādījumu veidi kā jēdzieni pierādījumu zinātnē definēti, vērtējot likumā noteikto pierādījumu iegūšanas veidus. Nacionālās tiesības ļauj materiālu, kas veido noteiktu pierādījumu veidu, izmantošanu, taču tās nenosaka, kas atzīstams par materiālu, kas veido pierādījumu veidu, kā arī nekonkretizē šādu materiālu veidus. Nacionālās tiesības tikai vispārīgi noteic, ka noteikta veida materiāli var tikt atzīti par noteiktiem pierādījumu veidiem, kas iegūti, piemēram, notikuma vietas, personas vai objektu apskates vai citu procesuālu ekspertīžu rezultātā. Tas nozīmē, ka par noteiktu pierādījumu veidu var tikt atzīti tādi materiāli, kas šobrīd vēl nepastāv, taču var kļūt pieejami zinātniskās un tehniskās attīstības rezultātā. Attiecīgi šādos gadījumos arī noteikta veida materiāli var tikt atzīti par pieļaujamiem pierādījumiem.¹²⁶ Tiesību zinātnē vērsta uzmanība uz netipisku ekspertīžu veidiem, kurās pēģina, piemēram, bandu izmantotā šifrētā valoda, personu nosūtīšanas seksuālai izmantošanai raksturs, digitālās kriptovalūtas, narkotisko vielu apjoma atšķirības noteikšana starp to personisku lietošanu un realizēšanu, u.c.¹²⁷

---

¹²⁴ Šveices Konfederācijas Kriminālprocesa kodekss. Pieejams: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/7512/file/Swiss_CPC_2007_am2017_en.pdf [aplūkots 15.04.2022.]

¹²⁵ Igaunijas Republikas Kriminālprocesa kodekss. Pieejams: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/7092/file/Estonia_CPC_2003_am2017_en.pdf [aplūkots 15.04.2022.]

¹²⁶ Skorupka J. 2021, p. 95.

¹²⁷ Grimm, P. Challenges facing judges regarding expert evidence in criminal cases. *Fordham Law Review*, 86 (4), 2018, p. 1604. Pieejams: <https://heinonline->

Tiesību zinātnē atzīmēts, ka informācijas un komunikāciju tehnoloģiju attīstības rezultātā ir būtiski izmainījušies arī šajā vidē veiktu noziedzīgu nodarījumu izdarīšana. Šī attīstība ir saistīta arī ar apstākli, ka pieaug nepieciešamība pēc dažādu pierādījumu iegūšanas, kas satur datorizētu informāciju.¹²⁸ Kā viens no tiesiskajiem izaicinājumiem atzīmēta dažādu digitālo pierādījumu izmantošana, par ko izpratne no tiesiskā un procesuālā viedokļa ir ļoti jauna. Digitālajiem pierādījumiem ir unikāls raksturs, kas tos nošķir no tradicionālajām pierādījumu formām (t.i., lietiskajiem pierādījumiem, liecībām un dokumentiem). Jo sevišķi sociālie tīkli ir radījuši savdabīgas kultūras tendences, piemēram, kodētas valodas, interneta mīmjū (*internet memes*) un emociju simbolu (*emojis*) izmantošanu. Digitālā formāta izprašana ir svarīga, lai novērtētu digitālo pierādījumu īstuma novērtēšanai. Taču, lai novērtētu šādu pierādījumu attiecināmību uz kriminālprocesu, vienlīdz svarīga ir arī izpratne par kontekstu, kādā pausta virtuālā informācija.¹²⁹

Ziņu par faktiem iegūšanas process nosaka to, kāda veida pierādījums var tikt iegūts. Izpildot kriminālprocesuālajā likumā noteiktos kritērijus ziņu par faktiem iegūšanai, var tikt iegūts konkrēts pierādījuma veids. Attiecīgi no minētā izriet pierādījumu jēdziena nesaraucamā saikne ar pierādījumu pieļaujamību, kas tika uzsvērta iepriekš. Atzīmējams, ka Kriminālprocesa likumā ir noteikti specifiski kritēriji ziņu par faktiem iegūšanai atkarībā no tā, kas ir pierādījuma avots. Piemēram, specifiskas pratināšanas īpatnības un nosacījumi noteikti nepilngadīgajiem un 14 gadus nerasniegušām personām. No satura aspekta konkrēti nosacījumi pratināšanas priekšmetam noteikti arī ekspertiem.

Var pievienoties atziņai, ka kriminālprocesuālajā likumā netiek uzskaitīti tie materiāli, kas atzīstami par noteiktiem pierādījuma veidiem. Arī Kriminālprocesa likumā materiāli, kas atzīstami par pierādījumu veidiem pamatā definēti vispārīgā veidā, kas pieļauj tādu zinātnes un tehnikas attīstības rezultātā no jauna izgudrotu vai atklātu materiālu ietveršanu noteiktā pierādījuma veidā. Tāpat uzskaitītie ekspertīzēs pētāmo materiālu piemēri apstiprina apsvērumu, ka būtiski paplašinās iespējamo materiālu veids, kas var tikt pakļauts ekspertīzei un no kuru izpētes iegūtas ziņas par faktiem var tikt iekļautas eksperta atzinumā. Tādējādi kriminālprocesuālajā likumā uzskaitītie pierādījumu veidi, ņemot vērā izpētes materiālu iegūšanas iespēju attīstību, paplašina iespēju aptvert plašāku ziņu par faktiem klāstu.

Kriminālprocesa likumā kā pierādījumu veidi ir noteikti liecinošās personas liecības; eksperta vai revidenta atzinums; kompetentas institūcijas atzinums; lietiskais pierādījums; dokuments; elektroniskais pierādījums; izmeklēšanas darbības protokols, operatīvās darbības

---

org.datubazes.lanet.lv/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/flr86&id=1641&men_tab=srchresults
[aplūkots 12.08.2022.].

¹²⁸ Riekkinen J. 2019, p. 6.

¹²⁹ Freeman L., Llorente R. V. Finding the Signal in the Noise: International Criminal Evidence and Procedure in the Digital Age. *Journal of International Criminal Justice*, Volume 19, Issue 1, March 2021, p. 166.-167. Pieejams: <https://academic-oup-com.datubazes.lanet.lv/jicj/article/19/1/163/6276592?searchresult=1> [aplūkots 06.02.2023.].

pasākumos iegūtas ziņas vai ziņas, kas fiksētas ar tehnisko līdzekļu palīdzību. Kriminālprocesuālais regulējums pieder pie publiskajām tiesībām, tādējādi uz pieļaujamiem pierādījumu veidiem, kas paredzēti Kriminālprocesa likumā, tiek attiecināts publisko tiesību princips – „atļauts ir tikai tas, kas ir noteikts ar tiesību normu”.¹³⁰ Kriminālprocesa likumā noteiktās tiesiskās sekas – kādi pierādījumu veidi tiek pieļauti – attiecināmas vienīgi uz likumā izsmeļoši¹³¹ noteikto ziņu par faktiem nostiprinājuma formu. Papildus atzīmējams, ka jaunākajā Senāta judikatūrā, vērtējot Tiesībsarga likumā noteikto kompetenci, atzīts, ka tiesībsarga atzinums nav atzīstams par kompetentas institūcijas atzinumu Kriminālprocesa likuma 133. panta izpratnē.¹³² Šādam atzinumam var pievienoties ne tikai no lēmumā vērtētā aspekta par to, ka Tiesībsarga likumā kontroles un uzraudzības funkcija nav noteikta. Šādā gadījumā nozīme ir apstāklim, ka tiesībsarga atzinums satur viedokli par tiesību normu interpretāciju nevis ziņas par faktiem. Tiesībsargs nevar būt faktisko ziņu avots. Šādā atzinumā ietverts amatpersonas viedoklis nav ziņas par faktiem, kas varētu tikt izmantotas pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu esamības vai neesamības pamatošanai.

No uzskaitīto pierādījumu veidiem var secināt, ka par likumā noteiktajiem pierādījumu avotiem var būt: 1) liecībām – liecinošās personas; 2) eksperta vai revidenta atzinumam – eksperts vai revidents; 3) kompetentās institūcijas atzinumam – kompetentās institūcijas amatpersona; 4) lietiskajiem pierādījumiem – jebkura lieta, kas izmantota kā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rīks vai priekšmets, vai saglabājusi noziedzīga nodarījuma pēdas, vai arī jebkādā citā veidā satur ziņas par faktiem un ir izmantojama pierādīšanā; 5) dokumentiem – lieta, kas sakarā ar tajā rakstveida vai citā formā ietverto saturisko informāciju, datorizētās informācijas nesēji, ar skaņu un attēlu fiksējošiem tehniskiem līdzekļiem izdarīti ieraksti, kuros saturiski fiksētā informācija var tikt izmantota kā pierādījums; 6) elektroniskajiem pierādījumiem – elektroniskas informācijas forma, kas apstrādāta, uzglabāta vai pārraidīta ar automatizētas datu apstrādes ierīcēm vai sistēmām; 7) izmeklēšanas darbību protokoliem – izmeklēšanas darbības veicējs, kurš protokolā un tehniskiem līdzekļiem fiksē veikto izmeklēšanas darbību; 8) operatīvajai informācijai – operatīvās darbības subjektu amatpersonas saskaņā ar Operatīvās darbības likumu.

Vienā no izpratnēm kā atsevišķs pierādījumu veids anglosakšu tiesību lokā tiek izdalītas tādas liecinieka liecības (*hearsay evidence*), kuras persona sniegusi ārpus tiesas procesa un nesniedzot zvērestu¹³³. Šādus pierādījumus ir pieļaujams izmantot, ja liecinošā persona ierodas tiesā vai

¹³⁰ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: aut. izd., 2004, 114. lpp.

¹³¹ Meikališa A., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. 2.labotais un papildinātais izdevums. 2000, 196. lpp.

¹³² Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2023. gada 10. janvāra lēmuma lietā Nr. SKK-3/2023 5.5. punkts.

¹³³ Sk. Spencer J. R. Hearsay Evidence in Criminal Proceedings. Oxford, United Kingdom, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2014, p. 6.

pedalījusies konfrontēšanā iepriekš.¹³⁴ Kā redzams no minētā, konkrēto pierādījuma veidu nosaka tā iegūšanas apstākļi. Proti, pierādījumu pieļaujamību veidojošs elements. Turklāt šādā gadījumā bez iegūšanas apstākļiem būtisku nozīmi ieņem arī aspekts par iespēju šādu liecinieku nopratināt tiesā.

Pierādījumu veids ir atkarīgs no tā iegūšanas un nostiprināšanas kārtības. Kā spilgts piemērs tam ir izmeklēšanas darbību veikšana un iegūto ziņu par faktiem fiksēšana izmeklēšanas darbības protokolā un izmantojot tehniskos līdzekļus. Kriminālprocesa likumā noteikta virkne izmeklēšanas darbības, kurām ir paredzēts konkrēts to veikšanas mērķis, tostarp iegūt jaunas ziņas par faktiem, pārbaudīt jau iegūtās. Attiecīgi no iegūstamā pierādījuma veida ir atkarīgs, kura izmeklēšanas darbība konkrētā gadījumā veicama. Proti, ja nepieciešams iegūt konkrētas ziņas no pratināmās personas, veicama pratināšana, nevis aptauja. Tāpat noteiktos gadījumos no iegūstamā pierādījumu veida atbilstoši to iegūšanas nosacījumiem var būt atkarīgi iepriekš veicamie procesuālie pasākumi. Piemēram, lai iegūtu jaunas ziņas par faktiem vai pārbaudītu personu iepriekš sniegtajās liecībās esošo ziņu patiesumu konfrontēšanā, viņas iepriekš ir jānopratina. Vai arī gadījumā, ja nepieciešams ziņas par faktiem iegūt, veicot uzrādīšanu atpazīšanai. Arī šādā gadījumā personu pirms objekta uzrādīšanas nopratina.

Arī pierādījumu pārbaude iztiesāšanā notiek, ievērojot attiecīgam pierādījumu veidam noteikto kārtību. Personu liecības tiek uzklautas mutiski. Izņēmuma gadījumos iepriekš sniegtas liecības var tikt nolasītas. Rakstveida pierādījumus atbilstoša lūguma esības gadījumā nolasa vai atskaņo. Lietiskos pierādījumus apskata. Tātad pierādījumu veids nav vien atsevišķs pierādīšanas teorijas elements, bet gan būtisks pierādīšanas sistēmas elements, kas ir cieši saistīts gan ar pierādījumu pieļaujamību, gan arī pierādījumu pārbaudi.

No Kriminālprocesa likuma 127. panta pirmajā daļā ietvertās pierādījumu definīcijas ir secināms, ka likumam atbilstošā procesuālā kārtībā iegūtās ziņas par faktiem, ko ieguvis kompetents subjekts un kas nostiprinātas likumā noteiktā formā par pierādījumiem kļūst tikai tad, kad šīs iegūtās un procesuāli pareizā veidā nostiprinātās ziņas par faktiem sāk izmantot pierādīšanas priekšmetā iekļauto apstākļu pamatošanai. Kad pierādīšanas subjekts iegūtās ziņas par faktiem sāk izmantot pierādīšanā jeb savu izvirzīto apsvērumu pamatošanā, tās sāk uzskatīt par pierādījumiem. Tātad ar brīdi, kad ziņas par faktiem iegūst pierādījuma raksturu, uz tām būtu jāattiecina pierādījumu īpašības.

Vērtējot apsūdzētās personas liecību kā atzīšanos noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, sākotnēji var likties, ka kriminālprocesā būtu iespējams, ka šādu liecību varētu sniegt arī apsūdzētās personas aizstāvis. Taču Kriminālprocesa likuma 86. panta otrās daļas 1. punktā ir noteikts, ka aizstāvis neaizvieto aizstāvamo personu, bet rīkojas tās interesēs. Tikai aizstāvamā persona pati pārstāv sevi procesuālajās darbībās, kurās tiek pausts tās subjektīvais viedoklis, un, proti, attieksmes

---

¹³⁴ Maffei S. Confrontation of Adverse Witnesses as a Fundamental Right. Grām.: The Right to Confrontation in Europe. Groningen: Europa Law Publishing, 2012, p. 20., 23.

izteikšanā pret aizdomām vai apsūdzību. No minētā izriet nosacījums, ka aizstāvis, pirmkārt, nav tiesīgs aizstāvamās personas vietā paust attieksmi pret izvirzīto pieņēmumu. Otrkārt, gadījumā, ja šāda attieksme tiek pausta, to nevar uzskatīt par aizstāvamā liecību. No šādiem nosacījumiem sistēmiski izriet, ka aizstāvja pausta atzīšanās aizstāvamā vārdā nav atzīstama par liecību kā pierādījuma veidu.

Bez pierādījumu veida izpratnes, aplūkojot pierādījumu jēdzienu, uzmanība vēršama arī uz pierādījumu klasifikāciju. Tiesību zinātnē¹³⁵ kā praktiski nozīmīgākās klasifikācijas grupas uzsvērtas: 1) sākotnējie vai atvasinātie pierādījumi; 2) tiešie vai netiešie pierādījumi; 3) personiskie vai lietiskie pierādījumi; kā arī 4) apsūdzošie vai attaisnojošie pierādījumi.

Pierādījumus kā sākotnējos vai atvasinātos iedala, ievērojot vai faktisko ziņu avots pats uztvēris lietai nozīmīgus faktus, vai nē. Attiecīgi, ja faktisko ziņu avots pats nav uztvēris lietai nozīmīgus apstākļus, bet gan guvis informāciju no cita avota, tas atzīstams par atvasināto pierādījumu. Atvasinājuma ķēdei var būt vairāki posmi. Atvasinātie pierādījumi var kalpot sākotnējo pierādījumu patiesuma izvērtēšanai. Daļā gadījumu sākotnējais pierādījums nav iespējams, kad, piemēram, nepieciešams izmantot pirkstu nospiedumu, pēdu nospiedumu, u.c., šādā gadījumā pamatā tiek izmantotas pēdu kopijas, proti, atvasināti pierādījumi. Savukārt atvasinātu liecību kā pierādījumu izmantošanas gadījumā, lai gan Kriminālprocesa likumā tieši tas nav noteikts, ir jāvērtē, vai, pirmkārt, ir zināms pirmavots. Minētais saistīts ar to, ka šādā gadījumā liecība var tikt uzskatīta par baumām. Otrkārt, ja pirmavots ir zināms, tad tas būtu jānopratina, ja vien liecinošā persona nav mirusi. No atvasināta avota iegūta liecība tāpat kā citi pierādījumi jāvērtē kopumā un savstarpējā sakarībā, bez šāda vērtējuma to nav pamats atzīt par mazāk ticamu. Turklāt atvasinātu liecību izmantošana ir atkarīga no konkrētas krimināllietas apstākļiem.

Pierādījumu iedalījums lietiskajos un personiskajos noteikts atkarībā no ziņu avota un pierādīšanai noderīgās informācijas formas. Ja kāda materiāla lieta pierādīšanā noder sakarā ar tās fiziskām, ārējām pazīmēm, tā atzīstama par lietisku pierādījumu. Savukārt objekti, piemēram, dokumenti, lietas, cilvēki, u.c., kas ir noderīgi sakarā ar viņu rīcībā esošo saturisko informāciju, ir personiski pierādījumi neatkarīgi no ārējās formas, kādā tie ietverti. Lietisko pierādījumu klasifikācijas grupā ietilpināms tikai pierādījumu veids ar tādu pašu nosaukumu. Turklāt uz lietiskajiem pierādījumiem attiecas tā sauktā nosacītā attiecināmība, proti, to attiecināmību nosaka kopsakarā ar kādu personisku pierādījumu, izmeklēšanas darbības protokolu, eksperta atzinumu. u.c.

Pierādījumus apsūdzošos vai attaisnojošos iedala atkarībā no tajos ietvertu ziņu satura. To nosaka, vērtējot pierādījumos ietvertu ziņu attieksmes pret pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajiem faktiem, no kā atkarīga kriminālatbildības iestāšanās, kā arī citas krimināltiesiskās sekas. Pastāv

---

¹³⁵ Sk. Strada-Rozenberga K. Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 127. panta komentārs. 2019, 434.-435. lpp.

iespēja, ka pierādījumā ietvertas kā apsūdzošas, tā arī attaisnojošas ziņas. Šādā gadījumā primāri vērtējams, vai pierādījums var tikt izmantots notiesājoša sprieduma pamatošanai. Turklāt atšķiras apsūdzošu un attaisnojošu pierādījumu pārbaudes nosacījumi, kas sīkāk aplūkoti promocijas darba turpinājumā¹³⁶.

Visbeidzot pierādījumus tiešos vai netiešos iedala atkarībā no to satura attiecināmības uz kriminālprocesā pierādāmiem apstākļiem. Tiešos pierādījumus izmanto tieši, nepastarpināti pierādot kriminālprocesā pierādāmos apstākļus. Savukārt netiešos pierādījumus izmanto, lai pierādāmos faktus pierādītu pastarpināti, tas ir, ar saistīto faktu palīdzību.

1.3. Pierādījumu īpašību izpratne

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 127. panta otrajai daļai kriminālprocesā iesaistītās personas kā pierādījumus var izmantot tikai ticamas, attiecināmas un pieļaujamas ziņas par faktiem. Senāts ir atzinis, ka jautājums par pierādīšanu un pierādījumu izvērtēšanu ir reglamentēts Kriminālprocesa likuma 9. nodaļā, tostarp Kriminālprocesa likuma 128., 129. un 130. pantā ir reglamentēts jautājums par pierādījumu ticamību, attiecināmību un pieļaujamību, savukārt pierādījumu pietiekamība un šaubu izslēgšana pierādīšanas procesā ir noteikta Kriminālprocesa likuma 19. pantā un 124. panta piektajā daļā.¹³⁷

Ar pierādījumu pazīmēm saprot pierādījumu saturam un to procesuālās nostiprināšanas formai obligāti izvirzītās prasības.¹³⁸ Šobrīd kopš Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās pierādījumu pazīmes ir reglamentētas Kriminālprocesa likuma 127. panta otrajā daļā. Judikatūrā ir atzīts, ka, kvalificējot noziedzīgo nodarījumu, tiek salīdzināti juridiski nozīmīgi notikuma apstākļi, kuri noskaidroti ar attiecināmiem, pieļaujamiem, ticamiem un pietiekamiem pierādījumiem, ar Krimināllikumā paredzēta noziedzīga nodarījuma sastāva obligātajiem elementiem.¹³⁹ Savukārt vēsturiski Latvijas Kriminālprocesa kodeksā pierādījumu pazīmes netika tieši reglamentētas.¹⁴⁰

Rietumvalstīs, Angloamerikāņu tiesību sistēmās zinātnieki atzīst pierādījumu pazīmju esamību, tomēr visbiežāk attiecināmību ietver pieļaujamības sastāvā. Tādējādi varētu norādīt, ka pierādījumu pieļaujamība kā vispārīga pierādījumu pazīme, kas sevī ietver attiecināmības prasības un attiecināmo pierādījumu izslēgšanas nosacījumus.¹⁴¹ Šajā tiesību sistēmā, piemēram, lai noteiktu, vai

¹³⁶ Par to plašāk sk. promocijas darba 3.3. nodaļu „Taisnīga tiesa un pierādījumu pārbaude”.

¹³⁷ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 15. decembra lēmuma lietā Nr. SKK-153/2021 13.3. punkts.

¹³⁸ Strada-Rozenberga K. 2002, 203. lpp.

¹³⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 8. aprīļa lēmuma lietā Nr. SKK-9/2022 7.2. punkts; Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 8. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-324/2021.

¹⁴⁰ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. 2010, 122. lpp.

¹⁴¹ Keane A. The modern law of evidence. 4th edition. London: Butterworths, 1996, p. 18; Abebrase O., Coory U., Clore J. u. c. Criminal Litigation. London: Cavendish, 1993, p. 257.-259. Citēts pēc: Strada-Rozenberga K. 2002, 203. lpp.

eksperta viedoklis kā pierādījums būtu pieļaujams, ir jākonstatē, ka tas attiecas uz konkrēto kriminālprocesu.¹⁴²

Amerikas Savienotajās Valstīs kā pamats pierādījumu nepieļaujamībai un to izslēgšanai no pierādījumu kopuma tiek norādīts, piemēram, tiesību klusēt neievērošana vai arī kratīšanas un izņemšanas nosacījumu neievērošana, kas saistīti ar personas pamattiesībām.¹⁴³ Savukārt Anglijā valda uzskats, ka atbilstoši ticamības principam arī pretlikumīgi iegūti pierādījumi var būt tikpat ticami kā likumīgi iegūti pierādījumi, tiem nemainot pierādījumu vērtību atbilstoši to ieguves veidam. Saskaņā ar atturēšanas principu pierādījumu izslēgšanas mērķis ir novērst tādu pārkāpumu rašanos, kas var apdraudēt kriminālvajāšanu. No aizsardzības principa viedokļa uzsvars tiek likts uz personas tiesību uz aizstāvību ievērošanu. Atbilstoši tiesu godīguma principam tiesas spriešanas funkcijai jābūt nodalītai.¹⁴⁴ Anglijas kriminālprocesā kā pierādījumus ir pieļaujams lietot arī telefonsarunu ierakstus, kas iegūti, noklausoties ieslodzīto sarunas.¹⁴⁵

Piemēram, atbilstoši Šveices Konfederācijas Kriminālprocesa kodeksa 140. panta pirmajai daļai, iegūstot pierādījumus, ir aizliegts izmantot piespiešanu, vardarbību, draudus, solījumus, maldināšanu un metodes, kas var ietekmēt attiecīgās personas spēju brīvi domāt vai izlemt. Šī panta otrā daļa noteic, ka minētās metodes tiek uzskatītas par nelikumīgām, pat ja iesaistītā persona piekrīt iegūto pierādījumu izmantošanai. Šī kodeksa 141. pantā noteikti gadījumi, kad nelikumīgi iegūti pierādījumi ir pieļaujami pierādīšanā. Saskaņā ar šī panta otro daļu pierādījumi nav pieļaujami, izņemot gadījumus, kad tie ir būtiski, lai pierādītu vismaz smagus noziegumus. Respektīvi, Šveices Konfederācijā atbilstoši izmeklējamā noziedzīgā nodarījuma smagumam atsevišķos gadījumos tiek pieļauts izmantot arī tādus pierādījumus, kas iegūti, pārkāpjot likumā noteikto kārtību pierādījumu iegūšanai.

Armēnijas Republikas Kriminālprocesa kodeksā kā pierādījumu īpašības noteiktas pierādījumu pieļaujamība un pierādījumu kopuma pietiekamība. Saskaņā ar šī kodeksa 127. panta otro daļu visi pierādījumi tiek pakļauti rūpīgai pieļaujamības pārbaudei, tāpat arī pierādījumu kopums tiek pakļauts rūpīgai pierādījumu pietiekamības pārbaudei, kuru veic izmeklēšanas iestāde, izmeklētājs, prokurors vai tiesnesis, vadoties pēc savas iekšējās pārlicības.

---

¹⁴² Jackson A., Stockdale M. Expert Evidence in Criminal Proceedings. Current Challenges and Opportunities. The Journal of Criminal Law. 2016, Vol. 80 (5), p. 344.-363. Pieejams: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0022018316668448> [aplūkots 12.04.2022.]

¹⁴³ Mares M. The exclusion of evidence in criminal proceedings – a comparative approach. Challenges of the Knowledge Society, 2017, p. 98.-106. Pieejams: http://cks.univnt.ro/uploads/cks_2017_articles/index.php?dir=01_criminal_law%2F&download=CKS_2017_criminal_law_015.pdf [aplūkots 12.04.2022.]

¹⁴⁴ Mares M. 2017, p. 98.-106.

¹⁴⁵ Spencer J. R. 2014, p. 113.

Pierādījumu īpašības var attiekties uz pierādījumu saturu un formu.¹⁴⁶ Promocijas darba turpinājumā uzmanība tiks vērsta pierādījumu attiecināmībai un ticamībai kā divām atsevišķām obligātām pierādījumu pazīmēm.

1.3.1. Pierādījumu attiecināmība

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 129. pantam pierādījumi ir attiecināmi uz konkrēto kriminālprocesu, ja ziņas par faktiem tieši vai netieši apstiprina kriminālprocesā pierādāmo apstākļu esamību vai neesamību, kā arī citu pierādījumu ticamību vai neticamību, izmantošanas iespējamību vai neiespējamību.

Pierādījumu attiecināmība ir pierādījumu satura pazīme, kas ir obligāta. Tā raksturo pierādījumos ietvertu ziņu objektīvo saistību ar pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajiem faktiem. Jautājums par pierādījumu attiecināmību kā par patstāvīgu pierādījumu pazīmi tiek risināts atšķirīgi. Angloamerikāņu tiesību sistēmās attiecināmību kā pierādījumu pazīmi iekļauj pierādījumu pieļaujamībā. Savukārt bijušajās Padomju Sociālistisko Republiku Savienības valstīs pierādījumu attiecināmības īpašību uzskata par patstāvīgu pierādījuma pazīmi.¹⁴⁷ Angloamerikāņu juridiskajā literatūrā norādīts, ka pierādījumi ir izmantojami, ja tie ir attiecināmi un pieļaujami. Pierādījumu attiecināmību noteic tikai pēc pierādījuma nozīmes lietā un pēc veselā saprāta.¹⁴⁸

Pierādījums būtu attiecināms uz apstākli, ja tas to palīdz apstiprināt vai noliegt. Tas, cik attiecināms pierādījumam ir jābūt, ir pavisam vienkārši novērtējams. Proti, pierādījums vai nu ir attiecināms, vai arī nav.¹⁴⁹ Senāts, atsakot ierosināt kasācijas tiesvedību, ir konstatējis, ka apelācijas instances tiesa liecinieku liecības atzinusi par attiecināmām uz konkrētu kriminālprocesu, jo tajās paustās ziņas netieši apstiprina lietā pierādāmo apstākļu esību un citu pierādījumu ticamību. Savukārt kasācijas sūdzības autors par šādiem secinājumiem iebildis, pamatojoties uz faktiskiem iemesliem, proti, citādu pierādījumu novērtējumu.¹⁵⁰ No minētā atteikuma ierosināt kasācijas tiesvedību secināms, ka apelācijas instances tiesas atzītie apstākļi un izdarītie secinājumi pilnībā atbilst Kriminālprocesa likuma 129. pantā noteiktajai pierādījumu attiecināmības izpratnei. Proti, nav liegta tādu pierādījumu izmantošana, ja tie netieši apstiprina gan citu pierādījumu ticamību, gan netieši arī lietā pierādāmo apstākļu esību. Netiešo pierādījumu izmantošanas iespējamība pierādīšanā ir nostiprināta arī judikatūrā¹⁵¹.

¹⁴⁶ Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Raka, 2000, 192. lpp.

¹⁴⁷ Strada-Rozenberga K. 2002, 205.-206. lpp.

¹⁴⁸ Aberbrase O., Burton F., Cooray U., et. al. Criminal Litigation. Second edition. London: Cavendish Publishing Limited, 1993, p. 257.

¹⁴⁹ Roberts P., Zuckerman A. Criminal Evidence. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 98.-99.

¹⁵⁰ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 28. februāra lēmums lietā Nr. SKK-94/2022.

¹⁵¹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 13. maija lēmuma lietā Nr. SKK-89/2021 5.1. punkts.

Senāts ir vērtējis situāciju, kad apelācijas instances tiesa lietā noteiktus secinājumus pamatojusi ar pierādījumiem, kas nav attiecināmi uz lietu. Lietā apelācijas instances tiesa ar apsūdzētā liecībām pierādījusi apstākli, ka izzāvēta augu masa, kas satur kokaīnu, Bolīvijas starptautiskās lidostas veikalā iegādāta legāli. Senāts lietā vērsa uzmanību, ka apsūdzība celta nevis par kokaīnu saturošās augu masas neatļautu iegādāšanos konkrētā vietā un apstākļos, bet gan par vielas glabāšanu apsūdzētā dzīvesvietā. Tādējādi lietā tika atzīts, ka apelācijas instances tiesas secinājumi par vielas iegādi pamatoti ar pierādījumiem, kas nav attiecināmi uz izskatāmo lietu.¹⁵² Ikvienā situācijā ir svarīgi noteikt, kādi apstākļi ietilpst pierādīšanas priekšmetā. Ja apstākļi tajā neietilpst, piemēram, personai nav inkriminētas noteiktas nozieguma objektīvās puses pazīmes, lietā nav nozīme pierādīt vai atspēkot šo pazīmju esību. Šos apstākļus pamatojoši vai noliedzoši pierādījumi nav attiecināmi uz konkrētu kriminālprocesu.

Kā svarīgs pierādījumu attiecināmības aspekts ir jānorāda arī nosacīta attiecināmība. Ar to saprot pierādījumu, kas pats par sevi nevar tikt uzskatīts par attiecināmu, taču kopsakarā ar citu pierādījumu tas konkrētā krimināllietā kļūst attiecināms. Nosacīta attiecināmība raksturīga lietiskajiem pierādījumiem, kuru attiecināmību nosaka kopībā ar kādu personisku pierādījumu¹⁵³. Par šādu nosacīti attiecināmu pierādījumu var tikt uzskatītas, piemēram, telpā uz durvju stikla atrastās pirkstu pēdas. Šīs pēdas var būt iespējamās vainīgā dzīvokļa zagļa pirkstu pēdas, taču ir nepieciešams eksperta atzinums, ka šīs atstātās pirkstu pēdas ir aizdomās turētā vai apsūdzētā pirkstu pēdas, lai tās kļūtu par attiecināmu pierādījumu lietā.¹⁵⁴

Jautājums par pierādījumu attiecināmību var kļūt aktuāls situācijā, kad nosakāma lietisko pierādījumu attiecināmība, kas iegūti pirms kriminālprocesa uzsākšanas veiktās izmeklēšanas darbībās. Piemēram, pirms kriminālprocesa uzsākšanas veiktā kratīšanā atrastas dažādas pēdas, noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rīki, kā arī pudeles ar šķidrumu, kam ir specifiska alkohola smarža. Ja minētie objekti tiktu izņemti kriminālprocesa ietvaros, tos būtu pamatoti atzīt par lietiskajiem pierādījumiem atbilstoši Kriminālprocesa likuma 134. panta pirmajai daļai, jo lietisko pierādījumu procesuālo formu raksturo apstākļi, ka tie kriminālprocesā iegūti izmeklēšanas darbību laikā, tās atbilstoši fiksējot¹⁵⁵. Sākotnēji lietiskie pierādījumi ir nosacīti attiecināmi, jo ar tiem veicamas nepieciešamās ekspertīzes. Ja ar objektiem, kas izņemti pirms kriminālprocesa uzsākšanas, veikta

---

¹⁵² Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 8. aprīļa lēmuma lietā Nr. SKK-9/2022 7.2., 7.3. punkts.

¹⁵³ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 129. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 438. lpp.

¹⁵⁴ Strada-Rozenberga K. 2002, 211. lpp.

¹⁵⁵ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 134. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 456. lpp.

ekspertīze, varētu likties, ka ekspertu atzinumos iekļautās ziņas par faktiem ir pieļaujams izmantot pierādīšanā.

Taču aplūkotajā situācijā ļoti svarīga nozīme ir tam, ka pirms kriminālprocesa uzsākšanas veiktās izmeklēšanas darbībās iegūti pierādījumi, ekspertīzēm izpētei nodotie objekti ir atzīstami par absolūti nepieļaujamiem. Šādā gadījumā defektīvi izņemtie objekti nav atzīstami par lietiskajiem pierādījumiem un tādējādi to attiecināmības noteikšanai un ekspertu atzinumiem kriminālprocesā zūd nozīme. Proti, ekspertu atzinumos iekļautie secinājumi par pierādīšanā nepieļaujamiem objektiem nav pieļaujami. Tādēļ šādos gadījumos, lai gan ekspertu atzinumi iegūti ekspertīžu ietvaros un ievērojot Kriminālprocesa likumā noteikto ekspertīžu noteikšanas kārtību, tie arī būtu izslēdzami no pierādījumu kopuma kā nepieļaujami pierādījumi.

No praktiskā viedokļa pierādījumu attiecināmība ir nozīmīga, arī izlemjot lūgumus par pierādījumu iegūšanu. Piemēram, par izmeklēšanas darbību veikšanu vai par materiālu pievienošanu lietai. Šādā situācijā procesa virzītājam ir jālemj, vai tiks iegūti uz pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajiem apstākļiem attiecināmas ziņas par faktiem. Kriminālprocesā nav nozīme vērtēt, vai uz to neattiecināms pierādījums ir pieļaujams. Ja noskaidrotie apstākļi nav attiecināmi uz kriminālprocesa pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajiem apstākļiem, lūgums ir noraidāms. Šāda pieeja nostiprināta arī tiesu praksē, atsakot ierosināt kasācijas tiesvedību,¹⁵⁶ par tiesisku atzīstot lūguma noraidīšanu gadījumā, kad tiesai lūgts izprasīt ziņas, kas neattiecas uz konkrēto kriminālprocesu un apsūdzētajam celto apsūdzību. Šādos apstākļos ir svarīgi vērtēt pieteikto lūgumu un noraidīšanas gadījumā motivēt pieņemto lēmumu.

Senāts ir vērtējis apelācijas instances tiesas rīcības tiesiskumu situācijā, kad tiesa aizstāvja pieteikto lūgumu par liecinieka uzrādītā materiāla pievienošanu krimināllietas materiāliem ir izvērtējusi un motivēti noraidījusi. Tiesa, iepazīstoties ar uzrādīto materiālu, ir konstatējusi, ka projekta kopsavilkums ir ilustratīvs materiāls par projektu, tas nesatur ziņas par kapitālsabiedrības veiktu pētījumu un nav atzīstams par izpētes gala produktu.¹⁵⁷ Šādos apstākļos nepastāv pamats lūguma apmierināšanai, jo nav nozīme krimināllietai pievienot tādus materiālus, kas uz kriminālprocesu neattiecas un nevar tikt izmantoti pierādīšanā. Tādējādi attiecināmībai kā pierādījumu īpašībai ir sava būtiska loma un procesuāla nozīme nodalīt tos materiālus, kas saturiski neattiecas uz pierādīšanas priekšmetu un nevar tikt izmantoti pierādīšanā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa pierādījumu attiecināmību aplūko no apsūdzētā tiesību piekļūt lietas materiāliem perspektīvas. Apsūdzētajam ir tiesības piekļūt tiem lietas materiāliem, kam ir būtiska nozīme viņam celtās apsūdzības pamatošanā. Proti, tie ir pierādījumi, ar kuriem tiek noteikts personas vainīgums. Tāpat tie ir pierādījumi, kas var būt pamats apsūdzētā attaisnošanai vai maigāka

---

¹⁵⁶ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 10. februāra lēmums lietā Nr. SKK-140/2022.

¹⁵⁷ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 18. marta lēmuma lietā Nr. SKK-11/2020 4.4. punkts.

soda piespriešanai. Attiecināmi pierādījumi šajā sakarā ir ne tikai tādi pierādījumi, kas tieši attiecas uz lietas apstākļiem, bet arī citi pierādījumi, kas var attiekties uz pierādījumu pieļaujamību, ticamību un to pilnību.¹⁵⁸ Neapšaubāmi apsūdzētajam ir tiesības iepazīties ar tiem pierādījumiem, kas ir attiecināmi uz lietu un kas var tikt izmantoti pierādīšanā. Tas attiecas kā uz apsūdzības, tā arī aizstāvības pierādījumiem. Tādējādi arī pierādījumu attiecināmībai ir būtiska nozīme taisnīgā procesā.

Tiesības iepazīties ar lietas materiāliem nav absolūtas. Tās var ierobežot nolūkā aizsargāt valsts, sabiedrības un atsevišķu indivīdu tiesības. Tas panākams, nodrošinot samērīgumu starp apsūdzētā tiesību ierobežojumu un tā rezultātā gūto labumu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzīmējusi, ka var veidoties tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpums situācijā, kad prokuratūras iestādes nosaka uz lietu attiecināmo materiālu apjomu un apsūdzētā tiesības ar tiem iepazīties, ja aizstāvībai netiek nodrošinātas atbilstošas procesuālās garantijas un iespēja piedalīties lēmuma pieņemšanā.¹⁵⁹ Tātad vērtējot pierādījumu attiecināmību, ir nepieciešams nodrošināt, ka lietas materiāliem tiek pievienoti gan apsūdzības, gan arī aizstāvības pierādījumi, ja šādas ziņas par faktiem kriminālprocesā ir iegūtas.

Ekspertīzes mērķis ir sniegt atbildes uz lēmumā par ekspertīzes noteikšanu ietvertajiem jautājumiem. Praksē iespējamās situācijas, kurās lēmumā par ekspertīzes noteikšanu nav ietverti būtiski un lietai izšķiroši jautājumi. Iespējamās situācijas, kad eksperts konstatē, ka lietā noteikti apstākļi no profesionālā viedokļa aplūkojami citādi, vai arī uzdotie jautājumi tikai virspusēji skar pētāmos apstākļus. Šādās situācijās iespējams rīkoties atbilstoši Kriminālprocesa likuma 33. panta ceturtais daļas otrajā teikumā noteiktajam, ekspertam rakstveidā informējot, ka ekspertīzē iespējams iegūt arī citas kriminālprocesam nozīmīgas ziņas.

Minēto kārtību detalizētāk skaidro Tiesu ekspertu likuma¹⁶⁰ 15. panta 2. un 3. punkts, atbilstoši kuriem tiesu ekspertam ir tiesības pēc saskaņošanas ar ekspertīzes noteicēju sniegt tiesu eksperta atzinumu ne vien par uzdotajiem jautājumiem, bet arī par citiem apstākļiem, ko eksperts atbilstoši savai kompetencei atklājis pēc paša iniciatīvas, kā arī vērst ekspertīzes noteicēja uzmanību uz apstākļiem, kas saistīti ar ekspertīzi (arī uz jautājumu formulēšanu). No minētā secināms, ka ekspertam, ekspertīzes ietvaros atklājot citus lietai nozīmīgus apstākļus, par to būtu jāinformē procesa virzītājs. Gadījumā, ja procesa virzītājs piekrīt arī citu apstākļu izpētei noteiktās ekspertīzes ietvaros, eksperts arī par tiem sniedz atzinumu. Gan Tiesu ekspertu likuma 15. pantā, gan arī Kriminālprocesa likuma 33. panta ceturtajā daļā aplūkotā eksperta rīcība nosaukta par viņa tiesību. Taču no kriminālprocesa mērķa viedokļa, ņemot vērā eksperta kā kriminālprocesu veicošās amatpersonas

¹⁵⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 1452/09 Yakuba v. Ukraine 43. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 4. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2742/12 Matanović v. Croatia 161. punkts.

¹⁵⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 4. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2742/12 Matanović v. Croatia 182., 183. punkts.

¹⁶⁰ Tiesu ekspertu likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 2016/42.1, 01.03.2016.

statusu, informēšana par iespēju konstatēt citus lietai būtiskus apstākļus palīdz sasniegt efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu, kā arī taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu. Kriminālprocesa mērķa sasniegšana ir kriminālprocesa veicošās amatpersonas pienākums, tādēļ šādā gadījumā nepieciešamība fiksēt arī citus atklātos lietai nozīmīgos apstākļus būtu vērtējama kā pienākums.

Krimināllietās, kurās nepieciešams veikt ekspertīzes, ir svarīgi uzdot tādus jautājumus, kas spētu dotu vispilnīgāko atbildi un ļautu noskaidrot nepieciešamos apstākļus un lietas būtību. Nereti tas ir saistīts ar pareizu jautājumu formulēšanu. Šādās situācijās procesa virzītājam pirmstiesas kriminālprocesā būtu svarīgi konsultēties ar ekspertu. Tas, nosakot ekspertīzi, palīdzētu uzdot nepieciešamos jautājumus, lai ekspertīzē varētu precīzi atklāt lietas būtību. Turklāt tas nemainītu ekspertīzes iznākumu.

Tāpat rodas jautājums, vai tiesa kā procesa virzītājs, aizstāvība vai apsūdzības uzturētājs būtu tiesīgi ekspertam uzdot jautājumus par to, vai lietā konstatējami arī citi ar pētāmajiem apstākļiem saistīti fakti un vai tas attiektos uz lietu. Proti, vai ar esošajiem jautājumiem ir atklāta lietas būtība. Kriminālprocesa likuma 156. panta pirmās daļas 3. punkts pieļauj procesa virzītājam noprotināt ekspertu, lai iegūtu informāciju par citiem faktiem un apstākļiem, kas nav atzinuma sastāvdaļa, bet ir saistīti ar palīgfaktiem lietā. Kriminālprocesa likuma 203. panta otrajā daļā noteiktās pazīmes eksperta atzinuma saturam liedz tajā atspoguļot eksperta konstatēto lietas jeb pētāmo jautājumu būtību. Taču šī likuma 203. panta otrās daļas 10. punkts ekspertam neliedz atzinumā norādīt ar procesa virzītāju saskaņotos citus lietai nozīmīgos apstākļus.

Pratināšanā eksperts kā kompetenta amatpersona ekspertējāmā jomā var vērst procesa virzītāja uzmanību uz palīgfaktiem, kas ir svarīgi patiesības noskaidrošanai lietā un kas palīdz saprast lietas būtību. Tādēļ principā kriminālprocesa mērķim atbilstu situācija, ja, piemēram, iztiesāšanas laikā ekspertam pratināšanā tiktu uzdoti jautājumi par palīgfaktiem, kas izriet no eksperta atzinumā konstatētā. Atbildes uz šādiem jautājumiem viennozīmīgi būtu uz kriminālprocesa attiecināmas ziņas par faktiem.

Vēl viens ar ekspertu pratināšanu saistīts aspekts ir viņu pratināšana par juridiskiem jautājumiem. Eksperts, ievērojot Kriminālprocesa likuma 203. panta otrajā daļā noteikto, atbildot uz lēmumā par ekspertīzes noteikšanu ietvertos jautājumus un pētot tam pievienotos materiālus un objektus, strādā ar faktiem un apstākļiem. Eksperta atzinuma priekšmets ir secinājumu došana nevis par juridiskiem, bet gan par faktiskiem apstākļiem. Juridisku atzinumu jeb secinājumu izdarīšana ietilpst pierādīšanas subjekta kompetencē, un tas notiek pierādīšanas procesā. Uz ekspertu pierādīšanas process nav attiecināms, jo viņš nav pierādīšanas subjekts. Eksperta viedoklis par juridiskiem jautājumiem arī neattiecas uz ekspertīzi. Tādējādi uz kriminālprocesa nebūtu attiecināmas tādas ziņas par faktiem, kas iegūtas, pratinot ekspertu par juridiskiem jautājumiem.

1.3.2. Pierādījumu ticamība

Kriminālprocesa likuma 128. panta pirmā daļa noteic, ka pierādījuma ticamība ir kādas ziņas patiesuma konstatēšanas pakāpe. Saskaņā ar šī panta otro daļu to, cik ticamas ir pierādīšanā izmantojamās ziņas par faktiem, izvērtē, aplūkojot visus kriminālprocesa laikā iegūtos faktus vai ziņas par faktiem kopumā un savstarpējā sakarībā. Kā noteic šī panta trešā daļa, nevienam no pierādījumiem nav iepriekš noteikta augstāka ticamības pakāpe nekā pārējiem pierādījumiem. Tātad pierādījumu ticamību noteic, tos vērtējot kopumā un savstarpējā sakarībā. Ticamību nevar novērtēt, atsevišķu pierādījumu vērtējot atrauti no pierādījumu kopuma. Nevienam no kriminālprocesā izmantojamo pierādījumu veidam nav izvirzīta augstāka ticamības pakāpe.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 23. pantu krimināllietās tiesu spriež tiesa, tiesas sēdēs izskatot un izlemjot pret personu celto apsūdzību pamatotību, attaisnojot nevainīgas personas vai arī atzīstot personas par vainīgām noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un nosakot valsts institūcijām un personām obligāti izpildāmu krimināltiesisko attiecību noregulējumu, kas, ja nepieciešams, realizējams piespiedu kārtā. Tiesas spriešanā ietilpst arī pierādījumu novērtēšana. Turklāt tiesai piekrīt pierādījumu galīgā izvērtēšana. Pierādījumu vērtēšanā ietilpst to pieļaujamība, attiecināmība, ticamība, pietiekamība. Kriminālprocesa likums neparedz pierādījumu kritisku vērtēšanu vai pietiekami kritisku, pietiekami vispusīgu vērtēšanu.¹⁶¹ Var piekrist Augstākās tiesas apsvērumiem, ka Kriminālprocesa likums neparedz pierādījumu kritisku un vispusīgu vērtēšanu. Šādi nosacījumi saistās ar subjektīvu pierādījumu novērtēšanu un būtībā attiecas uz pierādījumu ticamības izvērtēšanu gan kritiskā, gan arī vispusīgā ziņā, uzsverot tieši pierādījumu novērtējumu to kopumā un savstarpējā sakarībā. Tie raksturo pierādīšanas subjekta domāšanas un pierādījumu izsvēršanas procesu.

Ticamības kā pierādījumu pazīmes nozīme ir faktisko ziņu, kas iegūtas no likumā noteiktiem avotiem, atbilstība īstenībai. Ticamību nosaka, vērtējot pierādījumus to kopumā, jo tikai pierādījumu sasaiste, kas dod objektīvu iespēju uztvert kopainu, ļauj izvērtēt, vai un kādā pakāpē ir pierādīts personas vainīgums. Proti, vai ir pārsniegts sliekšnis „ārpus saprātīgām šaubām”.

Lai noteiktu pierādījumu ticamību, nepieciešams veikt to pārbaudi ne tikai pirmstiesas izmeklēšanā, bet arī iztiesāšanā. Pierādījumu ticamību iespējams novērtēt, veicot procesuālās darbības. Piemēram, konfrontēšanu, ja starp divu vai vairāk personu iepriekš sniegtām liecībām ir būtiskas pretrunas, liecību pārbaudi uz vietas, ja nepieciešams atkārtoti pratināt personu par viņas liecībās minētu faktu vai faktiem un to pārbaudi uz vietas, kā arī nolūkā pārbaudīt agrāk iegūtās ziņas par lietas apstākļiem vai arī iegūt jaunas ziņas. Tāpat pierādījumu ticamības pārbaudei var veikt izmeklēšanas eksperimentu un citas procesuālās darbības.¹⁶² Pierādījumu ticamības pārbaude

¹⁶¹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2011. gada 29. marta lēmums lietā Nr. SKK-147/2011.

¹⁶² Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. 2000, 194. lpp.

veicama pēc tam, kad pārbaudīta attiecīgo pierādījumu attiecināmība un pieļaujamība.¹⁶³ Šāda kārtība ievērojama, jo nebūtu loģiski pārbaudīt tādu pierādījumu ticamību, kas nav attiecināmi vai pieļaujami konkrētajā kriminālprocesā. Taču apsvērums, ka pierādījumi ir attiecināmi un pieļaujami, vēl nav pamats neticamu ziņu izmantošanai pierādīšanā. Atbilstoši loģikā paustajam ar aplamu argumentu nevar pamatot patiesu tēzi.¹⁶⁴ Identiski ir ar pierādījumu ticamību. Slēdziens par viena pierādījuma ticamību, nevērtējot to kopumā ar pārējiem pierādījumiem, var novest pie aplama atzinuma. Pienākums noskaidrot lietas būtību un pienākuma personas vainīgumu pierādīt ārpus šaubām izslēdz vien juridiski ticamas versijas pastāvēšanu. Pierādījumu patiesuma vērtēšana to kopumā un sakarībā nodrošina, ka tiks noskaidrota lietas būtība. Turklāt šādā gadījumā juridiski ticamas versijas virzīšanu izslēdz pienākums no pierādījumu kopuma izslēgt mākslīgi radītus pierādījumus.

Tiesību zinātnē norādīts, ka liecinieks ir viens no faktisko ziņu iegūšanas avotiem, bet viņa liecības – viens no likumā pieļautajiem pierādīšanas līdzekļiem krimināllietā. Par liecinieka liecību priekšmetu var būt jebkuri fakti, kas zināmi lieciniekam, ja tiem ir nozīme krimināllietā. Šādu faktu apjoms var būt ļoti plašs, tie var attiekties uz pierādīšanas priekšmetu vai uz jebkuru lietā noskaidrojamo apstākli. Liecinieku var pratināt ne vien par faktiem, kas jāizzina nozieguma un tā izdarītāja vainas noskaidrošanai, bet arī par visiem blakusapstākļiem, kam ir nozīme lietā. Piemēram, no liecinieka liecībām var izzināt apsūdzētā un cietušā personības raksturojumu, to savstarpējās attiecības; ar tām var pārbaudīt pierādījumu faktu savstarpējo sakaru un attiecināmību, kontrolēt citu pierādījumu ticamību utt.¹⁶⁵ Tajā pašā laikā atzīstams, ka liecinieks nebūtu pratināms par juridiskiem jautājumiem. Liecinieka viedoklis par tiesību normu interpretāciju un piemērošanu nav liecības priekšmets. Šie aspekti un to pamatošana ietilpst pierādīšanas subjekta kompetencē un attiecas uz pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu pamatošanu. Turklāt šādā viedoklī paustai informācijai, ja tas neattiecas uz kriminālprocesā izmeklējamiem un pārbaudāmiem apstākļiem, nav iespējams novērtēt ticamību.

Tiesību zinātnē norādīts, ka ziņu par faktiem, kas iegūtas pratināšanas rezultātā, nepieciešams papildus pārbaudīt. Liecību pārbaude uz vietas var noraidīt pēdējās šaubas par liecinieka liecību patiesumu, apstiprināt vai noraidīt aizdomās turētā vai apsūdzētā alibi.¹⁶⁶

Kaut arī pierādījumu ticamības jēdziens un novērtēšanas prasības ir noteiktas Kriminālprocesa likuma 128. pantā, izvēle, kuriem pierādījumiem ticēt, bet kuriem – nē, ir tās tiesas kompetencē, kas izspriež lietu pēc būtības.¹⁶⁷ No minētās atziņas secināms, ka pierādījumu ticamības

---

¹⁶³ Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. 2000, 192. lpp.

¹⁶⁴ Vedins I. Loģika. Rīga: Avots, 2000, 470.-471. lpp.

¹⁶⁵ Liede A. 1970., 315.-316. lpp.

¹⁶⁶ Sumbarova M. Pratināšanas pilnveidošanas jautājumi un realizācijas prakse Latvijas kriminālprocesā. Rīga: Marina Sumbarova, 2017, 123. lpp.

¹⁶⁷ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017. gada 7. februāra lēmums lietā Nr. SKK-1/2017.

izvērtējums ir atkarīgs no katra tiesneša iekšējās pārlicības. Neskatoties uz iespējami lielu tiesneša subjektivitāti, tieši šī pierādījumu pazīme var ieņemt izšķirošu nozīmi pierādījumu novērtēšanā. Proti, var būt situācijas, kad pierādījumi ir attiecināmi, kā arī tie iegūti, ievērojot likumā noteikto pierādījumu iegūšanas un nostiprināšanas kārtību. Taču tiesnesim, aplūkojot lietas apstākļus kopumā, var rasties šaubas par šo pierādījumu ticamību.

Pierādījumu ticamības izvērtējums var garantēt taisnīgu procesu tādās situācijās, kad lietā nepieciešams vērtēt mākslīgi radītus pierādījumus. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir uzsvērusi personu piedalīšanos kratīšanā kā procesuālā garanta nozīmi, kas pasargā no iespējamās mākslīgas pierādījumu radīšanas. Piemēram, advokāta piedalīšanās izmeklēšanas darbībās, kurās apsūdzētais nepiedalās, var būt izšķiroša garantija apsūdzētā tiesību aizsardzībai. Svarīgi tas ir apstākļos, kad advokāta klātbūtne var pasargāt no pierādījumu mākslīgas radīšanas, šādā veidā arī palīdzot sasniegt plašāku mērķi un nodrošināt pušu līdztiesību starp apsūdzēto un izmeklēšanas un prokuratūras iestādēm. Indikācijas par iespējamu pierādījumu radīšanu Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatējusi situācijā, kad apstrīdētie pierādījumi netika atrasti mājā iepriekš veikto divu kratīšanu laikā, taču nacionālā tiesa nebija šo apstākļus izvērtējusi.¹⁶⁸ Mākslīgi radīti pierādījumi ir viens no apstākļiem, kad šādas ziņas kriminālprocesā nav izmantojamas un ir izslēdzamas no pierādījumu kopuma.

Arī baumām, kas netiek pamatotas ar citiem pierādījumiem, nevar piešķirt ticamību, kas izslēdz to izmantošanu kriminālprocesā. Nav iespējams izvērtēt viena pierādījuma ticamību atrauti no visa pierādījumu kopuma. Pierādījumu kopums veido visu situāciju un tās apstākļus. Procesa virzītājam ir pienākums savu nolēmumu pamatot ar ticamiem pierādījumiem. Neticamu pierādījumu tam ir pienākums atspēkot. Tāpat norādāms, ka ne visiem procesa dalībniekiem ir pienākums sniegt patiesu informāciju. Kaut gan tas Krimināllikuma 48. pantā nostiprināts kā atbildību pastiprinošs apstākļis, apsūdzētais var sniegt nepatiesu informāciju. Šajā sakarā norādāms, ka ar nepatiesiem argumentiem apsūdzētais vai viņa aizstāvis nevar pierādīt patiesu tēzi¹⁶⁹.

Ar pierādījumu palīdzību apsūdzības uzturētājs cenšas tiesai izgaismot noziedzīgā nodarījuma apstākļus (faktus) jeb savu izvirzīto noziedzīgā nodarījuma versiju apsūdzētajam izsniegtās apsūdzības robežās. Savukārt aizstāvība tiesai cenšas radīt šaubas par šo apstākļu (faktu) esību. No Kriminālprocesa likuma 19. pantā noteiktās nevainīguma prezumpcijas izriet apsūdzības uzturētāja pienākums ar iegūto pierādījumu starpniecību ārpus šaubām pārliecināt tiesu par apsūdzībā norādīto apsūdzētajam inkriminēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu. Un pretī šim apsūdzības pienākumam rodas aizstāvības puses tiesības radīt šaubas. Arī Kriminālprocesa likuma 20. pantā noteiktās personas tiesības izvēlēties savu aizstāvības pozīciju uzliek apsūdzības uzturētājam par

---

¹⁶⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 29084/07, 1191/08 Ayetullah Ay v. Turkey 163., 167. punkts.

¹⁶⁹ Strada-Rozenberga K. 2002, 235.-236. lpp.

pienākumu atspēkot arī aizstāvības pausto nepatieso informāciju. Tas ir palīgaktu izmantošanas jautājums, kas nepatiesas informācijas atspēkošanas ietvaros būtībā arī nostiprina apsūdzības pamatotību.

Augstākā tiesa, skaidrojot pierādījumu ticamības vērtēšanas nozīmi, ir atzinusi, ka no Kriminālprocesa likuma 124. panta piektās daļas un 19. panta trešās daļas izriet, ka pierādīšana jāveic atbilstoši attiecīgajam standartam, ja pierādīšanas adresāts ir pārliecināts par izteikto apgalvojumu un ja par tā patiesumu viņam nav saglabājušās saprātīgas šaubas. Vienlaikus šādas pārliecības rašanās nevar būt patvaļīga, bet tai jābūt balstītai uz ticamiem, attiecināmiem un pieļaujamiem pierādījumiem. Jebkuru izmeklēšanas darbību rezultātā iegūto ziņu, tostarp arī eksperta atzinuma, ticamība pārbaudāma saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 128. panta otrās daļas prasībām – to kopumā un savstarpējā sakarībā ar citiem lietā iegūtajiem pierādījumiem. Senāts izskatāmajā lietā konstatējis, ka apelācijas instances tiesa, ekspertu atzinumus vērtējusi atrauti no citiem lietā iegūtajiem pierādījumiem, nevērtējot tos kopumā un savstarpējā sakarībā. Nevainīguma prezumpcijas pamatprincips noteic, ka visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Šis nevainīguma prezumpcijas elements tiesai jāpiemēro tikai pēc visu pierādījumu novērtēšanas. Tas nav piemērojams attiecībā uz atsevišķiem pierādījumiem.¹⁷⁰

Kriminālprocesa likumā ir nostiprinātas vairākas izmeklēšanas darbības, ar kuru starpniecību procesa virzītājs var pārliecināties par iepriekš iegūto ziņu par faktiem ticamību, kā arī noskaidrot jaunas ziņas par faktiem. Lai pārbaudītu Kriminālprocesa likuma 128. panta pirmajā daļā noteikto pierādījumu ticamības aspektu, kas attiecas kādas ziņas patiesuma konstatēšanas pakāpi, ticamības pārbaudei Kriminālprocesa likumā paredzētas vairākas izmeklēšanas darbības. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 157. panta pirmajai daļai konfrontēšanu izdara, ja ir būtiskas pretrunas šo personu iepriekšējās liecībās. Atbilstoši šī likuma 158. panta trešajai daļai konfrontēšanas gaitā konfrontējamiem pēc kārtas uzdod jautājumus par tiem apstākļiem, kuros ir pretrunas viņu iepriekšējās liecībās un šo pretrunu iemesliem. Kriminālprocesa likuma 171. pantā noteikts, ka izmeklēšanas eksperimentu veic arī nolūkā, lai pārbaudītu agrāk iegūtās ziņas par apstākļiem, kuriem ir vai var būt nozīme lietā. Kriminālprocesa likuma 173. pants noteic, ka liecību pārbaudes uz vietas saturs ir atkārtota personas pratināšana par agrākajās liecībās sniegtu faktu un šā fakta pārbaude uz vietas, kā arī iegūto rezultātu salīdzināšana nolūkā iegūt jaunas vai pārbaudīt agrāk iegūtās ziņas par lietas apstākļiem. Kriminālprocesa likuma 174. panta trešajā daļā noteikts, ja tiek konstatētas pretrunas starp liecību un konkrēto faktu, izmeklēšanas darbības veicējs aicina pratināmo personu izskaidrot to iemeslu. Arī uzrādīšanu atpazīšanai atbilstoši Kriminālprocesa likuma 175. panta

---

¹⁷⁰ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 14. maija lēmums lietā Nr. SKK-256/2020.

pirmajai daļai veic nolūkā konstatēt kāda objekta identitāti ar objektu, kuru šī persona agrāk ir zinājusi vai uztvērusi apstākļos, kas saistīti ar izmeklējamo notikumu.

Minētās izmeklēšanas darbības ir cieši saistītas ar to, lai veiktu jau iepriekš iegūto ziņu par faktiem ticamības pārbaudi. Kā obligāts nosacījums pirms šo izmeklēšanas darbību veikšanas ir liecinošās personas nopratināšana. Tas izriet no uzskaitīto izmeklēšanas darbību jēgas un mērķa, proti, pārbaudīt, tajā skaitā, iepriekš iegūtās ziņas par faktiem un pārlicināties par to ticamību. Veicot minētās izmeklēšanas darbības, iespējams salīdzināt iepriekš iegūtās ziņas par faktiem ar tajās konstatētajām, kā rezultātā var tikt novērstas pretrunas iepriekš iegūtajās ziņās par faktiem, noskaidroti to iemesli, kā arī iegūtas jaunas ziņas par faktiem.

Arī pierādījumu pārbaude tiesā tiek veikta, lai puses no patiesuma aspekta pārbaudītu pierādījumus. Tādēļ liecinieki savas liecības tiesas sēdē vispārīgi sniedz mutvārdos. Kā viens no eksperta atzinuma ticamības pārbaudes veidiem ir eksperta nopratināšana tiesas sēdē. Tādā veidā var pārlicināties par eksperta atzinumu sniegušā eksperta kompetenci. Eksperta kompetence atbilstoši Kriminālprocesa likuma 124. panta ceturtajai daļai ir palīg fakts, kas pamato sniegtā eksperta atzinuma ticamību.

Savukārt pierādījumu pietiekamība kā otrs pierādījumu ticamības aspekts attiecas uz konkrētajā lietā esošo pierādījumu kopumu, proti, pietiekamība tiek noteikta, izvērtējot iegūtās ziņas par faktiem kopumā. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 59. panta trešās daļas 2. punktam pret personu izteiktais pieņēmums iegūst apgalvojuma formu, ja tiesa, novērtējot pierādījumus, konstatē, ka persona izdarījusi konkrētu noziedzīgo nodarījumu. Atkarībā no pierādījumu pietiekamības jeb iegūtajiem pierādījumiem tiek noteikti Kriminālprocesa likuma 59. panta otrajā daļā nostiprinātie pieņēmumi. Tāpat pierādījumu pietiekamības aspekts ir cieši saistīts ar Kriminālprocesa likuma 19. panta trešajā daļā noteiktajam, ka visas šaubas tulko par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Kriminālprocesa likuma 124. panta piektā daļa nosaka, ka pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi uzskatāmi par pierādītiem, ja pierādīšanas gaitā izslēgtas jebkādas saprātīgas šaubas par to esamību vai neesamību. Arī judikatūrā norādīts, ka pierādījumu pietiekamības kritērijs ir saprātīgu šaubu esamība vai neesamība apsūdzētā vainīgumam, kuru izvērtēšana arī ir tās tiesas kompetencē, kura izskata lietu pēc būtības.¹⁷¹ Tātad pierādījumu pietiekamības aspekts tieši attiecas uz visu pierādījumu kopumu, un saskaņā ar to tiesa nosaka, vai ar konkrētajā lietā savāktu pierādījumu kopumu ir pietiekami, lai pierādītu pierādīšanas priekšmetā ietilpstošos apstākļus.

Pierādījumu ticamību vērtē tiesa, ka izskata lietu pēc būtības. Savukārt kasācijas instances tiesas kompetencē ietilpst novērtēt, vai tiesas secinājumus par pierādījumu ticamību izdarījusi, ievērojot Kriminālprocesa likuma 128. panta nosacījumus. Judikatūrā atzīts, ka pierādījumu

---

¹⁷¹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 17. septembra lēmums lietā Nr. SKK-473/2015; Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2013. gada 22. novembra lēmums lietā Nr. SKK-528/2013.

ticamības jēdziens un novērtēšanas prasības ir noteiktas Kriminālprocesa likuma 128. pantā, taču izvēle, kuriem pierādījumiem ticēt, bet kuriem nē, ir tās tiesas kompetencē, kas izspriež lietu pēc būtības. Tas, vai lietā esošie pierādījumi ir vai nav pietiekami apsūdzētā vainīguma konstatēšanai, ir būtības jautājums, kas kasācijas kārtībā nav pārbaudāms. Pierādījumu pietiekamības kritērijs ir saprātīgu šaubu esamība vai neesamība par apsūdzētā vainīgumu, kura izvērtēšana tāpat ir tās tiesas kompetencē, kas izskata lietu pēc būtības. Pierādījumu ticamība un pietiekamība ir nepārprotami saistītas ar pierādījumu izvērtējumu, ko atbilstoši likumam veic tikai tā tiesa, kas izskata lietu pēc būtības. Citāda pierādījumu vērtēšana kasācijas sūdzībā, nekā tos ir vērtējusi apelācijas instances tiesa, nevar būt par pamatu tiesas nolēmuma atcelšanai.¹⁷²

Kriminālprocesa likuma 33. panta ceturrtā daļa ekspertam piešķir tiesības veikt tikai lēmumā noteikto ekspertīzi un sniegt atbildes uz uzdotajiem jautājumiem. Ja eksperts uzskata, ka, izmantojot speciālās zināšanas, var iegūt kriminālprocesam svarīgas ziņas, par kurām jautājums nav uzdots, viņš rakstveidā informē par to procesa virzītāju. Gadījumā, ja lēmumos par ekspertīžu noteikšanu formulētie jautājumi atšķiras no jautājumiem ekspertu atzinumos, uz kuriem sniegtas atbildes, minētie atzinumi uzskatāmi par neatbilstošiem Kriminālprocesa likuma 124., 127., 128. un 129. pantam. No visa pārbaudīto pierādījumu vērtējuma atbilstoši Kriminālprocesa likuma prasībām var būt atkarīgs nodarījuma apraksts un tā atbilstība apsūdzībā norādītajiem noziedzīgā nodarījuma faktiskajiem apstākļiem. Apelācijas instances tiesas lēmumā norādīto apstākļu pamatošana ar šādiem pierādījumiem neatbilst Kriminālprocesa likuma 512. un 564. panta ceturrtās daļas prasībām.¹⁷³ Secinājums par pierādījumu atbilstību Kriminālprocesa likuma 124., 127., 128. un 129. pantam tostarp ir atkarīgs no tā, vai eksperts ar procesa virzītāju ir saskaņojis darbības, kas saistītas ar citu lietai nozīmīgu apstākļu iekļaušanu eksperta atzinumā. Pierādījumu ticamības izvērtēšana nevar būt patvaļīga. Pierādījumu izvērtējumam jāatbilst Kriminālprocesa likuma normu prasībām. Tiesai nolēmumā jāmotivē, kāpēc tā atzīst par ticamiem vienus pierādījumus un kāpēc noraida citus pierādījumus.¹⁷⁴

Augstākā tiesa ir risinājusi tiesību jautājumu saistībā ar policijas darbinieku liecību ticamības izvērtēšanai piemērojamo standartu. Lietā apelācijas instances tiesa atzina, ka nav pamata neticēt policijas darbinieku liecībām, jo tās sniegtas par faktiem, kas viņiem kļuvuši zināmi, pildot dienesta pienākumus. Tiesa, atsaucoties uz tiesu praksi administratīvajās lietās, atzina, lai gan policijas darbinieku sastādītie dokumenti nav paši par sevi uzskatāmi par absolūti ticamiem un neapstrīdamiem, tomēr policijas darbinieku sastādītiem dokumentiem par notikumiem, kas

---

¹⁷² Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2013. gada 3. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-333/2013.

¹⁷³ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2006. gada 12. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-579/2006.

¹⁷⁴ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2013. gada 6. septembra lēmums lietā Nr. SKK-355/2013; Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 15. aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-119/2015.

risinājušies, tiem pildot savus dienesta pienākumus, ir piešķirama augsta ticamības pakāpe. Domājams, šādi atzinumi krimināllietā pausti, iedvesmojoties no administratīvo pārkāpumu lietvedībā izmantotiem pierādījumu vērtēšanas nosacījumiem. Savukārt Senāts norādīja, ka policijas darbinieku liecības kā viens no pierādījumu veidiem ir pakļautas ticamības izvērtēšanai un tām nav augstāka ticamības pakāpe kā citiem pierādījumiem. Kriminālprocesā pierādījumu ticamības izvērtēšana notiek atbilstoši Kriminālprocesa likuma 128. pantā noteiktajiem kritērijiem. Citos lietu veidos un procesuālajos likumos noteikti pierādījumu ticamības izvērtēšanas kritēriji kriminālprocesā nav piemērojami.¹⁷⁵ Arī eksperta atzinums ir viens no pierādījumu veidiem, kas pakļauts ticamības izvērtēšanai, un tam nav piešķirama augstāka ticamība kā citiem pierādījumiem.¹⁷⁶

Augstākas ticamības piešķiršana noteiktiem pierādījumu veidiem radītu situāciju, kurā noteikti pierādījumi būtībā nevarētu tikt apstrīdēti. Tas savukārt novestu pie tā, ka aizstāvība nebūtu tiesīga īstenot savu pozīciju un iebilst par noteiktiem pierādījumiem un ar tiem konstatētajiem apstākļiem, kas ir būtisks aizstāvības tiesību elements un neatņemama taisnīga procesa sastāvdaļa. Papildus tam, automātiski piešķirot noteiktiem pierādījumu veidiem augstāku ticamību, veidotos kļūdaina pieeja, jo notiesājoša sprieduma pamatošanai principā pietiktu ar vienu „ticamāku” pierādījumu. Ir grūti iedomājamas situācijas, kad no viena pierādījuma būtu izsecināma visa lietas būtība. Ja noteiktiem pierādījumu veidiem tiek piešķirta iepriekš noteikta augstāka ticamības pakāpe, zūd jēga novērtēt pierādījumus to kopumā un savstarpējā sakarībā.

Augstākā tiesa ir vērtējusi situāciju, kurā no konkrētās krimināllietas materiāliem bija redzams, ka ekspertu komisijas atzinums sniegts, pamatojoties uz konkrētiem faktiem par ceļu satiksmes negadījuma apstākļiem, kas bija ekspertu rīcībā. Tiesa savā spriedumā norādīja, ka ir noskaidroti citi fakti par ceļu satiksmes negadījumu nekā tie, kas bija nodoti ekspertu rīcībā. Senāts norādīja, ka šādā gadījumā atbilstoši Kriminālprocesa likuma 196. panta prasībām bija pamats noteikt papildu ekspertīzi, lai šaubas novērstu.¹⁷⁷ Var pilnībā pievienoties šādam secinājumam, jo, pirmkārt, Krimināllikuma panta dispozīcijas pārrakstīšana nenosaka konkrētā noziedzīgā nodarījuma juridisko kvalifikāciju, to nosaka lietā konstatētie faktiskie apstākļi¹⁷⁸. Otrkārt, konstatējums, ka ekspertīze veikta par citiem faktiem, nevis tiem, kas konstatēti tiesas spriedumā. Ir būtiski, vai ekspertīze lietā veikta tieši par spriedumā konstatētiem apstākļiem. Citādi rodas pamatotas šaubas par ekspertu atzinuma ticamību. Lai šādu eksperta atzinumu varētu izmantot kā pierādījumu, ir nepieciešams

---

¹⁷⁵ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 30. marta lēmuma lietā Nr. SKK-30/2022 16. punkts.

¹⁷⁶ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2008. gada 19. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-258/2008; Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 20. janvāra lēmuma lietā Nr. SKK-22/2022 6.2. punkts.

¹⁷⁷ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2013. gada 6. septembra lēmums lietā Nr. SKK-355/2013.

¹⁷⁸ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 21. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-55/2016; Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017. gada 6. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-4/2017.

šaubas novērst. Pretējā gadījumā šāds pierādījums nav uzskatāms par atbilstošu Kriminālprocesa likuma 128. pantam un nav izmantojams pierādīšanā.

Pastāv iespēja, ka vairākos ekspertu atzinumos konstatēti dažādi apstākļi. Apelācijas instances tiesa vērtējusi divus dažādus tiesu medicīniskās ekspertīzes atzinumus. Vienā ekspertīzes atzinumā norādīts, ka cietušajam nodarīti vidēja smaguma miesas bojājumi, bet otrā – viegli miesas bojājumi. Apelācijas instances tiesa noraidījusi eksperta atzinumu, ar kuru konstatēti viegli miesas bojājumi. Tajā pašā laikā tiesas nolēmumā bija atrodama norāde uz ārstu atzinumiem, kas nav izdarīti kategoriskā formā. Apelācijas instances tiesa nolēma noteikt atkārtotu komisijas tiesu medicīnisko ekspertīzi, lai noskaidrotu cietušajam nodarīto miesas bojājumu smaguma pakāpi. Šajā ekspertīzē eksperti nespēja atbildēt uz viņiem uzdotajiem jautājumiem. Augstākā tiesa konstatēja, ka apelācijas instances tiesas lēmumā nav ietverts pamatojums, kāpēc tā par ticamu atzinusi pirmo ekspertu atzinumu par cietušajam nodarītiem vidēja smaguma miesas bojājumiem. Atzinumu neizdarīšana kategoriskā formā dod pamatu šaubām par nodarītā miesas bojājuma raksturu. Pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu – miesas bojājuma rakstura un smaguma pakāpes – konstatēšana iespējamības formā acīmredzami norāda uz saprātīgu šaubu pastāvēšanu. Tāpat par kļūdainu tika atzīts tiesas secinājums, ka, lai konstatētu vidēja smaguma miesas bojājumu, neesot nepieciešams kategoriskā formā konstatēt kaulu lūzuma faktu. Augstākā tiesa norādījusi, ka Kriminālprocesa likuma 19. panta trešās daļas noteikumu neievērošana un nenovēršamu saprātīgu šaubu par vainu netulkošanu par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, uzskatāma par Kriminālprocesa likuma pārkāpumu.¹⁷⁹

Pierādījumu ticamības izvērtējumam ir jābūt motivētam un pamatotam. Šāds secinājums izriet no Kriminālprocesa likuma 128. panta otrajā daļā noteiktā, ka ticamību izvērtē. Tas ir nevis formāls process, bet gan reāla un efektīva krimināllietas materiālos nostiprināto ziņu par faktiem novērtēšana kopumā un savstarpējā sakarībā. Tāpat arī tiek noteikta pierādījuma ticamība. Ņemot vērā, ka aprakstītajā gadījumā ekspertīžu atzinumos secinājumi netika izdarīti kategoriski, tas radīja šaubas par pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu esamību.

Fakts, ka izpētes materiāla neesamības vai nepietiekamības dēļ nav iespējams izdarīt ekspertīzi personas nāves cēloņa noteikšanai, neatbrīvo tiesu no pienākuma pārbaudīt un izvērtēt kriminālprocesā iegūtos pierādījumus, lai konstatētu, vai apsūdzētās personas ir izdarījušas apsūdzībā norādītās faktiskās darbības un vai pastāv saprātīgas šaubas, ka citas personas nāve iestājusies par pierādītām atzīto faktisko darbību rezultātā.¹⁸⁰ Turklāt šajā lietā norādīts, ka atbilstoši Kriminālprocesa likuma 128. panta trešajai daļai nevienam pierādījumam nav iepriekš noteikta augstāka ticamības pakāpe. Nespēja veikt ekspertīzi sakarā ar izpētes materiāla trūkumu vai tā

¹⁷⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2009. gada 29. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-514/2009.

¹⁸⁰ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 20. augusta lēmums lietā Nr. SKK-279/2015.

neesamību nav apsvērums, kādēļ persona attaisnojama slepkavības izdarīšanā. Lietā apsūdzēto veiktās darbības, kas attiecas uz cietušā nonāvēšanu, apliecināja konkrētajā kriminālprocesā iegūtās liecinieku liecības, kā arī no liecību pārbaudes uz vietas iegūtās ziņas par faktiem. No šiem pierādījumiem varēja izdarīt secinājumu par apsūdzēto veiktajām darbībām sakarā ar cietušā noslepkavošanu. Tāpat lietā tika iegūti pierādījumi, ka viens no apsūdzētajiem ar interneta starpniecību bija lieciniecei skaidrojis par liķa paslēpšanas apstākļiem, ko apstiprināja arī šīs liecinieces liecību pārbaude uz vietas. Tādējādi, izvērtējot pārējos pierādījumus to kopumā un savstarpējā sakarībā, neskatoties uz nespēju veikt ekspertīzi sakarā ar izpētes materiāla trūkumu vai neesamību, bija iespējams izdarīt secinājumu par apsūdzēto veiktajām darbībām, kuras uzskatāmas par cēloni cietušā nāvei.¹⁸¹

Pierādījumu iegūšanas procesuālās kārtības ievērošanai var būt izšķiroša nozīme, izvērtējot ne tikai pierādījumu pieļaujamību. Ir svarīgi, ka tiesa novērš šaubas par pierādījumu iespējami nelikumīgu izcelsmi. Augstākā tiesa ir norādījusi, ka procesuālās kārtības neievērošana, izņemot priekšmetus, kuriem pēc tam veikta bioloģiskā DNS ekspertīze, nevar tikt uzskatīta par nebūtisku trūkumu, jo ekspertu atzinumā secinātais lietā ir vienīgais, kas saista apsūdzēto ar noziedzīgo nodarījumu. Šādā gadījumā tiesai ir pienākums pārliecināties, vai ekspertīzei nodotie priekšmeti ir atrasti un izņemti, ievērojot Kriminālprocesa likuma noteikto kārtību. Lietā Augstākā tiesa atzina, ka, konstatējot acīmredzamas pretrunas notikuma vietas apskates protokolā, eksperta darba protokolā, lēmumā par bioloģiskās DNS ekspertīzes noteikšanu, turklāt ņemot vērā apsūdzētā apelācijas sūdzībā izteiktos apsvērumus par pierādījumu iegūšanas un nostiprināšanas pareizību, apelācijas instances tiesai bija jādod vērtējums minētajām procesuālajām darbībām, kā arī atbilstoši likuma prasībām jānovērtē lietā iegūto pierādījumu ticamība un pietiekamība.¹⁸²

Norādot ne tikai uz pierādījumu pieļaujamības nosacījumiem, bet arī pierādījumu ticamības un pietiekamības nozīmīgumu, Augstākā tiesa uzsver, ka formālās pierādījumu iegūšanas kārtības ievērošana konkrētā gadījumā var nebūt pietiekama. Šādā lietā izšķirošā nozīme konkrētās lietas pierādāmo apstākļu noskaidrošanā ir tieši pierādījumu ticamības un pietiekamības izvērtējumam.

Pierādījumu ticamības aspekta izvērtēšana ir svarīga. Kaut arī lietā lietiskie pierādījumi izņemti saskaņā ar likumu, un pēc tam nodoti bioloģiskajai DNS ekspertīzei, informācija par šo priekšmetu atrašanu notikuma vietā nebija precīza, viennozīmīga. Notikuma vietas apskates protokola un personas kratīšanas protokolā ietvertās ziņas par faktiem radīja šaubas par to izņemto objektu patieso atrašanās vietu. Lai gan pierādījumi iegūti likumā noteiktajā kārtībā, taču, vērtējot visas ziņas par faktiem to kopumā un savstarpējā sakarībā, tie nerada pārliecību par to patiesumu un tos ir pamats atzīt par neticamiem.

---

¹⁸¹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 20. augusta lēmums lietā Nr. SKK-279/2015.

¹⁸² Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 21. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-338/2015.

Augstākā tiesa ir vērtējusi situāciju, kurā apelācijas instances tiesa kā apsūdzētā vainīguma pierādījumu lēmumā norādījusi poligrāfiskās ekspertīzes atzinumu, kurā konstatēts, ka apsūdzētais melo. Tāpat tiesa atzinusi, ka neesot pamata apšaubīt šo atzinumu, kā arī ekspertīzē izmantoto pasaulē standartizēto metodiku, poligrāfa instrumenta rādījumus, automātiskās datu aprēķināšanas programmas rezultātus. Augstākā tiesa savukārt secināja, ka eksperte secinājumus izdarījusi tikai uz programmatūras analīzes pamata, pašai neveicot rūpīgu un atbildīgu izpēti. Poligrāfa ekspertīzes gaita un rezultāti eksperta atzinumā nebija pietiekami pilnīgi izklāstīti. Atzinuma ievada daļā nebija norādīta ekspertīzes izdarīšanas vieta, nav pilnīgas ziņas par eksperta kvalifikāciju, tajā skaitā, eksperta darba stāžs un pieredze tieši šā veida ekspertīzes veikšanā. Atzinuma izpētes daļa nebija argumentēta. Izpētes galarezultātā iegūtie secinājumi, sniedzot atbildes uz ekspertīzei uzdotajiem jautājumiem, ir izteikti kategoriskā formā. Augstākā tiesa konstatēja, ka lietas apstākļu juridiskai izšķiršanai nozīmīgus secinājumus nevar izdarīt vienīgi uz vainīgā poligrāfa pārbaudes rezultātiem, jo nepieciešams izvērtēt visus lietas apstākļus kopumā.¹⁸³ Nav iespējams vērtēt ekspertu atzinumus atrauti no pārējiem lietas materiāliem. Vēl jo vairāk, apstākļos, kad atzinumu saturs nav pilnīgs. Atsevišķu pierādījumu novērtēšana atrauti no pārējā pierādījumu kopuma var radīt kļūdainu iespaidu par lietas būtību.

Augstākā tiesa ir vērtējusi apstākļus, kad, skatot lietu pēc būtības, nav noskaidrots, vai muitas vērtības noteikšanas ietvaros tika ņemts vērā arī preces nolietojums un vai tam būtu nozīme arī muitas vērtības noteikšanā. Apelācijas instances tiesā apsūdzības uzturētāja izteica lūgumu atkārtoti nopratināt liecinieku par šaubas raisošajiem jautājumiem. Apelācijas instances tiesa lūgumu noraidīja, to motivējot ar apsvērumu, ka lieciniece jau esot nopratināta pirmās instances tiesā. Savukārt Augstākā tiesa norādīja, ka apelācijas instances tiesas lēmums, noraidot izteikto lūgumu, nebija pamatots, jo ar liecinieces liecību nolasīšanu un atreferēšanu nav iespējams tiesas spriedumā novērst šaubas par būtisku jautājumu.¹⁸⁴ Pierādījumu ticamības pārbaudei ir jābūt praktiskai un efektīvai. Tās izvērtējums nodrošina, ka lietā apstākļi tiek konstatēti pēc iespējas pilnīgi. Liecību atreferēšana nenovērš šaubas par to ticamību, tādēļ pierādījumus ir nepieciešams vērtēt.

Tiek atzīts, ka apsūdzētajam ir jātiek dotām iespējām jebkurā jurisdikcijas līmenī apstrīdēt gan pierādījumu ticamību, gan pierādījumu pieļaujamību, ja tie iegūti, pārkāpjot Eiropas Cilvēktiesību konvenciju.¹⁸⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka jākonstatē, vai tiesvedība kopumā ir bijusi taisnīga, tajā skaitā ir nepieciešams izvērtēt veidu, kādā tika iegūti pierādījumi. Vērtējot, vai tiesvedības process kopumā ir bijis taisnīgs, ir jāpārbauda, vai ir ievērotas tiesības uz

---

¹⁸³ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 2. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-320/2015.

¹⁸⁴ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 3. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-229/2014.

¹⁸⁵ Grabenwarter C. European Convention on Human Rights. Commentary. Munchen: C. H. Beck, 2014, p. 137.-138. Sk. arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 35394/97 Khan v. United Kingdom 38. et. seq.

aizstāvību. Ir jāpārbauda, vai pieteicējam dota iespēja apstrīdēt pierādījumu ticamību un to pieļaujamību. Izvērtējot pierādījumu kvalitāti, papildus ir jāizvērtē arī pierādījumu iegūšanas apstākļi, proti, vai tie liek apšaubīt pierādījumu ticamību vai pareizību. Šaubas par taisnīgumu nerodas, ja iegūtie pierādījumi apstiprinās ar citiem pierādījumiem. Ja iegūtie pierādījumi ir ar augstu ticamības pakāpi, un nepastāv risks, ka tie nebūtu ticami, nepieciešamība pēc apstiprinošiem pierādījumiem ir mazāka.¹⁸⁶ Arī tiesību zinātnē, vērtējot Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietā *Khan v. United Kingdom* paustās atziņas, atzīts, kamēr apsūdzētajam tiek nodrošināta iespēja apstrīdēt pret viņu izmantotos pierādījumus un kamēr pierādījumi ir ticami nevis iegūti, piemēram, uzskūšanās rezultātā, arī tiesību uz privāto dzīvi aizskāruma gadījumā, kas radies to iegūšanā, neizslēdz šo pierādījumu pieļaujamību.¹⁸⁷

No vienas puses, pierādījumu iegūšanas apstākļi attiecas uz pierādījumu pieļaujamības nosacījumiem. Taču, no otras puses, šo apstākļu izvērtējums ir nesaraucami saistīts arī ar pierādījumu ticamību, jo dod iespēju izdarīt secinājumus arī par pierādījumu saturu un kvalitāti. Ticama pierādījumu satura gadījumā, ja tiek nodrošinātas aizstāvības tiesības to pārbaudē, vispārīgi tiek pieļauts arī procesuālu defektu rezultātā iegūtu pierādījumu izmantošanu. Šādā gadījumā pierādījumu ticamība kā ziņu satura kvalitāte nav tikai pakārots pierādījumu satura kritērijs, kas ir pierādījumu loģiskās shēmas trešais posms. Ticamība šādā gadījumā iegūst procesuāli izšķirošu nozīmi, jo ļauj izlemt par pierādījuma izmantošanas iespējamību un nepieciešamību.

Apsūdzētajam ir jābūt nodrošinātai iespējai pārbaudīt liecinieku liecību patiesumu un ticamību, nopratinot viņus mutiski savā klātbūtnē.¹⁸⁸ Tiesai jāvērtē pierādījumu ticamība un pietiekamība apsūdzētā vainīguma konstatēšanā atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas nostādnēm par tiesībām uz taisnīgu tiesu gadījumos, kad apsūdzētajam nav bijušas iespējas nopratināt apsūdzības liecinieku, cietušo. Pretējā gadījumā konstatējams tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpums.¹⁸⁹ Apsūdzētajam kriminālprocesā būtu jābūt efektīvai iespējai apstrīdēt apsūdzības pierādījumus. Šis princips nozīmē ne tikai to, ka apsūdzētajam būtu jāzina viņa apsūdzētāju identitāte, lai viņš varētu apstrīdēt viņu godīgumu un ticamību, bet viņam arī jābūt spējīgam pārbaudīt viņu liecību patiesumu un ticamību, nopratinot viņus mutiski savā klātbūtnē vai laikā, kad liecinieks sniedzis liecības vai kādā vēlākajā procesa posmā.¹⁹⁰ Apsūdzētajam atbilstoši viņa tiesībām uz aizstāvību jātiek dotai

---

¹⁸⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 15. novembra sprieduma lietā Nr. 26986/03 Galstyan v. Armenia 77. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 7. aprīļa sprieduma lietā Nr. 32734/11 Fatullayev v. Azerbaijan (Nr. 2) 78. punkts.

¹⁸⁷ Busser E. *Data Protection in EU and US Criminal Cooperation: A Substantive Law Approach to the EU Internal and Transatlantic Cooperation in Criminal Matters between Judicial and Law Enforcement Authorities*. Maklu Publishers, 2009, p. 95. Pieejams: books.google.lv [aplūkots 20.02.2023.].

¹⁸⁸ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2013. gada 18. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-208/2013.

¹⁸⁹ Turpat.

¹⁹⁰ Turpat.

iespējai noplatināt gan cietušo, gan arī apsūdzības lieciniekus. Tas saistīts ar pierādījumu ticamības pārbaudi, lai novērstu iespējamās aprunas. Tādēļ jau pirmstiesas izmeklēšanas laikā būtu ieteicams veikt nepieciešamās izmeklēšanas darbības pierādījumu ticamības pārbaudei, lai tādā veidā izslēgtu gan iespējamās pretrunas liecībās, gan arī noskaidrotu to cēloņus. Minētais dotu iespēju laikus noskaidrot arī citus lietai nozīmīgus papildu apstākļus.

Augstākā tiesa ir atzinusi, ka tiesai jāizvērtē, vai liecinieku, kurus apsūdzētajam nav bijis iespējams iztaujāt, pirmstiesas kriminālprocesa laikā sniegtās liecības ir atzīstamas par būtisku pierādījumu, kas var izšķirt lietas iznākumu, un vai tādā gadījumā apsūdzētā vainīguma pamatošana ar šādām liecinieku liecībām nepārkāpj apsūdzētā tiesības uz aizstāvību tādā apmērā, kas nav savienojams ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantā ietvertajām garantijām.¹⁹¹ Gadījumos, kad nepārbaudītas liecinieka liecības tiek apliecinātas ar citiem apstiprinošiem pierādījumiem, tad vērtējums, vai tās ir izšķirošas, būs atkarīgs no apstiprinošo pierādījumu spēka; jo spēcīgāks ir apstiprinošs pierādījums, jo mazāk ticams, ka promesoša liecinieka liecības tiks pieņemtas kā izšķirošas.¹⁹²

Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīst, ka viens no procesa taisnīguma ietekmējošiem apstākļiem jeb faktoriem ir vērtējums par pierādījumu kvalitāti, proti, vai to iegūšanas apstākļi liek šaubīties par to ticamību vai precizitāti, ņemot vērā to iegūšanas laikā pieļautās piespiešanas pakāpi un raksturu.¹⁹³ Nepilnīga pierādījumu pieļaujamības pārbaude liedz arī atbilstoši izvērtēt pierādījumu ticamību. Pierādījumu pārbaude nedrīkst būt formāla, tai ir jābūt efektīvai un rūpīgai. Minētais ir cieši saistīts arī ar situācijām, kad tiek celti iebildumi par pierādījumu mākslīgu radīšanu. Šādās situācijās pierādījumu vērtēšana atrauti no to iegūšanas apstākļiem var novest pie kļūdainiem secinājumiem par apstākļu būtību. Tādējādi arī pierādījumu ticamības izvērtēšana ir viens no taisnīga procesa elementiem.

Augstākā tiesa, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas paustajām atziņām, ir norādījusi, ka principā visiem pierādījumiem ir jābūt uzrādītiem apsūdzētajam publiskas tiesas sēdes laikā. Tomēr pirmstiesas procesā iegūtās liecības var tikt izmantotas kā pierādījumi, ja aizstāvības puses tiesības tiek ievērotas. Parasti šīs tiesības prasa, ka apsūdzētajam ir jāsniedz atbilstoša un pietiekama iespēja noraidīt un noplatināt apsūdzības lieciniekus. Vērtējot, vai lietas izskatīšanā tiesā tika novērsti trūkumi, ar kādiem pirmstiesas procesā saskaras aizstāvības puse, tiesa norādīja, ka tiesneši, kas piedalījās tiesas sēdēs, neredzēja lieciniekus un nevarēja izveidot savu priekšstatu par viņu liecību

---

¹⁹¹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 28. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-348/2016.

¹⁹² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 26766/05 Al-Khawaja and Tahery v. The United Kingdom 131. punkts.

¹⁹³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. septembra sprieduma lietā Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 Ibrahim and Others v. The United Kingdom 274. punkts.

ticamību.¹⁹⁴ Viena no garantijām efektīvai liecību ticamības izvērtēšanai ir liecinieku uzklauššana mutvārdos, jo tā papildus lietas materiālu lasīšanai dod iespēju tiesai veidot priekšstatu par liecību ticamību. Anglosakšu tiesību zinātnē pausts viedoklis, ka ideja par liecinošo personu uzklauššanu un konfrontēšanu klātienē ietver dziļāku ar cilvēka dabu saistītu jēgu. Proti, ir nepieciešams, ka liecību pārbaude notiek, personām esot aci pret aci, liecinošā persona nevar slēpties aiz ēnas. Minētais palīdz noteikt un nošķirt melus un iegūt patiesu priekšstatu par liecinošo personu, kas ir neatņemama faktu noskaidrošanas procesa daļa.¹⁹⁵ Atzīmējams, ka minētās atziņas paustas par liecinošās personas uzklauššanu ar videokonferences starpniecību. Šajā sakarā atzīstams, ka ne visos gadījumos personas noprotināšana ar videokonferences starpniecību pierādījumu pārbaudes ietvaros būs efektīvākais veids, kā nošķirt personas melus un iespējami nepamatotas atrunas. Klātienes efekts ir viens no aspektiem, kas var atklāt nepatiesu liecību saturu, tādēļ būtu atzīstams par būtisku liecību ticamības novērtēšanas aspektu.

Kasācijas instances tiesa ir vērtējusi apstākļus, kuros apsūdzētajam un viņa aizstāvim netika dota adekvāta iespēja noprotināt lieciniekus, kuru liecības iegūtas viņiem klātneesot. Tika norādīts, ka pierādījumus jāvērtē tiesām, kuras atbild par faktu konstatāciju, kam lietā bija izšķiroša nozīme, ievērojot, ka lietas materiālos nebija citu pierādījumu. Tiesām ir jāspēj pārbaudīt liecinieku liecību ticamību un patiesums.¹⁹⁶

Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsver, ka situācijās, kad tiesa bez objektīviem iemesliem nav nodrošinājusi liecinieku klātbūtni tiesā un viņu konfrontēšanu ar apsūdzēto, vienlaikus piešķirot šādām liecībām nozīmi, taisot notiesājošu spriedumu un piespiežot sodu, netiek nodrošinātas nepieciešamās procesuālās garantijas. Šādos apstākļos tiek atzīts, ka aizstāvībai nav iespējas pārbaudīt liecinieku liecību patiesumu un ticamību, un tas kaitē procesa taisnīgumam kopumā.¹⁹⁷

Iespēja pārbaudīt pierādījumu, tostarp liecību ticamību ir viens no taisnīga procesa elementiem. Kriminālprocesa likumā ietverta vesela virkne izmeklēšanas darbību, kurās jau pirmstiesas kriminālprocesā iespējams pārbaudīt iegūto ziņu par faktiem ticamību. Viens no galvenajiem izmeklēšanas mērķiem ir izzināt iespējamā noziedzīgā nodarījuma apstākļus, kā arī savākt nepieciešamo pierādījumu kopumu. Praksē pirmstiesas izmeklēšanas laikā galvenokārt tiek iegūti apsūdzības pierādījumi, kaut arī atbilstoši Kriminālprocesa likuma 384. panta 1. punktam jānoskaidro, vai ir noticis noziedzīgs nodarījums. No šāda formulējuma saprotams, ka pirmstiesas kriminālprocesā būtu visu pirms jāizsver, vai noticis noziedzīgs nodarījums. Tad šajā etapā arī būtu

---

¹⁹⁴ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 28. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-348/2016.

¹⁹⁵ Redmayne M. *Confronting Confrontation*. Grām.: *Criminal Evidence and Human Rights. Reimagining Common Law Procedural Traditions*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2013, p. 295, 300.

¹⁹⁶ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 28. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-348/2016.

¹⁹⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 430/13 Faysal Pamuk v. Turkey 74., 75. punkts.

veicamas attiecīgās izmeklēšanas darbības, kuras paredzētas pierādījumu ticamības pārbaudei. Tikai tad varētu izdarīt attiecīgu secinājumu par izmeklējamo noziedzīgo nodarījumu.

Judikatūrā, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas paustajām atziņām, norādīts uz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunktā nostiprināto principu, ka pirms notiesāt apsūdzēto, visi pierādījumi, kuri liecina par viņa vainu, ir jāuzrāda atklātā tiesas sēdē, lai iegūtu pretējās puses argumentus. Izņēmumi no šī principa ir iespējami, bet tie nedrīkst aizskart tiesības uz aizstāvību, kuras, savukārt, nosaka, ka apsūdzētajam ir jāsniedz atbilstoša un pietiekama iespēja noraidīt un noprotināt apsūdzības lieciniekus vai nu brīdī, kad šis liecinieks sniedz liecības, vai vēlākā procesa stadijā.¹⁹⁸ Tāpat judikatūrā norādīts, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunkts var būt pārkāpts ne tikai tajā gadījumā, ja netiek minēti pamatoti iemesli liecinieka neiztaujāšanai, bet arī tajā gadījumā, ja notiesāšana tiek balstīta tikai vai izšķirošā mērā uz apgalvojumiem, ko izteikusi persona, kuru apsūdzētajam nav bijis iespējams iztaujāt, pat ja procesa virzītājs ir izdarījis visu, ko no tā saprātīgi varēja sagaidīt, lai nodrošinātu šādas personas ierašanos.¹⁹⁹

Pastāv divas prasības, kas izriet no minētā vispārējā principa. Pirmkārt, ir jāpastāv liecinieka neierašanās tiesā pamatotam iemeslam. Otrkārt, kad notiesāšana balstās vienīgi vai izšķirošā mērā uz personas sniegtajām liecībām, un apsūdzētajam nav bijusi iespēja šo liecinieku noprotināt un nebija iespējas to izdarīt nedz izmeklēšanas laikā, nedz tiesā, tiesības uz aizstāvību var tikt ierobežotas tādā mērā, kas nav savienojams ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta piešķirtajām garantijām.²⁰⁰ Prokuroram ir pienākums nodrošināt, ka valsts apsūdzība tiesā tiks pienācīgi uzturēta. No tā izriet, ka tieši apsūdzības uzturētāja interesēs ir nodrošināt, ka tiesā neradīsies aizķeršanās ar apsūdzības pierādījumiem un to ticamības pārbaudi. Tātad ir iespējams pirmstiesas kriminālprocesa laikā veikt konfrontēšanu vai atkārtotu pratināšanu gadījumos, ja iegūtajās ziņās par faktiem konstatējamas pretrunas. Jānodrošina, ka tiek sasniegti kriminālprocesa mērķi un ka tiek ievērotas personas tiesības uz taisnīgu tiesu. Vēl jo vairāk, ja nav bijuši šķēršļi veikt Kriminālprocesa likumā paredzētās izmeklēšanas darbības, bet tas dažādu apsvērumu dēļ nav izdarīts un atlikts tikai uz tiesas procesu un pierādījumu pārbaudi, ir pamats apšaubīt tiesību uz taisnīgu tiesu un taisnīgu procesa norisi ievērošanu, tostarp arī Kriminālprocesa likuma 14. pantā nostiprinātā saprātīga termiņa principu²⁰¹.

Jo nozīmīgāks ir pierādījums, jo lielāks ir iespējamais netaisnīgums pret apsūdzēto, ļaujot lieciniekam palikt anonīmam vai nepiedalīties lietas iztiesāšanā, un jo lielāka ir nepieciešamība pēc garantijām, lai nodrošinātu, ka pierādījumi ir acīmredzami ticami vai ka to ticamība var tikt pienācīgi

¹⁹⁸ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 28. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-348/2016.

¹⁹⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 16. decembra lēmums lietā Nr. SKK-582/2014.

²⁰⁰ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 28. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-348/2016.

²⁰¹ Īsumā atzīmējams, ka saprātīga termiņa pārkāpums varētu veidoties tā iemesla dēļ, ka iztiesāšanas procesā dažādu pretrunu novēršanas dēļ tiek pieteikti lūgumi veikt izmeklēšanas darbības, ja par šo procesuālo darbību veikšanas nepieciešamību jau bija zināms pirmstiesas kriminālprocesā. Šādā gadījumā kriminālprocesa iztiesāšanas paildzināšanās nav saistīta ar apsūdzētā rīcību.

pārbaudīta un novērtēta.²⁰² Eiropas Cilvēktiesību tiesa kā vienu no procesuālajiem garantiem tiesas procesā klātneesošu liecinieku liecību ticamības pārbaudei ir norādījusi tieši pirmstiesas kriminālprocesa laikā personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, dotu iespēju uzdot lieciniekiem jautājumus.²⁰³ Gadījumos, kad izmeklēšanas iestādes jau pirmstiesas kriminālprocesa laikā ir ņēmušas vērā, ka liecinieks varētu neierasties uz tiesu, ir izšķiroši personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nodrošināt iespēju šādam lieciniekam uzdot jautājumus pirmstiesas kriminālprocesā. Tādā veidā nodrošinoties pret riskiem, ka lietas izlemšanai izšķiroši liecinieki varētu nebūt pieejami viņu liecību pārbaudei tiesas sēdē.²⁰⁴ Tādējādi jau sākotnēji būtu pienācīgi un saprātīgi nodrošināt, ka tiesas procesa laikā tiek samērīgi ievērotas arī apsūdzētā tiesības un to sniegtās garantijas iepretim apsūdzības uzturētājam un valsts interesēm. Arī apsūdzības uzturētāja interesēs ir nodrošināt, ka neradīsies šaubas par apsūdzības pierādījumu ticamību.

Tāpat būtiska nianse, kas var ietekmēt pierādījumu ticamību, ir apstākļi, vai attiecīgā persona ir parakstījusi procesuālās darbības protokolu. Piemēram, liecinieks pratināšanas protokola beigās nav ierakstījis apstiprinājumu, ka no viņa vārdiem pierakstīts pareizi, var radīt šaubas par minētās liecības pārļasišanu un attiecīgi ticamību. Šī frāze ir kā garants, ka procesuālo darbību veicošā amatpersona nav pratināšanas protokolu negodprātīgi papildinājusi ar tādām ziņām, kuras pratinātā persona nemaz nav norādījusi. Savukārt gadījumā, ja pratināšana fiksēta tehniskiem līdzekļiem, par izmeklēšanas darbības saturu vispilnīgāk var pārlicināties, noklausoties ierakstu. Tādēļ minēto tehnisko nianšu ietekme uz iegūto ziņu saturu, ticamību būs atkarīga no to fiksēšanas kārtības.

Par liecību ticamību var rasties jautājumi arī situācijās, kad no to satura redzams, ka liecinošā persona lietojusi tādus juridiskus jēdzienus, kas nav atbilstoši viņas kompetencei. Šādā gadījumā, ja liecinošā persona vēlākā procesa stadijā tomēr norāda, ka nav apzinājusies, ko ir parakstījusi, tiesai būtu jāvērtē, vai liecība no personas vārdiem ir pierakstīta patiesi. Tādu liecību izmantošana pierādīšanā, kuru saturs pirmstiesas izmeklēšanā ir pierakstīts nevis atbilstoši liecinātajam, bet gan veidots selektīvi un apzināti uzsverot tikai krimināllietas izmeklēšanai nepieciešamos faktus, var norādīt uz iespējamu apsūdzības pierādījumu mākslīgu radīšanu, tādēļ šādas liecības būtu atzīstamas par neticamām.

---

²⁰² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 26766/05 Al-Khawaja and Tahery v. The United Kingdom 139. punkts.

²⁰³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 9154/10 Schatschaschwili v. Germany 130. punkts.

²⁰⁴ Turpat.

2. PIERĀDĪJUMU PIEĻAUJAMĪBAS PRAKTISKĀ NOZĪME

2.1. Pierādījumu pieļaujamības izvērtēšana

Šīs apakšnodaļas ietvaros tiks aplūkota pierādījumu pieļaujamības nozīme no praktiskā aspekta. Tiks aplūkots, kurās kriminālprocesa stadijās iespējams lemt par pierādījumu pieļaujamību, tiks apkopoti uz pierādījumu pieļaujamības vērtēšanu attiecināmie aspekti, kas izriet no Eiropas Savienības un starptautiskajām tiesībām un to piemērošanas prakses, kā arī tiek detalizēti vērtēti Kriminālprocesa likuma 130. panta otrajā daļā nostiprinātie pierādījumu absolūtas nepieļaujamības noteikumi.

Klasiski pierādīšana notiek krimināllietas iztiesāšanas laikā, kad apsūdzības uzturētājs pamato celto apsūdzību. Izskatot lietu pēc būtības un lemjot par celtās apsūdzības pamatoību, tiesas izmeklēšanā citstarp tiek vērtēts, vai apsūdzību pamatojošie pierādījumi atzīstami par pieļaujamiem un attiecīgi izmantojamiem tiesas nolēmuma pamatošanai. Krimināllietas pēc būtības skata pirmās un apelācijas instances tiesas. Tādēļ tiesību jautājumus, kas saistīti ar tiesas nolēmumu pamatošanai izmantoto pierādījumu pieļaujamību, kasācijas instances tiesā var nonākt, ja par to pausti iebildumi lietas dalībnieku kasācijas sūdzībās vai protestos. Šo aspektu kasācijas instances tiesa vērtē Kriminālprocesa likuma 564. panta ceturtais daļas tvērumā, proti, vai tiesas nolēmums ir motivēts. Kasācijas instances tiesa, konstatējot, ka apelācijas instances tiesa nav vērtējusi pierādījumu pieļaujamību atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. pantā noteiktajiem kritērijiem vai nav motivējusi nolēmumā izdarītos atzinumus par šo pierādījumu īpašību, atzīst, ka tiesa ir pārkāpusi Kriminālprocesa likuma 564. panta ceturto daļu, kas atzīstams par būtisku pārkāpumu šī likuma 575. panta trešās daļas izpratnē, kas noveda pie nelikumīga nolēmuma.²⁰⁵

Tāpat kriminālprocesā iegūtās ziņas par faktiem pierādīšanā var tikt izmantotas jau krietni pirms krimināllietas iztiesāšanas. Katru izteikto apgalvojumu un tā pamatā esošos apstākļus procesa virzītājam ir pienākums pamatot ar lietas materiālos esošajām ziņām par faktiem. Jau sākot ar lēmuma par personas atzīšanu par aizdomās turēto pieņemšanas, procesa virzītājam ir pienākums tajā norādītos apstākļus pamatot ar ziņām par faktiem. Ja ar brīdi, kad ziņas par faktiem tiek izmantotas pierādīšanā, tās kļūst par pierādījumiem, tad attiecīgi uz šiem pierādījumiem atbilstoši Kriminālprocesa likuma 127. panta otrajai daļai attiecina arī pierādījumu attiecināmību, pieļaujamību un ticamību. Lai šie pierādījumi varētu tikt izmantoti pierādīšanā, tiem jāatbilst minētajiem nosacījumiem.

Var rasties jautājums, vai vispār un kā kompetencē pirmstiesas izmeklēšanas laikā varētu ietilpt pierādījumu īpašību vērtējums. Pastāv iespēja apstrīdēt veikto izmeklēšanas darbību un lūgt

²⁰⁵ Sk. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 3. jūnija lēmuma lietā Nr. SKK-281/2022 7. punktu.

atzīt tās rezultātā iegūtās ziņas par nepieļaujamām. Tas būtu iespējams, iesniedzot sūdzību Kriminālprocesa likuma 24. nodaļas kārtībā. Kompetenci sūdzību izskatīšanai nosaka atbilstoši Kriminālprocesa likuma 337. panta otrajai daļai. Tātad arī attiecīgā amatpersona, kura izskata sūdzību, ir tiesīga izvērtēt, vai ir konstatējams sūdzības iesniedzēja tiesību vai likumīgo interešu aizskārums.

Sūdzību var iesniegt tostarp par veiktajām izmeklēšanas darbībām, kurās iegūtas ziņas par faktiem. Tādā veidā sūdzības iesniedzējs var vērst, piemēram, uzraugošā prokurora vai izmeklēšanas tiesneša uzmanību, ka izmeklēšanas darbība veikta, neievērojot Kriminālprocesa likumā noteikto kārtību. Sūdzībā var norādīt tās priekšmetu, procesu veicošās amatpersonas rīcību vai pieņemto lēmumu. Uzraugošajai amatpersonai atbilstoši savai kompetencei ir jāvērtē, vai pati izmeklēšanas darbība noritējusi saskaņā ar Kriminālprocesa likumā noteikto kārtību. Tāpat arī var tikt skarts jautājums par attiecīgās izmeklēšanas darbības rezultātā gūto ziņu par faktiem turpmāku izmantošanas pieļaujamību pierādīšanā. Tad uzraugošajai amatpersonai ir pienākums vērtēt, vai iegūtās ziņas par faktiem iegūtas, ievērojot Kriminālprocesa likumā noteikto kārtību. Ja tiek konstatēts, ka ziņas par faktiem iegūtas, kārtību pārkāpjot, iegūtās ziņas par faktiem atzīstamas par nepieļaujamām pierādīšanā.

Tiesību zinātnē atzīts, ka Kontinentālās Eiropas tiesību sistēmās klasiski pierādījumu pieļaujamību iespējams apstrīdēt iztiesāšanas laikā. Taču dažkārt, ja šāda iespēja ir procesuāli noteikta, pierādījumu apstrīdēšana var notikt pirmstiesas kriminālprocesa ietvaros. Piemēram, Grieķijā šādā gadījumā pirmstiesas kriminālprocesā pierādījumu apstrīdēšana notiek tiesu palātā, kuras kompetence ir pirmstiesas kriminālprocesa uzraudzība, vienlaikus pastāvot iespējai palātas pieņemto lēmumu pārsūdzēt apelācijas un kasācijas kārtībā. Attiecīgi, ja kriminālprocesa sistēma nosaka pienākumu par pierādījumu pieļaujamību iebilst jau pirmstiesas kriminālprocesa ietvaros, šo tiesību neizmantošanas gadījumā lietas dalībnieks zaudē iespēju tās izmantot krimināllietas iztiesāšanā, izņemot gadījumus, kad iebildumu pamats atklājas pašas krimināllietas iztiesāšanas laikā.²⁰⁶

Latvijas kriminālprocesā šāda pirmstiesas procesa uzraudzība no tiesas puses noteikta tikai gadījumos, kad cilvēktiesību ierobežošanas kontroles funkcijas ietvaros izmeklēšanas tiesnesis lemj par atļauju veikt noteiktas izmeklēšanas un speciālās izmeklēšanas darbības kā pirmskontroles, tā arī pēckontroles ietvaros. Minētais aspekts attiecas arī uz gadījumiem, kad iegūstama ar imunitāti aizsargājamas ziņas par faktiem. Izmeklēšanas tiesnesis šādā gadījumā iesaistās, izlemjot, vai pastāv tiesisks un faktiskais pamats imunitātes atcelšanai. Konkrēto izmeklēšanas darbību rezultātā iegūto pierādījumu apstrīdēšana šādā gadījumā iespējama divās tiesu instancēs, un pierādījumu

---

²⁰⁶ Giannoulouopoulos D. *Improperly Obtained Evidence in Anglo-American and Continental Law*. Oxford, London, New York, New Delhi, Sydney: Hart Publishing, 2019, p. 11.-12.

pieļaujāmības apstrīdēšana šādā gadījumā neierobežo lietas dalībnieku iespējas par tiem iebilst lietas iztiesāšanas laikā. Turklāt no Kriminālprocesa likumā ietvertajām norādēm „tiesnesis lemj par iegūto pierādījumu pieļaujāmību” skaidri neizriet, vai izmeklēšanas tiesnesim viņa kompetencē ietilpstošo izmeklēšanas darbību tiesiskuma jautājumu izlemšanas ietvaros ikvienā gadījumā obligāti jāatzīst iegūtie pierādījumi par nepieļaujamiem. Ja izmeklēšanas tiesneša uzmanība tiek vērsta uz defektiem, kas saistīti ar apstrīdēto pierādījumu iegūšanas vai nostiprināšanas formu, šādā gadījumā iebildumi nevar palikt bez ievēribas un par tiem izmeklēšanas tiesnesim jāsniedz konkrēts vērtējums. Konstatējot procesuālu defektu pierādījumu iegūšanā, ir jāvērtē tā ietekme uz pierādījumu pieļaujāmību, proti, vai defekts izraisa apstrīdētā pierādījuma absolūtu nepieļaujāmību vai ierobežotu pieļaujāmību, vai arī pierādījumu pieļaujāmību neietekmē.

Tāpat Kriminālprocesa likums neparedz procesuālās sekas situācijai, ja izmeklēšanas tiesnesis nolemj ziņas par faktiem atzīt par nepieļaujāmām. Proti, vai šādā gadījumā prokurors tomēr šos lietas materiālus var nosūtīt tiesai un izmantot apsūdzības pamatošanai. Kriminālprocesa likums šādus ierobežojumus nenoteic. Tāpat Kriminālprocesa likums nenoteic, ka tiesai, kura iztiesā krimināllietu pēc būtības, būtu saistoši izmeklēšanas tiesneša atzinumi par pierādījumu pieļaujāmību. Vēl jo vairāk gadījumā, ja izmeklēšanas tiesneša par nepieļaujamiem atzītie pierādījumi ietver aizstāvamai personai labvēlīgas ziņas. Jebkurā gadījumā apstāklis, ka izmeklēšanas tiesnesis ir noteiktā veidā lēmis par pierādījumu pieļaujāmību ir signāls tiesai, kas iztiesā krimināllietu pēc būtības, lai gala nolēmumā tostarp izlemtu šos ar pierādījumu pieļaujāmību saistītos jautājumus.

Sūdzību par izmeklēšanas darbību veikšanu izskatīšana arī iespējama prokuratūras ietvaros. Taču šīs kārtības efektivitāti, domājams, nosaka apstāklis, ka prokuratūras primārā funkcija ir nodrošināt izmeklēšanas uzraudzību un attiecīgi nepieciešamo ziņu par faktiem iegūšanu, lai būtu iespējams turpmāk veikt kriminālvajāšanu un apsūdzības uzturēšanu tiesā. Šādos apstākļos sūdzību iesniegšana par izmeklēšanas darbībām un tajās iegūto pierādījumu pieļaujāmības apstrīdēšana var nebūt efektīva. Taču tādā veidā lietas materiālos skaidri nostiprinās norādes par iespējamu problemātiku saistībā ar lietā esošo pierādījumu pieļaujāmību, kas tālāk izlemšanai tiktu nodota tiesai, kas iztiesātu krimināllietu pēc būtības.

Taču sūdzības kārtība nav vienīgais veids, kādā pirmstiesas kriminālprocesā var tikt lemts par iegūto pierādījumu atzīšanu par nepieļaujamiem vai to neizmantošanu pierādīšanā.

Uzsākot kriminālvajāšanu, prokurors kļūst par procesa virzītāju un lemj par pierādījumu kopumu, ko ar lēmumu par krimināllietas nodošanu tiesai nosūtīs tiesai. Lēmumā par krimināllietas nodošanu tiesai prokurors nosaka to pierādījumu kopumu, ar kura esību tiesā tiks uzturēta apsūdzības pamatotība. Proti, tiek noteikts to pierādījumu apjoms, kuri prokurora ieskatā būs izmantojami tiesas nolēmuma pamatošanai. No minētā izmantošanas mērķa izriet, ka šie lēmumi par krimināllietas

nodošanu tiesai norādītie pierādījumi atbilst arī pierādījumu pieļaujamības nosacījumiem. Tiesas nolēmumā ir jābūt ietvertai norādei par apsūdzības pierādījumu atbilstību arī šai pierādījumu īpašībai.

Prokurors kā procesa virzītājs, konstatējot defektus atsevišķu pierādījumu iegūšanā, kas būtu par pamatu to atzīšanai par nepieļaujamiem, šos pierādījumus var neuzskaitīt lēmumā par krimināllietas nodošanu tiesai. Laikus pievēršoties šim jautājumam, pastāv iespēja novērst nebūtiskus defektus, iegūstot papildu apstiprinošos pierādījumus. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 413. panta pirmās daļas 6. punktu šajā lēmumā norāda arī tiesā izmantojamo pierādījumu uzskaitījumu. Tādējādi arī ar lēmumu par krimināllietas nodošanu tiesai iespējams atlasīt un tiesai neiesniegt tādus pierādījumus, kuri ir nepieļaujami un pierādīšanā neizmantojami.

Ja prokurors ar lēmumu par krimināllietas nodošanu tiesai sākotnēji neiesniedz atsevišķus pierādījumus, tas automātiski neizraisa to nepieļaujamību pierādīšanā. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 43. panta pirmās daļas 5. punktu valsts apsūdzības uzturētājam pirmās un apelācijas instances tiesā ir arī tiesības pieprasīt pārtraukumu papildu pierādījumu iesniegšanai. Prokurors var tiesai iesniegt tos pierādījumus, kurus sākotnēji neiesniedza. Minētās tiesības konkretizē Kriminālprocesa likuma 455. panta pirmā daļa, saskaņā ar kuru, t.sk., prokuroram ir tiesības iesniegt pierādījumus, norādot, kādēļ tie nebija iesniegti tiesā līdz šim. Ņemot vērā minēto, norādāms, ka lēmumā par krimināllietas nodošanu tiesai nenorādītie pierādījumi tāpat var tikt iesniegti tiesai vēlāk gan pirmās, gan arī apelācijas instances tiesā. Taču šādā gadījumā prokuroram būs jāspēj objektīvi pamatot apstākļus, kāpēc šie pierādījumi netika iesniegti agrāk.

No visa minētā secināms, ka pierādījumus par nepieļaujamiem var atzīt krietni agrākā procesa stadijā. Pirmstiesas izmeklēšanā tas būtu iespējams, piemēram, gadījumā, ja kratīšana veikta, neievērojot Kriminālprocesa likumā noteikto kārtību, bez attiecīga lēmuma vai nekonstatējot neatliekamu gadījumu, kas var tikt konstatēts sūdzības procesā. Nebūtu pamatoti pārkāpumu ziņu par faktiem iegūšanas kārtībā radīto seku iestāšanos atlikt tikai uz tiesvedības procesu. Likumam neatbilstošā kārtībā iegūtie pierādījumi var ieņemt būtisku procesuāli organizatorisku nozīmi, tādēļ jautājums par to izmantošanu pierādīšanā izlemjams jau krietni agrāk, piemēram, sūdzības procesā vai pieņemot lēmumu par krimināllietas nodošanu tiesai.

Pierādīšana attiecas uz konkrētā kriminālprocesa pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu esamības vai neesamības pamatošanu. No minētā secināms, ka procesa virzītājs ir tiesīgs veikt izmeklēšanu un iegūt pierādījumus, kas pamato konkrētā kriminālprocesa pierādīšanas priekšmetā ietilpstošos apstākļus. Šādu apsvērumu pamato atziņas, ka nav pieļaujami spriedumu pamatot ar tādiem pierādījumiem, kas iegūti un atrodas citā kriminālprocesā²⁰⁷ un ka, piemēram,

---

²⁰⁷ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2011. gada 11. novembra lēmums lietā Nr. SKK-480/2011.

lēmumā par izmeklēšanas darbību jābūt norādītam konkrētam priekšmetam, lai tiktu izslēgta pierādījumu meklēšana „uz labu laimi”²⁰⁸.

Mūsdienās arvien biežāk izmeklējamie noziedzīgie nodarījumi ir ar starptautisku raksturu. Lai tos atklātu un izmeklētu, valstis savā starpā sadarbojas uz tiesiskās palīdzības lūgumu pamata vai Eiropas Savienības ietvaros uz Eiropas izmeklēšanas rīkojumu pamata. Starptautiskās sadarbības ietvaros sadarbības valstij var lūgt, tajā skaitā, veikt procesuālas darbības, kuru rezultātā var tikt iegūtas kriminālprocesam nozīmīgas ziņas par faktiem. Iegūstot ziņas par faktiem starptautiskās sadarbības kārtībā, ir nepieciešams nodrošināt, ka ziņas par faktiem tiek iegūtas, ievērojot noteiktu kriminālprocesuālo kārtību. Procesuālo darbību veikšanas kārtību noteic tās valsts normatīvais regulējums, kurā tās tiek veiktas.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 676. pantu pierādījumi, kas iegūti krimināltiesiskās sadarbības rezultātā atbilstoši ārvalstī noteiktajai kriminālprocesuālajai kārtībai, pielīdzināmi Kriminālprocesa likumā paredzētajā kārtībā iegūtiem pierādījumiem Judikatūrā norādīts, lai atzītu, ka ziņas par faktiem, kas iegūtas krimināltiesiskās sadarbības rezultātā, nav izmantojamas pierādīšanā, tiesai jākonstatē kāds no Kriminālprocesa likuma 130. panta otrajā daļā norādītajiem pierādījumu nepieļaujamības nosacījumiem.²⁰⁹

Latvijas Republikas Satversmes²¹⁰ 89. pants noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. No šā panta redzams, ka likumdevēja mērķis nav bijis pretstatīt Satversmē ietvertās cilvēktiesību normas starptautiskajām cilvēktiesību normām, bet bijis gluži pretējs – panākt šo normu savstarpēju harmoniju. Gadījumos, kad ir šaubas par Satversmē ietverto cilvēktiesību normu saturu, tās tulkojamas pēc iespējas atbilstoši interpretācijai, kāda tiek lietota starptautisko cilvēktiesību normu piemērošanas praksē. Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse, kas saskaņā ar saistībām, ko Latvija uzņēmusies, ir obligāta attiecībā uz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas normu interpretāciju, un šī prakse izmantojama arī attiecīgo Satversmes normu tulkošanai.²¹¹

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka tās loma nav noteikt, vai noteikti pierādījumu veidi, piemēram, pierādījumi, kas nacionālo tiesību izpratnē iegūti pretlikumīgi, būtu pieļaujami neatkarīgi no tā, vai pieteikuma iesniedzējs bija vai nebija vainīgs.²¹² Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pants nenosaka pierādījumu pieļaujamības nosacījumus. Pierādījumu pieļaujamības

²⁰⁸ Eiropas Kopienu Komisijas 2006. gada 26. aprīļa „Zaļā Grāmata par nevainīguma prezumpciju” 2.6. punkts.

²⁰⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 20. aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-40/2016.

²¹⁰ Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, Nr. 43, 01.07.1993.

²¹¹ Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 5. punkts.

²¹² Schabas W. A. The European Convention on Human Rights. Commentary. New York: Oxford University Press, 2015, p. 320.

nosacījumiem jābūt reglamentētiem nacionālajās tiesībās.²¹³ Tādējādi pierādījumu pieļaujamības normatīvo regulējumu un pierādījumu izvērtējumu un atbilstību nacionālajam regulējumam var veikt vienīgi nacionālā tiesa.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsver, ka principā un abstrakti nevar izslēgt to, ka pretlikumīgi iegūti pierādījumi būtu pieļaujami.²¹⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesa nevērtē pierādījumu pieļaujamību, taču, skatot iesniegto pieteikumu, tai jāizvērtē, vai tiesvedība kopumā notikusi taisnīgi un atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantam.

Īpatnējs risinājums ir sniegts nepieļaujamu pierādījumu izmantošanai kā aizstāvības pierādījumam. Gadījumā, ja apsūdzētā nopratināšanas protokolā norādītās ziņas būtu nelabvēlīgas, tad to izmantošana pierādīšanā atkarībā no iegūšanas apstākļiem saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 130. panta otro un trešo daļu būtu nepieļaujama vai ierobežoti pieļaujama, taču gadījumā, kad šādas ziņas par faktiem ir labvēlīgas apsūdzētajai personai, atbilstoši kriminālprocesa pamatprincipiem nav šķēršļu to pieļaujamībā un izmantošanā pierādīšanā.²¹⁵ Var pilnībā pievienoties šādai Augstākās tiesas atziņai par izņēmuma nosacījumu attiecināšanu uz apsūdzētajam labvēlīgu pierādījumu pieļaujamību. Arī tiesību periodikā norādīts, ka pierādījumu pieļaujamības izvērtēšanas asimetriskums pēc būtības būtu uzskatāms par izņēmumu no vispārējās pierādījumu pieļaujamības izvērtēšanas kārtības. Saskaņā ar šo izņēmumu, atkarībā no tā, vai pierādījumi ir apsūdzības vai aizstāvības, tiek paredzētas atšķirīgas sekas attiecībā uz pierādījumu pieļaujamību.²¹⁶

Kaut arī pierādījumi, kas ietver apsūdzētajai personai labvēlīgas ziņas par faktiem, atzīti par absolūti nepieļaujamiem, un tie ir ticami, tad atbilstoši kriminālprocesa pamatprincipiem nav šķēršļu, lai liegtu aizstāvībai to izmantošanu pierādīšanā. Šādos apstākļos procesa virzītājam pirmstiesas kriminālprocesā šādi pierādījumi būtu jāpievieno arhīva materiāliem, jo tādā veidā aizstāvība varētu pierādījumus izmantot aizstāvības pozīcijas īstenošanai.

Attīstoties Eiropas Savienības Tiesiskuma telpai un arvien tās tiesību aktos nostiprinot dažādus kriminālprocesuālo garantiju minimālos standartus, mainās arī dalībvalstu kriminālprocesuālie regulējumi. Eiropas Savienības ietvaros ir pieņemti vairāki tiesību akti, kas vērsti uz dažādu kriminālprocesā iesaistīto personu tiesību nostiprināšanu, piemēram, tiesību uz tulkojumu, tiesību uz informāciju, tiesību uz juridisko palīdzību, nevainīguma prezumpcijas, kriminālprocesā iesaistīto nepilngadīgo tiesību aizsardzību, u.c. Šādā veidā tiek stiprināta Savienības Tiesiskuma telpa, tai skaitā, nostiprinot vienotu minimālo standartu izpratni, ietekmē arī pierādījumu

²¹³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 10. marta sprieduma lietā Nr. 4378/02 Bykov v. Russia 88. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2023. gada 19. janvāra sprieduma lietā Nr. 60824/08 Zayidov v. Azerbaijan (No. 3) 87. punkts; sk. arī Schabas W. A., 2015, p. 320;

²¹⁴ Schabas W. A. 2015, p. 320; sk. arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1988. gada 12. jūlija sprieduma lietā Nr. 10862/84 Schenk v. Switzerland 46. punktu.

²¹⁵ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 27. februāra lēmums lietā Nr. SKK-15/2015.

²¹⁶ Smans A. Attaisnojošu pierādījumu pieļaujamības izvērtēšanas aspekti. Jurista Vārds, 28.03.2017., Nr. 13 (967).

pieļaujāmības izpratni kriminālprocesā. Minētais garantē nolēmumu savstarpēju atzīšanu Eiropas Savienības ietvaros.

Eiropas Savienības Tiesa ir atzinusi, ka saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienību 6. panta 1. punktu Eiropas Savienība atzīst Hartā, kurai ir tāds pats juridiskais spēks kā Līgumiem, izklāstītās tiesības, brīvības un principus.²¹⁷ Saskaņā ar Eiropas Savienības Tiesas pastāvīgo judikatūru, interpretējot Savienības tiesību normu, ir jāņem vērā ne tikai tās formulējums, bet arī tās konteksts un tā tiesiskā regulējuma mērķi, kurā tā iekļaujas.²¹⁸ Tātad Direktīvās noteiktā tiesiskā regulējuma saturs interpretējams, ievērojot tostarp Eiropas Savienības Pamattiesību hartā nostiprinātās garantijas. Tādā veidā tiek izveidota vienota procesuālo garantiju sistēma, kas ir saistoša Eiropas Savienības dalībvalstīm.

Eiropas Savienības Tiesa uzsver, ka no direktīvas izrietošs dalībvalstu pienākums sasniegt tajā paredzēto rezultātu, kā arī dalībvalstu pienākums atbilstoši Līguma par Eiropas Savienību 4. panta 3. punktam un Līguma par Eiropas Savienības Darbību 288. pantam veikt visus vispārīgos vai īpašos pasākumus, kas ir piemēroti šī pienākuma izpildes nodrošināšanai, attiecas uz visām dalībvalstu iestādēm, tostarp tiesu iestādēm, atbilstoši to kompetencei. Šī pienākuma izpildei atbilstīgas interpretācijas princips prasa, lai valsts tiesas, ņemot vērā valsts tiesības kopumā un piemērojot tajās atzītās interpretācijas metodes, veiktu visas to kompetencē ietilpstošās darbības, lai nodrošinātu Savienības tiesību pilnīgu efektivitāti un rastu risinājumu, kas atbilstu to mērķim. Tomēr šim principam, ka valsts tiesības ir jāinterpretē atbilstīgi, ir zināmas robežas. Tādējādi valsts tiesas pienākuma ņemt vērā Savienības tiesības, interpretējot un piemērojot attiecīgās valsts tiesību normas, robežas nosaka vispārējie tiesību principi, un minētais pienākums nevar būt pamats valsts tiesību *contra legem* interpretācijai.²¹⁹

Direktīvās noteiktie minimālie standarti attiecībā uz kriminālprocesā iesaistīto personu tiesībām uzliek par pienākumu dalībvalstu iestādēm kriminālprocesā šīs tiesības ievērot. Pretējā gadījumā izmantojami direktīvās noteiktie tiesiskās aizsardzības līdzekļi, kas attiecīgajā situācijā dod iespēju atjaunot taisnīgumu.

Katrā ziņā ir svarīgi atgādināt, ka, ņemot vērā tajā ietvertā saskaņošanas mērķa minimālo raksturu, Direktīva 2016/343 nevar tikt interpretēta kā pilnīgs un izsmeļošs instruments, kura mērķis būtu noteikt lēmuma par pirmstiesas apcietinājumu pieņemšanas noteikumu kopumu, neatkarīgi no tā, vai runa ir par dažādu pierādījumu elementu pārbaudes veidiem vai par šāda lēmuma pamatojuma

---

²¹⁷ Eiropas Savienības Tiesas 2013. gada 26. februāra sprieduma lietā Nr. C-399/11 Melloni 48. punkts.

²¹⁸ Eiropas Savienības Tiesas 2018. gada 23. janvāra sprieduma lietā Nr. C-367/16 Piotrowski 40. punkts.

²¹⁹ Eiropas Savienības Tiesas 2019. gada 19. septembra sprieduma lietā Nr. C-467/18 Rayonna prokuratura Lom 59.-61. punkts.

apmēru.²²⁰ Eiropas Savienības Tiesa ir atzīmējusi, ciktāl iesniedzējtiesa ar saviem jautājumiem cenšas noskaidrot nosacījumus, saskaņā ar kuriem var tikt pieņemts nolēmums par apcietinājuma piemērošanu un, konkrēti, vēlas noskaidrot, kādai ir jābūt tās pārlicēbas pakāpei attiecībā uz noziedzīgā nodarījuma izdarītāju, kādi ir dažādo pierādījumu elementu izvērtējuma noteikumi un kāda apjoma pamatojums tai ir jāsniedz, atbildot uz procesā šajā tiesā izvirzītajiem argumentiem – šādi jautājumi nav regulēti šajā direktīvā, bet gan vienīgi valsts tiesībās.²²¹

Arī Eiropas Savienības Tiesa, interpretējot Direktīvas 2016/343 normas, ievēro, ka pierādījumu pieļaujamības nosacījumi ir jautājums, ko noteic nacionālais likums un ko vērtē nacionālās tiesas. Savienības tiesībām ir minimālo standartu noteikšanas raksturs, kas ir vērsti noteiktu garantiju nostiprināšanu. Identiski šo jautājumu uztver Eiropas Cilvēktiesību tiesa.

Skaidrojot Savienības tiesību piemērošanu, Eiropas Savienības Tiesa atzīmē, ka Eiropas Savienības Pamattiesību hartas piemērošanas joma attiecībā uz dalībvalstu rīcību ir definēta tās 51. panta 1. punktā, saskaņā ar kuru Hartas noteikumi attiecas uz dalībvalstīm tikai tad, ja tās īsteno Savienības tiesības.²²² Būtībā no tiesas pastāvīgās judikatūras izriet, ka Savienības tiesību sistēmā garantētās pamattiesības ir jāpiemēro visās situācijās, kuras tiek regulētas ar Savienības tiesībām, bet ne ārpus šādām situācijām. Šajā ziņā tiesa jau ir atgādinājusi, ka tāpēc tā Hartas gaismā nevar izvērtēt tādu valsts tiesisko regulējumu, kas neietilpst Savienības tiesību piemērošanas jomā.²²³

Tikai Eiropas Savienības tiesību īstenošanas ietvaros dalībvalstīm ir saistoši Eiropas Savienības Pamattiesību hartas nosacījumi. Gadījumos, kad tiesību jautājuma risināšana notiek tikai nacionālo tiesību tvērumā, Eiropas Savienības Tiesa nevar izvērtēt šāda valsts tiesību regulējuma piemērošanu. Piemēram, tiesību klusēt ievērošana izriet no Direktīvas 2016/343. Savukārt šī Direktīva nenoteic, kā vērtēt pierādījumu pieļaujamību, tā uzsver pienākumu vērtēt, vai šī jautājuma kontekstā procesā ir ievērotas tiesības uz aizstāvību un tiesības uz taisnīgu tiesu.

Eiropas Savienības Tiesa savā judikatūrā ir atzinusi, ka no Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras²²⁴ izriet, ka atklātas tiesas sēdes rīkošana ir Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantā nostiprinātais pamatprincips. Šim principam ir būtiska nozīme krimināltiesību kontekstā, kurā vispārīgi ir jābūt pirmās instances tiesai, kas pilnībā atbilst Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta prasībām, un kurā attiecīgā persona var likumīgi pieprasīt, lai tā tiktu „uzklausīta”, kā arī izmantot iespēju mutiski izklāstīt savus aizstāvības pamatus, uzklausīt apsūdzības liecības, iztaujāt un

---

²²⁰ Eiropas Savienības Tiesas 2018. gada 19. septembra sprieduma lietā Nr. C-310/18 Milev 47. punkts; Eiropas Savienības Tiesas 2019. gada 12. februāra rīkojuma lietā Nr. C-8/19 RH 59. punkts.

²²¹ Eiropas Savienības Tiesas 2018. gada 19. septembra sprieduma lietā Nr. C-310/18 Milev 48. punkts.

²²² Eiropas Savienības Tiesas 2013. gada 26. februāra sprieduma lietā Nr. C-617/10 Åkerberg Fransson 17. punkts.

²²³ Eiropas Savienības Tiesas 2019. gada 13. jūnija sprieduma lietā Nr. C-646/17 Moro 67. punkts.

²²⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 73053/01 Jussila v. Finland 40. punkts.; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 4. marta sprieduma lietā Nr. 11529/02 Hüseyin Turan c. Turquie 31. punkts.

konfrontēt lieciniekus. Saskaņā ar šo judikatūru²²⁵ nedz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta formulējums, nedz tā pamatideja neliedz personai brīvprātīgi tieši vai klusējot atteikties no lietas taisnīgas izskatīšanas garantijām. Tomēr atteikšanās no tiesībām piedalīties tiesas sēdē ir jākonstatē nepārprotami, un tā ir jāpapildina ar minimālajām garantijām, kas atbilst šī pasākuma nozīmīgumam. Turklāt tā nedrīkst būt pretrunā kādām būtiskām sabiedrības interesēm.²²⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā nostiprinātās no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas izrietošās garantijas tiek pārņemtas un nostiprinātas arī Eiropas Savienības tiesībās. Tādā veidā Savienības Tiesiskuma telpa tiek papildināta arī ar kopīgām no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas izrietošām vērtībām.

Eiropas Savienības Tiesa ir arī skaidrojusi Direktīvā 2016/343 nostiprinātās garantijas par apsūdzētā tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā. Tiesa ir norādījusi, ka Direktīvas 2016/343 8. panta 1. un 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka ar tiem tiek pieļauts tāds valsts tiesiskais regulējums, kurā situācijā, ja apsūdzētais ir ticis laikus informēts par viņa lietas izskatīšanu un par viņa neierašanās uz šo lietas izskatīšanu sekām un ja šo apsūdzēto ir pārstāvējis viņa izvēlēts pilnvarots advokāts, ir paredzēts, ka apsūdzētā tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā nav pārkāptas, ja: 1) viņš ir nepārprotami nolēmis neierasties uz kādu no saistībā ar viņa lietas izskatīšanu noturētajām tiesas sēdēm vai; 2) viņš nav ieradies uz kādu no šīm sēdēm tāda iemesla dēļ, kuru viņš nevar ietekmēt, ciktāl pēc šīs tiesas sēdes viņš ticis informēts par viņa prombūtnē veiktajām darbībām un, pārzinot lietas apstākļus, viņš ir pieņēmis lēmumu, ar kuru viņš paziņo vai nu to, ka neatsauksies uz savu prombūtni, lai apstrīdētu šo darbību tiesiskumu, vai arī to, ka viņš vēlas piedalīties šajās darbībās, tādējādi liekot valsts tiesai, kas izskata lietu, atkārtot minētās darbības, piemēram, sarīkojot liecinieka atkārtotu nopratināšanu, kurā apsūdzētajam ir bijusi iespēja pilnībā piedalīties.²²⁷

Arī jaunākajā judikatūrā Eiropas Savienības Tiesa atzīst, ka apsūdzētā tiesību uz aizstāvību izmantošana var tikt uzskatīta par praktisku un efektīvu, ja – lai gan apsūdzības liecinieka nopratināšana krimināltiesā notika bez apsūdzētā advokāta klātbūtnes no viņa gribas neatkarīgu iemeslu dēļ – šim advokātam bija iespēja brīvi iztaujāt minēto liecinieku papildu nopratināšanas laikā, balstoties uz nopratināšanas, kas veikta viņa prombūtnē, protokolu. Tādējādi nav nepieciešams pilnībā atkārtot nopratināšanu, kas notikusi viņa prombūtnē.²²⁸

No Eiropas Savienības Tiesas paustā var secināt, ka tiesības piedalīties klātienē lietas iztiesāšanā nav absolūtas. Lai gan tā ir viena no garantijām, kas izriet no taisnīgas tiesas, apsūdzētais no šīm tiesībām var atteikties, vienlaikus nodrošinot, ka procesā turpina piedalīties aizstāvis.

---

²²⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 1. marta sprieduma lietā Nr. 56581/00 Sejdivic v. Italy 86. punkts.; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 13. marta sprieduma lietā Nr. 55517/14 Vilches Coronado et Autres c. Espagne 36. punkts.

²²⁶ Eiropas Savienības Tiesas 2020. gada 13. februāra sprieduma lietā Nr. C-688/18 TX un UV 36., 37. punkts.

²²⁷ Turpat, 49. punkts.

²²⁸ Eiropas Savienības Tiesas 2022. gada 15. septembra sprieduma lietā Nr. C-347/21 DD 45. punkts.

Apsūdzētajam labprātīgi atsakoties no tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā, viņš var piekrist neatsaukties uz savu prombūtni. Savukārt gadījumā, ja apsūdzētais nav objektīvu iemeslu dēļ varējis ierasties uz tiesu, viņš ir tiesīgs lūgt tostarp atkārtotu liecinieku nopratināšanu savā klātbūtnē. Pēc tam, kad procesuālās darbības iztiesāšanā atkārtoti veiktas apsūdzētā klātbūtnē, nav pamata uzskatīt, ka apsūdzētais nav piedalījies lietas izskatīšanā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzīmējusi, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pants nenosaka pierādījumu pieļaujamības nosacījumus vai pierādījumu pieļaujamības izvērtēšanas nosacījumus, jo tos primāri noteic nacionālais likums, un to piemēro nacionālā tiesa. Vispārīgi Eiropas Cilvēktiesību tiesai nav jāpārskata tādi jautājumi kā nacionālo tiesu piešķirtā nozīme konkrētajam pierādījumam, tiesu konstatētais un tām izskatīšanai iesniegtie apsvērumi. Eiropas Cilvēktiesību tiesa nav ceturtās instances tiesa un tādēļ Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punkta kontekstā tā nevērtē nacionālo tiesu secinājumus par pierādījumiem, izņemot gadījumus, kad šādi konstatējumi ir atzīstami par patvaļīgiem vai acīmredzami nepamatotiem.²²⁹ Minētā sakarā ir nošķirami pierādījumu pieļaujamības apsvērumi no aizstāvības tiesību ievērošanu saistībā ar šiem pierādījumiem. Turklāt aizstāvība tiesību ievērošanas kontekstā ir nodalāms, vai aizstāvības tiesības ir pienācīgi ievērotas saistībā ar pierādījumu iegūšanu un vai šīs tiesības ir ievērotas pierādījumu novērtēšanas procesā.²³⁰ Aplūkotā pieeja apstiprina pierādījumu pieļaujamību veidojošo elementu vērtēšanas nozīmi. Tā apstiprina pierādījumu pieļaujamības vērtēšanas kā taisnīgas tiesas elementa sasaisti pierādījumu pārbaudi un to nozīmi.

Būtisku nozīmi cilvēktiesību saturā un izpratnē nosaka arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra. Ņemot vērā, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijā noteiktās pamattiesības saskaņā ar Satversmes 89. pantu Latvijai ir saistošas, tās ir ievērojamas ikvienā kriminālprocesā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas uzdevums nav noteikt, vai noteikta veida pierādījumi, piemēram, arī nelikumīgi iegūti pierādījumi nacionālo tiesību izpratnē būtu atzīstami par pieļaujamiem. Eiropas Cilvēktiesību tiesa vērtē, vai konkrētā gadījumā process kopumā, ieskaitot veidu, kādā pierādījumi iegūti, bijis taisnīgs. Tas sevī ietver attiecīgās iespējamās nelikumības pārbaudi un, ja pārbaude ir saistīta arī ar citu Eiropas Cilvēktiesību konvencijā nostiprināto tiesību pārkāpumu, arī konstatētā pārkāpuma raksturu.²³¹

---

²²⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 11. jūlija sprieduma lietā Nr. 19867/12 *Moreira Ferreira v. Portugal* (Nr. 2) 83. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 29084/07, 1191/08 *Ayetullah Ay v. Turkey* 124., 125. punkts.

²³⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 3. novembra sprieduma lietā Nr. 9487/19 *Mamaladze v. Georgia* 72. punkts.

²³¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 35394/97 *Khan v. The United Kingdom* 34. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. septembra sprieduma lietā Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 *Ibrahim and Others v. The United Kingdom* 274. punkts; Citēts pēc: Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa regulējuma pietiekamība un skaidrība attiecībā uz pierādīšanas standartu un pierādījumu pietiekamību. Grām.: Kriminālprocess. Raksti, 2015-2020. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2021, 569. lpp.

No Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras izriet, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta izpratnē pierādījumu pieļaujamība netiek skatīta vien saistībā ar ziņu par faktiem iegūšanu un nostiprināšanu. Pieļaujamība tiek aplūkota no taisnīga procesa perspektīvas, tostarp ņemot vērā kriminālprocesā iegūto ziņu par faktiem izmantošanu. Proti, vai šādu pierādījumu izmantošana atbilst taisnīgam procesam un sabiedrības interesēm. Šobrīd spēkā esošajā Kriminālprocesa likuma sistēmā pierādījumu iegūšana, lai gan tā ir nozīmīgs taisnīgas procesa elements, ir nodalīta no pierādījumu pārbaudes un izmantošanas, kas ir ar to nesaraujami saistīta. Pierādījumu izmantošanu tiesas nolēmuma pamatošanai regulē Kriminālprocesa likuma 512. panta otrā daļa un tās priekšnosacījums ir pierādījumu pārbaude. Respektīvi, šobrīd procesuālie defekti pierādījumu iegūšanā, ievērojot Kriminālprocesa likuma 130. pantu, tiek aplūkoti nošķirti no vērtējuma par pierādījumu izmantošanas nozīmi. Minētā sakarā turpmāk tiks aplūkota Eiropas Cilvēktiesību tiesas metodoloģija, vērtējot procesa taisnīgumu saistībā ar pierādījumu pieļaujamību.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīmē, ka pastāv atšķirība starp pierādījumu pieļaujamības aspektu, kas attiecas uz pierādījumu iesniegšanu tiesai pārbaudei un tiesību uz aizstāvību nodrošināšanu saistībā ar tiesai iesniegtajiem pierādījumiem. Pēdējā aspekta sakarā tiek nodalīts, pirmkārt, vai tiesības uz aizstāvību ir ievērotas pierādījumu iegūšanas procesā. Un, otrkārt, vai šīs tiesības ir nodrošinātas tālākajā tiesas veiktajā pierādījumu izvērtējumā jeb pārbaudē. Šajā sakarā no tiesību uz aizstāvību perspektīvas Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta tvērumā iebildumi var rasties par apstākli, vai pret apsūdzēto savāktie pierādījumi viņam uzrādīti veidā, kas nodrošina taisnīgu procesu. Lai noteiktu procesa taisnīgumu, tiek vērtēta tiesību uz aizstāvību ievērošana.²³² Tiesības uz aizstāvību persona īsteno gan pierādījumu iegūšanas laikā, gan arī to pārbaudes laikā iztiesāšanā. Tiesību uz aizstāvību īstenošana pierādījumu pārbaudē ir nesaraujami saistīta ar taisnīga procesa nodrošināšanu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir apkopojusi tās judikatūrā iepriekš pausto neizsmeļošo faktoru uzskaitījumu, kas var tikt izmantots, lai novērtētu pirmstiesas izmeklēšanā pieļautu pārkāpumu ietekmi uz procesa taisnīgumu kopumā. Kā procesa taisnīgumu ietekmējoši faktori izvirzīti šādi apstākļi: a) tas, vai pieteicējs bija īpaši neaizsargāts, piemēram, sava vecuma vai garīgo spēju dēļ; b) tiesiskais regulējums, kas nosaka pirmstiesas kriminālprocesu un pierādījumu pieļaujamības nosacījumus tiesā, un tas, vai ir ievērota šī procesuālā kārtība, attiecīgi izslēgšanas noteikumu piemērošanas gadījumā ir maz ticams, ka tiesvedība kopumā būtu uzskatāma par netaisnīgu; c) vai pieteicējam tika dota iespēja apstrīdēt pierādījumu autentiskumu un iebilst pret to izmantošanu; d) pierādījumu kvalitāte, vai to iegūšanas apstākļi liek šaubīties par to ticamību vai precizitāti, ņemot vērā to iegūšanas laikā pieļautās piespiešanas pakāpi un raksturu; e) ja pierādījumi iegūti pretlikumīgi,

---

²³² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 29084/07, 1191/08 Ayetullah Ay v. Turkey 125., 126. punkts.

vērtējams, vai šī rīcība ir saistāma ar cita Eiropas Cilvēktiesību konvencijas panta pārkāpumu, kā arī konstatētā pārkāpuma raksturs; f) paskaidrojumu jeb liecību gadījumā izvērtējams to veids, to atsaukšana vai satura mainīšana; g) pierādījumu izmantošana, ievērojot, vai tie veidoja neatņemamu vai nozīmīgu pierādījumu daļu, uz kuriem balstīts notiesājošs spriedums, kā arī citu lietā esošo pierādījumu pārlicinošais spēks; h) vai vainīgumu izvērtējuši profesionāli tiesneši, vai arī zvērinātie, pēdējo gadījumā viņu norādījumu saturs; i) sabiedrības intereses nozīme attiecīgā nodarījuma izmeklēšanā un personas sodīšanā; j) citas nacionālajās tiesībās un praksē nostiprinātas svarīgas procesuālās garantijas.²³³

Tiesību uz aizstāvību praktiska īstenošana ir saistīta ar piedalīšanos pierādījumu pārbaudē un pierādījumu izmantošanas apstrīdēšanu, kas būtībā izpaužas kā aizstāvības pozīcijas īstenošana. Tāpat aizstāvība ir tiesīga iesniegt savus pierādījumus. Minētās darbības kopumā ir vērstas uz to, lai pastāvētu procesuāla iespēja radīt tiesai šaubas par apsūdzības pamatotību. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir uzsvērusi, ka, vērtējot, vai process kopumā bijis taisnīgs, ir jāņem vērā, vai ir nodrošinātas personas tiesības uz aizstāvību. Vērtējams, vai personai nodrošināta iespēja apstrīdēt pierādījumu patiesumu un iebilst pret to izmantošanu. Papildus tam, vērtējama arī pierādījumu kvalitāte, tajā skaitā apstākļi, kādos tie iegūti un vai šie apstākļi rada šaubas par pierādījumu ticamību vai precizitāti. Ja pausti iebildumi par pierādījumu ticamību, vēl lielāku nozīmi iegūst tas, ka pastāv taisnīga procedūra pierādījumu pieļaujamības pārbaudei.²³⁴

Procesa taisnīguma problemātika ne vienmēr rodas tajā aspektā, ka iegūtos pierādījumus neapstiprina citi materiāli, tādēļ situācijās, kad pierādījumi ir pārlicinoši un nepastāv risks tos atzīt par neticamiem, nepieciešamība pēc papildu apstiprinošiem pierādījumiem ir mazāka.²³⁵ Minētā sakarā Eiropas Cilvēktiesību tiesa piešķir nozīmi arī tam, vai attiecīgie pierādījumi atzīstami par izšķirošiem kriminālprocesa iznākumā.²³⁶ Nosakot procesa taisnīgumu kopumā, sabiedrības interese izmeklēšanas veikšanā un saukšanā pie kriminālatbildības par konkrēto noziedzīgo nodarījumu tiek izsvērtā kopsakarā ar indivīda interesi, ka pierādījumi pret viņu tiek iegūti likumīgi.²³⁷

---

²³³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. septembra sprieduma lietā Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 Ibrahim and Others v. The United Kingdom 274. punkts.

²³⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 9. novembra sprieduma lietā Nr. 71409/10 Beuze v. Belgium 150. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 30. jūlija sprieduma lietā Nr. 68556/10 Harun Grübüz v. Turkey 72. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. septembra sprieduma lietā Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 Ibrahim and Others v. The United Kingdom 274. punkts.

²³⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 11. jūlija sprieduma lietā Nr. 54810/00 Jalloh v. Germany 96. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 17. oktobra sprieduma lietā Nr. 1874/13, 8567/13 Lopez Ribalda and Others v. Spain 151. punkts.

²³⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 1. jūnija sprieduma lietā Nr. 22978/05 Gafgen v. Germany 164. punkts.

²³⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 3. marta sprieduma lietā Nr. 7215/10 Prade v. Germany 35. punkts.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsver, ka principā un abstrakti nevar izslēgt to, ka pretlikumīgi iegūti pierādījumi būtu pieļaujami.²³⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa šajā sakarā nosaka, vai šāda veida pierādījumu izmantošana nepadara procesu par netaisnīgu.²³⁹ Tas sevī ietver pienākumu novērtēt, vai pierādījumu nelikumīga iegūšana veidojusi arī citas ar Eiropas Cilvēktiesību konvenciju aizsargātas tiesības aizskārums, kā arī šī aizskārums būtību. Minētā sakarā no taisnīga procesa aspekta tiek vērtēta pierādījumu kvalitāte un to nozīme procesā, kā arī tas, vai personai bija nodrošināta iespēja apstrīdēt pierādījuma izmantošanu un tā īstumu. No pierādījuma kvalitātes aspekta šajā gadījumā nozīme ir tam, vai tā iegūšanas apstākļi rada šaubas par to satura ticamību un precizitāti. Savukārt no nozīmes aspekta šajā gadījumā jāņem vērā, vai pierādījumam ir izšķiroša nozīme ietekmēt procesa iznākumu.²⁴⁰ Turklāt konkrēta pierādījumu veida sakarā Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīst, ka tās kompetencē neietilpst vērtēt, vai liecinieka liecības pamatoti atzītas par pieļaujamām, tā vērtē, vai process kopumā un tostarp pierādījumu iegūšanas veids bijis taisnīgs.²⁴¹

Latvijā, vērtējot pierādījumu pieļaujamību esošā tiesiskā regulējuma ietvaros, kas nodrošina ziņu par faktiem izmantošanu pierādīšanā, visu pirms tiek noteikts, vai nav pieļauts tāds procesuālās formas defekts, kas pilnībā liedz izmantot attiecīgo pierādījumu. Proti, vai pierādījums atzīstams par absolūti nepieļaujamu. Pēc tam var tikt vērtēts, vai pierādījums atzīstams par ierobežoti pieļaujamu. Kriminālprocesa likuma 130. panta otrajā daļā nav nostiprināts izņēmums, kas ļautu sabiedrības intereses, tostarp citu personu dzīvību un pamattiesību aizsardzības interesi nostādīt pāri kādam no pierādījumu absolūtas nepieļaujamības nosacījumiem. Šāda nosacījuma ieviešana ir apsverama.

Pirmkārt, sabiedrības gūtais labums no taisnīga procesa un tā sniegtajām procesuālajām garantijām ir viens no tiesiskas valsts elementiem, kas kriminālprocesā novērš ar taisnīgu procesu nesavienojamu patvaļīgu vai citādi nelikumīgu procesuālo un citu darbību rezultātā iegūtu pierādījumu izmantošanu. Tajā pašā laikā no procesuālās formas aspekta, to skatot kopsakarā ar taisnīgu procesu, nav izslēgta faktiski defektīvu pierādījumu izmantošana.

Otrkārt, nebūtu pamata esošo ziņu par faktiem iegūšanas nosacījumu sistēmu uzskatīt par neefektīvu. Arī gadījumos, kad konstatējama sarežģītāk izmeklējama krimināllieta, pastāv iespēja savākt lietas virzībai nepieciešamo pierādījumu kopumu. Esošā ziņu par faktiem iegūšanas nosacījumu sistēma skaidri un nepārprotami nosaka ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas

---

²³⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1988. gada 12. jūlija sprieduma lietā Nr. 10862/84 Schenk v. Switzerland 46. punkts, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 23. septembra sprieduma lietā Nr. 17362/03 Cevat Soysal v. Turkey 63. punkts.

²³⁹ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 23. septembra sprieduma lietā Nr. 17362/03 Cevat Soysal v. Turkey 63. punkts, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 9. novembra sprieduma lietā Nr. 71409/10 Beuze v. Belgium 120. punktu.

²⁴⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 61838/10 Vukota-Bojić v. Switzerland 93.-95. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2023. gada 19. janvāra sprieduma lietā Nr. 60824/08 Zayidov v. Azerbaijan (No. 3) 88.-89. punkts.

²⁴¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 28081/19, 29664/19 Vasaráb and Paulus v. Slovakia 50. punkts.

kārtību. Taču esošie Kriminālprocesa likuma 130. pantā nostiprinātie pierādījumu pieļaujamības nosacījumi, kas tostarp paredz absolūtus jeb imperatīvus pierādījumu atzīšanas par absolūti nepieļaujamiem gadījumus, sevī neietver nosacījumu vērtēt, vai pastāv iespēja procesuāli defektīvi iegūtos pierādījumus izmantot taisnīgam procesam atbilstošā veidā.

Kriminālprocesa likuma 127. panta otrajā daļā noteiktais pierādījumu izmantošanas nosacījums tostarp ir apstākļi, ka pierādījumi ir pieļaujami. Taču esošās Kriminālprocesa likumā ietvertās sistēmas ietvaros ar to nav pietiekami, lai iegūtos pierādījumus izmantotu tiesas nolēmuma pamatošanai. No Kriminālprocesa likuma 512. panta otrās daļas izriet vēl viens no taisnīga procesa un nolēmuma tiesiskuma, pamatotības izrietošs aspekts. Proti, tiesas nolēmums ir tiesisks, ja tā ievēro minētā likuma 512. panta otrās daļas nosacījumus pierādījumu izmantošanai.

Lai gan esošie pierādījumu izmantošanas nosacījumi nav tieši saistīti ar pierādījumu pieļaujamību, t.i., ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas saturu, tie būtībā prevalē pār Kriminālprocesa likuma 127. panta otrās daļas nosacījumiem, jo, kaut arī pierādījumi ir attiecināmi, pieļaujami un ticami, neiestājoties Kriminālprocesa likuma 512. panta otrās daļas nosacījumiem, tie nebūs izmantojami tiesas gala nolēmuma pamatošanā. Esošā tiesiskā situācija faktiski veido divu dažādu paralēli pastāvošu pierādījumu izmantošanas nosacījumu esību.

Kā jau tika atzīmēts, pierādījumu pieļaujamības institūts taisnīga procesa ietvaros uzsver ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas aspektus, pieļaujamība ir vērsta uz to, lai tiktu nodrošināta pierādījumu izmantošana. Taču esošais tiesiskais regulējums, kas nosaka pierādījumu absolūtas nepieļaujamības gadījumus, netiek saistīts ar vērtējumu par pierādījumu izmantošanas nozīmi. Šāda situācija no tiesiskā viedokļa ir risināma, nosakot vienotu mehānismu, kas ļautu tiesai izvērtēt, vai procesuāli defektīvi iegūtas ziņas būtu pieļaujams izmantot tiesas nolēmuma pamatošanai.

Pieļaujamības nozīme šajā gadījumā ir saprotama plašāk, aptverot ne tikai ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas nosacījumus, bet arī to izmantošanas nozīmi pierādīšanā, proti, kā to izmantošana taisnīgā procesā palīdz sasniegt kriminālprocesa mērķi. Šādā gadījumā pierādījumu pieļaujamības izpratni skaidro apstākļi, vai pierādījums ir pieļaujams un izmantojams gala nolēmuma pamatošanā. Aplūkotā izpratne atbilst arī taisnīgas tiesas principam, kas sevī ietver tostarp nolēmuma pamatotības elementus. Turklāt, lemjot par pierādījumu pieļaujamību, iepretim personas tiesību ierobežojumam pastāv iespēja apsvērt sabiedrības, citu procesā iesaistīto personu intereses, kas ļautu kategoriska, absolūta pierādījumu pieļaujamības institūta saturā ieviest samērīguma apsvērumus, kas konkrētu lietu apstākļos ļautu izlemt par iespēju noteiktos gadījumos gala nolēmuma pamatošanā izmantot arī defektīvus pierādījumus.

Ņemot vērā minēto, tiek izvirzīts priekšlikums precizēt Kriminālprocesa likuma 130. panta otro daļu, aizvietojot vārdu „atzīstamas” ar vārdiem „var atzīt”.

Papildus atzīmējams, ka, panākot sistēmisku atbilstību starp pierādījumu pieļaujamības un to izmantošanas nosacījumiem, turpmāk zūd nepieciešamība pēc pierādījumu ierobežotas pieļaujamības institūta, kā dēļ Kriminālprocesa likuma 130. panta trešā daļa būtu izslēdzama. Procesa virzītājam, sagatavojot gala nolēmumu lietā, ir pienākums pamatot, vai un kādēļ lietā esošie pierādījumi ir vai nav izmantojami pierādīšanā. Šādos apstākļos procesa virzītājs, konstatējot nepieciešamību izmantot procesuāli defektīvus pierādījumus, konkrētas lietas apstākļos tos var atzīt par pieļaujamiem, lai gan pastāv Kriminālprocesa likuma 130. panta otrajā daļā noteiktie apstākļi.

Lai izvērtētu iespējamu nelikumību raksturu, iepriekšminētā pārbaude ir attiecināta uz lietām, kurās izteikti iebildumi par tādiem pierādījumiem kriminālprocesā, kas iegūti, pārkāpjot tiesības uz aizstāvību. Piemēram, par tādiem pierādījumiem, kas iegūti uzrādīšanā atpazīšanai,²⁴² nepareizi ņemot salīdzināmos paraugus no aizdomās turētā kriminālistikas analīzei,²⁴³ izdarot spiedienu uz līdzapsūdzēto,²⁴⁴ vai par mākslīgi radītu pierādījumu izmantošanu pret apsūdzēto,²⁴⁵ personas sevi inkriminējošu liecību izmantošanu pierādīšanā,²⁴⁶ un ekspertu sniegtiem pierādījumiem kriminālprocesā²⁴⁷. Minētā sakarā gan atzīmējams, ka iebildumi nav vienīgais pamats jeb priekšnosacījums šādas pārbaudes veikšanai. Tiesības uz aizstāvību ir kriminālprocesa pamatprincips, tādēļ no minētā principa izrietošo tiesību ievērošana ziņu par faktiem iegūšanā un nostiprināšanā ir priekšnosacījums šādu pierādījumu izmantošanai pierādīšanā. No minētā principa izrietošo garantiju neievērošana pierādījumu iegūšanā var būt attaisnojama tikai objektīvu iemeslu gadījumā. Tādēļ procesa virzītājam neatkarīgi no iebildumu esības būtu jānosaka, vai pierādījumu iegūšanas procesā aizstāvības tiesības ir ievērotas. Konstatējot neatbilstības, izlemjams jautājums par attiecīgo pierādījumu pieļaujamību.

Identiska pārbaude attiecas arī uz situācijām, kurās tiek izmantota informācija, kas iegūta, piemēram, pārkāpjot Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantu, taču 6. panta izpratnē nepadara tiesvedību par netaisnīgu. Piemēram, ja pierādījumi iegūti slepenas novērošanas²⁴⁸ vai

---

²⁴² Sal. sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 20. aprīļa sprieduma lietā Nr. 12315/04, 17605/04 *Laska and Lika v. Albania* 67.-72. punktu.

²⁴³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 17. oktobra sprieduma lietā Nr. 36044/09 *Horvatic v. Croatia* 83.-87. punkts.

²⁴⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 25. aprīļa sprieduma lietā Nr. 51198/08 *Erkapic v. Croatia* 76., 77. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 14. janvāra sprieduma lietā Nr. 35989/14 *Stephens v. Malta* (Nr. 3) 64.-67. punkts.

²⁴⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 10. aprīļa sprieduma lietā Nr. 22062/07 *Layijov v. Azerbaijan* 64., 69. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 36416/06 *Kobiashvili v. Georgia* 56.-58., 72. punkts.

²⁴⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2991/06 *Belugin v. Russia* 68.-80. punkts.

²⁴⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 22. novembra sprieduma lietā Nr. 1837/10 *Avagyan v. Armenia* 41., 46. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 20. novembra sprieduma lietā Nr. 25707/05, 28614/06 *Erduran and Em Export Dis Tic. A.S. v. Turkey* 107.-112. punkts.

²⁴⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 10. marta sprieduma lietā Nr. 4378/02 *Bykov v. Russia*, 69.-83. punkts.

korespondences kontroles²⁴⁹ rezultātā, vai kratīšanas un izņemšanas rezultātā²⁵⁰. Taisnīga procesa pārkāpums nav konstatējams tā iemesla dēļ, ka personai tika nodrošināta iespēja īstenot tiesības uz aizstāvību un iebilst pret pierādījumu īstumu un to izmantošanu, jo paustos apsvērumus tiesa ir ņēmusi vērā un par tiem sniegusi savu vērtējumu. Tāpat vērtējams, vai pierādījumu iegūšana rada šaubas par to ticamību un precizitāti, kā arī pierādījumu nozīmi. Proti, vai tie atzīstami par vienīgajiem vai izšķirošajiem pierādījumiem personas vainīguma konstatēšanā. Gadījumos, kad pierādījumi ir izšķiroši, bet nav vienīgie un tie ir tikai daļa no kompleksa pierādījumu kopuma, ir pamats atzīt, ka pastāvējuši procesuālie garantī pierādījumu pieļaujamības un ticamības novērtēšanai, un tādējādi to izmantošana nav novedusi pie netaisnīga procesa kopumā.²⁵¹

Tomēr konkrēti nosacījumi tiek izvirzīti pierādījumiem, kas kriminālprocesā iegūti, pārkāpjot Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pantā noteikto spīdzināšanas un cietsirdīgas izturēšanās aizliegumu. Tādu pierādījumu izmantošana, kas iegūti pārkāpjot vienu no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas kodolu veidojošajām absolūtajām tiesībām, vienmēr izraisa procesa taisnīguma riskus, pat ja šādu pierādījumu pieļaušana nebija izšķiroša apsūdzības pamatošanai.²⁵² Tādu liecību izmantošana, kas kriminālprocesā iegūti, pārkāpjot Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pantu – neskatoties uz to, ka rīcība atzīstama par spīdzināšanu, necilvēcīgu izturēšanos – automātiski kriminālprocesu kopumā padara netaisnīgu un ir pamats atzīt Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta pārkāpumu.²⁵³ Spīdzināšanas aizliegums pierādījumu iegūšanā attiecas arī uz tādiem gadījumiem, ja pierādījumi šādu absolūti aizliegtu darbību rezultātā iegūti no trešās personas.²⁵⁴ Ir pilnībā pamatoti absolūtas pamattiesības pārkāpuma rezultātā iegūtus pierādījumus atzīt ne tikai par absolūti nepieļaujamiem, bet to izmantošanas gadījumā arī procesu atzīt par netaisnīgu. Šāda stingra nostāja ir skaidrs signāls aizliegtu metožu izmantošanai. Taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums nevar tikt sasniegts, iegūstot pierādījumus ar aizliegtu metožu palīdzību.

Jautājums par pierādījumu īpašībām kriminālprocesā var rasties arī saistībā ar tādu liecinieka liecību pieļaujamību, kas iegūtas sadarbības ar apsūdzības uzturētāju rezultātā. Šajā sakarā Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzīmējusi, ka tādu liecinieka liecību izmantošana, kas sniegtas apmaiņā pret

---

²⁴⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 31. oktobra sprieduma lietā Nr. 22767/08 Dragos Ioan Rusu v. Romania 47.-50. punkts.

²⁵⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 25. jūlija sprieduma lietā Nr. 11082/06 un 13772/05 Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia 699.-705. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 3. marta sprieduma lietā Nr. 7215/10 Prade v. Germany 36.-43. punkts.

²⁵¹ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 31. oktobra sprieduma lietā Nr. 22767/08 Dragos Ioan Rusu v. Romania 53.-57. punktu.

²⁵² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 28. jūnija sprieduma lietā Nr. 36549/03 Harutyunyan v. Armenia 63. punkts.

²⁵³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012. gada 25. septembra sprieduma lietā Nr. 649/08 El Haski v. Belgium 85. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 11. februāra sprieduma lietā Nr. 9278/06 Cēsniņš v. Latvia 65.-70. punkts.

²⁵⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 5. oktobra sprieduma lietā Nr. 39014/12 Korme v. Bulgaria 89.-91. punkts.

imunitāti vai citām priekšrocībām, var apšaubīt apsūdzētajam garantētās uzklaušanās taisnīgumu un var radīt delikātus jautājumus, jo šādas liecības pēc sava rakstura ir viegli manipulējamas un var tikt sniegtas galvenokārt ar mērķi iegūt priekšrocības vai aiz atriebības.²⁵⁵ Šādās situācijās Eiropas Cilvēktiesību tiesa izvērtē, vai process kopumā bijis taisnīgs, ņemot vērā ne tikai personas tiesības uz aizstāvību, bet arī sabiedrības un cietušo interesi par attiecīgo personu saukšanu pie kriminālatbildības, kā arī, nepieciešamības gadījumā arī liecinieku tiesības.²⁵⁶ Personas notiesāšana nevar tikt pamatota ar tikai tādiem pierādījumiem, kas iegūti apmaiņā pret procesuālām priekšrocībām, jo kriminālprocesā ir noskaidrojama patiesā lietas būtība. Manipulēta satura pierādījumi lietas būtību nevar atklāt, tādēļ taisnīga procesa ietvaros tie nevar tikt izmantoti. Šādās situācijās noteicošu lomu var ieņemt citu apsūdzības pierādījumu esība, kas izslēdz risku, ka process var tikt atzīts par netaisnīgu.

Saistībā ar personas apsūdzību, kas izšķirošā ziņā pamatota ar līdzdalībnieka paskaidrojumiem, kas iegūti vienošanās procesa ietvaros, Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir konstatējusi Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta pārkāpumus turpmāk minēto apsvērumu dēļ. Līdzdalībnieka paskaidrojums veidoja ja ne vienīgo, tad izšķirošo pierādījumu pret pieteicēju. Nacionālās tiesas nespēja plašākā kontekstā pārbaudīt liecinieka no apsūdzības uzturētāja gūtās priekšrocības. Tāpat vienošanās ar prokuratūru tika noslēgta bez tiesas līdzdalības, kā arī nacionālās tiesas nespēja sniegt atbilstošu pamatojumu uz pieteicēja iebildumiem.²⁵⁷ Apstākļos, kad kriminālprocesā nav iespējams iebilst par pierādījumu iegūšanas apstākļiem un to ticamību un precizitāti, taisnīgs process nevar tikt nodrošināts. Arī virzot procesu vienkāršotajās procesuālajās formās, ir jānodrošina, ka no tiesībām uz taisnīgu tiesu izrietošās garantijas ir efektīvas.

Pierādījumu pieļaujamības nosacījumi dažkārt var būt pretrunā vienlīdzības un sacīkstes principam vai kā citādi ietekmēt procesa taisnīgumu. Ekspertu sniegtu pierādījumu kontekstā pierādījumu pieļaujamības nosacījumi nedrīkst ierobežot personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, iespējas efektīvi apstrīdēt eksperta atzinumā secināto, tostarp lūgt vai iegūt citus ekspertu atzinumus.²⁵⁸ Ekspertu sniegtu pierādījumu kontekstā Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsver, ka pierādījumu pieļaujamības nosacījumi nedrīkst liegt aizstāvībai efektīvi iebilst pret šādiem pierādījumiem, jo sevišķi sniegt vai iegūt alternatīvus viedokļus un atzinumus. Noteiktos apstākļos aizliegums iegūt alternatīvu eksperta atzinumu par lietiskajiem pierādījumiem var tikt atzīta par

---

²⁵⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. gada 25. maija lēmums lietā Nr. 994/03 Cornelis v. The Netherlands.

²⁵⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 43000/11, 49380/11 Habran and Dalem v. Belgium 96. punkts.

²⁵⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 45084/14 Adamčo v. Slovakia 56.-71. punkts.

²⁵⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 27. marta sprieduma lietā Nr. 58428/10 Matysina v. Russia 169. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. 63950/19 Gaggl v. Austria 50. punkts.

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpumu.²⁵⁹ Aizliegums iebilst pret ekspertu atzinumiem vai liecībām vai tās apstrīdēt, var novest pie sacīkstes principa pārkāpuma. Kriminālprocesa likumā nevienam pierādījumam nav noteikta augstāka ticamības pakāpe, tādēļ procesā jāpastāv efektīvām iespējām pārbaudīt arī ekspertu atzinumus, viņus nopratinot, kā arī iegūstot alternatīvus ekspertu viedokļus vai atzinumus.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzīmējusi, ja pastāv tieši iebildumi par pierādījumu pieļaujamību, augstākas instances tiesa nevar atsaukties uz šādiem pierādījumiem, nesniedzot atbildi uz izvirzītajiem iebildumiem.²⁶⁰ Tiesas vērtējums par izvirzītajiem iebildumiem ir neatņemama taisnīga procesa un arī motivēta tiesas nolēmuma sastāvdaļa, jo no šiem motīviem ir redzams, vai vispusīgi ir novērtēti būtiskie lietas apstākļi. Tāpat no tiesas apsvērumiem ir redzami iemesli, kādēļ tiek vai netiek konstatēti noteikti apstākļi. Pamatojuma esība vienlaikus ir kontrole tam, ka tiesa nav rīkojusies patvaļīgi.

Pret nepilngadīgiem apsūdzētajiem kriminālprocesu nepieciešams organizēt tā, lai tiktu ievērots bērnu labāko interešu princips. Ir svarīgi, lai pret bērnu, kurš apsūdzēts likumpārkāpumā, izturētos tā, lai pilnībā ņemtu vērā viņa vecumu, brieduma pakāpi, intelektuālās un emocionālās spējas, un lai tiktu veikti pasākumi, kas veicina viņa spēju saprast un piedalīties procesā. Nepilngadīgā apsūdzēta tiesības uz efektīvu dalību kriminālprocesā pieprasa, lai varas iestādes ar viņu rīkotos pienācīgi un ņemot vērā viņa neaizsargātību un iespējas, sākot ar viņa sākotnēju iesaistīšanos kriminālizmeklēšanā, piemēram, policijas nopratināšanas laikā. Varas iestādēm ir jāveic tādi pasākumi, kas pēc iespējas bērnam mazina iebiedēšanas un aizlieguma izjūtas un kas nodrošinātu bērnam izpratni par izmeklēšanas būtību, kam viņš ir pakļauts, ieskaitot viņam piemērojamā soda nozīmīgumu, kā arī tiesības uz aizstāvību, tiesības klusēt.²⁶¹ Arī lemjot par nepilngadīgo kriminālatbildību, sabiedrības intereses ir samērojamas ar apsūdzētā bērna interesēm. Šādos gadījumos taisnīgs process pieprasa valsts varu kriminālprocesa mērķa ietvaros īstenot bērnu saudzējošā veidā.

Nosacījumi, kas izraisa pierādījumu absolūtu nepieļaujamību, ir nostiprināti Kriminālprocesa likuma 130. panta otrajā daļā, nosakot, ka par nepieļaujamām un pierādīšanā neizmantojamām atzīstamas tādas ziņas par faktiem, kuras iegūtas: 1) izmantojot vardarbību, draudus, šantāžu, viltu vai spaidus; 2) procesuālajā darbībā, ko veikusi persona, kurai saskaņā ar šo likumu nebija tiesību to veikt; 3) pieļaujot šajā likumā īpaši norādītos pārkāpumus, kas liedz konkrētā pierādījuma izmantošanu; 4) pārkāpjot kriminālprocesa pamatprincipus. No minētā uzskaitījuma

---

²⁵⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. 63950/19 Gaggl v. Austria 50. punkts.

²⁶⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 1. jūnija sprieduma lietā Nr. 15685/11 Shabelnik v. Ukraine (Nr. 2) 50.-55. punkts.

²⁶¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 23. marta sprieduma lietā Nr. 47152/06 Blokhin v. Russia 195. punkts.

secināms, ka pierādījumu absolūtu nepieļaujamību izraisa būtisks procesuāls defekts šo ziņu iegūšanas procesā. Šie Kriminālprocesa likuma 130. panta otrajā daļā noteiktie gadījumi ir interpretējami, papildāmi un tādējādi tie praksē jāizmanto sapratīgi.²⁶² Turpmāk šīs nodaļas ietvaros tiks aplūkoti Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas attiecīgo punktu saturs un gadījumi, kuros ziņas par faktiem var tikt atzītas par absolūti nepieļaujamām pierādīšanā.

Kriminālprocesā izmeklēšanu ir nepieciešams veikt atbilstoši Kriminālprocesa likumā noteiktajai kārtībai. Izmeklēšanas taktikai jābūt efektīva, taču tā nedrīkst tikt veikta, izmantojot aizliegtās metodes. Kriminālprocesa mērķi ir nepieciešams sasniegt tiesiskiem un taisnīgiem līdzekļiem.

Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 1. punktā²⁶³ nostiprinātais pierādījumu absolūtas nepieļaujamības pamats sevī primāri ietver aizliegto metožu izmantošanu. Vardarbības izmantošana noteiktos apstākļos var pārkāpt spīdzināšanas aizliegumu, kas ir viens no kriminālprocesa pamatprincipiem. Minētā sakarā spīdzināšanas aizlieguma saturs, garantijas un tā pārkāpuma sekas sistēmiski aplūkotas promocijas darba turpinājumā, atsevišķā nodaļā.²⁶⁴

Apstākļi, ka atsevišķos gadījumos kā spīdzināšanas un cietsirdīgas izturēšanās aizlieguma pārkāpums var tikt kvalificēts gan kā Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 1. punkta, gan arī 4. punkta pārkāpums, nenozīmē, ka būtu nepieciešama vardarbības pazīmes izslēgšana vai 1. punkta izslēgšana kopumā. Tas novestu pie situācijas, ka Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 1. punktā uzskaitīto aizliegto metožu pielietošana kā procesuāls defekts tiktu vērtēta vien minētā panta pirmās daļas tvērumā. Proti, nozīmīga aizliegto metožu daļa, izņemot spīdzināšanas un cietsirdīgas izturēšanās aizliegums, tiktu legalizēta vien kā procesuāls defekts ziņu par faktiem iegūšanas ietvaros, kura gadījumā šādā veidā iegūtiem pierādījumiem būtu ierobežota pieļaujamība. Citiem vārdiem, ļoti būtiski procesuāli defekti vairs netiktu atzīti par tādiem, kas izraisa pierādījumu absolūtu nepieļaujamību un tādējādi pakļautu kriminālprocesā iesaistītās personas plašam cilvēka cieņas un personas neaizskaramības aizskārumu riskiem.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 138. panta trešās daļas pirmo teikumu pret personu, kura piedalās izmeklēšanas darbībā, aizliegts pielietot vardarbību, draudus, melus, kā arī citas pretlikumīgas un morāles normām neatbilstošas darbības vai tādas darbības, kas apdraud personas dzīvību vai veselību vai aizskar personas cieņu.

---

²⁶² Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 124. lpp.

²⁶³ Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 1. punktu par nepieļaujamām un pierādīšanā neizmantojamām atzīstamas tādas ziņas par faktiem, kuras iegūtas, izmantojot vardarbību, draudus, šantāžu, viltu vai spaidus.

²⁶⁴ Par to plašāk sk. promocijas darba 2.2.4. nodaļu „Spīdzināšanas un pazemošanas aizliegums”.

Kriminālprocesa likumā ietvertie nosacījumi par pierādījumu pieļaujamību pamatā attiecas uz apsūdzības pierādījumiem izvirzītajām īpašībām. Taču konkrētie pierādījumu absolūtas nepieļaujamības nosacījumi būtu attiecināmi arī uz aizstāvības pierādījumiem.

Liecinošās personas brīvās gribas ietekmēšana, panākot, ka šī persona apzināti sniedz nepatiesas ziņas, vai arī, atrodoties statusā, no kura izriet tiesības uz aizstāvību un tiesības klusēt, pretēji savai gribai tiek piespiesta runāt vai pat sniegt sevi inkriminējošas ziņas, nav pieļaujamas. Minētais arī attiecas uz situācijām, kad personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, apmaiņā pret viņas liecību tiek piedāvātas procesuālas priekšrocības, tostarp mīkstāka drošības līdzekļa piemērošana. Ja pastāv pamats un nepieciešamība procesā iesaistītajai personai piemērot drošības līdzekli, piedāvājumu to nepiemērot vai arī piedraudējumu piemērot ir kategoriski aizliegts izmantot, lai panāktu personas sadarbību vai atteikšanos no savām tiesībām.

Iespējamās situācijas, kad kriminālprocesu veicošās amatpersonas piedraud ar vardarbību vai lieto to, lai panāktu, ka liecinošā persona paustu konkrētas apsūdzībai nepieciešamas ziņas par faktiem. Tāpat var būt arī situācijas, kad pati persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ietekmē citas kriminālprocesā liecinošās personas. Piemēram, aizdomās turētais jau pašā kriminālprocesa sākumā vai pat pirms procesa uzsākšanas fiziski vai psiholoģiski iespaido, šantažē liecinošo personu, piedraudot, ka izpaudīs viņu apkaunojošas ziņas, lai panāktu liecinieka klusēšanu, vai arī personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, labvēlīgu liecību sniegšanu. Arī patiesu liecību sniegšana ir panākama tikai ar tiesiskiem līdzekļiem. Lai novērstu ziņu par faktiem, kuras iegūtas, pārkāpjot personas ar Satversmes 94. pantu noteikto tiesību uz personas neaizskaramību un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pantā²⁶⁵ noteikto spīdzināšanas aizliegumu, izmantošanu, ir pamatoti noteikts šādā veidā iegūtas ziņas atzīt par absolūti nepieļaujamām pierādīšanā.

Likumdevējs Krimināllikuma 132. pantā ir paredzējis atbildību par draudiem izdarīt slepkavību vai nodarīt smagu miesas bojājumu. Minētais noziedzīgais nodarījums ir tieši attiecināms uz tādas personas prettiesisku rīcību, ietekmējot liecinošo personu, kura nav amatpersona un neveic kriminālprocesu. Savukārt kriminālprocesu veicošai amatpersonai kriminālatbildība par prettiesisku rīcību, spīdzinot liecinošo personu vai tai radot citas smagas sekas paredzēta Krimināllikuma 317. panta trešajā daļā. Minētie noziedzīgie nodarījumi nav izsmeļoši gadījumi, kuros konstatējama neatļautu metožu pielietošana. Par neatļautu metodi būtībā atzīstama jebkāda krimināli sodāma darbība, kas veikta, lai ietekmētu liecinošo personu. Līdz ar to Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 1. punktā ietvertie pierādījumu absolūtas nepieļaujamības nosacījumu mērķis ir izslēgt liecinošo personu ietekmēšanu ar aizliegtām metodēm un novērst liecinošo personu nepamatotu pamattiesību aizskārumu, ka arī garantēt taisnīgu kriminālprocesa norisi.

---

²⁶⁵ Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pants nosaka, ka nevienu cilvēku nedrīkst pakļaut spīdzināšanai vai cietsirdīgi vai pazemojoši ar viņu apieties vai sodīt.

Par citu pretlikumīgu ziņu par faktiem iegūšanas metodi būtu atzīstama arī liecinošās personas nopratināšana un iesaistīšana citās procesuālajās darbībās, personai atrodoties alkohola, narkotisko vai psihotropo vielu ietekmē. Liecībā sniegtā informācija var būt ticama, taču veids, kādā tā tiek iegūta, nav atbilstoša taisnīgam procesam. Ja personas uztvere ir traucēta, nav pieļaujama viņas iesaiste procesā, lai iegūtu kriminālprocesam nepieciešamās ziņas par faktiem. Kriminālprocesa norisei jānotiek taisnīgi, un ziņas par faktiem iegūstamas likumīgā veidā. Ziņas par faktiem ir jāiegūst apstākļos, kuros persona brīvi var īstenot savu gribu. Aizliegtu metožu izmantošana izraisa iegūto ziņu par faktiem absolūtu nepieļaujamību.

Augstākā tiesa ir vērtējusi situāciju, kad persona pratināšanā un kratīšanā piedalījies, atrodoties narkotisko vielu ietekmē. Lietā tika konstatēts, ka aizturētās statusā persona liecības sniedza tramadola ietekmē, kas ir spēcīgs pretsāpju līdzeklis. No medicīniskās pārbaudes protokola izrietēja, ka personas uztvere nav traucēta, artikulācijas un psihotisko traucējumu nav. Šādos apstākļos tika atzīts, ka persona bija spējīga sniegt adekvātas liecības par viņai zināmajiem lietas apstākļiem. Augstākā tiesa atzina, ka pirmā un apelācijas instances tiesa iegūtās ziņas par faktiem novērtējušas atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. pantam.²⁶⁶

Kā redzams no aplūkotās situācijas, ir būtiski novērtēt, vai ar lietas materiālos esošajām ziņām apstiprinās, ka personas atrašanās narkotisko vielu ietekmē ir ietekmējusi personas uztveri un spriestspēju. Ja personas uztvere un spriestspēja nav traucēta, nav šķēršļu viņas iesaistei procesuālajās darbībās un no viņas iegūt ziņas par faktiem. Savukārt gadījumos, ja personas kognitīvās spējas ir traucētas pārejošu iemeslu dēļ, būtu ieteicama šādas personas iesaiste kriminālprocesā tikai tad, kad šie iemesli vairs nepastāv. Vienkāršiem vārdiem sakot, ir nepieciešams novērtēt, vai persona konkrētā situācijā ir spējīga iesaistīties kriminālprocesā.

Šīs apakšnodaļas turpinājumā pierādījumu pieļaujamība tiks aplūkota no aspekta, vai kriminālprocesu veicošajai amatpersonai bija kompetence iegūt ziņas par faktiem, kā kompetenci ietekmē kriminālprocesa uzsākšanas fakts.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 2. punktā noteiktajam vispārīgi norādāms, ka tiesīga veikt kriminālprocesu un iegūtu ziņas par faktiem ir tikai konkrēta kriminālprocesa veikšanai pilnvarota amatpersona. Tikai procesa virzītājam pašam ir pilnas iespējas izlemt, kādas izmeklēšanas darbības veicamas.²⁶⁷ Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 2. punktā nostiprinātais pierādījumu absolūtas nepieļaujamības iemesls liek nošķirt kriminālprocesu veicošo amatpersonu kompetenci. Šis nosacījums liedz veikt izmeklēšanas un speciālās izmeklēšanas darbības tādām amatpersonām, kurām vispār nav šāda kompetence. Amatpersonas kompetences

---

²⁶⁶ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 12. jūnija lēmuma lietā Nr. SKK-23/2020 7.3.2. punkts.

²⁶⁷ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pierādīšana un izmeklēšanas darbības. Rakstu kopas „Pārmaiņu laiks kriminālprocesā” 4. raksts. Jurista Vārds, 13.06.2006., Nr. 23 (426).

apjoms un situācijas, kad amatpersona vispār nav tiesīga veikt kriminālprocesu un iegūt pierādījumus, ir jānošķir no tādām, kurās amatpersona ar pilnvarām veikt kriminālprocesu ir tiesīga konkrētas izmeklēšanas darbības veikt, bet nav ievēroti kādi šo darbību veikšanas noteikumi.²⁶⁸

Ne visām kriminālprocesu veicošajām amatpersonām Kriminālprocesa likumā noteiktais kompetences apjoms ir vienāds. Ir virkne kriminālprocesu veicošas amatpersonas, kuras atsevišķas izmeklēšanas darbības atbilstoši Kriminālprocesa likumam var veikt tikai tad, ja tām procesa virzītājs uzdevis uzdevumu. Tādas ir procesuālo uzdevumu izpildītājs, izmeklēšanas grupas dalībnieks, eksperts, revidents. Ir atsevišķas amatpersonas, kuras nav tiesīgas veikt izmeklēšanas darbības, piemēram, amatā augstāks prokurors izmeklēšanas darbības neveic, tāpat arī izmeklēšanas tiesnesis un tiesa. Minēto nosacījumu kopums nosaka specifisku kārtību, kādā personas tiek iesaistītas kriminālprocesa veikšanā, kā arī paredz konkrētas tiesiskās sekas – iegūto ziņu par faktiem atzīšana par absolūti nepieļaujamām –, ja tiek pieļauti šāda veida procesuālie defekti.

Kā vēl viens aspekts, kurā atzīstams, ka personai nav bijusi kompetence veikt kriminālprocesu, ir situācija saistībā ar ekspertīžu izdarīšanu un eksperta atzinuma sniegšanu. Iespējama situācija, kad persona, veicot darba pienākumus, sagatavojusi rakstveida atzinumu, ko procesa virzītājs pieprasījis un krimināllietas materiāliem pievienojis Kriminālprocesa likuma 190. panta pirmās daļas kārtībā. Šādā gadījumā nav pamata uzskatīt, ka atzinums atzīstams par eksperta atzinumu, jo tas nav sagatavots ekspertīzes laikā.

Šādā situācijā tāpat nozīme ir apstāklim, ka dokumenta autors neatbilst Kriminālprocesa likuma 33. panta pirmajā daļā noteiktajam, ka ekspertīžu iestādes ekspertam ir pilnvaras veikt kriminālprocesu, ja viņš ir ieguvis tiesības veikt noteikta veida ekspertīzes un saņēmis procesa virzītāja uzdevumu. No minētās tiesību normas izriet kumulatīvi kritēriji, kuriem iestājoties ekspertīžu iestādes ekspertu var atzīt par amatpersonu, kura tiesīga veikt kriminālprocesu. Turklāt gadījumā, ja atzinums minētajos apstākļos tiktu atzīts par eksperta atzinumu, tā sagatavotāju nevarētu atzīt par personu, kurai būtu pilnvaras veikt kriminālprocesu.

Tiesai, vērtējot Kriminālprocesa likuma 190. panta pirmās daļas kārtībā krimināllietas materiāliem pievienotu atzinumu, ko sagatavojis iestādes darbinieks, nav pamata šādu atzinumu atzīt par eksperta atzinumu. Tāpat atzinuma sagatavotāju nav pamata noprotināt kā ekspertu. Šādā situācijā vienīgais procesuālais risinājums ir atzīt atzinumu par dokumentu un tā sagatavotāju noprotināt liecinieka statusā.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 126. panta otro daļu pierādīšanas pienākums pirmstiesas procesā ir procesa virzītājam, bet tiesā – apsūdzības uzturētājam. Tiesai atbilstoši kriminālprocesa pamatprincipiem pašai pēc savas iniciatīvas ir aizliegts vākt pierādījumus. Tās pamatzdevums ir

---

²⁶⁸ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 130. panta komentārs. 2019, 444. lpp.

tiesas izmeklēšanas laikā izvērtēt un izanalizēt kriminālprocesā iegūtos pierādījumus, un tiesas izmeklēšanas rezultātā pieņemt likumīgu un pamatotu nolēmumu.²⁶⁹

Saskaņā Kriminālprocesa likuma 455. panta otro daļu tiesa ir tiesīga pēc savas iniciatīvas iegūt pierādījumus un tos pārbaudīt tiesas sēdē tikai tad, ja apsūdzētais aizstāvību īsteno pats, bet tiesai rodas pamatotas šaubas par viņa pieskaitāmību vai iespējamo vainu apsūdzībā. No minētā panta daļas secināms, ka tiesai pēc savas iniciatīvas ir tiesības iegūt pierādījumus tikai pie nosacījuma, ja persona savu aizstāvību īsteno pati. Turklāt vienlaikus tiesai jārodas pamatotām šaubām par šīs personas pieskaitāmību vai vainu apsūdzībā. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 23. pantā noteiktajam krimināllietās tiesu spriež tiesa, tiesas sēdēs izskatot un izlemjot pret personu celto apsūdzību pamatotību, attaisnojot nevainīgas personas vai arī atzīstot personas par vainīgām noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un nosakot valsts institūcijām un personām obligāti izpildāmu krimināltiesisko attiecību noregulējumu, kas, ja nepieciešams, realizējams piespiedu kārtā. Tādējādi tiesa gadījumā, kad nepieciešams aizsargāt iespējami nepieskaitāmas personas intereses vai arī iespējami nevainīgas personas intereses, ir tiesīga iegūt pierādījumus pēc savas iniciatīvas.

Tiesu praksē ir vērtēta situācija, kurā apelācijas instances tiesa, neskatoties uz to, ka apsūdzētais aizstāvību īstenoja kopā ar aizstāvi, pēc savas iniciatīvas ieguvusi pierādījumus. Augstākā tiesa konstatēja, ka šādā gadījumā tiesa nav tiesīga pēc savas iniciatīvas iegūt pierādījumus.²⁷⁰ Ja tiesa pēc savas iniciatīvas ieguvusi pierādījumus, kaut arī nav iestājušies Kriminālprocesa likuma 455. panta otrajā daļā noteiktie kritēriji, uzskatāms, ka šādi pierādījumi iegūti, pārkāpjot tiesai ar likumu noteiktās pilnvaras, kas pakārtoti raisa arī iespējamu procesuālo funkciju nodalīšanas principa pārkāpumu. Respektīvi, šādā gadījumā konstatējams, ka tiesai nav bijušas pilnvaras iegūt pierādījumus un tie būtu atzīstami absolūti nepieļaujamiem un pierādīšanā neizmantojamiem atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 2. punktam. Tomēr šāds pierādījumu absolūtas nepieļaujamības gadījums būtu attiecināms tikai uz to pierādījumu daļu, kas veido apsūdzības pierādījumu daļu. Ziņas par faktiem, kas izmantojamas aizstāvības pamatošanai, šādā situācijā būtu izmantojamas aizstāvības īstenošanai.

Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 2. punktā noteiktais pierādījumu absolūtas nepieļaujamības gadījums un tiesības veikt procesuālās, tostarp izmeklēšanas un speciālās izmeklēšanas darbības, var tikt aplūkotas arī kopsakarā ar kriminālprocesa uzsākšanu. Proti, uz situācijām, kad izmeklēšanas un speciālās izmeklēšanas darbības veiktas, kaut arī kriminālprocess vēl nav uzsākts. Šādas situācijas galvenokārt iespējamās tad, ja uz faktu par iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu tiek reaģēts, nevis vispirms informējot izmeklēšanas iestādes dežūrdaļu, bet gan policijas darbiniekiem savstarpēji sazinoties un reaģējot uz notikumu.

---

²⁶⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 22. decembra lēmums lietā Nr. SKK-472/2016.

²⁷⁰ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2011. gada 29. marta lēmums lietā Nr. SKK-147/2011.

Par apstākli, ka ir saņemta informācija par notikumu un ka ir jānodas uz notikuma vietu, izmeklētājam vai dežurējošajam izmeklētājam paziņo dežūrdaļa. Arī gadījumā, kad vēl nav skaidri zināms par nepieciešamību uzsākt kriminālprocesu, bet ir nepieciešams reaģēt un pārbaudīt saņemtās ziņas par iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, izmeklētājam paziņos dežūrdaļa. Šāda kārtība nostiprināta Ministru kabineta 2012. gada 20. marta noteikumu Nr. 190 „Noteikumi par notikumu reģistrēšanas kārtību un policijas reaģēšanas laiku” 1.1., 1.3., 2. un 3. punktā.²⁷¹

Pēc saņemtās informācijas pārbaudes atbilstoši likumā „Par policiju” noteiktajai kompetencei dežūrdaļai nekavējoties tiek paziņots, ka ir nepieciešams uzsākt kriminālprocesu. Mūsdienu tehnoloģiju apstākļos tas ir iespējams ļoti īsā laikā. Šādā gadījumā atbilstoši minēto noteikumu Nr. 190 7.1., 7.6. un 7.7. punktam vienotajā notikumu reģistrs tiek papildināts ar ierakstiem par pārbaudes rezultātiem, pieņemto lēmumu un turpmāko rīcību saistībā ar notikuma izskatīšanu, norādot iestādi un tās struktūrvienību, kas izskata notikuma materiālu.

Abos minētajos gadījumos pēc tam, kad tiek reaģēts uz notikumu un tiek konstatēts iemesls un pamats kriminālprocesa uzsākšanai, par to tiek nekavējoties paziņots izmeklēšanas iestādes dežūrdaļai, kura informāciju fiksē elektroniskajā notikumu žurnālā un reģistrē konkrēta kriminālprocesa uzsākšanas faktu, kā arī norāda konkrētu amatpersonu, kura šajā kriminālprocesā ir procesa virzītājs.

No Kriminālprocesa likuma 372. panta pirmās līdz trešās daļas izriet, ka kriminālprocesa uzsākšanas faktu dokumentē vai nu atsevišķā lēmumā par kriminālprocesa uzsākšanu, ko var pieņemt rezolūcijas veidā, vai arī neatliekamā gadījumā rezolūcijas veidā fiksē pirmās neatliekamās izmeklēšanas darbības protokolā.

Kriminālprocesa likuma 372. panta septītā daļa noteic, ka ziņas par uzsāktajiem kriminālprocesiem, konstatētajiem noziedzīgiem nodarījumiem, procesa virzītājiem, personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību, un cietušajiem reģistrē informācijas sistēmā. Informācijas sistēmā iekļaujamo ziņu apjomu, ziņu iekļaušanas, izmantošanas un dzēšanas kārtību, ziņu glabāšanas termiņus, kā arī institūcijas, kurām ir piešķirama piekļuve informācijas sistēmā iekļautajām ziņām, nosaka Ministru kabinets. Saskaņā ar minēto tiesību normu izdoti Ministru kabineta noteikumi²⁷², uz kuru pamata izveidota Kriminālprocesa informācijas sistēma. Atbilstoši minēto noteikumu 11.3. punktam šajā sistēmā norāda ziņas par procesa virzītāju. Proti, tiek norādīta konkrēta amatpersona, kura tiek pilnvarota veikt konkrētu kriminālprocesu.

---

²⁷¹ Ministru kabineta 2012. gada 20. marta noteikumi Nr. 190 „Noteikumi par notikumu reģistrēšanas kārtību un policijas reaģēšanas laiku”. Latvijas Vēstnesis, Nr. 47, 22.03.2012.

²⁷² Ministru kabineta 2010. gada 14. septembra noteikumi Nr. 850 „Kriminālprocesa informācijas sistēmas noteikumi”. Latvijas Vēstnesis, Nr. 148, 17.09.2010.

Situācijās, kad informācija par notikumu un tās pārbaudes rezultāti nav paziņoti dežūrdaļai, elektroniskajā notikumu žurnālā netiek fiksēts ne tikai pats notikuma fakts, bet arī tā pārbaudes rezultāti un turpmākā rīcība saistībā ar notikuma izskatīšanu, proti, konkrēta kriminālprocesa uzsākšana. Šādā gadījumā neviena izmeklēšanas iestādes amatpersona nevar iegūt procesa virzītāja pilnvaras, jo nav uzsākts kriminālprocess, kurā šīs pilnvaras īstenot. Attiecīgi šādā gadījumā, ja nav uzsākts kriminālprocess, tostarp neveicot atzīmi rezolūcijas veidā pirmās neatliekamas izmeklēšanas darbības protokolā, nevienai amatpersonai nevar tikt piešķirtas pilnvaras veikt Kriminālprocesa likumā noteiktās izmeklēšanas darbības.

Kriminālprocesa likuma 138. panta pirmā daļa noteic, ka izmeklēšanas darbības ir procesuālās darbības, kas vērstas uz ziņu iegūšanu vai jau iegūto ziņu pārbaudi konkrētajā kriminālprocesā. Savukārt minētā panta otrā daļa noteic, ka kriminālprocesa veikšanai pilnvarota amatpersona ir tiesīga izdarīt savu pilnvaru ietvaros tikai šajā likumā paredzētās izmeklēšanas darbības. Tiesību zinātnē, komentējot minēto pantu, norādīts, ka izmeklēšanas darbības var veikt tikai pēc kriminālprocesa uzsākšanas.²⁷³

Kriminālprocesa likuma 397. panta pirmā daļa noteic, ka pēc tam, kad pieņemts lēmums par kriminālprocesa uzsākšanu, procesa virzītājs veic šajā likumā paredzētās procesuālās darbības līdz brīdim, kad tiek noskaidrota persona, kura saucama pie kriminālatbildības, un savākti pietiekami pierādījumi kriminālprocesa nodošanai prokuroram kriminālvajāšanas uzsākšanai.

No minētā vispārīgi izriet, ka izmeklēšanas darbības iespējams veikt tikai tad, ja ir uzsākts kriminālprocess, jo tas ir priekšnosacījums, lai iegūtu pilnvarojumu veikt konkrētu kriminālprocesu.

Kriminālprocesa likuma 26. panta pirmā daļa noteic, ka pilnvaras veikt kriminālprocesu valsts vārdā ir tikai šajā likumā noteikto iestāžu amatpersonām, kurām tās piešķirtas sakarā ar šo personu ieņemamo amatu, iestādes vadītāja rīkojumu vai kriminālprocesa virzītāja lēmumu. Savukārt minētā panta otrajā daļā sniegts to kriminālprocesu veicošo amatpersonu uzskaitījums, kurām var būt pilnvarojums veikt konkrētu kriminālprocesu. Savukārt Kriminālprocesa likuma 31. panta otrās daļas 1. punktā noteikts, ka izmeklētāja tiešajam priekšniekam ir pienākums nodrošināt, lai viņam pakļautās amatpersonas savlaicīgi uzsāktu kriminālprocesu.

Praksē ir iespējamās tādas situācijas, kad informācija par notikumu, uz kuru jau faktiski ir reaģēts bez izmeklēšanas iestādes dežūrdaļas iesaistes un nefiksējot pieņemto lēmumu par turpmāko rīcību ar notikuma izskatīšanu, elektronisko notikumu žurnālā reģistrēta vairākas stundas pēc notikuma. Šādos apstākļos, ja arī pirmās neatliekamas izmeklēšanas darbības protokolā nav rezolūcija par kriminālprocesa uzsākšanu, atzīstams, ka sākotnējas un neatliekamas izmeklēšanas darbības

---

²⁷³ Meikališa Ā. Kriminālprocesa likuma 138. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 463. lpp.

veiktas pirms kriminālprocesa uzsākšanas. Respektīvi, šādā situācijā izmeklēšanas darbības izmeklēšanas iestādes amatpersonas veikušas ārpus konkrēta kriminālprocesa un bez atbilstoša pilnvarojuma saņemšanas.

Kā redzams no iepriekš aplūkotā tiesiskā regulējuma, likumdevējs pilnvaras veikt kriminālprocesu saista ar konkrētu kriminālprocesu un tā uzsākšanu. Turklāt aplūkotā normatīvo tiesību aktu sistēma nepārprotami nosaka procesuālo kārtību, kā izmeklēšanas iestādes amatpersona var tikt pilnvarota veikt kriminālprocesu. Proti, priekšnosacījums ir konkrēta kriminālprocesa uzsākšana. Tikai pēc kriminālprocesa uzsākšanas izmeklētāja tiešais priekšnieks var kādam no savā pakļautībā esošajiem izmeklētājiem piešķirt procesa virzītāja pilnvaras konkrētā kriminālprocesā, lai tālāk tiktu veikta izmeklēšana konkrētā kriminālprocesā. Senāts, vērtējot Kriminālprocesa likumā noteikto procesuālo darbību uzsākšanu pirms kriminālprocesa uzsākšanas, ir atzinis, ka nozīme var būt arī apstāklim, ka notikuma vietas apskate ir pabeigta pēc notikuma reģistrēšanas elektroniskā notikumu reģistra žurnālā.²⁷⁴

Ja konkrēts kriminālprocess nav uzsākts, neviena izmeklēšanas iestādes amatpersona nevar īstenot Kriminālprocesa likumā noteiktās pilnvaras veikt kriminālprocesu un veikt izmeklēšanas darbības. Tas novērš patvaļu un ierobežo Kriminālprocesa likumā noteikto procesuālo, tostarp ar pierādījumu iegūšanu un nostiprināšanu saistīto darbību veikšanu bez kriminālprocesa uzsākšanas. Izmeklēšanas darbību veikšana pirms kriminālprocesa uzsākšanas ir atzīstama par būtisku procesuālu defektu. Šādā gadījumā atzīstams, ka pirms kriminālprocesa uzsākšanas veiktajās izmeklēšanas darbībās ziņas par faktiem ieguvušas personas, kurām nebija tiesības tās veikt. Tādējādi iegūtās ziņas par faktiem šādā gadījumā atzīstamas par absolūti nepieļaujamām atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 2. punktam.

Kā viens no pierādījumu nepieļaujamības gadījumiem, kas noteikts Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 3. punktā, ir apstākļi, ka ziņas iegūtas, pieļaujot Kriminālprocesa likumā īpaši norādītos pārkāpumus, kas liedz konkrētā pierādījuma izmantošanu. Šīs apakšnodeļas turpinājumā tiks aplūkoti konkrēti no Kriminālprocesa likuma izrietoši gadījumi, kuros likumdevējs noteicis ierobežojumus konkrētu pierādījumu izmantošanai. Šādi gadījumi ir, piemēram, izmeklēšanas darbību veikšana izņēmuma gadījumos vai neatliekamības kārtībā, speciālo izmeklēšanas darbību veikšana atbilstoši to noteikumiem, kā arī gadījumi, kad ziņas par faktiem iegūtas, izmeklēšanas darbības veicot neatbilstoši to jēgai un mērķim.

Judikatūrā atzīts, ka Kriminālprocesa likuma normās jābūt tiešai norādei, ka konkrētais procesuālais pārkāpums izraisa pierādījumu nepieļaujamību un liedz konkrētā pierādījuma izmantošanu pierādīšanā. Nav pieļaujams Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 3. punktā

---

²⁷⁴ Sk. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 3. jūnija lēmuma lietā Nr. SKK-281/2022 7.1. punktu.

noteiktās normas saturu aizpildīt ar jebkādu procesuālo pārkāpumu.²⁷⁵ Minētā atziņa pausta situācijā, kad ziņas par faktiem iegūtas, pārkāpjot Kriminālprocesa likuma 158. panta trešajā daļā noteikto konfrontēšanas kārtību. Attiecīgi par Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 3. punkta pārkāpumu, kas izraisa pierādījumu absolūtu nepieļaujamību, var atzīt tikai šajā likumā konkrēti norādītos gadījumos.

Kā viens no nosacījumiem, kas attiecas uz šajā apakšnodaļā norādītajiem apstākļiem un ir pamats pierādījumu atzīšanai par nepieļaujamiem un to izslēgšanai no pierādījumu kopuma, ir Kriminālprocesa likumā noteiktās kārtības neievērošana par izmeklēšanas darbību veikšanu izņēmuma gadījumos vai neatliekamības kārtībā. Neskatoties uz to, ka klasiski pierādījumu pieļaujamības apstrīdēšana un izvērtēšana notiek tiesas sēdē, veicot pierādījumu pārbaudi, ar Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanos tajā tika iekļauts jauns aspekts, kas atsevišķos gadījumos izmeklēšanas tiesnesim vēl pirmstiesas kriminālprocesa laikā dod tiesības izvērtēt iegūto pierādījumu pieļaujamību.²⁷⁶

Kaut arī Kriminālprocesa likuma 163. panta otrajā *prim* daļā attiecībā uz apskates izdarīšanu izņēmuma gadījumā nav norādīts, ka izmeklēšanas tiesnesis veic izdarītās apskates tiesiskuma un pamatotības pārbaudi, kā arī lemj par iegūto pierādījumu pieļaujamību, tas saprotams, sistēmiski lasot Kriminālprocesa likuma 163. panta otro *prim* daļu, 170. panta trešo daļu, 180. panta piekto daļu, 209. panta otro daļu, kā arī 212. panta ceturto daļu un 214. panta otro daļu. Respektīvi, veicot izmeklēšanas darbību izņēmuma vai neatliekamības gadījumā, kontrolējot tās tiesiskumu un pamatotību, izmeklēšanas tiesnesis jau pirmstiesas kriminālprocesā var lemt par iegūto pierādījumu pieļaujamību, ja tiek konstatēts, ka izmeklēšanas darbība veikta prettiesiski.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa, izskatot pieteikumu lietā pret Latviju, ir vērtējusi neatliekamā gadījumā veiktas kratīšanas tiesiskumu atbilstoši Kriminālprocesa likuma 180. panta trešajai un piektajai daļai. Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka konkrētajā gadījumā lēmumā par kratīšanu tās neatliekamība tika pamatota vienīgi ar vispārīgu un formālu norādi, lai novērstu meklējamo pierādījumu iznīcināšanu, slēpšanu vai bojāšanu, bez jebkādu izvērstāku paskaidrojumu vai atsauci uz konkrētiem faktiem vai citām norādēm. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka no lietas materiāliem nebija izprotams, kas pamatoja lēmumā par kratīšanu norādīto neatliekamību. Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsvēra, ka jebkura kratīšana, kas attiecas uz žurnālistam piederošu datu glabātavu, portatīvo datoru, ārējo cieto disku, atmiņas karšu un zibatmiņu izņemšanu, vienmēr raisa jautājumu par to, ka žurnālista tiesības uz vārda brīvību, t.sk., avota aizsardzība un pieeja šādai informācijai jātiek aizsargātai, nodrošinot pietiekamas un adekvātas garantijas pret policijas darbiniekiem piešķirto tiesību ļaunprātīgu izmantošanu. Kaut arī izmeklēšanas tiesnesis nekavējoties

²⁷⁵ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 8. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-95/2020.

²⁷⁶ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. 2010, 125. lpp.

tika iesaistīts pēckontroles pārbaudē, Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka izmeklēšanas tiesnesis nav spējis nodrošināt, ka izmeklēšanas intereses pierādījumu iegūšanā būtu pietiekamas, lai vienlaikus ignorētu sabiedrības intereses par žurnālista tiesību uz vārda brīvību aizsardzību, kā arī informācijas avota aizsardzību un aizsardzību pret žurnālista pētījuma materiāla nodošanu. Izmeklēšanas tiesnesim šādā gadījumā ir pienākums veikt nepieciešamo konfliktējošo interešu izvērtēšanu, kas konkrētajā gadījumā netika izpildīts.²⁷⁷

Izmeklēšanas tiesneša veiktā pēckontrole ir saistīta ar efektīvu veiktās izmeklēšanas darbības tiesiskumu un pamatotību. Jo lielāks ir ar likumu aizsargāto interešu apjoms, kas aizskarts ar neatliekamības kārtībā veiktu izmeklēšanas darbību, jo rūpīgāk vērtējams šīs procesuālās darbības tiesiskums, it īpaši tās samērīgums. Izmeklēšanas tiesnesis savas kompetences ietvaros, nodrošinot pamattiesību ievērošanu pirmstiesas kriminālprocesā, vērtē samēru starp iejaušanos personas pamattiesībās un izmeklēšanas interesēm.

Atsevišķas konkrētas aizliegtās metodes un to pielietošana kā procesuāla defekta ietekme uz iegūto pierādījumu izmantošanu pierādīšanā ir noteiktas Kriminālprocesa likumā. Lai gan vispārīgi aizliegtās metodes un to pielietošanas sekas ir noteiktas Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 1. punktā, likumdevējs Kriminālprocesa likumā ir uzsvēris konkrētus gadījumus un noteiktas aizliegtās metodes, kuras nav pieļaujamas veicot izmeklēšanas un speciālās izmeklēšanas darbības.

Kā viens no šādiem gadījumiem ir personas uzskūšana. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 225. panta trešajā daļā noteikto, veicot speciālo izmeklēšanas eksperimentu, personas rīcību aizliegts provocēt, kā arī ietekmēt ar vardarbību, draudiem, šantāžu vai izmantot tās bezpalīdzības stāvokli. Augstākā tiesa ir vērtējusi situāciju, kurā apsūdzētās personas tikai apelācijas instances tiesā ir norādījušas, ka speciālajā izmeklēšanas eksperimentā tika provocētas iegādāties narkotiskās vielas. Augstākā tiesa, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas paustajām atziņām, tostarp norādīja, ka speciālo izmeklēšanas metožu un slēpto metožu izmantošana pati par sevi nevar pārkāpt tiesības uz taisnīgu tiesu un, ņemot vērā kūdīšanas bīstamību, kas var rasties, pielietojot šādas metodes, to izmantošanai ir jānosaka skaidras robežas.²⁷⁸

Speciālo izmeklēšanas darbību var veikt tikai pret personu, par kuras noziedzīgo darbību jau ir informācija. Šādā gadījumā baumas vai nepārbaudāma informācija nebūtu atzīstama par pietiekamu.²⁷⁹ Lai pārbaudītu, vai apsūdzētais speciālā izmeklēšanas eksperimenta laikā nav uzskūdīts izdarīt noziedzīgo darbību, ir būtiski konstatēt un izvērtēt trīs kritērijus – 1) iemeslus, kuru dēļ tika nolemts veikt speciālo operāciju; 2) cik lielā mērā eksperimenta veicēji piedalījušies noziedzīga

²⁷⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 73469/10 Nagla v. Latvia 99.-101. punkts.

²⁷⁸ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 7. augusta lēmums lietā Nr. SKK-303/2015.

²⁷⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 5. februāra sprieduma lietā Nr. 74420/01 Ramanauskas v. Lithuania 67. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 1. jūnija sprieduma lietā Nr. 10071/04 Malininas v. Lithuania 36. punkts.

nodarījuma izdarīšanā; un 3) kāds ir pret apsūdzēto pielietotais uzskūdišanas vai spiediena veids. Konstatējot uzskūdišanas faktu, visi iegūtie pierādījumi jāatzīst par nepieļaujamiem. Tāpat arī apsūdzētā atzīšanās nevar ietekmēt uzskūdišanas faktu, jo šādā situācijā atzīšanās nav uzskatāma par pierādījumu, uz kā varētu pamatot apsūdzētā vainu. Šādā gadījumā apsūdzības pierādījumiem jāatbilst ļoti augstam standartam, lai apgalvojumus, ka notikusi uzskūdišana, varētu pārliecinoši oponent, tas ir, apsūdzības pierādījumu standarts šādā gadījumā uzliek par pienākumu, lai tie būtu skaidri un pārliecinoši, nevis tikai klievē saprātīgas šaubas.²⁸⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka pierādījumu pieļaujamības, tostarp veida, kādā tikuši iegūti pierādījumi, vai pierādījumi iegūti policijas uzskūdišanas rezultātā, izvērtējums ietilpst tiesību uz taisnīgu tiesu saturā.²⁸¹ No minētā izriet, ka uzskūdišana ir viens no apstākļiem, kas ir šķērslis to izmantošanai un pamats šādā veidā iegūtu ziņu izslēgšanai no pierādījumu kopuma.

Augstākā tiesa ir atzinusi par neefektīvu apelācijas instances tiesas veiktu speciālā izmeklēšanas eksperimenta pēckontroli apstākļos, kad tas pret apsūdzēto noziedzīgas darbības kontroles ietvaros kriminālprocesā ir veikts divas reizes. Senāts atzina, ka tiesas pēckontroli, tajā skaitā arī pierādījumu galīgo novērtējumu veic tiesa, kas iztiesā krimināllietu pēc būtības. Senāts norādīja, ka tiesa nav vērtējusi, kāpēc situācijā, kad pirmstiesas kriminālprocesā atzīts, ka speciālais izmeklēšanas eksperiments ir pabeigts, nepieciešams veikt vēl vienu eksperimentu. Senāts konstatēja, ka tiesa nav izvērtējusi noziedzīgas darbības kontroles un speciālo izmeklēšanas eksperimentu ietvaros veikto darbību būtību un saturu, ņemot vērā policijas darbinieku iesniegtajos ierosinājumos norādīto par vienotu noziedzīgu nodarījumu. Tādējādi tika atzīts, ka konkrētajā lietā tiesas pēckontrole nav bijusi efektīva.²⁸²

Kā redzams no aplūkotās lietas, ir būtiski novērtēt, vai ir pamatota atkārtota speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšana, ja no krimināllietas materiālos esoša pārskata par pirmā speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu izriet, ka eksperiments ir pabeigts. Šādos apstākļos ir nepieciešams vērtēt, vai atkārtota eksperimenta veikšana ir nepieciešama. Lietā otra speciālā izmeklēšanas eksperimenta apstākļi bija pamats, lai personas darbības kvalificētu kā patstāvīgu noziedzīgu nodarījumu. Savukārt krimināllietā esošā ierosinājuma par speciālās izmeklēšanas darbības – noziedzīgas darbības kontroles – veikšanu pamatojumā tika norādīts, ka konstatēts vienots ar narkotisko/psihotropo vielu realizāciju lielā apmērā saistīts noziedzīgs nodarījums. Otra speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšana šādos apstākļos radīja mākslīgu pamatojumu, lai pie faktiski vienota noziedzīga nodarījuma konstatācijas personas darbības nepamatoti kvalificētu kā vairākus

---

²⁸⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 5. februāra sprieduma lietā Nr. 74420/01 Ramanauskas v. Lithuania 54.-60. punkts; Sk. arī Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 7. augusta lēmumu lietā Nr. SKK-303/2015.

²⁸¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 8. janvāra sprieduma lietā Nr. 25282/07 Baltins v. Latvia 47. punkts.

²⁸² Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 6. novembra lēmuma lietā Nr. SKK-410/2020 8.4. punkts.

patstāvīgus noziedzīgus nodarījumus. Šāda situācija izraisa nepamatotu apsūdzētās personas stāvokļa pasliktināšanu.

Augstākā tiesa ir vērtējusi situāciju, kurā atbilstoši izmeklēšanas tiesneša lēmumam speciālais izmeklēšanas eksperiments apstiprināts pret personu A. Savukārt šajā eksperimentā tika iesaistīta persona B. Augstākā tiesa konstatēja, ka apelācijas instances tiesa nav izvērtējusi, vai ierosinājums par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu saturēja ziņas, kas varētu būt par pamatu minētās speciālās izmeklēšanas darbības veikšanai pret personu B. Minētajiem apstākļiem ir būtiska nozīme, lai izvērtētu, vai persona B likumīgi iesaistīts speciālajā izmeklēšanas eksperimentā un šī eksperimenta rezultātā iegūtie pierādījumi ir izmantojami viņa vainīguma pamatošanā. Turklāt apelācijas instances tiesa nebija izvērtējusi, vai minētā speciālā izmeklēšanas darbība vispār tika veikta pret personu A, pret kuru uzsākto speciālo izmeklēšanas eksperimentu izmeklēšanas tiesnese atzinusi par pamatotu.²⁸³

Minētajos apstākļos, vērtējot speciālā izmeklēšanas eksperimenta rezultātā iegūto pierādījumu pieļaujamību, sistēmiski būtu piemērojamas Kriminālprocesa likuma 214. panta otrajā daļā noteiktās tiesiskās sekas. Proti, ja izmeklēšanas darbība nebija pamatota vai tika veikta prettiesiski, tiesnesis lemj par iegūto pierādījumu pieļaujamību un par rīcību ar izņemtajiem priekšmetiem. Atzīmējams, lai gan minētās procesuālās sekas attiecas uz pēckontroli un tādiem gadījumiem, kad speciālā izmeklēšanas darbība veikta neatliekamā gadījumā, likumdevējs nav noteicis citādas procesuālās sekas speciālās izmeklēšanas darbībās pieļautiem defektiem.

Aplūkotajā situācijā speciālais izmeklēšanas eksperiments, kaut arī tika apstiprināts pret personu A, tika veikts pret personu B. Šādā situācijā tiesai, vērtējot pierādījumu pieļaujamību, skatot krimināllietu pēc būtības, nāktos atzīt, ka pret personu B speciālā izmeklēšanas darbība veikta prettiesiski. Šādā gadījumā nevar tikt atzīts, ka pieļauts vien tāds procesuāls defekts ziņu par faktiem iegūšanā, kas būtu vērtējams atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. panta trešajai daļai.

Speciālo izmeklēšanas darbību veikšanai ir strikti priekšnosacījumi, jo to rezultātā notiek pietiekami būtiska iejaukšanās darbībā iesaistītās personas tiesībās uz privāto dzīvi. Konstatējot, ka speciālā izmeklēšanas darbība veikta prettiesiski, iegūto pierādījumu ierobežota pieļaujamība nevar iestāties. Citiem vārdiem, likumdevējs ir izslēdzis pārkāpuma būtiskuma vērtēšanas jautājumu un ir noteicis pieļauto procesuālo defektu sekas. Šādā gadījumā iegūtie pierādījumi taisnīguma atjaunošanas nolūkā atzīstami par absolūti nepieļaujamiem. Turklāt šādu defektu gadījumā pierādījumu atzīšana par ierobežoti pieļaujamiem aplūkotajā situācijā dotu nepareizu signālu šo izmeklēšanas darbību veicējiem par pārkāpuma būtību un tā sekām. Tādējādi gadījumā, ja speciālās

---

²⁸³ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2019. gada 30. aprīļa lēmuma lietā Nr. SKK-36/2019 5.4. punkts.

izmeklēšanas darbības veiktas nepamatoti vai prettiesiski, to rezultātā gūtie pierādījumi būtu atzīstami par absolūti nepieļaujamiem.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 127. panta ceturrtās daļas 1. teikumu, ja krimināllietā kā pierādījumu izmanto šā panta trešajā daļā minētās ziņas, tai pievieno uzziņu par to, kura iestāde, kad un uz kādu laika periodu akceptējusi operatīvās darbības pasākumu veikšanu. Šajā sakarā Augstākā tiesa ir vērtējusi, vai ir ievēroti Operatīvās darbības likuma 15. panta pirmās un trešās daļas un 22. panta pirmās un trešās daļas nosacījumi. Operatīvo eksperimentu, lai noskaidrotu personas rīcību un tās motivāciju, var veikt vienīgi pret konkrētu personu, pret kuru tiek veikta operatīvā izstrāde, un tikai gadījumā, ja par šo personu ir informācija, kas dod pamatu turēt šo personu aizdomās par noziedzīga nodarījuma gatavošanu vai izdarīšanu. Konkrētajā lietā operatīvais eksperiments tika akceptēts pret personu A, bet faktiski veikts pret personu B. No tā izriet, ka pirms operatīvā eksperimenta veikšanas operatīvā izstrāde Operatīvās darbības likuma 22. panta trešās daļas izpratnē attiecībā pret B nebija veikta un līdz ar to nekādas ziņas, kas dotu pamatu turēt B aizdomās par noziedzīga nodarījuma gatavošanu vai izdarīšanu, netika iegūtas.²⁸⁴

Aizstāvis var vērst tiesas uzmanību uz apstākli, ka apsūdzētie veiktajā operatīvajā eksperimentā iesaistīti nelikumīgi. Ja aizstāvis ir norādījis uz šādu apstākli, tiesai ir pienākums izvērtēt aizstāvja argumentus par to, ka apsūdzētie operatīvajā eksperimentā iesaistīti nelikumīgi un līdz ar to eksperimenta laikā iegūtie pierādījumi nav izmantojami viņu vainīguma pierādīšanā.²⁸⁵ Tiesai, lai atzītu, ka lietā esošie pierādījumi ir pieļaujami, tie būtu jāvērtē. Turklāt tam būtu jānotiek neatkarīgi no aizstāvja paustiem apsvērumiem. Likumā noteiktā ziņas par faktiem iegūšanas kārtība tāpat strikti paredz aizliegtu metožu un paņēmieni izmantošanu. Tādējādi nelikumīga personu iesaistīšana operatīvajā eksperimentā padara pierādījumus par absolūti nepieļaujamiem viņu vainīguma pierādīšanā.

Jebkura operatīvā eksperimenta nepieciešams priekšnosacījums ir personas procesuālais statuss – persona, pret kuru uzsākta operatīvā izstrāde. Savukārt uzsākt operatīvo izstrādi iespējams tikai pret konkrētu personu, turklāt tikai tajā gadījumā, ja par šo personu ir informācija, kas dod pamatu turēt šo personu aizdomās par noziedzīga nodarījuma gatavošanu vai izdarīšanu.²⁸⁶

Augstākā tiesa ir konstatējusi, ka tiesa, kas skatīja lietu pēc būtības, nav izvērtējusi aizstāves argumentus par to, ka, pamatojoties uz šādu akceptu, personas iesaistīšana operatīvajā eksperimentā notikusi pretrunā ar Operatīvās darbības likuma 15. panta pirmās daļas un 22. panta pirmās un trešās daļas nosacījumiem. No šiem nosacījumiem izriet, ka operatīvo eksperimentu, lai noskaidrotu

---

²⁸⁴ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 11. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-133/2015.

²⁸⁵ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 7. augusta lēmums lietā Nr. SKK-303/2015. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas spriedumi un lēmumi 2015. Rīga: Tiesu namu aģentūra 2016, K-125, K-133. lpp.

²⁸⁶ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 28. aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-46/2015.

personas rīcību un tās motivāciju, var veikt vienīgi pret konkrētu personu, attiecībā uz kuru tiek veikta operatīvā izstrāde, turklāt tikai tajā gadījumā, ja par šo personu ir informācija, kas dod pamatu turēt šo personu aizdomās par noziedzīga nodarījuma gatavošanu vai izdarīšanu. Ievērojot to, ka operatīvais eksperiments tika akceptēts uz nenoskaidrotu personu, pamatojoties vienīgi uz šīs personas iespējamo rīcību, ir acīmredzami, ka pirms operatīvā eksperimenta veikšanas operatīvā izstrāde Operatīvās darbības likuma 22. panta trešās daļas izpratnē attiecībā pret personu nebija veikta un līdz ar to nekādas ziņas, kas dotu pamatu turēt personu aizdomās par noziedzīga nodarījuma gatavošanu vai izdarīšanu, netika iegūtas.²⁸⁷ Augstākā tiesa ir norādījusi, ja operatīvais eksperiments tiek veikts pret personu, pret kuru nenotiek operatīvā izstrāde, ir būtiska nozīme, lai izvērtētu vai apsūdzētais operatīvajā eksperimentā iesaistīts likumīgi un līdz ar to – vai operatīvā eksperimenta laikā iegūtās ziņas ir izmantojamas viņa vainīguma pierādīšanā.²⁸⁸

Lai pret personu veiktu operatīvo darbību, pret viņu ir jāveic operatīvā izstrāde un jābūt noskaidrotai informācijai, kas dod pamatu personu turēt aizdomās par noziedzīga nodarījuma gatavošanu vai izdarīšanu. Turklāt tiesību zinātnē saistībā ar operatīvās izstrādes veikšanu vērsta uzmanība uz konkrētas personas statusa saturu, proti, identificējošo datu daudzumu, kā vienu no variantiem atzīmējot personu, kurai noskaidroti dati atbilstīgi tam, lai izsniegtu personas apliecināšanu dokumentu ar vārdu, uzvārdu, dzimšanas gadu, datumu, vietu u. tml., un kā otru personu, kuras datus varēs noskaidrot pēc tās aizturēšanas vai papildus veiktiem operatīvās darbības pasākumiem, taču šie identificējošie dati nav vispārīgi, bet ir konkrēti, turklāt tādi, pēc kuriem, personu aizturot, tās saistība ar veiktajām prettiesiskajām darbībām tiks pierādīta.²⁸⁹ Likumdevējs Kriminālprocesa likuma sistēmā šī likuma 130. panta otrās daļas 3. punktu ir attiecinājis uz konkrētiem gadījumiem. Kriminālprocesa likuma 138. panta otrā daļa noteic, ka kriminālprocesa veikšanai pilnvarota amatpersona ir tiesīga izdarīt savu pilnvaru ietvaros tikai šajā likumā paredzētas izmeklēšanas darbības. Tādā veidā likumdevējs nosaka stingrus nosacījumus, liedzot ziņas par faktiem iegūt cita veida pasākumos, kas nav nostiprināti Kriminālprocesa likumā.

Vienlaikus rodas jautājums, vai likumdevējs pieļauj Kriminālprocesa likumā noteiktās izmeklēšanas darbības veikt un ziņas par faktiem iegūt neatbilstoši to jēgai un mērķim. Atbilde, domājams, ir noliedzoša, jo krimināltiesisko attiecību noregulējums panākams taisnīgā procesā. Kā piemērs šādai situācijai ir turpmāk norādītais kasācijas kārtībā vērtējais gadījums.

Augstākā tiesa ir vērtējusi situāciju, kurā apelācijas instances tiesa apsūdzētā vainīguma konstatēšanai izmantojusi citos kriminālprocesos sniegtas liecinieku liecības. Pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 190. panta piekto daļu, procesa virzītājs no citām krimināllietām ieguvis

²⁸⁷ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 28. aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-46/2015.

²⁸⁸ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 11. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-133/2015.

²⁸⁹ Lieljuksis A. Operatīvās darbības tiesiskās un praktiskās problēmas. Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte, 2021, 188. lpp.

liecinieku nopratināšanas protokolus kā dokumentus. Šie liecinieki tāpat pirmstiesas kriminālprocesā un arī pirmās un apelācijas instances tiesas sēdē netika nopratināti. Lietā tika atzīts, ka no Kriminālprocesa likuma 190. panta piektās daļas satura izriet, ka šādā veidā iegūst kriminālprocesam nozīmīgu dokumentu vai priekšmetu. Kriminālprocesa likuma 190. pantā minētais jēdziens „nozīmīgs dokuments” nav attiecināms uz liecinieka nopratināšanas protokolu. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 131. panta pirmo daļu par pierādījumu kriminālprocesā var būt ziņas par faktiem, ko savā liecībā pratināšanas vai aptaujas laikā sniedz persona par kriminālprocesā pierādāmajiem apstākļiem un ar tiem saistītajiem faktiem un palīgfactiem. Ņemot vērā, ka šie liecinieki konkrētajā kriminālprocesā netika nopratināti, viņu nopratināšanas protokolus, kurus pirmstiesas procesa virzītājs ieguva Kriminālprocesa likuma 190. panta kārtībā kā lietā nozīmīgus dokumentus, nebija pamata atzīt par liecībām Kriminālprocesā likuma 131. panta pirmās daļas izpratnē. No Kriminālprocesa likuma 501. panta izriet, ka liecībai jābūt sniegtai konkrētajā kriminālprocesā. Citos kriminālprocesos sniegtās liecības, nopratināšanas protokolu kopijas, kas pievienotas konkrētajam kriminālprocesam kā lietā nozīmīgs dokuments, nav uzskatāmas par personas konkrētajā kriminālprocesā agrāk sniegtu liecību.²⁹⁰

Kriminālprocesa likumā ir noteikti izņēmuma gadījumi, kad iespējams kā pierādījumus konkrētā kriminālprocesā izmantot citos kriminālprocesos iegūtas ziņas par faktiem. Taču šādā gadījumā stingri ievērojami noteikto izņēmumu nosacījumi un mērķi. No cita kriminālprocesa materiāliem Kriminālprocesa likuma 190. panta piektās daļas kārtībā iegūts liecinieka nopratināšanas protokols nav uzskatāms par liecību, kuru liecinieks būtu sniedzis konkrētajā kriminālprocesā. Ir pretēji Kriminālprocesa likuma 190. panta piektās daļas jēgai un mērķim cita kriminālprocesa materiālos esošu liecinieka nopratināšanas protokolu uzskatīt par dokumentu Kriminālprocesa likuma 135. panta izpratnē. Turklāt šādā veidā tiek novērsta procesuāla problēma, kas var rasties ar nopratināto personu procesuālajiem statusiem. Proti, personas kā liecinieka statusā citā kriminālprocesā sniegtu liecību izmantošanu citā procesā, kurā viņa īsteno aizstāvību.

Turklāt atbilstoši Kriminālprocesa likuma 374. panta pirmajai daļai no kriminālprocesa uzsākšanas brīža visus ar šo procesu saistītos dokumentus glabā vienkopus krimināllietā. Minētos dokumentus no tās drīkst izņemt tikai uz lēmuma pamata un saskaņā ar šā likuma normām. Tādējādi Kriminālprocesa likuma 190. panta piektās daļas kārtībā no cita kriminālprocesa materiāliem iegūtas liecinieku nopratināšanas protokolu kopijas nav uzskatāmas par šo personu liecībām, kas iegūtas konkrētajā kriminālprocesā, un līdz ar to atzīstamas par absolūti nepieļaujāmām.

Prakses gadījumi acīmredzami norāda uz to, ka notiek situācijas, kurās pilnvaras veikt izmeklēšanas darbības būtībā izmantotas pretēji kriminālprocesa mērķim, jo nav ievērota veiktās

---

²⁹⁰ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 28. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-348/2016.

izmeklēšanas darbības jēga un mērķis. Šāda rīcība konstatējama situācijās, kad objekta pārmeklēšana jeb kratīšana tiek noformēta kā apskate. Aplūkoti gadījumi un to procesuālās sekas tiek vērtētas Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 4. punkta tvērumā kā kriminālprocesa pamatprincipu pārkāpums.

Likumdevējs Kriminālprocesa likumā nav noteicis procesuālās sekas tādiem gadījumiem, kad ziņas par faktiem iegūtas procesuālā darbībā, kas veikta neatbilstoši tās jēgai un mērķim, bet netiek skarti kriminālprocesa pamatprincipi. Šāds gadījums nav atzīstams par tādu, kad būtu iespējams piemērot Kriminālprocesa likuma 130. panta trešajā daļā noteiktās sekas, kas attiecas uz ierobežoti pieļaujamiem pierādījumiem. Izmeklēšanas darbību veikšana neatbilstoši to jēgai un mērķim ir pretēja taisnīgam procesam, tā neatbilst likumības principam un arī patvaļas aizliegumam. Tādēļ minēto procesuālo defektu nevar atzīt par nebūtisku.

Šādos apstākļos ir secināms, ka ir nepieciešams Kriminālprocesa likumā precīzi noteikt procesuālās sekas tādiem gadījumiem, kad ziņas par faktiem iegūtas izmeklēšanas darbībā, kas veikta pretēji tās jēgai un mērķim. Tādējādi tiek ieteikts papildināt Kriminālprocesa likuma 138. panta otro daļu ar 2. teikumu šādā redakcijā: „Ja izmeklēšanas darbība veikta neatbilstoši tās jēgai un mērķim, lemjams par iegūto ziņu par faktiem pieļaujamību pierādīšanā”.

Pirmstiesas kriminālprocesā minēto institūtu būtu iespējams iedarbināt sūdzības par kriminālprocesu veicošās amatpersonas rīcību ietvaros. Attiecīgi šādā gadījumā kompetence lemt par apstākļiem, kas veido izmeklēšanas darbības iespējamu atkāpi no tās jēgas un mērķa, būtu uzraugošajam prokuroram. Šādu procesuālo defektu konstatācija agrīnā pirmstiesas kriminālprocesā dotu iespēju tos novērst, piemēram, iegūstot ziņas par faktiem atkārtoti. Šādā veidā tiktu novērsts risks procesa taisnīgumam. Ja minētie apstākļi netiek novērsti pirmstiesas kriminālprocesā, minētos apstrīdēto izmeklēšanas darbību apstākļus vērtētu tiesa.

Pārdomas raisa cita kriminālprocesa materiālos esošu ziņu par faktiem pieļaujamība izmantošanai pierādīšanā gadījumā, ja notikusi kriminālprocesa sadalīšana atbilstoši Kriminālprocesa likuma 391. pantam. Sākotnēji uzsāktajā kriminālprocesā tika veikta vesela virkne izmeklēšanas darbību, t.sk., liecinieku nopratināšanas, tad no tā tika izdalīts kriminālprocess. Izdalītajā kriminālprocesā atrodas arī sākotnējā kriminālprocesa laikā veikto liecinieku pratināšanu protokolu kopijas.

Augstākā tiesa ir vērtējusi iepriekš norādītos apstākļus. Aizstāvis, atsaucoties uz lietā Nr. SKK-348/2016 paustajām atziņām, iebilda, ka citā kriminālprocesā sniegtās liecības (nopratināšanas protokolu kopijas) atzīstamas par nepieļaujamām pierādīšanā. Savukārt Augstākā tiesa norādīja, ka šāda atsauce ir nevietā. Liecinieki tika nopratināti kriminālprocesā, kas vēlāk tika sadalīts. Izdalītajam kriminālprocesam tika pievienotas nopratināšanas protokolu kopijas, kas tika nolasītas. Augstākās tiesas ieskatā, liecinieku liecības nolasītas atbilstoši Kriminālprocesa likuma

501. pantam.²⁹¹ Šādas atziņas Augstākā tiesa atkārtoja arī lēmumā lietā Nr. SKK-579/2017.²⁹² Nosacījums tam, lai sadalītā kriminālprocesa materiālos esošās ziņas par faktiem būtu izmantojamas pierādīšanā citā kriminālprocesā, ir tas, lai kriminālprocess tiktu sadalīts atbilstoši Kriminālprocesa likuma 391. panta nosacījumiem.²⁹³ Kriminālprocesu izdalīšana no sākotnējā kriminālprocesa, kurā veiktas atsevišķas nopratināšanas, nav uzskatāma par šķērslī, kas liegtu izdalītajā kriminālprocesā izmantot liecības, kas iegūtas sākotnējā procesā pirms to sadalīšanas. Kriminālprocesa sadalīšana ir izņēmuma gadījums, kurā procesu saistība ir acīmredzama un tajā nav pamats uzskatīt, ka ziņas par faktiem iegūtas izmeklēšanas darbībās, kas veiktas pretēji to jēgai un mērķim. Tādējādi nav pamata kriminālprocesu to sadalīšanas gadījumā uzskatīt par citu kriminālprocesu un šķērslī tajā esošo liecinošās personas liecību izmantošanai izdalītajā kriminālprocesā.

2.2. Kriminālprocesa principu nozīme pierādījumu pieļaujamības izvērtēšanā

Tiesību zinātnē atzīts, ka mūsdienu kriminālās justīcijas sistēmas izveidotas ne tikai tādēļ, lai nodrošinātu aptverošu faktu noskaidrošanas iespēju, bet arī tādēļ, lai pasargātu personu, kurām ir tiesības uz aizstāvību, cietušo un liecinieku pamattiesības. Uz kriminālprocesu attiecināmās personu individuālās tiesības sevī ietver tostarp tiesības uz personas cieņas ievērošanu, aizsardzību pret fiziska spēka pielietošanu un spīdzināšanu, tiesības sevi neinkriminēt, tiesības uz personas un īpašuma privātumu jeb neaizskaramību. Par cik šīs tiesības nonāk pretrunā ar iestāžu veiktu ziņu par faktiem iegūšanu, tās regulāri tiek pakļautas riskam tikt apdraudētas un neievērotas.²⁹⁴

Kriminālprocesa pamatprincipi noteikti Kriminālprocesa likuma 6. līdz 25. pantā. Taču ne visi pamatprincipi attiecas uz ziņu par faktiem iegūšanu. Uz ziņu par faktiem iegūšanu galvenokārt attiecas Kriminālprocesa likuma 10. pantā noteiktais kriminālprocesuālās imunitātes princips, 11. pantā noteiktais kriminālprocesā lietojamās valodas princips, 12. pantā noteiktais cilvēktiesību garantēšanas princips, 13. pantā noteiktais spīdzināšanas un pazemošanas aizlieguma princips, 15. pantā noteiktais tiesību uz taisnīgu tiesu princips, 16. pantā noteiktais kriminālprocesa objektīvas norises princips, 19. pantā noteiktais nevainīguma prezumpcijas princips, kā arī 20. pantā noteiktais tiesību uz aizstāvību princips.

Atsevišķi kriminālprocesa pamatprincipi ir nostiprināti arī Satversmē un Eiropas Cilvēktiesību konvencijā, un tādējādi ir ar pamattiesību raksturu. Kriminālprocesa pamatprincipi

---

²⁹¹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 15. decembra lēmums lietā Nr. SKK-684/2016.

²⁹² Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017. gada 23. novembra lēmums lietā Nr. SKK-579/2017.

²⁹³ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 5. novembra lēmums lietā Nr. SKK-459/2018.

²⁹⁴ Gless S., Richter T. Do Exclusionary Rules Ensure a Fair Trial? A Comparative Perspective on Evidentiary Rules. Cham: Springer Nature, 2019, p. 2. Pieejams: <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/23097> [aplūkots 16.08.2022.].

veido vienotu sistēmu un to saturs ir savstarpēji papildinošs. Promocijas darba turpinājumā sniegtais principu izpaušmes iedalījums nav jāuztver izsmeloši, jo var atšķirties no konkrētas lietas vai situācijas apstākļiem.

Promocijas darba turpinājumā uz ziņu par faktiem iegūšanu un nostiprināšanu attiecināmie kriminālprocesa pamatprincipi apkopoti secīgi atbilstoši Kriminālprocesa likuma 10.-20. pantā nostiprinātajam uzskaitījumam. Kriminālprocesa pamatprincipu ievērošana, iegūstot un nostiprinot pierādīšanai nepieciešamās ziņas par faktiem, garantē taisnīga kriminālprocesa norisi, kā arī kriminālprocesa mērķa sasniegšanu. Turpmāk paustās atziņas, attīstoties aplūkojamo pamatprincipu saturam un to piemērošanai praksē, var mainīties un pilnveidoties, tādēļ tās nebūtu uztveramas kā izsmelošs uz pierādījumu pieļaujamību attiecināmo principu satura izpaušmes izklāsts.

Kriminālprocesa pamatprincipu ievērošana rada balansu starp valsts un sabiedrības interesēm saukt pie kriminālatbildības noziedzīgus nodarījumus izdarījušās personas un apsūdzēto interesi par viņu vainīgumu vai nevainīgumu lemt taisnīgā un likumam atbilstošā procesā. To ievērošana tāpat novērš varas ļaunprātīgas izmantošanas riskus, patvaļas iespējamību un būtībā garantē kriminālprocesa mērķa sasniegšanu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa krimināllietās ar Eiropas Cilvēktiesību konvenciju garantēto pamatbrīvību pārkāpumus pierādījumu iegūšanā un nostiprināšanā vērtē kopsakarā ar tās 6. panta 1. punktā nostiprinātajām tiesībām uz taisnīgu tiesu un nosaka, vai šādā veidā iegūtu pierādījumu izmantošana ir ietekmējusi procesa taisnīgumu kopumā. Procesā taisnīgumu kopumā ietekmē arī procesā iesaistīto personu tiesību īstenošanas līdzvērtīgos apstākļos jeb pušu līdztiesības principa ievērošana, nolēmuma tiesiskums un pamatotība, kā arī likumam neatbilstošā veidā iegūtu un nostiprinātu ziņu par faktiem izmantošana tiesas nolēmuma pamatošanā.

Kriminālprocesa likuma 15. pantā nostiprinātā tiesību uz taisnīgu tiesu principa nozīme izpaužas ne tikai kā taisnīga procesa norise, iegūstot un nostiprinot pierādīšanai nepieciešamās ziņas par faktiem. Kā vēl viens šī principa izpaušmes elements ir taisnīgs process kā tāds, kas ietver arī tādu aspektu kā pierādījumu pārbaude. Ņemot vērā, ka pierādījumu pārbaude ir saistīta ar iegūto ziņu par faktiem izmantošanas nodrošināšanu, šis princips kā no ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas, tā arī to pārbaudes aspekta aplūkots promocijas darba turpinājumā, atsevišķā nodaļā.²⁹⁵ No kriminālprocesa pamatprincipiem, tiesībām uz taisnīgu tiesu un tiesībām uz aizstāvību izrietošs aspekts, kas saistīts ar šo tiesību praktisku īstenošanu ir pušu līdztiesība. Pušu līdztiesība ir saistīta gan ar pierādījumu iegūšanu un nostiprināšanu, gan arī ar iespēju krimināllietas iztiesāšanā praktiski un efektīvi iesaistīties pirmstiesas kriminālprocesā savāko pierādījumu pārbaudē, lai īstenotu aizstāvības pozīciju.

---

²⁹⁵ Par to plašāk sk. promocijas darba 3. nodaļu „Pierādījumu pārbaude kā taisnīgas tiesas elements”.

2.2.1. Kriminālprocesuālā imunitāte

Kriminālprocesuālās imunitātes nosacījumi ir nostiprināti Kriminālprocesa likuma 8. nodaļā, kas izvirza šīs imunitātes pamatu, veidus, kā arī no tās izrietošos ierobežojumus un kritērijus, kā respektējama šī imunitāte, iegūstot krimināllietai nepieciešamās ziņas par faktiem. Atzīmējams, ka vairāki kriminālprocesuālās imunitātes aspekti ir saistīti arī ar citiem kriminālprocesa pamatprincipiem un to ievērošanu, piemēram, cilvēktiesību garantēšanu un tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību, nevainīguma prezumpciju un tiesībām uz aizstāvību. Tādēļ šajā promocijas darba nodaļā minētie piemēri ir attiecināmi arī uz nupat minētajiem pamatprincipiem. Šajā nodaļā ietvertie nosacījumi tāpat attiecas uz pierādīšanas teorijā izvirzītajiem apsvērumiem par citiem apstākļiem, kurus būtiski ievērot ziņu par faktiem procesuālai izmantošanai pierādījumu statusā.

Kriminālprocesuālās imunitātes juridisko pamatu likumdevējs ir nostiprinājis Kriminālprocesa likuma 116. panta pirmajā daļā, atbilstoši kurai to veido šis likums, citi likumi un starptautiskie līgumi. Kriminālprocesuālā imunitāte personai, informācijai vai vietai izvirza noteiktu tiesisko statusu, kā arī garantē personai tiesības pilnīgi vai daļēji nepildīt kriminālprocesuālo pienākumu vai veikt noteiktas izmeklēšanas darbības.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 116. panta otrās daļas attiecīgajiem punktiem kriminālprocesuālā imunitāte, kas dod personai tiesības nepildīt kriminālprocesuālo pienākumu, var izrietēt no viņas ar Satversmi vai starptautiskajiem līgumiem noteiktās krimināltiesiskās imunitātes; amata vai profesijas; statusa konkrētā kriminālprocesā vai arī radniecības. Minētā panta trešajā daļā noteikta kriminālprocesuālā imunitāte, kas attiecas uz informāciju, kurai var būt ierobežota piekļuve, tā arī konkrēta iegūšanas vai pieprasīšanas kārtība. Proti, šāda informācija kā patstāvīgi veidi ir valsts noslēpums; profesionālais noslēpums; komercnoslēpums un arī privātās dzīves noslēpums. Savukārt norādītā panta trešā daļa uzsver starptautiskos līgumos noteiktu vietas tiesisko statusu, kas ierobežo amatpersonas tiesības iekļūt šādā vietā un izdarīt tur izmeklēšanas darbības.

Kriminālprocesa imunitātes mērķis ir aizsargāt konkrētu tās baudošo objektu – personu, informāciju vai telpu – un pilnībā vai noteiktā daļā ierobežot šī aizsargājamā objekta iesaisti kriminālprocesā, pret to vērst kriminālprocesuālas darbības, ierobežot tā pakļaušanu kriminālprocesuālam pienākumam. Gadījumos, kad imunitāte nav absolūta, ir jāievēro likumā noteiktā kārtība tās atcelšanai. Tikai pēc imunitātes atcelšanas iespējams attiecīgo ar to aizsargāto objektu pakļaut kriminālprocesam, veikt izmeklēšanas darbības un iegūt ziņas par faktiem. Ja imunitāte nav likumā noteiktajā kārtībā atcelta, taču ar objektu, kuru imunitāte aizsargā, veiktas izmeklēšanas darbības, atzīstams, ka nav ievērota objektam no kriminālprocesuālās imunitātes izrietošā aizsardzība un iejaukšanās notikusi nepamatoti. Minētais izraisa nepieciešamību vērtēt procesuālā defekta sekas uz iegūto ziņu par faktiem izmantošanu pierādīšanā.

Kriminālprocesa likuma 117. pantā ir nostiprinātas kriminālprocesuālās imunitātes izpausmes un to ietekme uz kriminālprocesa veikšanu. Šī panta pirmā daļa noteic, ka kriminālprocesuālā imunitāte dod personai dažāda līmeņa priekšrocības kriminālprocesuālā pienākuma pildīšanā, proti: 1) pilnīgi atbrīvo personu no pienākuma piedalīties kriminālprocesā; 2) nosaka īpašu kārtību personas saukšanai pie kriminālatbildības; 3) aizliedz vai ierobežo piespiedu līdzekļu piemērošanu personai vai nosaka īpašu kārtību attiecībā uz to; 4) aizliedz vai ierobežo personas sakaru līdzekļu un korespondences kontroli; 5) atbrīvo personu no liecību sniegšanas pilnībā vai kādā daļā; 6) nosaka īpašu kārtību dokumentu izņemšanai. Šī panta otrā daļa noteic, ka telpu īpašais tiesiskais statuss: 1) pilnīgi izslēdz iekļūšanu un izmeklēšanas darbību izdarīšanu šajās telpās; 2) nosaka īpašu kārtību, kādā saņemama atļauja iekļūšanai un izmeklēšanas darbību izdarīšanai šajās telpās; 3) ierobežo šajās telpās apskatāmos un izņemamos objektus.

Uz ziņu par faktiem iegūšanu un nostiprināšanu attiecas šī panta pirmās daļas 1., 4., 5. un 6. punkts, kā arī otrā daļa. Šie nosacījumi, konstatējot ar kriminālprocesuālo imunitāti aizsargājamu objektu, izvirza specifiskus nosacījumus, kas precizē un konkretizē vispārīgajos izmeklēšanas darbību nosacījumos noteikto kārtību. Piemēram, nosaka īpašu veidu, kā procesā iespējams iesaistīt konkrētu personu, kā iegūstama konkrēta informācija, tostarp kādā apjomā un ietvaros, kā noteiktā telpā iespējams veikt izmeklēšanas darbības.

Minētie nosacījumi kriminālprocesa veicošajai amatpersonai uzliek par pienākumu stingri ievērot Kriminālprocesa likumā noteikto imunitāti un tās apjomu, jo saskaņā ar to mainās veids, kādā personu iesaista kriminālprocesā, jo viņa var pilnībā vai daļēji tikt atbrīvota no piedalīšanās kriminālprocesā.

Kā viens no piemēriem kriminālprocesuālajai imunitātei ir Saeimas locekļa imunitāte, ko noteic Kriminālprocesa likuma 120. panta pirmā daļa. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka Satversmes 5. pantā noteikto Saeimas deputāta tiesisko statusu papildina arī citas tiesības, kuras tieši norādītas citās Satversmes normās, piemēram, kratīšanas un apcietināšanas ierobežojums (Satversmes 29. pants), kriminālprocesuālā imunitāte (Satversmes 30. pants), tiesības atteikties no liecību došanas (Satversmes 31. pants).²⁹⁶

Par personas iesaisti kriminālprocesā atzīmējama arī Kriminālprocesa likuma 110. panta trešās daļas 2. punktā noteiktā situācija, kas paredz liecinieka tiesības neliecināt pret sevi un saviem tuviniekiem. Lielākajā daļā gadījumu liecinieki, kas tiek pratināti, visticamāk, par šādu likumā ietvertu nosacījumu, kas viņus atbrīvo no sevi un savus tuviniekus inkriminējošu liecību sniegšanas, nav informēti. Tādējādi pamatoti saskaņā ar šī panta otro daļu lieciniekam pirms dalības pratināšanā

---

²⁹⁶ Satversmes tiesas 2019. gada 23. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-08-01 11. punkts.

vai aptaujā ir tiesības no kriminālprocesu veicošās amatpersonas saņemt saprotamu informāciju par savām tiesībām.

Informēšana par tiesībām neliecināt pret sevi un saviem tuviniekiem kā juridiski, tā arī cilvēciski ir svarīga, kad kā liecinieks tiek pratināts personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ģimenes loceklis. Ja lieciniekam procesuālo darbību veicošā amatpersona apzināti pilnībā un saprotami neizskaidro viņa tiesības, liecinieks, protams, vaļširdīgi stresa apstākļos vai pat zem psiholoģiska spiediena policijas darbiniekam var visu sev zināmo izstāstīt. Taču tajā pašā laikā liecinieks šādā gadījumā var arī neliecināt.

Šādā situācijā ir vērtējams, ja liecinieks liecības sniedzis, nebūdamas informēts par savām tiesībām neliecināt pret sevi un savu tuvinieku, vai iegūtās liecības būtu pieļaujamas. Šis aspekts ir cieši saistīts ar cilvēka morāli un ētiku. Būtu pilnīgi pretēji vispārpieņemtai morālei likt lieciniekam liecināt gan pret sevi, gan arī saviem tuviniekiem. Tādēļ nepaziņošana lieciniekam, ka viņam ir tiesības neliecināt noteiktā daļā, būtu atzīstama par negodprātīgu un pat atsevišķos gadījumos amorālu.

Apzināta Kriminālprocesa likumā noteikto liecinieka tiesību neliecināt pret sevi un saviem tuviniekiem noklusēšana būtu vērtējama kā procesuāls defekts ziņu par faktiem iegūšanā, kas dod pamatu lemt par iegūto liecību izmantošanas pieļaujamību. Papildus tam šādā gadījumā būtu vērtējams, vai pret pratināmo personu pielietotā taktika ir atzīstama par pieļaujamu, jo būtībā padara Kriminālprocesa likuma 110. panta trešās daļas 2. punktā noteiktās tiesības par deklaratīvām. Proti, liedzot personai šīs tiesības īstenot, zūd to būtība.

Personas, kurai faktiski ir tiesības uz aizstāvību tiesības klusēt primāri ir saistītas ar nevainīguma prezumpcijas un tiesību uz aizstāvību īstenošanu un ievērošanu, tādēļ tās tiks vērtētas promocijas darba turpinājumā, atsevišķā nodaļā.²⁹⁷

Attiecībā uz pieeju informācijai, kas atrodas pie trešajām personām, kompetentajam ziņu ieguves subjektam ir jāņem vērā arī citos likumos noteiktā kārtība, kas regulē šādas informācijas iegūšanu vai pieprasīšanu. Piemēram, ievērojot Pacientu tiesību likuma²⁹⁸ 10. panta piektās daļas 6. punktā noteikto kārtību, ka pēc rakstveida pieprasījuma un ārstniecības iestādes vadītāja rakstveida atļaujas saņemšanas informāciju par pacientu ne vēlāk kā piecu darbdienu laikā pēc pieprasījuma saņemšanas sniedz šādām personām un institūcijām – tiesai, prokuratūrai, policijai, kā arī pirmstiesas izmeklēšanas iestādei – likumā noteikto funkciju veikšanai. Minētais vispārīgi noteikts arī Kriminālprocesa likuma 121. panta ceturtajā daļā.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 121. panta piekto daļu pirmstiesas procesā pieprasīt no kredītiestādēm vai finanšu iestādēm to rīcībā esošās neizpaužamās ziņas vai dokumentus, kuri satur

²⁹⁷ Par to plašāk sk. promocijas darba 2.2.6. nodaļu „Nevainīguma prezumpcija”.

²⁹⁸ Pacientu tiesību likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 205, 30.12.2009.

šādas ziņas, drīkst tikai ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Kredītiestāžu likuma²⁹⁹ 63. panta pirmās daļas 4. un 6. punkts noteic, ka kredītiestādes rīcībā esošās neizpaužamās ziņas valsts institūcijai, valsts amatpersonai vai citai iestādei un amatpersonai sniedzamas šajā likumā noteiktajā kārtībā šādos gadījumos un šādā apjomā: 4) procesa virzītājam – atbilstoši Kriminālprocesa likumā noteiktajam; 6) operatīvās darbības subjektiem – atbilstoši Operatīvās darbības likumā noteiktajam. Šādas kārtības ietveršana Kriminālprocesa likuma 8. nodaļā norāda, ka uz šo informāciju attiecina imunitāti un tādējādi šīs kārtības neievērošana ir pamats atzīt iegūtās ziņas par faktiem par absolūti nepieļaujamām.

Pietiekami būtisks ar izmeklēšanas darbību veikšanu saistīts kriminālprocesuālās imunitātes aspekts ir izmeklēšanas darbību veikšana ar zvērinātiem advokātiem³⁰⁰. Kriminālprocesa likuma 122. panta pirmajā daļā noteikts, ka nav atļauts: 1) pratināt advokātu kā liecinieku par faktiem, kas viņam kļuvuši zināmi, sniedzot juridisko palīdzību jebkādā formā; 2) kontrolēt, veikt apskati vai izņemt dokumentus, kurus advokāts sastādījis, vai korespondenci, kuru viņš saņēmis vai nosūtījis, sniedzot juridisko palīdzību, kā arī izdarīt kratīšanu, lai atrastu un izņemtu šādu korespondenci un dokumentus; 3) kontrolēt advokāta juridiskās palīdzības sniegšanai izmantojamās informācijas sistēmas un sakaru līdzekļus, noņemt informāciju no tiem un iejaukties to darbībā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa advokāta un klienta saziņas konfidencialitāti atzīst par būtisku praktiskas un efektīvas juridiskās palīdzības nodrošināšanas elementu. Citiem vārdiem, nav iespējams sniegt praktisku un efektīvu juridisko palīdzību un tādā veidā līdzdarboties taisnīga procesa nodrošināšanā, ja netiek garantēta advokāta kā juridiskās palīdzības sniedzēja neaizskaramība un viņam uzticētā profesionālā noslēpuma aizsardzība. Advokāta profesionālā noslēpuma aizsardzība aizsargā pret nepamatotu valsts iejaukšanos un tādā veidā šī imunitāte palīdz nodrošināt tiesības uz aizstāvību un tiesības juridisko palīdzību, kas nostiprinātas Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „c” apakšpunktā.

Advokāta un klienta starpā pastāvošās uzticības attiecības nav absolūtas. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka ierobežojumiem šo attiecību īstenošanā jābūt tādiem, kas nekavē efektīvu juridiskās palīdzības sniegšanu, uz ko personai ar tiesībām uz aizstāvību ir tiesības. Neskatoties uz iespējamām grūtībām vai ierobežojumiem, no tiesībām uz aizstāvību izrietošajām tiesībām uz juridisko palīdzību ir piešķirta tāda nozīme, ka tās ir jāievēro visos apstākļos.³⁰¹

---

²⁹⁹ Kredītiestāžu likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 163, 24.10.1995.

³⁰⁰ Kulmanis O. Kriminālprocesa pamatprincipu pārkāpumu ietekme uz pierādījumu pieļaujamību. Grām.: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: dažādu tiesību nozaru perspektīva. Latvijas Universitātes 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 144.-150. lpp.

³⁰¹ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012. gada 24. aprīļa sprieduma lietā Nr. 34184/03 Gennadiy Medvedev v. Russia 35. punktu; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 21272/03 Sakhnovskiy v. Russia 102. punktu.

Kratīšanas izdarīšana zvērinātu advokātu birojā neapšaubāmi aizskar zvērināta advokāta profesionālo noslēpumu, kura pamatā ir advokāta un klienta starpā pastāvošā uzticība. Turklāt nepieciešamība aizsargāt šādu profesionālo noslēpumu ir cieši saistīta un izriet no advokāta un klienta starpā pastāvošajām attiecībām un pēdējā tiesībām sevi neapsūdzēt. Proti, nebūtu pieļaujams, ka tiesību aizsargājošās iestādes kriminālprocesā personas vainīgumu cenšas pierādīt ar tādiem pierādījumiem, kas iegūti no zvērināta advokāta prakses vietas, vienlaikus nenodrošinot atbilstošas procesuālās garantijas, t.sk., atbilstošu personu klātbūtni.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa, izvērtējot kratīšanas norisi un tās atbilstību nacionālajām tiesībām un Eiropas Cilvēktiesību konvencijā noteiktajām tiesībām, nosaka, vai nacionālās tiesības un to praktiska piemērošana nodrošina adekvātas un efektīvas garantijas pret kriminālprocesu veicošo amatpersonu tiesību ļaunprātīgu izmantošanu un patvaļu.³⁰² Eiropas Cilvēktiesību konvencija neliedz nacionālajām tiesību aizsardzības iestādēm veikt kratīšanas advokātu biros,³⁰³ ja tiek nodrošinātas pienācīgas garantijas³⁰⁴, piemēram, Zvērinātu advokātu padomes pārstāvja klātbūtne kratīšanā,³⁰⁵ kas izriet no šīs konvencijas 8. pantā noteiktajām tiesībām³⁰⁶.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā judikatūrā jau izsenis uzsvērusi, ka gadījumā, ja kratīšana tiek veikta zvērinātu advokātu birojā, tad tai būtu jānotiek neatkarīga novērotāja klātbūtnē, lai nodrošinātu, ka netiek nepamatoti izņemti tādi materiāli, uz kuriem attiecas profesionālais noslēpums.³⁰⁷ Ja šādas neatkarīgas personas klātbūtne tiek nodrošināta, nav pamata iebilst, ka nav nodrošinātas adekvātas garantijas profesionālā noslēpuma aizsardzībai.³⁰⁸

Neskatoties uz to, ka kratīšanas laikā tiek nodrošināta neatkarīgas personas klātbūtne, to nevar uzskatīt par efektīvu, ja vienlaicīgi tiek veikta gan dokumentu, gan arī elektronisko datu kratīšana. Tādejādi, ņemot vērā, ka kontroli un uzraudzību nodrošinošā neatkarīgā persona ir aizņemta, uzraugot dokumentu kratīšanu, viņa nespēj pienācīgi nodrošināt vienlaicīgi notiekošo elektronisko datu kratīšanu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka tika nepienācīgi nodrošinātas procesuālās garantijas, kas paredzētas, lai novērstu policijas darbinieku tiesību ļaunprātīgu izmantošanu un patvaļu, kā arī lai aizsargātu advokāta profesionālo noslēpumu, kas tika aizskarts elektronisko datu

---

³⁰² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 16. aprīļa sprieduma lietā Nr. 37971/97 *Stes Colas Est and Others v. France* 48. punkts

³⁰³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 12323/11 *Michaud v. France* 117. punkts.

³⁰⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 43757/05 *Xavier Da Silveira v. France* 37. punkts.

³⁰⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 24. jūlija sprieduma lietā Nr. 18603/03 *Andre and Another v. France* 42. punkts.

³⁰⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2003. gada 25. februāra sprieduma lietā Nr. 51772/99 *Roemen and Schmit v. Luxembourg* 64. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 27. aprīļa sprieduma lietā Nr. 73607/13 *Sommer v. Germany* 56. punkts.

³⁰⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1992. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 13710/88 *Niemietz v. Germany* 37. punkts.

³⁰⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 19. septembra lēmums lietā Nr. 62002/00 *Tamosius v. The United Kingdom*.

kratīšanas laikā.³⁰⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsver, ka šāda iejaukšanās pārkāpj Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantu, izņemot gadījumu, ja tā notikusi „saskaņā ar likumu”, tā vērsta uz kādu no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. panta otrajā punktā norādīta legītimā mērķa sasniegšanu, un papildus ir nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā.³¹⁰

Ir svarīgi nodrošināt zvērināta advokāta profesionālā noslēpuma aizsardzību. Gadījumos, kad zvērināts advokāts un viņa prakses vieta tiek pakļauta kratīšanai, advokāta profesionālā noslēpuma statuss un advokāta-klienta attiecību konfidencialitāte uzliek par pienākumu, lai tā notiktu, nodrošinot Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā norādītās no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas izrietošās procesuālās garantijas.

Ar grozījumiem Kriminālprocesa likumā, kas spēkā stājās 2022. gada 3. novembrī, šis likums papildināts ar jaunu 184.¹ pantu „Kratīšana advokāta darba vietā, dzīvesvietā vai transportlīdzeklī”. Minētā panta pirmajā daļā ietverts advokāta pienākums procesuālās darbības laikā vai ne vēlāk kā 24 stundu laikā pēc tās pabeigšanas norādīt uz to, ka kratīšanā atrastie, izņemtie objekti satur profesionālo noslēpumu. Papildus tam minētā tiesību normā ietverts nosacījums, ka gadījumā, ja advokāts uz apstākļiem par profesionālo noslēpumu nenorāda, kratīšanā izņemtā informācija nav atzīstama par aizsargātu profesionālo noslēpumu.

Saistībā ar minēto tiesisko regulējumu, kad tiek pieņemts informāciju neatzīt par aizsargājamu profesionālo noslēpumu, atzīmējamas divas ar pierādījumu pieļaujamību saistītas nianšes.

Pirmā ir saistīta ar imunitāti aizsargājamu ziņu iegūšanas kārtību. Tiesību zinātnē pamatoti norādīts, ka sarežģīta ir ziņu, kurām noteikta imunitāte, iegūšanas un nostiprināšanas procedūra, kas sastāv no vairākiem posmiem. Tās sākotnējā posmā tiek iegūta informācija pirmskontroles īstenošanai. Lai piekļūtu ziņām, kam ir imunitāte, ir nepieciešama pietiekami plaša sākotnējā informācija par izmeklējamu noziedzīgo nodarījumu. No šādas informācijas izdara secinājumus par ar imunitāti aizsargāto ziņu atrašanās vietu un to nozīmi noziedzīga nodarījuma pierādīšanā. Minētajam jābūt fiksētam krimināllietas materiālos.³¹¹ Šāda kārtība un priekšnosacījumi ar imunitāti aizsargātu ziņu iegūšanai izslēdz to pašmērķīgu iegūšanu. Vienlaikus šo priekšnosacījumu izpilde nodrošina, ka iejaukšanās ir nepieciešama kriminālprocesa mērķa sasniegšanai un arī samērīga.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa judikatūrā uzsvērtās procesuālās garantijas un kratīšanas zvērinātu birojā likumību iespējams nodrošināt tikai tad, ja jau sākotnēji procesa virzītājs ierosinājumā par kratīšanas izdarīšanu norāda, ka to plānots veikt zvērināta advokāta prakses vietā. Ja šādi apstākļi

³⁰⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 16. oktobra sprieduma lietā Nr. 74336/01 Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria 63., 66. punkts.

³¹⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 7. jūlija sprieduma lietā Nr. 28005/12 M.N. and Others v. San Marino 71. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 27. aprīļa sprieduma lietā Nr. 73607/13 Sommer v. Germany 49. punkts.

³¹¹ Baumanis J. Ceļā uz kriminālprocesa mērķi jeb kriminoloģiskie gēni. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2018, 177.-178. lpp.

netiek norādīti, izmeklēšanas tiesnesis pirmsskolas ietvaros nevar pilnīgi izvērtēt gan kratīšanas kā iekļaušanās nepieciešamību un apjomu, gan arī tās samērīgumu. Būtībā apstākļi, ka ierosinājumā nav norādīts kratīšanas nepieciešamības pamatojums, izslēdz iespēju pieņemt pamatotu lēmumu par kratīšanu. Šādā gadījumā arī kratīšanas izdarīšanas laikā konstatēta nepieciešamība nenovērš un neattaisno lēmumā par kratīšanu pastāvošos trūkumus. Pierādījumu meklēšana uz labu laimi ir nepieļaujama.

Otra nianse ir saistīta ar kārtību, kādā tiek noteikts, vai informācija ir aizsargājams profesionālais noslēpums. Kriminālprocesa likuma 122. panta otrajā daļā ir noteikts gadījums, kuram iestājoties, noteikta advokāta rīcībā esoša informācija netiek pasargāta kā profesionālais noslēpums. Proti, situācijā, kad pret advokātu tiek vērsts pieņēmums par iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Šādā gadījumā ar izmeklējamo noziedzīgo nodarījumu saistītā informācija kriminālprocesuālo imunitāti nebauda. Principā šādā gadījumā ir iespējama dažādu ar pierādījumu iegūšanu saistītu procesuālo darbību, tostarp arī kratīšanas izdarīšana. Taču apstākļi, ka advokāts ar izmeklēšanu nesadarbojas, pats par sevi neatceļ šai informācijai ar Kriminālprocesa likuma 121. panta pirmās daļas 2. punktu, 122. panta pirmo daļu noteikto imunitāti. Būtībā tādā veidā tiek apiets šī likuma 184.¹ panta trešajā daļā ietvertais nosacījums, ka šādas informācijas apskate var notikt vien uz izmeklēšanas tiesneša lēmuma pamata. No minētā izriet, ka šī likuma 184.¹ panta pirmās daļas 2. teikumā ietvertais nosacījums advokāta profesionālā noslēpuma imunitātes atcelšanai neatbilst šī likuma sistēmai, imunitātes principam, kā arī ir apsverams, vai valsts ar šādu regulējumu nodrošina ar Satversmes 92. panta 4. teikumu un 96. pantu noteiktās tiesības.

Kriminālprocesa likuma 122. panta otrajā daļā ir skaidri noteikts gadījums, kad un kādā apjomā advokāta rīcībā esoša informācija netiek aizsargāta ar imunitāti. Pārējos gadījumos imunitāte ir prezumējama. Lai novērstu neskaidrību par informācijas imunitāti, kas izņemta pie advokāta veiktas kratīšanas laikā, arī uz to būtu attiecināmi minētā likuma 184.¹ panta trešās daļas pēdējā teikumā noteiktais pirmsskolas mehānisms. Apstākļi, ka izmeklēšanas darbībām tiek pakļauts zvērināts advokāts, ir nepārprotams signāls tam, ka var tikt skarta tāda informācija, kas atzīstama par profesionālo noslēpumu.³¹² Šādu materiālu iegūšana izmeklēšanas darbībās ir atzīstama par iekļaušanos profesionālajā noslēpumā un tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību. Bez tam, šādā gadījumā ir jāņem vērā kratīšanas apjoms un robežas, kas ir izšķiroši, lai noteiktu, vai iekļaušanās bija nepieciešama.³¹³ Minētā sakarā ir būtiski atzīmēt, ka iekļaušanās nepieciešamība šādā gadījumā galvenokārt attiecas un vērtējama saistībā ar tādu materiālu izņemšanu, kas neattiecas uz konkrētā kriminālprocesā izmeklējamo un pierādāmo apstākļu pamatošanu. Kriminālprocesuālā imunitāte

---

³¹² Sal. sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 71064/12 Močuļskis v. Latvia 40. punktu.

³¹³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 71064/12 Močuļskis v. Latvia 48. punkts.

vienmēr aizsargā to profesionālā noslēpuma daļu, kas uz konkrētu pret advokātu ierosinātu kriminālprocesu neattiecas.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka nav šķēršļu veikt kratīšanu un izņemt tādu materiālu, uz ko neattiecas advokāta-klienta privilēģija.³¹⁴ Pie apstākļa, ka advokāts, iespējams, izdarījis vai iesaistījies saskaņā ar Krimināllikumu sodāmās darbībās, nenozīmē, ka visai viņa rīcībā esošajai informācijai kā profesionālajam noslēpumam automātiski zūd kriminālprocesuālā imunitāte. Kriminālprocesuālā imunitāte nevar tikt izmantota, lai pasargātu personas, kuras, iespējams, izdarījušas noziedzīgu nodarījumu.

Tiesu praksē³¹⁵ Kriminālprocesa likuma 122. panta otrā daļa piemērota situācijā, kad advokāte mēģinājusi cietumā ienest narkotiskās vielas, tās paslēpjot lietas materiālos. Tiesa nekonstatēja, ka starp apsūdzēto un liecinieku būtu pastāvējušas advokāta un klienta attiecības.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir uzsvērusi – apstākļi, ka persona nav norādījusi piezīmes par konfidenciālas informācijas izņemšanu, nav attiecināms, jo izmeklēšanas iestādei bija zināms, ka kratīšanai pakļauts zvērināts advokāts.³¹⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka tās informācijas daļas izņemšana, kas uz kriminālprocesu neattiecas un kas tiek aizsargāta ar advokāta profesionālo noslēpumu, nav samērīga. Šādas informācijas izņemšana pati par sevi ir atzīstama par iejaukšanos ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantu garantētajās tiesībās. Valstij ir nepieciešams garantēt tādu aizsardzības līdzekļus, kas ļauj nodalīt izņemto un ar profesionālo noslēpumu aizsargāto informāciju no tās, kura ir attiecināma un nepieciešama kriminālprocesam.³¹⁷

Kriminālprocesuālās imunitātes mērķis ir novērst situācijas, kad izmeklēšanas iestādes iegūst no advokāta ziņas par faktiem pret klienta gribu, attiecīgi tiesību uz aizstāvību gadījumā garantē arī klientam kā personai ar tiesībām uz aizstāvību piemītošās nevainīguma prezumpcijas ievērošanu.

Augstākā tiesa ir vērtējusi advokāta liecību izmantošanas pierādīšanā likumību situācijā, kad advokāts liecības sniedzis kā cietušā pārstāvis. Apsūdzētā aizstāvis lietā iebildis, ka liecības ir nepieļaujams pierādījums un nav izmantojamas pierādīšanā, jo iegūts, pārkāpjot Kriminālprocesa likuma 122. panta pirmās daļas 1. punktu un Advokatūras likuma 6. panta trešās daļas 2. punktu. Kasācijas instances tiesa atzina, ka kasatora minētajās tiesību normās nostiprināts advokāta imunitātes institūts, atbilstoši kuram nav atļauts pratināt advokātu kā liecinieku par faktiem, kas viņam kļuvuši zināmi, sniedzot juridisko palīdzību jebkādā formā. Advokāta imunitātes mērķis ir aizsargāt klienta noslēpumu, kas tam kļuvis zināms, sniedzot juridisko palīdzību. Senāts norādīja, ka

---

³¹⁴ Sal. sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 26. marta lēmuma lietā Nr. 43154/10 *Daktaras v. Lithuania* 66. punktu.

³¹⁵ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2018. gada 21. novembra spriedums lietā Nr. 11088207916.

³¹⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 71064/12 *Močuļskis v. Latvia* 52. punkts.

³¹⁷ Turpat, 42., 52., 54. punkts.

izskatāmajā lietā advokāts bija pilnvarots cietušā vārdā iesniegt policijā iesniegumu par apsūdzētā prettiesiskajām darbībām. Tādējādi, sniedzot liecības kriminālprocesā, advokāts ir darbojies cietušā interesēs un ar viņa piekrišanu.³¹⁸ Advokāta kā cietušā pārstāvja iesnieguma par kriminālprocesa uzsākšanu kā pieļaujamas liecības izmantošana pierādīšanā arī atzīta tiesu praksē.³¹⁹

Atzīmējams, ka advokāta imunitāte, kas ierobežo advokātu kā juridiskās palīdzības sniedzēju pratināšanu, nodrošina advokāta neatkarību un viņa rīcībā no klienta iegūtās informācijas neaizskaramību. Kā jau tika atzīmēts iepriekš, šī institūta būtība ir aizsargāt to informāciju, ko persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir uzticējusi aizstāvim. Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā nostiprināts, ka advokāta-klienta profesionālā noslēpuma aizsardzība izriet no personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesībām neliecināt pret sevi, kas uzliek tiesību aizsardzības iestādēm par pienākumu pierādījumus kriminālprocesā iegūt tādā veidā, kas nav saistīts ar piespiešanas un apspiešanas metožu izmantošanu, kas ir pretējas personas gribai.³²⁰

Kriminālprocesa likums un Advokatūras likums³²¹, garantējot advokāta neatkarību, nevainīguma prezumpciju, liedz tiesību aizsardzības iestādēm jebkādā veidā iejaukties un piespiedu kārtā, izmantojot kriminālprocesuālo pienākumu un procesuālās darbības, aizskart advokāta profesionālo noslēpumu. Aizstāvja pratināšana kā metode, kuras mērķis ir iegūt klientu inkriminējošu informāciju, ir prettiesiska. Tiesību aizsardzības iestādēm šādā gadījumā ziņas par faktiem pret personu vērstā pieņēmuma pamatošanai ir jāiegūst citos, Kriminālprocesa likumam atbilstošos veidos, un neiejaucoties ar imunitāti aizsargātajā profesionālajā noslēpumā.

Arī tiesību uz aizstāvību īstenošanas gadījumā pastāv iespēja, ka pēc klienta norādījuma un gribas, no kuras izriet viņa vēlēšanās izmantot tiesības uz sadarbību, aizstāvis var tiesību aizsardzības iestādēm sniegt ar imunitāti aizsargāto informāciju. Šādos apstākļos ir svarīgi, ka persona ar tiesībām uz aizstāvību apzinās savu rīcību un sevi inkriminējošus pierādījumus aizstāvim ļauj sniegt labprātīgi, lai īstenotu tiesības uz sadarbību. Turklāt šādā gadījumā ir būtiski, ka aizstāvis nav personiski ieinteresēts konkrēti šādā lietas virzībā un iznākumā. Ja persona ar tiesībām uz aizstāvību ir nolēmusi sadarboties un ka aizstāvim uzticētā un viņu inkriminējošā informācija būtu nododama tiesību aizsardzības iestādēm, atzīstams, ka imunitāte ir atcelta un nepastāv šķēršļi šo ziņu par faktiem izmantošanai pierādīšanā.

Savukārt gadījumā, kad advokāts jebkādā formā sniedz juridisko palīdzību cietušajam kriminālprocesā, ziņas par faktiem, kas ir ar imunitāti aizsargāts profesionālais noslēpums, nebūs klientu inkriminējošas. Cietušais savas tiesības, ievērojot Kriminālprocesa likuma 97. panta septītajā

³¹⁸ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 29. septembra lēmuma lietā Nr. SKK-97/2020 11.4. punkts.

³¹⁹ Sk. Zemgales apgabaltiesas 2019. gada 30. maija spriedums krimināllietā Nr. 11905011114.

³²⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 24. jūlija sprieduma lietā Nr. 18603/03 André and Another v. France 41. punkts.

³²¹ Advokatūras likums. Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, Nr. 28, 19.08.1993.

daļā noteikto, īsteno paša izraudzītajā apjomā. Tātad informācija tiesību aizsardzības iestādēm galvenokārt tiks sniegta paša cietušā interesēs un ar viņu saskaņojot. Proti, aizsargātā profesionālā noslēpuma atklāšana palīdzētu tiesību aizsardzības iestādēm noskaidrot izmeklējamā noziedzīgā nodarījuma apstākļus, kas tiešā veidā sekmētu kriminālprocesa mērķa sasniegšanu un cietušā tiesību uz kompensāciju īstenošanu. Lai gan cietušajam par atteikšanos liecināt ir paredzēta atbildība,³²² tas nenozīmē, ka šo pienākumu var attiecināt uz cietušā juridiskās palīdzības sniedzēju. Liecību sniegšanai ir personisks raksturs. Juridiskās palīdzības sniedzēja rīcība, liecinot vai citā veidā sniedzot ziņas par faktiem kriminālprocesā, ir saistītas ar cietušā gribu. Tādēļ arī šādā gadījumā, ja cietušais nolemj, ka advokātam uzticēto ar profesionālo noslēpumu aizsargāto informāciju ir nepieciešams sniegt tiesību aizsardzības iestādēm, ir pamats atzīt, ka imunitāte ir atcelta un nepastāv šķēršļu šo ziņu par faktiem izmantošanai pierādīšanā.

2.2.2. Kriminālprocesā lietojamā valoda

Valodas principa ievērošana nodrošina iespēju īstenot pārējos kriminālprocesa pamatprincipus. Tādēļ valodas principa pārkāpums nereti var būt saistīts ar cita kriminālprocesa pamatprincipa pārkāpumu. Šajā apakšnodaļā tiks aplūkotas valodas principa saturs un izpausmes, kas ir saistītas ar pierādījumu iegūšanu un to pārbaudi.

Kriminālprocesā lietojamās valodas princips noteikts Kriminālprocesa likuma 11. pantā. Šis princips nosaka divas valodas principa izpausmes. Pirmā attiecas uz kriminālprocesā iesaistītās personas tiesībām saņemt procesā pieņemto dokumentu tulkojumu. Otrā attiecas uz personas tiesībām saņemt tulka palīdzību un procesā lietot valodu, kuru viņa prot.

Arī Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „a” apakšpunkts garantē personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesības kriminālprocesā informāciju saņemt valodā, kuru viņa prot. Turklāt šī punkta „e” apakšpunktā noteikts, ka kriminālnoziedzīgumā apsūdzētai personai ir minimālas tiesības uz bezmaksas tulka pakalpojumiem, ja viņš nesaprot tiesā lietoto valodu vai nerunā tajā. Arī Eiropas Savienības likumdevējs ir pieņēmis normatīvos aktus, lai nostiprinātu tiesības uz tulkojumu kriminālprocesā. Minētie normatīvie tiesību akti un to piemērošanas prakse tiks aplūkota šīs nodaļas turpinājumā.

Valodas princips attiecas uz kriminālprocesā iesaistīto personu un ļauj viņai procesā piedalīties un savas tiesības īstenot valodā, kuru persona prot. Šo personu uzskaitījums sniegts Kriminālprocesa likuma 11. panta otrās daļas 1. teikumā, atbilstoši kuram personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, cietušajam un viņa pārstāvim, lieciniekam, speciālistam, ekspertam, revidentam, kā arī

---

³²² Sk. Kriminālprocesa likuma 151. panta pirmo daļu un Krimināllikuma 302. pantu.

citām personām, kuras procesa virzītājs iesaistījies kriminālprocesā, ja tās neprot valsts valodu, procesuālo darbību veikšanas laikā ir tiesības lietot valodu, kuru šīs personas prot, un bez atlīdzības izmantot tulka palīdzību, kura piedalīšanos nodrošina procesa virzītājs. Minētajā priekšrakstā ir noteikts, ka pienākums ievērot valodas principu un nodrošināt personas piedalīšanos kriminālprocesā viņai saprotamā valodā gulstas uz procesa virzītāju³²³. Atsevišķos gadījumos to nodrošina izmeklēšanas tiesnesis vai tiesa, ja procesuālais jautājums ietilpst konkrēto amatpersonu kompetencē.

Minēto tiesību subjektu tiesības uz tulka palīdzību un tiesības saņemt tulkojumu ir nostiprinātas Kriminālprocesa likuma 11. panta trešajā daļā, 60.² panta pirmās daļas 7. punktā personai ar tiesībām uz aizstāvību, 87. panta trešajā daļā aizstāvim situācijā, ja persona ar tiesībām uz aizstāvību nepārvalda valsts valodu, 97.¹ panta pirmās daļas 2. punktā un 98. panta pirmās daļas 11. punktā cietušajam, 110. panta otrajā daļā lieciniekam. Speciālistam, ekspertam, revidentam, kā arī citām personām, domājams, arī aizskartās mantas īpašniekam tiesības uz tulka palīdzību ir nostiprinātas jau atzīmētā Kriminālprocesa likuma 11. panta otrajā daļā.

Tiesību zinātnē atzīts, ka tiesības uz sev saprotamas valodas lietošanu procesa laikā ir vienas no personas cilvēktiesībām. Tās aptver arī gadījumus, kad tulkošana tiek nodrošināta, lai uztvertu procesā notiekošo, piemēram, liecinieku teiktā tulkošana.³²⁴

No pierādījumu iegūšanas un nostiprināšanas aspekta valodas princips personai izmeklēšanas darbībās ļauj iesaistīties valodā, kuru viņa prot. Liecinošā persona var efektīvi iesaistīties un izklāstīt sev zināmos faktus par kriminālprocesā izmeklējamiem apstākļiem. Efektīva iesaiste personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ļauj paust savu aizstāvības pozīciju, kā arī dod iespēju paust savus apsvērumus, kas var būt nozīmīgi saistībā ar izmeklējamu noziedzīgo nodarījumu, pret personu vērsto pieņēmumu. Ievērojot valodas principu, tiek nodrošināts taisnīgs, efektīvs un pušu līdztiesības principam un sacīkstes principam atbilstošs kriminālprocess, kas ir svarīgi krimināllietas iztiesāšanā. Valodas princips iztiesāšanā dod iespēju apsūdzētajam sekot līdz procesa norisei un iesaistīties pierādījumu pārbaudē.

Ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas aspektā valodas princips var būt nozīmīgs saistībā ar tiesībām uz informāciju kriminālprocesā, proti, iespēju uzzināt savas kriminālprocesuālās tiesības saprotamā valodā, kas attiecas uz personu kurai ir tiesības uz aizstāvību, liecinieku, arī uz aizskartās mantas īpašnieku. Šajā sakarā novērojama valodas principa kā procesuālā līdzekļa

---

³²³ Kriminālprocesa likuma 27. panta otrajā daļā sniegts kriminālprocesa stadijām atbilstošs procesa virzītāju uzskaitījums, proti, procesa virzītāji ir: 1) izmeklēšanā – izmeklētājs vai izņēmuma gadījumā prokurors; 2) kriminālvajāšanā – prokurors; 3) sagatavojot lietu iztiesāšanai, kā arī no brīža, kad pasludināts nolēmums, ar kuru pabeigta tiesvedība attiecīgās instances tiesā, līdz lietas nodošanai nākamajai tiesu instancei vai nolēmuma izpildei – tiesnesis, kurš vada iztiesāšanu; 4) iztiesāšanas laikā – tiesas sastāvs; 5) pēc tiesas nolēmuma spēkā stāšanās – tiesnesis.

³²⁴ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 11. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 55., 56. lpp.

izpaušmes sasaiste ar citiem kriminālprocesa pamatprincipiem, piemēram, tiesību uz taisnīgu tiesu, personas tiesībām uz aizstāvību, nevainīguma prezumpciju, arī tiesību neliecināt pret sevi un tuviniekiem aspektu. Minēto citstarp apstiprina Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā paustais, ka lietas izskatīšanas taisnīgums nozīmē, ka ikvienai personai ir jāspēj saprast viņai izvirzīto apsūdzību, lai varētu sevi aizstāvēt. Personu, kura nerunā vai nesaprot pret viņu vērstā kriminālprocesa valodu un kura nav saņēmusi lingvistisku palīdzību, kas tai ļautu saprast viņai izvirzīto apsūdzību, nevar uzskatīt par tādu, kurai būtu bijusi iespēja īstenot savas tiesības uz aizstāvību.³²⁵ Valodas princips nodrošina, ka persona par savām tiesībām tiek informēta valodā, kuru viņa prot, kas ļoti nozīmīgi var kļūt gan izmeklēšanas darbību laikā, gan arī iztiesāšanā. Par minētā aspekta izpaušmi sīkāk šīs nodaļas turpinājumā.

Apstākļi, ka kriminālprocesā iesaistītā persona nepārvalda valsts valodu, nevar būt šķērslis viņas tiesību praktiskai un efektīvai īstenošanai. Kā jau tika atzīmēts, tam var būt izšķiroša nozīme, ja persona īsteno aizstāvību. No valodas principa izriet personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, procesuālā garantija tikt informētai par tiesībām viņai saprotamā valodā. Tātad procesa virzītājam kriminālprocesā ir pienākums personu ar tiesībām uz aizstāvību par procesuālajām tiesībām informēt viņai saprotamā valodā. Tas iespējams, procesa virzītājam nodrošinot nepieciešamo tulkojumu. Atzīmējams, ka šo pienākumu nemaina apstākļi, ka personai ir aizstāvis, jo tulkojuma nodrošināšana ir valsts pienākums.

Personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesības kriminālprocesā tikt informētai viņai saprotamā valodā ir nostiprinātas arī Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „a” apakšpunktā³²⁶. Eiropas Savienības ietvaros ar mērķi stiprināt valodas principa nozīmi kriminālprocesā ir pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/64/ES par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā.³²⁷ Atbilstoši Direktīvas 2010/64 preambulas 9. apsvērumam tiek nostiprināti kopējie minimālie noteikumi par mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā.

Saskaņā ar Padomes 2009. gada 30. novembra Rezolūciju par ceļvedi aizdomās turētu vai apsūdzētu personu procesuālo tiesību stiprināšanai kriminālprocesā³²⁸ mutiskā un rakstiskā tulkošana ir A pasākums. Rezolūcijā norādīts, ka aizdomās turētajai vai apsūdzētajai personai ir jāvar saprast

---

³²⁵ Eiropas Savienības Tiesas 2021. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. C-564/19 Kriminālprocess pret IS 123. punkts.

³²⁶ Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „a” apakšpunktā noteikts, ka ikvienam, kas tiek apsūdzēts kriminālnoziedzumā, ir sekojošas minimālās tiesības tikt nekavējoties informētam, viņam saprotamā valodā un detalizēti, par viņam izvirzītās apsūdzības raksturu un iemeslu.

³²⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/64/ES (2010. gada 20. oktobris) par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 280, 26.10.2010., 1.-7. lpp.

³²⁸ Padomes Rezolūcija (2009. gada 30. novembris) par ceļvedi aizdomās turētu vai apsūdzētu personu procesuālo tiesību stiprināšanai kriminālprocesā. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, C 295, 4.12.2009., 1.-3. lpp.

notiekošais un viņai ir jābūt iespējai tikt saprastai. Aizdomās turētai vai apsūdzētai personai, kura nerunā vai nesaprot valodu, kurā notiek kriminālprocess, vajadzēs tulka pakalpojumus un svarīgu procesuālo dokumentu tulkojumu. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš arī aizdomās turētu vai apsūdzētu personu ar dzirdes traucējumiem vajadzībām.

Padomes 2009. gada 30. novembra rezolūcija ir vērsta uz to, lai Eiropas Savienības ietvaros stiprinātu aizdomās turētu un apsūdzēto personu procesuālās tiesības. Minēto tiesību stiprināšana uzlabo kriminālprocesu kvalitāti un procesa taisnīgumu kopumā. Minētais ir nostiprināts arī Direktīvas 2010/64 preambulas 14. apsvērumā, atbilstoši kuram tiesības uz mutisko un rakstisko tulkojumu tiem, kas nerunā tiesvedības valodā vai nesaprot to, ir paredzētas Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantā, kā tas interpretēts Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā. Šī direktīva atvieglo šo tiesību piemērošanu praksē. Tālab šīs direktīvas mērķis ir nodrošināt aizdomās turētu vai apsūdzēto personu tiesības uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā, lai nodrošinātu to tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu.

Direktīvas 2010/64 preambulas 22. apsvērumā atzīmēts, ka saskaņā ar šo direktīvu mutiskais un rakstiskais tulkojums būtu jānodrošina aizdomās turēto vai apsūdzēto personu dzimtajā valodā vai jebkādā citā valodā, kurā šīs personas runā vai kuru tās saprot, lai ļautu tām pilnībā īstenot savas tiesības uz aizstāvību un lai nodrošinātu taisnīgu lietas izskatīšanu. Direktīvas 2010/64 1. panta 2. punkts noteic, ka tiesības uz mutisko un rakstisko tulkojumu attiecas uz personām no brīža, kad dalībvalsts kompetentās iestādes ar oficiālu paziņojumu vai kā citādi ir šīs personas informējušas par to, ka tās tiek turētas aizdomās vai ir apsūdzētas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, līdz brīdim, kad process, tai skaitā attiecīgā gadījumā iztiesāšana un jebkādu pārsūdzību izskatīšana, ir pabeigta un ir galīgi noteikts, vai šī persona ir izdarījusi noziedzīgo nodarījumu. Savukārt atbilstoši 2. panta 1. punktam dalībvalstis nodrošina, ka aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām, kuras nesaprot attiecīgajā kriminālprocesā lietoto valodu vai nerunā tajā, nekavējoties tiek nodrošināts mutiskais tulkojums kriminālprocesā izmeklēšanas un tiesu iestādēs, tostarp policijas nopratināšanā, visās tiesas sēdēs un jebkādā starposma uzklaušanās.

Ar Direktīvā 2010/64 nostiprinātās tiesības uz tulkojumu kriminālprocesā ir cieši saistītas ar personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesībām zināt savas tiesības. Kā norādīts Padomes 2009. gada 30. novembra Rezolūcijā, informācija par tiesībām ir B pasākums, saskaņā ar kuru personai, kuru tur aizdomās vai apsūdz par nozieguma izdarīšanu, būtu jāsaņem mutiska vai vajadzības gadījumā rakstiska informācija par savām pamattiesībām, piem., kā paziņojums par tiesībām. Turklāt šai personai arī būtu nekavējoties jāsaņem informācija par tās apsūdzības veidu un cēloni, kas vērsta pret viņu. Apsūdzētajai personai atbilstīgā laikā vajadzētu būt tiesīgai saņemt nepieciešamo informāciju savas aizstāvības sagatavošanai, ar to saprotot, ka tas nedrīkstētu kavēt kriminālprocesa pienācīgu norisi.

Stiprinot aizdomās turēto un apsūdzēto personu procesuālās tiesības kriminālprocesā un īstenojot Padomes 2009. gada 30. novembra Rezolūcijā norādīto B pasākumu, tika pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/13/ES par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā.³²⁹ Direktīvas 2012/13 preambulas 14. apsvērumā norādīts, ka šajā direktīvā noteikti kopējie minimālie standarti, kas jāpiemēro attiecībā uz noziedzīgos nodarījumos aizdomās turētām vai apsūdzētām personām sniedzamo informāciju par viņu tiesībām un par viņām izvirzīto apsūdzību, lai veicinātu dalībvalstu savstarpēju uzticēšanos. Šī direktīva ir pieņemta atbilstīgi tiesībām, kas noteiktas hartā, un jo īpaši tās 6., 47. un 48. pantā, balstoties uz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 5. un 6. pantu Eiropas Cilvēktiesību tiesas interpretācijā. Šajā direktīvā terminu „apsūdzība” lieto, lai aprakstītu to pašu jēdzienu, kura aprakstīšanai Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punktā izmantots termins „apsūdzība”.

Direktīvas 2012/13 preambulas 19. apsvērumā noteikts, ka saskaņā ar šo direktīvu kompetentajām iestādēm būtu nekavējoties mutiski vai rakstveidā jāinformē aizdomās turētie vai apsūdzētās personas par minētajām valsts tiesību aktos paredzētajām tiesībām, kas ir būtiskas, lai nodrošinātu lietas taisnīgu izskatīšanu. Lai minētās tiesības varētu praktiski un efektīvi īstenot, informācija procesa gaitā būtu jāsniedz savlaicīgi un ne vēlāk kā pirms aizdomās turētā vai apsūdzētās personas pirmās oficiālās pratināšanas, ko veic policija vai cita kompetenta iestāde. Savukārt 25. apsvērumā noteikts, ka dalībvalstīm būtu jānodrošina, lai, sniedzot informāciju saskaņā ar šo direktīvu, aizdomās turētajiem vai apsūdzētajām personām vajadzības gadījumā tiek nodrošināts rakstisks vai mutisks tulkojums valodā, kuru viņi saprot, saskaņā ar Direktīvā 2010/64 noteiktajiem standartiem.

Direktīvas 2012/13 preambulas 28. apsvērumā nostiprināts, ka aizdomās turētajiem vai apsūdzētajām personām informācija par noziedzīgo darbību, par kuras izdarīšanu viņus tur aizdomās vai apsūdz, būtu jāsniedz nekavējoties un ne vēlāk kā pirms viņu pirmās nopratināšanas, ko veic policija vai cita kompetenta iestāde, neskarot notiekošās izmeklēšanas gaitu. Apraksts par faktiem, tostarp – ja ir zināmi – par laiku un vietu, kas saistīti ar noziedzīgo darbību, par kuras izdarīšanu personas tur aizdomās vai apsūdz, un iespējamā noziedzīgā nodarījuma juridiskā kvalifikācija būtu jāpaziņo pietiekami detalizēti, ņemot vērā kriminālprocesa stadiju, kurā šādu aprakstu dara zināmu, lai aizsargātu procesa taisnīgu norisi un ļautu efektīvi izmantot tiesības uz aizstāvību.

No iepriekšminētā secināms, ka Direktīvā 2012/13 nostiprinātie minimālie standarti par tiesībām uz informāciju izriet no Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras par Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta piemērošanu. Direktīva 2012/13 uzsver, ka pierādījumu iegūšanas un pārbaudes kontekstā ir nepieciešams informēt aizdomās turēto vai apsūdzēto par viņa kriminālprocesuālajām

---

³²⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva Nr. 2012/13/ES (2012. gada 22. maijs) par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 142, 01.06.2012., 1.-10. lpp.

pamattiesībām. Personas informēšanas mērķis ir ļaut, ka viņa var praktiski un efektīvi īstenot savas procesuālās tiesības arī procesuālo darbību laikā. Tiesības uz informāciju attiecas arī uz pieņemumu, kas vērsts pret personu par iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Nepieciešamības gadījumā Direktīvā 2012/13 noteikto tiesību uz informāciju īstenošanai personai ar tiesībām uz aizstāvību nodrošina atbilstošu mutvārdu vai rakstisku tulkojumu saskaņā ar Direktīvā 2010/64 noteikto.

Direktīvas 2012/13 3. pantā nostiprināts minimālais tiesību apjoms,³³⁰ par ko persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir informējama. No šo tiesību kataloga ir redzams, ka personu informē par garantijām, kas izriet no tiesībām uz aizstāvību un nevainīguma prezumpcijas. Tiesību uz aizstāvību un nevainīguma prezumpcijas saturs pierādījumu pieļaujamības tvērumā detalizēti aplūkots promocijas darba turpinājumā, atsevišķās nodaļās.³³¹ Personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pamattiesības kriminālprocesā ir noteiktas Kriminālprocesa likuma 60.² panta pirmajā, trešajā un trešajā *prim* daļā. Turklāt šī panta ceturtajā daļā noteikts procesuālais mehānisms, kā personai tiek izsniegts saraksts ar minētajām tiesībām un nepieciešamības gadījumā to saturs tiek izskaidrots, ko persona apliecina ar parakstu.

No Direktīvas 2012/13 izrietošie aspekti, kas attiecas uz tiesībām apcietinājuma piemērošanas ietvaros, sīkāk netiks aplūkoti. Atzīmējams, ka praktiska un efektīva iespēja piedalīties tiesas sēdē, kurā tiek lemts par drošības līdzekļa – apcietinājums – piemērošanu, kā arī tiesības iepazīties ar lietas materiāliem, paust savus iebildumus par procesa virzītāja izvirzītajiem apsvērumiem, neapšaubāmi veido tiesību uz taisnīgu tiesu kodolu. Tiesības uz taisnīgu tiesu un to praktiskā izpaušme, kas izriet no pušu līdztiesības principa, aplūkoti promocijas darba turpinājumā, atsevišķā nodaļā.³³²

Direktīvas 2010/64 un 2012/13 transponētas Kriminālprocesa likumā ar grozījumiem, kas pieņemti 2013. gada 23. maijā.

Eiropas Savienības Tiesa ir atzinusi, ka, interpretējot Savienības tiesību normu, ir jāņem vērā ne tikai tās teksts, bet arī tās konteksts un mērķi, kas ir izvirzīti tiesiskajā regulējumā, kurā šī norma ir ietverta.³³³ Direktīvā 2010/64 paredzēto tiesību uz tulkojumu mērķis ir dot attiecīgajām personām

---

³³⁰ Saskaņā ar Direktīvas 2012/13 3. panta 1. punktu dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētie vai apsūdzētās personas nekavējoties saņemtu informāciju vismaz par šādām procesuālajām tiesībām, kā tās piemērojamas saskaņā ar valsts tiesību aktiem, lai nodrošinātu minēto tiesību efektīvu īstenošanu: a) tiesībām uz advokāta palīdzību; b) tiesībām uz bezmaksas juridiskām konsultācijām un nosacījumiem šādu konsultāciju saņemšanai; c) tiesībām tikt informētam par apsūdzību saskaņā ar 6. pantu; d) tiesībām uz mutisku un rakstisku tulkojumu; e) tiesībām klusēt. Savukārt 2. punkts noteic, ka dalībvalstis nodrošina, lai 1. punktā paredzētā informācija tiek sniegta mutiski vai rakstveidā vienkāršā un saprotamā valodā, ņemot vērā jebkādas neaizsargātu aizdomās turēto vai neaizsargātu apsūdzēto personu īpašās vajadzības.

³³¹ Par to plašāk sk. promocijas darba 2.2.4.6. nodaļu „Nevainīguma prezumpcija” un 2.2.7.1. nodaļu „Tiesību uz aizstāvību saturs un nozīme”.

³³² Par to plašāk sk. promocijas darba 3.2.2. nodaļu „Tiesības uz taisnīgu tiesu un pušu līdztiesības principa praktiskie aspekti”.

³³³ Eiropas Savienības Tiesas 2015. gada 15. oktobra sprieduma lietā Nr. C-216/14 Covaci 29. punkts.

iespēju īstenot savas tiesības uz aizstāvību un nodrošināt lietas taisnīgu izskatīšanu.³³⁴ Ar Direktīvu 2010/64 noteikti kopējie minimālie standarti, kas jāpiemēro mutiskā un rakstiskā tulkojuma nodrošināšanai kriminālprocesā. Tajā ir prasīts, lai dalībvalstis pieņemtu „konkrētus pasākumus”, lai nodrošinātu mutiskā tulkojuma „pietiekamu kvalitāti” nolūkā, pirmkārt, garantēt, ka attiecīgajām personām ir zināmi tām pārmestie fakti un tās var īstenot savas tiesības uz aizstāvību, un, otrkārt, garantēt pareizu tiesvedību.³³⁵

Lietas taisnīgu izskatīšanu saistīto prasību ievērošana paredz nodrošināt, lai apsūdzētā persona zinātu, par ko tā tiek apsūdzēta, un lai tā varētu sevi aizstāvēt. Tātad kompetento iestāžu pienākums neaprobežojas tikai ar tulka norīkošanu. Turklāt tām, ja ir saņemta attiecīgā informācija konkrētā gadījumā, ir jāveic kontrole pār sniegtā mutiskā tulkojuma kvalitāti.³³⁶ Eiropas Savienības Tiesa uzsver, ka tulkojuma nodrošināšana pati par sevi vēl nav pietiekama. Būtisku nozīmi ieņem arī tulkojuma kvalitāte, par kuras garantēšanu atbild katra dalībvalsts. Neapšaubāmi, ka bez atbilstošas kvalitātes nodrošināšanas Direktīvā 2010/64 noteiktās tiesības kā minimālie standarti kļūtu deklaratīvi, jo dažādās dalībvalstīs tiktu nodrošināti atšķirīgā kvalitātē, kas izslēgtu minimāla standarta pastāvēšanu un šajā direktīvā noteikto mērķu sasniegšanu. Mutiskā tulkojuma atbilstības jeb kvalitātes pārbaudi veic tiesas. Šāda pārbaude gan būtu veicama tad, kad apsūdzētais par to iebildis, norādot, ka saņemtais tulkojums nav bijis atbilstošs, un konkretizējot, kādi procesuālā taisnīguma defekti radušies tā rezultātā.

Direktīvas 2010/64 2. panta 1. un 2. punktā, uzskaitot apstākļus, kādos aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām jāpiedāvā mutiska tulka palīdzība, ir norāde, lai arī neizsmeļošā veidā pausta, tikai uz situācijām, kurās notiek mutvārdu saziņa, piemēram, policijas nopratināšana, visas tiesas sēdes un jebkādas starpposma uzklaušīšanas, kā arī tāda saziņa ar advokātu, kura ir tieši saistīta ar pratināšanu vai uzklaušīšanu tiesas procesā, vai ar pārsūdzības vai citu procesuālo pieteikumu iesniegšanu. Citiem vārdiem, lai garantētu lietas taisnīgu izskatīšanu un lai attiecīgā persona varētu īstenot savas tiesības uz aizstāvību, minētais noteikums nodrošina šai personai, kad tai kriminālprocesā pašai ir jāsniedz mutvārdu paskaidrojumi vai nu tieši kompetentajās tiesu iestādēs, vai arī savam advokātam, tiesības to darīt savā valodā. Direktīvas 2010/64 2. pantā paredzēto tiesību uz mutisko tulkojumu priekšmets ir tulka sniegts mutisks tulkojums mutvārdu saziņai starp aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām un izmeklēšanas dienestiem, tiesu iestādēm vai vajadzības

---

³³⁴ Eiropas Savienības Tiesas 2015. gada 15. oktobra sprieduma lietā Nr. C-216/14 Covaci 43. punkts; Eiropas Savienības Tiesas 2017. gada 12. oktobra sprieduma lietā Nr. C-278/16 Sletujes 32. punkts.

³³⁵ Eiropas Savienības Tiesas 2021. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. C-564/19 Kriminālprocess pret IS 107., 110. punkts.

³³⁶ Turpat, 113., 117. punkts.

gadījumā advokātu, izslēdzot rakstisku tulkojumu šo aizdomās turēto vai apsūdzēto personu noformētajiem rakstveida dokumentiem.³³⁷

No Eiropas Savienības Tiesas paustajiem apsvērumiem par Direktīvas 2010/64 2. panta piemērošanu ir redzams, ka tiesības uz mutvārdu tulkojumu nav interpretējamās tādā veidā, kas uzliktu par pienākumu dalībvalstij rakstveidā tulkot katru personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, dokumentu. Tulkošanas pienākums attiecināms uz tiem faktiem, kas attiecas uz pieņēmumu, kas veido aizdomas vai apsūdzību, nevis visiem dokumentiem. Šādā gadījumā tiesību saņemt tulkojumu tvērumu nosaka Direktīvas 2010/64 3. pants³³⁸. Minētais attiecas arī uz sprieduma pieņemšanu un jebkādu pārsūdzību izskatīšanu³³⁹.

Tiesību uz mutvārdu un rakstveida tulkojuma un tiesību uz informāciju kontekstā Eiropas Savienības Tiesa ir uzsvērusi, ka Direktīvas 2012/13 4. panta 5. punktā ir arī noteikts, ka dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētie vai apsūdzētās personas saņemtu rakstveida paziņojumu par savām tiesībām valodā, ko viņi saprot. Ja šis paziņojums par tiesībām attiecīgajā valodā nav pieejams, aizdomās turētie vai apsūdzētās personas par to tiesībām informē mutiski valodā, ko viņi saprot³⁴⁰. Ja persona nepārvalda kriminālprocesā lietoto valodu un viņai nav nodrošināts mutisks vai rakstveida tulkojums, kā rezultātā viņai liegts saprast pret sevi vērsto pieņēmumu un pret to aizstāvēties, ir pamats atzīt, ka process nav bijis taisnīgs un ir kavēta iespēja efektīvi īstenot tiesības uz aizstāvību.

Eiropas Savienības Tiesa atzīst, ka tāda situācija, kad neatbilstoša mutiskā tulkojuma dēļ persona nav informēta par viņai izvirzīto apsūdzību vai nav iespējams pārliecināties par sniegtā mutiskā tulkojuma kvalitāti un attiecīgi nav iespējams pārliecināties, vai viņa saprotamā valodā informēta par tai izvirzīto apsūdzību, nav savienojama ar Direktīvā 2010/64 un Direktīvā 2012/13 nostiprinātajiem minimālajiem standartiem, kā arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 48. panta 2. punktā nostiprinātajām tiesībām uz aizstāvību.³⁴¹

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „a” apakšpunkts nekonkretizē, vai atbilstošā informācija sniedzama rakstveidā vai tulkojama rakstveida formā, taču tas uzsver, ka ir nepieciešams pievērst uzmanību, kā personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiek darīts zināms par pret viņu vērsto pieņēmumu.³⁴² Eiropas Cilvēktiesību

---

³³⁷ Eiropas Savienības Tiesas 2015. gada 15. oktobra sprieduma lietā Nr. C-216/14 Covaci 32.,33., 40. punkts.

³³⁸ Direktīvas 2010/64 3. panta 1. punkts noteic, ka dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām, kuras nesaprot attiecīgajā kriminālprocesā lietoto valodu, pieņemamā termiņā tiktu sniegts visu tādu dokumentu rakstiskais tulkojums, kuri ir būtiski, lai nodrošinātu, ka tās spēj īstenot savas tiesības uz aizstāvību, un lai nodrošinātu taisnīgu procesu.

³³⁹ Eiropas Savienības Tiesas 2015. gada 15. oktobra sprieduma lietā Nr. C-216/14 Covaci 58. punkts.

³⁴⁰ Eiropas Savienības Tiesas 2021. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. C-564/19 Kriminālprocess pret IS 126. punkts.

³⁴¹ Eiropas Savienības Tiesas 2021. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. C-564/19 Kriminālprocess pret IS 137., 138. punkts.

³⁴² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 28. augusta sprieduma lietā Nr. 59868/08 Vizgirda v. Slovenia 75. punkts.

konvencijas 6. panta 3. punkta „a” un „e” apakšpunkts ir vērtējams šī panta 1. punktā vispārīgi noteikto tiesību uz taisnīgu tiesu tvērumā. Turklāt, novērtējot minētā panta 3. punkta „a” un „b” apakšpunkta saikni, tiek atzīts, ka tiesības tikt informētam par apsūdzības saturu ir vērtējamas arī apsūdzētā tiesību sagatavot savu aizstāvību tvērumā.³⁴³ Šī procesuālo minimālo tiesību sasaiste neapšaubāmi attiecas arī uz gadījumiem, kad persona par celto apsūdzību informējama viņai saprotamā valodā.

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „e” apakšpunktā noteiktās tiesības uz tulka palīdzību attiecas uz mutvārdu paskaidrojumiem un dokumentiem krimināllietas iztiesāšanā, kā arī uz pirmstiesas procesu. Tas nozīmē, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību un kura nepārvalda iztiesāšanā lietoto valodu, ir tiesības uz bezmaksas tulka palīdzību pret viņu veiktajā kriminālprocesā, lai saprastu dokumentus un paskaidrojumus un tādā veidā spētu baudīt taisnīgu tiesu.³⁴⁴

Persona tiek nostādīta nevienlīdzīgā situācijā, ja apsūdzība nav iztulkota valodā, kuru viņa saprot.³⁴⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesa, ievērojot Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „e” apakšpunktā noteiktās tiesības, atzīst, ka ir pietiekami, ja ir nodrošināts procesuālo dokumentu un pierādījumu mutvārdu tulkojums. Šādā gadījumā mutvārdu tulkojumam jānodrošina, ka persona ir informēta par lietas apstākļiem un spēj sevi aizstāvēt, tostarp vērst tiesas uzmanību uz savu versiju par lietas apstākļiem.³⁴⁶

Eiropas Cilvēktiesību tiesa tiesības izmantot tulka palīdzību ir vērtējusi arī apstākļos, kad tulks palīdzību apsūdzētajam sniedzis saziņā ar aizstāvi. Tikšanās ar aizstāvi, kas notika pirms lietas iztiesāšanas tiesā un arī iztiesāšanas laikā, tika nodrošināta tulka palīdzība. Iztiesāšanas laikā arī notika pārtraukumi, lai nodrošinātu, ka apsūdzētajam ir iespēja ar aizstāvi pārspriest lietas apstākļus. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka tiesības uz tulka palīdzību tika nodrošinātas adekvāti.³⁴⁷

No iepriekšminētā secināms, ka tiesības uz tulka palīdzību nodrošina arī efektīvu iespēju saņemt juridisko palīdzību, kas ir Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „c” apakšpunktu garantēta tiesība. Ja saziņā ar aizstāvi personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, netiktu nodrošināts tulks, domājams, būtu konstatējams tiesību uz aizstāvību pārkāpums. Lai procesu atzītu par taisnīgu, ir nepieciešams garantēt, ka personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, un aizstāvja saziņa ir praktiska un efektīva.

Tiesības uz tulka palīdzību ir būtiskas arī situācijā, kad sniedzama informācija par personas tiesībām uz aizstāvja palīdzību, tiesībām klusēt un tiesībām sevi neapsūdzēt. Proti, lai šīs tiesības būtu

---

³⁴³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 14. oktobra sprieduma lietā 45440/04 Baytar v. Turkey 48. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 61005/09 Valera Geis v. Spain 41.-44. punkts; sk. arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 446/10 Pugžlys v. Poland 82. punkts.

³⁴⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 14. oktobra sprieduma lietā 45440/04 Baytar v. Turkey 49. punkts.

³⁴⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 28. augusta sprieduma lietā Nr. 59868/08 Vizgirda v. Slovenia 75. punkts.

³⁴⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 18. oktobra sprieduma lietā 18114/02 Hermi v. Italy 69., 70. punkts.

³⁴⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 446/10 Pugžlys v. Poland 86.-88. punkts.

praktiskas un efektīvas, ir izšķiroši, ka persona par tām tiek informēta. Minētā sakarā ir svarīgi personu ar tiesībām uz aizstāvību informēt par tiesībām uz tulka palīdzību brīdī, kad šai personai tiek darīts zināms par pret viņu vērsto pieņemumu par iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Informēšana par tiesībām uz tulka palīdzību un minētajām aizstāvības pamattiesībām būtu jānotiek valodā, kuru persona prot. Arī uz tiesībām uz tulka palīdzību attiecas tiesas judikatūrā nostiprinātais standarts par atteikšanos no tiesībām – tai jābūt apzinātai un jānotiek, saprotot atteikšanās sekas³⁴⁸.

Augstākā tiesa ir vērtējusi Kriminālprocesa likuma 11. pantā nostiprinātā valodas principa ievērošanu situācijā, kad pirmstiesas izmeklēšanā personu, kurām ir tiesības uz aizstāvību, noprotināšana veikta bez tulka piedalīšanās. Apstākļi, ka lieta iztiesāta, piedaloties tulkam, pats par sevi nav pietiekams pamats, lai atzītu, ka pirmstiesas kriminālprocesā liecības iegūtas, pārkāpjot tiesības uz tulka palīdzību. Šādā gadījumā uzmanība tiek vērsta uz to, vai personas ir paidušas iebildumus par pirmstiesas kriminālprocesā veikto pratināšanu norisi valsts valodā, vai, saņemot informāciju par tiesībām izmantot tulka palīdzību, ir no tām atteikušās, vai liecības valsts valodā sniegtas vairākkārt un aizstāvja klātbūtnē, vai persona valsts valodā kriminālprocesā iesniegusi citus procesuālus dokumentus, vai persona pastāvīgi uzturas Latvijas Republikā un ikdienā, tostarp darba ietvaros, lieto valsts valodu. Apstākļi, ka persona apsūdzētā statusā nolēmusi liecības sniegt krievu valodā, nevar būt par pamatu, lai atzītu, ka iepriekšējās noprotināšanas veiktas, pārkāpjot apsūdzētā tiesības lietot valodu, kuru viņš prot.³⁴⁹

Uz to, ka tulka palīdzība nav nepieciešama, var norādīt arī personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, paskaidrojumi par aizdomu būtību, kas sniegti par ierosinājumu piemērot drošības līdzekli.³⁵⁰ Apstākļi, ka persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, apstiprina un atzīst konstatētos noziedzīgā nodarījuma faktiskos apstākļus, ir vērtējami kopsakarā ar šīs personas darbībām procesa un izmeklēšanas darbību laikā. Ja persona izmeklēšanas darbībās apliecina to norisi valsts valodā, kā arī iepazīstināšanu ar tiesībām viņai saprotamā valodā, tas var norādīt, ka personai ir saprotama arī valsts valoda. Šādā situācijā arī būtisku nozīmi ieņem tas, kad izteikti apsvērumi par tulka nenodrošināšanu. Ja tas nenotiek jau pirmstiesas izmeklēšanas laikā, kad persona tiek iesaistīta virknē izmeklēšanas darbību, iztiesāšanā šāds apsvērums var nebūt pamatots.

Visi iepriekšminētie apstākļi norāda uz to, ka persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pārvalda valsts valodu un tulka palīdzība nav nepieciešama. Atzīmējams gan, ka šos apstākļus nevar vērtēt atrauti. Tiesai, vērtējot pierādījumus, ikvienā gadījumā ir jāgūst pārliecība, ka tulka

---

³⁴⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 28. augusta sprieduma lietā Nr. 59868/08 Vizgirda v. Slovenia 86.-87. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. septembra sprieduma lietā Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 Ibrahim and Others v. the United Kingdom 272. punkts.

³⁴⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 12. jūnija lēmuma lietā Nr. SKK-23/2020 7.3.1., 7.3.3. punkts.

³⁵⁰ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 26. marta lēmuma lietā Nr. SKK-34/2021 11. punkts.

nenodrošināšana nav ierobežojusi personas iespējas iesaistīties procesā, saprast procesa norisi un efektīvi īstenot savas aizstāvības tiesības. Pretējā gadījumā var rasties bažas par procesa taisnīgumu.

Uz nepieciešamību pēc tulka palīdzības kriminālprocesā iesaistītā persona var skaidri norādīt visa procesa laikā. Personai ir tikai jānorāda, ka nav saprotams valsts valodā notiekošais un ka ir nepieciešama tulka palīdzība³⁵¹. Ja persona nelūdz tulka palīdzību un nenorāda uz ierobežojumiem izmantot sev saprotamu valodu, nav pamata atzīt, ka personai procesā notiekošais nav saprotams. Kā papildus procesuālais garants šādā situācijā ir aizstāvja piedalīšanās. Aizstāvis ir garants tam, ka personas aizstāvības tiesības un arī tiesības lietot sev saprotamu valodu tiks respektētas. Ja arī aizstāvis nav izteicis iebildumus par personas iespējām lietot sev saprotamu valodu, nav pamata uzskatīt, ka būtu ierobežotas šīs personas tiesības.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 11. panta otro daļu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir tiesības izmantot tulka palīdzību. Ja kriminālprocesa laikā atklājas, ka persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nepārvalda valsts valodu, procesa virzītājam procesuālo darbību veikšanas laikā ir jānodrošina tulka piedalīšanās. Augstākā tiesa ir atzinusi, ka ziņas, kas iegūtas personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, liecību pārbaudē uz vietas un nostiprinātas protokolā, vienlaikus nenodrošinot viņai tiesības uz tulka palīdzību, ja tā nepārvalda valsts valodu, uzskatāmas par iegūtām, pārkāpjot Kriminālprocesa likuma 11. panta otro daļu.³⁵² Minētais pārkāpums, ievērojot Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 4. punktā noteikto, ir pamats atzīt iegūtās ziņas par faktiem par absolūti nepieļaujamām pierādīšanām.

Augstākā tiesa ir uzsvērusi apsūdzētās personas tiesību uz tulkojuma nozīmi situācijā, kad viņai saprotamā valodā nav sniegts apelācijas protests. Judikatūrā ir nostiprināts, ka apsūdzētajam, kurš nesaprot valsts valodu, apelācijas protesta kopijas tulkojums tiek nosūtīts viņam saprotamā valodā. Tādā veidā tiek garantētas apsūdzētā tiesības, kas paredzētas Kriminālprocesa likuma 11. panta trešajā daļā.³⁵³ Ja apsūdzētā persona procesā iepriekš piedalījies, izmantojot tulka palīdzību, jo konstatēts, ka viņa valsts valodu nepārvalda, tiesai ir pienākums nodrošināt būtiskāko procesuālo dokumentu tulkojumu apsūdzētajam saprotamā valodā. Ja apsūdzētais nav informēts par procesā notiekošo, tostarp būtisku ar tiesas nolēmuma pārsūdzību saistītu dokumentu iesniegšanu, viņa nevar īstenot savas procesuālās tiesības un iebilst arī par lietas izskatīšanas formu apelācijas instances tiesā. Šādos apstākļos, kā jau tika atzīmēts iepriekš, valodas principa neievērošana var izraisīt arī citu kriminālprocesa pamatprincipu, to skaitā tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumus, kas ir

---

³⁵¹ Sal. sk. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2019. gada 11. decembra lēmuma lietā Nr. SKK-364/2019 13. punkts.

³⁵² Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017. gada 20. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-336/2017.

³⁵³ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 23. septembra lēmuma lietā Nr. SKK-464/2021 6. punkts.

pamats apelācijas instances tiesas nolēmuma atcelšanai sakarā ar pieļautiem būtiskiem Kriminālprocesa likuma pārkāpumiem.

Augstākā tiesa ir vērtējusi cietušās personas iebildumus, ka netika nodrošināts mutvārdu tulkojums apsūdzētā apelācijas instances tiesas sēdē teiktajam pēdējam vārdam. Lietā tika konstatēts, ka lietas materiālos atrodas cietušajam saprotams rakstveida tulkojums apsūdzētā pēdējam vārdam. Senāts uzsvēra, ka kasācijas sūdzībā cietušais nav minējis, kādā veidā, lietai pievienojot apsūdzētā pēdējā vārdā teiktā rakstveida tulkojumu, aizskartas viņas tiesības un intereses.³⁵⁴

Augstākā tiesa, atstājot negrozītu apelācijas instances tiesas spriedumu, ir atzinusi par pamatotiem tiesas secinājumus, atzīstot izmeklēšanas darbību rezultātā iegūtās ziņas par faktiem par absolūti nepieļaujamām, jo tās iegūtas, tostarp pārkāpjot kriminālprocesā lietojamās valodas principu. Lietā tika konstatēts, ka liecinošā persona pārvalda lietuviešu valodu. Persona aizdomās turētā statusā tika nopratināta krievu valodā, nepieaicinot tulku. No nopratināšanas protokoliem nebija secināms, kas viņai pārtulkojis latviešu valodā sagatavoto nopratināšanas protokola pirmo lappusi, kurā nostiprināts personas paskaidrojums par tiesību neliecināt izskaidrošanu. Vienlaikus protokolā latviešu valodā fiksēts apliecinājums, ka aizdomās turētais, izmantojot savas tiesības, atteicies no aizstāvja. Apelācijas instances tiesā apsūdzētais minētās liecības neuzturēja un norādīja, ka latviešu valodu nesaprot un krievu valodu nepārvalda tādā līmenī, lai spētu sniegt liecības.³⁵⁵

Ziņu par faktiem iegūšana, pārkāpjot kriminālprocesa pamatprincipus, tostarp valodas principu, rezultējas to atzīšanā par absolūti nepieļaujamām un izslēgšanā no pierādījumu kopuma. Taisnīgs process liedz šādus pierādījumus izmantot personas vainīguma pamatošanā, kas var novest pie personas attaisnošanas noteiktā apsūdzības daļā vai pat pilnībā. Šāds risinājums ir pilnībā atbilstošs Kriminālprocesa likuma 1. pantam, 512. panta pirmajai un otrajai daļai, jo notiesājoša sprieduma pamatošanai var izmantot tikai pieļaujamus pierādījumus.

2.2.3. Cilvēktiesību garantēšana

Ziņu par faktiem iegūšanas sakarā aplūkojamais kriminālprocesa pamatprincips galvenokārt tiks vērtēts no privātās dzīves neaizskaramības aspekta. Daļēji šis aspekts kombinācijā ar profesionālā noslēpuma aizsardzību tika aplūkots iepriekš, vērtējot advokātu kratīšanas tiesiskos un praktiskos aspektus. Tādēļ turpmāk šīs apakšnodaļas ietvaros cilvēktiesību garantēšana tiks aplūkota saistībā ar ziņu iegūšanu un to glabāšanas robežām dažādās izmeklēšanas darbībās, apskatē, kratīšanā, speciālajās izmeklēšanas darbībās.

---

³⁵⁴ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 12. februāra lēmuma lietā Nr. SKK-73/2021 10. punkts.

³⁵⁵ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 10. oktobra lēmuma lietā Nr. SKK-127/2020 5.2.1. punkts.

Cilvēktiesību garantēšana ir viens no kriminālprocesa mērķi veidojošiem elementiem. Kriminālprocesa likuma 1. pantā noteikts, ka taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums tiek sasniegts bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Tātad kriminālprocesā tiek pieļauta tikai attaisnota iejaukšanās personas pamattiesībās. Šāda pieeja pilnībā atbilst Satversmes 116. pantā noteiktajam, ka tās cilvēktiesības, kuras nav absolūtas, noteiktos gadījumos var tikt attaisnoti ierobežotas. Arī Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. panta otrajā daļā noteiktajos gadījumos tiek pieļauta iespēja ierobežot personas tiesības uz privāto dzīvi.

Pienākums kriminālprocesā garantēt cilvēktiesības principa veidā ir noteikts Kriminālprocesa likuma 12. panta pirmajā daļā, saskaņā ar kuru kriminālprocesu veic, ievērojot starptautiski atzītās cilvēktiesības un nepieļaujot neattaisnotu kriminālprocesuālo pienākumu uzlikšanu vai nesamērīgu iejaukšanos personas dzīvē. Savukārt atbilstoši šī panta otrajai daļai cilvēktiesības var ierobežot tikai tajos gadījumos, kad to prasa sabiedrības drošības apsvērumi, un tikai šajā likumā noteiktajā kārtībā atbilstoši noziedzīgā nodarījuma raksturam un bīstamībai.

Lai konstatētu, ka kāds cilvēktiesību ierobežojums ir attaisnojams, ir nepieciešams izvērtēt, vai attiecīgais ierobežojums ir: 1) noteikts ar likumu; 2) attaisnojams ar leģitīmu mērķi; 3) nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā.³⁵⁶ Lai konstatētu, vai pamattiesību ierobežojums nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, ir jāizvērtē, vai ierobežojums ir sociāli nepieciešams, vai tas atbilst šai nepieciešamībai un ir ar to samērīgs.³⁵⁷ Šādā veidā personas privātās dzīve, kuras neaizskaramību garantē Satversmes 96. pants un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pants, tiek pasargāta no neattaisnotas iejaukšanās.

Vērtējot konkrētas Eiropas Cilvēktiesību konvencijā noteiktas tiesības pārkāpuma būtību, Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīmē, ka to, vai tādas informācijas izmantošana pierādīšanā, kas iegūta, pārkāpjot ar šīs konvencijas 8. pantu noteiktās tiesības, padara procesu kopumā netaisnīgu un neatbilstošu šīs konvencijas 6. pantam, nosaka, vērtējot visus lietas apstākļus, tostarp personas aizstāvības tiesību ievērošanu, kā arī apstrīdēto pierādījumu kvalitāti un nozīmi procesā.³⁵⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vairākkārt atzinusi, ka pierādījumu iegūšana un izmantošana kriminālprocesā, lai gan to iegūšanai nacionālajā likumā nav noteikts tiesiskais pamats un attiecīgi iejaukšanās personas tiesībās nav atzīstama par notikušu saskaņā ar likumu Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. panta 2. punkta izpratnē, konkrētu lietu apstākļos nerada neatbilstību ar šīs konvencijas 6. pantā noteiktajām taisnīga procesa nosacījumiem.³⁵⁹

³⁵⁶ Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 5. punkts.

³⁵⁷ Satversmes tiesas 2005. gada 26. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-17-01 14. punkts.

³⁵⁸ sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 61838/10 Vukota-Bojić v. Switzerland 94. punktu un tajā citētās atsaucēs uz citām lietām.

³⁵⁹ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 61838/10 Vukota-Bojić v. Switzerland 91.-100. punktu; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 22251/13 Bašić v. Croatia 41.-50. punktu; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 25. septembra sprieduma lietā Nr. 44787/98 P.G. and J.H. v. the

Nav šaubu, ka speciālajām izmeklēšanas darbībām un arī operatīvajām darbībām ir augsts iejaukšanās raksturs personas pamattiesībās. To iegūšanas un izmantošanas nepieciešamību pamato kā kriminālprocesa mērķis, tā arī operatīvo darbību mērķis. Tādēļ likumdevējs ir izveidojis noteiktu kārtību, kas pieļauj minētās kriminālprocesuālās un operatīvās darbības veikt tad, ja iejaukšanās personas pamattiesībās ir attaisnojama.

Vispārīgi speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas nosacījumi ietverti Kriminālprocesa likuma 210. pantā. Atbilstoši minētā panta pirmajai daļai speciālās izmeklēšanas darbības veic, ja kriminālprocesā pierādāmo apstākļu noskaidrošanai ziņas par faktiem nepieciešams iegūt, neinformējot kriminālprocesā iesaistītās personas un tās personas, kuras varētu šīs ziņas sniegt. Šī panta otrās daļas 1. teikums noteic, ka speciālās izmeklēšanas darbības, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu, veic procesa virzītājs vai iestādes un personas viņa uzdevumā. Savukārt šī panta trešā daļa noteic, ka speciālās izmeklēšanas darbības drīkst veikt, vienīgi izmeklējot mazāk smagus, smagus vai sevišķi smagus noziegumus. Kriminālprocesa likuma 211. panta pirmā daļa noteic, ka speciālās izmeklēšanas darbības gaitā fiksē tikai saistībā ar mazāk smagiem, smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem iegūto informāciju, kura: 1) nepieciešama kriminālprocesā pierādāmo apstākļu noskaidrošanai; 2) norāda uz cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai tā izdarīšanas apstākļiem; 3) nepieciešama tūlītēja būtiska sabiedriskās drošības apdraudējuma novēršanai.

Saskaņā ar minētajiem nosacījumiem speciālās izmeklēšanas darbības vispārīgi veicamas zināmi slepenā veidā uz izmeklēšanas tiesneša lēmuma pamata. Protams, izņēmums ir neatliekamība, kuras gadījumā izmeklēšanas tiesnesis veic pēckontroli. Tāpat sevišķo izmeklēšanas darbību un arī operatīvo darbību veikšana, ņemot vērā augsto iejaukšanās pakāpi tai pakļautās personas pamattiesībās, ir attaisnojama un samērīga vienīgi noziegumu gadījumā. Tāpat Kriminālprocesa likumā ir paredzēti noteikumi, kas noteic speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā iegūtās informācijas izmantošanas mērķus. Šādā veidā likumdevējs novelk skaidras robežas, kas ierobežo speciālo izmeklēšanas darbību izmantošanu kriminālprocesam neatbilstošiem mērķiem.

Pastāv izņēmumi, kad speciālās izmeklēšanas darbības iespējams veikt bez izmeklēšanas tiesneša pirmskontroles un lēmuma. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 212. panta otro daļu izmeklēšanas tiesneša lēmums nav nepieciešams, ja speciālās izmeklēšanas darbības veikšanai piekrīt visas publiski nepieejamā vietā šīs darbības veikšanas laikā strādājošās vai dzīvojošās personas. Šī panta ceturtā daļa noteic, ka neatliekamajos gadījumos procesa virzītājs var uzsākt speciālās izmeklēšanas darbības, saņemot prokurora piekrišanu un ne vēlāk kā nākamajā darba dienā – izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 214. panta pirmajai daļai, ja procesa virzītājs nav ievērojis šajā nodaļā noteikto atļaujas saņemšanas kārtību, speciālās

---

United Kingdom 76.-81. punktu; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 35394/97 Khan v. the United Kingdom 34.-40. punktu.

izmeklēšanas darbības rezultātā iegūtie pierādījumi nav izmantojami pierādīšanas procesā. Šī panta otrā daļa noteic izmeklēšanas tiesneša veicamās pēckontroles kārtību, kas ir identiska iepriekš norādītajai attiecībā uz aplūkošanu un kratīšanu neatliekamības gadījumā.

Būtisks ar kriminālprocesu saistīts aspekts ir paraugu glabāšana. Satversmes tiesa ir vērtējusi DNS paraugu glabāšanas DNS nacionālajā datu bāzē atbilstību Satversmes 96. pantam. Konkrētajā lietā Satversmes tiesa vērtēja personas DNS paraugu glabāšanas samērīgumu apstākļos, kad uzsāktais kriminālprocess pret personu izbeigts uz rehabilitējoša pamata. Satversmes tiesa norādīja, ka personas kriminālprocesuālais statuss atbilstoši tā brīža spēkā esošajam normatīvajam regulējumam ir vienīgais kritērijs tās DNS profila glabāšanai uz apstrīdēto normu pamata. Satversmes tiesa konstatēja, ka, ņemot vērā personas bioloģiskā materiāla un DNS profila sensitīvo dabu, likuma subjektiem nepieciešams noteikt tādus pienākumus, kas nodrošinātu to, ka personas sensitīvie dati bez likumā noteiktā pamata netiek uzglabāti.³⁶⁰

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vērtējusi nenotiesātas personas DNS profila glabāšanu. Personas datu aizsardzībai ir fundamentāla nozīme, lai persona spētu baudīt viņai ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantu garantētās tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi. Nacionālajām tiesībām jāparedz atbilstošus drošības pasākumus, lai novērstu Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantā noteiktajām garantijām pretēju šādu datu izmantošanu. Gadījumos, kad tiek veikta automātiska datu apstrāde vai tie tiek izmantoti policijas vajadzībām, minēto drošības pasākumu nepieciešamība ir vēl lielāka. Nacionālajiem tiesību aktiem būtu jānodrošina, ka nepieciešami dati tiek uzglabāti ne ilgāk, kā to pieprasa uzglabāšanas mērķis. Tāpat nacionālajām tiesībām jāspēj nodrošināt pietiekamu datu aizsardzību pret nepamatotu un ļaunprātīgu to izmantošanu.³⁶¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka tādu personu pirkstu nospiedumu, šūnu paraugu un DNS profilu glabāšana, kuras turētas aizdomās, bet nav notiesātas, nespēj nodrošināt taisnīgu līdzsvaru starp valsts un personas tiesiskajām interesēm. Personas DNS profilu saglabāšana uzskatāma par nesamērīgu iejaukšanos personas tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību un tādējādi to nevar uzskatīt par nepieciešamu demokrātiskā sabiedrībā.³⁶²

Satversmes tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā paustais uzsver, ka dažādu kriminālprocesā iegūtu paraugu glabāšanai jābūt nepieciešamai. Glabāšanai ir jābūt nevis pašmērķīgai, bet gan attaisnotai ar konkrētu uzglabāšanas mērķi, nodrošinot aizsardzību pret nepamatotu un ļaunprātīgu paraugu izmantošanu. Kolīdz zūd likumā noteiktais pamats personas paraugu uzglabāšanai, tai vairs nebūtu jāturpinās.

---

³⁶⁰ Satversmes tiesas 2016. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 2015-14-0103 secinājumu daļas 23.3.2. punkts.

³⁶¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 4. decembra sprieduma lietā Nr. 30562/04 un 30566/04 S. And Marper v The United Kingdom 103. punkts.

³⁶² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 4. decembra sprieduma lietā Nr. 30562/04 un 30566/04 S. And Marper v The United Kingdom 125. punkts.

Kā vēl viens svarīgs ar cilvēktiesību garantēšanu saistīts aspekts ir Kriminālprocesa likuma 139. panta pirmajā daļā noteiktā izmeklēšanas darbību veikšanas laika ievērošana. Proti, atbilstoši 139. panta pirmajai daļai izmeklēšanas darbības parasti veic laikā no plkst. 08.00 līdz 20.00. Praksē mēdz būt situācijas, kad aizturēto pratināšanas vai plānotas kratīšanas tiek veiktas ārpus norādītā laika posma. Katrs gadījums būtu vērtējams atsevišķi, ņemot vērā gan izmeklēšanas intereses, izmeklējamā noziedzīgā nodarījuma sarežģītību, kratīšanas apjomu, gan arī personu tiesības uz mieru un atpūtu. Proti, ja izmeklēšanas darbības, piemēram, kratīšana vai pratināšana tiek veikta ilgstoši nakts stundās, tādā veidā var tikt aizskartas izmeklēšanas darbībām pakļauto personu tiesības uz mieru, atpūtu. Tādēļ arī Kriminālprocesa likuma 139. panta pirmajā daļā paredzēts nosacījums, kad vispārējā kārtībā izmeklēšanas darbības veicamas noteiktā laikā.

Nepastāvot izmeklēšanas darbību veikšanas neatliekamības apstākļiem, zūd pamats uzsākt to veikšanu ārpus noteiktā laika posma. Arī veicot kratīšanu, būtu jānodrošina, ka tās nepamatoti ilga veikšana vai tās veikšana nakts stundās, ja tā nav saistīta ar pierādījumu nozaudēšanas vai iznīcināšanas risku, būtu pieļaujama tikai izņēmumu gadījumos.³⁶³ Nav šaubu, ka izmeklēšanas taktikai jābūt efektīvai, tādai, kas ļauj iegūt nepieciešamos pierādījumus, lai tiktu nodrošināta efektīva Krimināllikuma piemērošana. Tai pat laikā kriminālprocesa mērķis prasa to veikt bez neattaisnotas iejaukšanās. Iepriekš plānotas izmeklēšanas darbības, tai skaitā arī kratīšanas uzsākšana pēc plkst. 20.00 ir iespējama. Galvenokārt tas būtu iespējams neatliekamības gadījumā. Tāpat iespējams, ka iepriekš uzsākta kratīšana turpinās arī pēc plkst. 20.00. Šādā situācijā izmeklēšanas un sabiedrības intereses prasa pabeigt iesākto izmeklēšanas darbību.

Atzīmējams arī Kriminālprocesa likuma 139. panta sestajā daļā ietvertais nosacījums par izmeklēšanas darbību veikšanu iztiesāšanā. Iztiesāšanas stadijas mērķis ir vērtēt celtās apsūdzības pamatotību. Savukārt ziņu par faktiem iegūšana primāri ir pirmstiesas kriminālprocesa mērķis. Tādēļ iztiesāšanā izmeklēšanas darbību veikšanai ir drīzāk izņēmuma raksturs. Šādas procesuālās darbības iztiesāšanā būtu saistāmas ar Kriminālprocesa likuma 455. panta otrajā daļā noteiktajām tiesas tiesībām pēc savas iniciatīvas iegūt pierādījumus noteiktos apstākļos. Apsūdzību pamatojošo pierādījumu iegūšana ir jānodrošina pirmstiesas kriminālprocesā, tādēļ iztiesāšanā sacīkstes apstākļu ietvaros izmeklēšanas darbību veikšana būtu saistāma primāri ar aizstāvības īstenošanu un pieteikto lūgumu apmierināšanu.

Operatīvās darbības skar izstrādei pakļautās personas pamattiesības. Satversmes 96. pantā noteiktas ikviena tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neatkarību. Veicot operatīvo darbību, operatīvās darbības amatpersonai ir jāievēro cilvēka pamattiesības, tajā skaitā, jāizvērtē šo pamattiesību ierobežojuma saikni ar veikto operatīvo darbību. Augstākā tiesa ir norādījusi, ka

---

³⁶³ Kusak M. 2017.

gadījumā, ja personas veikto noziedzīgo nodarījumu kvalificē kā kriminālpārkāpumu, informācija, kas iegūta operatīvā veidā noklausoties personas sarunas, nav izmantojama kā pierādījums personas vainīguma pierādīšanai. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 12. panta pirmo daļu ir aizliegta nepamatota iejaukšanās personas privātajā dzīvē. Tādējādi ziņas par faktiem, kas iegūtas noklausoties personas telefonsarunas, lai atklātu kriminālpārkāpumu, ir atzīstamas par nepieļaujamām, jo tās iegūtas, pārkāpjot kriminālprocesa pamatprincipus.³⁶⁴

Augstākā tiesa ir konstatējusi Kriminālprocesa likuma 12. panta pārkāpumu situācijā, kad operatīvā sarunu noklausīšanās veikta par smagu un sevišķi smagu noziegumu. Uz operatīvās darbības rezultātā iegūto ziņu pamata tika uzsākts atsevišķs kriminālprocess. Apelācijas instances tiesa atzina, ka sarunu noklausīšanās laikā nebija pamats uzskatīt, ka notiek tikai kriminālpārkāpums vai mazāk smags noziedzīgs nodarījums. Apelācijas instances tiesas ieskatā nebija saskatāms Kriminālprocesa likuma 12. panta prasību pārkāpumus tajā aspektā, ka, atklājot smagus un sevišķi smagus noziedzīgus nodarījumus, ar sankcionētām darbībām tiek gūti pierādījumi, kas vēlāk tiek izmantoti, lai pierādītu celtās apsūdzības par kriminālpārkāpumiem un mazāk smagiem noziedzīgiem nodarījumiem. Augstākā tiesa uzsvēra, ka sprieduma taisīšanas brīdī viens no apsūdzētajam inkriminētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem bija klasificējams kā kriminālpārkāpums. Ir nepieciešams vērtēt, vai operatīvās izstrādes lietas ietvaros sevišķajā veidā veiktajā operatīvās darbības pasākumā iegūto rezultātu izmantošana apsūdzēto vainīguma pamatošanā izskatāmajā kriminālprocesā atbilst apsūdzētajam inkriminēto noziedzīgo nodarījumu raksturam un bīstamībai. Šādā veidā iegūto materiālu izmantošana var aizskart personas konstitucionālās tiesības, pieļaujot nesamērīgu iejaukšanos personas dzīvē, un tādā veidā var notikt Kriminālprocesa likuma 12. pantā noteiktā cilvēktiesību garantēšanas principa pārkāpums.³⁶⁵ Vērtējot operatīvo darbību vai speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā iegūto pierādījumu pieļaujamību, ir jānosaka, kā klasificējams izmeklējamais noziedzīgais nodarījums pirms plānoto darbību izdarīšanas. Tāpat noziedzīgu nodarījumu klasifikācija pārbaudāma sprieduma taisīšanas brīdī.

Vērtējot operatīvās darbības rezultātā iegūto ziņu par faktiem pieļaujamību pierādīšanā, Augstākā tiesa ir norādījusi, ka gadījumā, ja pierādījumu iegūšanā tiek konstatēts Kriminālprocesa likuma 12. pantā un 15. pantā nostiprināto pamatprincipu pārkāpums, pierādījumi atbilstoši Kriminālprocesa likuma 127. pantā un 130. pantā noteiktajam nav pieļaujami.³⁶⁶ Ja operatīvā darbība (personas sarunu ierakstīšana) tiek veikta nesankcionēti, neievērojot Operatīvās darbības likumā noteikto kārtību, gūtie pierādījumi nav uzskatāmi par pieļaujamiem.³⁶⁷

³⁶⁴ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 2. decembra lēmums lietā Nr. SKK-802/2014.

³⁶⁵ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 2. februāra lēmuma lietā Nr. SKK-1/2021 9. punkts.

³⁶⁶ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 28. decembra lēmums lietā Nr. SKK-549/2015.

³⁶⁷ Turpat.

Kā nākošais ar cilvēktiesību garantēšanu un personas privātās dzīves neaizskaramību saistītais aspekts tiks aplūkots kratīšanas izdarīšana. Kratīšanas vispārīgie noteikumi, lēmuma par kratīšanu iegūšana, kratīšanas kārtība un arī neatliekamas kratīšanas izdarīšana, tostarp arī tiesiskie nosacījumi kratīšanas izdarīšanai zvērinātu advokātu birojos tika aplūkoti iepriekš promocijas darbā, atsevišķās nodaļās.³⁶⁸ Šīs nodaļas turpinājumā par kratīšanas aspektiem, kas nav minēti iepriekš un ir saistīti ar cilvēktiesību garantēšanu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vērtējusi kratīšanas robežu nozīmi, nodrošinot samērīgu iejaukšanos ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantu garantētajās tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atkārtoti, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. panta 2. punktā noteiktie izņēmumi ir tulkojami šauri,³⁶⁹ šiem izņēmumiem katrā lietā jābūt pārliecinoši konstatētiem³⁷⁰. Ievērojot ar 8. pantu garantēto tiesību nozīmi un iejaukšanos, ko rada kratīšana, nevar pieņemt, ka kratīšanas orderi interpretē tik plaši, un uzskatīt, ka tas izsniegts visai ēkai, kas sastāv no vairākiem mājokļiem un kuros dzīvo vairāki cilvēki, ja vien izmeklēšanas tiesnesis to nav sevišķi motivējis.³⁷¹

Atsevišķos gadījumos lēmumā par kratīšanu var nebūt norādīta pilnīga informācija, kas, ņemot vērā lietas apstākļus, objektīvi nevarēja tikt noskaidrota. Iespējamās situācijas, kad lēmumā par kratīšanu adrese, kļūdoties numerācijā, norādīta neprecīzi. Piemēram, lēmumā norādīta adrese, taču adresē esošā māja ir sadalīta divos dzīvokļu īpašumos, ko lieto dažādas personas. Tāpat iespējami gadījumi, kad informācija par kratīšanas adresi tiek iegūta speciālās izmeklēšanas darbības vai operatīvās darbības rezultātā. Piemēram, operatīvais darbinieks, diennakts tumšajā laikā novērojot personu no blakus ēkas loga, konstatē, kā viņa ieiet publiski nepieejamā biroju ēkā, kurā var iekļūt tikai ar čipa atslēgu. Šādā gadījumā nav iespējams precīzi noteikt, kura numura telpā šī persona iegājusi. Taču pēc telpā iedegtās gaismas operatīvais darbinieks var saprast, kurā stāvā atrodas personas kabinets, un aptuveni aprēķināt šīs telpas numuru. Tā kā precīzu kabineta numuru nav iespējams noteikt, procesa virzītājs ierosinājumā par kratīšanu var norādīt tikai aptuveni indikatīvu informāciju, to papildinot ar norādēm, pie kā, kādā lietā ko meklēs un izņems. Aprakstītajos piemēros kļūda numerācijā nav būtiska, proti, tā nepakļauj personu patvaļas vai neattaisnotas iejaukšanās riskam. Izmeklēšanas tiesnesis, saņemot ierosinājumu veikt kratīšanu pie konkrētās personas, pārbauda faktus un apstākļus, kas pamato izmeklēšanas darbību. Noteicošais ir tas, ka ierosinājumā tiek aprakstīti apstākļi, pie kā tiks veikta kratīšana un tiek noteiktas konkrētas tās robežas. Ar šādu

---

³⁶⁸ Par to plašāk sk. promocijas darba 1.1. nodaļu „Pierādījumu pieļaujamības saturs un nozīme”, 2.2.1. nodaļu „Kriminālprocesuālā imunitāte”.

³⁶⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1993. gada 25. februāra sprieduma lietā Nr. 10828/84 Funke v. France 55. punkts.

³⁷⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 30. janvāra sprieduma lietā Nr. 28926/10 Vinks and Ribicka v. Latvia 101. punkts.

³⁷¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. 40233/07 Kalnēnienē v. Belgium 37. punkts.

papildu informāciju ierosinājumā tiek konkretizēta pārmeklējamā vieta, kas ļauj to precīzi noteikt un tādējādi skaidri noteikt kratīšanas robežas.³⁷²

Vienlaikus šāda nebūtiska procesuāla pārkāpuma gadījumā kratīšanā iegūto pierādījumu pēckontroles laikā iztiesāšanā nedrīkst bez ievērošanas atstāt to, kāds faktiski bijis veiktās kratīšanas apjoms. Kriminālprocesa likuma 182. panta sestajā daļā noteikts, ka kratīšanas laikā izņem lēmumā minētos priekšmetus un dokumentus, kā arī citus priekšmetus un dokumentus, kuriem var būt nozīme lietā. Ja tiek atrastas lietas, kuru glabāšana ir aizliegta, kā arī lietas (priekšmetus, dokumentus), kuru raksturs, identifikācijas pazīmes vai uz lietām esošās pēdas liecina par to saistību ar citu noziedzīgu nodarījumu, tās izņem, norādot protokolā šādas rīcības iemeslus. Šis nosacījums ir būtisks, jo tas ir cieši saistīts ar to, lai tiktu izslēgta pierādījumu meklēšana „uz labu laimi”. Kļūda numerācijā var tikt izmantota arī kā aizsargs, lai veiktu kratīšanu lēmumā nenorādītās vietās un izņemtu tajā nenorādītus dokumentus un priekšmetus. Pārbaudot pieļautā pārkāpuma raksturu, ir jāņem vērā, kādas bijušas tās faktiskās sekas. Ja kratīšanas apjoms tā dēļ ticis nepamatoti paplašināts, tad principā ir notikusi neatļauta iejaukšanās personas tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību.³⁷³ Kratīšanas robežu pārsniegšanas rezultātā iegūti pierādījumi tiek iegūti, pārkāpjot Kriminālprocesa likuma 12. pantu, tādēļ būtu atzīstami par absolūti nepieļaujamiem.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vērtējusi kratīšanas kā iejaukšanās atbilstību Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantam situācijā, kad tā veikta bez atbilstoša lēmuma, tostarp nenosakot, kādas ir kratīšanas robežas un kas tiek meklēts. Tika konstatēts, ka lēmums par kratīšanu netika pieņemts pirms un arī pēc kratīšanas, pieņemot, ka drošības spēki rīkojušies neatliekamības kārtībā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka kratīšanas un izņemšanas pasākumi konkrētajā lietā veikti, kaut arī netika pieņemti šīs procesuālās darbības apstiprinoši lēmumi un netika nodrošinātas atbilstošas procesuālās garantijas. Šādos apstākļos tika konstatēts, ka iejaukšanās nenotika saskaņā ar likumu.³⁷⁴ Tātad situācijā, kad kratīšana izdarīta bez atbilstoša lēmuma un pārmeklēšana veikta bez noteiktām robežām, tiek atzīts, ka iejaukšanās personas tiesībās uz privāto dzīvi nav notikusi saskaņā ar likumu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsver, ka nacionālajiem normatīvo tiesību aktiem ir jāspēj nodrošināt, ka kratīšanu izdarīšanai ir paredzēti pietiekami tiesību aizsardzības līdzekļi, kas pasargā no izpildvaras neatbilstošas izmantošanas. Ir nepieciešams pievērst uzmanību situācijām, kad valsts tiesību akti ļauj kratīšanu izdarīt bez atbilstoša tiesas lēmuma. Likumā ir jābūt skaidri noteiktai procesuālajai kārtībai, kas paredz indivīdu aizsardzību pret patvaļīgas valsts varas izmantošanu.

---

³⁷² Sk. Kulmanis O., 2019, 144.-150. lpp.

³⁷³ Turpat, 147. lpp.

³⁷⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 9. novembra sprieduma lietā Nr. 7615/02 Imakayeva v. Russia 187.-189. punkts.

Apstākļos, kad kratīšanu veic prokurors bez tiesas lēmuma, kā arī bez konkrētām tās robežām, vienīgi pēc kratīšanas sagatavojot protokolu, tā atzīstama par neatbilstošu prasībai nodrošināt iejaukšanās izvērtēšanu neatkarīgi no izpildvaras. Ņemot vērā, ka lietā netika nodrošināta jebkāda kratīšanas pirmskontrolē un arī tiesas pēckontrolē, Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka personām netika nodrošināts garantiju minimums, kas pasargā pret izpildvaras patvaļu.³⁷⁵

Bez tā, ka pastāv nepieciešamais tiesiskais regulējums, kas nodrošina adekvātas un efektīvas garantijas pret izpildvaras ļaunprātīgu izmantošanu, Eiropas Cilvēktiesību tiesa nosaka, vai konkrētās lietas apstākļos iejaukšanās bijusi samērīga ar sasniedzamo mērķi. Apsverot šo jautājumu, tiek vērtēts izmeklējamā noziedzīgā nodarījuma smagums; veids un apstākļi, kādos lēmums par kratīšanu pieņemts, ieskaitot to, vai tajā laikā bija iegūti arī citi pierādījumi; lēmuma par kratīšanu saturs un robežas, tai skaitā, ņemot vērā apstākļi, vai tajā izvērtēta pārmeklējamo telpu būtība, kā arī aizsardzības pasākumu esība, kas ļauj iebilst, ja iejaukšanās notikusi, pārsniedzot noteiktās robežas; kā arī kratīšanas radīto seku apmērs un ietekme uz aizskartās personas reputāciju. Pats par sevi apstāklis, ka kratīšana tiek pamatota ar tiesneša pieņemtu lēmumu, nav atzīstams par pietiekamu procesuālo aizsardzības līdzekli. Ir svarīgi, ka tiesnesis ir vispusīgi un pilnīgi izvērtējis un konstatējis pamatotas aizdomas, kas apstiprina kratīšanu, ka lēmums par kratīšanu sagatavots tā, ka ir nosakāmas skaidras tās robežas, kā arī ir pamatots, ka meklējamie pierādījumi patiešām varētu tikt atrasti pārmeklējamā objektā.³⁷⁶

No iepriekšminētā ir secināms, ka izmeklēšanas tiesnesim, vērtējot procesa virzītāja ierosinājumu par kratīšanas izdarīšanu, kā arī to pamatojošos pierādījumus, ir ar lielu rūpību jāvērtē lietas apstākļi. Vērtējot kratīšanas nepieciešamību un pamatotību, ir jāņem vērā arī tas, kā konkrētā gadījumā būs iespējams nodrošināt kratīšanai pakļautās personas tiesību aizsardzību pret izpildvaras ļaunprātīgu izmantošanu. Samērīgu iejaukšanos personas tiesībās uz privāto dzīvi iespējams nodrošināt tad, ja no lēmumā par kratīšanu ir nosakāmas skaidras iejaukšanās robežas un kratīšana tiek izdarīta, pilnībā ievērojot šīs robežas.

Praksē arvien novērojamas situācijas, kad kriminālprocesu veicošās amatpersonas izvēlas pierādījumus iegūt, izmeklēšanas darbību noformējot kā apskati, taču faktiski to veicot kā objekta pārmeklēšanu, t.i., kratīšanu. Minētais procesuālais defekts no izmeklēšanas darbību jēgas un mērķa ievērošanas perspektīvas tika aplūkots iepriekš promocijas darbā, atsevišķā nodaļā.³⁷⁷

Kā piemērs minētajai problēmsituācijai var būt šādi apstākļi, persona tiek aizturēta, un tās laikā tiek veikta arī personas kratīšana. Par cik persona tika aizturēta laikā, kad tā pārvietojās ar

³⁷⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 1. aprīļa sprieduma lietā Nr. 73957/01 Varga v. Romania 70.-74. punkts.

³⁷⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 30. janvāra sprieduma lietā Nr. 28926/10 Vinks and Ribicka v. Latvia 103.-104. punkts.

³⁷⁷ Par to plašāk sk. promocijas darba 2.1. nodaļu „Pierādījumu pieļaujamības izvērtēšana”.

transportlīdzekli, var būt iespējama arī transportlīdzekļa apskate. Iegūstot piekrišanu veikt apskati, nav šķēršļu pārmeklēt transportlīdzekli. Šādā gadījumā formāli tiek izpildīti Kriminālprocesa likuma 163. panta otrās daļas nosacījumi. Iegūstot transportlīdzekļa lietotāja atļauju, policijas darbiniekiem nav šķēršļu pārmeklēt transportlīdzekli. Situācija kļūst vēl sarežģītāka, ja personas kratīšana un transportlīdzekļa pārmeklēšana notikusi bez aizstāvja piedalīšanās.

Kriminālprocesa likuma 159. panta pirmā daļa noteic, ka apskate ir izmeklēšanas darbība, kuras gaitā izmeklēšanas darbības veicējs tieši uztver, konstatē un fiksē kāda objekta pazīmes, ja pastāv iespēja, ka šis objekts ir saistīts ar izmeklējamo noziedzīgu nodarījumu. Savukārt atbilstoši minētā panta otrajai daļai, lai atrastu noziedzīga nodarījuma pēdas un noskaidrotu citus nozīmīgus apstākļus, var izdarīt notikuma vietas, apvidus teritorijas, telpas, transportlīdzekļa, priekšmeta, dokumenta, liķa, dzīvnieka vai cita objekta vizuālo apskati.

Tiesību zinātnē norādīts, ka apskates laikā atklāj, tieši uztver, izpēta un fiksē apskatāmā objekta, kas saistīts ar izmeklējamo notikumu, stāvokli, īpašības un pazīmes, lai atklātu faktiskos apstākļus, noskaidrotu notikuma apstākļus, kā arī citus apstākļus, kam ir nozīme lietā.³⁷⁸ No minētā secināms, ka vispārīgi transportlīdzekļa apskates mērķis ir pētīt un fiksēt tā īpašības un pazīmes. Ir būtiska atšķirība starp apskati un kratīšanu. Proti, transportlīdzekļa apskates mērķis ir meklēt un fiksēt transportlīdzekļa kā apskates objekta īpašības un pazīmes, tajā skaitā, pēdas. Uzsverams, ka apskates raksturs nav saistīts ar apskatāmā objekta pārmeklēšanu.

Apskates protokolā tiek norādītas transportlīdzekļa ārējās un tā salona pazīmes un īpašības, taču konkrētajā kriminālprocesā tām var nebūt nekādas nozīmes. Transportlīdzeklis var arī nebūt saistīts ar konkrēta kriminālprocesa pierādīšanas priekšmetu. Minētie apstākļi atbilstoši apskates definīcijai raisa šaubas par to, ka šādā gadījumā apskate izmantota, lai nesankcionēti pārmeklētu transportlīdzekli. Norādāms, ka apskates objekts var būt gan telpa, gan jebkāds cits objekts.

Kriminālprocesa likuma 160. panta trešā daļa noteic, ja apskates gaitā rodas nepieciešamība izdarīt kratīšanu, uzrādīšanu atpazīšanai vai citas izmeklēšanas darbības, tās veicamas, ievērojot attiecīgās izmeklēšanas darbības veikšanas noteikumus. Kratīšanas mērķis ir iekļūt, pārmeklēt kratīšanas objektu nolūkā atrast un izņemt jebkādus dokumentus un priekšmetus, kas varētu kalpot pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu un faktu pamatošanai. Policists nevar bez likumīga pamata iekļūt telpā un tur atrast pierādījumus, kuri viņu interesē un kuri it kā „atrodas” visiem redzamā vietā, vai arī bez nepieciešamības apturēt automobili un apskatīt tā salonu, cerot ieraudzīt izmeklējamā nozieguma pierādījumus.³⁷⁹ Ņemot vērā tās izteiktu iejaukšanās raksturu personas pamattiesībās, kratīšana neatkarīgi no izmeklēšanas darbības nosaukuma, ja mērķis ir pārmeklēt objektu, būtu veicama tikai uz izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmuma pamata atbilstoši

---

³⁷⁸ Meikališa Ā. 2001, 70. lpp.

³⁷⁹ Turpat, 139. lpp.

Kriminālprocesa likuma 180. panta pirmajā daļā noteiktajam. Šāda prasība cieši saistīta ar nepieciešamību nodrošināt samērīgu iejaukšanos personas pamattiesībās.

Iepriekš minētie apsvērumi attiecas arī uz situācijām, kad policijas darbinieki vietā, kurā plānots veikt apskati, ierodas ar kinologu un suni. Kinologs un suns ir skaidra zīme, ka apskatāmais objekts tiks pārmeklēts. Kinologa mērķis ir palīdzēt policijas darbiniekiem atrast tādus objektus ar pierādījuma nozīmi, kas, apskatot telpu, varētu nebūt redzami un uzreiz atrodami. Kinologa izmantošana skaidri norāda uz to, ka tiks meklēti konkrēta veida objekti, priekšmeti, kas norāda uz veicamās izmeklēšanas darbības mērķi pārmeklēt konkrēto vietu.

Izņēmums, kad apskatei var būt pārmeklēšanas raksturs, kas saistīts ar mērķi atrast konkrētus meklējamus objektus, ir notikuma vietas apskate. Šādā gadījumā kriminālprocesā jau ir iegūta konkrēta informācija, kas norāda uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu konkrētā vietā. Attiecīgi notikuma vietas gadījumā atbilstoši izmeklējamā noziedzīgā nodarījuma raksturam pastāv pietiekami konkrēts meklējamo, apskatāmo un izņemamo objektu klāsts. Šādā gadījumā notikuma vietas statuss būtiski samazina risku meklēt pierādījumus uz labu laimi un pasargā personu no neattaisnotas iejaukšanās viņas tiesībās uz privāto dzīvi.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vērtējusi apstākļus saistībā ar apskates veikšanu, kas bija ar pārmeklēšanas raksturu, un ir paudusi vairākas nozīmīgas atziņas. Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. panta galvenais objekts un mērķis ir pasargāt individu no patvaļīgas iestāžu iejaukšanās viņa tiesībās uz privāto dzīvi. Latvijas Republikas valdība uzsvēra, ka veiktās darbības esot apskate, nevis kratīšana.³⁸⁰

Policijas darbinieki dzīvoklī iekļuva un apskati veica pēc tam, kad iegūta personas piekrišana. Valdība uzsvēra, ka šādā veidā pieteicējs ir atteicies no jebkādam procesuālajām garantijām, kas viņam paredzētas nacionālajās tiesībās. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka atteikšanās no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas garantētajām tiesībām nav spēkā, ja vien personai tiek pilnībā darīti zināmi visi fakti, un persona bez ierobežojumiem tiek informēta un tam piekriš.³⁸¹

Papildus tam ir svarīgi nodrošināt, ka atteikšanās no tiesībām ir saistīta ar atbilstošām minimālajām procesuālajām garantijām³⁸², un gadījumā, kad atteikšanās notiek, tai jābūt ne vien brīvprātīgai, bet arī zinot, ka notiek saprātīga atteikšanās no tiesībām³⁸³. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, kaut arī persona ir piekritusi dzīvokļa apskates veikšanai, lietā netika pierādīts, ka pieteicējs tika informēts par viņa tiesībām policijas darbiniekiem atteikt iekļūt viņa dzīvoklī un iespējamām

³⁸⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 18. maija sprieduma lietā Nr. 40927/05 Bože v. Latvia 66.-68. punkts.

³⁸¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 57325/00 D.H. and Others v. the Czech Republic 202. punkts.

³⁸² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 20. oktobra sprieduma lietā Nr. 25703/11 Dvorski v. Croatia 100. punkts.

³⁸³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 7025/04 Pishchalnikov v. Russia 77. punkts.

plānoto procesuālo darbību sekām.³⁸⁴ Tāpat Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka personas brīvprātīga atteikšanās no tiesībām nevar tikt konstatēta apstākļos, kad policijas darbinieki procesuālajā darbībā viņa dzīvoklī ieradušies kopā ar maskās un automātiskajos šaujamieročos tērptu speciālo uzdevumu vienību.³⁸⁵

Lai notikušo iejaušanos pieteicēja ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantu garantētajās tiesībās uzskatītu par tiesisku, tai jānotiek saskaņā ar likumu, jābūt pamatotai ar leģitīmu mērķi un jābūt nepieciešamai demokrātiskā sabiedrībā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka šādu izmeklēšanas darbību kontekstā, kurām trūkst rūpīgas publiskas uzraudzības un kas rada varas ļaunprātīgas izmantošanas risku, atbilstība likumam uzliek par pienākumu Eiropas Cilvēktiesību tiesai izvērtēt, vai nacionālās tiesības nodrošināja adekvātu un efektīvu aizsardzību pret patvaļīgu iejaušanos ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantu noteiktajās tiesībās³⁸⁶.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsver, ka gadījumā, ja nepieciešams veikt kratīšanu un izņemšanu, ir jāpiemēro noteikumi, kas attiecas uz kratīšanu un izņemšanu. Ņemot vērā, ka starp apskati un izņemšanu un kratīšanu un izņemšanu pastāv kā juridiska, tā arī praktiska atšķirība, kas nebija redzama, nozīmīgi bija tas, ka policijas darbības bija efektīvi un adekvāti uzraudzītas, lai novērstu iespējamus aizskārumus.³⁸⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesa secināja, ka lietā veiktā uzraudzība nespēja nodrošināt adekvātas un efektīvas garantijas pret iespējamu policijas darbinieku veikto apstrīdēto pasākumu ļaunprātīgu izmantošanu. Līdz ar to iejaušanās nenotika „saskaņā ar likumu” Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. panta 2. punkta izpratnē un ir noticis Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. panta pārkāpums.³⁸⁸ Apstākļi par to, vai šādā veidā iegūtu pierādījumu izmantošana būtu atbilstoša Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punktam, lietā netika risināts un principā arvien ir atvērts. Šobrīd Kriminālprocesa likumā 130. panta otrās daļas 4. punktā kriminālprocesa pamatprincipa pārkāpums noteikts kā absolūts pierādījumu nepieļaujamības gadījums, tādēļ esošās pierādījumu pieļaujamības procesuālās sistēmas ietvaros šāda pierādījuma izmantošana neatbilstu nacionālajam likumam. Taču principā Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punkta tvērumā nav izslēgta šāda pārkāpuma rezultātā iegūta pierādījuma izmantošana.

Kratīšanas izdarīšana, procesuālo darbību noformējot kā apskati, arvien ir novērojama parādība. Iztiesāšanā pierādījumu pārbaudē apsūdzētajam ir tiesības šādā gadījumā norādīt uz Kriminālprocesa likumā noteiktās procesuālās kārtības neievērošanu, kas tiesai uzliek par pienākumu izvērtēt iegūto pierādījumu pieļaujamību. Kriminālprocesa likuma 12. panta pirmā un trešā daļa, to

³⁸⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 18. maija sprieduma lietā Nr. 40927/05 Bože v. Latvia 69.-70. punkts.

³⁸⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 17. jūlija sprieduma lietā Nr. 48666/99 Kucera v. Slovakia 114.-119. punkts.

³⁸⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 61838/10 Vukota-Bojić v. Switzerland 68, 72. punkts.

³⁸⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 18. maija sprieduma lietā Nr. 40927/05 Bože v. Latvia 74.-77. punkts.

³⁸⁸ Turpat, 81.-83., 85. punkts.

skatot kopsakarā ar šī likuma 160. panta trešo daļu un 180. panta pirmo daļu, uzliek par pienākumu objekta pārmeklēšanu veikt atbilstoši kratīšanas nosacījumiem. Formāla kratīšanas slēpšana, to noformējot kā apskati, ir atzīstama par tādu iejaukšanos personas pamattiesībās, kas nav notikusi saskaņā ar likumu, un ikvienā gadījumā atbilstoši spēkā esošajam tiesiskajam regulējumam izraisa iegūto pierādījumu absolūtu nepieļaujamību.

Aprakstītā situācija atklāj vēl vienu būtisku praktisku problēmu. Noformējot izmeklēšanas darbību kā apskati, sūdzības pieļautajiem procesuālajiem defektiem, t.sk., personas cilvēktiesību aizskārumiem izvērtē prokuratūras ietvaros. Kaut arī atbilstoši Kriminālprocesa likuma 45. panta pirmajai daļai amatā augstāks prokurors likumā noteiktajā kārtībā kontrolē, kā prokurors īsteno savas pilnvaras, šādā situācijā var būt apgrūtināti garantēt reālu un efektīvu cilvēktiesību ievērošanu. Cilvēktiesību ievērošanas kontrole kriminālprocesā ir izmeklēšanas tiesneša funkcija, taču apstākļos, kad objekta pārmeklēšanu nodēvē par apskati, reālai izmeklēšanas tiesneša uzraudzība un kontrole pār cilvēktiesību ievērošanu atbilstoši pašreizējam Kriminālprocesa likuma regulējumam nav iespējama. Šādā gadījumā procesa taisnīgumu nodrošinās tiesa, skatot krimināllietu pēc būtības un veicot pēckontroli.

Ja tiek veikta apskate nolūkā atrast un izņemt priekšmetus, izmeklēšanas darbību veicošās amatpersonas rīcība netiek ierobežota. Procesuālais regulējums apskates izdarīšanai neparedz noteikt konkrētas robežas un meklējamus objektus, jo šīs izmeklēšanas darbības mērķis nav iejaukties personas pamattiesībās ar tik lielu intensitāti, lai šādus nosacījumus izvirzītu. No praktiskā viedokļa ir svarīgi ņemt vērā katras izmeklēšanas darbības saturu, mērķi un robežas. Ja apskate notiek kā pārmeklēšana, policijas darbiniekiem ir pienākums ievērot kratīšanas kārtību. Pretējā gadījumā neierobežoti un bez izmeklēšanas tiesneša pirmskontroles iespējams pārmeklēt personas īpašumu un izņemt jebkādus priekšmetus vai dokumentus. Turklāt šādā gadījumā netiek paredzētas garantijas pret policijas darbinieku pilnvaru ļaunprātīgu izmantošanu.

Augstākā tiesa ir vērtējusi apskates tiesiskumu lietā par alkoholisko dzērienu nelikumīgu izgatavošanu un glabāšanu lielā apmērā. Sākotnēji šajā lietā uz izmeklēšanas tiesneša lēmuma pamata tika veikta vienas garāžas kratīšana, kuras laikā tika atrasti un izņemti 112 maisi ar cukuru. Tajā pašā dienā tika veikta citas blakus esošas garāžas pārmeklēšana, taču šī izmeklēšanas darbība tika noformēta kā apskate. Šīs apskates laikā tika atrasti un izņemti 35 litri ar bezkrāsainu un dzeltenīgu šķidrumu ar specifisku alkoholam raksturīgu smaržu un ar stiprumu (etilspirta saturu) no 38,3% līdz 39,3%. Šajā lietā Augstākā tiesa norādīja, ka apskate esot veikta ar telpas lietotāja piekrišanu, kā dēļ kasatora apgalvojumi, ka bija jāveic kratīšana, ir nepamatoti.³⁸⁹ Šādās situācijās ir vērtējams, vai personas atteikšanās no tiesībām bijusi spēkā. No šīs lietas apstākļiem redzams, ka policijas darbinieki

---

³⁸⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 22. maija lēmums lietā Nr. SKK-119/2014.

zinājuši, ka garāžā, kurā tika veikta kratīšana, varētu atrast ar izmeklējamo noziedzīgo nodarījumu saistītus priekšmetus. Visticamāk, par otro garāžu, kurā tika veikta apskate, policijas darbinieki uzzināja, kad tika veikta pirmās garāžas kratīšana. Līdz tam par otru alkoholisko dzērienu glabātavu nebija zināms. Uzzinot par tās esamību, lai nesarežģītu izmeklēšanu, otras garāžas pārmeklēšana tika noformēta kā apskate, lai bez liekas vilcināšanās ar personas piekrišanu to pārmeklētu. Minētajos apstākļos pastāv iespēja kratīšanu veikt neatliekamības kārtībā.

Šādā veidā, protams, var neievērot visus Kriminālprocesa likumā noteiktos kratīšanas nosacījumus. Tas ir, vai nu izmeklēšanas tiesneša lēmuma iegūšanu, vai arī prokurora piekrišanas iegūšanu un materiālu sagatavošanu, lai pamatotu kratīšanas veikšanu neatliekamības kārtībā. Apskates gadījumā ir vienkārši, jo ar jebkādā veidā iegūtu piekrišanu var iekļūt telpā, to pārmeklēt un izņemt visu nepieciešamo. Neskatoties uz to, ka kratīšanu šādos apstākļos kriminālprocesu veicošā amatpersona nav tiesīga veikt, savu pilnvaru trūkumu var veikli apiet, izmeklēšanas darbību noformējot kā apskati.

Var pievienoties tiesību zinātnē norādītajam, ka līdzekļiem, kas paredzēti lietai būtisku apstākļu izzināšanai, ir jābūt tiesiskiem.³⁹⁰ Tāda policijas darbinieku rīcība, lai apietu attiecīgu viņu izmeklēšanas darbības ietvaros veiktās rīcības un lēmumu kontroli, kā arī Kriminālprocesa likumā noteikto izmeklēšanas darbību kārtību, nav pieļaujama. Izmeklēšanas darbību veikšanas kārtība bez izņēmumiem ir stingri ievērojama. Jebkādas atkāpes no Kriminālprocesa likumā noteiktās ziņu par faktiem iegūšanas kārtības atstāj sekas uz to turpmāku izmantošanu pierādīšanā. Ja pārkāpumi ir būtiski, tas izraisa iegūto pierādījumu nepieļaujamību.

Tiesības veikt personas un tās īpašuma pārmeklēšanu policijas amatpersona var iegūt vienīgi ar lēmumu par kratīšanu vai pie personas aizturēšanas izņēmuma gadījumos, kas noteikti Kriminālprocesa likuma 183. pantā un 265. panta otrajā daļā. Galvenā atšķirība ir tā, ka cilvēktiesību ievērošanas kontrole apskates gadījumā nav piekritīga izmeklēšanas tiesnesim. Ja attiecīgā kārtība netiek ievērota un kratīšanas tiek formāli izdarītas kā apskates, izmeklēšanas darbībai pakļautās personas ar Satversmes 96. un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantu garantētās tiesības var tikt nepamatoti aizskartas. Nesankcionēti veicot kratīšanu, var tikt nepamatoti aizskartas tai pakļautās personas pamattiesības, kā rezultātā šādas nesankcionētas izmeklēšanas darbības rezultātā iegūtie pierādījumi var tikt atzīti par absolūti nepieļaujamiem saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 12. panta pirmo daļu un 130. panta otrās daļas un 4. punktu.

Eiropas Kopienu Komisijas 2006. gada „Zaļajā grāmatā par nevainīguma prezumpciju” 2.6. punktā ir atzīts, ja ir dots rīkojums veikt kratīšanu, tad rīkojumā jānorāda konkrētais priekšmets, lai izvairītos no vispārējām prasībām, ko izmanto, lai attaisnotu pierādījumu meklēšanu „uz labu

---

³⁹⁰ Meikališa Ā. Cilvēktiesību ievērošana, veicot izmeklēšanas darbības. Jurista Vārds, 13.03.2007., Nr. 11 (464).

laimi”, pastāvot tikai neskaidrām aizdomām.³⁹¹ Zaļajā grāmatā par nevainīguma prezumpciju minētais nepārprotami ļauj izdarīt secinājumu, ka pierādījumu meklēšana uz labu laimi ir uzskatāma par nepieļaujamu personas cilvēktiesību aizskārumu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vērtējusi lēmuma par kratīšanu robežu saprātīgu noteikšanu situācijā, kad kratīšana tika veikta advokāta birojā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādījusi, ka lēmumā par kratīšanu norādītas ļoti plašas robežas. Lēmums par kratīšanu, kas pilnvaro kratīšanu veikt vispārīgā un neierobežotā manierē, pakļauj personu aizskārumam vai patvaļai. Šajā lietā tiesa nekonstatēja nevienu svarīgu iemeslu, kāpēc bija nepieciešama visu personas datu kratīšana. Tādējādi Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka visu personas elektronisko datu kratīšana nebija samērīga. Visu datu pārmeklēšanas pamatā jābūt specifiskiem nosacījumiem un iemesliem. Konstatējot, ka šādi iemesli nav norādīti, tiesa norādīja, ka kratīšana pārsniedza nepieciešamās robežas, lai sasniegtu leģitīmu mērķi. Līdz ar to veiktās darbības ir uzskatāmas par Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. panta pārkāpumu.³⁹² Minētie apsvērumi par kratīšanas robežām attiecas ne tikai uz advokātu un viņu lietoto telpu un citu objektu pārmeklēšanu. Ikvienā gadījumā, lai notiktu attaisnojama iejaukšanās personas tiesībās uz privāto dzīvi, ir jānosaka precīzas robežas, kādā iejaukšanās notiks. Ja robežas netiek noteiktas pietiekami skaidrā veidā, izmeklēšanas darbība var tikt veikta, nesamērīgi iejaucoties minētajās pamattiesībās.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatējusi Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. panta pārkāpumu apstākļos, kad mājas kratīšanas laikā tika veikta personas kratīšana un no personas somas tika izņemti lēmumā par kratīšanu tieši neminēti priekšmeti. Arī prokurors, veicot kratīšanu, nepaskaidroja personas kratīšanas iemeslus un tās robežas. Kā norāda Eiropas Cilvēktiesību tiesa, pieteicēja somas pārmeklēšana un priekšmetu izņemšana netika nodrošināta ar adekvātām un efektīvām garantijām pret nepamatotu tiesību uz privātās dzīves aizskārumu.³⁹³

Meklējamo un izņemamo priekšmetu specifika ir atkarīga no tiesību aizsardzības iestāžu katrā konkrētā gadījumā izmeklējamo noziedzīgo nodarījumu veida un apstākļiem. Situācijā, kad izmeklējamais noziedzīgais nodarījums saistīts ar plānotu plašu teroristu uzbrukumu, izmeklēšanas sarežģītība var attaisnot kratīšanas veikšanu pie plašākiem nosacījumiem, kā pamatā būtu pieļaujams. Aizdomās turēto personu rīcība, izmantojot kodētu valodu, policijas darbiniekiem rada pamatotas grūtības veikt konkrētu objektu kratīšanu, lai atrastu kriminālprocesam nepieciešamos priekšmetu un dokumentus. Atbilstoši vispārīgai Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. panta prasībai lēmumā par kratīšanu precīzi jānorāda meklējamie priekšmeti un dokumenti. Konkrētu lietu apstākļos šādi

---

³⁹¹ Eiropas Kopienu Komisijas 2006. gada 26. aprīļa „Zaļā Grāmata par nevainīguma prezumpciju” 2.6. punkts.

³⁹² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012. gada 3. jūlija sprieduma lietā Nr. 30457/06 Robathin v. Austria 47.-52. punkts.

³⁹³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 27153/07 Cacuci and S.C. Virra & Cont Pad S.R.L. v. Romania 75.,77. punkts.

nosacījumi var radīt nopietnu apdraudējumu izmeklēšanas efektivitātei, kā rezultātā var tikt apdraudēta arī cilvēku dzīvība. Tādējādi šāda rakstura lietās Eiropas Cilvēktiesību tiesa pieļauj, ka policijas darbiniekiem tiek ļauts kratīšanu veikt plašākā raksturā, ņemot vērā un izvērtējot lietas apstākļus un to, kādi meklējamie dokumenti un priekšmeti varētu būt saistīti ar teroristu aktivitātēm, un tās izņemtu turpmākām ekspertīzēm. Tādējādi, ņemot vērā nepieciešamību demokrātiskā sabiedrībā, atsevišķos gadījumos ir attaisnojami pieļaut lēmumu par kratīšanu ar pārāk plašām robežām.³⁹⁴

No minētajām atziņām secināms, ka gadījumā, ja tiek veikta kratīšana, izmeklēšanas darbību veicošā amatpersona ir stingri ierobežota savās darbībās gan attiecībā uz to, ko meklēs, gan arī to, ko izņems. Ir pilnībā pamatoti atbilstoši izmeklējamās lietas apstākļiem, izmeklējamo noziegumu smagumam un plānotam kratīšanas apjomam proporcionāli arī izvirzīt attiecīgus nosacījumus, kas pamato kratīšanas robežas. Tas arī izriet no Kriminālprocesa likuma 180. panta otrajā daļā noteiktajiem lēmuma par kratīšanu nosacījumiem, atbilstoši kuriem norāda, ko kratīšanā meklēs un izņems. Plašas kratīšanas robežas būtu pieļaujamas tikai izņēmumu gadījumos, kad to pieprasa izmeklējamā nozieguma raksturs un bīstamība, kas saistīta ar citu Eiropas Cilvēktiesību konvencijā noteikto tiesību aizsardzību.

Minētie Kriminālprocesa likuma 180. panta otrās daļas nosacījumi ir būtiski izmeklēšanas tiesnesim, kurš akceptē kratīšanas veikšanu. Katrā gadījumā atsevišķi, ņemot vērā izmeklēšanas intereses, ir nepieciešams izvērtēt kratīšanas ietekmi uz personas pamattiesībām. Tādējādi, ņemot vērā kratīšanas izteikto iejaukšanās raksturu personas ar Satversmi un Eiropas Cilvēktiesību konvenciju garantētajās tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību, tās ir jāsamēro ar izmeklēšanas interesēm un jānoteic atbilstošas garantijas, lai novērstu personas pamattiesību aizskārumu, kas rodas nesankcionētas vai neierobežoti plašas kratīšanas gadījumā.

Kā vēl viens būtisks procesuālais garants, kas nodrošina kratīšanas likumīgu norisi un tādējādi arī cilvēktiesību ievērošanu ir kratīšanā klātesošās personas, ko nosaka Kriminālprocesa likuma 181. pants. Atbilstoši minētā panta pirmajai daļai kratīšanu izdara tās personas klātbūtnē, pie kuras kratīšana notiek, vai arī šīs personas pilngadīga ģimenes locekļa klātbūtnē. Ja attiecīgās personas klātbūtne nav iespējama vai šī persona izvairās no piedalīšanās kratīšanā, kratīšanu izdara kratīšanai pakļautā objekta valdītāja, apsaimniekotāja vai vietējās pašvaldības pārstāvja klātbūtnē. Savukārt minētā panta otrā daļa noteic, ka juridisko personu telpās kratīšanu izdara attiecīgās juridiskās personas pārstāvja klātbūtnē un tās personas klātbūtnē, saistībā ar kuras darbību vai bezdarbību kratīšanu juridiskās personas telpās izdara, ja nepastāv objektīvi šķēršļi šo personu

---

³⁹⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 20. oktobra sprieduma lietā Nr. 5201/11 Sher and Others v. The United Kingdom 174., 176. punkts.

nogādāt juridiskās personas telpās. Ja pārstāvja klātbūtne nav iespējama vai pārstāvis izvairās no piedalīšanās kratīšanā, kratīšanu izdara vietējās pašvaldības pārstāvja klātbūtnē.

Saistībā ar kratīšanu advokātu birojos tiek izvirzīts procesuālais garants tās izdarīt neatkarīga novērotāja klātbūtnē. Šāda procesuālā kārtība nodrošina, ka netiek nepamatoti izņemti noteikti aizsargājami materiāli. Turklāt neatkarīga novērotāja klātbūtnei jābūt efektīvai, proti, viņam jāspēj izsekot notiekošajam, jo tas novērš iespējamu policijas darbinieku tiesību ļaunprātīgu izmantošanu un patvaļu. Kratīšanā klātesošās personas palīdz nodrošināt, ka procesuālā darbība tiek veikta atbilstoši Kriminālprocesa likumā noteiktajai kārtībai un ievērojot lēmumā par kratīšanu norādīto. Atbilstošu procesuālo garantiju esība nodrošina, ka kratīšanā iegūtos pierādījumus varēs izmantot apsūdzības pamatošanai.

2.2.4. Spīdzināšanas un pazemošanas aizliegums

Šajā apakšnodalā aplūkots spīdzināšanas aizlieguma saturs un tajā nostiprinātās garantijas, kā arī to pārkāpuma rezultātā radušos procesuālo defektu sekas. Lai precīzi atspoguļotu šajā aizliegumā nostiprināto garantiju jēgu un mērķi, tiks izvērtētas gan nacionālajā, gan arī starptautiskajā tiesu praksē konstatētās situācijas. Šajā punktā nostiprināto pierādījumu absolūtas nepieļaujamības nosacījumu mērķis ir novērst ziņu avota – liecinošās personas – fizisku vai psiholoģisku ietekmēšanu, lai panāktu, ka ziņu avots sniedz konkrētas, atsevišķos gadījumos arī nepatiesas ziņas par faktiem. Atzīmējams, ka spīdzināšanas un pazemošanas aizlieguma principa saturs un izpausmes pārklājas ar Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 1. punktā noteikto absolūto pierādījumu nepieļaujamības iemeslu.

Saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pantu nevienam cilvēkam nedrīkst pakļaut spīdzināšanai vai cietsirdīgi vai pazemojoši ar viņu apieties vai sodīt. Satversmes 95. panta otrais teikums noteic, ka spīdzināšana, citāda cietsirdīga vai cieņu pazemojoša izturēšanās pret cilvēku ir aizliegta. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 13. panta pirmajai daļai kriminālprocesā nevienam nedrīkst pazemot, šantažēt, spīdzināt vai draudēt ar spīdzināšanu vai vardarbību, vai arī lietot vardarbību.

Darbības, kas var tikt atzītas par spīdzināšanu vai cietsirdīgu izturēšanos, praksē mēdz būt saistītas ar personas, kurai tiesības uz aizstāvību, gribas ietekmēšanu ar mērķi panākt viņas atzīšanos, iegūtu viņu inkriminējošas ziņas par faktiem, vai tādā veidā noskaidrotu citu kriminālprocesam nepieciešamu informāciju. Spīdzināšanas aizlieguma pārkāpums var būt saistīts ar nevainīguma prezumpcijas principa pārkāpumiem. Šajā sakarā atzīmējams Direktīvas 2016/343, kurā nostiprināti vairāki būtiski ar nevainīguma prezumpciju saistīti aspekti, 45. apsvērumā norādītais, ka, novērtējot aizdomās turēto vai apsūdzēto liecības vai pierādījumus, kas iegūti, pārkāpjot viņu tiesības klusēt vai

tiesības neliecināt pret sevi, tiesām un tiesnešiem būtu jāievēro tiesības uz aizstāvību un procesa taisnīgums. Minētajā sakarā būtu jāņem vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra, saskaņā ar kuru procesu uzskata par pilnībā netaisnīgu, ja kriminālprocesā nozīmīgu faktu pierādīšanai tiek pieļautas liecības, kas ir iegūtas spīdzināšanas vai sliktas izturēšanās ceļā, pārkāpjot Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pantu. Saskaņā ar ANO Konvenciju pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem neviens izteikums, par kuru ir konstatēts, ka tas iegūts ar spīdzināšanu, nebūtu jāizmanto kā pierādījums nevienā procesā, izņemot pret spīdzināšanā apsūdzēto personu, lai pierādītu, ka šāds izteikums ticis izdarīts.

Augstākā tiesa ir vērtējusi situāciju un apsūdzētā apsvērumus par viņa liecību iegūšanu, izmantojot vardarbību, kas uzskatāms par Kriminālprocesa likuma 13. panta pārkāpumu. Augstākā tiesa norādīja, ka tiesai ir pienākums pārbaudīt personas paustos argumentus par vardarbīgu liecību iegūšanu. Ja citas lietā esošas ziņas apliecina vardarbības faktu, tiesām ir jāpārlicinās par apsūdzības pamatošanā izmantoto pierādījumu iegūšanas veidu un to, vai tiesvedība kopumā bija taisnīga. Augstākā tiesa atzina, ka pirmās instances un apelācijas instances tiesa ir pārkāpušas Kriminālprocesa likuma 13. pantu, 127. panta pirmo un otro daļu, 130. panta otro daļu, kā arī 511. panta pirmo daļu, jo, skatot lietu pēc būtības, nav izvērtējušas apsūdzētā norādītos apstākļus par vardarbīgu liecību iegūšanu. Minētie pārkāpumi noveduši pie nelikumīga nolēmuma taisīšanas.³⁹⁵ Ir pamatoti atzīt par nepieļaujamām un izslēgt no pierādījumu kopuma tādus pierādījumus, kas iegūti, pārkāpjot spīdzināšanas aizliegumu. Šāds pierādījumu ieguves veids, kā arī to izmantošana vienmēr rada šaubas par procesa taisnīgu norisi.

Vērtējot kriminālprocesu no taisnīguma viedokļa, kurā tiek izmantotas liecības, kas no personas iegūtas vardarbīgi, Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka tādu pierādījumu izmantošana, kas iegūti, pārkāpjot vienu no Eiropas Cilvēktiesību konvencijā nostiprinātajām absolūtajām pamattiesībām, vienmēr radīs nopietnas šaubas par procesa taisnīgumu, pat tad, ja šādu pierādījumu pieļaujamība nav izšķiroša apsūdzības pamatošanā. Pieļaujot tādu pierādījumu izmantošanu pierādīšanā, kas iegūti, personu spīdzinot, vai citā prettiesiskā veidā, kas pārkāpj Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pantu, kopumā padara kriminālprocesu netaisnīgu.³⁹⁶

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka tādi lietiskie pierādījumi, kas iegūti tiešas necilvēcīgas izturēšanās vai vardarbības rezultātā, kas būtu atzīstama par spīdzināšanu, nevar tikt izmantoti kā pierādījumi apsūdzētā vainīguma pierādīšanai, neatkarīgi no to nozīmes pierādīšanā. Jebkādi citi secinājumi tikai legalizētu tādu morāli nosodāmu rīcību, ko Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. panta autori centās aizliegt, citiem vārdiem, atļaujot brutalitāti tikai likuma ietvaros.³⁹⁷

³⁹⁵ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 9. februāra lēmums lietā Nr. SKK-92/2016.

³⁹⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 11. februāra sprieduma lietā Nr. 9278/06 Čēsniņš v. Latvia, 65. punkts.

³⁹⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 11. jūlija sprieduma lietā Nr. 54810/00 Jalloh v. Germany, 105. punkts.

Kā necilvēcīgu izturēšanos Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi fiziska spēka pielietošanu pret apsūdzēto pratināšanas laikā, kas izpaudusies kā viņa pļaukāšana un sitienu izdarīšana pa galvu un citām ķermeņa daļām. Sistemātiskas necilvēcīgās izturēšanās rezultātā apsūdzētais sniedza detalizētas atbildes uz viņam uzdotajiem jautājumiem, kā arī parakstīja detalizētu paskaidrojumu par viņa iesaisti izmeklējamajos noziedzīgajos nodarījumos. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka aizturēšanas apstākļi un pret personu pielietotā taktika bija vērsta uz to, lai viņu salauztu un panāktu viņa atzīšanos.³⁹⁸

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vērtējusi situāciju, kurā persona pirmstiesas kriminālprocesā sevi inkriminējošus paskaidrojumus sniegusi bez advokāta klātbūtnes un policijas darbinieku necilvēcīgas izturēšanās rezultātā. Persona tika aizturēta pusdienlaikā, pamatojoties uz aizdomām par iespējamu laupīšanas izdarīšanu. Tajā pašā dienā plkst. 21:00 persona bez advokāta klātbūtnes parakstīja paskaidrojumu, kurā viņa atzinās nozieguma izdarīšanā, un vēlāk, esot aizdomās turētā statusā, šādu liecību apstiprinot valsts nodrošināta aizstāvja klātbūtnē. Nenoskaidrotā laikā persona tika ievietota aizturēšanas izolatorā. Nākamās dienas vakarā persona bez aizstāvja klātbūtnes parakstīja rakstveida atzīšanos un protokolu par vaļširdīgu atzīšanos saistībā ar laupīšanu un slepkavību. Kā uzsvēra persona, šie paskaidrojumi parakstīti policijas darbinieku necilvēcīgas izturēšanās rezultātā. Arī vēlāk advokāta klātbūtnē veiktas pratināšanas laikā persona minēja, ka iepriekš sniegtā atzīšanās notika piespiedu kārtā. Veiktajā tiesu medicīniskajā ekspertīzē tika noskaidrots, ka personai ir vairākas brūces galvas aizmugurējā daļā un galvas labajā pusē deniņu apvidū, u.c., atzīmējot, ka ievainojumi gūti trīs līdz piecas dienas iepriekš.³⁹⁹ Miesas bojājumu esība ir norāde, kas var apstiprināt spēka pielietošanu pret personu. Šādos apstākļos ir svarīgi noskaidrot, vai spēks pielietots procesuālo darbību laikā un tādēļ ir attiecināms uz ziņu par faktiem iegūšanas apstākļiem.

Tādas atzīšanās, kas no personas iegūta spīdzināšanas vai necilvēcīgas izturēšanās rezultātā, pārkāpjot Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pantu, izmantošana pierādīšanā, lai nodibinātu kriminālprocesam svarīgus apstākļus, kopumā procesu padara netaisnīgu. Procesa netaisnīgums ir konstatējams, neatkarīgi uz atzīšanās kā pierādījuma nozīmes, kā arī neatkarīgi no apstākļa, vai šī pierādījuma izmantošana bija izšķiroša apsūdzības pamatošanai.⁴⁰⁰ Necilvēcīgas izturēšanās rezultātā iegūtu pierādījumu izmantošana vienmēr rada nopietnas problēmas ar procesa taisnīgumu pat pie apstākļa, kad to pieļaujāmībai nebija izšķiroša nozīme apsūdzības pamatošanai. Sekojoši pat bez pieņemamas sūdzības par Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. panta pārkāpumu, Eiropas

³⁹⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 28135/95 Magee v. The United Kingdom, 10., 11., 43., 44. punkts.

³⁹⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2991/06 Belugin v. Russia, 6.-12, 17., 18. punkts.

⁴⁰⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 17. jūlija sprieduma lietā Nr. 2674/07 Sergey Ryabov v. Russia, 57. punkts.

Cilvēktiesību tiesai nav liegts ņemt vērā apgalvojumus par necilvēcīgu izturēšanos, lai izvērtētu, vai ir ievērotas šīs konvencijas 6. pantā nostiprinātās garantijas.⁴⁰¹

Nosakot, vai process kopumā bija taisnīgs, vērtējams, vai ir ievērotas personas tiesības uz aizstāvību. Piemēram, tas, vai personai dota iespēja apstrīdēt pierādījumu īstumu un to izmantošanu pierādīšanā. Papildus izvērtējama pierādījumu kvalitāte, vai to iegūšanas apstākļi nerada šaubas par to precizitāti un ticamību. Atzīmējams, ka nevainīguma prezumpcija un personas tiesības apstrīdēt jebkuru pret viņu vērsto pierādījumu uzliek tiesai par pienākumu veikt pilnu, neatkarīgu un visaptverošu pierādījumu pieļaujamības un ticamības izvērtēšanu, kas attiecas uz personas vainas noteikšanu, turklāt neskatoties uz to, ka šie pierādījumi ir izvērtēti jau citos procesos.⁴⁰²

Konkrētajā lietā Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsvēra, ka tā izvērtē, vai nacionālās tiesas ir atbilstoši reaģējušas uz apsūdzētā izvirzītajiem iebildumiem par sevi inkriminējošo paskaidrojumu ticamību un pierādījuma kvalitāti un ir nodrošinājušas efektīvu iespēju apstrīdēt to pieļaujamību un iebilst pret to izmantošanu pierādīšanā. Pieļaujot paskaidrojumu izmantošanu pierādīšanā, neskatoties uz ticamiem apgalvojumiem, ka tie iegūti necilvēcīgas izturēšanās rezultātā, rodas problemātika par procesa taisnīgumu kopumā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa noteica, ka tiesu medicīniskās ekspertīzes atzinums skaidri norādīja uz iespējamību, ka personai miesas bojājumi tika norādīti pirms sevi inkriminējošo paskaidrojumu iegūšanas. Taču nacionālā tiesa nav izvērtējusi, kādā veidā ekspertīze tika veikta, vai ekspertam tika nodrošināta visa nepieciešamā informācija par to, ka pret personu aizturēšanas laikā pieļauta necilvēcīga izturēšanās, vai ekspertam uzdoti jautājumi par dažādajām versijām saistībā ar personai nodarīto miesas bojājumu izcelsmi. Tāpat tiesa neizsauca tiesu medicīnas ekspertu uz tiesu, lai viņu nopratinātu par ekspertīzes atzinumu un iegūtu papildu skaidrojumus.⁴⁰³

Nacionālā tiesa, noraidot personas iebildumus, atsaucās uz brīvības atņemšanas iestādes izziņām par personas veselības stāvokli, iesaistīto policijas darbinieku liecībām un tiesas darbinieka liecībām, kurš atradās klātienē tiesas sēdē, kurā tika lemts par personas apcietināšanu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīmēja, ka atsauce uz brīvības atņemšanas iestādes izziņām nenovērš šaubas par personas celtajiem iebildumiem. Vismaz vienā no izziņām vajadzēja objektīvi atspoguļot personai nodarītos miesas bojājumus, tāpat personai netika veikta medicīniskā pārbaude uzreiz pēc viņas nogādāšanas policijas iecirknī, kas ļautu noskaidrot, vai miesas bojājumi netika radīti iepriekš, un palīdzētu izvērtēt celtos iebildumus. Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsvēra, ka tiesas darbinieka liecības bija ierobežotas, jo varēja ierobežoti sniegt informāciju tikai par ārēji redzamiem miesas bojājumiem,

---

⁴⁰¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2991/06 Belugin v. Russia, 70. punkts (sprieduma 15. lpp.).

⁴⁰² Turpat, 68. punkts (sprieduma 16. lpp.).

⁴⁰³ Turpat, 71., 73. punkts.

turklāt par šiem apstākļiem netika uzdoti jautājumi personas advokātam, kurš viņu aizstāvēja pēc paskaidrojumu sniegšanas. Proti, nacionālā tiesa, izlemjot jautājumu par šo paskaidrojumu izmantošanu pierādīšanā, atsaucās uz apšaubāmiem pierādījumiem. Tā neizvērtēja tāds pierādījumus, kas norādīja uz citādu notikumu versiju.⁴⁰⁴

Rezumējot Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka nacionālā tiesa nav neatkarīgi un visaptveroši izvērtējusi personas pamatos iebildumus par viņas paskaidrojumu iegūšanu policijas darbinieku vardarbības rezultātā. Vēl problemātiskāk ir tas, ka paskaidrojumus, kurus persona vēlāk atsaukusi, viņa sniedza bez advokāta klātbūtnes. Vismaz vienu no paskaidrojumiem persona sniedza neregistrētas aizturēšanas laikā un bez brīdināšanas par viņa kā aizturētā vai aizdomās turētā tiesībām.⁴⁰⁵

No iepriekšminētā secināms, ka personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesības apstrīdēt pierādījumu īstumu un to izmantošanu pierādīšanā nav uztveramas deklarātivi. Tas ir viens no līdzekļiem, kas palīdz garantēt taisnīgu procesu. Situācijā, kad persona norāda uz sevi inkriminējošu paskaidrojumu iegūšanu ar piespiešanas vai apspiešanas metodēm, ir būtiski garantēt no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. panta un 6. panta 1. punkta izrietošo tiesību praktisku un efektīvu īstenošanu. Tādēļ tiesa šādā gadījumā nedrīkst aprobežoties ar norādēm par aizstāvības pozīciju, bet tai ir pienākums pēc būtības pārbaudīt šādu versiju un to pamatojošus pierādījumus, un novērtēt, vai iebildumi ir pamatoti. Ja iebildumi apstiprinās, iegūtās ziņas atkarībā no lietas apstākļiem sakarā ar tiesību klusēt un spīdzināšanas aizlieguma principa pārkāpumu var tikt atzītas par absolūti nepieļaujamām.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vērtējusi situāciju, kurā pratināšanas laikā no personas informācija par līķa atrašanās vietu iegūta, piedraudot ar spīdzināšanu. Personai aizturēšanā tika radīti ievainojumi, viņu ar fizisku spēku noguldot ar seju pret zemi. Pratinot aizturēto, policijas darbinieki uzstāja, lai tiktu atklāta līķa atrašanās vieta, pretējā gadījumā viņš tiks spīdzināts. Pēc līķa atrašanās vietas atklāšanas policijas darbinieki personu nogādāja norādītajā vietā un lika viņai plikām kājām mežā aizvest līdz norādītajai vietai, kā arī atklāt citus noziedzīgā nodarījuma apstākļus. Eiropas Cilvēktiesību tiesa piezīmēja, ka tas, vai izteiktie draudi personu fiziski spīdzināt uzskatāmi par psiholoģisku spīdzināšanu vai necilvēcīgu vai pazemojošu izturēšanos, ir nosakāms, vērtējot konkrētās lietas apstākļus, tajā skaitā, izdarītā psiholoģiskā spiediena apmēru un izraisīto garīgo ciešanu intensitāti. Lietā pret personu tika pielietots fizisks spēks, nodarot nepieciešamas sāpes, kā arī viņai tika draudēts ar spīdzināšanu. Ievērojot minēto, Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka konkrētās lietas apstākļos pret personu pielietotā pratināšanas metode bija pietiekami nopietna, lai tā

---

⁴⁰⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2991/06 Belugin v. Russia 74.-77. punkts.

⁴⁰⁵ Turpat, 78. punkts.

atbilstu necilvēcīgai attieksmei, kas ir aizliegta ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pantu. Taču tā nav sasniegusi tādu neželības līmeni, lai veikto darbību kopumu uzskatītu par spīdzināšanu.⁴⁰⁶

Savukārt, izvērtējot procesa taisnīgumu kopumā un tā atbilstību Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantam, Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka nacionālā tiesa kā nepieļaujamus izslēdza visus draudu rezultātā iegūtos pierādījumus un neņēma vērā personas pirmo atzīšanos par cietušā nolaupīšanu un slepkavību. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka kriminālprocesa taisnīga norise Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pantā noteikto tiesību aizsardzības ievērošanas gadījumā tiek apdraudēta tad, ja tiek pierādīts, ka 3. panta pārkāpums pierādījumu iegūšanā ir saistīts ar tiesvedības iznākumu pret personu, tas ir, šī panta pārkāpums ir ietekmējis personas notiesāšanu vai tai piemēroto sodu. Konkrētajā lietā par nepieļaujamiem atzītie pierādījumi tika izmantoti, lai pārbaudītu, vai personas tiesā paustā otrā atzīšanās ir patiesa. Personas vainīguma pierādīšanā tika izmantoti pierādījumi, kas tika iegūti neatkarīgi no iepriekš konstatētā Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. panta pārkāpuma.⁴⁰⁷ Procesā taisnīgums ir tieši atkarīgs no iespējas īstenot aizstāvības tiesības un iebilst par pierādījumu iegūšanas apstākļiem un to patiesumu. Procesā taisnīgumu ietekmē defektīvu pierādījumu izmantošana notiesājoša sprieduma pamatošanā. Neskatoties uz sākotnēji notikušo necilvēcīgo attieksmi pret apsūdzēto, viņa vainīguma konstatēšanai prettiesiskās rīcības rezultātā iegūtie pierādījumi netika izmantoti, Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta pārkāpumi, kas ietekmē procesa taisnīgumu kopumā, netika konstatēti.

Tāpat Eiropas Cilvēktiesību tiesa nav konstatējusi Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpumu situācijā, kurā spīdzināšanas un necilvēcīgas izturēšanās rezultātā tika panākts, ka persona paraksta izņemšanas protokolu, kurā fiksēts apstāklis par pie viņas atrastām narkotiskām vielām. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, kaut arī piekrišana objekta izņemšanai no personas tika iegūta necilvēcīgas un pazemojošas izturēšanās rezultātā un pierādījumi netika izslēgti no pierādījuma kopuma, tie acīmredzami netika izmantoti, lai pamatotu personas notiesāšanu, un tiem nebija izšķiroša ietekme uz procesa iznākumu. Lietas apstākļos izņemšanas protokols nebija atzīstams par personas paskaidrojumu, bet gan vienīgi par formālu rakstveida apstiprinājumu faktam, ka konkrēta substance tika izņemta no personas noteiktā laikā, kas noveda pie cita pierādījuma, kas apstiprināja narkotisko vielu esību. Šādos apstākļos Eiropas Cilvēktiesību tiesa nekonstatēja Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpumu.⁴⁰⁸

Augstākā tiesa ir izvērtējusi situāciju, kurā persona norādījusi, ka no viņas atzīšanās iegūta, izmantojot vardarbību. Atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumos lietās *Gafgen v.*

---

⁴⁰⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 1. jūnija sprieduma lietā Nr. 22978/05 *Gafgen v. Germany*, 95., 97., 99., 108. punkts.

⁴⁰⁷ Turpat, 178.-179. punkts.

⁴⁰⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 26. janvāra sprieduma lietā Nr. 73313/17, 20143/19 *Zličić v. Serbia* 121.-122. punkts.

Germany un Cēsnieks v. Latvia paustajām atziņām, Augstākā tiesa secinājusi, ka tiesai ir pienākums pārbaudīt personas paustos argumentus par vardarbīgu liecību iegūšanu. Ja citas lietā esošas ziņas apliecina vardarbības faktu, tiesām ir jāpārlicinās par pierādījumu, ar kuriem pamatota apsūdzība, iegūšanas veidu un to, vai tiesvedība kopumā bijusi taisnīga.⁴⁰⁹

Augstākā tiesa ir konstatējusi nepienācīgu Kriminālprocesa likuma 13. pantā nostiprinātā pamatprincipa garantēšanu apstākļos, kad pirmās un apelācijas instances tiesa nav izvērtējusi personas iebildumus, ka pirmstiesas kriminālprocesā viņu fiziski ietekmējuši policijas darbinieki, lai panāktu viņiem vēlamās liecības. Atsaucoties uz nupat minētajam Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietām, Augstākā tiesa atzina, ka lietā netika izvērtēts, vai visi apsūdzētās personas vainīguma pierādīšanai izmantotie pierādījumi ir pieļaujami.⁴¹⁰

No praktiskā viedokļa kā nozīmīgs aspekts par pierādījumu iegūšanu, ievērojot kriminālprocesa pamatprincipus, tostarp spīdzināšanas aizliegumu, aplūkojama salīdzinošajai izpētei nepieciešamo paraugu ņemšana piespiedu kārtā. Jau 1996. gadā Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka tiesības sevi neinkriminēt ir saistītas ar personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesībām klusēt. Taču šīs tiesības neattiecas uz tādām kriminālprocesuālām darbībām, kuru rezultātā ar piespiedu līdzekļu palīdzību no personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiek iegūts tāds materiāls, kas pastāvējis neatkarīgi no šīs personas gribas, t.sk., piemēram, dokumenti, kas iegūti saskaņā ar rīkojumu, elpas, asins un urīna paraugi, kā arī ķermeņa audu paraugi DNS testiem.⁴¹¹ Tiesību klusēt nozīme un ietekme uz pierādījumu iegūšanu, tostarp tādu salīdzināmo paraugu, kas pastāv atkarībā no personas gribas, sīkāk tiks aplūkota promocijas darba turpinājumā, atsevišķā nodaļā.⁴¹²

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vērtējusi situāciju, kurā lietiskie pierādījumi tika iegūti, personai ievadot vemšanas līdzekli, lai panāktu, ka tiek izņemts norītais kokaīna maisiņš. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka policijas darbinieku rīcības rezultātā, pret personas gribu viņai ievadot vemšanas līdzekli, iegūtie pierādījumi tikuši iegūti, tiešā veidā pārkāpjot vienu no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas kodolu veidojošajām pamattiesībām.⁴¹³ Tāpat Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsvēra, ka atbilstoši lietā *Saunders v. The United Kingdom* paustajām atziņām arī konkrētajā gadījumā personas norītais kokaīna maisiņš pastāvējis pats par sevi jeb neatkarīgi no personas gribas un tādēļ būtu izmantojams kā pierādījums. Taču būtiska atšķirība, kas konkrēto lietu atšķir no minētās, ir veids, kādā salīdzināmie paraugi tika iegūti piespiedu kārtā. Konkrētajā lietā šie paraugi tika iegūti, pārkāpjot Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pantā noteikto spīdzināšanas un

⁴⁰⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 9. februāra lēmums lietā Nr. SKK-92/2016.

⁴¹⁰ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 21. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-459/2016.

⁴¹¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 19187/91 *Saunders v. The United Kingdom* 69. punkts.

⁴¹² Par to plašāk sk. promocijas darba 2.2.6.2. nodaļu „Nevainīguma prezumpcijas sasaiste ar pierādījumu pieļaujamību”.

⁴¹³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 11. jūlija sprieduma lietā Nr. 54810/00 *Jalloh v. Germany* 104. punkts.

cietsirdīgas attieksmes aizliegumu.⁴¹⁴ Var piekrist tiesību periodikā paustajam viedoklim, ka piespiedu kārtā nav tiesiski iegūt tādus salīdzināmajai izpētei nepieciešamos paraugus, kuri nepastāv bez personas gribas.⁴¹⁵

Arī pie salīdzināmo paraugu iegūšanas, ko var veikt piespiedu kārtā, ir svarīgi ievērot, ka piespiešanas intensitāte nesasniedz spīdzināšanu vai cietsirdīgu izturēšanos, tai ir jāatbilst likuma prasībām un jābūt samērīgai. Ja minētā robeža tiek pārkāpta, iegūtās ziņas par faktiem atzīstamas par iegūtām, pārkāpjot spīdzināšanas un cietsirdīgas izturēšanās aizliegumu un tādējādi par absolūti nepieļaujamām.

Tāpat var būt situācijas, kurās salīdzināmajai izpētei nepieciešamie paraugi pastāv bez personas gribas, to iegūšanā pieļauti būtiski cilvēktiesību pārkāpumi, kā piemēram, Kriminālprocesa likuma 13. pantā noteiktais spīdzināšanas aizliegums. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 13. panta otro daļu personas pretošanās gadījumā var veikt šajā likumā konkrēti paredzētos piespiedu pasākumus, taču tiem ir jābūt samērīgiem un adekvātiem. Nav pieļaujams, ka personas pretestības gadījumā pret viņu pielieto neadekvāti lielu spēku vai citas ar spīdzināšanu saistītas darbības. Tādējādi, kaut arī salīdzināmajai izpētei nepieciešamie paraugi pastāv bez personas gribas, to iegūšanā pieļauti nesamērīgi un situācijai neatbilstoši cilvēktiesību pārkāpumi, iegūtās ziņas par faktiem būtu jāatzīst par nepieļaujamām un pierādīšanā neizmantojamām.

2.2.5. Tiesības uz objektīvu kriminālprocesa norisi

Kriminālprocesa mērķa sasniegšana nebūtu iespējama arī bez objektivitātes principa ievērošanas. Šis princips garantē, ka kriminālprocesu veic tikai neieinteresētas amatpersonas. Objektivitāte ir arī viens no taisnīga procesa elementiem. Objektivitāte principā liedz kādu no kriminālprocesā iesaistītajiem uz ieinteresētības pamata nostādīt nevienlīdzīgā situācijā iepretim citiem procesa dalībniekiem. Priekšrocību radīšana kādam no procesā iesaistītajiem var norādīt uz kriminālprocesa mērķim pretēju amatpersonas ieinteresētību. Objektivitātes neesība kriminālprocesā nav pieļaujama, jo tā iznīcina iespēju sasniegt taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu.

Attiecībā uz pierādījumu iegūšanu, nostiprināšanu un to novērtēšanu objektivitāte paredz divpakāpju garantijas. Pirmā aizsardzības pakāpe, pastāvot ieinteresētībai, uzliekot pienākumu nekavējoties atstāties, pilnībā liedz kriminālprocesu veicošai amatpersonai turpināt piedalīties kriminālprocesā un iegūt pierādījumus. Savukārt otrā pakāpe, kas izriet no objektivitātes kā kriminālprocesa pamatprincipa satura un pierādījumu pieļaujamības nosacījumiem, uzliek par pienākumu no pierādījumu kopuma izslēgt tādus pierādījumus, kas iegūti, pastāvot interešu

---

⁴¹⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 11. jūlija sprieduma lietā Nr. 54810/00 Jalloh v. Germany 113.-115. punkts.

⁴¹⁵ Berezins A. Kriminālprocesaālā pamattiesība klusēt: saturs un problemātika. Jurista Vārds 19.12.2017., Nr. 52 (1006).

konfliktam. Tātad Kriminālprocesa likums izslēdz ne tikai ieinteresētas kriminālprocesu veicošās amatpersonas dalību procesā, bet dalības gadījumā liedz iespēju izmantot iegūtos pierādījumus. Šādi nosacījumi veicina taisnīga procesa norisi.

Tiesības uz objektīvu kriminālprocesa norisi kā pamatprincips nostiprināts Kriminālprocesa likuma 16. pantā. Kriminālprocesa likuma 16. panta pirmā daļa noteic, ka amatpersonām, kuras veic kriminālprocesu, tulkiem un speciālistiem jāatsakās no piedalīšanās kriminālprocesā, ja viņi ir personiski ieinteresēti rezultātā vai pastāv apstākļi, kas procesā iesaistītajām personām pamatoti dod iemeslu uzskatīt, ka šāda ieinteresētība varētu būt. Savukārt atbilstoši minētā panta otrajai daļai personai, kura īsteno aizstāvību, cietušajam, cietušā pārstāvim, kriminālprocesā aizskartajam mantas īpašniekam un amatpersonai, kura ir pilnvarota veikt kriminālprocesu, bet nav procesa virzītāja, ir tiesības pieteikt noraidījumu, ja pastāv šā panta pirmajā daļā minētie apstākļi. Tāpat objektivitāte kā kritērijs ir nostiprināts Kriminālprocesa likuma 15. pantā kā viens no tiesību uz taisnīgu tiesu elementiem.

Objektivitātes ievērošana attiecas uz kriminālprocesu veicošajām amatpersonām, kā arī tulkiem un speciālistiem. Ja minētās personas atrodas apstākļos, kas norāda uz viņu ieinteresētību vai uz to, ka šāda ieinteresētība varētu būt, viņām pastāv pienākums atstatīties no piedalīšanās kriminālprocesā. Ja atstatīšanās nenotiek, ieinteresētības vai citu apstākļu dēļ, kas liedz amatpersonai veikt kriminālprocesu, viņai var tikt pieteikts noraidījums atbilstoši Kriminālprocesa likuma 16. panta trešajai daļai, 53., 55. pantā un arī atbilstoši 455. panta pirmajai daļai arī iztiesāšanas laikā.

Tiesību zinātnē norādīts, ka Kriminālprocesa likuma 16. pantā raksturotā ieinteresētība šajā likumā ir definēta kā „interesu konflikts”.⁴¹⁶ Interesu konflikta novēršana ir nostiprināta Kriminālprocesa likuma 4. nodaļā „Apstākļi, kas liedz veikt kriminālprocesu”. Saistībā ar ziņu par faktiem iegūšanu un nostiprināšanu interešu konflikta ietekme uz pierādījumu pieļaujamību skatāma kopsakarā ar Kriminālprocesa likuma 58. pantu, 130. panta otrās daļas 2. un 4. punktu un ceturto daļu.

Interesu konflikta ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas ietvaros kā apstākļi, kas attiecas uz amatpersonas kompetenci un liedz viņai piedalīties kriminālprocesā un veikt procesuālas, tostarp izmeklēšanas un speciālās izmeklēšanas darbības, tika aplūkots iepriekš promocijas darbā, atsevišķā nodaļā.⁴¹⁷ Pastāvot apzinātam interešu konfliktam, ja nav konstatējami Kriminālprocesa likuma 130. panta ceturtajā daļā norādītie apstākļi, kas apstiprina kriminālprocesa objektīvu norisi, amatpersona nedrīkst uzsākt vai turpināt veikt kriminālprocesu. Ja šis aizliegums netiek ievērots, atzīstams, ka ziņas par faktiem ieguvusi amatpersona, kurai nav bijušas šādas tiesības. Tāpat šādā

---

⁴¹⁶ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 16. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 81. lpp.

⁴¹⁷ Par to plašāk sk. promocijas darba 2.1. nodaļu „Pierādījumu pieļaujamības izvērtēšana”.

situācijā atzīstams, ka ziņas par faktiem iegūtas, pārkāpjot Kriminālprocesa likuma 16. pantā nostiprināto objektivitātes principu.⁴¹⁸ Ja tiesa procesuālo defektu nenovērš, interešu konfliktā iegūtas ziņas par faktiem neizslēdz no pierādījumu kopuma un izmanto notiesājoša sprieduma pamatošanai, rodas arī tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpums.

Kriminālprocesa likuma 4. nodaļā noteiktais interešu konflikta novēršanas institūts nodrošina objektivitātes principa praktisko īstenošanu gan ziņu par faktiem iegūšanā, gan arī pierādījumu pārbaudē iztiesāšanā. Kriminālprocesa likuma 50. panta pirmā daļa noteic, ka amatpersona nedrīkst uzņemties pilnvaras veikt kriminālprocesu, ja tādējādi šī persona nonāktu interešu konfliktā, proti, ja tās personiskās intereses gan tieši, gan netieši nesakrīt ar kriminālprocesa mērķi vai pastāv apstākļi, kas kriminālprocesā iesaistītajai personai pamatoti dod iemeslu pieļaut šādu ieinteresētību. Savukārt minētā panta trešā daļa noteic, ka šā panta pirmajā daļā minētajām personām jāatsakās no kriminālprocesa veikšanas, tiklīdz atklājies interešu konflikts.

Tiesību zinātnē atzīts, ka no Kriminālprocesa likuma 15. panta satura izriet, ka attiecībā uz tiesnešu objektivitātes nodrošināšanu tiek izdalīts subjektīvais un objektīvais aspekts. Minētais tikpat lielā mērā attiecināms arī uz ikvienu amatpersonu, kas ir pilnvarota veikt kriminālprocesu. Subjektīvais aspekts izpaužas kā aizliegums kriminālprocesu veikt amatpersonai, kura ir ieinteresēta kriminālprocesa iznākumā. Ieinteresētības subjektīvais aspekts parasti var tikt konstatēts, izvērtējot amatpersonas uzvedību, rīcību, izteikumus, saikni ar kriminālprocesā iesaistītajām personām, kas var liecināt par neitralitātes prasības pārkāpumu. Savukārt objektīvais aspekts uzliek par pienākumu valstij radīt efektīvu mehānismu, kas ļauj pārbaudīt iespējamo tiesneša neobjektivitāti un izslēgt ieinteresētus tiesnešus no lietas izskatīšanas. Neieinteresētības objektīvo aspektu skaidri raksturo situācijas, kurās interešu konflikta esība atzīstama bez jebkādu papildu apstākļu pārbaudes. Šādi apstākļi paši par sevi ir pietiekami, lai konstatētu interešu konflikta esību pat tad, ja personai subjektīvi interese nav radusies. Proti, saprātīgam vērtētājam no malas dod pamatu uzskatīt, ka amatpersona noteiktos apstākļos var nesaglabāt neitralitāti. Likumdevējs šādus nosacījumus ietvēris Kriminālprocesa likuma 51. un 52. pantā.⁴¹⁹

Kriminālprocesa likuma 51. pantā⁴²⁰ ir noteikti gadījumi, kuros bez papildu vērtēšanas tiek atzīta neapstrīdama interešu konflikta pastāvēšana. Šie apstākļi ir objektīvi konstatējami un nav

---

⁴¹⁸ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 130. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 445. lpp.

⁴¹⁹ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 50. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 175.-176. lpp.

⁴²⁰ Kriminālprocesa likuma 51. pantā noteikts, ka bez jebkādas papildu apstākļu noskaidrošanas tiek atzīta interešu konflikta pastāvēšana, ja amatpersona, kura veic kriminālprocesu: 1) ir radniecības attiecībās līdz trešajai pakāpei, svainībā līdz otrajai pakāpei vai sastāv laulībā ar personu, kura īsteno aizstāvību, vai ar cietušo vai viņa pārstāvi; 2) pati, tās laulātais, bērni vai vecāki saņem ienākumus no personas, kura īsteno aizstāvību, vai no cietušā vai viņa pārstāvja; 3) ir saistīta ar kopīgu saimniecību ar personu, kura īsteno aizstāvību, vai ar cietušo vai viņa pārstāvi; 4) atrodas nepārprotamā

atspēkojami. Tāpat šajos apstākļos subjektīvajam kritērijam nav nozīme, tas ir, nav nozīme apstākļu ietekmei uz personas veiktajām darbībām. Savukārt Kriminālprocesa likuma 52. pantā ir noteikti interešu konflikta apstākļi atsevišķām kriminālprocesā iesaistītām personām. Minētā panta pirmajā daļā ietvertie nosacījumi attiecas uz kriminālprocesu veicošo amatpersonu saikni. Ja starp noteiktajām kriminālprocesu veicošajām amatpersonām pastāv laulība, kopīga saimniecība vai pirmās pakāpes radniecība, konstatējama interešu konflikta esība. Minētā likuma 52. panta trešajā un ceturtajā daļā norādītie gadījumi attiecas uz izmeklēšanas tiesnesi un tiesnesi lietas izskatīšanā tiesā. Kriminālprocesa likuma 51. un 52. pantā ietvertais uzskaitījums nav atzīstams par izsmeļošu⁴²¹.

Viens no būtiskākajiem apstākļiem, kas ir cieši saistīts ar amatpersonas tiesībām veikt kriminālprocesu, ir viņas neieinteresētība. Šādi nosacījumi izriet no Kriminālprocesa likuma 16. pantā nostiprinātā objektivitātes principa, kā arī sistēmiski no šī likuma 4. nodaļas.

Interešu konflikta esība pilnībā liedz amatpersonai veikt kriminālprocesu. Konstatējot interešu konflikta pastāvēšanu, kriminālprocesu veicošajai amatpersonai rodas pienākums nekavējoties atstatīties. Amatpersona, apzinoties, ka viņa atrodas interešu konflikta apstākļos, nav tiesīga veikt vai turpināt veikt kriminālprocesu, tostarp veikt izmeklēšanas un speciālās izmeklēšanas darbības un iegūt ziņas par faktiem. Ja šādas procesuālās darbības ir veiktas interešu konflikta apstākļos, konkrētā situācijā atzīstams, ka tās veikusi amatpersona, kurai nav tiesību tās veikt, kā arī kombinēti konstatējams objektivitātes principa pārkāpums.

Augstākā tiesa ir atzinusi personas pirmstiesas kriminālprocesā sniegtās liecības par nepieļaujamu pierādījumu un izslēgusi no pierādījumu kopuma situācijā, kad liecības tika iegūtas, pastāvot neapstrīdamiem interešu konflikta apstākļiem atbilstoši Kriminālprocesa likuma 51. panta 5. punktam. Proti, liecinieku nopratināja policijas leitnants, kurš pats šajā kriminālprocesā iepriekš tika nopratināts kā liecinieks. Neskatoties uz to, ka Latvijas Kriminālprocesa kodeksa normas neparedzēja Kriminālprocesa likuma 51. pantā noteiktus neapstrīdama interešu konflikta apstākļus, Augstākās tiesas ieskatā, arī atbilstoši Latvijas Kriminālprocesa kodeksa normām izziņas izdarītājs, kurš ieguvis liecinieka statusu, šajā kriminālprocesā nav tiesīgs izdarīt jebkādas izmeklēšanas darbības, kas izriet no izmeklēšanas un tiesvedības objektivitātes principa. Bez tam, Augstākā tiesa norādīja, ka tiesvedība pirmajā un apelācijas instances tiesā notika laikā, kad spēkā jau bija Kriminālprocesa likums. Tādējādi atbilstoši Kriminālprocesa likuma 4. pantam piemērojamas tiesību normas, kuras ir spēkā procesuālās darbības izdarīšanas brīdī.⁴²²

---

personiskā konfliktā ar personu, kura īsteno aizstāvību, vai ar cietušo vai viņa pārstāvi; 5) šajā procesā ir liecinieks, cietušais vai viņa pārstāvis vai persona, kura īsteno aizstāvību vai ir veikusi aizstāvību vai cietušā pārstāvību.

⁴²¹ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 50. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 176. lpp.

⁴²² Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 10. februāra lēmums lietā Nr. SKK-12/2014.

Tiesību zinātnē pamatoti norādīts, ka darbība interešu konflikta situācijā vērtējama kā būtisks procesuāls formas defekts.⁴²³ Var pievienoties Augstākās tiesas aprakstītajā lietā, atsaucoties uz izmeklēšanas objektivitātes principu, atzītajam, ka neapstrīdama interešu konflikta apstākļos iegūtas liecinieku liecības ir nepieļaujams pierādījums, kaut arī pierādījumi iegūti laikā, kad vēl nebija spēkā Kriminālprocesa likums. Minētais apsvēruma saistāms ar apstākli, ka arī Latvijas Kriminālprocesa kodeksā objektivitāte tika noteikta kā patiesības noskaidrošanas elements. Par objektivitāti prof. A. Liede norādījis, ka objektīva ir izmeklēšana bez priekšlaicīgas un nepamatotas pieņeršanās kādai vienai nozieguma izdarīšanas versijai, izmeklēšana bez vienpusīgas aizraušanās ar apsūdzošo vai attaisnojošo ievirzi.⁴²⁴ To iegūšanai tāpat jābūt objektīvai. Ja liecinieka liecības iegūtas apzināta neapstrīdama interešu konflikta apstākļos, tad uzskatāms, ka tās ieguvis subjekts, kuram saskaņā ar Kriminālprocesa likuma nebija tādas tiesības, kā arī pieļaujot objektivitātes principa pārkāpumu. Līdz ar to liecības atzīstamas par absolūti nepieļaujamu pierādījumu un jāizslēdz no pierādījumu kopuma atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 2. un 4. punktam.

Papildus atzīmējams, ka objektivitātes principa ievērošanas nozīme šādā gadījumā kā pierādījuma pieļaujamības aspekts sniedzas pāri pierādījuma formai un iegūšanas apstākļiem. Šis princips būtībā aizliedz šauras, konkrētas un nepatiesas versijas izveidi un uzturēšanu lietā. Objektivitātes principa neievērošana kategoriski liedz vērtēt šādas mākslīgi izveidotas juridiski ticamas, bet ne patiesas versijas pamatošanai iegūto pierādījumu ticamību.

Tajā pašā laikā norādāms, ka nebūtu pamatoti uz iepriekš iegūtiem pierādījumiem attiecināt to likumā noteikto pierādījumu iegūšanas kārtību, kas ir spēkā uz pierādījumu pārbaudes brīdi. Šādā gadījumā var rasties situācijas, ka pierādījumu pārbaudes brīdī spēkā ir jauni standarti un cita procesuālā kārtība. Piemēram, kratīšana izdarīta laikā, kad spēkā vēl bijis Latvijas Kriminālprocesa kodekss. Saskaņā ar Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 168. panta otro daļu kratīšana un izņemšana izdarīta uz izziņas izdarītāja motivēta lēmuma pamata. Aplūkotā lieta tiesā izskatīta 2007. gadā, kad spēkā jau bija Kriminālprocesa likums, atbilstoši kuram kratīšanu izdara uz izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmuma pamata. No minētā secināms, ka nebūtu pamatoti pierādījumu pārbaudes izdarīšanas laikā spēkā esošo regulējumu attiecināt arī uz iepriekš iegūtu pierādījumu iegūšanas kārtību. Tādā gadījumā rastos situācija, kurā, atsaucoties uz jaunajiem, izmeklēšanas darbības veikšanas brīdī vēl nepastāvošiem standartiem, vesela virkne apsūdzības pierādījumu tiktu atzīti par absolūti nepieļaujamiem.

Atgriežoties pie interešu konflikta ietekmes uz pierādījumu pieļaujamību, norādāms, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 130. panta ceturto daļu interešu konflikta situācijā iegūtie

---

⁴²³ Kalniņš A., Kalnmeiers Ē., Kanaviņš G., u.c. Rokasgrāmata kriminālprocesā prokuroriem. G. Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 20. lpp.

⁴²⁴ Liede A. 1970, 97. lpp.

pierādījumi ir pieļaujami tikai tad, ja apsūdzības uzturētājs spēj pierādīt, ka interešu konflikts nav ietekmējis kriminālprocesa objektīvu norisi. Vienīgais gadījums, kad interešu konflikta esība neietekmē kriminālprocesa objektīvu norisi, ir tad, ja persona nav zinājusi par interešu konflikta apstākļiem. Proti, tas, par ko persona nezina, nevar ietekmēt viņa attieksmi. Minētais izslēdz apzinātu interešu konflikta esību un arī personas ieinteresētību, kas var ietekmēt kriminālprocesa objektīvu virzību. Visos citos gadījumos ir principā neiespējami pierādīt, ka nav ietekmēta personas attieksme un objektīva procesa norise.

Kopsakarā ar Kriminālprocesa likuma 50. un 51. pantā minēto atzīmējams atsevišķs eksperta un revidenta noraidījuma pamats, kas noteikts Kriminālprocesa likuma 53. pantā, saskaņā ar kuru eksperta un revidenta noraidījuma pamats papildus šā likuma 50. un 51. pantā minētajiem apstākļiem var būt arī nepietiekama profesionālā sagatavotība attiecīgo pienākumu veikšanai. Tātad arī nepietiekama profesionālā sagatavotība var būt pamats noraidījuma pieteikšanai. Šis nosacījums ir papildu apstākļi, kas ir saistīts nevis ar eksperta vai revidenta ieinteresētību, bet gan ar viņa kompetenci.

Tiesību zinātnē atzīts, ka nepietiekama profesionālā kvalifikācija vērtējama katrā konkrētā gadījumā. Tā var izpausties, piemēram, kā neatbilstoša izglītība vai profesionālā sagatavotība ekspertējamai jomai. Turklāt profesionālās sagatavotības neesību var apliecināt atbilstoša sertifikāta neesība, tā kā ekspertus lielākoties izvēlas tikai no sertificētu šīs jomas speciālistu loka. Eksperta noraidījums nekompetences dēļ jānošķir no citām procesuālām reakcijas formām uz eksperta atzinuma iespējamu nepamatotību. Atzīstams, ka eksperta noraidījuma pamats var būt nepārprotama un acīmredzama, formāli konstatējama kompetences neesamība.⁴²⁵

Augstākā tiesa ir vērtējusi interešu konflikta ievērošanu situācijā, kurā procesuālo uzdevumu izpildītājs pēc viņa nopratināšanas liecinieka statusā veicis vairākas izmeklēšanas darbības. Kasācijas instances tiesa atzina, ka lietā konstatējama Kriminālprocesa likuma 51. panta 5. punktā norādītā interešu konflikta situācija un atzīstams, ka pierādījumi, kurus policijas darbinieks ieguvis, veicot izmeklēšanas darbības un sastādot procesuālos dokumentus pēc viņa nopratināšanas liecinieka statusā, ir iegūti interešu konflikta apstākļos. Šādu pierādījumu pieļaujamība izvērtējama atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. panta prasībām.⁴²⁶ Tiesai, skatot lietu no jauna un vērtējot interešu konflikta apstākļos iegūto pierādījumu pieļaujamību, ir saistošas Kriminālprocesa likuma 58. panta otrajā daļā noteiktās interešu konflikta nenovēršanas sekas. Proti, interešu konflikta apstākļu konstatēšana ir pamats attiecīgās personas pieņemto lēmumu atcelšanai un iegūto pierādījumu

---

⁴²⁵ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 53. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 185. lpp.

⁴²⁶ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 29. marta lēmuma lietā Nr. SKK-20/2018 5.2. punkts.

pieļaujamības apšaubīšanai. Ņemot vērā, ka lietā pastāvēja neapstrīdams interešu konflikts, iegūtie pierādījumi atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 2. un 4. punktam atzīstami par absolūti nepieļaujamiem. Interesešu konflikta apstākļos iegūtie pierādījumi ir pieļaujami tikai Kriminālprocesa likuma 130. panta ceturtajā daļā minētajā gadījumā, proti, kad apsūdzības uzturētājs spējis pierādīt, ka interešu konflikts nav bijis apzināts un nav ietekmējis kriminālprocesa objektīvu norisi. Citos gadījumos sakarā objektivitātes principa pārkāpumu ziņas par faktiem atzīstamas par absolūti nepieļaujamām atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 4. punktam.

Kriminālprocesa likuma 58. panta otrās daļas saturs norāda, ka interešu konflikta nenovēršana ir pamats apstrīdēt iegūto pierādījumu pieļaujamību. Nav šaubu, ka pierādījumu iegūšana, kriminālprocesu veicošajai amatpersonai atrodoties interešu konflikta, ir atzīstama par būtisku procesuālu defektu, kas ietekmē to tālāku izmantošanu pierādīšanā. Atzīmējams, ka interešu konflikts atbilstoši Kriminālprocesa likuma 50. panta pirmajai daļai amatpersonai liedz uzņemties pilnvaras veikt kriminālprocesu. Ja šīs pilnvaras tomēr īstenotas, pastāvot interešu konfliktam, ir atzīstams, ka pierādījumus ieguvusi kriminālprocesu veicoša amatpersona, kurai bijis liegums piedalīties konkrētā kriminālprocesā. Tādējādi interešu konfliktā esošai personai nav pilnvaras veikt kriminālprocesu, un viņas iegūtie pierādījumi atzīstami par absolūti nepieļaujamiem atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 2. punktam.

Augstākā tiesa ir vērtējusi Kriminālprocesa likuma 52. panta ceturtais daļas 1. punkta ievērošanu situācijā, kad krimināllietu iztiesājusi tiesnese, kura, būdama procesa virzītāja, pieņēmusi procesuālu lēmumu par krimināllietas atdošanu atpakaļ pirmās instances tiesai trūkumu novēršanai. Šādu lēmumu tiesnese pieņēmusi, jo konstatējusi, ka apsūdzētais nav parakstījis iesniegto apelācijas sūdzību. Augstākā tiesa atzina, ka pieņemtajam procesuālajam lēmumam ir organizatorisks raksturs un tas nav saistīts ar iepriekšēju vērtējuma izteikšanu par lietas faktiskajiem un juridiskajiem apstākļiem, tādēļ tiesneses turpmāka piedalīšanās minētās lietas izskatīšanā tiesas sastāvā nevar būt par pamatu, lai atzītu, ka tiesnese iztiesājusi lietu interešu konflikta apstākļos.⁴²⁷

Ekspertu atzinumu pamatotība nav interešu konfliktu veidojošs apstāklis, bet gan ar šī pierādījuma ticamību saistīts apstāklis. Augstākā tiesa ir atzinusi, ka nepieņemšana eksperta atzinumam pēc būtības, izmantotās metodes neatbilstība, nepietiekama zinātniskā pierādītība, norādes uz jaunāku metožu pielietošanas nepieciešamību u.tml. pašas par sevi nav pamats eksperta noraidījumam, bet tas var būt pamats atkārtotas vai papildu ekspertīzes noteikšanai, eksperta atzinuma ticamības apstrīdēšanai.⁴²⁸

Augstākā tiesa ir vērtējusi interešu konflikta esību apstākļos, kad noraidījums pamatots ar faktu, ka izmeklētāja un cietušais ir „draugos” sociālajā tīklā *Facebook*. Aizstāvis kasācijas sūdzībā

⁴²⁷ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 7. marta lēmuma lietā Nr. SKK-7/2018 7. punkts.

⁴²⁸ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 26. novembra lēmuma lietā Nr. SKK-99/2020 6.2.5. punkts.

iebildis, ka tiesa notiesājošu spriedumu pamatojusi ar izmeklētājas iegūtiem pierādījumiem. Apelācijas instances tiesa esot kļūdaini secinājusi, ka virtuāli apstiprināta draudzība sociālajos tīklos nedod iemeslu pieļaut procesa virzītāja ieinteresētību un interešu konfliktu. Augstākās tiesa atzina, ka dalība sociālajā tīklā un „draudzības” apstiprināšana pati par sevi nenozīmē, ka tas kaut kādā veidā ietekmējis kriminālprocesa objektīvu norisi.⁴²⁹ Var pievienoties Senāta atzinumam, ka virtuālas draudzības esība pati par sevi nav pietiekama, lai atzītu, ka amatpersona, kura veic kriminālprocesu, ir ieinteresēta.

Taču nupat minētie apstākļi var norādīt uz ieinteresētības subjektīvā aspekta pastāvēšanu, proti, uz saikni ar kriminālprocesā iesaistītajām personām, kas var liecināt par neitralitātes prasības pārkāpumu. Protams, šādā situācijā būtu vērtējams apstākļu kopums. Situācijā, kad kriminālprocesu veicošās amatpersonas darbības, izturēšanās, izteikumi u.c. faktori liecina par neitralitātes prasību pārkāpumu, kriminālprocesā iesaistītajai personai pamatoti var rasties iemesls vērst uzmanību uz amatpersonas ieinteresētību. Šādā situācijā apstākļi būtu rūpīgi pārbaudāmi.

Kā vēl viens objektivitātes aspekts atzīmējams Kriminālprocesa likuma 87. pantā nostiprinātie apstākļi, kas liedz advokātam piedalīties kriminālprocesā. Taisnīgas tiesas garantēšanas ietvaros ir nepieciešams nodrošināt arī advokāta objektivitāti. Pretējā gadījumā persona ar tiesībām uz aizstāvību var tikt pakļauta riskam, ka viņas tiesības un likumīgās intereses tiek nepienācīgi nodrošinātas, kas var kaitēt arī procesa taisnīgumam. Likumdevējs šādus procesa kvalitātes un interešu konflikta novēršanas nosacījumus attiecībā uz advokātu ir nostiprinājis Kriminālprocesa likuma 87. pantā. Šie nosacījumi advokātam uzliek par pienākumu pirms juridiskās palīdzības sniegšanas uzsākšanas izvērtēt potenciāla interešu konflikta esību un to novērst. Advokāts nedrīkst uzsākt sniegt juridisko palīdzību, ja tas var izraisīt interešu konfliktu ar citu viņa klientu, viņa radniekiem, vai arī situācijās, kad to liedz viņa kriminālprocesuālais statuss. Advokātam pieteiktu noraidījumu izlemj procesa virzītājs.

Augstākā tiesa ir vērtējusi situāciju, kurā apsūdzētais norādījis uz tiesību uz aizstāvību pārkāpumu apelācijas instances tiesā, kas saistīts ar to, ka minētajā kriminālprocesa stadijā aizstāvja intereses bijušas pretrunā apsūdzētā interesēm. Augstākā tiesa uzsvēra Kriminālprocesa likuma 86. panta otrajā un sestajā daļā norādīto, ka aizstāvis rīkojas aizstāvamās personas interesēs. Aizstāvim ir pienākums izmantot savas profesionālās zināšanas un pieredzi, kā arī visus likumā norādītos aizstāvības līdzekļus un paņēmienus, lai noskaidrotu, kādi ir attaisnojoši un atbildību mīkstinājoši apstākļi personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, un sniegtu tai nepieciešamo juridisko palīdzību. Turklāt Augstākā tiesa norādīja uz valsts pienākumu apsūdzētajam nodrošināt praktiskas un efektīvas ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „c” apakšpunktu garantētās

---

⁴²⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 19. jūnija lēmuma lietā Nr. SKK-197/2018 4.1., 7. punkts.

tiesības uz aizstāvību. Aizstāvja nodrošināšana pati par sevi negarantē tā atbalsta, kuru viņš sniedz apsūdzētajam, efektivitāti. Augstākā tiesa secināja, ka izskatāmajā lietā apelācijas instances tiesa nav izvērtējusi, vai nav pārkāpts Kriminālprocesa likuma 20. pantā noteiktais kriminālprocesa pamatprincips – tiesības uz aizstāvību –, vai aizstāvji ir pildījuši Kriminālprocesa likuma 86. pantā noteiktos pienākumus un vai apsūdzētā intereses nav bijušas pretrunā ar aizstāvju interesēm, par ko ir norādīts Kriminālprocesa likuma 87. panta pirmās daļas 3. punktā.⁴³⁰

Kā redzams no prakses piemēra, situācijas var būt dažādas. Ja apsūdzētais vērs uzmanību, ka aizstāvja intereses varētu būt pretrunā viņas interesēm, tiesai ir pienākums šādus apsvērumus pārbaudīt. Advokāta atrašanās interešu konflikta situācijā var ietekmēt krimināllietas iznākumu, jo tādā veidā var netikt vērsta tiesas uzmanība uz lietai būtiskiem un ar apsūdzētā interešu aizsardzību saistītiem apstākļiem. Advokāta atrašanās interešu konflikta situācijā šādā gadījumā aizskar arī tiesību uz aizstāvību garantēšanu lietā, kam atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā paustajam jābūt efektīvai.

2.2.6. Nevainīguma prezumpcija

Neatņemama kriminālprocesa mērķa sastāvdaļa ir arī nevainīguma prezumpcijas ievērošana. Šis princips savu nozīmi ieguva jau Romas impērijas laikā. Atbilstoši tiesību vēsturē paustajam principu, ka apsūdzēto uzskata par nevainīgu tiesas priekšā, krimināltiesībās ieviesa 15. Romas impērijas imperators Antonijs Pijs (latīņu: *Titus Aelius Hadrianus Antoninus Augustus Pius*).⁴³¹ Šis kriminālprocesa pamatprincips laika gaitā ir nostiprinājis savu procesuālo nozīmi, tostarp arī ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas kontekstā. Lai pilnīgāk atspoguļotu šī principa saturisko izpratni, nozīmi un sasaisti ar promocijas darba tēmu, visu pirms vēršama uzmanība šī principa saturu no tiesiskā aspekta.

2.2.6.1. Nevainīguma prezumpcijas saturs un nozīme

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punkta pirmais teikums noteic, ka ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu vai viņam izvirzītās apsūdzības pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā likumā noteiktā tiesā. Savukārt

---

⁴³⁰ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2019. gada 30. septembra lēmuma lietā Nr. SKK-600/2019 3.4., 5.1., 5.2. punkts.

⁴³¹ Bury, J. B. A history of the Roman Empire from its foundation to the death of Marcus Aurelius (27 B.C.-180 A.D.). New York Harper, 1893, p. 527. Pieejams: <https://archive.org/details/historyofromanem00buryuoft/page/526/mode/2up> [aplūkots 24.01.2022.]

atbilstoši šīs konvencijas 6. panta 2. punktam ikviens, kas tiek apsūdzēts kriminālnoziedzumā, tiek uzskatīts par nevainīgu, kamēr viņa vaina netiek pierādīta saskaņā ar likumu.

Eiropas Savienības Pamattiesību hartas⁴³² 48. panta 1. punkts noteic, ka ikvienu apsūdzēto uzskata par nevainīgu, kamēr vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu.

Pamattiesību līmenī Latvijas Republikā nevainīguma prezumpcija nostiprināta Satversmes 92. panta otrajā teikumā, atbilstoši kuram ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu.

Kā kriminālprocesuāls princips nevainīguma prezumpcija nostiprināta Kriminālprocesa likuma 19. pantā. Saskaņā ar minētā panta pirmo daļu neviena persona netiek uzskatīta par vainīgu, kamēr tās vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā netiek konstatēta šajā likumā noteiktajā kārtībā. Atbilstoši minētā panta otrajai daļai personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav jāpierāda savs nevainīgums. Savukārt minētā panta trešajā daļā nostiprināts pienākums vērtēt visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst, par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Uz pierādījumu iegūšanu un nostiprināšanu, kā arī to izmantošanu pierādīšanā tieši attiecas Kriminālprocesa likuma otrajā un trešajā daļā nostiprinātie aspekti.

Nosacījums par attieksmi pret personu pirms viņas vainīgums konstatēts likumā noteiktajā kārtībā uz pierādījumu pieļaujamību vispārīgi attiecināms no perspektīvas, ka par personas vainīgumu pārliecinās tikai pierādīšanas procesa ietvaros atbilstoši Kriminālprocesa likuma 126. panta otrajā daļā noteiktajam pierādīšanas pienākumam. Personas vainīguma konstatācija arī iespējama, ievērojot vienkāršotās procesa formas, vienošanās procesu, prokurora priekšrakstu par sodu, tostarp lietu izskatīšanu bez pierādījumu pārbaudes. Arī šajos gadījumos pierādīšanas pienākums pirmstiesas procesā gulstas uz procesa virzītāju, savukārt iztiesāšanā uz apsūdzības uzturētāju.

Arī likuma „Par tiesu varu”⁴³³ 23. pantā nostiprināta nevainīguma prezumpcija kā lietu izskatīšanas pamatprincips, saturiski uzsverot Kriminālprocesa likuma 19. panta pirmajā līdz trešajā daļā noteikto. Atzīmējami arī Prokuratūras likuma⁴³⁴ 5. pantā nostiprinātie prokurora darbības pamatprincipi, kas noteic, ka prokurors lēmumus pieņem patstāvīgi un vienpersoniski, pamatojoties uz savu pārliecību un likumiem, ievērojot personu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā, nevainīguma prezumpciju, patiesību un likumību.

Anglosakšu tiesību lokā atzīts, ka nevainīguma prezumpcija kā viena no cilvēktiesībām ir vērsta pret valsti. Viens no šī principa elementiem ir atbilstošs process. Šis nosacījums izriet no nevainīguma prezumpcijas aspekta, ka persona atzīstama par nevainīgu, iekams viņas vainīgums netiek konstatēts likumā noteiktā kārtībā. Personas vainīgums var tikt konstatēts tikai likumam

---

⁴³² Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, Nr. C 326/391, 26.10.2012.

⁴³³ Likums „Par tiesu varu”. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, Nr. 1/2, 14.01.1993.

⁴³⁴ Prokuratūras likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 65, 02.06.1994.

atbilstošā procesā. Tas nosaka, ka valstī personu par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu var notiesāt, ja vien un tikai tādā gadījumā, ja apsūdzības uzturētājs spēj pamatot personas vainīgumu tādā procesā, kam raksturīgas no tiesībām uz taisnīgu tiesu izrietošās tiesības un aizsardzības.⁴³⁵ Nevainīguma prezumpcija kā kriminālprocesuāls pamatprincips nosaka procesuālu kārtību un uzliek zināmu pienākumu kopumu izmeklētājiem, prokuroriem un arī tiesai. Šis pienākumu kopums var izpausties gan kā pienākums veikt noteiktas izmeklēšanas darbības tikai noteiktā veidā, pilnībā vai daļēji ierobežot to veikšanu. Savukārt iztiesāšanā šis princips kopsakarā ar tiesībām uz aizstāvību un tiesībām uz taisnīgu tiesu vienlīdz prasa, ka tiesa izskata ne tikai apsūdzības pierādījumus, bet arī aizstāvības izvirzītos pierādījumus.

No pierādīšanas pienākuma izrietošās prasības nevainīguma prezumpcijas kontekstā nodrošina arī to, ka apsūdzībai ir pienākums informēt aizstāvību par lietu, kas pret viņu ir vērsta, lai tiktu sagatavota apsūdzība un savākti pietiekami pierādījumi personas notiesāšanai.⁴³⁶

Nevainīguma prezumpcija tiek pārkāpta, ja pierādīšanas pienākums tiek pārnests no apsūdzības uz aizstāvību.⁴³⁷ Taču pēc tam, kad apsūdzība pirmšķietami ir izveidojusi lietu pret apsūdzēto, viņam var tikt uzlikts par pienākumu sniegt skaidrojumu.⁴³⁸ Turklāt jebkuras saprātīgas šaubas tulko par labu apsūdzētajam.⁴³⁹ Apsūdzētā līdzdarbošanās krimināllietā ir būtiska, jo viņa paustie apsvērumi var būtiski palīdzēt īstenot no nevainīguma prezumpcijas izrietošo aspektu par šaubu tulkošanu par labu apsūdzētajam.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzīmējusi, ka princips *in dubio pro reo*, saskaņā ar kuru šaubas tulko par labu apsūdzētajam, ir konkrēta nevainīguma prezumpcijas izpausme.⁴⁴⁰ Saistībā ar minēto var rasties jautājumi tādos gadījumos, ja nacionālo tiesu nolēmumi, ar kuriem pieteicējs atzīts par vainīgu, nav pietiekami pamatoti,⁴⁴¹ vai arī pieteicējam tiek uzlikts galējs vai nesasniedzams pierādīšanas pienākums, kā rezultātā aizstāvībai nav pat mazākās izredzes uz panākumiem.⁴⁴² Tiesību zinātnē atzīts, ka no šī principa arī izriet apsvērumi, ka tiesas nolēmumu var pamatot nevis ar

---

⁴³⁵ Lai Ho H. *The Presumption of Innocence as a Human Right*. Grām.: *Criminal Evidence and Human Rights. Reimagining Common Law Procedural Traditions*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2013, p. 266., 267.

⁴³⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1988. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 10590/83 Barbera, Messegue and Jabardo v. Spain 77. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 23. jūlija sprieduma lietā Nr. 34619/97 Janosevic v. Sweden 97. punkts.

⁴³⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 20. marta sprieduma lietā Nr. 33501/96 Telfner v. Austria 15. punkts.

⁴³⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 26711/07, 32786/10, 34278/10 Poletan and Azirovik v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia 63-67. punkts.

⁴³⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 28. novembra sprieduma lietā Nr. 58442/00 Lavents v. Latvia 125. punkts.

⁴⁴⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 72624/10 Tsalkitizis v. Greece (Nr. 2) 60. punkts.

⁴⁴¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011. gada 13. decembra sprieduma lietā Nr. 20883/09 Ajdaric v. Croatia 51. punkts.

⁴⁴² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 31. jūlija sprieduma lietā Nr. 1774/11 Nemtsov v. Russia 92. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 5. janvāra sprieduma lietā Nr. 74568/12 Frumkin v. Russia 166. punkts.

apšaubāmiem, bet gan ar atbilstošiem, pārliecinošiem un patiesiem pierādījumiem.⁴⁴³ Liegums uzlikt pierādīšanas pienākumu uz personām, kas bauda tiesības uz aizstāvību, skatāms kopsakarā ar šo personu tiesībām neliecināt un nesniegt sevi inkriminējošu (apsūdzošu) informāciju (datus, materiālus utt.).⁴⁴⁴

Tiesības neliecināt pret sevi ir būtisks nevainīguma prezumpcijas aspekts. Aicinot aizdomās turēto vai apsūdzēto izteikties vai atbildēt uz jautājumiem, viņu nedrīkstētu piespiest sniegt pierādījumus, dokumentus vai informāciju, kas varētu novest pie tā, ka persona liecina pret sevi (šī prasība gan nav attiecināma uz jautājumiem par personas identifikāciju).⁴⁴⁵ Nevainīguma prezumpcija, cita starpā, nodrošina aizsardzību pret nepamatota spēka pielietošanu, kā arī atbilstošu apiešanos ar personu procesa laikā.⁴⁴⁶

Tiesību klusēt galvenais elements ir apstākļi, ka personai ir tiesības nevis pienākums kļūt par personisku pierādījumu avotu.⁴⁴⁷ Tiesības klusēt sevī ietver tiesības klusēt tiešā nozīmē jeb tiesības uz klusēšanu; tiesības neliecināt; tiesības neizsniegt priekšmetus, dokumentus vai citus pierādījumus; tiesības nesniegt paraugus; tiesības neatzīt vainu; tiesības paļauties, ka ar personas tiesību klusēt izmantošanu netiks pamatota apsūdzība. Tiesības klusēt ir attiecināmas uz personu inkriminējošo informāciju šā jēdziena plašākajā izpratnē.⁴⁴⁸ Tiesības neliecināt pret sevi nav absolūtas.⁴⁴⁹

No nevainīguma prezumpcijas izrietošās tiesības neliecināt pret sevi tieši attiecas uz ziņu par faktiem iegūšanu un vispārinātā veidā nosaka striktus nosacījumus tam, kā procesuālajās darbībās var iesaistīt personu ar tiesībām uz aizstāvību un kādas ziņas par faktiem no šīs personas var iegūt.

---

⁴⁴³ Magherescu D. Criminal Investigation of the Corruption Crimes: Evidence and Procedure in an Interdisciplinary Approach. *Revista Brasileira de Direito Processual Penal*, Vol. 6, Issue 3, 2020, p. 1250. Pieejams: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/rbdpp6&i=1250> [aplūkots 17.02.2023.].

⁴⁴⁴ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 19. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 91. lpp.

⁴⁴⁵ Kūtris G. Mantas konfiskācija un nevainīguma prezumpcija. Grām.: Tiesību zinātnes uzdevumi, nozīme un nākotne tiesību sistēmās. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 7. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 358. lpp.

⁴⁴⁶ Sk. Strada-Rozenberga K. Nevainīguma prezumpcija: kas tā ir, ko un kāpēc paredz? Grām.: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: dažādu tiesību nozaru perspektīva. Latvijas Universitātes 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 43. lpp.

⁴⁴⁷ Kuczyńska H. Better to Explain or to Testify? The Position of the Accused as a Source of Oral Evidence in a Criminal Trial in a Comparative Perspective. *Comparative Law Review*, Vol. 27, 2021, p. 50. Pieejams: <https://web-s-ebscobhost-com.datubazes.lanet.lv/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=9&sid=1eebb3e5-adbd-47cb-a9dd-aa579890e6bb%40redis> [aplūkots 17.02.2023.].

⁴⁴⁸ Berezins A. Kriminālprocesuālā pamattiesība klusēt: saturs un problemātika. *Jurista Vārds*, 19.12.2017., Nr. 52 (1006).

⁴⁴⁹ Leja M. Tiesības neliecināt pret sevi. *Jurista Vārds*, 06.08.2013., Nr. 32 (783). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/258738-tiesibas-neliecinat-pret-sevi/> [aplūkots 26.01.2022.].

Tiesības klusēt un tiesības neliecināt pret sevi jeb pašneapsūdzēšanas privilēģija ir saistīti jēdzieni, bet ne sinonīmi.⁴⁵⁰ Tiesības nesniegt sevi inkriminējošu (atmaskojošu) informāciju vai cita veida pierādījumus pamatā tiek skatītas kā aizliegums kompetentajām personām piespiešanas vai citā neatbilstošā veidā iedarboties uz personas gribu, tādējādi piespiežot viņu sadarboties savas apsūdzības pierādīšanā.⁴⁵¹ Šī situācija nošķirama no tādu materiālu iegūšanas, kas pastāv neatkarīgi no personas gribas, jeb kuru izveidē nav nepieciešama viņa aktīva piedalīšanās (gribas izpaušme), piemēram, bioloģiskā materiāla ieguve. Attiecībā uz šādu materiālu (piemēram, asins paraugi) ieguvi, arī piespiedu kārtā, netiek saskatīts pašneapsūdzēšanas tiesību pārkāpums. Tā tiek atzīta par cilvēktiesībām atbilstošu, ja vien ir samērīga ar tiesību personiskās dzīves neaizskaramības aizsardzības nepieciešamību saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantu.⁴⁵²

Personas tiesības tikt uzskatītai par nevainīgu krimināllietā un pienākums apsūdzības uzturētājam uzņemties pierādīšanas pienākumu un pierādīt pret apsūdzēto izvirzīto pieņēmumu nav absolūtas, fakta vai likuma prezumpcijas pastāv katrā krimināltiesību sistēmā un tās principā nav aizliegtas arī saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvenciju.⁴⁵³ Šīs konvencijas 6. panta 2. punkts liek valstīm ierobežot nevainīguma prezumpcijas saprātīgās robežās, kas ņem vērā to nozīmi un saglabā tiesības uz aizstāvību.⁴⁵⁴ Cita starpā, šādu prezumpciju pieļaujamību Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi arī lietās saistībā ar naudas līdzekļu legalizēšanu⁴⁵⁵ un ar pieņēmumiem par personas dalību līdzapsūdzēto veiktā nodarījumā⁴⁵⁶. Izmantojot prezumpcijas, Līgumslēdzējām valstīm ir pienākums panākt līdzsvaru starp tās būtību un personas tiesībām uz aizstāvību. Citiem vārdiem, izmantotajiem līdzekļiem ir jābūt samērīgiem leģitīmā mērķa sasniegšanai.⁴⁵⁷

Eiropas Kopienu Komisijas Zaļajā Grāmatā par nevainīguma prezumpciju uzsvērts, tas, kā klasificē nevainīguma prezumpciju, ir atkarīgs no tiesību sistēmas. Komisija to ir ietvērusi to procesuālo garantiju vidū, kuras attiecas uz pierādījuma iegūšanu un izmantošanu. Tas ir tādēļ, ka dažas ar nevainīguma prezumpciju saistītās tiesības daudzās tiesību sistēmās ir saistītas ar

---

⁴⁵⁰ Strada-Rozenberga K. Nevainīguma prezumpcija – ES minimālie standarti un Latvijas kriminālprocess. Grām.: Konstitucionālās vērtības mūsdienu tiesiskajā telpā I. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2016, 203. lpp.

⁴⁵¹ Strada-Rozenberga K. Juridisko personu nevainīguma prezumpcija kriminālprocesā. Grām.: Autoru kolektīvs. Juridisko personu publiski tiesiskā atbildība: aktualitātes, problēmas un iespējamie risinājumi. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 56. lpp.

⁴⁵² Sayers D. The new Directive on the presumption of innocence: protecting the „golden thread”. 2015. gada 15. novembris. Pieejams: <http://eulawanalysis.blogspot.com/2015/11/the-new-directive-on-presumption-of.html>. Citēts pēc: Strada-Rozenberga K. Nevainīguma prezumpcija – ES minimālie standarti un Latvijas kriminālprocess. Grām.: Konstitucionālās vērtības mūsdienu tiesiskajā telpā I. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2016, 203.-204. lpp.

⁴⁵³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. gada 19. oktobra lēmums lietā Nr. 66273/01 Falk v. the Netherlands.

⁴⁵⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 53984/00 Radio France and Others v. France 24. punkts.

⁴⁵⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 2. maija lēmuma lietā Nr. 23572/07 Zschuschen c. Belgique 22.-23. punkts.

⁴⁵⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 26. janvāra sprieduma lietā Nr. 21614/12 Iasir c. Belgique 30.-31. punkts.

⁴⁵⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 23. jūlija sprieduma lietā Nr. 34619/97 Janosevic v. Sweden 101. punkts.

pierādījumu iegūšanu un izmantošanu (piemēram, mutvārdu liecības un dokumentārie pierādījumi).⁴⁵⁸ Pierādīt apsūdzētā vainu ir valsts pienākums, un visas šaubas ir par labu apsūdzētajam. Viņam ir tiesības atteikties atbildēt uz jautājumiem. Parasti netiek gaidīts, lai viņš sniegtu pierādījumus pret sevi.⁴⁵⁹

Nevainīguma prezumpcija ietver tiesības neliecināt pret sevi, un tās savukārt ietver tiesības klusēt un nebūt spiestam sniegt savas vainas pierādījumus.⁴⁶⁰ Dalībvalstu likumos ir atzītas tiesības klusēt izmeklēšanas stadijā, kad policija vai izmeklēšanas tiesnesis veic iztaujāšanu. Tomēr atšķiras veids, kādā apsūdzētajam dara zināmas šīs tiesības, bet tas, ka viņam ir jāapzinās tiesības, ir svarīgs tiesību aizsardzības aspekts.⁴⁶¹ Arī no nevainīguma prezumpcijas izrietošo garantiju kontekstā ir būtiski personu ar tiesībām uz aizstāvību informēt par viņai piemītošo tiesību saturu. Labprātīga un saprātīga atteikšanās no tiesībām attiecas arī uz nevainīguma prezumpciju.

Eiropas Savienības tiesību aktos ir nostiprināts pienākums informēt personu arī par tiesībām, kas izriet no nevainīguma prezumpcijas, proti, tiesībām klusēt. Direktīvas 2012/13 preambulas 19. apsvērumā noteikts, ka kompetentajām iestādēm būtu nekavējoties mutiski vai rakstveidā jāinformē aizdomās turētie vai apsūdzētās personas par minētajām valsts tiesību aktos paredzētajām tiesībām, kas ir būtiskas, lai nodrošinātu lietas taisnīgu izskatīšanu. Lai minētās tiesības varētu praktiski un efektīvi īstenot, informācija procesa gaitā būtu jāsniedz savlaicīgi un ne vēlāk kā pirms aizdomās turētā vai apsūdzētās personas pirmās oficiālās pratināšanas, ko veic policija vai cita kompetenta iestāde. Direktīvas 2012/13 3. panta 1. punkta „e” apakšpunktā noteikts, ka dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētie vai apsūdzētās personas nekavējoties saņemtu informāciju tostarp par tiesībām klusēt. Savukārt pienākums efektīvi informēt personu par viņas tiesībām ir saistīts ar to, kādā veidā šī darbība notiek. Iespējama kā informēšana mutvārdos, tā arī rakstveidā. Direktīvas 2012/13 4. panta 1. punktā noteikts, ka dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētie vai apsūdzētās personas, kuras tiek apcietinātas vai aizturētas, nekavējoties saņemtu rakstveida paziņojumu par tiesībām. Viņiem dod iespēju izlasīt paziņojumu par tiesībām un ļauj to paturēt visu laiku, kamēr viņiem ir atņemta brīvība.

Kā viens no svarīgākajiem uz nevainīguma prezumpcijas saturā ietilpstošo vērtību nostiprināšanu vērstajiem tiesību aktiem Eiropas Savienībā ir Direktīva 2016/343. No Komisijas priekšlikuma Direktīvai 2016/343 izriet, ka Eiropas Savienības likumdevējs vēlējas nostiprināt un garantēt tiesību uz nevainīguma prezumpciju efektīvu piemērošanu kriminālprocesā, integrējot Savienības tiesībās Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru attiecībā uz Eiropas Cilvēktiesību

---

⁴⁵⁸ Eiropas Kopienu Komisijas 2006. gada 26. aprīļa „Zaļā Grāmata par nevainīguma prezumpciju”, 1.1. punkts.

⁴⁵⁹ Turpat, 2. punkts.

⁴⁶⁰ Turpat, 2.4. punkts.

⁴⁶¹ Turpat, 2.5. punkts.

konvencijas 6. panta 2. punkta ievērošanu. Savienības likumdevējs skaidri pauda savu vēlmi veicināt Hartas 6., 47. un 48. panta piemērošanu, pamatojoties uz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantu, kā to interpretējusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa.⁴⁶² Tādējādi uz šī principa ievērošanu attiecas arī Eiropas Savienības tiesības.

Direktīvas 2016/343 preambulas 1. apsvērumā noteikts, ka nevainīguma prezumpcijas princips un tiesības uz taisnīgu tiesu ir noteikti Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47. un 48. pantā, Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantā, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14. pantā un Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 11. pantā. Atbilstoši Direktīvas 2016/343 preambulas 9. apsvērumam tās mērķis ir veicināt tiesības uz taisnīgu tiesu kriminālprocesā, nosakot kopējus minimālos noteikumus attiecībā uz nevainīguma prezumpcijas un tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā konkrētiem aspektiem.

Nevainīguma prezumpcija attiecas uz fiziskām personām, pret kurām tiek vērsts pieņēmums par iespējamu noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Pieņēmuma paušana ir saistīta ar pierādījumu iegūšanu. Ir praktiski vienkārši, ja pierādījumi pieņēmuma pamatošanai jau ir iegūti, šādā gadījumā persona informējama par kriminālprocesuālo statusu un viņas tiesībām. Citādi risināma situācija, kad pierādījumi, kas var pamatot pret personu vērsto pieņēmumu, tiek iegūti, ar viņu veicot procesuālās darbības, piemēram, pratināšanu, bet viņai neesot procesuālā statusā, no kura izriet tiesības uz aizstāvību. Šādā gadījumā ir būtiski noteikt, no kura brīža persona iegūst un var īstenot no nevainīguma prezumpcijas izrietošās garantijas.

Direktīvas 2016/343 preambulas 12. apsvērumā uzsvērts, ka tā attiecas uz fiziskām personām kriminālprocesā un būtu jāpiemēro no brīža, kad persona tiek turēta aizdomās vai ir apsūdzēta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai par iespējamu noziedzīgu nodarījumu, un tādēļ pat pirms tam, kad dalībvalsts kompetentās iestādes ar oficiālu paziņojumu vai citādi informē minēto personu par to, ka tā tiek turēta aizdomās. Šī direktīva būtu jāpiemēro visos kriminālprocesa posmos, kamēr nolēmums, kurā tiek galīgi noteikts, vai aizdomās turētais vai apsūdzētais ir izdarījis attiecīgo noziedzīgo nodarījumu, nav kļuvis nepārsūdzams. Šīs direktīvas darbības jomai nebūtu jāattiecas uz tiesiskām darbībām un tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, kas var būt izmantojami tikai tad, kad attiecīgais nolēmums jau ir kļuvis nepārsūdzams, tostarp Eiropas Cilvēktiesību tiesas veiktām tiesiskām darbībām.

Tāpat Direktīva 2016/343 nostiprina iepriekš jau aplūkoto jautājumu par to, uz ko gulstas pienākums pierādīt personas vainīgumu. Nevainīguma prezumpcija aizsargā personu, viņai savs

---

⁴⁶² Eiropas Komisijas 2013. gada 27. novembra priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvai par to, lai nostiprinātu nevainīguma prezumpcijas un tiesību piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā konkrētus aspektus kriminālprocesā, 13.-17. punkts. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52013PC0821&qid=1603366606462> [aplūkots 24.01.2022.]

nevainīgums nav jāpierāda, jo tiek uzskatīta par nevainīgu, iekams procesa virzītājs pirmstiesas kriminālprocesā vai apsūdzības uzturētājs tiesā pierāda šo apstākļu kopumu. Tāpat šī direktīva vērs uzmanību uz ierobežotām pieņēmumu jeb prezumpciju izmantošanas iespējamību, tostarp attiecībā uz jautājumiem, kas skar personas vainīgumu.

Direktīvas 2016/343 preambulas 22. apsvērumā noteikts, ka pierādīšanas pienākums, lai noteiktu aizdomās turētā un apsūdzētā vainu, gulstas uz apsūdzību, un jebkuras šaubas būtu jātulko par labu aizdomās turētajam vai apsūdzētajam. Nevainīguma prezumpcija tiktu pārkāpta gadījumā, ja pierādīšanas pienākums tiktu pārlikts no apsūdzības uz aizstāvību, neskarot tiesas jebkuras *ex officio* faktu noskaidrošanas pilnvaras un tiesu iestāžu neatkarību, kad tā izvērtē aizdomās turētā vai apsūdzētā vainu, kā arī fakta vai likuma prezumpciju izmantošanu par aizdomās turētā vai apsūdzētā kriminālatbildību. Šādi pieņēmumi būtu saprātīgi jāierobežo, ņemot vērā to, cik svarīgs ir attiecīgais jautājums un cik svarīgi ir saglabāt tiesības uz aizstāvību, kā arī izmantotajiem līdzekļiem vajadzētu būt saprātīgi atbilstīgiem izvirzītajam legītimajam mērķim. Šādiem pieņēmumiem vajadzētu būt atspēkojamiem, un jebkurā gadījumā tie būtu jāizmanto tikai tad, ja tiek ievērotas tiesības uz aizstāvību.

Nevainīguma prezumpcija aizsargā personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Personas ar tiesībām uz aizstāvību tiek aizsargātas no nepamatotu piespiešanas metožu izmantošanas, kuru rezultātā no personas var tikt iegūti viņu inkriminējoši pierādījumi. Direktīvas 2016/343 preambulas 24. apsvērumā noteikts, ka tiesības klusēt ir nevainīguma prezumpcijas būtisks aspekts, un tām vajadzētu kalpot par aizsardzības līdzekli, lai persona neliecinātu pret sevi. Atbilstoši Direktīvas 2016/343 preambulas 25. apsvērumam tiesības neliecināt pret sevi ir viens no būtiskiem nevainīguma prezumpcijas aspektiem. Lūdzot aizdomās turēto vai apsūdzēto izteikties vai atbildēt uz jautājumiem, viņu nedrīkstētu piespiest sniegt pierādījumus, dokumentus vai informāciju, kas varētu novest pie tā, ka persona liecina pret sevi.

Nevainīguma prezumpcija attiecas uz jautājumiem, kas skar noziedzīga nodarījuma apstākļus un garantē, ka persona ar tiesībām uz aizstāvību pret savu gribu var šādas ziņas kompetentajām iestādēm kriminālprocesā nesniegt. Savukārt tā neliedz no personas iegūt viņas identifikāciju saturošas ziņas. Direktīvas 2016/343 preambulas 26. apsvērumā noteikts, ka tiesības klusēt un tiesības neliecināt pret sevi būtu jāattiecina uz jautājumiem, kas attiecas uz noziedzīgo nodarījumu, par kura izdarīšanu persona tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta, nevis, piemēram, uz jautājumiem par aizdomās turētā vai apsūdzētā identifikāciju. Saskaņā ar Direktīvas preambulas 27. apsvērumu tiesības klusēt un neliecināt pret sevi nozīmē arī to, ka kompetentajām iestādēm nevajadzētu aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem likt sniegt informāciju, ja minētās personas nevēlas to darīt. Lai noteiktu, vai ir pārkāptas tiesības klusēt un neliecināt pret sevi, būtu jāņem vērā

Eiropas Cilvēktiesību tiesas sniegtā tiesību klusēt interpretācija saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvenciju.

Tiesību klusēt izmantošana nevar tikt tulkota kā personas vainīgumu apstiprinošs apstāklis. Direktīvas 2016/343 preambulas 28. apsvērumā noteikts, ka tiesību klusēt vai tiesību neliecināt pret sevi izmantošana nebūtu jāvērtē pret aizdomās turēto vai apsūdzēto un nebūtu jāuzskata par pierādījumu tam, ka attiecīgā persona ir izdarījusi konkrēto noziedzīgo nodarījumu. Tam nebūtu jāskar valsts noteikumi par pierādījumu novērtēšanu no tiesu vai tiesnešu puses ar noteikumu, ka tiek ievērotas tiesības uz aizstāvību.

Kompetentās iestādes ir tiesīgas iegūt pierādījumus veidā, kas neskar nevainīguma prezumpciju. Citiem vārdiem, nav liegta pierādījumu iegūšana veidā, kas nav saistīts ar personas gribas paušanu un viņai zināmās vai rīcībā esošās informācijas sniegšanu. Kriminālprocesam nepieciešamās ziņas par faktiem iegūstamas citos veidos, respektējot personas gribu. Taču atsevišķos gadījumos personai ir pienākums sadarboties, sniedzot tāda veida pierādījumus, kas pastāv neatkarīgi no viņas gribas. Saskaņā ar Direktīvas 2016/343 preambulas 29. apsvērumu tiesību neliecināt pret sevi izmantošanai nebūtu jātraucē kompetentajām iestādēm vākt pierādījumus, kuri var tikt likumīgi iegūti no aizdomās turētā vai apsūdzētā, izmantojot tiesiskus piespiedu līdzekļus, un kuri pastāv neatkarīgi no aizdomās turētā vai apsūdzētā gribas, piemēram, materiālus, kas iegūti saskaņā ar tiesas rīkojumu, materiālus, attiecībā uz kuriem ir spēkā juridiskas saistības tos glabāt un sniegt pēc pieprasījuma, izelpas, asins un urīna paraugus un ķermeņa audu paraugus DNS analīzes veikšanai.

No nevainīguma prezumpcijas izrietošās garantijas kļūst praktiskas un efektīvas tad, ja persona par tām tiek informēta. Tādēļ Direktīvas 2016/343 preambulas 31. apsvērumā noteikts, ka dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja nodrošināt, lai gadījumos, kad aizdomās turētos vai apsūdzētos informē par tiesībām, kas paredzētas Direktīvas 2012/13 3. pantā, tie tiktu informēti arī par tiesībām neliecināt pret sevi, kas ir paredzētas attiecīgās valsts tiesību aktos saskaņā ar šo direktīvu. Savukārt Direktīvas preambulas 32. apsvērumā noteikts, ka dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja nodrošināt, lai gadījumos, kad aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem ir nodots Direktīvas 2012/13 4. pantā paredzētais rakstveida paziņojums par tiesībām, šajā paziņojumā būtu iekļauta arī informācija par tiesībām neliecināt pret sevi, kas ir paredzētas attiecīgās valsts tiesību aktos saskaņā ar šo direktīvu.

Nav šaubu, ka gadījumos, kad kriminālprocess notiek pret nepilngadīgo, ir nosakāmas specifiskas procesuālas garantijas, kas nodrošina šo aizsargājamo personu interešu aizsardzību. Saskaņā ar Direktīvas 2016/343 preambulas 43. apsvērumu bērni ir neaizsargāti, un viņiem būtu jānodrošina īpašas pakāpes aizsardzība. Tādēļ attiecībā uz dažām no šajā direktīvā paredzētajām tiesībām būtu jānosaka īpašas procesuālās garantijas.

Direktīvas 2016/343 preambulas 44. apsvērumā noteikti tiesību aizsardzības līdzekļi situācijām, kad tiek aizskartas vai nepienācīgi nodrošinātas ar šo direktīvu noteiktās tiesības. Proti,

Savienības tiesību aktu efektivitātes princips nosaka, ka dalībvalstis nodrošina pienācīgus un efektīvus tiesiskās aizsardzības līdzekļus gadījumā, ja tiek pārkāptas tiesības, kas personai piešķirtas ar Savienības tiesību aktiem. Lai saglabātu tiesības uz taisnīgu tiesu un tiesības uz aizstāvību, ar efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli, kas pieejams gadījumā, kad tiek pārkāptas kādas no šajā direktīvā noteiktajām tiesībām, vajadzētu, ciktāl iespējams, panākt, ka aizdomās turētie vai apsūdzētie tiek nostādīti tādā pašā stāvoklī, kādā tie būtu bijuši, ja aizskārums nebūtu noticis.

Tādu pierādījumu izmantošana, kas iegūti, pārkāpjot no nevainīguma prezumpcijas vai spīdzināšanas un cietsirdīgas izturēšanās aizlieguma izrietošās garantijas, var būtiski apdraudēt procesa taisnīgumu. Tādēļ ir nepieciešams paredzēt līdzsvarojošos mehānismus, kas nodrošina iespēju no pierādījumu kopuma kā nepieļaujamas izslēgt pamattiesību aizskārums rezultātā iegūtus pierādījumus. Saskaņā ar Direktīvas 2016/343 preambulas 45. apsvērumu, novērtējot aizdomās turēto vai apsūdzēto liecības vai pierādījumus, kas iegūti, pārkāpjot viņu tiesības klusēt vai tiesības neliecināt pret sevi, tiesām un tiesnešiem būtu jāievēro tiesības uz aizstāvību un procesa taisnīgums. Minētajā sakarā būtu jāņem vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra, saskaņā ar kuru procesu uzskata par pilnībā netaisnīgu, ja kriminālprocesā nozīmīgu faktu pierādīšanai tiek pieļautas liecības, kas ir iegūtas spīdzināšanas vai sliktas izturēšanās ceļā, pārkāpjot Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pantu. Saskaņā ar ANO Konvenciju pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem neviens izteikums, par kuru ir konstatēts, ka tas iegūts ar spīdzināšanu, nebūtu jāizmanto kā pierādījums nevienā procesā, izņemot pret spīdzināšanā apsūdzēto personu, lai pierādītu, ka viņas rīcības rezultātā izteikums sniegts.

Direktīvas 2016/343 preambulas 47. apsvērumā noteikts, ka šajā direktīvā tiek ievērotas pamattiesības un pamatprincipi, kas atzīti Pamattiesību Hartā un Eiropas Cilvēktiesību konvencijā, tostarp spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās aizliegums, tiesības uz brīvību un drošību, privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība, tiesības uz personas neaizskaramību, bērnu tiesības, personu ar invaliditāti integrācija, tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un tiesības uz taisnīgu tiesu, nevainīguma prezumpcija un tiesības uz aizstāvību. Būtu jāņem vērā Līguma par Eiropas Savienību 6. pants, saskaņā ar kuru Savienība atzīst Hartā noteiktās tiesības, brīvības un principus un saskaņā ar kuru pamattiesības, kas ir garantētas ar Eiropas Cilvēktiesību konvenciju un izriet no dalībvalstu kopīgajām konstitucionālajām tradīcijām, ir Savienības tiesību vispārīgo principu pamats.

Direktīvas 2016/343 1. pants noteic, ka ar šo direktīvu paredz kopējus minimālos noteikumus, kas attiecas uz: a) konkrētiem nevainīguma prezumpcijas aspektiem kriminālprocesā; b) tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā. Atbilstoši Direktīvas 2016/343 2. pantam šī direktīva attiecas uz fiziskām personām, kuras ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā. To piemēro visos kriminālprocesa posmos – no brīža, kad persona tiek

turēta aizdomās vai apsūdzēta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai par iespējamu noziedzīgu nodarījumu, līdz brīdim, kad nolēmums, kurā tiek galīgi noteikts, vai aizdomās turētais vai apsūdzētais ir izdarījis attiecīgo noziedzīgo nodarījumu, ir kļuvis nepārsūdzams.

Direktīvas 2016/343 6. panta 1. un 2. punktā noteikts: 1) Dalībvalstis nodrošina, ka pienākums pierādīt aizdomās turēto vai apsūdzēto vainu ir apsūdzībai. Tas neskar nedz tiesneša vai kompetentās iestādes pienākumu meklēt vainu apstiprinošus un attaisnojošus pierādījumus, nedz aizstāvības tiesības iesniegt pierādījumus saskaņā ar piemērojamām valsts tiesībām; 2) Dalībvalstis nodrošina, ka visas šaubas par personas vainu tiek tulkotas par labu aizdomās turētajam vai apsūdzētajam, tostarp gadījumos, kad tiesa izvērtē to, vai persona būtu jāattaisno.

Direktīvas 2016/343 7. pantā noteiktas tiesības klusēt un neliecināt pret sevi. Atbilstoši šī panta 1. punktam dalībvalstis nodrošina, ka aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem ir tiesības klusēt attiecībā uz noziedzīgo nodarījumu, par kura izdarīšanu tos tur aizdomās vai apsūdz. Šī panta 2. punkts noteic, ka dalībvalstis nodrošina, ka aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem ir tiesības neliecināt pret sevi. Direktīvas 7. panta 3. punkts noteic, ka fakts, ka tiek izmantotas tiesības neliecināt pret sevi, neliedz kompetentajām iestādēm vākt pierādījumus, kurus var likumīgi iegūt, izmantojot tiesiskus piespiedu līdzekļus, un kuri pastāv neatkarīgi no aizdomās turēto vai apsūdzēto gribas. Atbilstoši tās 7. panta 4. punktam dalībvalstis var atļaut to tiesu iestādēm, pieņemot notiesājošu spriedumu, ņemt vērā aizdomās turētā un apsūdzētā sadarbību. Šī panta 5. punkts noteic, tas, ka aizdomās turētie un apsūdzētie izmanto tiesības klusēt vai tiesības neliecināt pret sevi, netiek vērsts pret tiem, un šo faktu neuzskata par pierādījumu tam, ka tie ir izdarījuši konkrēto noziedzīgo nodarījumu. Savukārt Direktīvas 7. panta 6. punktā noteikts, ka šis pants dalībvalstīm neliedz iespēju pieņemt lēmumu, ka maznozīmīgu kriminālpārkāpumu gadījumā, piemēram, attiecībā uz maznozīmīgiem ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumiem, process vai tā atsevišķi posmi varētu notikt rakstiski vai ka kompetentās iestādes aizdomās turēto vai apsūdzēto par attiecīgo nodarījumu nenopratina, – ar noteikumu, ka tiek ievērotas tiesības uz taisnīgu tiesu.

No Direktīvas 2016/343 preambulas 24.-27. apsvēruma, tos skatot kopsakarā ar 7. pantu izriet, ka tiesības klusēt plašākā nozīmē ir procesuāla garantija personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, kas nodrošina viņas tiesības neliecināt pret sevi. Minētais nav tulkojams šauri un nav attiecināms tikai uz personas sevi inkriminējošu paskaidrojumu sniegšanu. Šī garantija novērš, ka persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pret viņas gribu sniedz sevi inkriminējošus pierādījumus.

Atbilstoši Direktīvas 2016/343 10. panta 1. un 2. punktam: 1) dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem būtu efektīvi tiesiskās aizsardzības līdzekļi, ja tiek pārkāptas viņu tiesības, kas noteiktas saskaņā ar šo direktīvu; un 2) neskarot valstu noteikumus un sistēmas attiecībā uz pierādījumu pieļaujamību, dalībvalstis nodrošina, ka, izvērtējot liecības, ko snieguši

aizdomās turētie vai apsūdzētie, vai pierādījumus, kas iegūti, pārkāpjot tiesības klusēt vai neliecināt pret sevi, tiek ievērotas tiesības uz aizstāvību un taisnīga procesa princips.

Direktīvas 2016/343 mērķis, kā tas izriet no tās 9. apsvēruma un 1. panta, ir paredzēt kopējus minimālos noteikumus, kas ir piemērojami kriminālprocesā un attiecas uz konkrētiem nevainīguma prezumpcijas aspektiem un tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā.⁴⁶³ Turklāt Direktīvas 2016/343 7. pantā ir noteikti daži kopēji noteikumi, kas reglamentē tiesības klusēt un tiesības neliecināt pret sevi. Šādā kontekstā minētā 7. panta 4. punktā ir norādīts, ka dalībvalstis var atļaut to tiesu iestādēm, pieņemot notiesājošu spriedumu, ņemt vērā aizdomās turētā un apsūdzētā sadarbību.⁴⁶⁴

Direktīvas 2016/343 7. panta 4. punkts tiesību klusēt un tiesību neliecināt pret sevi kontekstā attiecas tikai uz dalībvalstu iespēju atļaut to tiesu iestādēm, kad tās pieņem spriedumu, ar kuru nosaka sodu, ņemt vērā apsūdzēto sadarbību. Tādējādi, tā kā minētajā tiesību normā dalībvalstīm nav noteikts pienākums nodrošināt, lai šīs iestādes ņemtu vērā šo sadarbību, tā apsūdzētajam nepiešķir nekādas tiesības saņemt samazinātu sodu gadījumā, ja viņš sadarbojas ar tiesu iestādēm, piemēram, noslēdzot vienošanos ar prokuroru, kurā šī persona atzīst savu vainu.⁴⁶⁵

Direktīvas 2016/343 4. un 6. pants, lasot tos kopā ar tās 16. apsvērumu, ir jāinterpretē tādējādi, ka prasības, kas izriet no nevainīguma prezumpcijas, ja kompetentā tiesa pārbauda pamatotas aizdomas, kas ļauj uzskatīt, ka aizdomās turētais vai apsūdzētā persona ir izdarījis inkriminēto noziedzīgo nodarījumu, lai lemtu par lēmuma par apcietinājuma piemērošanu tiesiskumu, neliedz šai tiesai izsvērt apsūdzēto un attaisnojošos pierādījumu elementus, kas tai iesniegti, un pamatot savu lēmumu, ne vien norādot apsūdzēto elementus, bet arī lemjot par attiecīgās personas pārstāvja iebildumiem, ja vien šajā lēmumā apcietinājumā esošā persona nav minēta kā vainīga.⁴⁶⁶

Ņemot vērā ar Direktīvu 2016/343 izvirzītā saskaņošanas mērķa minimālo raksturu, to nevar interpretēt kā pilnīgu un izsmeļošu instrumentu.⁴⁶⁷ Šādā veidā dalībvalstīs līdzvērtīgi tiek ieviestas arī no nevainīguma prezumpcijas izrietošās tiesības klusēt un neliecināt pret sevi.

No Eiropas Savienības Tiesas pastāvīgās judikatūras izriet, ka Savienības tiesību sistēmā garantētās pamattiesības ir jāpiemēro visās situācijās, kuras reglamentē Savienības tiesības, un ka šo tiesību piemērojamība nozīmē Hartā garantēto pamattiesību piemērojamību.⁴⁶⁸

---

⁴⁶³ Eiropas Savienības Tiesas 2019. gada 5. septembra sprieduma lietā Nr. C-377/18 AH 38. punkts; Eiropas Savienības Tiesas 2020. gada 13. februāra sprieduma lietā Nr. C-688/18 TX un UV 29. punkts.

⁴⁶⁴ Eiropas Savienības Tiesas 2019. gada 24. septembra rīkojuma lietā Nr. C-467/19 Spetsializirana prokuratura 32., 33. punkts.

⁴⁶⁵ Turpat, 34. punkts.

⁴⁶⁶ Eiropas Savienības Tiesas 2019. gada 12. februāra rīkojuma lietā Nr. C-8/19 RH 60. punkts.

⁴⁶⁷ Eiropas Savienības Tiesas 2020. gada 13. februāra sprieduma lietā Nr. C-688/18 TX un UV 30. punkts.

⁴⁶⁸ Eiropas Savienības Tiesas 2017. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. C-682/15 Berlioz Investment Fund SA 49. punkts.

Nevainīguma prezumpcija cita starpā nodrošina aizsardzību pret nepamatota spēka pielietošanu, kā arī atbilstošu apiešanos ar personu procesa laikā.⁴⁶⁹ Tā ietver tiesības neliecināt pret sevi, un tās savukārt ietver tiesības klusēt un nebūt spiestam sniegt savas vainas pierādījumus.⁴⁷⁰ Kriminālprocesuālo tiesību zinātnē pamatoti atzīts, ka tiesības klusēt sevī ietver tiesības uz klusēšanu, tiesības neliecināt, tiesības neizsniegt priekšmetus, dokumentus vai citus pierādījumus, tiesības nesniegt paraugus, tiesības neatzīt vainu, tiesības paļauties, ka ar personas tiesību klusēt izmantošanu netiks pamatota apsūdzība.⁴⁷¹ Dalībvalstu likumos ir atzītas tiesības klusēt izmeklēšanas stadijā, kad policija vai izmeklēšanas tiesnesis veic iztaujāšanu. Tomēr atšķiras veids, kādā apsūdzētajam dara zināmas šīs tiesības, bet tas, ka viņam ir jāapzinās tiesības, ir svarīgs tiesību aizsardzības aspekts.⁴⁷² Personai piemītošo tiesību apzināšanās un viņas informēšana par tām ir nozīmīgs taisnīga procesa elements. Tādēļ nevainīguma prezumpcija aizsargā ne tikai personu ar tiesībām uz aizstāvību, bet arī šī principa tvērumā nosaka taisnīga procesa kvalitātes standartu.

Tiesības nesniegt sevī inkriminējošu (atmaskojošu) informāciju vai cita veida pierādījumus pamatā tiek skatītas kā aizliegums kompetentajām personām piespiešanas vai citā neatbilstošā veidā iedarboties uz personas gribu, tādējādi piespiežot viņu sadarboties savas apsūdzības pierādīšanā.⁴⁷³ Tiesības neliecināt pret sevi ir būtisks nevainīguma prezumpcijas aspekts. Aicinot aizdomās turēto vai apsūdzēto izteikties vai atbildēt uz jautājumiem, viņu nedrīkstētu piespiest sniegt pierādījumus, dokumentus vai informāciju, kas varētu novest pie tā, ka persona liecina pret sevi (šī prasība gan nav attiecināma uz jautājumiem par personas identifikāciju).⁴⁷⁴

Nevainīguma prezumpcija sevī, cita starpā, ietvert arī tādas prasības kā pierādīšanas pienākumu, faktu un likumu legālās prezumpcijas, kā arī privilēģiju sevi neinkriminēt.⁴⁷⁵ Ikvienam, kurš tiek apsūdzēts par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, ir tiesības klusēt un tiesības nesniegt sevī inkriminējošus pierādījumus.⁴⁷⁶ Kaut arī tas tieši nav noteikts Eiropas Cilvēktiesību konvencijas

---

⁴⁶⁹ Strada-Rozenberga K. Nevainīguma prezumpcija: kas tā ir, ko un kāpēc paredz? Grām.: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: dažādu tiesību nozaru perspektīva. Latvijas Universitātes 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 43. lpp.

⁴⁷⁰ Eiropas Kopienu Komisijas 2006. gada 26. aprīļa „Zaļā Grāmata par nevainīguma prezumpciju”, 2.4. punkts.

⁴⁷¹ Berezins A. Kriminālprocesuālā pamattiesība klusēt: saturs un problemātika. Jurista Vārds, 19.12.2017., Nr. 52 (1006). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/271910-kriminalprocesuala-pamattiesiba-kluset-saturs-un-problematika/> [aplūkots 26.01.2022.]

⁴⁷² Eiropas Kopienu Komisijas 2006. gada 26. aprīļa „Zaļā Grāmata par nevainīguma prezumpciju”, 2.5. punkts.

⁴⁷³ Strada-Rozenberga K. Juridisko personu nevainīguma prezumpcija kriminālprocesā. Grām.: Juridisko personu publiski tiesiskā atbildība: aktualitātes, problēmas un iespējamie risinājumi. Autoru kolektīvs. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 56. lpp.

⁴⁷⁴ Kūtris G. Mantas konfiskācija un nevainīguma prezumpcija. Grām.: Tiesību zinātnes uzdevumi, nozīme un nākotne tiesību sistēmās. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 7. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 358. lpp.

⁴⁷⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 12. jūlija sprieduma lietā Nr. 25424/09 Allen v. The United Kingdom 93. punkts.

⁴⁷⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 19187/91 Saunders v. The United Kingdom 60. punkts.

6. pantā, tiesības klusēt un privilēģija sevi neapsūdzēt tiek vispārīgi atzīta par starptautisku standartu, kas ir taisnīga procesa jēdziena pamatā atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantam. nodrošinot apsūdzētajam aizsardzību pret nepamatotu varas iestāžu veiktu piespiešanu, ir iespējams izvairīties no netaisnīga procesa un nodrošināt Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta mērķus.⁴⁷⁷

2.2.6.2. Nevainīguma prezumpcijas sasaiste ar pierādījumu pieļaujamību

Nevainīguma prezumpcijas praktiskie aspekti galvenokārt ir saistīti ar tiesību klusēt un nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus. Šīs tiesības personu kā ziņu avotu no brīža, kad pret viņu uzsākts kriminālprocess, pasargā no policijas darbinieku pretlikumīgas ietekmēšanas, kā arī nodrošina, ka ziņas par faktiem tiks iegūtas likumā noteiktajā veidā.

Tiesība sevi neinkriminēt ir spēkā kriminālprocesos, kas attiecas uz dažāda veida noziedzīgiem nodarījumiem, kā uz pašiem vienkāršākajiem, tā uz pašiem kompleksākajiem.⁴⁷⁸ Atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai tiesības klusēt personai ir no brīža, kad aizdomās turētais tiek nopratināts policijā.⁴⁷⁹ Personai, kura tiek apsūdzēta par noziedzīgu nodarījumu, atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta mērķim ir tiesības tikt informētai par viņas privilēģiju sevi neapsūdzēt.⁴⁸⁰ Tiesības sevi neinkriminēt primāri ir saistītas ar apsūdzētās personas tiesībām klusēt un paredz, ka krimināllietās tieši apsūdzība cenšas pierādīt lietu pret apsūdzēto, kas tiek veikts, neizmantojot tādus pierādījumus, kas iegūti pret apsūdzētā gribu un bez piespiešanas un apspiešanas paņēmieniem.⁴⁸¹

Privilēģija sevi neapsūdzēt pati par sevi nepasargā pret inkriminējošu paskaidrojumu paušanu, bet gan pret šādu paskaidrojumu iegūšanu ar piespiešanas vai apspiešanas metožu palīdzību. Tieši piespiešanas esamība rada šaubas par to, vai ir ievērota personas privilēģija sevi neapsūdzēt, kuras sakarā Eiropas Cilvēktiesību tiesa vērtē pierādījumu iegūšanā veiktās piespiešanas raksturu un pakāpi. Savā judikatūrā Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir identificējusi vismaz trīs situāciju veidus, kas raisa šaubas par Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantam neatbilstošu piespiešanu. Pirmkārt, kad aizdomās turētajam uzlikts par pienākumu liecināt, to pastiprinot ar sankciju piedraudējumu, kā

---

⁴⁷⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. septembra sprieduma lietā Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 Ibrahim and Others v. The United Kingdom 266. punkts.

⁴⁷⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 19187/91 Saunders v. The United Kingdom 74. punkts.

⁴⁷⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996. gada 8. februāra sprieduma lietā Nr. 18731/91 John Murray v. The United Kingdom 45. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. septembra sprieduma lietā Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 Ibrahim and Others v. The United Kingdom 266. punkts.

⁴⁸⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. septembra sprieduma lietā Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 Ibrahim and Others v. The United Kingdom 272. punkts.

⁴⁸¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 10. marta sprieduma lietā Nr. 4378/02 Bykov v. Russia 92. punkts.

rezultātā viņš sniedz liecību vai arī par atteikšanos liecināt tiek sankcionēts. Otrkārt, kad fizisks vai psiholoģisks spiediens, kas visbiežāk pārkāpj Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pantu, tiek izmantots ar mērķi iegūt paskaidrojumus vai lietiskus pierādījumus. Treškārt, kad varas iestādes izmanto viltu, lai iegūtu tādu informāciju, ko nebija iespējams iegūt pratināšanas laikā.⁴⁸² Nevainīguma prezumpcija garantē, ka persona var iebilst pret ziņu par faktiem iegūšanu, ja pielietotas viņas gribu un tiesību neliecināt ietekmējošas metodes.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa stabili atzinusi, lai nodrošinātu praktiskas un efektīvas Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punktā noteiktās tiesību uz taisnīgu tiesu, viena no procesuālajām garantijām, kas ir būtiska pirmstiesas kriminālprocesā un kas nodrošina privilēģijas sevi neapsūdzēt ievērošanu, ir advokāta juridiskās palīdzības pieejamība.⁴⁸³ Nozīme informēt aizdomās turēto par tiesībām klusēt ir tajā, ka pat tad, ja persona piekrīt sniegt policijai paskaidrojumus pēc norādes par to kā pierādījumu izmantošanu pret viņu, šāda norāde nevar tikt uzskatīta par pilnīgu izvēli, ja personai nav skaidri paziņots par viņas tiesībām klusēt un ja šāds lēmums pieņemts bez advokāta palīdzības.⁴⁸⁴

Izmeklēšanas rīcībā ir pilnīgi un efektīvi rīki, lai ziņas par faktiem iegūtu neatkarīgi no personas gribas. Tas var būt sarežģītāk, bet attaisno mērķi, sasniegt krimināltiesisko attiecību noregulējumu taisnīgā veidā un procesā.

Tiesību klusēt ievērošanas sakarā aplūkojama jaunākajā Senāta judikatūrā risināta situācija par apsūdzētā tiesību neliecināt izmantošanu iztiesāšanas laikā. Lietā tika vērtēti apstākļi, kuros apsūdzētais iztiesāšanā pirmās instances tiesā sagatavojis liecību rakstveidā ar norādi, ka tiks izmantotas tiesības neatbildēt uz procesā iesaistīto personu jautājumiem. Šādos apstākļos tiesas sēdes priekšsēdētāja norādījusi, ja apsūdzētais sniedz liecību, procesā iesaistītajām personām ir tiesības uzdot viņam jautājumus, savukārt gadījumā, ja apsūdzētais nesniegs liecību, jautājumi viņam netiks uzdoti. Savukārt prokurors norādījis, ka liecību sniegšana ir izmeklēšanas darbība, kurā procesā iesaistītajām personām ir tiesības uzdot liecinošajai personai jautājumus. Iespēja sniegt liecības tikai paša izvēlētajā apjomā un neatbildēt uz procesā iesaistīto personu jautājumiem neatbilst likuma prasībām. Tādēļ apsūdzētajam ir jāizdara izvēle – sniegt liecības un atbildēt uz procesā iesaistīto personu jautājumiem vai arī izmantot tiesības neliecināt. Apstākļos, kad apsūdzētā tiesības liecināt ir sasaistītas ar viņa pienākumu atbildēt uz procesā iesaistīto personu jautājumiem, apelācijas instances

---

⁴⁸² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. septembra sprieduma lietā Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 Ibrahim and Others v. The United Kingdom 267. punkts.

⁴⁸³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. septembra sprieduma lietā Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 Ibrahim and Others v. The United Kingdom 270. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 9. novembra sprieduma lietā Nr. 71409/10 Beuze v. Belgium 123.-195. punkts.

⁴⁸⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 25303/08 Stojkovic v. France and Belgium 54. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 24. oktobra sprieduma lietā Nr. 62880/11, 62892/11, 62899/11 Navone and Others v. Monaco 74. punkts.

tiesa nav konstatējusi apsūdzētā tiesību liecināt ierobežojumu. Senāts, vērtējot no taisnīgas tiesas un nevainīguma prezumpcijas principiem izrietošās garantijas, atzina, ka tiesa apsūdzētā [pers. A] tiesības liecināt paša izvēlētajā apjomā un neatbildēt uz procesā iesaistīto personu jautājumiem nav ievērojusi, bet nostādījusi apsūdzēto tiesiski nepieņemamas izvēles priekšā – sniegt liecības un atbildēt uz procesā iesaistīto personu jautājumiem, šajā daļā sniedzot liecības pret savu gribu, vai arī atteikties no liecināšanas vispār. Šādos apstākļos apsūdzētā atteikšanos no liecināšanas nevar atzīt par labprātīgu.⁴⁸⁵

Var pievienoties Senāta paustajam, ka, sasaistot apsūdzētā tiesības liecināt iztiesāšanā ar pienākumu atbildēt uz lietas dalībnieku jautājumiem, apsūdzētais tiek nostādīts tiesiski nepieņemamas izvēles priekšā, kas būtībā rezultējas nepamatotā tiesību atteikties liecināt ierobežošanā daļā, kas saistīta ar uzdotajiem jautājumiem. Jautājumu uzdošana nav vienīgais veids, kā vērst tiesas uzmanību uz palīgfactiem, kas saistīti ar apsūdzētā liecībā norādītajām ziņām. Šādos apstākļos, lai ievērotu apsūdzētā tiesības klusēt, arvien pastāv prokurora un citu lietas dalībnieku tiesības iesniegt tiesai papildu pierādījumus par palīgfactiem, kas attiecināmi uz apsūdzētā liecībā sniegtajām ziņām. Minētais dotu tiesai iespēju pilnīgi novērtēt lietas materiālos esošo pierādījumu ticamību un izvērtēt apsūdzības pamatotību kopumā.

Tiesības klusēt nav absolūtas. Lai izvērtētu, vai procesuālā kārtība ir dzēsusī pašas privilēģijas sevi neapsūdzēt būtību, Eiropas Cilvēktiesību tiesa vērtē vairākus elementus, piemēram, piespiešanas veidu un pakāpi, vai pastāv atbilstošas procesuālās garantijas, kā arī to, kādā veidā tiek izmantots iegūtais materiāls.⁴⁸⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzīmējusi, ka sabiedrības intereses nevar tikt izmantotas, lai pamatotu privilēģijas sevi neapsūdzēt pārkāpšanu un personas piespiešanas rezultātā iegūtu paskaidrojumu izmantošanu, lai pamatotu pret personu celto apsūdzību.⁴⁸⁷

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir uzsvērusī, ka privilēģija sevi neapsūdzēt neaprobežojas tikai ar faktisku atzīšanos vai arī ar tiešām sevi inkriminējošām piezīmēm; lai personas paskaidrojumus uzskatītu par sevi inkriminējošiem, ir pietiekami, ka tie ir ietekmējuši apsūdzētā stāvokli.⁴⁸⁸

Kā nākamais ar nevainīguma prezumpcijas ievērošanu saistītais aspekts aplūkojama salīdzināmo paraugu iegūšana. Atbilstoši Direktīvas 2016/343 7. panta 3. punktam nevainīguma prezumpcija neliedz kompetentajām iestādēm iegūt pierādījumus. To iegūšanai jānotiek, ievērojot no šī un citiem kriminālprocesa pamatprincipiem izrietošās garantijas, pretējā gadījumā defektīvi iegūtie

---

⁴⁸⁵ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 14. decembra lēmuma lietā Nr. SKK-90/2022 11. punkts.

⁴⁸⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. septembra sprieduma lietā Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 Ibrahim and Others v. The United Kingdom 269. punkts.

⁴⁸⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 34720/97 Heaney and McGuinness v. Ireland 57. punkts.

⁴⁸⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 9. novembra sprieduma lietā Nr. 71409/10 Beuze v. Belgium 178. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 9. aprīļa sprieduma lietā Nr. 30460/13 A. T. v. Luxembourg 72. punkts.

pierādījumi var tikt atzīti par absolūti nepieļaujamiem. Par nevainīguma prezumpcijas ievērošanu būtu jāpārlicinās pierādījumu pārbaudē.

Ir stabili nostiprinājies, ka tādu salīdzināmo paraugu iegūšana, kas pastāv neatkarīgi no personas gribas, nav aizliegta un nav pretēja nevainīguma prezumpcijai. Atzīmējams, ka pie šāda veida salīdzināmo paraugu iegūšanas ir jāņem vērā spīdzināšanas un cietsirdīgas izturēšanās aizliegums, kas nostiprināts Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pantā. Proti, pat nevainīguma prezumpcijas ievērošanas gadījumā nesamērīga un situācijai neatbilstoša spēka izmantošana šāda veida salīdzināmo paraugu iegūšanā var izraisīt iegūto pierādījumu absolūtu nepieļaujamību.

Turpmāk par tādu salīdzināmo paraugu, piemēram, balss vai rokraksta paraugu iegūšanu, kas pastāv atkarībā no personas gribas. Tiesību zinātnē ir norādīts, ka lai gan personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav pienākums izsniegt šādus paraugus, tas neliedz izmeklēšanas iestādēm tos iegūt bez personas sadarbības, veicot citas izmeklēšanas vai speciālās izmeklēšanas darbības.⁴⁸⁹

Lai gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa paudusi atziņas par inkriminējošu paskaidrojumu sniegšanu. Taču nevainīguma prezumpcijas jēga nevar tikt uztverta šauri, attiecinot vien uz konkrētu pierādījumu veidu. Eiropas Cilvēktiesību konvencijā nostiprinātās garantijas ir vērstas uz taisnīga procesa nodrošināšanu. Tādēļ to izpratne saprotama, aplūkojot taisnīga procesa būtību un tam atbilstošu pierādījumu iegūšanu kopumā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīst, ka tiesības klusēt un tiesības neliecināt pret sevi ir vispāratzīts starptautisks standarts, kas ir viens no taisnīga procesa elementiem atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantam. Tā pamatojums tostarp ir apstākļi, kas saistīts ar aizsardzību pret neatbilstošu varas iestāžu veiktu apsūdzētā piespiešanu un, sasniedzot šī panta mērķi, novērstu tiesiskuma kļūdas. Tiesības sevi neapsūdzēt krimināllietā nosaka apsūdzības uzturētājam pienākumu pierādīt izvirzīto apsūdzību, neizmantojot tādus pierādījumus, kas iegūti ar piespiešanas metodēm un pretēji apsūdzētās personas gribai. Nosakot, vai procesā ir liegtas personas tiesības sevi neinkriminēt, tiek vērtēts piespiešanas raksturs un pakāpe, atbilstošu procesuālo garantiju esība, kā arī iegūtā materiāla izmantošana.⁴⁹⁰

Privilēģija sevi neinkriminēt pati par sevi neaizsargā pret apsūdzošu paskaidrojumu radīšanu, bet gan pret pierādījumu iegūšanu ar apspiešanas vai piespiešanas metodēm. Bažas par personas piespiešanu un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta pārkāpumu var rasties situācijās, kad izmeklēšanas iestādes pret personu izmanto viltu, lai iegūtu informāciju, ko nevarēja iegūt, piemēram, nopratināšanas laikā. Tajā pašā laikā tiek atzīts, ka pēc būtības sevi neinkriminējošas

---

⁴⁸⁹ Rozenbergs J. Kriminālprocesa likuma 64. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 229.-230.lpp.

⁴⁹⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 10. jūnija sprieduma lietā Nr. 2833/13 Bajic v. North Macedonia 64. punkts.

liecības, kas no personas iegūtas, izmantojot piespiešanu, varētu tikt izmantotas apsūdzības pamatošanai, piemēram, lai iebilstu pret apsūdzētā paskaidrojumiem vai radītu šaubas par tiem, vai citādi vērstu uzmanību uz to ticamību. Privilēģija sevi neapsūdzēt nevar aprobežoties vien ar paskaidrojumiem, kas ir tieši apsūdzoši.⁴⁹¹

Tiesības sevi neinkriminēt nav absolūtas. Pielietotās piespiešanas pakāpe nav savienojama ar 6. pantu, ja tā pēc būtības liegusi privilēģiju sevi neapsūdzēt. Taču ne visa tieša piespiešana liegs privilēģiju sevi neapsūdzēt pēc būtības un tādējādi neizraisīs 6. panta pārkāpumu. Minētā sakarā izšķirošu nozīmi ieņem tas, kā piespiedu kārtā iegūtie pierādījumi izmantoti kriminālprocesā. Turklāt Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantā vispārīgi nostiprinātais taisnīguma nosacījums attiecas uz visiem kriminālprocesiem, neatkarīgi no noziedzīgā nodarījuma veida. Sabiedrības intereses nevar attaisnot tādus pasākumus, kas pēc būtības atņem personas tiesības uz aizstāvību, tostarp Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantā garantēto privilēģiju sevi neapsūdzēt.⁴⁹²

Atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas paustajam visu pirms tiek vērtēts piespiešanas raksturs un pakāpe. Pēc tam tiek noteikts, vai izmantotās metodes ir pēc būtības liegušas personas tiesības sevi neinkriminēt. Visbeidzot ir jāņem vērā, vai iegūtais materiāls ir personu tieši inkriminējošs. Gadījumā, ja ar piespiešanu iegūtais materiāls nav personu tieši inkriminējošs, nepastāv šķēršļu iegūto informāciju pierādīšanā izmantot kā palīgfaktu, tostarp pierādījumu ticamības izvērtēšanai.

Jautājums par tiesību neliecināt pret sevi ievērošanu saistībā ar salīdzināmo paraugu iegūšanu ir aktualizēts arī Senāta praksē. Senāts ir vērtējis tiesību jautājumu, kas saistīts ar tiesību neliecināt pret sevi garantēšanu situācijā, kad no personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, balss paraugi iegūti Kriminālprocesa likuma 226. panta kārtībā, veicot salīdzināmo paraugu iegūšanu speciālā veidā. Lietā gan pirmās, gan apelācijas instances tiesa atzina, ka balss paraugi iegūti tiesiski. Senāts vērta uzmanību, ka lietā nav vērtēts, ka balss paraugu slepena iegūšana notikusi pēc tam, kad apsūdzētais bija atteicies balss paraugus izsniegt labprātīgi, tādējādi realizējis tiesības neinkriminēt sevi.

Lietā kasācijas instances tiesa atzina, ka tiesa nav vērtējusi apstākli, ka jau pirms lēmuma par paraugu iegūšanu speciālā veidā pieņemšanas persona ne tikai bija informēta par pastāvošajām aizdomām par viņa saistību ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (bija atzīta par aizdomās turētu un iepazīstināta ar šo lēmumu), bet arī bija atteikusies inkriminēt sevi, atsakoties izsniegt balss paraugus. Savukārt nepieciešamība veikt speciālo darbību konkrētajā gadījumā bija pamatota ar mērķi, personu neinformējot, iegūt balss paraugu, kuru izsniegt labprātīgi persona atteikusies, nevis neatklāt

---

⁴⁹¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 10. jūnija sprieduma lietā Nr. 2833/13 Bajic v. North Macedonia 65.-66. punkts.

⁴⁹² Turpat, 67.-68. punkts.

personai, ka pastāv aizdomas par tās saistību ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Senāts atzina, ka tiesa nav ņēmusi vērā, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 226. panta otro daļu paraugus, kurus var iegūt atkārtoti un kuriem ir pierādījuma nozīme kriminālprocesā, izņem atklāti, kad zudusi nepieciešamība to izpētes faktu turēt noslēpumā.⁴⁹³

Kā redzams no apstākļiem, lietā speciālā izmeklēšanas darbība veikta ar mērķi apiet personas tiesības neliecināt pret sevi un pretēji konkrētās speciālās izmeklēšanas darbības mērķim un nosacījumiem, lai pret personas gribu iegūtu viņas balss paraugu. Jautājums par to, kā balss paraugu varētu iegūt neatkarīgi no personas gribas, ir ļoti interesants. Situācijas risinājums, iespējams, būtu citāds, ja speciālā izmeklēšanas darbība tiktu veikta atbilstoši tās procesuālajiem nosacījumiem. Aktuāls paliek jautājums, vai speciālās izmeklēšanas darbības ietvaros, pārbaudot personas saistību ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, iespējams pret personas gribu iegūt viņu tieši inkriminējošu pierādījumu. Tostarp, vai šādā gadījumā ir nepieciešams viņu informēt par tiesībām neliecināt pret sevi. Šādā gadījumā izšķiroša nozīme ir tam, ka personas neinformēšana par viņas tiesībām klusēt un šo tiesību neievērošana var tikt atzīta par būtisku procesuālu defektu, kas izraisa pierādījumu absolūtu nepieļaujamību.

Kā vēl viens būtisks un ar nevainīguma prezumpciju saistīts aspekts ir šī principa ievērošana, veicot sarunu noklausīšanos. Šādos gadījumos var aktualizēties jautājums par tiesību nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus ievērošanu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vērtējusi sarunu noklausīšanās atbilstību Eiropas Cilvēktiesību konvencijai situācijā, kad personai netika nodrošināts aizstāvis, kā arī netika izskaidrotas tiesības klusēt kriminālprocesā, kurā izmeklēti ar terorismu saistīti noziedzīgi nodarījumi. Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantā vispārīgi noteiktās taisnīguma prasības attiecas uz visiem kriminālprocesiem, neskatoties uz izmeklējamā noziedzīgā nodarījuma veidu. Nevar būt jautājumu par to, lai padarītu mazāk efektīvas tiesības uz taisnīgu tiesu tikai tā iemesla dēļ, ka attiecīgās personas tiek turētas aizdomās par iesaistīšanos terorismā. Šādos izaicinājuma pilnos laikos Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzskata, ka ir ļoti svarīgi, lai konvencijas dalībvalstis apliecinātu savu apņemšanos ievērot cilvēktiesības un likumības principu, nodrošinot ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantu noteiktās minimālās garantijas. Tomēr, nosakot to, vai process kopumā bijis taisnīgs, vērā var tikt ņemta arī sabiedrības intereses nozīme par konkrēta veida noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanu un vainīgo personu sodīšanu. Turklāt 6. pants nevar tikt piemērots tādā veidā, kas izmeklēšanas iestādēm rada nesamērīgas grūtības, veicot efektīvus pasākumus terorisma vai citu smagu noziegumu apkarošanai, pildot savus ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 2., 3., un 5. panta 1. punktu noteiktos pienākumus aizsargāt sabiedrības locekļu tiesības uz dzīvību un tiesības uz personas neaizskaramību.

---

⁴⁹³ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 29. jūlija lēmuma lietā Nr. SKK-237/2021 7.5. punkts.

Taču sabiedrības intereses nevar attaisnot tādus pasākumus, kas atņem personas tiesību uz aizstāvību būtību.⁴⁹⁴ Sabiedrības intereses ir būtisks faktors, kas var ietekmēt no tiesībām uz taisnīgu tiesu un nevainīguma prezumpcijas izrietošo garantiju īstenošanu. Taču šīs garantijas nevar tikt atņemtas pēc būtības.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā *Allan v. The United Kingdom* vērtēja starp policijas aģentu un pieteicēju policijas iecirknī un cietumā veiktu sarunu ierakstu likumību un to, vai ierakstu izmantošana pierādīšanā atbilda Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantam. Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsvēra lietā *Saunders v. the United Kingdom* iepriekš pausto atziņu, ka tiesības sevi neapsūdzēt ir primāri saistītas ar apsūdzētās personas gribu klusēt un paredz, ka krimināllietā apsūdzības uzturētājam ir pienākums pierādīt lietu, neizmantojot tādus pierādījumus, kas iegūti ar piespiešanas vai apspiešanas metodēm un pretēji apsūdzētās personas gribai.⁴⁹⁵

Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka šādā gadījumā sarunu ieraksts bija apsūdzības pierādījums pieteicēja krimināllietā. Tāpat Eiropas Cilvēktiesību tiesa secināja, ka materiālu iegūšana, veicot audio vai video ierakstu, nav pretēja nacionālajam kriminālprocesuālajam likumam. Tāpat Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīmēja, ka nav norādes uz to, ka pieteicēja sarunu ierakstos dzirdamie apstiprinājumi nebūtu brīvprātīgi pausti un ka pieteicējs būtu piespiests tos izteikt vai arī būtu notikusi piemānīšana vai pamudināšana. Turklāt pieteicējs atzīmēja, ka viņš apzinās iespējamu sarunu ierakstīšanu policijas iecirknī. Turklāt šādu pierādījumu gadījumā vēl lielāku nozīmi iegūst tas, vai taisnīgā procesā tiek novērtēta pierādījumu pieļaujamība un ticamība. Ir būtiski, vai aizstāvībai tiek nodrošināta iespēja iebilst pret pierādījumu pieļaujamību un ticamību, tostarp par netaisnīgumu vai to iegūšanu apspiešanas veidā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa, novērtējot veidu, kādā tika izvērtēta iespēja sarunu ierakstus izmantot pierādīšanā, konstatēja, ka to izmantošana pieteicēja notiesāšanā nebija pretēja Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta pirmajā punktā noteiktajām taisnīguma prasībām.⁴⁹⁶ Ir būtiski noskaidrot, vai personas sniegtā informācija ir pausta brīvprātīgi un bez piespiešanas metožu pielietošanas. Turklāt šādā gadījumā ir svarīgi nodrošināt personas tiesības uz aizstāvību un tiesības iebilst pret iegūto pierādījumu pieļaujamību un ticamību.

Tāpat Eiropas Cilvēktiesību tiesa minētajā lietā vērtēja starp policijas aģentu un pieteicēju veikto sarunu ierakstu izmantošanu pierādīšanā, kā arī policijas aģenta rakstveida un mutvārdu liecību izmantošanu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka tiesības klusēt un privilēģija sevi neinkriminēt primāri izveidotas tādēļ, lai aizsargātu pret neatbilstošu varas iestāžu veiktu piespiešanu un

---

⁴⁹⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. septembra sprieduma lietā Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 Ibrahim and Others v. the United Kingdom 252. punkts.

⁴⁹⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 19187/91 Saunders v. United Kingdom 68.-69. punkts.

⁴⁹⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 48539/99 Allan v. The United Kingdom 45.-48. punkts.

pierādījumu iegūšanas ar iespiešanas vai apspiešanas metodēm, pretēji apsūdzētā gribai, un šo tiesību apjoms neaprobežojas tikai ar gadījumiem, kad pret apsūdzēto pielietota piespiešana vai arī apsūdzētā griba kaut kādā veidā ir tieši pārsniegta. Taisnīga procesa jēdziena pamatā esošā tiesība principā nodrošina aizdomās turētā tiesības izvēlēties, vai runāt vai klusēt policijas iztaujāšanas laikā. Šāda izvēles brīvība tiek grauta gadījumos, kad aizdomās turētais nopratināšanas laikā izvēlēties klusēt, bet varas iestādes, izmantojot viltu, no aizdomās turētā iegūst atzīšanos vai citus inkriminējošus paskaidrojumus, kurus pratināšanas laikā nevarēja iegūt un kad iegūtie pierādījumi tiek iesniegti izmantošanai tiesā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsvēra, ka konkrētajā gadījumā, esot apcietinājumā, pieteicējs sākotnēji pēc aizstāvja padoma pratināšanās izmantoja tiesības klusēt. Pieteicējam atrodies policijas iecirkņa kamerā un vēlāk arī cietuma kamerā, kopā ar viņu tika ievietots arī pieredzējis policijas aģents H., kura mērķis bija iegūt no pieteicēja viņu inkriminējošu informāciju par noziedzīgiem nodarījumiem, par kuru izdarīšanu izteiktas aizdomas. No krimināllietas materiāliem tika konstatēts, ka aģentam tika dots konkrēts uzdevums „piespiest pieteicēju ciktāl iespējams”. Atzīšanās, kuru no pieteicēja ieguva policijas aģents H., bija galvenais vai izšķirošais pierādījums tiesas procesā, paskaidrojumi nebija brīvprātīgi pausti, spontāni un nepamudināti, tie tika iegūti neatlaidīgas H. veiktas nopratināšanas rezultātā, kurš sarunas par slepkavību novirzīja policijas darbiniekiem tādos apstākļos, ko var funkcionāli pielīdzināt pratināšanai. Minētais notika bez jebkādiem aizsargpasākumiem, kas būtu attiecināmi uz policijas veiktu nopratināšanu, ieskaitot advokāta klātbūtni. Kaut arī starp pieteicēju un aģentu H. nebija īpašu attiecību un netika konstatēta tieša piespiešana, Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzskata, ka pieteicējs tika pakļauts psiholoģiskam spiedienam, kas ir pretējs „brīvprātīgai” informācijas atklāšanai, pieteicējs bija aizdomās turētais lietā par slepkavību, esot apcietinājumā, pratināšanās par slepkavību pret viņu tika izdarīts tiešs spiediens, kā arī bija uzticīgs aģenta H. veiktajai pierunāšanai, kas notika vairāku nedēļu laikā, kad abas personas atradās kamerā. Šādos apstākļos Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka ar aģenta H. starpniecību iegūtā informācija ir atzīstama par iegūtu pretēji pieteicēja gribai un ka šādas informācijas izmantošana tiesā pārkāpa pieteicēja tiesības klusēt un privilēģiju sevi neinkriminēt.⁴⁹⁷

Vērtējot policijas aģentu veikto darbību tiesiskumu un personas gribas ietekmēšanu, ir jāņem vērā amatpersonas uzdevums un mērķis, kā arī sarunas apstākļi. Ir svarīgi noteikt, vai persona paskaidrojumus paudusi brīvi, bez pamudinājumiem. Ja paskaidrojumu sniegšana pielīdzināma pratināšanai, jāvērtē, vai personai bija atbilstošas procesuālās garantijas un iespējas izmantot tiesības uz aizstāvību.

Lietā *Bykov v. Russia* Eiropas Cilvēktiesību tiesa vērtēja apstākļus, kuros pieteicējs ir apstrīdējis arī operatīvās darbības laikā iegūta sarunu ieraksta izmantošanu viņa vainīguma

---

⁴⁹⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 48539/99 Allan v. The United Kingdom 49.-53. punkts.

pierādīšanā. Pieteicējs norādīja, ka šāda pierādījuma izmantošana ir pretēja tiesībām sevi neapsūdzēt un tiesībām klusēt. Eiropas Cilvēktiesību tiesa, atsaucoties uz lietā *Allan v. The United Kingdom* pausto, norādīja, ka gadījumos, kad tiek iebilsts pret pierādījumu ticamību, būtisku lomu ieņem taisnīgs pierādījumu pieļaujamības vērtējums. Izskatāmajā lietā pieteicējam bija iespēja sacīkstes procesa ietvaros kā pirmās, tā arī apelācijas instances tiesā iebilst pret operatīvo darbību un pret visiem tās rezultātā iegūtajiem pierādījumiem. Iebildumu pamatojumā tika apgalvots par veikto darbību nelikumību un viltus izmantošanu šo pierādījumu iegūšanā, kā arī par ierakstītās sarunas iespējami nepareizu interpretāciju. Tiesas izvērtēja katru no norādītajiem iebildumiem un tos motivēti noraidīja. Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsvēra, ka pieteicējs neiebilda par procesu, kādā tika izvērtēta konkrēto pierādījumu pieļaujamība. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīmēja, ka apstrīdētais operatīvās darbības ietvaros iegūtais sarunu ieraksts kopā ar citiem lietiskajiem pierādījumiem nebija vienīgais pierādījums, ar kuru nacionālā tiesa pamatoja pieteicēju notiesājošu spriedumu. Turklāt izšķirošais apsūdzības pierādījums bija liecinieka V. sniegtā liecība izmeklēšanas iestādei par to, ka pieteicējs viņam bija lūdzis nogalināt personu un ka viņam tika nodots šaujamierocis. Šī liecība tika sniegta pirms un arī neatkarīgi no operatīvās darbības, lieciniekam esot fiziskai personai, nevis policijas aģentam. Turklāt liecinieks savu paskaidrojumu atkārtoja turpmākās nopratināšanās, kā arī pirmstiesas kriminālprocesā veiktā konfrontēšanā ar pieteicēju. Eiropas Cilvēktiesību tiesa apstiprināja, ka operatīvās darbības laikā iegūtie pierādījumi nebija vienīgais pieteicēja notiesāšanas pamats, jo tos pamatoja arī citi apstiprinoši pierādījumi. Nav konstatēti tādi apstākļi, kas norādītu uz apsūdzētā tiesību uz aizstāvību neievērošanu minēto pierādījumu kontekstā vai arī saistībā ar nacionālo tiesu patvaļīgi veiktu pierādījumu izvērtējumu.⁴⁹⁸

Apstākļos, kad no taisnīgas tiesas perspektīvas ir svarīgi, ka personai bijusi iespēja iebilst par pierādījumu iegūšanas apstākļiem. Šādā situācijā tiesa vērtē iebildumus un par tiem sniedz motivētus atzinumus. Ir svarīgi, ka pastāv citi apstrīdēto pierādījumu apstiprinoši pierādījumi, jo tie ļauj tiesai pilnīgi izvērtēt iebildumus un noteikt, vai apstrīdēto pierādījumu izmantošana ietekmēs procesa taisnīgumu.

Tāpat Eiropas Cilvēktiesību tiesa vērtēja, vai minētajā lietā operatīvā darbība un tās rezultātā iegūto pierādījumu izmantošana pārkāpa pieteicēja tiesības sevi neinkriminēt un tiesības klusēt. Pieteicējs uzsvēra, ka policija pārsniedza pieļaujamās rīcības robežas, ierakstot sarunu ar liecinieku V., kurš rīkojās pēc policijas instrukcijām. Pieteicējs uzskatīja, ka viņa notiesāšana notikusi ar taisnīgas tiesas jēdzienu nesavienojamas piemānīšanas un viltus rezultātā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīmēja, ka izskatāmajā lietā pieteicējs netika pakļauts spiedienam uzņemt liecinieku V. viņa viesu namā, runāt ar viņu vai sniegt konkrētus komentārus par V. apspriesto jautājumu. Pieteicējs nebija

---

⁴⁹⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 10. marta sprieduma lietā Nr. 4378/02 Bykov v. Russia 94.-96., 98. punkts.

pakļauts lieciniekam V., viņš varēja brīvi tikties un runāt, kā arī atteikties to darīt. Pieteicējs bija gatavs turpināt V. sāktu sarunu, jo tās tēma viņam interesēja personīgi. Tādēļ Eiropas Cilvēktiesību tiesa neieguva pārliecību, ka pierādījumu iegūšana bija saistīta ar piespiešanas vai apspiešanas elementu. Tāpat Eiropas Cilvēktiesību tiesa piešķīra nozīmi tam, ka nacionālās tiesas tieši neizmantoja un neatsaucās uz sarunu ierakstu starp pieteicēju un V. vai tā atšifrējumu, kā arī neinterpretēja konkrētus sarunā paustus pieteicēja apgalvojumus. Tāpat tiesā ieraksts netika uzskatīts par atzīšanos vai par apstiprinājumu tādu ziņu atzīšanai, kas var būt vainas atzīšanas pamatā; tam bija tikai ierobežota loma kompleksa tiesas izvērtēta pierādījumu kopuma ietvaros. Pārbaudījusi procesuālās garantijas, kas attiecas uz pierādījumu pieļaujamības un ticamības attiecīgu novērtēšanu, iespējamās piespiešanas raksturu un pakāpi, kā arī operatīvās darbības laikā iegūto materiālu izmantošanu, Eiropas Cilvēktiesību tiesa secināja, ka tiesvedība pieteicēja lietā kopumā nebija pretrunā taisnīgas tiesas prasībām.⁴⁹⁹

Vērtējot sarunu atbilstību tiesībām nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus, jāņem vērā, vai ziņas paustas, pastāvot piespiešanas vai apspiešanas apstākļiem. Nozīmi ieņem tas, vai personai bija iespēja izvēlēties runāt vai nē, vai persona mudināta sniegt konkrēta satura paskaidrojumus.

2.2.7. Tiesības uz aizstāvību

Tiesības uz aizstāvību ir viens no kriminālprocesa pamatprincipiem, kas nostiprināts Kriminālprocesa likuma 20. pantā. Minētā panta pirmajā daļā nostiprināts subjektu loks, kas īsteno aizstāvību, proti, katra persona, par kuru izteikts pieņēmums vai apgalvojums par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Procesuālie statusi, no kuriem izriet tiesības uz aizstāvību, atbilstoši izteikto pieņēmumu vai apgalvojumu pierādītības pakāpei ir uzskaitīti Kriminālprocesa likuma 59. panta otrajā un trešajā daļā. Minētā panta ceturtajā daļā noteikts, ka tiesības uz aizstāvību var īstenot arī juridiska persona.

Tiesības uz aizstāvību garantē personai tiesības zināt, kāda nodarījuma izdarīšanā to tur aizdomās vai apsūdz, un izvēlēties savu aizstāvības pozīciju. Tāpat tiesības uz aizstāvību paredz garantiju personai izvēlēties aizstāvi vai īstenot aizstāvību pašai. Noteiktos gadījumos aizstāvis ir obligāts. Gadījumā, ja persona ar tiesībām uz aizstāvību nav noslēgusi vienošanos ar aizstāvi, bet vēlas aizstāvja palīdzību, valstij ir pienākums nodrošināt aizstāvi, nosakot iespēju personu atbrīvot no samaksas par aizstāvja darbu.

No ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas aspekta būtiskas ir tiesības zināt par izteikto pieņēmumu un īstenot savu aizstāvības pozīciju, kā arī aizstāvja palīdzība procesa laikā. Šīs

---

⁴⁹⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 10. marta sprieduma lietā Nr. 4378/02 Bykov v. Russia 99.-104. punkts.

nodaļas turpinājumā minētās garantijas tiks aplūkotas kā no teorētiskās, normatīvi tiesiskās puses, tā arī no praktiskās puses. Šajā apakšnodaļā tiesības uz aizstāvību tiks aplūkotas pierādījumu pieļaujamības pilnīgai raksturošanai.

2.2.7.1. Tiesību uz aizstāvību saturs un nozīme

Arī tiesības uz aizstāvību ir starptautiski atzīta personas pamattiesība kriminālprocesā, kuras mērķis ir nodrošināt praktisku un efektīvu iespēju personai piedalīties kriminālprocesā un ietekmēt lietas iznākumu. Būtiska garantija, kas ir tiesību uz aizstāvību pamatā, ir personas tiesības tikt informētai par savām tiesībām. Kriminālprocesa likumā šo pamattiesību katalogs ir nostiprināts šī likuma 60.² pantā, kas likumā ieviests, transponējot Direktīvu 2010/64 par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā un Direktīvu 2012/13 par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā.

Tiesības uz aizstāvību kopsakarā ar tiesībām neliecināt pret sevi ļauj personai īstenot savu aizstāvības pozīciju, piemēram, izmantojot tiesības neliecināt vai arī tiesības uz sadarbību. Ar šādu kriminālprocesa pamatprincipu sistēmu persona tiek pasargāta no valsts varas ļaunprātīgas izmantošanas riska. Minētais ir priekšnosacījums tam, lai krimināltiesisko attiecību noregulējums tiktu panākts taisnīgā veidā.

Tiesības uz taisnīgu procesu pieprasa, lai ne tikai ziņu par faktiem iegūšana būtu likumīga, bet arī to pārbaudes procesā tiktu nodrošinātas no kriminālprocesa pamatprincipiem izrietošās garantijas. Minētais attiecas uz aizstāvības tiesību ievērošanu arī ziņu par faktiem iegūšanas laikā. Tiesību uz aizstāvību un tiesību uz taisnīgu tiesu sasaiste ir aplūkojama arī no tiesvedības un pierādījumu pārbaudes perspektīvas. Tiesību uz aizstāvību nodrošina, ka persona var iegūt aizstāvības pierādījumus, piedalīties pierādījumu iegūšanā, piemēram, ja persona iesniegusi pieteikumu par izmeklēšanas darbības veikšanu, kā arī līdzdarboties ekspertīzes satura konkretizācijā, arī no savas puses izvirzot ekspertam uzdodamos jautājumus, ja ekspertīze attiecas uz konkrēto personu.

Tiesības uz aizstāvību ir nostiprinātas vairākos starptautiskos normatīvajos tiesību aktos. Dažos no tiem detalizēti minimālo tiesību formā noteiktas konkrētas no tiesībām uz aizstāvību izrietošās garantijas. Kā piemērs tam ir Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkts, saskaņā ar kuru ikvienam, kas tiek apsūdzēts kriminālnoziedzībā, ir sekojošas minimālās tiesības: a) tikt nekavējoties informētam, viņam saprotamā valodā un detalizēti, par viņam izvirzītās apsūdzības raksturu un iemeslu; b) uz attiecīgu laiku un līdzekļiem, lai sagatavotu savu aizstāvību; c) aizstāvēt sevi pašam vai ar paša izvēlētu juridisku palīdzību, vai, ja trūkst līdzekļu, lai algotu šo juridisko palīdzību, saņemt to par velti, ja to prasa justīcijas intereses; d) nopratināt vai būt nopratinājušam apsūdzības lieciniekus un pieprasīt aizstāvības liecinieku klātbūtni un nopratināšanu tajos pašos

apstākļos kā apsūdzības lieciniekus; e) uz bezmaksas tulka pakalpojumiem, ja viņš nesaprot tiesā lietoto valodu vai nerunā tajā.

Minētais tiesību uzskaitījums apstiprina, ka tiesības uz aizstāvību ir sistēmiski saistītas ar citiem kriminālprocesa pamatprincipiem, piemēram, kriminālprocesa valodas principu. No Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunkta izrietošās tiesības kā tiesību uz taisnīgu tiesu garants tiks aplūkotas promocijas darba turpinājumā, atsevišķā nodaļā.⁵⁰⁰

Atbilstoši Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47. panta 2. punktam ikvienai personai ir tiesības uz taisnīgu, atklātu un laikus veiktu lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā, tiesību aktos noteiktā tiesā. Ikvienai personai ir iespējas saņemt konsultāciju, aizstāvību un pārstāvību. Hartas 48. panta 2. punktā noteikts, ka ikvienam apsūdzētajam tiek garantētas tiesības uz aizstāvību. Savukārt 52. panta 1. punktā noteikts, ka visiem šajā Hartā atzīto tiesību un brīvību izmantošanas ierobežojumiem ir jābūt noteiktiem tiesību aktos, un tajos jārespektē šo tiesību un brīvību būtība. Ievērojot proporcionalitātes principu, ierobežojumus drīkst uzlikt tikai tad, ja tie ir nepieciešami un patiešām atbilst vispārējas nozīmes mērķiem, ko atzinusi Savienība, vai vajadzībai aizsargāt citu personu tiesības un brīvības.

Eiropas Savienības Tiesiskuma telpā, lai izveidotu un nostiprinātu kriminālprocesuālo tiesību, tostarp tiesību uz aizstāvību, minimālo standartu, ir veikti dažādi pasākumi, tostarp pieņemti un ieviesti dažādi Savienības tiesību akti. Kā viens no šādiem tiesību aktiem ir Direktīva 2012/13, kas, ieviešot to procesuālo tiesību un garantiju aizsardzību, kas izriet no hartas un no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas, stiprina dalībvalstu savstarpējo uzticēšanos. Atbilstoši Direktīvas 2013/14 preambulas 14. apsvērumam šī direktīva attiecas uz ceļveža B pasākumu⁵⁰¹. Tajā noteikti kopējie minimālie standarti, kas jāpiemēro attiecībā uz noziedzīgos nodarījumos aizdomās turētām vai apsūdzētām personām sniedzamo informāciju par viņu tiesībām un par viņām izvirzīto apsūdzību, lai veicinātu dalībvalstu savstarpēju uzticēšanos. Šī direktīva ir pieņemta atbilstīgi tiesībām, kas noteiktas hartā, un jo īpaši tās 6., 47. un 48. pantā, kas balstās uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas sniegto Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 5. un 6. panta interpretāciju.

Kā redzams, Eiropas Savienības tiesību aktos ietvertās garantijas par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā attiecas uz aizdomās turēto un apsūdzēto. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma sistēmai nacionālajā regulējumā šīs garantijas attiecas arī uz personām, pret kurām uzsākts kriminālprocess, kā arī uz aizturētajiem. Tādā veidā tiek izveidota visaptveroša un pilnīga sistēma, kurā tiesības uz aizstāvību netiek nepamatoti liegtas situācijā, kad persona faktiski tās īsteno.

---

⁵⁰⁰ Par to plašāk sk. promocijas darba 3.3. nodaļu „Taisnīga tiesa un pierādījumu pārbaude”.

⁵⁰¹ Ievērojot Direktīvas 2012/13/ES preambulas 11. apsvērumā noteikto – tiesībām saņemt informāciju par tiesībām un informāciju par apsūdzību (B pasākums).

Direktīva 2012/13 izvirza nosacījumus par konkrētu tiesību saturu, par ko šis subjektu loks ir informējams. Direktīvas 2012/13 preambulas 18. apsvērumā noteikts, ka šajā direktīvā būtu skaidri jānosaka tiesības uz informāciju par procesuālajām tiesībām, kas izriet no Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras. Savukārt atbilstoši preambulas 20. apsvērumam ar šo direktīvu nosaka minimālos noteikumus attiecībā uz informāciju par aizdomās turēto vai apsūdzēto personu tiesībām. Tā neskar informāciju, kas sniedzama par citām procesuālajām tiesībām, kuras izriet no hartas, Eiropas Cilvēktiesību konvencijas, valsts tiesību aktiem un piemērojamiem Savienības tiesību aktiem, kā tos interpretējušas attiecīgās tiesu iestādes. Kad informācija par konkrētām tiesībām ir sniegta, kompetentajām iestādēm vairs nevajadzētu būt pienākumam to atkārtot, ja vien to neprasa specifiski lietas apstākļi vai specifiski valsts tiesību aktu noteikumi.

Sniedzamā informācija attiecas ne tikai uz procesuālajām tiesībām, bet arī uz to apstākļu kopumu, kas ir tiesību uz aizstāvību īstenošanas pamatā. Proti, šis aspekts ir saistīts ar tiesībām zināt, par ko īstenojama aizstāvība. Direktīvas 2012/13 preambulas 27. apsvērumā tiek uzsvērts, ka noziedzīga nodarījuma izdarīšanā apsūdzētām personām būtu jāsaņem visa nepieciešamā informācija par izvirzīto apsūdzību, lai viņas varētu sagatavot savu aizstāvību un tikt garantētas tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu. Šīs Direktīvas preambulas 28. apsvērumā uzsver, ka aizdomās turētajiem vai apsūdzētajām personām informācija par noziedzīgo darbību, par kuras izdarīšanu viņas tur aizdomās vai apsūdz, būtu jāsniedz nekavējoties un ne vēlāk kā pirms viņu pirmās nopratināšanas, ko veic policija vai cita kompetenta iestāde, neskarot notiekošās izmeklēšanas gaitu. Apraksts par faktiem, tostarp – ja ir zināmi – par laiku un vietu, kas saistīti ar noziedzīgo darbību, par kuras izdarīšanu personas tur aizdomās vai apsūdz, un iespējamā noziedzīgā nodarījuma juridiskā kvalifikācija būtu jāpaziņo pietiekami detalizēti, ņemot vērā kriminālprocesa stadiju, kurā šādu aprakstu dara zināmu, lai aizsargātu procesa taisnīgu norisi un ļautu efektīvi izmantot tiesības uz aizstāvību.

Iepriekš minētās informācijas kopuma sniegšana pati par sevi vēl nav pietiekama, jo to ir nepieciešams sniegt cilvēcīgi vienkāršā un saprotamā veidā. Tas ir būtisks kvalitātes aspekts, kas ļauj šim instrumentam būt praktiskam. Direktīvas preambulas 38. apsvērumā noteic, ka dalībvalstīm būtu jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai izpildītu šīs direktīvas prasības. Atsevišķu noteikumu, piemēram, pienākuma sniegt aizdomās turētajiem vai apsūdzētajām personām informāciju par viņu tiesībām vienkāršā un saprotamā valodā, praktisku un efektīvu īstenošanu varētu nodrošināt ar dažādiem paņēmieniem, tostarp ar pasākumiem, kas nav likumdošanas pasākumi, piemēram, ar kompetento iestāžu atbilstošu apmācību vai ar paziņojumu par tiesībām, kas sagatavots vienkāršā, vispārīgā valodā, lai būtu viegli saprotams nespeciālistam bez zināšanām par kriminālprocesa tiesību aktiem.

Ir svarīgi nostiprināt, no kura brīža personai ir tiesības saņemt informāciju par aizstāvības tiesībām. Direktīvas 2012/13 2. panta 1. punkts noteic, ka šo direktīvu piemēro no brīža, kad

dalībvalsts kompetentās iestādes ir informējušas personas par to, ka viņas tiek turētas aizdomās vai ir apsūdzētas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, līdz brīdim, kad process ir pabeigts, par ko uzskata brīdi, kad ir galīgi noteikts, vai aizdomās turētais vai apsūdzētā persona ir izdarījusi noziedzīgo nodarījumu, tostarp attiecīgos gadījumos sprieduma pieņemšanu un jebkādu pārsūdzību izskatīšanu.

Arī Direktīvā 2012/13 ir noteikts konkrēts minimālo tiesību apjoms, par ko persona ar tiesībām uz aizstāvību ir informējama. Tāpat noteikts konkrēts veids, kā informācija par tiesībām personai tiek sniegta. Šīs Direktīvas 3. panta 1. punkta „e” apakšpunktā noteikts, ka dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētie vai apsūdzētās personas nekavējoties saņemtu informāciju vismaz par šādām procesuālajām tiesībām, kā tās piemērojamas saskaņā ar valsts tiesību aktiem, lai nodrošinātu minēto tiesību efektīvu īstenošanu: a) tiesībām uz advokāta palīdzību; b) tiesībām uz bezmaksas juridiskām konsultācijām un nosacījumiem šādu konsultāciju saņemšanai; c) tiesībām tikt informētam par apsūdzību saskaņā ar 6. pantu; d) tiesībām uz mutisku un rakstisku tulkojumu; e) tiesībām klusēt. Direktīvas 4. panta 1. punktā noteikts, ka dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētie vai apsūdzētās personas, kuras tiek apcietinātas vai aizturētas, nekavējoties saņemtu rakstveida paziņojumu par tiesībām. Viņiem dod iespēju izlasīt paziņojumu par tiesībām un ļauj to paturēt visu laiku, kamēr viņiem ir atņemta brīvība.

Eiropas Savienības Tiesa ir atzinusi, ka no Direktīvas 2012/13 preambulas 10. un 14. apsvēruma izriet, ka tās mērķis, paredzot kopējus minimālos noteikumus attiecībā uz informācijas sniegšanu kriminālprocesā, ir veicināt dalībvalstu savstarpēju uzticēšanos to attiecīgajām krimināltiesību sistēmām. Kā tas būtībā ir norādīts šīs direktīvas preambulas 14. un arī 41. apsvērumā, šim mērķim tā ir balstīta uz tiesībām, kuras ir nostiprinātas Hartas 47. un 48. pantā, un tās mērķis ir veicināt šīs tiesības. Tāpēc, kā tas ir izklāstīts minētās direktīvas preambulas 27. un 28. apsvērumā, kā arī tās 6. un 7. pantā, šo pantu mērķis tieši ir nodrošināt, lai efektīvi tiktu īstenotas tiesības uz aizstāvību, kā arī taisnīga lietas izskatīšana.⁵⁰²

Gadījumā ja tiesības uz informāciju netiek nodrošinātas, taisnīguma atjaunošanai ir noteikti atbilstoši procesuālās aizsardzības līdzekļi. Direktīvas 2012/13 8. panta 2. punktā uzsvērts, ka dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētajiem vai apsūdzētajām personām vai viņu advokātiem ir tiesības saskaņā ar valsts tiesību aktos paredzētajām procedūrām iesniegt sūdzību, ja kompetentās iestādes nav sniegušas informāciju saskaņā ar šo direktīvu vai atsakās to sniegt.

---

⁵⁰² Šajā nozīmē attiecībā uz minēto 6. pantu sk. Eiropas Savienības Tiesas 2017. gada 22. marta sprieduma lietā Nr. C-124/16, C-188/16 un C-213/16 *Tranca u.c.* 38. punktu; Eiropas Savienības Tiesas 2018. gada 5. jūnija sprieduma lietā Nr. C-612/15 *Kolev* 88., 89. punkts.

Direktīva 2012/13 Kriminālprocesa likumā transponēta ar grozījumiem, kas tika pieņemti 2013. gada 23. maijā. Minētā direktīva transponēta ar likumprojektu „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” (Nr. 351/Lp11). Priekšlikums⁵⁰³ Saeimas Juridiskajai komisijai iesniegts pirms otrā lasījuma.

Direktīva 2012/13, kā norādīts tās 11., 12. un 14. apsvērumā, ir daļa no šā juridisko instrumentu kopuma, kas konkrētā ceļveidī, kuru Padome pieņēma 2009. gadā un kura mērķis ir stiprināt personas tiesības kriminālprocesā, ko Eiropadome ir atzinīgi novērtējusi un pasludinājusi par Stokholmas programmas neatņemamu sastāvdaļu.⁵⁰⁴

Tiesības uz taisnīgu procesu un advokāta palīdzību kriminālprocesā ir nostiprinātas Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punkta 1. teikumā un 3. punkta „c” apakšpunktā. Stiprinot tiesības uz advokāta palīdzību kriminālprocesā, Eiropas Savienības ietvaros izstrādāta Direktīva 2013/48⁵⁰⁵ un Direktīva 2016/1919⁵⁰⁶. Tiesību zinātnē atzīts, ka Direktīva 2013/48 harmonizē aizstāvības tiesības Eiropas Savienības brīvības, drošības un tiesiskuma telpā. Šī direktīva tāpat garantē personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību, adekvātas tiesības starptautiskajā kriminālprocesā. Direktīva 2013/48 var tikt uzskatīta par juridisku instrumentu, kas norāda uz būtisku soli pretī fundamentālu kriminālprocesuālo tiesību aizsardzībai.⁵⁰⁷

Tiesību uz advokāta palīdzību noteikšana pati par sevi vēl nav pietiekama. Ir būtiski noteikt to garantiju klāstu, kas izriet no advokāta palīdzības un no kura brīža persona šo palīdzību ir tiesīga saņemt. Atbilstoši Direktīvas 2013/48 preambulas 12. apsvērumam taisnīgam procesam ir nepieciešams, lai aizdomās turētais vai apsūdzētais varētu saņemt visu pakalpojumu klāstu, kas ir konkrēti saistīti ar juridisko palīdzību. Šajā ziņā aizdomās turēto vai apsūdzēto advokātiem būtu jāspēj bez ierobežojumiem nodrošināt aizstāvības pamataspektus.

Eiropas Savienības Tiesa ir atzinusi, ka Direktīvas 2012/13 un Direktīvas 2013/48 kopīgais mērķis ir noteikt minimālos noteikumus attiecībā uz noteiktu aizdomās turēto un apsūdzēto personu

---

⁵⁰³ Sk. priekšlikums likumprojektam „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” (Nr. 351/Lp11). Pieejams: (<http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/B505B336C332FA57C2257B08002B6F76?OpenDocument>) [aplūkots 25.10.2020.]

⁵⁰⁴ Sk. Padomes Rezolūcija (2009. gada 30. novembris) par ceļveidī aizdomās turētu vai apsūdzētu personu procesuālo tiesību stiprināšanai kriminālprocesā (OV 2009, C 295, 1. lpp.). Pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32009G1204%2801%29> [aplūkota 25.10.2020.]; „Stokholmas programma – atvērta un droša Eiropa tas pilsoņu un viņu aizsardzības labā” 2.4. punkts. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, C 115, 04.05.2010. Pieejama: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/feda3799-4900-4f31-8218-fd9589cd073f/language-lv/format-PDFA1A> [aplūkota 25.10.2020.]

⁵⁰⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/48/ES (2013. gada 22. oktobris) par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 294, 06.11.2013., 1.-12. lpp.

⁵⁰⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, OV L 297, 04.11.2016., 1.-8. lpp.

⁵⁰⁷ Bachmaier Winter L. The EU Directive on the Right to Access to a Lawyer: A Critical Assessment. Article in: Human Rights in European Criminal Law. Springer Heidelberg, 2015, p. 113.

tiesībām kriminālprocesā. Direktīvā 2012/13 ir paredzētas tiesības uz informāciju par tiesībām, un Direktīva 2013/48 attiecas uz tiesībām uz advokāta palīdzību, tiesībām informēt trešo personu par brīvības atņemšanu, kā arī uz privātpersonu tiesībām sazināties ar trešajām personām un tiesībām sazināties ar konsulārajām iestādēm. Turklāt no šo direktīvu apsvērumiem izriet, ka tās šajā ziņā pamatojas uz tiesībām, kas minētas Hartas 6., 47. un 48. pantā, un tās ir vērstas uz to, lai veicinātu šīs tiesības attiecībā uz aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām kriminālprocesā.⁵⁰⁸

Lai tiesības uz advokāta palīdzību būtu efektīvas, ir nepieciešams noteikt, kādos gadījumos šīs tiesības ir īstenojamas. Direktīvas 2013/48 preambulas 21. apsvēruma pirmajā teikumā uzsvērts, ja persona, kas nav aizdomās turētā vai apsūdzētā, piemēram, liecinieks, kļūst par aizdomās turēto vai apsūdzēto, šai personai vajadzētu būt aizsargātai pret liecināšanu pret sevi un tai ir tiesības klusēt, kā apstiprināts Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā.

Persona kriminālprocesā sākotnēji, piemēram, pratināšanā var tikt iesaistīta liecinieka statusā. Taču liecību sniegšanas laikā var tikt iegūtas tādas ziņas, kas ir pamats pret konkrēto personu vērst pieņemumu par iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Šādā situācijā, ja procesuālajā darbībā rodas pamats aizstāvības īstenošanai, nav pamata liegt īstenot no šī statusa izrietošās tiesības. Direktīvas 2016/1919 preambulas 10. apsvērumā noteikts, ja persona, kas sākotnēji nav bijusi aizdomās turētā vai apsūdzētā, piemēram, liecinieks, kļūst par aizdomās turēto vai apsūdzēto, tai vajadzētu būt tiesībām neliecināt pret sevi un tiesībām klusēt saskaņā ar Savienības tiesību aktiem un Eiropas Cilvēktiesību konvenciju, kā interpretējusi Eiropas Savienības Tiesa un Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Tādēļ šajā direktīvā nepārprotami minēta tāda praktiska situācija, kurā šāda persona nopratināšanas laikā, ko kriminālprocesā veic policija vai cita tiesībaizsardzības iestāde, kļūst par aizdomās turēto vai apsūdzēto. Ja šādas nopratināšanas laikā persona, kas nav aizdomās turētā vai apsūdzētā, kļūst par aizdomās turēto vai apsūdzēto, nopratināšana būtu nekavējoties jāaptur. Tomēr vajadzētu būt iespējai nopratināšanu turpināt, ja attiecīgo personu informē par to, ka tā kļuvusi par aizdomās turēto vai apsūdzēto, un tā spēj pilnībā īstenot šajā direktīvā paredzētās tiesības.

Savukārt atbilstoši Direktīvas 2013/48 preambulas 50. apsvērumam dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka, izvērtējot liecības, ko sniedzis aizdomās turētā vai apsūdzētā, vai pierādījumus, kas iegūti, pārkāpjot viņu tiesības uz advokātu, vai gadījumos, kad saskaņā ar šo direktīvu tikusi atļauta atkāpe no šīm tiesībām, ir ievērotas tiesības uz aizstāvību un procesa taisnīgums. Kā redzams no minētā, tiesības uz advokāta palīdzību tiek izvirzītas kā viens no procesa taisnīguma garantiem. Šo tiesību pārkāpšanas gadījumā ir nepieciešams vērtēt iegūto pierādījumu pieļaujamību.

Direktīvas 2013/48 2. panta 1. punkts noteic, ka šo direktīvu piemēro aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem kriminālprocesā no brīža, kad dalībvalsts kompetentās iestādes ar oficiālu

---

⁵⁰⁸ Eiropas Savienības Tiesas 2019. gada 19. septembra sprieduma lietā Nr. C-467/18 Rayonna prokuratura Lom 36., 37. punkts.

paziņojumu vai citādi ir viņiem darījušas zināmu, ka viņi tiek turēti aizdomās vai ir apsūdzēti par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, neatkarīgi no tā, vai viņiem ir atņemta brīvība. To piemēro līdz procesa noslēgumam, ar ko saprot galīgu jautājuma izšķiršanu par to, vai aizdomās turētais vai apsūdzētais ir izdarījis noziedzīgo nodarījumu, tostarp attiecīgajā gadījumā notiesāšanu un pārsūdzībā pieņemto lēmumu. Šāds subjektu loks un konkrēto tiesību īstenošanas posms pilnībā sakrīt ar Direktīvā 2012/13 noteikto.

Ar Direktīvas 2013/48 3. panta 1. punktu dalībvalstīm ir noteikts pienākums nodrošināt, lai aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām šīs tiesības būtu tādā laikā un veidā, lai tās varētu praktiski un efektīvi īstenot savas tiesības uz aizstāvību.⁵⁰⁹ Savukārt Direktīvas 2013/48 3. panta 2. punkta „a” apakšpunktā noteikts, ka aizdomās turētie vai apsūdzētie var saņemt advokāta palīdzību bez nepamatotas kavēšanās. Katrā ziņā aizdomās turētie vai apsūdzētie var saņemt advokāta palīdzību no jebkura šāda agrākā brīža: pirms viņus noprātina policija vai cita tiesību aizsardzības vai tiesu iestāde.

Tiesības uz advokāta palīdzību nav absolūtas. Šo tiesību īstenošanas veids ir atkarīgs no konkrētas personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Proti, personai ir tiesības izvēlēties, noslēgt vienošanos ar aizstāvi vai lūgt procesa virzītāju, lai būtu pieejama valsts nodrošināta juridiskā palīdzība. Lai persona netiktu nostādīta neaizsargātā stāvoklī, tāpat ir nepieciešams paredzēt kārtību, kādā iespējams atteikties no aizstāvja. Direktīvas 2013/48 9. panta pirmajā punktā noteikts, ka, neskarot valsts tiesību aktus, kuros prasīta advokāta obligāta klātbūtne vai palīdzība, dalībvalstis nodrošina, ka attiecībā uz jebkuru atteikšanos no tiesībām, kas minētas 3. un 10. pantā: a) aizdomās turētajam vai apsūdzētajam vienkāršā un saprotamā valodā, mutiski vai rakstiski ir sniegta skaidra un pietiekama informācija par attiecīgo tiesību saturu un iespējamām sekām, ja no tām atsakās; b) atteikšanās tiek pausta brīvprātīgi un nepārprotami.

Situācijas ir dažādas, un tiesības uz aizstāvību kriminālprocesā var nākties īstenot arī nepilngadīgām personām. Nepilngadīgas personas ir atzīstamas par īpaši aizsargājamām, tādēļ ir nepieciešams paredzēt papildu procesuālas garantijas bērniem. Eiropas Savienības ietvaros šīs garantijas nostiprinātas ar Direktīvu 2016/800⁵¹⁰. Šīs Direktīvas preambulas 28. apsvērumā noteikts, ka ar noteikumu, ka tas ir saskaņā ar tiesībām uz taisnīgu tiesu, dalībvalstu pienākums nodrošināt bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie, advokāta palīdzību saskaņā ar šo direktīvu neattiecas uz šādām situācijām: lai identificētu bērnu; lai noteiktu, vai būtu jāuzsāk izmeklēšana; lai pārbaudītu ieroču esamību vai citus līdzīgus drošības jautājumus; lai veiktu izmeklēšanas vai pierādījumu

---

⁵⁰⁹ Eiropas Savienības Tiesas 2018. gada 5. jūnija sprieduma lietā Nr. C-612/15 Kolev 103. punkts; Eiropas Savienības Tiesas 2020. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. C-659/18 VW 30. punkts.

⁵¹⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/800 (2016. gada 11. maijs) par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 132, 21.05.2016., 1.-20. lpp.

vākšanas darbības, kas nav konkrēti minētas šajā direktīvā, piemēram, ķermeņa pārbaudes, fiziskās pārbaudes, asins, alkohola vai līdzīgus testus, fotogrāfiju uzņemšanu vai pirkstu nospiedumu noņemšanu vai lai nogādātu bērnu kompetentajā iestādē vai nodotu bērnu personai, kam ir vecāku atbildība, vai citam atbilstīgam pilngadīgajam saskaņā ar valsts tiesību aktiem.

Kā jau tika atzīmēts, bērni ir īpaši aizsargājami un ne vienmēr tik agrīnā vecumā spēj izprast kriminālprocesu, ja viņi tajā tiek iesaistīti personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, statusā. Bērna iesaistei kriminālprocesā jānotiek kopā ar pārstāvi. Direktīvas 2016/800 preambulas 22. apsvērumā noteikts, ka dalībvalstīm būtu rakstiski, mutiski vai abējādi jāinformē personas, kam ir vecāku atbildība, par piemērojamajām procesuālajām tiesībām. Šī informācija būtu jāsniedz pēc iespējas ātrāk un tik detalizēti, cik nepieciešams, lai garantētu procesa taisnīgu norisi un bērna tiesību efektīvu īstenošanu.

Kriminālprocesa likumā ar tiesībām uz aizstāvību iesaistītu bērnu aizsardzībai ir noteikta obligāta aizstāvība. Direktīvas 2016/800 preambulas 25. apsvērumā noteikts, ka saskaņā ar Direktīvu 2013/48 bērniem, kas ir aizdomās turētie vai apsūdzētie, ir tiesības uz advokāta pieejamību. Tā kā bērni ir neaizsargāti un ne vienmēr spēj pilnībā izprast kriminālprocesu un tam sekot, šajā direktīvā paredzētajās situācijās viņiem būtu jānodrošina advokāta palīdzība. Minētajās situācijās dalībvalstīm būtu jāorganizē advokāta uzaicināšana, lai sniegtu palīdzību bērnam, ja šādu palīdzību nav organizējis bērns pats vai persona, kam ir vecāku atbildība. Dalībvalstīm būtu jānodrošina juridiskā palīdzība, ja tas ir vajadzīgs, lai garantētu, ka bērnam tiek sniegta efektīva advokāta palīdzība.

Bērnu aizsardzība ir svarīga gadījumos, kad paredzēts viņus noprotināt. Direktīvas 2016/800 preambulas 42. apsvērumā noteikts, ka bērni, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, ne vienmēr spēj izprast viņu noprotināšanas saturu. Lai šādiem bērniem nodrošinātu pienācīgu aizsardzību, būtu jāveic policijas vai citu tiesībaizsardzības iestāžu īstenotas bērnu noprotināšanas audiovizuāls ieraksts, ja šāda rīcība ir samērīga, *inter alia* ņemot vērā advokāta klātbūtni un to, vai bērnam ir vai nav atņemta brīvība, saprotot, ka vispirms vienmēr būtu jāņem vērā bērna intereses. Ar šo direktīvu dalībvalstīm neuzliek pienākumu veikt audiovizuālus ierakstus gadījumos, kad bērnu noprotināšanu veic tiesnesis vai tiesa. Arī Kriminālprocesa likuma 152. panta pirmajā daļā nostiprināta garantija, ka nepilngadīgo pratināšanu fiksē skaņu un attēlu ierakstā, kas attiecas arī uz bērniem, kuri kriminālprocesā īsteno aizstāvību.

Direktīvas 2016/800 2. panta 1. punkts noteic, ka šī direktīva attiecas uz bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā. To piemēro līdz galīgajai jautājuma izšķiršanai par to, vai aizdomās turētais vai apsūdzētais ir veicis noziedzīgu nodarījumu, tostarp attiecīgajā gadījumā par notiesāšanu un pārsūdzībā pieņemto lēmumu. Arī bērnus, kad viņi iegūst tiesības uz aizstāvību, atbilstoši Direktīvas 2016/800 4. panta 1. punktam nekavējoties informē par tiesībām, kas noteiktas Direktīvā 2012/13 un par vispārējiem aspektiem saistībā ar procesa norisi.

Neatņemams procesuālais garants nepilngadīgajam, kuram ir tiesības uz aizstāvību, kriminālprocesā ir aizstāvja pieejamība. Aizstāvja klātbūtne nav epizodiska, pretējā gadījumā bērna pienācīga aizsardzība nebūs pilnīga. Direktīvas 2016/800 6. panta 3. punkts noteic, ka dalībvalstis nodrošina, ka pēc tam, kad bērniem ir darīts zināms, ka viņi ir aizdomās turētie vai apsūdzētie, advokāta palīdzība bērniem tiek sniegta bez nepamatotas kavēšanās. Jebkurā gadījumā bērni var saņemt advokāta palīdzību atkarībā no tā, kurš no šiem brīžiem ir agrāk: a) pirms viņus nopratina policija vai cita tiesībaizsardzības vai tiesu iestāde; b) kad izmeklēšanas vai citas kompetentās iestādes veic izmeklēšanas vai citu pierādījumu vākšanas darbību saskaņā ar 4. punkta c) apakšpunktu; c) bez nepamatotas kavēšanās pēc brīvības atņemšanas; d) ja viņi stājas tiesas, kam ir jurisdikcija krimināllietās, priekšā, savlaicīgi, pirms viņi ir izsaukti ierasties minētajā tiesā.

Bērns var nebūt spējīgs izprast procesa norisi un procesuālās darbības, kurās viņu iesaista. Lai pasargātu bērnu gan no psiholoģiskām traumām un pārdzīvojumiem, ir noteikts, kādās procesuālās darbībās un kādos brīžos ir garantējama aizstāvja klātbūtne. Direktīvas 2016/800 6. panta 4. punktā ir noteikts, ka advokāta palīdzība ietver turpmāk norādīto: a) dalībvalstis nodrošina, ka bērniem ir tiesības privāti tikties un sazināties ar advokātu, kas viņu pārstāv, tostarp pirms policijas vai citas tiesībaizsardzības vai tiesu iestādes veiktas nopratināšanas; b) dalībvalstis nodrošina, ka bērniem nopratināšanas laikā tiek sniegta advokāta palīdzība un ka advokāts ir spējīgs efektīvi piedalīties nopratināšanā. Šādai līdzdalībai jānotiek saskaņā ar valstu tiesību aktos paredzētajām procedūrām ar noteikumu, ka šādas procedūras neskar attiecīgo tiesību efektīvu īstenošanu un būtību. Ja advokāts piedalās nopratināšanā, šādas līdzdalības faktu fiksē, izmantojot protokolēšanas procedūru saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem; c) dalībvalstis nodrošina, ka bērniem tiek nodrošināta advokāta palīdzība vismaz šādās izmeklēšanas vai pierādījumu vākšanas darbībās, ja minētās darbības ir paredzētas attiecīgās valsts tiesību aktos un ja aizdomās turētajam vai apsūdzētajam ir jāpiedalās vai atļauts piedalīties attiecīgajā darbībā: i) uzrādīšanā atpazīšanai; ii) konfrontācijā; iii) nozieguma vietas rekonstrukcijā.

Būtisks ar pierādījumu iegūšanu saistīts aspekts ir bērnu pratināšanas nosacījumi un šīs pratināšanas fiksācija. Bērna atkārtota un vairākkārtēja iesaiste kriminālprocesā var nebūt vēlama, tādēļ ir nepieciešams procesuālās darbības fiksēt veidā, kas ļauj precīzi un pilnīgi uztvert to saturu. Atbilstoši Direktīvas 2016/800 9. panta 1. punktam dalībvalstis nodrošina, ka bērnu nopratināšana, ko kriminālprocesa laikā veic policija vai citas tiesībaizsardzības iestādes, tiek audiovizuāli ierakstīta, ja tas ir samērīgi, ņemot vērā lietas apstākļus un *inter alia* to, vai ir advokāta klātbūtne vai nav, kā arī to, vai bērnam ir vai nav atņemta brīvība, ar noteikumu, ka vispirms vienmēr ņem vērā bērna intereses. Savukārt 9. panta 2. punkts noteic, ja nopratināšana netiek audiovizuāli ierakstīta, to reģistrē citā piemērotā veidā, piemēram, ar rakstisku protokola starpniecību, kas tiek pienācīgi pārbaudīts. Direktīvas 2016/800 19. pantā noteikts dalībvalsts pienākums nodrošināt, ka nacionālajos tiesību

aktos ir paredzēti efektīvi tiesību aizsardzības līdzekļi gadījumos, ja kriminālprocesā iesaistītu bērnu, tiesības, ko nodrošina šī Direktīva, ir nepamatoti aizskartas vai ierobežotas.

Eiropas Savienības Tiesa ir norādījusi, ka no Direktīvas 2012/13 3. un 6. panta, lasot tos kopsakarā, izriet, ka direktīvas 1. pantā minētās tiesības attiecas vismaz uz divām atšķirīgām tiesībām. Pirmkārt, saskaņā ar šīs direktīvas 3. pantu aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām ir jābūt vismaz informētām par noteiktām procesuālajām tiesībām, par kurām šajā noteikumā ir izveidots saraksts, kurā ir ietvertas tiesības uz advokāta palīdzību, tiesības uz bezmaksas juridiskām konsultācijām un nosacījumi šādu konsultāciju saņemšanai, tiesības tikt informētam par apsūdzību, tiesības uz mutisku un rakstisku tulkojumu, kā arī tiesības klusēt.⁵¹¹

Augstākā tiesa jau iepriekš norādījusi, ka tiesības uz advokāta palīdzību ir viens no tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanas elementiem un šo tiesību nepamatota ierobežošana ir pretrunā ar Kriminālprocesa likuma 15. pantā nostiprināto kriminālprocesa pamatprincipu – tiesībām uz taisnīgu tiesu.⁵¹²

Atbilstoši Satversmes 92. panta ceturtajam teikumam ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību. Tiesības uz advokāta palīdzību ir Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertas tiesības uz taisnīgu tiesu nodrošināšanas instruments un šo tiesību neatņemama sastāvdaļa.⁵¹³ Satversmes tiesa ir vairākkārt uzsvērusi, ka zvērināta advokāta spēja nodrošināt kvalificētu juridisko palīdzību ir prezumējama.⁵¹⁴ Aizstāvja klātbūtne un viņa profesionālās zināšanas nodrošina, ka procesuālās darbības, kurās iesaistīts aizdomās turētais vai apsūdzētais, tiek veiktas atbilstoši likumam un ievērojot kriminālprocesa pamatprincipus.⁵¹⁵

Kriminālprocesa likuma 20. panta pirmā un otrā daļa nosaka, ka katrai personai, par kuru izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, ir tiesības uz aizstāvību, tas ir, tiesības zināt, kāda nodarījuma izdarīšanā to tur aizdomās vai apsūdz, un izvēlēties savu aizstāvības pozīciju. Tiesības uz aizstāvību persona var īstenot pati vai uzaicinot par aizstāvi pēc savas izvēles personu, kura saskaņā ar šo likumu var būt aizstāvis.

---

⁵¹¹ Eiropas Savienības Tiesas 2019. gada 13. jūnija sprieduma lietā Nr. C-646/17 Moro 43. punkts.

⁵¹² Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 15. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-J-572/2015; Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 10. novembra lēmums lietā Nr. SKK-127/2020.

⁵¹³ Briede J., Višķere I., Litvins G., u.c. Satversmes 92. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 160. lpp.

⁵¹⁴ Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 4.1. un 4.2. punkts; Satversmes tiesas 2014. gada 7. februāra sprieduma lietā Nr. 2013-04-01 19.4. punkts.

⁵¹⁵ Kulmanis O. The Right to Legal Assistance in Criminal Proceedings. Grām.: The Significance of EU Criminal Law in the 21st Century: The Need for Further Harmonisation or New Criminal Policy? Vilnius University Open Series, 2021, p. 69. Pieejams: <https://www.journals.vu.lt/open-series/article/view/24049/23357> [aplūkots 02.04.2022.]

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 60.² panta pirmās daļas 3. un 6. punktu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir tiesības saņemt juridisko palīdzību no aizstāvja; tikt informētai par to, kāds pieņēmums izteikts vai kādas aizdomas radušās pret šo personu, vai kāda apsūdzība tai izvirzīta.

Kriminālprocesa likuma 88. panta otrajā daļā ir ietvertas tiesību uz aizstāvību papildu garantijas tādai personai, kura iepriekš bija izteikusi lūgumu par aizstāvja piedalīšanos, paredzot, ka atteikšanās no aizstāvja, ja izteikts lūgums par viņa piedalīšanos, var notikt tikai advokāta klātbūtnē. Konstatējot minētajā normā ietverto nosacījumu pārkāpumu, kasācijas instances tiesa par pamatotu ir atzinusi apelācijas instances tiesas secinājumu, ka pierādījumi, kas iegūti, pārkāpjot kriminālprocesa pamatprincipus par tiesībām uz aizstāvību un tiesībām uz taisnīgu tiesu, ir atzīstami par nepieļaujamiem un pierādīšanā neizmantojamiem.⁵¹⁶

Kriminālprocesa likuma 130. panta pirmā daļa noteic, ka kriminālprocesa laikā iegūtās ziņas par faktiem ir pieļaujams izmantot kā pierādījumus, ja tās iegūtas un procesuāli nostiprinātas šajā likumā noteiktajā kārtībā. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130 panta otrās daļas 1. un 4. punktam par nepieļaujamām un pierādīšanā neizmantojamām atzīstamas tādas ziņas par faktiem, kuras iegūtas izmantojot vardarbību, draudus, šantāžu, viltu vai spaidus; pārkāpjot kriminālprocesa pamatprincipus. Kriminālprocesa likuma 139. panta otrās daļas 1. teikumā noteikts, ka izmeklēšanas darbības sākumā tās veicējs informē konkrētajā procesā iesaistīto personu par tās tiesībām un pienākumiem. Kriminālprocesuālo tiesību doktrīnā atzīmēts, ka izskaidrošana veicama, nolasot attiecīgās likuma normas un nepieciešamības gadījumā izskaidrojot tās izmeklēšanas darbības dalībniekam saprotamā veidā.⁵¹⁷ Arī no tiesībām uz aizstāvību izrietošo tiesību īstenošana ir atkarīga no tā, vai persona par šīm tiesībām tiek informēta saprotamā veidā.

2.2.7.2. Tiesību uz aizstāvību sasaiste ar pierādījumu pieļaujamību

Viens no svarīgākajiem aspektiem personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, statusa gadījumā ir noteikt, no kura brīža īsteno noteiktās procesuālās tiesības un pienākumus. No taisnīga procesa un kriminālprocesa mērķī ietvertā taisnīgā krimināltiesisko attiecību noregulējuma aspekta izriet arī valsts pozitīvs pienākums nodrošināt procesa norisi atbilstoši Kriminālprocesa likumā noteiktajai kārtībai un ievērot šajā kategorijā ietilpstošajiem personu procesuālajiem statusiem noteiktās garantijas.

---

⁵¹⁶ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 10. novembra lēmums lietā Nr. SKK-127/2020.

⁵¹⁷ Meikališa Ā. Kriminālprocesa likuma 139. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 468. lpp.

Eiropas Savienības Tiesa, skaidrojot ar Direktīvu 2012/13 nostiprināto pienākumu informēt personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību, par viņas tiesībām un tā nozīmi, uzsver – lai paziņojums par tiesībām būtu efektīvs, tam ir jānotiek agrīnā procedūras stadijā. Kā tas ir atgādināts Direktīvas 2012/13 19. apsvērumā, tiesības tikt informētam par tās tiesībām ir vērstas uz to, lai aizsargātu kriminālprocesa taisnīgumu un garantētu tiesību uz aizstāvību efektivitāti, sākot ar pirmajiem šīs procedūras posmiem. Kā izriet no Komisijas 2010. gada 20. jūlija direktīvas priekšlikuma, kas ir Direktīvas 2012/13 pamatā, 24. punkta, laikposms, kas seko uzreiz pēc brīvības atņemšanas, rada atzīšanās ļaunprātīgas panākšanas vislielāko risku, kas nozīmē, ka ir būtiski, lai aizdomās turētā vai apsūdzētā persona nekavējoties, t.i., tūlīt pēc aizturēšanas, tiktu informēta par tās tiesībām visefektīvākajā veidā, proti, tiesības izskaidrojot vienkāršā veidā. Šādai informēšanai par tiesībām jānotiek viegli saprotamā veidā ne vēlāk kā pirms personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pratināšanas.⁵¹⁸

Prasība stingri ievērot procesuālo kārtību garantē to, ka persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, procesā tiek iesaistīta atbilstoši taisnīga procesa pamatnostādņem. Šādā veidā tiek izslēgtas jebkādas atkāpes, kas varētu apdraudēt procesa taisnīgumu pret konkrēto personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību, un kriminālprocesa mērķa sasniegšanu kopumā. Vienlaikus tas garantē, ka no personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, iegūtās ziņas par faktiem būs izmantojamas pierādīšanā. Par pamatnostādņem, kas sistēmiski attiecas uz pierādījumu pieļaujamību un taisnīgu procesu, atzīstamas personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesības uz advokāta juridisko palīdzību, tiesības uz advokāta klātbūtni procesuālajās darbībās, kas veiktas ar konkrētu personu, kā arī atteikšanās no aizstāvja.

Tiesības uz advokāta juridisko palīdzību ir viena no taisnīga procesa pamatnostādņem. Tiesiskā aizsardzība, ko garantē Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punkts, attiecas uz personu, kura tiek pakļauta „kriminālai apsūdzībai”, kas uzskatāms par autonomu jēdzienu Eiropas Cilvēktiesību konvencijas izpratnē. „Krimināla apsūdzība” pastāv no brīža, kad kompetenta iestāde oficiāli informē personu, ka pret viņu tiek vērsts pieņēmums par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, vai arī no brīža, kad personas situācija ir būtiski ietekmēta kompetento iestāžu rīcības rezultātā, ko pamato izteiktais pieņēmums.⁵¹⁹ Apstākļi, ka persona nav oficiāli atzīta par aizdomās turēto izmeklēšanā nav izšķirošais faktors, ko apsver, nosakot, vai uz personu attiecas ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta kriminālo aspektu garantētās tiesības.⁵²⁰

---

⁵¹⁸ Eiropas Savienības Tiesas 2019. gada 19. septembra sprieduma lietā Nr. C-467/18 Rayonna prokuratura Lom 50.-52. punkts.

⁵¹⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 9. novembra sprieduma lietā Nr. 71409/10 Beuze v. Belgium 119. punkts.

⁵²⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 30965/17 Bjarki H. Diego v. Iceland 44. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 5. oktobra sprieduma lietā Nr. 22059/08 Kalēja v. Latvia 38. punkts.

Proti, nosacījums „būtiski ietekmēta” konstatējams gadījumā, kad persona uz izteiktā pieņēmuma pamata ir aizturēta,⁵²¹ cita starpā, šādā gadījumā uzsverot, ka personas kriminālprocesuālajam statusam ir formāla nozīme, ja kompetento iestāžu rīcībā esošās ziņas par faktiem apstiprina pret personu vērsto pieņēmumu;⁵²² persona, kura faktiski tiek turēta aizdomās, tiek pratināta par viņas iesaisti darbībās, kas ir „kriminālās apsūdzības” pamatā;⁵²³ persona saskaņā ar nacionālajos likumos noteikto kārtību ir oficiāli apsūdzēta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu,⁵²⁴ un visi iepriekšminētie gadījumi var tikt uzskatīti par tādiem, kad persona tiek „apsūdzēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā” un var pieprasīt ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantu garantēto tiesisko aizsardzību.⁵²⁵ To, ka „krimināla apsūdzība” jeb pret personu vērsts pieņēmums par iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu var pastāvēt arī pirms viņa par to tiek oficiāli informēta, apstiprina arī direktīvas 2016/343 preambulas 12. apsvērumā noteiktais.

No minētā secināms, ka personas kriminālprocesuālais statuss var atšķirties no viņas faktiskā procesuālā statusa. Piemēram, persona kriminālprocesā var tikt iesaistīta liecinieka statusā, kaut arī faktiski tiek pārbaudītas viņas veiktās darbības jeb faktiskā saistība ar izmeklējamo noziedzīgo nodarījumu. Personas faktisko kriminālprocesuālo statusu var izsecināt no krimināllietā esošo materiāla kopuma attiecīgajā brīdī. To, ka pret personu noteiktajā laikā tika vērsts pamatots pieņēmums par iespējamu noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, no kā izriet pienākums viņai nodrošināt no tiesībām uz aizstāvību izrietošās garantijas, iespējams konstatēt arī retrospektīvi, izvērtējot krimināllietas materiālus vēlākā procesa stadijā. Piemēram, šāda situācijā var aktualizēties arī Kriminālprocesa likuma 503. panta ceturtās daļas gadījumā, kad vērtējams, vai liecība, ko apsūdzētais konkrētā lietā iepriekš sniedzis liecinieka statusā, ir pieļaujama.

Personas procesuālajam statusam kriminālprocesā ir izšķiroša nozīme, kad viņa tiek iesaistīta pratināšanā. No personas statusa ir atkarīgs, vai un kādā apjomā persona ir tiesīga neliecināt. Kriminālprocesa likuma 110. panta trešās daļas 2. punkts noteic, ka lieciniekam ir tiesības neliecināt pret sevi un saviem tuviniekiem. Atbilstoši 111. panta pirmajai daļai lieciniekam, atbildot uz uzdotajiem jautājumiem, jāsniedz tikai patiesas ziņas un jāliecina par visu, kas viņam zināms saistībā ar konkrēto noziedzīgo nodarījumu. Tiesības neliecināt ir tikai tām personām, kurām šāda procesuālā imunitāte noteikta Satversmē, šajā likumā un Latvijai saistošos starptautiskajos līgumos. Augstākā tiesa norādījusi, ka atbilstoši Kriminālprocesa likuma 111. panta pirmajai daļai lieciniekam izvirzīta

---

⁵²¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 21. decembra sprieduma Nr. 34720/97 lietā Heaney and McGuinness v. Ireland 42. punkts.

⁵²² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 14. oktobra sprieduma lietā Nr. 1466/07 Brusco v. France 47.-50. punkts.

⁵²³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 18. februāra sprieduma lietā Nr. 39660/02 Aleksandr Zaichenko v. Russia 41.-43. punkts.

⁵²⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 49017/99 Pedersen and Baadsgaard v. Denmark 44. punkts.

⁵²⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 21980/04 Simeonovi v. Bulgaria 111. punkts.

prasība – sniegt patiesu liecību.⁵²⁶ Tātad personai, kura tiek nopratināta liecinieka statusā, ir pienākums liecināt. Atsevišķos gadījumos lieciniekam ir tiesības neliecināt pret sevi un saviem tuviniekiem. Bez tam, lieciniekam par atteikšanos liecināt paredzēta kriminālatbildība saskaņā ar Krimināllikuma 302. panta pirmo daļu.

Taču personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, atbilstoši Kriminālprocesa likuma 60.² panta pirmās daļas 8. punktam ir tiesības sniegt liecību vai atteikties liecināt. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 150. panta ceturto punktu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pirms pratināšanas sākuma izskaidro tiesības neliecināt un brīdina, ka visu, kas tiks teikts, var izmantot pret šo personu. Augstākā tiesa ir norādījusi, ka lieciniekam un personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, piešķirto tiesību neliecināt apjoms un sekas par nepatiesu liecību sniegšanu ir atšķirīgas. Personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību, ir tiesības neliecināt, kas ietver gan tiesības klusēt, gan tiesības neatbildēt uz konkrētiem jautājumiem, neparedzot atbildību par nepatiesu liecību sniegšanu. Savukārt lieciniekam tiesības neliecināt ir noteiktas ierobežotā apjomā, turklāt lieciniekam ir pienākums sniegt patiesas liecības.⁵²⁷ Tādējādi, lai noteiktu, vai persona bauda tiesības neliecināt, ir jāvērtē nevis personas procesuālais statuss, kam ir vienīgi formāla nozīme, bet gan personas faktiskā saistība ar noziedzīgo nodarījumu.⁵²⁸ Atzīmējams, ka viens no aizstāvības pozīcijas īstenošanas veidiem var būt tiesību klusēt, neliecināt pret sevi izmantošana. Personas tiesību neliecināt apjoma neievērošana var būt par pamatu iegūto pierādījumu atzīšanai par nepieļaujamiem.

Ja no izmeklējamā noziedzīgā nodarījuma apstākļiem redzams, ka persona, kura tiek pratināta liecinieka statusā, faktiski ir iesaistīta izmeklējamā noziedzīgajā nodarījumā, vai arī tiek izmeklēts, vai konkrētās personas darbībās ir konstatējamas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, jau uzsāktu liecinieka pratināšanu sakarā ar viņa statusa maiņu būtu jāpārtrauc atbilstoši Kriminālprocesa likuma 151. panta otrajā daļā noteiktajam.

Atsevišķos gadījumos, neskatoties uz to, ka personas darbību likumība tiek vērtēta uzsāktā kriminālprocesā, personai var netiek piešķirts tāds procesuālais statuss, no kura izriet tiesības uz aizstāvību un attiecīgs tiesību neliecināt apjoms. No uzsāktā kriminālprocesa pamata un no epizodēm, kuras tiek izmeklētas, iespējams konstatēt, ka kriminālprocess uzsākts un izmeklēšana notiek par konkrētām personas darbībām. Neskatoties uz to, persona kriminālprocesos tiek nopratināta liecinieka statusā. Šādas situācijas rada pamatotas bažas, ka liecības iegūtas, personai formāli esot liecinieka statusā, kaut arī no aizdomu un izmeklēšanas rakstura redzams, ka aizdomas par iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu tiek vērstas pret konkrētu personu.

---

⁵²⁶ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2012. gada 17. decembra lēmums lietā Nr. SKK-174/2012.

⁵²⁷ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017. gada 30. maija lēmums lietā Nr. SKK-60/2017.

⁵²⁸ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2012. gada 17. decembra lēmums lietā Nr. SKK-174/2012; Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017. gada 30. maija lēmums lietā SKK-60/2017.

Augstākā tiesa ir nostiprinājusi atziņu, ka lai noteiktu, vai ziņas, kuras iegūtas, pratinot apsūdzēto liecinieka statusā, atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. pantā noteiktajam ir pieļaujamas un pierādīšanā izmantojamas, būtiska nozīme ir vispusīgam to apstākļu vērtējumam, kas noteic personas faktisko saistību ar konkrēto noziedzīgo nodarījumu un to, vai persona pamatoti pratināta kā liecinieks.⁵²⁹

Aplūkotā atziņa attiecināta uz situāciju, kad persona, viņu pratinot liecinieka statusā, liecinājusi par savām darbībām, kas saistītas ar noziedzīgu nodarījumu. Proti, lietā apelācijas instances tiesa atzinusi, ka persona pirmstiesas kriminālprocesā pamatoti nopratināta kā lieciniece, jo pirms pratināšanas procesa virzītājam nebija ziņu par to, ka lieciniece varētu būt iesaistīta marihuānas audzēšanā. Turklāt lieciniecei izskaidrotas tiesības neliecināt pret sevi un saviem tuviniekiem, viņa piekritusi liecināt un nekad nav noliegusi, ka siltumnīcā audzējusi kratīšanas laikā izņemtos marihuānas stādus. Senāts konstatēja, ka apelācijas instances tiesa secinājumu par liecinieces pirmstiesas kriminālprocesā sniegto liecību pieļaujamību pamatojusi ar procesuālo tiesību izskaidrošanu lieciniecei un informācijas neesību procesa virzītājas rīcībā par personas iespējamo piesaisti marihuānas saturošo stādu audzēšanai pirms liecinieces nopratināšanas, bet nav izvērtējuši personas 2020. gada 7. jūlijā sniegto ziņu faktisko saistību ar viņai inkriminēto noziedzīgo nodarījumu. Šādos apstākļos Senāts atzina, ka apelācijas instances tiesa nav korekti novērtējusi liecinieces liecību atbilstību Kriminālprocesa likuma 130. pantā noteiktajiem pierādījumu pieļaujamības kritērijiem.⁵³⁰

Ja liecinieka nopratināšanas brīdi krimināllietas materiālos jau bija nostiprinātas tādas ziņas par faktiem, kas norāda uz personas iespējamu saistību ar izmeklējamu noziedzīgo nodarījumu, viņa pratināma tādā statusā, no kura izriet tiesības uz aizstāvību. Pratinot personu tādā statusā, kas neatbilst pret viņu vērsto aizdomu raksturam un viņas saistībai ar izmeklējamu nodarījumu, ir izvērtējams, vai ievērotas personas tiesības uz aizstāvību un tiesības neliecināt pret sevi. Gadījumā, ja personai no tiesībām uz aizstāvību izrietošās garantijas nav nodrošinātas, izvērtējama attiecīgi pratināšanā iegūto ziņu par faktiem izmantošana pierādīšanā, liecinieka statusā sniegtās liecības atzīstot par absolūti nepieļaujamām atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 4. punktam. Konstatējot minēto defektu jau pirmstiesas kriminālprocesā, būtu iespējams personu atkārtoti nopratināt atbilstošā procesuālā statusā, tādā veidā garantējot viņas tiesības, un, ja tas iespējams, iegūstot pierādīšanā izmantojamas liecības.

---

⁵²⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017. gada 30. maija lēmums lietā Nr. SKK-60/2017; Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 25. septembra lēmums lietā Nr. SKK-333/2018.

⁵³⁰ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 22. decembra lēmuma lietā Nr. SKK-482/2022 6.1., 6.3. un 6.4. punkts.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzīmējusi, ka ikvienam, pret kuru izvirzīta krimināla apsūdzība, ir tiesības saņemt efektīvu advokāta īstenotu aizstāvību, kuru nepieciešamības gadījumā var norīkot arī oficiāli, kā to garantē Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „c” apakšpunkts, kas ir arī viena no tiesību uz taisnīgu tiesu pamatelementiem.⁵³¹ Šīs konvencijas 6. panta 3. punkta „c” apakšpunktā nav noteikts šo tiesību izmantošanas veids. Eiropas Cilvēktiesību konvencijas dalībvalstīm ir jāizvēlas veids, kā šīs tiesības nodrošināt to tiesību sistēmās, un Eiropas Cilvēktiesību tiesas uzdevums ir tikai izvērtēt, vai izvēlēta metode atbilst taisnīgas tiesas nosacījumiem. Šajā sakarā jāpatur prātā, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas mērķis ir „garantēt nevis teorētiskas vai iluzoras, bet gan praktiskas un efektīvas tiesības”, un advokāta norīkošana pati par sevi vēl nenodrošina efektīvu juridisko palīdzību apsūdzētajai personai.⁵³²

Kasācijas instances tiesa ir vērtējusi tiesību uz aizstāvību un tiesību uz efektīvas juridiskās palīdzības nodrošināšanu situācijā, kad apsūdzētais iebildis uz aizstāvja ieinteresētību kriminālprocesā, ievērošanu situācijā

Augstākā tiesa ir vērtējusi situāciju, kurā apsūdzētais norādījis uz iespējamu tiesību uz aizstāvību pārkāpumu apelācijas instances tiesā, kas saistīts ar to, ka minētajā kriminālprocesa stadijā aizstāvja intereses bijušas pretrunā apsūdzētā interesēm. Senāts norādīja, ka aizstāvja nodrošināšana pati par sevi negarantē efektīvu juridiskās palīdzības esību. Lietā apelācijas instances tiesa nebija izvērtējusi apsūdzētā iebildumus par iespējamu aizstāvja ieinteresētību un vai tādā veidā nav pārkāptas apsūdzētā tiesības uz aizstāvību.⁵³³

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka normālā gadījumā Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pants pieprasa, ka apsūdzētajam jānodrošina juridiskā palīdzība jau sākotnējā kriminālprocesa stadijā veiktā nopratināšanā. Šī tiesība, kaut arī tā nav tieši noteikta Eiropas Cilvēktiesību konvencijā, var tikt pakļauta ierobežojumiem, kurus pamato svarīgi iemesli. Jebkurā gadījumā izvērtējams, vai šāda procesuāla rīcība, izvērtējot tās sekas kopumā, ir ierobežojusi apsūdzētā tiesības uz taisnīgu procesu.⁵³⁴ Turklāt pat pamatota tiesību ierobežojuma gadījumā tas ir piemērojams tikai noteiktos apstākļos.⁵³⁵

Minētā sakarā Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir konstatējusi ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punktā un 3. punkta „c” apakšpunktā noteikto tiesību uz taisnīgu tiesu un tiesību uz advokāta palīdzību pārkāpumu situācijā, kad personas pēc viņu aizturēšanas un

---

⁵³¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr. 34804/14 Goran Kovačević v. Croatia 68. punkts.

⁵³² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 27. novembra sprieduma lietā Nr. 36391/02 Salduz v. Turkey 51. punkts.

⁵³³ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2019. gada 30. septembra lēmuma lietā Nr. SKK-600/2019 3.4., 5.1., 5.2. punkts.

⁵³⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 16. oktobra sprieduma lietā Nr. 39846/98 Brennan v. The United Kingdom 45. punkts.

⁵³⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 27. novembra sprieduma lietā Nr. 36391/02 Salduz v. Turkey 52. punkts.

noģādāšanas uz policijas iecirkni, sniedza liecības un atzinās noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka no lietas materiāliem neizrietēja, ka pirms liecību sniegšanas personas būtu informētas par viņu faktisko statusu kriminālprocesā un par viņu tiesībām uz aizstāvību un advokāta palīdzību, kā dēļ atzīstams, ka tiesības uz advokāta palīdzību personām tika ierobežotas. Lietā konstatēts, ka tiesību uz advokāta palīdzību ierobežojums tika pamatots ar vispārīgu atsauci uz nacionālo tiesisko regulējumu un tā piemērošanas praksi. Šādos apstākļos tika atzīts, ka vispārīga atsauce uz minētajiem apstākļiem izslēdz jebkādu individuālu lietas apstākļu izvērtējumu un tādēļ nevar tikt atzīstams par atbilstošu rūpīgam vērtējumam atbilstoši jēdzienam par pamatojošiem iemesliem (*compelling reasons*).⁵³⁶

Eiropas Cilvēktiesību tiesa nav atzinusi ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punktā un 3. punkta „c” apakšpunktā noteikto tiesību uz taisnīgu tiesu un tiesību uz advokāta palīdzību pārkāpumu apstākļos, kad pirmstiesas izmeklēšanā, ņemot vērā izņēmuma apstākļus, personai aizturēšanas laikā netika nodrošināts aizstāvis. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka izņēmuma apstākļos ir nepieciešams pamatot, ka ierobežojums bijis īslaicīgs un nodrošināts lietas apstākļu individuāls izvērtējums. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka nacionālajā likumā noteiktais tiesību uz juridisko palīdzību ierobežojums nenodrošināja, ka tiek veikts skrupulozs, individuāls izvērtējums un nebija iespējams konstatēt svarīgus iemeslus. Eiropas Cilvēktiesību tiesa izvērtēja procesa taisnīguma aspektu saistībā ar pieteicēja iebildumu, ka lietā viņa notiesāšanai izmantots aizturēšanas laikā bez advokāta klātbūtnes sniegtais paskaidrojums. No lietas apstākļiem tika konstatēts, ka pieteicējs kopā ar citiem bandas locekļiem tika aizturēts noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī, turot automātisko šaujameroci. Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka nacionālā tiesa sprieduma pamatošanai par pieteicēja iesaisti noziedzīgās darbībās neizmantoja viņa bez advokāta klātbūtnes sniegtos paskaidrojumus. Lai gan nacionālā tiesa izmantoja paskaidrojumā norādītos apstākļus daļā par pieteicēja iesaisti bandā, pats pieteicējs šo faktu kriminālprocesā nebija noliedzis. Valdība lietā spēja pārliecinoši pierādīt, ka ar sistēmisku advokāta juridiskās palīdzības liegšanu pirmstiesas izmeklēšanā pieteicējam kriminālprocesa taisnīgums netika apdraudēts.⁵³⁷

Ir svarīgi noteikt, vai bez aizstāvja sniegtiem pierādījumiem bijusi nozīme apsūdzētā notiesāšanā. Pastāv iespēja, ka šādi pierādījumi pret viņu netiek izmantoti vai arī tajos norādītos faktus apsūdzētais nav noliedzis.

Iepriekšminētie principi un tiesības uz juridisko palīdzību darbojas saskaņā ar vispāratzītiem cilvēktiesību standartiem, kas veido tiesību uz taisnīgu tiesu kodolu un kuru pamats attiecas uz apsūdzēto aizsardzību pret valsts varas iestāžu ļaunprātīgu piespiešanu. Tāpat tie preventīvi novērš

⁵³⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 19. jūlija sprieduma lietā Nr. 63160/13, 33661/14 Azarsanov and Borokov v. Russia 5.-6. punkts.

⁵³⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 8. septembra sprieduma lietā Nr. 74553/11 Pervane v. Turkey 24.-33. punkts.

nespēju panākt taisnīgumu un izpilda Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta mērķus, tajā skaitā, nodrošina procesuālo līdztiesību starp izmeklēšanu un prokuratūru un apsūdzēto personu.⁵³⁸ Minētā sakarā Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsver izmeklēšanas nozīmi krimināllietas sagatavošanā, jo šajā posmā iegūtie pierādījumi nosaka apsūdzības ietvaru, kurā lieta tiks izskatīta tiesas procesā.⁵³⁹ Tiesības uz aizstāvību ir būtiskas jau pirmstiesas kriminālprocesā, jo šajā procesa posmā tiek iegūti apsūdzības pamatā esošie pierādījumi. Aizstāvja klātbūtne ir svarīgs garants pret policijas darbinieku pilnvaru ļaunprātīgu izmantošanu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsver, ka tūlītēja piekļuve advokātam veido būtisku pretsvaru brīvības ierobežošanai pakļautas faktiski aizdomās turētās personas potenciālai tiesību aizskaršanai, tā personai sniedz nozīmīgu aizsardzību pret policijas darbinieku piespiešanu un necilvēcīgu izturēšanos.⁵⁴⁰ Faktiski aizdomās turētās personas potenciālu tiesību aizskaršanu var palielināt arī arvien sarežģītāks kriminālprocesuālais regulējums saistībā ar pierādījumu iegūšanas un izmantošanas nosacījumiem. Tādēļ ir nozīmīga tiesību uz aizstāvību loma, jo tā citstarp nodrošina, ka tiek novērsta tiesiskuma kļūdu rašanās.⁵⁴¹

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vērtējusi situāciju saistībā ar advokāta klātbūtnes nodrošināšanu procesuālajās darbībās. Piemēram, šāda situācija var rasties gadījumā, ja persona ir aizturēta. Advokāta klātbūtne var būt svarīga arī citu izmeklēšanas darbību laikā. Piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesa saistībā ar advokāta piedalīšanos kratīšanā ir norādījusi, ka viņa piedalīšanās izmeklēšanas darbībās, kurās apsūdzētais nepiedalās, var būt izšķiroša garantija apsūdzētā tiesību aizsardzībai. Tas ir svarīgi apstākļos, kad advokāta klātbūtne var pasargāt no pierādījumu mākslīgas radīšanas, šādā veidā arī palīdzot sasniegt plašāku mērķi un nodrošināt pušu līdztiesību starp apsūdzēto un izmeklēšanas un prokuratūras iestādēm. Lietā nacionālā tiesa nebija izvērtējusi, kā apstrīdētie pierādījumi netika atrasti mājā iepriekš veikto divu kratīšanu laikā.⁵⁴² Aizstāvja klātbūtne ir svarīga arī no aspekta, ka var novērst pierādījumu mākslīgu radīšanu. Iebildumu neesības gadījumā tā apstiprina veikto izmeklēšanas darbību likumību un iegūto ziņu precizitāti un patiesumu.

Saistībā ar personas brīvības ierobežošanu procesuālo darbību rezultātā tiek atzīts, ka brīdis, kad personai rodas tiesības uz piekļuvi advokātam, var būt viņas aizturēšanas brīdis. Šādos apstākļos

---

⁵³⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 27. novembra sprieduma lietā Nr. 36391/02 *Salduz v. Turkey* 53. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 9. novembra sprieduma lietā Nr. 71409/10 *Beuze v. Belgium* 125. punkts.

⁵³⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 27. novembra sprieduma lietā Nr. 36391/02 *Salduz v. Turkey* 54. punkts.

⁵⁴⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr. 34804/14 *Goran Kovačević v. Croatia* 68. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 29084/07, 1191/08 *Ayetullah Ay v. Turkey* 131. punkts.

⁵⁴¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 9. novembra sprieduma lietā Nr. 71409/10 *Beuze v. Belgium* 127. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 29084/07, 1191/08 *Ayetullah Ay v. Turkey* 131. punkts.

⁵⁴² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 29084/07, 1191/08 *Ayetullah Ay v. Turkey* 163., 167. punkts.

nozīme ir tam, vai aizstāvis ieradīs laikus, vai personai pirms procesuālo darbību veikšanas bijusi iespēja satikties ar aizstāvi.⁵⁴³ Personas brīvības ierobežošanas gadījumā, piemēram, aizturēšanas laikā kā viens no galvenajiem advokāta uzdevumiem ir nodrošināt personas tiesības nesniegt sevi inkriminējošus apgalvojumus un izmantot tiesības klusēt.⁵⁴⁴

Privilēģija sevi neapsūdzēt, tiesības klusēt un tiesības uz juridisko palīdzību, kas atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta jēgai piemīt personai, kura tiek pakļauta „kriminālai apsūdzībai”, ir nesaraujami saistītas ar personas tiesībām tikt informētai par tām, bez kā tajās ietvertās garantijas un aizsardzība nebūtu praktiska un efektīva. Tādēļ Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „c” apakšpunkts ir jāinterpretē kā garants personai, kura tiek pakļauta „kriminālai apsūdzībai”, nekavējoties saņemt informāciju par tiesībām uz juridisko palīdzību neatkarīgi no viņas vecuma vai konkrētas situācijas, kā arī neatkarīgi no tā, vai viņu pārstāv pašas izvēlēts vai valsts nodrošināts advokāts.⁵⁴⁵

Ņemot vērā privilēģijas sevi neapsūdzēt raksturu un tiesības klusēt, Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzskata, ka principā nav attaisnojuma neinformēt faktiski aizdomās turēto personu par šīm tiesībām. Ja faktiski aizdomās turētā persona nav informēta, Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīmējusi, ka tādā gadījumā izvērtējams, vai, neskatoties uz šo trūkumu, tiesvedība kopumā bijusi taisnīga. Tūlītēja piekļuve advokātam, kurš var nodrošināt informāciju par procesuālajām tiesībām, iespējami novērstu netaisnību, kas var rasties no neinformēšanas par šīm tiesībām. Taču gadījumā, ja tiek kavēta piekļuve advokātam, nozīmi iegūst nepieciešamība izmeklēšanas iestādēm informēt faktiski aizdomās turēto personu par viņas tiesībām uz advokātu, tiesībām klusēt un privilēģiju sevi neapsūdzēt.⁵⁴⁶ Arī kriminālprocesuālo tiesību zinātnē atzīmēts, ja kāds no procesa dalībniekiem uzskata, ka ziņa iegūta vai nostiprināta, neievērojot likumā noteiktās prasības (pieļauts t.s. procesuālās formas defekts), viņam par to jāinformē atbildīgās kriminālprocesa veikšanai pilnvarotās personas.⁵⁴⁷

Lai konstatētu, ka ziņas par faktiem iegūtas atbilstoši taisnīga procesa konceptam, vērtējams, vai to iegūšanā notikusi aizstāvja klātbūtnē. Ja bez aizstāvja klātbūtnes, izšķirošu nozīmi ieņem tas, vai persona saprotami informēta par viņas tiesībām. Par šo apstākli apsūdzētajam iespējams iztiesāšanā uzdot konkrētu jautājumu un noskaidrot tiesību neizmantošanas iemeslus.

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta nosacījumi ir praktiski tās 6. panta 1. punktā noteikto tiesību uz taisnīgu tiesu garantēšanas aspekti. Apsūdzētajam jātiek dotai iespējai

⁵⁴³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 9. novembra sprieduma lietā Nr. 71409/10 *Beuze v. Belgium* 133.-134. punkts.

⁵⁴⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 9. novembra sprieduma lietā Nr. 71409/10 *Beuze v. Belgium* 128. punkts.

⁵⁴⁵ Turpat, 129. punkts.

⁵⁴⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. septembra sprieduma lietā Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 *Ibrahim and Others v. The United Kingdom* 276. punkts..

⁵⁴⁷ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 130. panta komentārs. 2019, 445. lpp.

atbilstoši veidot savu aizstāvību un bez ierobežojumiem virzīt attiecīgus aizstāvības argumentus tiesas priekšā, tādā veidā ietekmējot procesa iznākumu. Par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu apsūdzētām personām, lai viņas sagatavotos aizstāvībai, tostarp tiek nodrošinātas iespējas iepazīties ar visa kriminālprocesa laikā veikto izmeklēšanas darbību rezultātiem. Lai izvērtētu apsūdzētajam nepieciešamo laiku un iespējas, jāņem vērā katras konkrētas lietas apstākļi.⁵⁴⁸

Tiesību uz juridisko palīdzību mērķis ir nodrošināt to, ka persona praktiski un efektīvi īsteno tai ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantu noteiktās garantijas. Advokāts kā profesionāls kvalitatīvas juridiskās palīdzības sniedzējs līdzdarbojas šo tiesību īstenošanā. Ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantu noteikto garantiju ievērošana, cita starpā, nodrošina to, ka ziņas par faktiem kriminālprocesā tiek iegūtas atbilstoši likumā noteiktajai procesuālajai kārtībai, un procesuālu pārkāpumu gadījumā advokāts ir tiesīgs vērst uzmanību uz pieļautiem defektiem ziņu par faktiem iegūšanā vai nostiprināšanā. Tādējādi advokāta dalība kriminālprocesā palīdz nodrošināt gan likumam atbilstošu ziņu par faktiem iegūšanu, gan arī procesa taisnīgumu kopumā.

Nupat minētie apsvērumi ir saistīti ar aizstāvja klātbūtnes nodrošināšanu izmeklēšanas darbībā, kurā tiek iesaistīta konkrēta persona. Senāts ir paudis atzinumus par liecību pieļaujamību situācijā, kad ierobežoti pieskaitāmas personas aizdomās turētā statusā bez aizstāvja klātbūtnes sniegtas liecības tostarp izmantotas viņa vainīguma pierādīšanā. Lietā apelācijas instances tiesa šādu obligātās aizstāvības neievērošanas defektu atzina par nebūtisku un liecības par ierobežoti pieļaujāmām. Savukārt Senāts lietā kategoriski norādīja, ka tiesa liecības, kuras iegūtas, pārkāpjot tiesības uz aizstāvību, ir atzīstamas nevis par ierobežoti pieļaujāmām, bet absolūti nepieļaujāmām saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 4. punktu.⁵⁴⁹

Efektīvas ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantu garantēto tiesību uz aizstāvību, tiesību uz juridisko palīdzību un tiesību klusēt īstenošanas priekšnosacījums, pirmkārt, ir personas informēšana par tai piemēroto kriminālprocesuālo statusu. Otrkārt, apzinoties, ka personai attiecīgās tiesības piemīt, tās visefektīvāk pilnvērtīgi īstenot, izmantojot advokāta sniegtu kvalificētu juridisko palīdzību, kas vienlaikus gan preventīvi novērsīs iespējamu personas tiesību aizskārumu, gan arī procesuāla pārkāpuma gadījumā panāks korektu un taisnīgu situācijas risinājumu un turpmāku rīcību ar procesuālā defekta rezultātā iegūtajām ziņām par faktiem.

Nākamais aplūkojamais aspekts ir saistīts ar personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nopratināšanu bez advokāta klātbūtnes. Šādos gadījumos nereti pirmstiesas izmeklēšanā bez advokāta klātbūtnes sniegtās personu inkriminējošās liecības tālākā procesā tiek atsauktas, vienlaikus iebilstot par sākotnēji sniegto liecību nepieļaujāmību pierādīšanā. Ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantu garantētās tiesības uz juridisko palīdzību personai piemīt no brīža, kad pastāv „krimināla

⁵⁴⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 6. oktobra sprieduma lietā Nr. 76695/11 Udaltsov v. Russia 170. punkts.

⁵⁴⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 28. novembra lēmuma lietā Nr. SKK-145/2022 6. punkts.

apsūdzība” Eiropas Cilvēktiesību konvencijas judikatūras izpratnē, un tādēļ tās var būt būtiskas arī pirmstiesas kriminālprocesā, ja to sākotnēja neievērošana var kaitēt taisnīga procesa norisei.⁵⁵⁰

Tiesības uz advokāta palīdzību ir spēkā visā policijas veiktas nopratināšanas laikā un līdz tās beigām, ieskaitot gadījumus, kad tiek nolasīti izteiktie paziņojumi un aizdomās turētajam tiek lūgtas tos apstiprināt un parakstīt, kā dēļ advokāta palīdzība ir vienlīdz svarīga arī šādā intervijas brīdī. Advokāta klātbūtne un aktīva palīdzība nopratināšanas laikā policijā ir svarīgs procesuālais nodrošinājums, kura mērķis, cita starpā, ir novērst pierādījumu vākšanu ar piespiešanas vai apspiešanas metožu palīdzību, pret aizdomās turētās personas gribu, un aizsargāt aizdomās turētās personas brīvību izvēlēties, runāt vai klusēt, kad viņu nopratina policija.⁵⁵¹ Aizstāvim, kurš piedalās izmeklēšanas darbībā, atbilstoši Kriminālprocesa likuma 86. panta trešajai *prim* daļai ir procesuālas tiesības tostarp veikt rakstveida piezīmes izmeklēšanas darbības protokolos. Šīs tiesības ir aktuālas gadījumā, ja izmeklēšanas darbībā pieļauti kādi procesuāli pārkāpumi, uz kuriem var vērst uzmanību ar piezīmēm. Attiecīgi piezīmju neesība var būt svarīga indikācija, ka procesuālā darbība veikta atbilstoši Kriminālprocesa likumā noteiktajai kārtībai un tajā iegūtais ziņu par faktiem saturs ir patiess. Situācijā, kad izmeklēšanas darbība veikta advokāta klātbūtnē, iebildumu izteikšana vēlākā procesa stadijā, piemēram, tikai iztiesāšanā var nebūt pamatota.

Ne Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta burts, ne gars neliedz personai tieši vai klusējot pēc savas gribas atteikties no garantijām, ko sniedz tiesības uz taisnīgu tiesu. Tas attiecas arī uz tiesībām uz juridisko palīdzību. Tomēr, lai atteikšanās būtu efektīva un atbilstoša Eiropas Cilvēktiesību konvencijas mērķiem, tā jāizsaka viennozīmīgi un uz to jāattiecina minimāli aizsardzības pasākumi, kas ir proporcionāli tās nozīmīgumam. Šādam atteikumam nav jābūt skaidri izteiktam, bet tam jābūt brīvprātīgam un jāveido apzināta un saprātīga atteikšanās no tiesībām. Lai varētu apgalvot, ka apsūdzētais ar savu rīcību netieši ir atteicies no nozīmīgām ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantu garantētajām tiesībām, ir jāpierāda, ka viņš varēja pamatoti paredzēt, kādas būs viņa rīcības sekas. Turklāt atteikšanās nedrīkst būt pretrunā ar svarīgām sabiedrības interesēm.⁵⁵² Apstākļos, kad likums prasa skaidri noskaidrot, vai persona īsteno tiesības uz advokāta palīdzību, no viņas ir jāsaņem skaidra atbilde. Klusēšana ne vienmēr ļauj precīzi noteikt, ka notikusi brīvprātīga un saprātīga atteikšanās no tiesībām, un ka persona apzinājusies atteikšanās sekas.

---

⁵⁵⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr. 34804/14 Goran Kovačević v. Croatia 69. punkts.

⁵⁵¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 27. novembra sprieduma lietā Nr. 57837/09 Soytemiz v. Turkey 45. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 30. jūlija sprieduma lietā Nr. 68556/10 Harun Grübüz v. Turkey 58. punkts.

⁵⁵² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 21980/04 Simeonovi v. Bulgaria 115. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 30. jūlija sprieduma lietā Nr. 68556/10 Harun Grübüz v. Turkey 59. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr. 34804/14 Goran Kovačević v. Croatia 70. punkts.

Atzīšanās sniegšana ir saistīta ar nevainīguma prezumpciju un tiesībām nesniegt sevi inkriminējošus pierādījumus. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir uzsvērusi, ka privilēģija sevi neapsūdzēt neaprobežojas tikai ar faktisku atzīšanos vai arī uz tiešām sevi inkriminējošām piezīmēm. Lai personas paskaidrojumus uzskatītu par sevi inkriminējošiem, ir pietiekami, ka tie ir ietekmējuši apsūdzētā stāvokli.⁵⁵³ Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vērtējusi situāciju, kurā persona sniedza paskaidrojumus, kas bija nevis atzīšanās un tieši sevi inkriminējoši, bet gan tikai norādīja uz viņas klātesamību izmeklējamajā slepkavības gadījumā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka personas paskaidrojumi ietekmēja viņas stāvokli. Kaut arī policijas darbinieki pirms personas nopratināšanas jau bija ieguvuši noteiktu pierādījumu kopumu, arī paskaidrojumi ietekmēja turpmāko pret viņu vērsto apsūdzību. Personas paskaidrojumi, kas tika sniegti gan bez advokāta klātbūtnes, gan arī bez iepriekšējas konsultācijas ar advokātu, bija neatņemama pierādījumu kopuma sastāvdaļa, uz kuriem tika pamatots lietā pieņemtais nolēmums. Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsvēra, ka personai sākotnēji netika sniegta pietiekami skaidra informācija par viņas tiesībām klusēt, un tas ietekmēja viņas stāvokli, kā arī procesa taisnīgumu kopumā.⁵⁵⁴ Šādos apstākļos procesa taisnīgumu iespējams nodrošināt, vērtējot iegūto ziņu par faktiem pieļaujāmību un to izmantošanas iespējamību sprieduma pamatošanai.

Kā jau tika atzīmēts iepriekš, advokāta palīdzībai jābūt nodrošinātai bez liekas kavēšanās un ir svarīgi nodrošināt, ka personai ar tiesībām uz aizstāvību ir iespēja ar aizstāvi sazināties arī pirms procesuālās darbības veikšanas. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vērtējusi apstākļus, kuros pieteicējam advokāta palīdzība pirmo reizi bija pieejama tikai pēc tam, kad viņš policijas iestādē parakstīja protokolu, kurā bija ietverti viņu inkriminējoši paziņojumi. Valdība, balstoties uz abiem rakstiskajiem interviju protokoliem, uzsvēra, ka iesniedzējs policijas interviju laikā bija atteicies no tiesībām uz juridisko palīdzību. Taču iesniedzējs apgalvoja, ka viņu advokāta prombūtnē policija piespiedusi parakstīt nopratināšanas protokolus.⁵⁵⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīmēja, ka tiek ņemts vērā apcietinājuma laikā personas parakstītu dokumentu pierādījuma spēks. Tomēr tāpat kā daudzām citām garantijām, kas nostiprinātas Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantā, arī dokumentu parakstīšana nav pašmērķis, un tie ir jāpārbauda kopsakarā ar visiem lietas apstākļiem. Respektīvi, tas, ko atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantam uzskata par likumīgu atteikšanos no tiesībām, nevar būt viens nemainīgs noteikums, bet tam jābūt atkarīgam no konkrētās lietas apstākļiem.⁵⁵⁶

---

⁵⁵³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 9. novembra sprieduma lietā Nr. 71409/10 *Beuze v. Belgium* 178. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 9. aprīļa sprieduma lietā Nr. 30460/13 *A.T. v. Luxembourg* 72. punkts.

⁵⁵⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 9. novembra sprieduma lietā Nr. 71409/10 *Beuze v. Belgium* 179., 184., 186., 189., 193. punkts.

⁵⁵⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 30. jūlija sprieduma lietā Nr. 68556/10 *Harun Grübüz v. Turkey* 61. punkts.

⁵⁵⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 19. februāra sprieduma lietā Nr. 25253/08 *Ruşen Bayar v. Turkey* 121. punkts.

Personas skaidru un nepārprotamu atteikšanos no juridiskās palīdzības un brīvprātīgu sevi inkriminējošu liecību sniegšanu pratināšanas laikā Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatējusi šādos apstākļos. Persona pēc viņas aizturēšanas, pirmkārt, vairākkārt tika informēta par tiesībām klusēt un saņemt juridisko palīdzību pratināšanā. Otrkārt, persona turpmāk pirmstiesas procesa ietvaros policijai un izmeklēšanas tiesnesim apgalvoja, ka advokāta palīdzība neesot nepieciešama, kā arī nav iebildumi par iepriekš sniegtajiem sevi inkriminējošajiem paskaidrojumiem. Un, treškārt, iebildumus par pieļauto juridiskās palīdzības trūkumu pirmstiesas kriminālprocesā persona izvirzīja tikai tiesvedības laikā.⁵⁵⁷ Apstākļos, kad persona labprātīgi atteikusies no tiesībām uz aizstāvja palīdzību un tiesībām klusēt, par kurām viņa vairākkārt informēta, nav pamata uzskatīt, ka personai šīs tiesības būtu liegtas. Gadījumā, ja par tiesību aizskārums jau sākotnēji netiek aktīvi pausti iebildumi un izmantoti atbilstoši tiesību aizsardzības līdzekļi, tikai iztiesāšanas laikā pausti iebildumi var tikt atzīti par nepamatotiem.

Nosakot, vai tiesvedība kopumā ir taisnīga, ir jāņem vērā, vai ir ievērotas arī personas tiesības uz aizstāvību.⁵⁵⁸ Piemēram, pārbaudot, vai tiesvedības taisnīgumu kopumā pret personu ietekmējis tas, ka viņas atteikšanās no juridiskās palīdzības saņemšanas nav bijusi spēkā, bet rezultātā policijai sniegtie paskaidrojumi izmantoti viņas notiesāšanai. Gadījumā, kad paskaidrojumu sniegšanas laikā nebija pārliecinošu iemeslu tam, lai ierobežotu personas tiesības uz advokāta palīdzību, Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsvērusi, ka veicama ļoti stingra taisnīguma pārbaude. Vēl svarīgāk, šādā gadījumā valdībai ir pienākums pārliecinoši pierādīt, kāpēc izņēmuma kārtā konkrētajos lietās apstākļos juridiskās palīdzības saņemšanas ierobežošana nav neatgriezeniski ietekmējusi procesa taisnīgumu kopumā.⁵⁵⁹ Ir svarīgi konstatēt, vai pastāvējuši svarīgi iemesli tam, lai ierobežotu personas tiesības uz advokāta palīdzību.

Šādā gadījumā izvērtējams, vai personai tika dota iespēja apstrīdēt pierādījumu pieļaujamību un īstumu un iebilst pret to izmantošanu pierādīšanā. Papildus jāņem vērā pierādījumu kvalitāte, vai to iegūšanas apstākļi liek apšaubīt to ticamību vai precizitāti. Ja ir strīds par pierādījumu ticamību, vēl lielāku nozīmi iegūst tas, ka pastāv taisnīga procedūra pierādījumu pieļaujamības pārbaudei.⁵⁶⁰ Turklāt tiesas, kura skatījusi lietu pēc būtības, pienākums ir pārliecinošā veidā noteikt, vai personas atzīšanās un atteikšanās no juridiskās palīdzības ir bijusi brīvprātīga, vai nē.⁵⁶¹

---

⁵⁵⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr. 34804/14 Goran Kovačević v. Croatia 28., 73., 75. punkts.

⁵⁵⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 30. jūlija sprieduma lietā Nr. 68556/10 Harun Grübüz v. Turkey 72. punkts.

⁵⁵⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 19. februāra sprieduma lietā Nr. 25253/08 Ruşen Bayar v. Turkey 126. punkts.

⁵⁶⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 9. novembra sprieduma lietā Nr. 71409/10 Beuze v. Belgium 150. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 30. jūlija sprieduma lietā Nr. 68556/10 Harun Grübüz v. Turkey 72. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. septembra sprieduma lietā Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 Ibrahim and Others v. The United Kingdom 274. punkts.

⁵⁶¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 19. februāra sprieduma lietā Nr. 25253/08 Ruşen Bayar v. Turkey 128. punkts.

Katrai valstij ir rīcības brīvība izvēlēties, vai ir nepieciešams nacionālajos kriminālprocesuālajos likumos noteikt kritērijus, vai vispār un kādos apstākļos personas pirmstiesas kriminālprocesā bez aizstāvja klātbūtnes sniegta atzīšanās būtu pieļaujams pierādījums. Minētais ir cieši saistīts ar taisnīguma prasību, ka pierādījumus no personas nedrīkst iegūt aizliegto, piespiešanas un apspiešanas metožu rezultātā. Kā alternatīva procesa taisnīguma garantam ir pieļaut šādu atzīšanās sniegšanu tikai aizstāvja klātbūtnē.

Piemēram, Turcijas Kriminālprocesa kodeksa 148. panta ceturtajā daļā noteikts stingrs procesuālais garants tāda paskaidrojuma izmantošanai, kuru persona policijai sniegusi bez advokāta klātbūtnes, neskatoties uz to, vai šī persona ir vai nav atteikusies no juridiskās palīdzības. Proti, šādu paskaidrojumu izmantošana pret personu tiesā ir aizliegta, izņemot gadījumu, ja persona to pēc tam ir apstiprinājusi pie izmeklēšanas tiesneša vai tiesā.⁵⁶²

Tas, vai bez aizstāvja sniegta atzīšanās pausta brīvprātīgi, ir izvērtējams, ņemot vērā katras lietas apstākļus. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vērtējusi situāciju, kurā pirmstiesas kriminālprocesā persona bez advokāta klātbūtnes policijā sniedza sevi inkriminējošus paskaidrojumus, atzīstot izmeklējamo noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu. Turpmākā kriminālprocesā persona piedalījās ar aizstāvi, atsauca policijai sniegtos paskaidrojumus, norādot, ka tos sniegusi un parakstījusi policijas darbinieku piespiešanas rezultātā. Neskatoties uz to, personas sniegtie paskaidrojumi tika izmantoti viņas notiesāšanai. Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsvēra, ka šādā situācijā nacionālajai tiesai bija pienākums pārlicinošā veidā noteikt, vai personas atzīšanās un atteikšanās no juridiskās palīdzības ir bijusi brīvprātīga, vai nē. Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsvēra – persona noraidīja to, ka būtu atteikusies no tiesībām saņemt juridisko palīdzību, un viņa tika piespiesta parakstīt sevi inkriminējošus paskaidrojumus. Neskatoties uz to, nacionālās tiesas nepārbaudīja, vai apstākļi, kādos persona atteikusies no tiesībām uz juridisko palīdzību, atbilda Eiropas Cilvēktiesību konvencijā noteiktajam. Lai gan vienā no kriminālprocesiem nacionālā tiesa izvērtēja, vai pret personu tika pieļauta necilvēcīga izturēšanās brīvības ierobežošanas laikā, tiesa nevērtēja to, ka personai netika nodrošināta juridiskā palīdzība, tā sekas uz personas tiesībām uz aizstāvību. Tāpat nacionālā tiesa neizvērtēja, vai ir pieļaujams šos paskaidrojumus izmantot personas notiesāšanā. Rezultātā Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka personai sevi inkriminējošo paskaidrojumu sniegšanas laikā netika nodrošinātas tiesības uz juridisko palīdzību, ir pārkāptas viņas ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punktu un 3. punkta „c” apakšpunktu garantētās tiesības.⁵⁶³

No iepriekšminētā secināms, ka tiesai, pārbaudot pierādījumus un saņemot iebildumus, ka konkrēti paskaidrojumi pirmstiesas kriminālprocesā iegūti, pārkāpjot ar Eiropas Cilvēktiesību

---

⁵⁶² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 19. februāra sprieduma lietā Nr. 25253/08 Ruşen Bayar v. Turkey 128. punkts.

⁵⁶³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 30. jūlija sprieduma lietā Nr. 68556/10 Harun Grübüz v. Turkey 72.-87. punkts.

konvencijas 6. pantu noteiktās tiesības, ir šādi iebildumi jāvērtē. Tiesa nosaka, vai persona no savām tiesībām atteikusies labprātīgi un vai ziņu par faktiem iegūšanas laikā tika pakļauta piespiešanas metodēm, un vai iegūtie pierādījumi ir pieļaujami. Minēto apstākļu neizvērtēšana noved pie tiesību uz taisnīgu tiesu un tiesību uz aizstāvību pārkāpuma.

Kriminālprocesa likumā atsevišķi nav noteiktas procesuālas garantijas un aizsardzības līdzekļi situācijām saistībā ar personas pirmstiesas kriminālprocesā bez advokāta klātbūtnes sniegtu paskaidrojumu izmantošanu, tostarp viņas vainīguma pierādīšanā. Šādās situācijās, lai nodrošinātu procesa taisnīgumu kopumā atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā paustajām atziņām, ir ļoti svarīgi, ka persona procesa laikā var iebilst par pieļautiem procesuāliem defektiem ziņu par faktiem iegūšanas laikā. Vienkāršam cilvēkam bez jebkādam zināšanām kriminālprocesuālajās tiesībās efektīva iegūto pierādījumu izmantošanas apstrīdēšana ir neiespējama. To apstrīdēšana pirmstiesas kriminālprocesā sūdzības kārtībā ir pakļauta gan striktiem termiņiem, gan arī prasa padziļinātu izpratni par izmeklēšanas darbībām un cilvēktiesību jautājumiem. Būtībā bez aizstāvja palīdzības procesuālo defektu konstatācija var kļūt gandrīz neiespējama.

Neskatoties uz to, situācijā, kad izmeklēšanu uzraugošās amatpersonas vai arī tiesa saņem iebildumus par pieļautiem procesuāliem defektiem saistībā ar ziņu par faktiem iegūšanu un nostiprināšanu, ir izvērtējams, vai pirmkārt, persona ir apzinājusies savas tiesības uz aizstāvību un tiesības klusēt. Ja personai šīs tiesības nav sākotnēji saprātīgi un saprotami izskaidrotas, ir pašsaprotami, ka to izmantošana būs būtiski ierobežota.

Otrkārt, ja aizstāvja palīdzību persona saņem tikai vēlāk un tikai tad ceļ iebildumus par pieļautiem procesuāliem defektiem izmeklēšanas darbībās. Piemēram, par to, ka personai sākotnējā nopratināšanā nav nodrošinātas Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantā un Kriminālprocesa likuma 19., 20. un 60.² pantā ietvertās garantijas. Iebildumi un to rezultātā arī turpmāka rīcība ar iegūtajām ziņām par faktiem būtu izvērtējama uzraudzības kārtībā. Gan prokuratūrai, gan arī tiesai ir saistošs pienākums kriminālprocesā nodrošināt procesa taisnīgumu kopumā, un maksimāli ierobežot tādu ziņu par faktiem izmantošanu pierādīšanā, kas iegūtas procesuālo defektu rezultātā.

Kopsakarā ar iepriekš minēto ir aplūkojama arī Kriminālprocesa likumā noteiktā kārtība, kā persona ar tiesībām uz aizstāvību var atteikties no aizstāvja, ja viņš uzaicināts vai arī izteikts lūgums par uzaicināšanu. Kriminālprocesa likuma 88. panta otrā daļa noteic, ja persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, atsakās no aizstāvja, tai izskaidro, ka turpmāk persona pati īsteno savu aizstāvību. Atteikšanās no aizstāvja fiksējama procesuālās darbības protokolā, un persona ar parakstu apliecina, ka atteikšanās no aizstāvja ir notikusi labprātīgi un pēc personas pašas iniciatīvas. Ja persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, bija izteikusi lūgumu par aizstāvja piedalīšanos, atteikšanās no aizstāvja var notikt vienīgi aizstāvja klātbūtnē.

Praksē konstatēta problemātika, kā piemērot Kriminālprocesa likuma 88. panta otro daļu gadījumā, kad persona noslēgusi vienošanos ar aizstāvi, taču vēlāk persona no aizstāvja atteikusies. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 88. panta otrās daļas 3. teikumam atteikšanās no aizstāvja var notikt šī paša aizstāvja klātbūtnē, vai arī cita aizstāvja klātbūtnē.

Kriminālprocesa likuma 88. panta otrās daļas redakcija tika pieņemta ar grozījumiem, kas tika izskatīti likumprojekta Nr. 288/Lp12 ietvaros un ar kuriem ieviesta Direktīva 2013/48. Grozījumi stājās spēkā 2016. gada 23. martā. Likumprojekta anotācijā⁵⁶⁴ atzīmēts, ka minētais grozījums (izsakot Kriminālprocesa likuma 88. panta otrās daļas 1. un 2. teikumu jaunā redakcijā) nepieciešams, lai nodrošinātu to, ka persona apzinās savas rīcības sekas un vēlākā kriminālprocesa posmā nevarētu apgalvot, ka viņa nezināja, ko šāda atteikšanās no aizstāvja nozīmē reālajā dzīvē.

Kriminālprocesa likuma 88. panta otrā daļa regulē gadījumu, kad persona atsakās no aizstāvja piedalīšanās procesuālajā darbībā. Likumdevējs šajā normā uzsvēris, ka šāda atteikšanās notiek vienīgi aizstāvja klātbūtnē. Šāda kategoriska nosacījuma mērķis, pirmkārt, ir nodrošināt personas informētību par šādas rīcības sekām. Otrkārt, atbilstoši kriminālprocesuālo tiesību zinātnē paustajam novērstu personas gribas ietekmēšanu⁵⁶⁵ un atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā paustajam garantēt personas aizsardzību pret valsts varas iestāžu ļaunprātīgu piespiešanu, tajā skaitā, novērst iespējamus riskus saistībā ar tiesību uz aizstāvību, nevainīguma prezumpcijas, kā arī tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpšanu. Tātad lai nodrošinātu iepriekšminētās garantijas, gadījumā, kad persona nolemj atteikties no aizstāvja un turpināt aizstāvību īstenot pati, tai ir jānotiek konkrētā aizstāvja klātbūtnē.

Kriminālprocesa likuma 88. panta otrā daļa tieši nenosaka, ka atteikšanās no aizstāvja notiek tikai attiecīgā advokāta klātbūtnē. Ja persona atsakās no aizstāvja, bet viņa vietā personas aizstāvību uzsāk īstenot cits advokāts, tad par pilnībā pietiekamu būtu uzskatāma atteikšanās izteikšana jaunā advokāta klātbūtnē. Atzīmējams, ka šī norma ir vērsta uz to, lai atteikšanās notiktu aizstāvja klātbūtnē. Tādējādi secināms, ka gadījumā, ja persona atsakās no aizstāvja, lai turpmāk savu aizstāvību īstenotu pati, tai ir jānotiek konkrētā aizstāvja klātbūtnē. Savukārt gadījumā, ja persona atsakās no viena aizstāvja, kura vietā aizstāvību īstenot uzsāk cits, tad ir pietiekama jaunā aizstāvja klātbūtne.

Aizstāvja klātbūtne nodrošina to, ka personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, atteikšanos no aizstāvja palīdzības notiek brīvprātīgi un apzinoties šāda lēmuma sekas. Tas nodrošina, ka personas atteikšanās netiek panākta, tai procesā piesolot dažādas priekšrocības. Iespējama situācija, ka persona

---

⁵⁶⁴ Likumprojekta „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” Nr. 288/Lp12 anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/940648CE89E48A59C2257E600023727E?OpenDocument> [aplūkota 06.02.2020]

⁵⁶⁵ Rozenbergs J. Kriminālprocesa likuma 88. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 314. lpp.

sākotnēji paudusi, ka plānotā procesuālā darbībā piedalīsies aizstāvja klātbūtnē. Taču, apstākļiem mainoties, persona ar aizstāvi var vienoties par aizstāvības īstenošanas izbeigšanu. Šādos apstākļos, lai pārliecinātos par personas brīvprātīgi izteiktu atteikšanos no aizstāvja, ir pietiekami un atbilstoši Kriminālprocesa likuma 88. panta otrajai daļai, ja advokāts par konkrētas personas aizstāvības īstenošanas izbeigšanu informē procesa virzītāju rakstveidā. Šādā gadījumā gan atklāts paliek jautājums, vai personai efektīvai dalībai procesā turpmāk būs nepieciešams aizstāvis. Procesā virzītājam, ja persona to lūdz, ir jānodrošina valsts nodrošināta aizstāvība.

Judikatūrā ir vērtēta tādu ziņu par faktiem pieļaujamība, kuras iegūtas procesuālajā darbībā, kurā persona atbilstoši Kriminālprocesa likuma 88. panta otrajai daļai ir atteikusies no aizstāvja bez viņa klātbūtnes. Šādos apstākļos atzīts, ka pratināšanā iegūtās ziņas par faktiem iegūtas, pārkāpjot Kriminālprocesa likuma 88. panta otro daļu, kas izraisījis nopratināšanas protokolā fiksēto ziņu ierobežotu pieļaujamību, vienlaikus norādot, ka šīs ziņas nav izmantojamas pierādīšanā, jo pieļauto likuma pārkāpumu nav iespējams novērst, turklāt iegūtās ziņas neapstiprinās ar citiem pierādījumiem.⁵⁶⁶ Augstākā tiesa atzinumu par to, ka nopratināšanas protokolā ietvertās apsūdzētajai labvēlīgās ziņas, kuru iegūšanā pieļauts Kriminālprocesa likuma 88. panta otrās daļas pārkāpums, ir izmantojamas pierādīšanā, izdarījusi, vērtējot pašas apsūdzētās pirmstiesas kriminālprocesā sniegtās liecības, lai novērstu situāciju, kad tiesību norma, kura paredzētas apsūdzētā tiesību aizsardzībai, faktiski rada apsūdzētajai nelabvēlīgas sekas, jo liedz izmantot savai aizstāvībai attaisnojošus pierādījumus.⁵⁶⁷

Tiesu praksē konstatēts gadījums, kurā atteikšanās no aizstāvja, neskatoties uz to, ka tā notikusi bez aizstāvja klātbūtnes, atzīta par likumīgu, to pamatojot ar apsvērumu, ka atteikšanās no aizstāvja, kura klātbūtne, sniedzot liecības apsūdzētā statusā, nebija obligāta, nebūtu notikusi, vai ka tā nebūtu bijusi labprātīga un pēc paša apsūdzētā iniciatīvas.⁵⁶⁸ Atzinums, ka advokāta klātbūtne nav bijusi obligāta, nav pamatots ar likumu un arī neatbilst judikatūrai⁵⁶⁹. Šādā gadījumā ir apsverams, ka personas aizstāvībai atbilstoši Kriminālprocesa likuma 86. panta pirmās daļas 2. punktam ir tiesības piedalīties aizstāvamās personas nopratināšanā. Turklāt, kā noteic Kriminālprocesa likuma 79. panta trešā daļa, aizstāvis piedalās lietā no vienošanās noslēgšanas brīža. Tas nozīmē, ka procesuālā darbība, ja ar aizstāvi ir noslēgta vienošanās, bez viņa klātbūtnes nevar notikt. Obligātas aizstāvības nosacījumi neregulē kārtību, kādā notiek atteikšanās no aizstāvja un viņa piedalīšanās kriminālprocesā, tādēļ to attiecināšana uz šādu situāciju ir kļūdaini.

---

⁵⁶⁶ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 27. februāra lēmums lietā Nr. SKK-15/2015.

⁵⁶⁷ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 27. aprīļa lēmuma lietā Nr. SKK-28/2018 7.2. punkts.

⁵⁶⁸ Vidzemes apgabaltiesas 2017. gada 10. aprīļa spriedums krimināllietā Nr. 11400010216.

⁵⁶⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 10. novembra lēmums lietā Nr. SKK-127/2020.

Kriminālprocesa likuma 88. panta otrās daļas neievērošanas sekas uz pierādījumu pieļaujamību praksē ir atkarīgas no katra individuālā gadījuma. Proti, izvērtējams, vai atteikšanās pieņemt bez advokāta klātbūtnes ir bijusi, pirmkārt, labprātīga un apzinoties tās sekas un nav notikusi personas ietekmēšanas rezultātā. Otrkārt, vai nav ierobežotas personas no tiesībām uz aizstāvību un tiesībām klusēt izrietošās garantijas. Lai atteikšanās no aizstāvja apstākļi netiktu izmantoti kā iebildums, apstrīdot iegūtās ziņas par faktiem, tai būtu jānotiek aizstāvja klātbūtnē, jo tādā veidā tiek izslēgts policijas darbinieku pilnvaru ļaunprātīgas izmantošanas risks.

3. PIERĀDĪJUMU PĀRBAUDE KĀ TAISNĪGAS TIESAS ELEMENTS

Tiesas izmeklēšanā lietas dalībnieki pauž apsvērumus un vērš tiesas uzmanību tostarp uz apstākļiem, kas ir nozīmīgi lietā esošo pierādījumu izmantošanai. Kā viens no pierādījumu izmantošanas aspektiem atbilstoši Kriminālprocesa likuma 127. panta otrajai daļai ir atbilde uz jautājumu, vai pierādījumi izmantojami debatēs un tiesas nolēmuma pamatošanai. Šādā perspektīvā lietas dalībniekiem jātiek dotai iespējai izteikt iebildumus un apsvērumus par pierādījumu pieļaujamību veidojošajiem apstākļiem. Lai šos elementus varētu izvērtēt atbilstoši taisnīgas tiesas nosacījumiem sacīkstes procesā pusēm līdztiesīgā veidā, ir izveidots pierādījumu pārbaudes institūts, kas notiek tiesas izmeklēšanas laikā un kas ļauj lietas dalībniekiem novērtēt lietā esošos pierādījumus. Tādējādi, ja krimināllieta nodota tiesai un tiek veikta tiesas izmeklēšana, pārbaudot apsūdzības un aizstāvības pierādījumus, tiek novērtēta arī to pieļaujamība un iespēja izmantot pierādīšanā.

Taisnīgs process, taisnīga tiesa ir katra kriminālprocesa neatņemama sastāvdaļa. Minēto uzsver kriminālprocesa mērķis, nosakot, ka katrā lietā ir jāpanāk taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums. Iepriekš vairākkārt kopsakarā ar citiem kriminālprocesa pamatprincipiem atzīmētā taisnīga procesa izpausme ir kvalitāte un garantija, kas attiecas ne tikai uz pierādīšanas procesu, ziņu par faktiem iegūšanu un nostiprināšanu, bet arī to pārbaudi un nosacījumiem par pierādījumu izmantošanu tiesas nolēmumu pamatošanai.

Anglosakšu tiesību lokā atzīts, ka par cik tiesneši faktu noskaidrošanu veic zināmos nenoteiktības apstākļos, faktu noteikšana vienmēr ir saistīta ar noteiktu kļūdu risku. Proti, jebkura nolēmuma pieņemšana, kas ir saistīts ar faktu noskaidrošanu, ieskaitot lemšanu par pierādījumu pieļaujamību, rada šādu risku.⁵⁷⁰ Anglosakšu tiesību lokā pierādīšanas teorijā kā atsevišķā tiesību nozarē pierādījumu pieļaujamība un pārbaude jeb vērtēšana tiek nodalīta.⁵⁷¹ Tāpat tiesību zinātnē atzīts, ka ar pierādījumu pārbaudi jeb vērtēšanu tiek saprasta jau iepriekš iegūtu pierādījumu vērtēšana, kas tiek saistīta ar šo pierādījumu attiecināmības, pieļaujamības un ticamības novērtēšanu.⁵⁷² Lai pēc iespējas samazinātu risku, kas saistīts ar kļūdainu faktu noteikšanu, kā neatņemams kriminālprocesa elements ir pierādījumu pārbaude, kuras ietvaros tiek izvērtētas iegūto pierādījumu īpašības, attiecināmība, pieļaujamība un ticamība. Tādēļ pierādījumu pārbaude ir atzīstama par vienu no taisnīgas tiesas elementiem nevis pierādījumu pieļaujamības elementiem.

---

⁵⁷⁰ Stein A. Foundations of Evidence Law. New York: Oxford University Press Inc., 2005, p. 12.

⁵⁷¹ Turpat, p. 108.

⁵⁷² Sheyfer S. A. Dokazatelstva i dokazyvanie po ugovolnym delam: problemy teorii i pravovogo regulirovaniya: monografiya (Evidences and Proving in Criminal Cases: Issues of Theory and Legal Regulation (Monograph)). Moscow: Norma, 2009. Citēts pēc: Kostenko R. V., Rudin A. Notion and Meaning of Evidence Verification in Criminal Procedure, Journal of Advanced Research in Law and Economics, Volume IX, 3(33), 2018, p. 1013, 1014. Pieejams: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/jarle9&i=1017> [aplūkots 07.02.2023.].

Šīs nodaļas ietvaros tiesības uz taisnīgu tiesu, saglabājot sasaisti ar promocijas darba tēmu, tiks aplūkotas no satura viedokļa, no procesa taisnīguma kopumā, no pušu līdztiesības aspekta, aplūkojot pierādījumu pārbaudes kā taisnīga procesa elementa nozīmi, kā arī no tiesas nolēmuma tiesiskuma un pamatotības aspekta.

3.1. Tiesību uz taisnīgu tiesu saturs un nozīme

Taisnīgas tiesas princips nostiprināts Kriminālprocesa likuma 15. pantā, saskaņā ar kuru ikvienam ir tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā, objektīvā un neatkarīgā tiesā.

Kriminālprocesa likuma 18. pantā nostiprināts procesuālo pilnvaru līdzvērtības princips, saskaņā ar kuru kriminālprocesā iesaistītajām personām ir pilnvaras (tiesības un pienākumi), kas nodrošina tām normatīvajos aktos noteikto uzdevumu un garantēto tiesību līdzvērtīgu īstenošanu.

Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 3. panta otro daļu katrai personai ir garantētas tiesības, lai uz pilnīgas līdztiesības pamata, atklāti izskatot lietu neatkarīgā un objektīvā tiesā, tiktu noteiktas šīs personas tiesības un pienākumi vai pret to vērstās apsūdzības pamatotība, ievērojot visas taisnīguma prasības. Savukārt atbilstoši šī likuma 24. panta pirmajai un otrajai daļai pusēm procesā ir vienādas tiesības. Likums nosaka un tiesa nodrošina pusēm vienādas iespējas izmantot procesuālās tiesības savu interešu aizsardzībai.

Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmais teikums noteic, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.

Saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punkta 1. teikumu ikvienam ir tiesības, nosakot viņam izvirzītās apsūdzības pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā likumā noteiktā tiesā. Savukārt šīs konvencijas 6. panta 3. punktā noteikts apsūdzēto minimālo tiesību apjoms.

Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām⁵⁷³ 14. panta 2. teikumā noteikts, ka ikvienam, nosakot izvirzītās apsūdzības krimināllietā pamatotību vai tiesības un pienākumus civilprocesā, ir tiesības uz taisnīgu un atklātu lietas izskatīšanu kompetentā, neatkarīgā un objektīvā ar likumu noteiktā tiesā.

Savukārt Eiropas Savienības pamattiesību hartas 47. panta otrās daļas 1. teikumā noteikts, ka ikvienai personai ir tiesības uz taisnīgu, atklātu un laikus veiktu lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā, tiesību aktos noteiktā tiesā.

Vispārīgi līdzvērtīgs procesuālo tiesību apjoms iztiesāšanā ir noteikts Kriminālprocesa likuma 455. panta pirmajā daļā, saskaņā ar kuru tiesas sēdē apsūdzētajam, viņa pārstāvim un

---

⁵⁷³ Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. Latvijas Vēstnesis, Nr. 61 (2826), 23.04.2003.

aizstāvim, cietušajam un viņa pārstāvim, kā arī kriminālprocesā aizskartajam mantas īpašniekam, kura mantai uzlikts arests, un prokuroram ir vienādas tiesības pieteikt noraidījumus, pieteikt lūgumus, iesniegt pierādījumus, norādot, kādēļ tie nebija iesniegti tiesā līdz šim, piedalīties pierādījumu pārbaudē, iesniegt tiesai rakstveida paskaidrojumus, piedalīties tiesas debatēs, kā arī citu jautājumu izskatīšanā, kuri radušies krimināllietas iztiesāšanas gaitā.

Šīs nodaļas ietvaros aplūkoto jautājumu mērķis nav uzskaitīt visas lietas dalībnieku procesuālās tiesības. Tiesības uz taisnīgu tiesu saturs tiks aplūkotas un izvērtētas kopsakarā ar atsevišķām lietas dalībnieku procesuālajām tiesībām. Šo tiesību efektīva īstenošana nodrošina līdzsvaru starp lietas dalībnieku procesuālajām iespējām un garantē, ka process atbilst procesuālo pilnvaru līdzvērtības principam, pušu līdztiesības principam un taisnīguma principam kopumā.

Tiesiskā valstī valstij ir pienākums nodrošināt tiesību normu ievērošanu tās teritorijā. Taču tas, ka valsts ir tiesiska valsts, vēl automātiski nenozīmē, ka vienmēr un visur valda tiesības. Nevar paļauties uz to, ka visi pilsoņi rīkosies atbilstoši tiesību normām un pareizi sapratīs tiesību normas. Arī valsts institūcijas tiesiskā valstī pieļauj kļūdas. Tādēļ tiesiska valsts nozīmē arī tiesību sargāšanu un tiesiska valsts nav reiz iegūts labums, kas „droši guļ skapī”, bet gan pastāvīgs uzdevums valstij un privātpersonām.⁵⁷⁴

Par tiesiskas valsts principa elementiem atzīstama personas cilvēktiesību ievērošana, varas dalīšana, tiesību virsvadība, likuma atruna, tiesiska aizsardzības mehānisma esamība, valsts atbildība, kriminālprocesuālās garantijas, tiesiskā paļāvība, tai skaitā tiesiskā noteiktība, samērīgums jeb proporcionalitāte, konstitūcijas prioritāte, tiesiskās iekārtas konsistence jeb nepretrunīgums, valsts lēmuma pamatojuma pienākums un personas tiesības tikt uzklausītai.⁵⁷⁵ Cilvēktiesību un tostarp taisnīgas tiesas ievērošana arī kriminālprocesā ir neatņemams tiesiskas valsts nosacījums.

Cilvēka pamattiesību atzīšana par tiesiskās sistēmas pamatā esošām objektīvām vērtībām ir viens no konstitūcijas pārākuma principa pamatojumiem.⁵⁷⁶ Cilvēktiesības atspoguļo sabiedrības fundamentālās vērtības. It sevišķi krimināltiesībās cilvēktiesības ieņem ievērojamu, šķietami paradoksālu, aizsargājošu un arī uzbrūkošu lomu. Šāda loma gan neitralizē, gan arī iedarbina krimināltiesību piemērošanu. Tradicionāli cilvēktiesības krimināltiesību jomā atspoguļo pamatprincipus, kuru mērķis ir aizsargāt indivīdu pret neierobežotu valsts varas izmantošanu. Šādas varas izmantošanas ierobežojumi ar skaidri izteiktu prasību nodrošināt tiesības uz taisnīgu tiesu un arī citas garantijas saista valsti krimināltiesību piemērošanas procesā, kam ir piespiedu iejaukšanās

⁵⁷⁴ Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., u.c. Satversmes 1. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 208. lpp.

⁵⁷⁵ Dravnieks A. Vai Latvija jau ir tiesiska valsts. Grām.: Administratīvā procesa likums. Administratīvā procesa likuma spēkā stāšanās likums. 3. izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 13. lpp. Citēts pēc: Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Trešais izdevums ar Daiņa Īvāna priekšvārdu. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2021, 149. lpp.

⁵⁷⁶ Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., u.c. 2014, 197. lpp.

raksturs.⁵⁷⁷ Kriminālprocesa pamatprincipu ievērošana ir neatņemama kriminālprocesa mērķa sastāvdaļa.⁵⁷⁸

Tiesiskā valstī tieši no likumdevēja un izpildvaras neatkarīga, tikai likumam pakļauta tiesu vara privātpersonai garantē tiesību aizsardzību pret citām privātpersonām un aizvien lielākā mērā arī pret valsts varu. Tiesu varas uzdevums ir gādāt, lai, spriežot tiesu, tiktu nodrošināta valsts konstitūcijas, likumu un citu tiesību aktu ievērošana, tiesiskuma principa īstenošana, kā arī tiktu aizsargātas cilvēka tiesības un brīvības.⁵⁷⁹ Taisnīga tiesa ir būtisks taisnīguma un tiesiskas valsts pastāvēšanas priekšnoteikums.⁵⁸⁰ Vēršanās tiesā un taisnīgs process ir efektīvākais tiesību aizsardzības līdzeklis, kā nodrošināt ar Satversmi aizsargāto tiesību aizsardzību. Kriminālprocesā uz tiesu gulstas atbildīgākais pienākums garantēt, ka krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums tiek panākts bez neattaisnotas iejaukšanās personas pamattiesībās. Turklāt kriminālprocesa ietvaros tiesa nodrošina, ka tiek novērsti aizskārumi, kas radušies, nepamatoti aizskarot kriminālprocesā iesaistītās personas tiesības. Klasisks piemērs tam ir būtisku procesuālu defektu rezultātā iegūtu pierādījumu atzīšana par absolūti nepieļaujamiem un pierādīšanā neizmantojamiem.

Tiesiskā valstī personai jābūt ne tikai iespējai vērsties tiesā, bet tiesas procesam ir jābūt arī taisnīgam, jo taisnīgs process gan sekmē taisnīga un tiesiska rezultāta sasniegšanu, gan arī nodrošina cilvēka cieņas ievērošanu. Līdz ar to tiesiskas valsts principa nozīmīgs elements ir arī tiesības uz taisnīgu tiesu. Tiesības uz taisnīgu tiesu sevī ietver plašu garantiju loku. Parasti par tiesību uz taisnīgu tiesu sastāvdaļu atzīst tiesības uz neatkarīgu, objektīvu, ar likumu noteiktu tiesu; tiesības uz pieeju tiesai; tiesības uz lietas izskatīšanu personas klātbūtnē; tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu, kā arī procesuālo vienlīdzību.⁵⁸¹ Tiesības uz taisnīgu tiesu vienmēr ir saistītas ar kādām citām personas tiesībām vai tiesību aizskārumu, kuru dēļ persona tiek iesaistīta vai iesaistās tiesas procesā. Bieži vien citu cilvēktiesību aizsardzība nemaz nav iespējama, ja netiek nodrošinātas tiesības uz taisnīgu tiesu, tādēļ tiesības uz taisnīgu tiesu kalpo kā garants efektīvai citu aizskarto tiesību aizsardzībai.⁵⁸² Tiesas process krimināllietās nav iedomājams bez taisnīgas tiesas. Augstā iejaukšanās personas pamattiesībās rakstura dēļ kriminālprocesa atbilstība taisnīgas tiesas, procesa nosacījumiem ir vitāli svarīga. To apstiprina arī kriminālprocesa mērķī ietvertais nosacījums, ka šis process notiek bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē.

---

⁵⁷⁷ Fedorova M. The Principle of Equality of Arms in International Criminal Proceedings. School of Human Rights Research Series, Volume 55. Cambridge: Intersentia, 2012, p. 23.-24.

⁵⁷⁸ Kulmanis O. Advokāts un pierādījumu pieļaujamība kriminālprocesā. Grām.: Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās. Latvijas Universitātes 78. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020, 143. lpp.

⁵⁷⁹ Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., u.c. 2014, 208. lpp.

⁵⁸⁰ Osipova S. Taisnīga tiesa un sabiedrības viedoklis. Grām.: Nācija, Valoda, Tiesiska valsts: Ceļā uz rītdienu. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 376. lpp.

⁵⁸¹ Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., u.c. 2014, 209. lpp.

⁵⁸² Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2021, 218. lpp.

Tiesības uz taisnīgu tiesu uzskatāmas par pirmās paaudzes cilvēktiesībām. Ziņas arī par personu sodīšanu tiesā atrodamas jau tiesību avotos par Seno Romu, Seno Grieķiju un citur. Tiesības uz taisnīgu tiesas procesu parādās, piemēram, Edvarda III *Halsbury Statutes*, kas noteica, ka nevienam nevar atņemt īpašumu un neviens nevar tikt notiesāts bez taisnīga procesa.⁵⁸³

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka tiesības uz taisnīgu tiesu ietver taisnīga tiesas procesa garantijas. Lai noskaidrotu Satversmes 92. panta jēgu, tas jāaplūko sasaistē ar citām Satversmes normām. No Satversmes 1. panta izriet virkne tiesiskas valsts principu, tostarp arī tiesiskuma princips, kas prasa, lai lietas tiktu izskatītas tādā kārtībā, kas nodrošinātu to taisnīgu un objektīvu izspiešanu, un lai ikviena kriminālprocesa, civilprocesa un administratīvā procesa rezultāts būtu taisnīgs.⁵⁸⁴

3.2. Tiesības uz taisnīgu tiesu un pušu līdztiesības princips

Taisnīga tiesa no procesuālā aspekta sniedz dažādas procesuālās garantijas. Starptautiskās cilvēktiesību institūcijas šo tiesību tvērumā ir attīstījušas tādus svarīgus aspektus kā pieeja tiesai, lietas taisnīga izspiešana, pušu līdztiesība un sacīkstes princips, u.c.⁵⁸⁵

Kā viens no nozīmīgākajām kopsakarā ar pētījuma tēmu atzīmējams pušu līdztiesības princips un no tā izrietošās procesuālās tiesības. Pušu līdztiesības princips tiešā veidā attiecas uz kriminālprocesu iztiesāšanā un nosaka aizstāvības un apsūdzības uzturētāja procesuālo tiesību īstenošanas veidu sacīkstes procesa ietvaros. Šis apakšnodaļas turpinājumā tiks aplūkots minētā principa saturs, nozīme, kā arī ar pētījuma tēmu saistītas praktiskās izpausmes kriminālprocesā.

3.2.1. Pušu līdztiesības principa saturs un nozīme

Taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver vairākas savstarpēji saistītas tiesības, piemēram, tiesības uz pieeju tiesai, pušu līdztiesības un sacīkstes principu, tiesības tikt uzklausītam, tiesības uz motivētu tiesas spriedumu un tiesības uz pārsūdzību.⁵⁸⁶ Tādējādi Satversmes tiesa ir atzinusi, ka no Satversmes 92. panta pirmā teikuma izriet arī valsts pienākums paredzēt tiesiskās garantijas, kas nodrošina tiesiskuma un taisnīguma principu ievērošanu lietu izspiešanā.⁵⁸⁷

⁵⁸³ Briede, J., Višķere, I., Litvins G., u.c. 2011, 120. lpp.

⁵⁸⁴ Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-28-01 12. punkts.

⁵⁸⁵ Mīts M. Tiesības uz taisnīgu tiesu. Grām.: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Inetas Ziemeles zinātniskā redakcijā. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021, 110. lpp.

⁵⁸⁶ Satversmes tiesas 2008. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-04-01 8.2. punkts.

⁵⁸⁷ Satversmes tiesas 2012. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2012-02-0106 11.1. punkts.

Tiesības uz taisnīgu tiesu ir vienas no būtiskākajām pamattiesībām, jo no šo tiesību pienācīgas nodrošināšanas lielā mērā ir atkarīga pārējo cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzība. Ņemot vērā tiesību uz taisnīgu tiesu būtisko nozīmi demokrātiskā sabiedrībā, no tiesībām uz taisnīgu tiesu izrietošās garantijas nav pieļaujams interpretēt sašaurināti⁵⁸⁸. Šīs tiesības veido vairāki savstarpēji saistīti elementi (no tiesībām uz taisnīgu tiesu izrietošās garantijas un principi), kas katrs atsevišķi un visi kopā ir vērsti uz to, lai kopumā nodrošinātu taisnīgumu personu tiesību un likumisko interešu aizsardzībā tiesā. Tiesības uz taisnīgu tiesu veidojošos elementus iespējams iedalīt pēc to attiecināmības un pēc to rakstura. Pēc to attiecināmības kā uz civiltiesiska rakstura lietām, tā uz krimināltiesiska rakstura lietām, un tādas, kas pamatā attiecas uz krimināltiesiska rakstura lietām. Būtiskākie uz krimināllietām attiecināmie elementi cilvēktiesību dokumentos mēdz būt īpaši atrunāti. Pēc rakstura tiesību uz taisnīgu tiesu elementus iespējams iedalīt institucionālajos un procesuālajos. Ir virkne principu un garantiju, kas ir vērsti uz taisnīgas tiesas nodrošināšanu no procesuālā viedokļa (pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā lieta tiek izskatīta).⁵⁸⁹

Gadījumos, kad nepieciešams noskaidrot Satversmē ietvertās cilvēktiesību normas saturu, šī norma tulkojama pēc iespējas atbilstoši interpretācijai, kāda tiek lietota starptautisko cilvēktiesību normu piemērošanas praksē.⁵⁹⁰ Tas nozīmē, ka Satversme ir iztulkojama pēc iespējas tā, lai šis iztulkojums nenonāktu pretrunā ar Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām cilvēktiesību aizsardzības jomā.⁵⁹¹ Nodrošinot šādu sasaisti, ar Satversmi garantēto cilvēktiesību saturs un izpratne tiek nostiprināta un papildināta ne tikai ar Satversmes tiesas judikatūrā paustajām atziņām, bet arī ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas paustajām atziņām. Tas ļauj Satversmē nostiprinātajai cilvēktiesību izpratnei vienmēr būt attīstībā un tādējādi atbilst laikmeta garam.

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punktā noteiktais uzliek tiesai par pienākumu veikt atbilstošu pušu iesniegto iesniegumu, argumentu un pierādījumu novērtēšanu, neskarot vērtējumu par to, vai tie attiecas uz tiesas nolēmumu.⁵⁹² Taisnīga tiesa kā princips ir izveidots, lai nodrošinātu procesuālo taisnīgumu, nevis uz rezultātu orientētu taisnīgumu.⁵⁹³ Minētā atziņa tiek pausta kopsakarā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas kompetenci, atbilstoši kurai tā nerīkojas kā ceturta instance un nevērtē, vai nacionālais likums ir pareizi piemērots un vai veikts pareizs faktu

⁵⁸⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 26679/08 Nevzlin v. Russia 134. punkts.

⁵⁸⁹ Briede J., Višķere I., Litvins G., u.c. 2011, 124.-125. lpp.

⁵⁹⁰ Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-01-01 secinājumu daļas 5. punkts. Citēts pēc: Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2021, 204. lpp.

⁵⁹¹ Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punkts. Citēts pēc: Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2021, 204. lpp.

⁵⁹² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1993. gada 19. aprīļa sprieduma lietā Nr. 13942/88 Kraska v. Switzerland 30. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 4. aprīļa sprieduma lietā Nr. 28932/14 Hodžić v. Croatia 60. punkts; sk. arī Fedorova M., 2012, p. 32.

⁵⁹³ Fedorova M., 2012, p. 33.

novērtējums.⁵⁹⁴ Turklāt atsevišķas procesuālas tiesības pārkāpums automātiski nedod pamatu secināt, ka noticis taisnīgas tiesas principa pārkāpums. Lai to noteiktu, vērtējams, vai process kopumā atzīstams par netaisnīgu.⁵⁹⁵

Tiesību uz taisnīgu tiesu garantijām ir jābūt efektīvām, praksē saprātīgi īstenojamām, ne teorētiskām. Arī vienas garantijas efektivitātes trūkums var novest pie visa procesa netaisnīguma un netaisnīga rezultāta. Turklāt, lai konstatētu tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu, nav būtiski noskaidrot, vai pārkāpums konkrētajā gadījumā tiešām novedis pie netaisnīga rezultāta.⁵⁹⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzīmējusi, ka pārkāpums var pastāvēt pat kaitējuma neesības gadījumā.⁵⁹⁷ Šāda pieeja ļauj izvirzīt taisnīgu procesu kā virsmērķi un neapšaubāmi arī nodrošina taisnīga rezultāta sasniegšanu.

Kriminālprocesuālo tiesību zinātnē ir norādīts, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijā paredzētas divas galvenās taisnīgas lietas izskatīšanas garantiju grupas: 1) organiskās garantijas, kas vērstas uz to, lai šāda lietas izskatīšana būtu iespējama, tādējādi valsts iestādēm tiek uzlikta virkne pienākumu (izveidot likumīgu tiesu, saglabāt neitralitāti, ievērot lietas izskatīšanas publiskumu u. tml.); 2) funkcionālās garantijas vērstas uz vienlīdzīguma nodrošināšanu visās procesa stadijās.⁵⁹⁸

Kriminālprocesa likuma 18. pantā nostiprinātais princips ir reglamentēts visai vispārīgi, un „līdzvērtīga īstenošana” ir vērtējuma jēdziens, kas piepildāms ar saturu katrā konkrētā gadījumā. Turklāt procesuālo pilnvaru līdzvērtīguma princips var būt attiecināms uz dažādiem procesa dalībniekiem, kuriem kādā konkrētā brīdī procesā ir uzlikti vienādi pienākumi, piešķirtas vienādas tiesības u.tml. Tas nozīmē, ka attiecīgajiem procesa dalībniekiem jānodrošina līdzvērtīgas (bet ne obligāti vienādas) iespējas tās īstenot.⁵⁹⁹

Procesuālās līdztiesības princips⁶⁰⁰ ir būtisks tiesību uz taisnīgu tiesu elements un vienlaikus arī tiesiskās vienlīdzības principa izpausme, kas attiecināma uz visu kategoriju tiesai pakļautajām lietām. Tas nozīmē, ka lietas izskatīšanas procesā procesa dalībnieku tiesībām ir jābūt taisnīgi

---

⁵⁹⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 48539/99 Allan v. The United Kingdom 42. punkts.

⁵⁹⁵ Satzger H. International and European Criminal Law. Germany: Verlag, C.H. Beck oHG, 2018, p. 199.

⁵⁹⁶ Briede, J., Višķere, I., Litvins, G., u.c. 2011, 125. lpp.

⁵⁹⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1980. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 6694/74 Artico v. Italy 35. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 10. jūnija sprieduma lietā Nr. 2833/13 Bajic v. North Macedonia 59. punkts.

⁵⁹⁸ Kaija S. Izmeklēšanas noslēpums procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. Socrates: Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls. Rīga: RSU, 2017, Nr. 2 (8), 15. lpp. Pieejams: <https://doi.org/10.25143/socr.08.2017.2.14-24> [aplūkots 27.07.2021.]

⁵⁹⁹ Kaija S. Kriminālprocesa likuma 18. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 86. lpp.

⁶⁰⁰ Ņemot vērā, ka dažādos tiesību doktrīnas avotos ar procesuālās līdztiesības principu (angliski: *equality of arms*) tiek saprasts pušu līdztiesības princips, šī pētījuma ietvaros tiks izmantots jaunākajā tiesību doktrīnā izmantotais jēdziens „pušu līdztiesības princips”. Sk. Līce K. Kriminālprocesa likuma 15. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 78. lpp.

līdzsvarotām, proti, katram ir jābūt nodrošinātām adekvātām iespējām izmantot procesuālos līdzekļus, neesot nepamatoti nostādītām nelabvēlīgākā stāvoklī kā citi procesa dalībnieki. No procesuālās līdztiesības principa tādējādi izriet valsts pienākums izveidot tādu lietu izskatīšanas procesuāltiesisko regulējumu, kas to nodrošina. Turklāt šādam regulējumam jābūt noteiktam skaidri un saprotami. Uzskatāms, ka procesuālā līdztiesība ir nodrošināta tad, ja procesa dalībniekiem ir dotas vienlīdzīgas iespējas izmantot procesā paredzētos procesuālos līdzekļus, piemēram, iepazīties ar lietas materiāliem; izteikties par pārējo procesa dalībnieku sniegtajiem paskaidrojumiem un argumentiem; iesniegt pierādījumus un izteikties par tiem, arī pieteikt un nopratināt lieciniekus. Procesuālā līdztiesība ir saistīta gan ar tiesiskajā regulējumā paredzētajām procesuālajām iespējām, gan ar šo iespēju izmantošanas praktiskajām izpausmēm. No šī tiesību uz taisnīgu tiesu elementa izriet gan valsts pienākums noteikt attiecīgu regulējumu, gan nodrošināt, lai šis regulējums praksē tiktu ievērots.⁶⁰¹ Turklāt, ievērojot, ka no taisnīgas tiesas principa izrietošās garantijas nevar tikt tulkotas šauri, tiesību piemērotājam no valsts puses kriminālprocesā ikvienā gadījumā pat pie speciāla procesuāli tiesiskā regulējuma esības ir jāspēj nodrošināt, ka šīs garantijas praksē ir praktiski un efektīvi īstenojamas.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka pušu līdzvērtīgu iespēju princips ir viena no prasībām, ko taisnīgas tiesas jēdziens izvirza krimināllietas izskatīšanas procesam kopumā.⁶⁰² Krimināllietām ir raksturīgas vairākas secīgas procesuālās stadijas, un pušu līdzvērtīgu iespēju princips jāievēro ikvienā no šīm stadijām – gan pirmstiesas procesā, gan lietas iztiesāšanā.⁶⁰³ Tomēr procesuālo pilnvaru līdzvērtība nenozīmē, ka visu kriminālprocesā iesaistīto personu tiesībām un pienākumiem jābūt absolūti vienādiem.⁶⁰⁴ Satversmes tiesa kontekstā ar izmeklēšanas tiesneša institūta ieviešanu un izmeklētāja vai prokurora lēmumu pārsūdzību tiesā ir atzinusi, ja visas tiesības uz taisnīgu tiesu prasības nekritiski attiecinātu uz pirmstiesas stadiju, tiesības uz taisnīgu tiesu zaudētu jēgu.⁶⁰⁵

Var pievienoties norādei, ka taisnīgas tiesas prasības ir vērtējamas kritiski. Taisnīga procesa kontekstā ir jāņem vērā kriminālprocesa stadiju raksturs, tostarp tas, ka pirmstiesas kriminālprocesam, ņemot vērā izmeklēšanas noslēpuma institūta dabu, ir inkvizitorisks raksturs. Šim apstāklim ir būtiska nozīme, jo pirmstiesas procesā nepastāvot sacīkstes apstākļiem, tos valstij ir pienākums nodrošināt kā minimums krimināllietas iztiesāšanā pēc būtības. Vērtējot kriminālprocesu no taisnīguma aspekta, tā stadijas nevar tikt aplūkotas atrauti. Pirmstiesas izmeklēšanā procesa virzītāja galvenais mērķis ir savākt kriminālvajāšanai nepieciešamos pierādījumus. Turpretī taisnīgs

---

⁶⁰¹ Briede J., Višķere I., Litvins G., u.c. 2011, 134.-135. lpp.

⁶⁰² Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 7. punkts.

⁶⁰³ Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-03-01 secinājumu daļas 6. punkts.

⁶⁰⁴ Kaija S., 2017, 16. lpp.

⁶⁰⁵ Satversmes tiesas 2004. gada 11. oktobra spriedums lietā Nr. 2004-06-01. Citēts pēc: Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2021, 252. lpp.

process un arī sabiedrības intereses pieprasa kvalitatīvu faktu noskaidrošanu un sacīksti starp pusēm. Pirmstiesas procesā, gan izmeklēšanas, gan arī kriminālvajāšanas stadijā aizstāvības pierādījumu iegūšana ir pakārtota procesa virzītāja rīcības brīvībai, jo pieteikumus par izmeklēšanas darbības veikšanu vērtē un apmierina procesa virzītājs. Arī aizstāvības pierādījumu pievienošana lietas materiāliem procesā izteiktu lūgumu izvērtēšanas ietvaros ir saistīta ar procesa virzītāja rīcības brīvību.

No iepriekš minētā izriet, ka aizstāvībai, atsaucoties uz taisnīgas tiesas garantijām, var nākties pierādījumus iesniegt vai lūgt iegūt tikai iztiesāšanas stadijā, kas savukārt objektīvi paldzina iztiesāšanas procesu un tā efektivitāti. Lai iztiesāšanas process notiktu bez liekas kavēšanās, ir jāpatur prātā, ka gan apsūdzības, gan arī aizstāvības pierādījumu iegūšanai kriminālprocesā būtu jānotiek galvenokārt pirmstiesas procesa laikā. Tādēļ taisnīga procesa norise neatņemami prasa stiprināt un efektīvi garantēt ar pierādījumu iegūšanu saistītās aizstāvības tiesības jau pirmstiesas procesa laikā. Šādā veidā tiktu nostiprināta taisnīgas tiesas jēga pilnīgi novērtēt tiesai iesniegtos pierādījumus un arī sasniegta pēc iespējas efektīva krimināllietu iztiesāšana.

Procesuālo pilnvaru līdzvērtība savā būtībā drīzāk tiek aplūkota kā principu veidojoša, nevis kā specifisks tiesību noteikums. Pušu līdztiesības princips kā tiesību uz taisnīgu tiesu veidojošs elements ir kā lēca, caur kuru tiek konstatēts nepieciešamais procesa taisnīgums ikvienā krimināllietā. Pušu līdztiesības principam ir divas atšķirīgas nozīmes. Pirmā kā Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā izveidotais koncepts un otrā kā būtisks sacīkstes principa elements. Ar pušu līdztiesības principa konceptu mijiedarbojas divi saistīti, bet nodalāmi vienlīdzības apsvērumi. Pirmkārt, formālā vienlīdzība, kas nodrošina vienlīdzību starp divām vienlīdzīgā situācijā esošām pusēm; minētais ir saistīts ar līdzvērtīgiem sacīkstes apstākļiem, kuros priekšrocību radīšana vienai pusei novestu pie netaisnīga rezultāta. Otrkārt, materiālā vienlīdzība, kas sevī ietver ideju par valsts pienākumu nodrošināt zināmu līdzvērtību starp stiprāko un vājāko pusi (piemēram, izmantojot juridiskās palīdzības sistēmu). No cilvēktiesību viedokļa Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir autoritatīvi interpretējusi pušu līdztiesības principu kriminālprocesā kā puses saprātīgu iespēju izklāstīt savu lietu apstākļos, kas viņu nenostāda neizdevīgā situācijā salīdzinājumā ar pretējo pusi. Eiropas Cilvēktiesību tiesa izvirza pušu līdztiesības principu ne tikai kā vispārīgu taisnīgas tiesas principu, bet arī kā specifiskas apsūdzētajam garantētas tiesības. Turklāt tiek atzīts, ka pušu līdztiesības princips ir apsverams gan kriminālprocesa pirmstiesas stadijā, gan arī iztiesāšanas stadijā.⁶⁰⁶

Procesa taisnīguma pamatā esošo pušu līdztiesību no formālā vienlīdzības aspekta vērtējams, vai vienādos faktiskajos apstākļos esošiem lietas dalībniekiem ir nodrošināti līdzvērtīgi sacīkstes apstākļi. Savukārt pušu līdztiesība no materiālā vienlīdzības aspekta uzsver valsts

---

⁶⁰⁶ Fedorova M., 2012, p. 6, 11.-12.

pienākumu nodrošināt balansu starp lietas dalībnieku procesuālajām tiesībām. Šis no materiālās vienlīdzības izrietošais aspekts sasniedzams ar attiecīga taisnīguma principam atbilstoša kriminālprocesuālā regulējuma ieviešanu.

Gadījumā, ja pirmstiesas kriminālprocess nenotiek sacīkstes veidā, pušu līdztiesības princips tiek garantēts ar sacīkstes principa nodrošināšanu iztiesāšanas laikā, kas aizstāvībai garantē iespēju apstrīdēt iegūtos un tiesai iesniegtos pierādījumus.⁶⁰⁷ Var iebilst, ka pirmstiesas kriminālprocesā pušu līdztiesības princips var tikt atpazīts netiešā veidā, kā rezultātā var tikt negatīvi ietekmētas aizstāvības tiesības, kas var ietekmēt efektīvu tiesību uz sacīkstes principa īstenošanu vēlākā procesa stadijā. Taču šāds skaidrojums var būt maldinošs, jo pirmstiesas kriminālprocesā var būt nepieciešama piespiedu pasākumu piemērošana, kā dēļ pušu līdztiesības principam ir tieša nozīme, lai nodrošinātu aizstāvības tiesības taisnīgi piedalīties tādu lēmumu pieņemšanā, uz kuru pamata notiek iejaukšanās viņu pamattiesībās, piemēram, arī apstrīdot izmeklēšanas pasākumus ar augstu iejaukšanās raksturu, kas veikti bez tiesas lēmuma.⁶⁰⁸

Turklāt aizstāvības ieguldījums nolēmuma pieņemšanā iegūst tādu nozīmi, kas pārsniedz pašas tiesības uz aizstāvību, jo tas sevī ietver arī sabiedrības interesi par kvalitatīvu faktu noskaidrošanu atbilstoši taisnīguma un likumības principa prasībām. Minētais vienlaikus izskaidro, kāpēc tiesības uz taisnīgu uzklauššanu nevar tikt bez nosacījumiem izdalītas arī pēc aizstāvības iniciatīvas, vienlaikus neņemot vērā citu pušu pamattiesībām un kriminālprocesa mērķiem radītās negatīvās sekas.⁶⁰⁹ Tādēļ, vērtējot pušu līdztiesības principa praktiskos aspektus, uzmanība tiks pievērsta kā cietušo, tā arī aizskartās mantas īpašnieku un arī apsūdzēto tiesību līdzvērtīgai īstenošanai. Citiem vārdiem, pušu līdztiesība tiks aplūkota kā no formālās, tā arī no materiālās vienlīdzības aspekta.

3.2.2. Tiesību uz taisnīgu tiesu un pušu līdztiesības principa praktiskie aspekti

No praktiskā viedokļa procesa taisnīguma koncepts un nosacījums par procesa taisnīgumu kopumā radās, vērtējot dažādus Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. līdz 3. punktā noteiktos aspektus.⁶¹⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesa, pārbaudot procesa taisnīgumu, arī vērtē, vai noteikto garantiju ierobežošana vienā procesa posmā ir atsvērta ar citām garantijām.⁶¹¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā vērsta uzmanība uz vairākiem taisnīga procesa konceptu veidojošiem elementiem,

---

⁶⁰⁷ Fedorova M., 2012, p. 125.

⁶⁰⁸ Ruggeri S. *Audi Alteram Partem* in *Criminal Proceedings: Towards a Participatory Understanding of Criminal Justice in Europe and Latin America*. Springer; 1st ed. 2017, p. 25.

⁶⁰⁹ Ibid., p. 297.

⁶¹⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1988. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 10590/83 Barberà, Messegué and Jabardo 67., 68., 89. punkts.

⁶¹¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 15. jūnija lēmums lietā Nr. 45441/99 Pullicino v. Malta.

tostarp pušu līdztiesību,⁶¹² procesu ar sacīkstes raksturu,⁶¹³ efektīvu iespēju piedalīties procesā⁶¹⁴. Šie nav izsmeloši ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantu garantēto tiesību uz taisnīgu tiesu elementi. Minētie elementi ļauj panākt saprātīgu līdzsvaru un garantēt procesa taisnīgumu ikkatrā situācijā.

Pušu līdztiesības princips ir viens no taisnīgas tiesas konceptā ietilpstošajiem elementiem, kas sevī ietver arī fundamentālu tiesību, ka kriminālprocesam būtu jānotiek kā sacīkstes procesam.⁶¹⁵ Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pants savā būtībā garantē apsūdzētā tiesības efektīvi piedalīties lietas iztiesāšanā krimināllietā, kas sevī ietver ne tikai viņa tiesības atrasties klāt lietas iztiesāšanā, bet arī tiesības dzirdēt un sekot līdzi procesa norisei. Tiesības uz sacīkstes procesu nozīmē, ka krimināllietā apsūdzības uzturētājam un apsūdzētajam ir jābūt nodrošinātai iespējai uzzināt un izteikties par otras puses secinājumiem un iesniegtajiem pierādījumiem.⁶¹⁶ Pastāv dažādi veidi, kā minētā prasība var tikt izpildīta valsts tiesību aktos. Neatkarīgi no izvēlētās metodes ir nepieciešams garantēt, ka otra puse tiek informēta par izdarītajiem secinājumiem un ka tiek nodrošināta reāla iespēja par tiem izteikties.⁶¹⁷

Ar pušu līdztiesības principu cieši saistītais sacīkstes princips un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punkta izpratnē ir fundamentāls „taisnīgas uzklaušanās” koncepta elements. Šie principi pieprasa starp pusēm nodrošināt „taisnīgu līdzsvaru”: katrai pusei ir jābūt nodrošinātai ar saprātīgu iespēju izklāstīt savu lietu apstākļos, kas viņu nostāda vienlīdzīgā situācijā salīdzinājumā ar pretējo pusi.⁶¹⁸ Pušu līdztiesības principa koncepts pārklājas ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punktā noteikto apsūdzētā minimālo tiesību apjomu un arī 6. panta 1. punkta saturu, kurā šis koncepts atspoguļo tikai vienu no tā elementiem.⁶¹⁹ Kā būtisks tiesību uz taisnīgu tiesu garants ir arī apsūdzētajam no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „b” apakšpunkta izrietošās tiesības uz atbilstošu laiku un līdzekļiem sagatavot savu aizstāvību. No šī nosacījuma tostarp izriet tiesības neierobežoti piekļūt lietas materiāliem un neierobežoti izmantot pierakstus, tostarp, iegūt uz

---

⁶¹² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 46221/99 *Öcalan v. Turkey* 140., 146. punkts.

⁶¹³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 36658/05 *Murtazaliyeva v. Russia* 91. punkts.

⁶¹⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 14. maija sprieduma lietā Nr. 12391/06 *Kadagishvili v. Georgia* 169. punkts.

⁶¹⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 25. aprīļa sprieduma lietā Nr. 58590/11 *Zahirović v. Croatia* 42. punkts.

⁶¹⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1991. gada 28. augusta sprieduma lietā Nr. 11170/84, 12876/87, 13468/87 *Brandstetter v. Austria* 67. punkts.

⁶¹⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 36658/05 *Murtazaliyeva v. Russia* 91. punkts.

⁶¹⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 17502/07 *Avotiņš v. Latvia* 119. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 19. septembra sprieduma lietā Nr. 35289/11 *Regner v. The Czech Republic* 146. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 23. marta lēmuma lietā Nr. 53561/17 *Mikolić v. Croatia* 23. punkts.

⁶¹⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. septembra sprieduma lietā Nr. 50541/08, 50571/08 50573/08 un 40351/09 *Ibrahim and Others v. The United Kingdom* 251. punkts.

lietu attiecināmo dokumentu kopijas.⁶²⁰ Iespēja iepazīties ar lietas materiāliem tiešā veidā nodrošina iespēju noskaidrot, ar kādiem pierādījumiem pamatoti otras puses apsvērumi. Pušu līdztiesības principa izpausme aptver nosacījumu par līdzvērtīgu sacīkstes apstākļu nodrošināšanu, ko panāk, ļaujot līdzsvarotā veidā neaizsargātākajam lietas dalībniekam īstenot savas procesuālās tiesības.

Vispārīgi nosakot, vai ir ievērots pušu līdztiesības princips, Eiropas Cilvēktiesību tiesa izmanto divpakāpju pieeju. Atbilstoši šai pieejai sākotnēji tiek noteikts, vai ir pastāvējis procesuāls vai institucionāls disbalanss. Pēc tam tiek vērtēts, vai disbalanss ietekmē procesa taisnīgumu kopumā.⁶²¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka pušu līdztiesības principa pārkāpums var tikt līdzsvarots ar specifiskām procesuālajām garantijām.⁶²²

No taisnīgas tiesas jēdziena izrietošais pušu līdzvērtīgu iespēju princips noteic, ka lietas izskatīšanas gaitā procesa dalībnieku tiesībām jābūt taisnīgi līdzsvarotām, proti, katram procesa dalībniekam jābūt nodrošinātām adekvātām iespējām izmantot procesuālos līdzekļus un neviens procesa dalībnieks nedrīkst tikt nepamatoti nostādīts nelabvēlīgākā situācijā kā citi procesa dalībnieki.⁶²³ Tādējādi, vērtējot no iespējas ietekmēt tiesas nolēmumu, sacīkstes procesa pārkāpums var tikt konstatēts pat apstākļos, ja puse nav nostādīta nevienlīdzīgā situācijā ar pretējo pusi, taču tai liegta iespēja zināt par otras puses iesniegtajiem pierādījumiem vai apsvērumiem un par tiem izteikties.⁶²⁴ Līdz ar to būtisks pušu līdztiesības principa ievērošana ir cieši saistīta ar iespēju lietas dalībniekiem izteikties par otras puses iesniegtajiem pierādījumiem un apsvērumiem.

Augstākās tiesas judikatūrā nostiprināta atziņa, ka lietu pēc būtības izskata pirmās instances tiesa, bet gadījumā, kad iesniegts apelācijas protests, apelācijas sūdzība – arī apelācijas instances tiesa. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 569. panta pirmajai un trešajai daļai kasācijas instances tiesa lietu pēc būtības neizskata, pierādījumus lietā no jauna neizvērtē, taču tās kompetencē ietilpst izvērtēt, vai ir ievērotas Kriminālprocesa likumā izvirzītās prasības pierādījumu vērtēšanā, vai pareizi piemērots Krimināllikums, kvalificējot noziedzīgu nodarījumu un nosakot sodu, vai tiesas nolēmums atbilst Kriminālprocesa likuma prasībām, vai nav pārkāpts kriminālprocesa pamatprincips – tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā tiesā.⁶²⁵ Viens no kasācijas tiesvedības pamatiem kriminālprocesā ir arī tiesību uz taisnīgu tiesu un no šī principa izrietošo aspektu ievērošana.

Augstākā tiesa ir norādījusi, ka tiesības nevar būt iluzoras un neiespējamība īstenot procesuālās tiesības norāda uz tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu un ir pretrunā Kriminālprocesa likuma 1. pantā paredzētajam mērķim nodrošināt ne tikai efektīvu Krimināllikuma normu

---

⁶²⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 16. novembra sprieduma lietā Nr. 57642/12 Kikabidze v. Georgia 42. punkts.

⁶²¹ Fedorova M., 2012, p. 39.

⁶²² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 1. jūnija sprieduma lietā Nr. 61503/14, 61673/14, 64583/14 J. M. and Others v. Austria 121. punkts.

⁶²³ Satversmes tiesas 2015. gada 16. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-13-01 20.1. punkts.

⁶²⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 58331/09 Gregacevic v. Croatia 50. punkts.

⁶²⁵ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 14. jūlija lēmuma lietā Nr. SKK-359/2020 7. punkts.

piemērošanu, bet arī panākt krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iekļaušanās personas dzīvē.⁶²⁶ Senāts izskatāmajā lietā Kriminālprocesa likuma 111.¹ panta un 455. panta pirmās daļas pārkāpumu atzina par Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu šā likuma 575. panta trešās daļas izpratnē. Atzīmējams, ka minētā atziņa pausta par situāciju, kurā aizskartās mantas īpašnieks netika aicināts un uzklausīts apelācijas instances tiesas sēdē. Atziņa, ka neiespējamība īstenot procesuālās tiesības norāda uz taisnīgu tiesu pārkāpumu, būtu attiecināma ne tikai uz konkrēto gadījumu. Arī tiesību zinātnē atzīts, ka aizskartās mantas īpašniekam noteikto tiesību saturs un apjoms iekļaujas taisnīga procesa prasībās, un, ņemot vērā tā interešu esošu vai potenciālu aizskārumu, ir visai pamatoti atzīt, ka tas bauda tiesības uz taisnīgu procesu, ciktāl tās uz viņu attiecināmas statusa īpatnību dēļ.⁶²⁷ Taisnīgs process nav iespējams, ja kādai no kriminālprocesā iesaistītajām personām netiek nodrošināta iespēja īstenot tai ar Kriminālprocesa likumu noteiktās tiesības. Kā jau Augstākā tiesa uzsvēra, tiesības nevar būt iluzoras.

Kriminālprocesā iesaistīto personu, piemēram, cietušā, aizskartās mantas īpašnieka un apsūdzētā procesuālā nozīme ir dažāda.

Ar noziedzīgu nodarījumu radītā kaitējuma atlīdzināšana ir viens no kriminālprocesā risināmajiem mantiskajiem jautājumiem, kas vienlaikus ietilpst arī Kriminālprocesa likuma 22. pantā nostiprinātajā pamatprincipā „tiesības uz kompensāciju” un ir arī viens no kriminālprocesa mērķa kā taisnīga krimināltiesisko attiecību noregulējuma elementiem. Kriminālprocesuālo tiesību doktrīnā atzīts, ka kriminālprocesā ir svarīgi panākt arī tiesisko attiecību starp cietušo un likumpārkāpēju taisnīgu noregulējumu.⁶²⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka noziedzīgu nodarījumu rezultātā cietušo personu interešu aizsardzība veido leģitīmo mērķi „sabiedrības intereses” un var būt pamats citas personas īpašuma tiesību ierobežošanai sakarā ar viņas izdarītā noziedzīgā nodarījuma rezultātā cietušajam radīto kaitējumu.⁶²⁹

Prasība panākt taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu uzliek par pienākumu nodrošināt iespēju arī cietušajam kriminālprocesā īstenot tiesības uz kompensāciju. Šo Kriminālprocesa likumā noteikto tiesību galvenais īstenošanas mērķis ir nodrošināt cietušā aizskarto tiesību aizsardzību, kas galvenokārt izpaužas kā tiesību saņemt taisnīgu atlīdzinājumu par kaitējumu, kas radies noziedzīga nodarījuma rezultātā, izmantošana. Līdz ar to cietušā tiesību ievērošana taisnīga procesa ietvaros pieprasa arī viņam nodrošināt no pušu līdztiesības principa izrietošās garantijas.

---

⁶²⁶ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 30. oktobra lēmuma lietā Nr. SKK-59/2020 29.6. punkts.

⁶²⁷ Meikališa Ā. Kriminālprocesā aizskartā mantas īpašnieka tiesiskais statuss un tā aktuālā problemātika. Grām.: Kriminālprocess. Raksti, 2015-2020. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2021, 325.-326. lpp.

⁶²⁸ Kūtris G. Kriminālprocesa likuma 22. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 104. lpp.

⁶²⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 11. februāra sprieduma lietā Nr. 82968/17 Šeiko v. Lithuania 31., 35. punkts.

Noziedzīga nodarījuma rezultātā cietusī persona pēc kriminālprocesa ierosināšanas var iegūt cietušā statusu, kurā persona var īstenot savas ar Kriminālprocesa likuma 22. pantu noteiktās tiesības. Kriminālprocess notiek arī cietušā tiesību un likumīgo interešu aizsardzībai, kurām noziedzīga nodarījuma rezultātā radīts kaitējums. Kriminālprocesā tiek noskaidrots, vai ar personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, inkriminētajām darbībām cietušajam radīts kompensācijas pieteikumā norādītais kaitējums. Tātad no cietušā perspektīvas kriminālprocesa mērķis ir novērst viņam noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto kaitējumu, tostarp ar Satversmes 105. pantu un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 1. protokola 1. pantu garantēto tiesību uz īpašumu aizskārumu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā uz prezumpcijas pamata īstenoto procesu par mantas noziedzīgo izcelsmi jeb mantas konfiskāciju bez personas notiesāšanas par predikatīvā noziedzīga nodarījuma izdarīšanu atzīts par tādu, kas ietilpst tiesību uz taisnīgu tiesu civilajā aspektā un attiecas uz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 1. protokola 1. panta 2. punktā noteikto īpašuma izmantošanas kontroli.⁶³⁰ Taču arī procesa par noziedzīgi iegūtu mantu ietvaros ir svarīgi nodrošināt kriminālprocesa pamatprincipus, kā arī no tiesībām uz taisnīgu tiesu izrietošās garantijas arī aizskartās mantas īpašniekam. Turklāt aizskartās mantas īpašnieka tiesību praktiska īstenošana ir jānodrošina atbilstoši pušu līdztiesības principam.

Aizskartā mantas īpašnieka tiesību aizsardzības nozīme var kļūt aktuāla kopsakarā ar cietušā tiesību uz kompensāciju īstenošanu un mantas konfiskāciju nolūkā to atdot cietušajam. Proti, gadījumos, kad cietušais kaitējuma kompensācijas ietvaros lūdz atdot noziedzīga nodarījuma rezultātā zaudēto mantu, kas jau pieder labticīgai trešajai personai kā aizskartās mantas īpašniekam, tiesai taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums ir jāpanāk, rodot taisnīgu līdzsvaru arī starp cietušā un aizskartā mantas īpašnieka tiesībām.

Atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2014/42/ES⁶³¹ 8. panta 1. punktam dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus ar mērķi nodrošināt personām, kuras skar šajā direktīvā noteiktie pasākumi, tiesības uz efektīviem aizsardzības līdzekļiem un taisnīgu tiesu, lai saglabātu šo personu tiesības.

Eiropas Komisijas ietekmes izvērtējuma ziņojumā par Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā norādīts, ka noziedzīgi iegūtu aktīvu konfiskācijas un atgūšana veido divus juridiska procesa posmus, saskaņā ar kuriem noziedzīgi aktīvi (ienākumi vai nozieguma rīki) tiek atgūti par

---

⁶³⁰ Sk. piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 36862/05 Gogitidze and Others v. Georgia 94. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 26. jūnija sprieduma lietā Nr. 47911/15 Telbis and Viziteu v. Romania 49.-50., 69. punkts.

⁶³¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/42/ES (2014. gada 3. aprīlis) par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 127, 29.04.2014., 39.-50. lpp.

labu cietušajiem, trūcīgām kopienām vai valstij.⁶³² Kā viens no vispārējiem Direktīvas 2014/42 mērķiem tiek uzsvērts arī restitūcijas veidā panākta taisnīguma atjaunošana pret cietušajiem.⁶³³

Eiropas Komisijas ietekmes izvērtējuma ziņojumā tāpat risināts jautājums par labticīgajai trešajai personai piederošas mantas konfiskāciju par labu cietušajam. Šādā gadījumā tiek norādīts, ka šāda labticīgas trešās personas mantas konfiskācija ir izņēmuma gadījums, kad manta iegūta par cenu, kas ir zemāka par tirgus vērtību un ja trešajai personai varēja rasties saprātīgas aizdomas par mantas noziedzīgu izcelsmi. Turklāt trešās personas mantas konfiskācija nav paredzēta visos gadījumos, bet gan novērtējot konkrētus lietas apstākļus, no kuriem secināms, ka nav iespējama aktīvu konfiskācija no tās personas, kura veikusi to nodošanu, vai situācijās, kad konkrēta manta ir atdodama tās likumīgajam īpašniekam.⁶³⁴ Turklāt pamatojums trešās personas mantas konfiskācijai ir arī situācija, kurā tiesības uz konkrētu mantu īsteno arī noziegumā cietusī persona. Ja noziedzīga nodarījuma izdarītājam nav pietiekamu aktīvu, lai apmierinātu šādu prasību, pasākumi par labu trešajai personai pasliktinātu cietušā stāvokli.⁶³⁵

No iepriekšminētā secināms, ka vispārīgā gadījumā, ja aizskartās mantas īpašnieks mantu ieguvis par summu, kas atbilst tirgus vērtībai un saprātīgi nekonstatējot mantas iespējami noziedzīgu izcelsmi, šāda manta no aizskartās mantas īpašnieka kā labticīgas trešās personas nav konfiscējama. Šādā gadījumā izmeklēšanai un prokuratūrai ir pienākums noskaidrot to līdzekļu plūsmu, kurus iespējamie nozieguma izdarītāji ieguva, atsavinot noziegumā iegūto mantu trešajai personai.

Taču izņēmuma gadījumā, kad cietušais kaitējuma kompensācijas pieteikumā norādījis uz konkrētas un ar ekvivalentu neaizvietošanas mantas zudumu un lūdzis to atdot pēc piederības, šādā gadījumā manta ir konfiscējama par labu cietušajam arī no labticīgas trešās personas jeb aizskartās mantas īpašnieka.

Turpinot cietušā tiesību izvērtējumu atzīmējams Augstākās tiesas paustais, ka Kriminālprocesa likuma 22. pantā noteiktā pamatprincipa par tiesībām uz radītā kaitējuma kompensāciju praktisku realizāciju reglamentē šā likuma 26. nodaļa „Ar noziedzīgu nodarījumu radītā kaitējuma atlīdzināšana”. Nepareiza personas atzīšana par noziedzīgā nodarījumā cietušo un kompensācijas piedziņa par labu šādai personai noved pie Kriminālprocesa likuma 95. panta pirmās daļas, 350. panta pirmās daļas un 351. panta pirmās daļas nepareizas piemērošanas, kas atzīstama par Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu šī likuma 575. panta trešās daļas izpratnē.⁶³⁶ Tātad

---

⁶³² Eiropas Komisijas 2012. gada 14. marta ietekmes izvērtējuma ziņojums par Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā, 8. lpp. Pieejams: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7641-2012-ADD-1/en/pdf> [aplūkots 29.07.2021.]

⁶³³ Turpat, 24. lpp.

⁶³⁴ Turpat, 29. lpp.

⁶³⁵ Turpat, 37. lpp.

⁶³⁶ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 28. maija lēmuma lietā Nr. SKK-243/2021 8. punkts.

Kriminālprocesa likuma 22. pantā paredzēto tiesību īstenošana ir viens no taisnīga krimināltiesisko attiecību noregulējuma elementiem.

Kā vēl viena cietušā tiesība, kurā ir nozīmīgi nodrošināt pušu līdztiesību, ir tiesības uz pārsūdzību. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 97. panta otrajā daļā noteikto tiesības pārsūdzēt tiesas nolēmumus cietušais ir tiesīgs īstenot tikai tajā kriminālprocesa daļā, kas tieši attiecas uz noziedzīgu nodarījumu, ar kuru viņam nodarīts kaitējums. Kriminālprocesuālo tiesību doktrīnā atzīmēts, ka minētais tiesību īstenošanas apjoms ir būtisks gadījumos, kad kriminālprocess notiek nevis par vienu, bet vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem. Šādā gadījumā cietušais savas procesuālās tiesības pilnībā īsteno tikai tajā kriminālprocesa daļā, kas skar viņa intereses.⁶³⁷

Viens no aspektiem, kas nosaka cietušā tiesību uz pārsūdzību īstenošanas robežas, ir nosacījumi par aizliegumu pasliktināt apsūdzētā stāvokli. Kriminālprocesa likuma 562. panta otrajā daļā ir strikti noteikts aizliegums apelācijas instancē piemērot likumu par smagāku noziedzīgu nodarījumu kā atzinusi pirmās instances tiesa, ja nav iesniegts prokurora protests vai cietušā apelācijas sūdzība, kuru atbalsta prokurors. Arī atbilstoši minētā panta ceturtajai daļai attaisnotu personu par vainīgu tikai tad, ja iesniegts prokurora apelācijas protests vai cietušā sūdzība, kuru atbalsta prokurors. Tas nozīmē, ka cietušā tiesību īstenošana, efektīva iespēja īstenot tiesības uz pārsūdzību kā apelācijas instances tiesā pēc būtības, tā arī kasācijas kārtībā par juridiskiem apsvērumiem ir atkarīga no tā, vai iesniegts prokurora protests vai arī prokurors ir atbalstījis cietušā iesniegto sūdzību. Turklāt gadījumā, ja prokurors nav iesniedzis apelācijas protestu, taču tikai cietušais ir iesniedzis apelācijas sūdzību⁶³⁸, šīs sūdzības neatbalstīšana no prokurora puses ir pamats apelācijas tiesvedības izbeigšanai atbilstoši Kriminālprocesa likuma 567. panta otrajai daļai.

Šāda kārtība saistīta ar Kriminālprocesa likuma 17. pantā noteikto procesuālo funkciju nodalīšanu, jo apsūdzības robežas un saturu nosaka prokurors un tieši prokurora ekskluzīva funkcija ir lemt, vai persona ir saucama pie kriminālatbildības, un ja jā, tad par kāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Savukārt prokurora celtā apsūdzība nosaka iztiesāšanas robežas tiesā.⁶³⁹ Kriminālprocesa likuma 562. panta otrajā un ceturtajā daļā ietvertā norāde uzsver prokurora īstentās apsūdzības uzturēšanas funkcijas nozīmi arī attiecībā uz cietušā tiesību aizsardzību. Augstākā tiesa ir norādījusi,

---

⁶³⁷ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 97. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 346.-347. lpp.

⁶³⁸ Par attaisnojošu spriedumu vai ar prasību piemērot likumu par smagāku noziedzīgu nodarījumu.

⁶³⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 26. marta lēmums lietā Nr. SKK-19/2014. Citēts pēc: Kaija S. Kriminālprocesa likuma 17. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 84. lpp.

ka apelācijas instances tiesas tiesības piemērot apsūdzētajam nelabvēlīgākus materiālo tiesību normu nosacījumus ir cieši saistītas ar apelācijas protestā (cietušā sūdzībā) izteiktajiem prasījumiem.⁶⁴⁰

Apsūdzības uzturēšanas funkcija aplūkota tiktāl, cik tas nepieciešams, lai izprastu cietušā tiesību īstenošanas nosacījumus un noskaidrotu šīs funkcijas un procesuālo pilnvaru līdzvērtības principa savstarpējo sasaisti.

Situācijā, kad par apelācijas instances tiesas nolēmumu ir iesniegta cietušā sūdzība, bet prokurors nav iesniedzis kasācijas protestu, kasācijas instances tiesa, konstatējot, ka apsūdzētā darbības būtu kvalificējamās kā smagāks noziedzīgs nodarījums, nav tiesīga atcelt apelācijas instances tiesas nolēmumu uz cietušā sūdzības pamata, ja to nav atbalstījis prokurors. Turklāt kasācijas tiesvedības robežu un iespējamo lēmumu pieņemšanā šobrīd būtu ievērojami ierobežojumi, kas noteikti apelācijas tiesvedībā. Augstākā tiesa ir atzīmējusi, ka izskatāmajā lietā prokurors nav izmantojis savas tiesības un likumā noteiktajā kārtībā nav iesniedzis kasācijas protestu par apelācijas instances tiesas attaisnojošo spriedumu. Proti, prokurors nav atzinis par nepieciešamu valsts vārdā īstenot apsūdzības funkciju šajā kriminālprocesā. Līdz ar to, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 17. pantu, kurā noteikta procesuālo funkciju nodalīšana, kas ir kriminālprocesa pamatprincips, cietušā kasācijas sūdzība noraidāma.⁶⁴¹

Augstākā tiesa ir norādījusi, ka gadījumos, kad par apelācijas instances tiesas spriedumu prokurors protestu nav iesniedzis un nav saņemts arī prokurora atbalsts cietušā iesniegtajai sūdzībai, kasācijas instances tiesa nevar pasliktināt apsūdzētā stāvokli.⁶⁴² Turklāt atbilstoši Kriminālprocesa likuma 562. panta trešajai un ceturtajai daļai, apsūdzētā stāvokļa pasliktināšana pieļaujama tikai tad, ja ir iesniegts prokurora protests vai cietušā sūdzība, kuru atbalsta prokurors.⁶⁴³ Tiesa bez prokurora atbalsta nav tiesīga apmierināt cietušā kasācijas sūdzību.⁶⁴⁴

Augstākā tiesa ir paudusi, ka gadījumā, ja prokurors kasācijas protestā, lūdzot atcelt apelācijas instances tiesas nolēmumu pilnībā vai daļā, nav argumentēti apstrīdējis un atspēkojis visus apelācijas instances tiesas atzinumus, kas bijuši par pamatu apelācijas instances tiesas nolēmumam taisīt attaisnojošo spriedumu, kasācijas instances tiesa nevar pārsniegt kasācijas protesta apjomu un atcelt apelācijas instances tiesas nolēmumu, un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā, jo tādējādi tiktu pasliktināts apsūdzētā stāvoklis lietā.⁶⁴⁵

---

⁶⁴⁰ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 9. decembra lēmums lietā Nr. SKK-J-739/2016; Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 3. septembra lēmums lietā Nr. SKK-413/2018; Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2019. gada 31. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-2/2019.

⁶⁴¹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2019. gada 19. augusta lēmuma lietā Nr. SKK-69/2019 7. punkts.

⁶⁴² Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 1. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-23/2018; Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 14. februāra lēmums lietā Nr. SKK-125/2018.

⁶⁴³ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 14. maija lēmums lietā Nr. SKK-322/2020.

⁶⁴⁴ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 21. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-23/2018; Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2019. gada 19. augusta lēmums lietā Nr. SKK-69/2019.

⁶⁴⁵ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 22. maija lēmums lietā Nr. SKK-14/2020.

Apsūdzētā stāvokļa pasliktināšana ir iespējama, tikai īstenojot apsūdzības uzturēšanas funkciju un argumentēti apstrīdot pārsūdzētā nolēmuma motīvus. Prokurors, īstenojot apsūdzības uzturēšanas funkciju, nodrošina arī iespēju cietušajam izmantot tiesības uz pārsūdzību un tiesības uz kompensāciju. Tādēļ vienkāršotā forma – prokurora atbalsts cietušā apelācijas vai kasācijas sūdzībai – ir tikai apsūdzības funkcijas izpausme, kas nolūkā sasniegt kriminālprocesa mērķi ir vērsta arī uz cietušā tiesību un likumīgo interešu aizsardzību kriminālprocesā.

Praksē iespējama problemātiska situācija, kad tiek grozīta apsūdzība, no tās izslēdzot faktiskos apstākļus par noziedzīgu nodarījumu, ar kuru cietušajam radīts kaitējums, lai, piemēram, panāktu pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu. Minētais rezultējas tādā procesuālā situācijā, kurā prokurors uztur apsūdzību par tādu noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju, pret kuru cietušais kategoriski iebilst. Cietušā viedoklis un iebildumi par pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu var arī neīstenoties. Šādā gadījumā cietušā tiesības uz pārsūdzību nebūs īstenojamas, jo prokurors neatbalstīs cietušā apelācijas vai kasācijas sūdzību. Turklāt būtībā kriminālprocess nenotiks par to noziedzīgo nodarījumu, ar kuru aizskartas cietušā intereses.

Šādā situācijā pastāv divi potenciāli risinājumi. Pirmkārt, iespējams, ka tiesa pēc cietušā viedokļa noklausīšanās atzīst, ka nav izpildīts Kriminālprocesa likuma 499. panta pirmās daļas 2. punktā noteiktās prasības.⁶⁴⁶ Ja minētais apstāklis nepamatoti netiks konstatēts, šāds pārkāpums atzīstams par būtisku Kriminālprocesa likuma pārkāpumu saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 575. panta pirmās daļas 8. punktu. Taču arī šādā gadījumā jaunā kvalifikācija var radīt situāciju, ka Kriminālprocesa likuma 499. panta nosacījumi formāli ir ievēroti.

Kā alternatīva cietušā tiesību aizsardzībai ir iespēja rakstīt sūdzību par apsūdzības uzturētāja rīcību amatā augstākam prokuroram un norādīt, ka lietā tiek uzturēta apsūdzība ar kļūdainu noziedzīgā nodarījuma juridisko kvalifikāciju. Kļūdaina kvalifikācija var ierobežot cietušā tiesības uz kompensāciju, kas ir viens no taisnīgas tiesas un kriminālprocesa mērķa veidojošajiem elementiem. Tādā veidā kriminālprocesā, kas attiecas uz daļu par noziedzīgu nodarījumu, kura rezultātā cietušajam nodarīts kaitējums, taisnīgums var netikt sasniegts. Līdz ar to cietušā tiesību uz pārsūdzību līdzvērtīga īstenošana var būt apgrūtināta, jo apelācijas vai kasācijas protesta neesības gadījumā kā apelācijas, tā arī kasācijas instances tiesa nebūs tiesīga pasliktināt apsūdzētā stāvokli.

Kā vēl viens no pušu līdztiesības principa izrietošs aspekts attiecībā uz cietušo būtu atzīmējamas viņa tiesības sniegt liecības. Augstākā tiesa lietā Nr. SKK-68/2019⁶⁴⁷ ir vērtējusi situāciju, kurā apelācijas instances tiesa ir atteikusies pieņemt un lietas materiāliem pievienot cietušā

---

⁶⁴⁶ Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 499. panta pirmās daļas otro punktu tiesa var pieņemt lēmumu par pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu attiecībā uz visu apsūdzību vai tās patstāvīgu daļu tikai ar nosacījumu, ka tiesai pēc lietas materiālu pārbaudes nav šaubu par apsūdzētā vainu.

⁶⁴⁷ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2019. gada 18. jūnija lēmuma lietā Nr. SKK-68/2019 30.2. punkts.

rakstveidā sagatavotu liecību. Cietušā pārstāvis uzskatīja, ka atbilstoši Kriminālprocesa likuma 131. panta otrās daļas prasībām tiesai bija pienākums pieņemt cietušā rakstveida liecību. Kriminālprocesa likuma 131. panta otrā daļa noteic, ka liecība ir arī izmeklēšanas iestādei, prokuratūrai vai tiesai adresēts personas pašas uzrakstīts un parakstīts ziņojums, iesniegums vai paskaidrojums par noziedzīgu nodarījumu, konkrētiem faktiem vai apstākļiem.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 97. panta ceturtajai daļai cietušais – fiziskā persona savas tiesības var īstenot pats vai ar pārstāvja starpniecību. No minētā izriet, ka cietušais pats vai ar pārstāvja palīdzību varēja iesniegt rakstveida liecības. No lietas materiāliem izriet, ka rakstveida liecības cietušais atsūtījis pa pastu, bet tiesa atteikusies tās pieņemt. Atteikums pievienot lietai rakstveida liecības pamatots ar to, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 449. panta otro daļu tiesas sēdē personas sniedz liecības mutvārdos. Tiesa norādījusi, ka cietušais uz apelācijas instances tiesas sēdi nav aicināts sniegt liecības, tādējādi, tiesas ieskatā, netiek aizskartas cietušā procesuālās tiesības, jo liecību sniegšana nav cietušās personas tiesības, bet pienākums. Savukārt 2017. gada 8. maijā apsūdzētā aizstāvis iesniedza tiesai lūgumu pievienot lietai cietušā pašrocīgi rakstīto iesniegumu (liecības) kā aizstāvības pierādījumu. Senāts norādīja, ka apelācijas instances tiesai bija jāpārbauda, vai tieši cietušais ir uzrakstījis un parakstījis minētās rakstveida liecības un tad, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma prasībām, vajadzēja izvērtēt, vai ir tiesisks pamats pievienot minētās rakstveida liecības lietai, vai arī tās nav pievienojamas lietai un vērtējamas. Turklāt jāņem vērā, ka arī cietušā pārstāvis lūdza minētās liecības pievienot lietas materiāliem. No lietas materiāliem neizriet, ka tiesa būtu apšaubījusi, ka minētās rakstveida liecības ir uzrakstījis un parakstījis cietušais. Apelācijas instances tiesas arguments par to, ka cietušajam liecību sniegšana nav tiesības, bet pienākums, nav pamatots.⁶⁴⁸

Bez tiesiska pamatojuma atsakot pieņemt un vērtēt cietušā pašrocīgi rakstītās liecības, apelācijas instances tiesa ir pārkāpusi Kriminālprocesa likuma 15. pantu, kurā noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā, objektīvā un neatkarīgā tiesā. Kriminālprocesa likuma 15. panta pārkāpumu Senāts atzinis par Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu šā likuma 575. panta trešās daļas izpratnē, kas ir pamats sprieduma atcelšanai minētajā daļā.⁶⁴⁹

No iepriekšminētā secināms, ka ir būtiski kriminālprocesā arī cietušajam nodrošināt Kriminālprocesa likuma 455. panta pirmajā daļā noteikto tiesību īstenošanu atbilstoši pušu līdztiesības principa nosacījumiem.

Arī no apsūdzētā perspektīvas Kriminālprocesa likuma 455. panta pirmajā daļā noteikto tiesību īstenošana atbilstoši pušu līdztiesības principam ieņem ļoti lielu nozīmi. Šeit vienlīdz svarīgi ir nodrošināt apsūdzētajam ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punktu garantētās

---

⁶⁴⁸ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2019. gada 18. jūnija lēmuma lietā Nr. SKK-68/2019 30.2. punkts.

⁶⁴⁹ Turpat.

minimālās tiesības. Atzīmējams, ka minētā panta 3. punktā noteiktās tiesības ir kā līdzeklis šī panta 1. punktā noteikto tiesību uz taisnīgu tiesu praktiskai un efektīvai īstenošanai. Šīs 3. punktā noteiktās tiesības darbojas gan kā konkrēts tiesību apjoms efektīvai līdzdalībai iztiesāšanas procesā, gan arī kā procesuālo garantiju kopums, kas nodrošina arī līdzsvaru starp apsūdzības uzturētāju un aizstāvību un tādējādi taisnīgu procesu kopumā. Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „c” apakšpunktā noteikto tiesību uz juridisko palīdzību mērķis ir panākt, ka apsūdzētais viņam noteiktās procesuālās pilnvaras spēj īstenot praktiski un efektīvi, tas ir, līdzvērtīgi apsūdzības uzturētājam.

3.3. Taisnīga tiesa un pierādījumu pārbaude

Šajā apakšnodaļās pierādījumu pārbaude tiks aplūkota no praktiskā aspekta. Pierādījumu pārbaude tiesas priekšā ir vēsturiska tradīcija, kas tostarp balstīta nevainīguma prezumpcijas aspektā, saskaņā ar kuru apsūdzēto uzskata par nevainīgu tiesas priekšā. Apsūdzētā vainīguma pierādīšana gulstas uz apsūdzības uzturētāju. Tādēļ tiesai, lai izlemtu celtās apsūdzības pamatotību, ir nepieciešams pārbaudīt apsūdzību pamatojošos pierādījumus un tostarp atbildēt uz tiesību jautājumu, vai konkrētie pierādījumi ir vai nav pieļaujami un izmantojami apsūdzētās personas vainīguma pierādīšanai.

Pierādījumu pārbaudes nozīme tiek saistīta ar tās kontrolējošo un garantējošo funkciju. Ņemot vērā jau iegūto pierādījumu formu, pierādījumu pārbaude tiek atzīta par kontroles elementu, kas nodrošina pierādījumu vērtību un atbilstošu kvalitāti. Tiek norādīts, ka pierādījumu pārbaudei kriminālprocesā principā ir trīskārša forma, trīs kontroles līmeņi. Pirmo kontroles līmeni veido izmeklētāja veikta kontrole izmeklēšanas vai citu procesuālu darbību laikā pēc kriminālprocesa uzsākšanas, otro prokuratūras veikta kontrole pēc tam, kad tai izmeklētājs nodevis lietas materiālus. Savukārt trešo kontroles līmeni veido tiesas kontrole, kad tie saņemti no izmeklētāja vai prokuratūras.⁶⁵⁰ Turklāt pierādījumu pārbaude kā kriminālprocesa institūts darbojas kā procesuāls garants, kas tostarp novērš nepamatotu tiesneša rīcības brīvības robežu pārsniegšanu, kā arī pārbaudi veicošo un pierādīšanas pienākumu īstenojošo lietas dalībnieku iespējamu ļaunprātību pierādīšanas procesā.⁶⁵¹

Var pilnībā piekrist paustajam par pierādījumu pārbaudes kā garanta nozīmi. Pierādījumu pārbaude ļauj noteikt, uz kādiem apstākļiem lietas dalībnieki ir vērsuši tiesas uzmanību. Citāda

---

⁶⁵⁰ Fennelly L. J., Perry M. A. *Investigations: 150 Things You Should Know* (2nd ed.). Oxford: Butterworth-Heinemann, 2018, p. 33-87. Citēts pēc: Kostenko R. V., Rudin A. 2018, p. 1013.

⁶⁵¹ Pechurov I. V. *Ugolovno-protsessualnoe znachenie proverki dokazatelstv v ugolovnom sudoproizvodstve* (Meaning of Evidence Verification for Criminal Procedure). *Obshchestvennaya bezopasnost, zakonnost i pravoporyadok v III tysyacheletii*, 1, 201, 2018. Citēts pēc: Kostenko R. V., Rudin A. 2018, p. 1013.

situācija var veidoties apstākļos, kad lietas dalībnieki piekrīt noteiktus pierādījumus nepārbaudīt. Pārbaude nodrošina faktisku vienprātību, par kādiem apstākļiem tiesai nepieciešams argumentēt savu viedokli un sniegt savu vērtējumu. Vienlaikus tas lietas dalībniekiem, redzot nolēmuma saturu, neradīs pārsteigumu, jo apstākļi, kas izskanējuši pierādījumu pārbaudē un debatēs, būs citādāk novērtēti no tiesas puses, kas ir iespējams gadījumos, kad lietas dalībnieki piekrituši nepārbaudīt noteiktus pierādījumus. Minētais izslēdz iespējamu tiesas rīcības brīvības robežu pārsniegšanu gadījumos, kas var rasties, šādai pierādījumu pārbaudei neesot pilnīgai. Respektīvi, pilnīga pierādījumu pārbaude lietās, kurās pastāv strīds par apstākļiem, ir objektīvi nepieciešama, jo tā nodrošina to, ka tiesas uzmanība tiek vērsta uz visiem lietai būtiskajiem un uz to attiecināmajiem apstākļiem, tas ir, celtās apsūdzības pamatotību.

Pierādījumu pārbaude ir taisnīgas tiesas elements. Vienlaikus pierādījumu pārbaudes mērķis ir noteikt iepriekšējā pētījuma nodaļā aplūkotos apstākļus un tostarp izdarīt secinājumu, vai tiesai nodotie krimināllietas materiāli ir vai nav pieļaujami pierādījumi. Pierādījumu pārbaude nav pierādījumu pieļaujamības aspekts, bet gan patstāvīgs no taisnīgas tiesas izrietošs elements, kura ietvaros tostarp novērtē pierādījumu pieļaujamību. Šie elementi ir savstarpēji saistīti, jo veido neatņemamu taisnīgas tiesas daļu. Pierādījumu īpašības garantē zināmu pierādījumu kvalitāti. Pierādījumu kvalitāte garantē to, ka pierādījumi tiks iegūti, pārbaudīti nolēmuma pamatošanai izmantoti atbilstoši kriminālprocesa pamatprincipiem. Proti, process noritēs un tā noregulējums jeb gala rezultāts tiks sasniegts ar pārskatāmiem, lietas dalībniekiem saprotamiem un, pats galvenais, taisnīgumam atbilstoši, nevis patvaļīgiem nosacījumiem un līdzekļiem.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 512. panta otrās daļas 1. apakšpunktam tiesa spriedumu pamato ar tiesas sēdē pārbaudītiem pierādījumiem. Pierādījumu pārbaude tiesā notiek, ievērojot Kriminālprocesa likuma 449. pantā nostiprināto tiešuma un mutiskuma principu, atbilstoši kuram tiesa pati tieši pārbauda pierādījumus lietā, liecinošās personas liecības tiesas sēdē sniedz mutvārdos. Savukārt rakstveida pierādījumi nepieciešamajā apjomā var tikt nolasīti vai atskaņoti. Proti, pierādījumu pārbaudes kārtība atkarīga no attiecīgā pierādījuma veida. Tieša pierādījumu pārbaude garantē, ka šis process ir praktisks un efektīvs un līdz ar to tiek sasniegts taisnīgs rezultāts. Lai gan pastāv vairāki izņēmumi, piemēram, vienošanās process vai lietas iztiesāšana bez pierādījumu pārbaudes, tiesai arī šajos gadījumos ir pienākums pārlicināties, ka savākie pierādījumi apstiprina personas vainīgumu.

Vispārīgā gadījumā tiesa pārbauda lēmumā par lietas nodošanu tiesai norādītos apsūdzības pierādījumus. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 489. panta pirmās daļas nosacījumiem aizstāvība var piekrist, ka nav nepieciešams izsaukt kriminālprocesā agrāk nopratināto personu, kuras liecības iekļautas tiesā izmantojamo pierādījumu uzskaitījumā. Šādā gadījumā liecinošā persona uz tiesas sēdi netiks izsaukta, bet viņas liecības var tikt izmantotas tiesu debatēs, kā arī tiesas nolēmuma

pamatošanai. Šāda procesuāla iespēja vērtējama kā aizstāvības iespēja labprātīgi atteikties no tiesībām, kas izriet no taisnīga procesa principa. Piekrišana ziņas izmantot, ievērojot, ka nav nepieciešams pratināt noteiktas personas, arī ir atzīstama par apstiprinājumu, ka aizstāvībai nav iebildumu par noteikto pierādījumu saturu un formu. Tāpat aizstāvībai, pamatojot noskaidrojamus apstākļus, ir tiesības norādīt arī citas uz tiesas sēdi izsaukamās personas, kas agrāk nebija nopratinātas.

Pierādījumu pārbaudes kārtība ir nostiprināta Kriminālprocesa likuma 500. pantā. Atbilstoši minētā panta pirmajai daļai pierādījumu pārbaude sākas ar pirmstiesas procesā nopratināto un uz tiesu uzaicināto personu nopratināšanu. Aizstāvja uzaicinātajām personām jautājumus vispirms uzdod apsūdzētais un aizstāvis, cietušais un viņa pārstāvis, tad prokurors. Ar tiesas atļauju aizskartās mantas īpašnieks var uzdot jautājumus personām, kuras tiesā sniedz liecību par mantu. Personām, kuras uzaicinātas pēc prokurora lūguma, pirmais jautājumus uzdod prokurors. Pēc tam tiek pārbaudīti citi prokurora iesniegtie pierādījumi.

Pierādījumu pārbaudes turpinājumā tiek uzklauti aizskartās mantas īpašnieka, apsūdzētā vai viņa aizstāvja norādītie liecinieki, kas pirmstiesas procesā nav nopratināti, kā arī pārbaudīti citi viņu iesniegtie pierādījumi. Šīm uzaicinātajām personām pirmais jautājumus uzdod apsūdzētais, viņa aizstāvis un citi apsūdzētie.

Savukārt Kriminālprocesa likuma 501. pantā noteikti gadījumi, kad iespējama iepriekš sniegtu liecību nolasīšana vai atskaņošana. Šie nosacījumi attiecas tikai uz agrāk sniegtu liecību un ir iespējami tikai 501. pantā noteiktajos gadījumos. Ja persona, kas agrāk nav sniegusi liecību, ir tiesai iesniegusi liecību rakstveidā atbilstoši Kriminālprocesa likuma 131. panta otrajai daļai, šādu liecību citas procesā iesaistītās personas nav tiesīgas nolasīt. Šādā gadījumā pilnībā darbojas mutiskuma princips, saskaņā ar kuru liecības sniedz mutvārdos. Nesniedzot liecību mutvārdos, šādā gadījumā liecība nebūs izmantojama pierādīšanā, jo tā nav pārbaudīta likumā noteiktajā kārtībā. Minētais attiecas uz situācijām, kad pirmstiesas kriminālprocesā liecība sniegta nevis pratināšanā, bet gan Kriminālprocesa likuma 131. panta otrās daļas kārtībā kā rakstveida liecība.

No tiesībām uz taisnīgu tiesu, tiesībām uz aizstāvību izriet, ka krimināllietas iztiesāšana notiek kā sacīkstes process, ievērojot visus no pušu līdztiesības principa izrietošos elementus. Sacīkstes princips uzsver nepieciešamību pierādījumus pārbaudīt tieši un mutiski. Šie principi uzsver pierādījumu pārbaudes procesuālo kārtību, tas ir, kā pārbauda konkrētu pierādījumu veidu. Vispārīgi apsūdzētajam ir tiesības nopratināt ikvienu apsūdzības liecinieku, viņam ir tiesības tiesai paust aizstāvības argumentus, īstenot aizstāvības pozīciju, kā arī uzzināt un iebilst par apsūdzības uzturētāja apsvērumiem. Šīs tiesības nav absolūtas, jo apsūdzētais, apzinoties atteikšanās no savu tiesību sekām, labprātīgi var atteikties no to īstenošanas.

Norādes Kriminālprocesa likumā par iespēju izmantot liecības neaizvieto pierādījumu pārbaudi, ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas apstākļiem, kas ir obligāta, ja par to pausti

iebildumi. Kriminālprocesa likuma 127. pants un 130. pants uzliek par pienākumu tiesai šos apstākļus ņemt vērā. Turklāt, ņemot vērā kriminālprocesa pirmstiesas izmeklēšanas raksturu, nozīmīgs ir arī apstākļi, ka šajā procesuālajā stadijā pierādījumu vērtēšana un apstrīdēšana nenotiek. Ja šāda iespēja pastāvētu, tiesai pierādījumu uzrādīšanai iztiesāšanā samazinātos nozīme⁶⁵².

Pierādījumu pārbaudes procesuālā kārtība nav tikai aizstāvības īstenošanai paredzēts instruments. Tās būtība slēpjas apstākļī, ka tiesa, novērojot aizstāvības un apsūdzības sacīksti pierādījumu pārbaudē un uzklusot viņu debašu un apsūdzības runas, var izdarīt secinājumus par lietā esošajiem pierādījumiem, to attiecināmību, pieļaujāmību un ticamību. Šī ir neatņemama un obligāta kriminālprocesa sastāvdaļa, kas tiesai palīdz noskaidrot visus patiesos un lietai nepieciešamos apstākļus, lai izlemtu jautājumu par apsūdzētās personas vainīgumu vai nevainīgumu.

Ir būtiska kārtība, kā praktiski notiek pierādījumu pārbaude, tas ir, kādā secībā apsūdzība un aizstāvība iesaistās pierādījumu pārbaudē. Šajā sakarā ir nepieciešams pievērsties jautājumu uzdošanas kārtībai un tās nozīmei. Kriminālprocesa likuma 17. pantā uzsvērts, ka apsūdzības, aizstāvības un tiesas spriešanas funkcijas kriminālprocesā ir nodalītas. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 36. panta pirmajai daļai prokurors kriminālprocesā realizē izmeklēšanas uzraudzības, izmeklēšanas, kriminālvajāšanas, valsts apsūdzības uzturēšanas un citas šajā likumā noteiktās funkcijas. Savukārt Kriminālprocesa likuma 20. panta pirmajā daļā noteikts, ka katrai personai, par kuru izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, ir tiesības uz aizstāvību, tas ir, tiesības zināt, kāda nodarījuma izdarīšanā to tur aizdomās vai apsūdz, un izvēlēties savu aizstāvības pozīciju.

Kriminālprocesa likumā pēc tā struktūras un jēgas ir nostiprināta loģiska kārtība, atbilstoši kurai atkarībā no iegūtajiem pierādījumiem pret iespējamu noziedzīga nodarījuma izdarījušo personu vispirms tiek vērsts pieņēmums. Attiecīgi aizstāvība tiek īstenota pret pieņēmuma saturu un to pamatojošiem pierādījumiem. Pievērsties pierādījumu pārbaudei tiesā, atzīmējams, ka prokurora vērsto pieņēmumu, kas ir aizstāvības īstenošanas pamats, raksturo Kriminālprocesa likuma 59. panta otrās daļas 5. punktā noteiktais, ka prokurors – procesa virzītājs nešaubās, ka ar esošajiem pierādījumiem spēs pārliecināt tiesu, ka nepastāv saprātīgas šaubas par to, ka tieši šī persona izdarījusi konkrētu noziedzīgu nodarījumu.

Kriminālprocesa likumā tiesas izmeklēšanas sākums, ievērojot šī likuma 497. pantā noteikto, ir apsūdzības uzturēšana. Tātad likumdevējs sistēmiski, tostarp ņemot vērā Kriminālprocesa likuma 15. un 17. pantu, 19. panta otro daļu, 20. panta pirmo daļu, 36. panta pirmo daļu, 59. pantu, 449. pantu, ir izveidojis tādu procesuālo kārtību, kuras pamatā arī pierādījumu pārbaudes ietvaros tieši likts uzsvars uz apsūdzības uzturēšanas funkciju. No apsūdzības uzturēšanas funkcijas arī izriet

---

⁶⁵² Sk. Jackson J. D., Summers S. J. 2012, p. 72.

prokurora pienākums tiesai uzrādīt tos pierādījumus, kas apstiprina pret apsūdzēto vērsto pieņēmumu par iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, jo personai nav pienākums pierādīt savu nevainīgumu.

Lai apsūdzības uzturēšanas procesu atzītu par pilnīgu, tam ir jābūt primārajam arī pierādījumu pārbaudes ietvaros. Proti, tieši apsūdzības uzturētājs pierādījumu pārbaudes ietvaros tiesai uzrāda apsūdzību pamatojošos pierādījumus. Pēc tam pakārtoti apsūdzības uzturētāja pozīcijai ir iespējams īstenot aizstāvību. Tādā pašā kārtībā kriminālprocesā būtu pārbaudāmas arī liecinošo personu liecības. Visu pirms ir objektīva nepieciešamība nodrošināt, ka uzaicinātais liecinieks tiek noprotināts arī tiesā. Pakārtoti tam, ievērojot jau iepriekš uzsvērto apsūdzības uzturēšanas funkcijas izpaušmi, atbilstoši apsūdzībai lieciniekam pirmais jautājumus uzdod prokurors. Tikai pēc tam secīgi jautājumus var uzdot arī apsūdzētais un viņa aizstāvis.

Kriminālprocesa likumā sistēmiski nostiprinātā vērtību un pamatprincipu mijiedarbība uzsver nepieciešamību nodrošināt tieši šādu no nevainīguma prezumpcijas izrietošu pierādījumu pārbaudes kārtību un attiecīgi arī secību. Neskatoties uz Kriminālprocesa likumā redakcionāli izdarītajiem grozījumiem, izšķirošā nozīme arvien ir kriminālprocesa mērķim un pamatprincipiem, kuru ievērošanu un nodrošināšanu ikvienā kriminālprocesā uzsver taisnīguma princips.

Tiesību zinātnē atzīts, ka iztiesāšanas procesam būtu jābūt pietiekami skaidram, lai tiktu sasniegts pareizais lēmums gan par faktu, gan arī tiesību jautājumiem. Iztiesāšanai būtu jānotiek pēc iespējas āri un procesuāli ekonomiski. Visbeidzot iztiesāšanai jānotiek pret lietas dalībniekiem taisnīgā veidā. Šos mērķus nav iespējams sasniegt vien ar pierādīšanas procesu saistīto instrumentu palīdzību, taču šie instrumenti var būt primārie, lai sasniegtu šos dažkārt savstarpēji izslēdzošos mērķus.⁶⁵³

Pierādījumu pārbaudei ir jānotiek efektīvi, tajā nav pieļaujams apsūdzēto nostādīt nevienlīdzīgā situācijā. Tādēļ tiesai ir jāspēj sabalansēt apsūdzības uzturēšanas intereses ar aizstāvības interesēm. Proti, ir jāpastāv efektīvai un reālai iespējai aizstāvēties. Pierādījumu pārbaude palīdz saprast kopainu krimināllietā ne tikai no celtās apsūdzības, bet arī no aizstāvības perspektīvas. Tas palīdz noskaidrot lietas būtību un izlemt, vai apsūdzība ir pamatota. Turklāt šādā gadījumā iespējama vienošanās slēgšana iztiesāšanas laikā. Apsūdzības un aizstāvības līdzvērtīga iesaiste kriminālprocesā garantē efektīvu procesa norisi, visu būtisko apstākļu pilnīgu novērtēšanu un taisnīga rezultāta sasniegšanu saprātīgā termiņā. Kriminālprocesa mērķis nav saistīts ar pašmērķīgu procesa norises un pabeigšanas ātruma sasniegšanu. Ātrumam ir raksturīga steiga un virspusība, kas iztiesāšanā var ierobežot tiesas iespējas konstatēt lietai būtiskas tiesiskas un faktiskas detaļas, kas var ietekmēt nolēmuma tiesiskumu, nolēmumu atcelšanu un lietu atkārtotu izskatīšanu.

---

⁶⁵³ Riekkinen J. 2019, p. 6.

Ja netiek ievērota apsūdzības un aizstāvības iesaistes secība, var tikt būtiski aizskarti kriminālprocesa pamatprincipi. Proti, šīs secības sagrozīšana ir ne tikai neatbilstoša Kriminālprocesa likuma sistēmai, bet tā arī nostāda apsūdzēto nevienlīdzīgā stāvoklī iepretim apsūdzība uzturētājam un pat var ierobežot praktisku un efektīvu aizstāvības īstenošanu. Minētie apstākļi var tiesvedību kopumā padarīt par netaisnīgu. Jautājumu uzdošanas secības nozīme kopsakarā ar kriminālprocesa pamatprincipu ievērošanu aplūkota promocijas darba turpinājumā, atsevišķā promocijas darba nodaļā.⁶⁵⁴

Turpmāk šīs apakšnodaļas ietvaros kopsakarā ar Kriminālprocesa likuma 455. panta pirmās daļas praktisko izpausmi tiks vērtēta Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunktā noteikto apsūdzētā tiesību⁶⁵⁵ saturs un izpaušme pierādījumu pārbaudē. Uz šo tiesību izmantošanu attiecas tādi aspekti, kā apsūdzētā: 1) tiesības lūgt nodrošināt aizstāvības liecinieku klātbūtni un nopratināšanu; 2) tiesības nopratināt apsūdzības lieciniekus; 3) nepārbaudītu apsūdzības liecinieku liecību pieļaujamības principi; un 4) tiesības lūgt veikt citas procesuālās darbības.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punktam primāri izvērtē, vai kriminālprocess kopumā bijis taisnīgs. Atbilstība no taisnīgas tiesas koncepta izrietošajiem nosacījumiem tiek vērtēta, ņemot vērā procesa attīstību kopumā, nevis pamatojoties uz konkrētiem apsvērumiem par vienu atsevišķu aspektu vai incidentu. Vērtējot procesa taisnīgumu kopumā, ja tas ir nepieciešams, Eiropas Cilvēktiesību tiesa ņem vērā arī Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punktā uzskaitīto minimālo tiesību apjomu, kas ir taisnīgas tiesas nosacījumu piemērs attiecībā uz tipiskām procesuālajām situācijām krimināllietās. Tādējādi šis minimālais tiesību apjoms kriminālprocesā var tikt aplūkots kā specifisks taisnīgas tiesas koncepta aspekts.⁶⁵⁶ Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punktā noteikto tiesību uzskaitījums nav izsmēlošs, taču tas skaidri norāda garantējamo apsūdzības tiesību minimumu, kas ir nosacījums, lai nodrošinātu taisnīgu procesu.

Pierādījumu pieļaujamības nosacījumus primāri regulē nacionālais likums un tādēļ vispārīgais princips uzliek nacionālajām tiesām par pienākumu izvērtēt krimināllietā esošos pierādījumus. Liecību pieļaujamības kontekstā Eiropas Cilvēktiesību tiesa nemainīgi uzsver, ka atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijai tās pienākums nav izvērtēt, vai liecinieku paskaidrojumi tika atbilstoši atzīti par pierādījumiem, bet gan, kā jau tika atzīmēts, pārliecināties, ka process

---

⁶⁵⁴ Par to plašāk sk. promocijas darba 3.3.2. nodaļu „Apsūdzības liecinieku nopratināšanas nosacījumi”.

⁶⁵⁵ Saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta trešā punkta „d” apakšpunktu ikvienam, kas tiek apsūdzēts kriminālnoziedzībā, ir sekojošas minimālās tiesības nopratināt vai būt nopratinājamam apsūdzības lieciniekus un pieprasīt aizstāvības liecinieku klātbūtni un nopratināšanu tajos pašos apstākļos kā apsūdzības lieciniekus.

⁶⁵⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 4. jūnija sprieduma lietā Nr. 71034/13 Boshkoski v. North Macedonia 37. punkts.

kopumā, ieskaitot veidu, kā iegūti pierādījumi, bijis taisnīgs.⁶⁵⁷ Atbilstoši vispārīgajam noteikumam tieši nacionālo tiesu uzdevums ir izvērtēt tām iesniegtos pierādījumus, kā arī to pierādījumu attiecināmību, kurus aizstāvība vēlas iegūt. Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunkts atstāj nacionālo tiesu ziņā izvērtēt, vai ir pamatoti izsaukt lieciniekus.⁶⁵⁸ Tātad pierādījumu izmantošanas nosacījumi un to ievērošana primāri ietilpst nacionālo tiesu kompetencē. Eiropas Cilvēktiesību tiesa nosaka, vai nacionālā tiesa ir nodrošinājusi taisnīgu procesu to pārbaudē.

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunkts uzsver nosacījumu par tādu liecinieku nopratināšanu, kuru liecības tiek izmantotas pret apsūdzēto. Šādi liecinieki tiek atzīti par „apsūdzības lieciniekiem”, jo viņu paskaidrojumi būtiskā mērā veido notiesājoša sprieduma pamatu un attiecīgi veido apsūdzības pierādījumu bāzi.⁶⁵⁹ Minētā panta 3. punkta „d” apakšpunkts sevī ietver arī apsūdzētā tiesības lūgt nodrošināt tā saukto „aizstāvības liecinieku” klātbūtni un viņu nopratināšanu, jo viņu paskaidrojumi izmantojami par labu apsūdzētajam.⁶⁶⁰

Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra atspoguļo, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunkts aptver divas atšķirīgas tiesības. Ir izveidots vispārīgs princips, kas ekskluzīvi attiecas uz tiesībām nopratināt apsūdzības lieciniekus, kā arī princips specifiski attiecībā uz tiesībām lūgt nodrošināt aizstāvības liecinieku ierašanos un viņu nopratināšanu.⁶⁶¹ Kā viens no kritērijiem, lai noteiktu, vai liecinieks ir aizstāvības vai apsūdzības, ir tas, vai šo liecību var izmantot apsūdzēto notiesājoša sprieduma pamatošanai. Kaut arī apsūdzībās uzturētājs iepriekš lūdzis izsaukt noteiktus lieciniekus, bet viņu liecības saturiski nevarēja tikt izmantotas kā apsūdzības pierādījums. Šādā situācijā, ja attiecīgos lieciniekus izsauc aizstāvība, tie nav atzīstami par apsūdzības lieciniekiem Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunkta izpratnē.⁶⁶² To, vai liecinieks atzīstams par apsūdzības vai aizstāvības liecinieku, nosaka, vērtējot liecības saturu. Ja liecinieka liecība satur ziņas par faktiem, kas inkriminē apsūdzēto un var tikt izmantotas notiesājoša sprieduma pamatošanai, liecinieks atzīstams par apsūdzības liecinieku. Turklāt uz viņa izsaukšanu un nopratināšanu attiecināmi visi Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā atzītie kritēriji, kas tiks aplūkoti pēc aizstāvības liecinieku nopratināšanas nosacījumu aplūkošanas.

---

⁶⁵⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 19. janvāra sprieduma lietā Nr. 2205/16 Keskin v. the Netherlands 39. punkts.

⁶⁵⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 9. maija sprieduma lietā Nr. 21688/12 Poropat v. Slovenia 42. punkts.

⁶⁵⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 27. februāra sprieduma lietā Nr. 33354/96 Lucà v. Italy 41. punkts.

⁶⁶⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr. 11423/03 Pello v. Estonia 31. punkts.

⁶⁶¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 19. janvāra sprieduma lietā Nr. 2205/16 Keskin v. the Netherlands 41. punkts.

⁶⁶² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 26679/08 Nevzlin v. Russia 184. punkts.

3.3.1. Aizstāvības liecinieku nopratināšanas nosacījumi

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunkts neuzliek par pienākumu nodrošināt katra aizstāvības liecinieka klātbūtni un viņa nopratināšanu, taču šī noteikuma mērķis, kā norāda lietotie vārdi „tādos pašos apstākļos”, ir nodrošināt pilnīgu pušu līdztiesību attiecīgajā jautājumā. Pušu līdztiesības principa konceptu neizsmeļ Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunktā un šī panta 1. punktā noteiktais saturs, kurā šis koncepts atspoguļo tikai vienu no tā piemērošanas veidiem.⁶⁶³

Vispārīgais princips noteic, ka nacionālajai tiesai ir pienākums izvērtēt to pierādījumu attiecināmību, kuru iegūšanu iniciē apsūdzētais, tādēļ Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunkts atbilstoši vispārīgajam nosacījumam atstāj nacionālo tiesu ziņā konkrēti izvērtēt, vai ir atbilstoši izsaukt konkrētu liecinieku.⁶⁶⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzinusi, ka nav konstatējams Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunkta pārkāpums situācijā, kad tiesa atteica nopratināt aizstāvības lieciniekus, jo apsūdzētais nespēja pamatot gan nepieciešamību viņus nopratināt, gan arī apstākļus, kurus attiecīgo liecinieku liecības spētu nostiprināt.⁶⁶⁵

Nav pietiekami, ja apsūdzētais iebilst tikai par apstākli, ka nav nodrošināta iespēja nopratināt noteiktus lieciniekus; papildus tam apsūdzētajam jāspēj pamatot, kādēļ ir būtiski uzklaut attiecīgo liecinieku, un liecinieka liecībai ir jāspēj ietekmēt tiesvedības iznākumu vai pamatoti nostiprināt apsūdzētā aizstāvības pozīciju. Tas, vai apsūdzētais norādījis pietiekamu pamatojumu lūgumam nopratināt lieciniekus, būs atkarīgs no liecinieka liecību nozīmes attiecīgās krimināllietas apstākļos. Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā ir nostiprinātas vadlīnijas taisnīga procesa izvērtēšanai saistībā ar aizstāvības liecinieku nopratināšanu atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punktam un 3. punkta „d” apakšpunktam. Šo vadlīniju mērķis ir noteikt: 1) vai lūgums nopratināt liecinieku bija pietiekami pamatots un attiecās uz apsūdzības priekšmetu; 2) vai nacionālās tiesas apsvēra liecības attiecināmību un nodrošināja pietiekamus iemeslus atteikumam nopratināt liecinieku tiesā; un 3) vai nacionālās tiesas lēmums nenopratināt liecinieku ietekmēja procesa taisnīgumu kopumā.⁶⁶⁶

Lūgums par aizstāvības liecinieku nopratināšanu ir jāmotivē Kriminālprocesa 489. panta pirmās daļas gadījumā gan pirmstiesas kriminālprocesā nopratinātu aizstāvības liecinieku izsaukšanas gadījumā, gan arī iepriekš nenopratinātu aizstāvības liecinieku izsaukšanas gadījumā.

⁶⁶³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 19. janvāra sprieduma lietā Nr. 2205/16 Keskin v. the Netherlands 42. punkts.

⁶⁶⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2003. gada 6. maija sprieduma lietā Nr. 48898/99 Perna v. Italy 29. punkts.

⁶⁶⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 26679/08 Nevzlin v. Russia 189. punkts.

⁶⁶⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 19. janvāra sprieduma lietā Nr. 2205/16 Keskin v. the Netherlands 43. punkts.

Tāpat šis lūgums ir motivējams Kriminālprocesa likuma 551. panta trešās daļas gadījumā, kad apsūdzētais un aizstāvis apelācijas sūdzībā norāda lūgumu nopratināt vai atkārtoti nopratināt liecinieku apelācijas instances tiesā. Aizstāvības liecinieka nopratināšanu pamato, norādot uz aizstāvības pozīcijai nozīmīgiem apstākļiem, par kuriem liecinieks var sniegt liecību. Atkārtotas nopratināšanas gadījumā papildus pamatojams, kādēļ ziņas netika iegūtas sākotnējā nopratināšanas reizē.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir uzsvērusi, ka apstākļos, kad pieteicēja notiesāšana primāri tiek balstīta uz pieņēmumu, ka viņš noteiktā laikā atradies noteiktā vietā, procesuālo pilnvaru līdztvērtība un vispārīgi tiesības uz taisnīgu tiesu ietver saprātīgu iespēju efektīvi apstrīdēt šādu pieņēmumu.⁶⁶⁷ Apstākļos, kad aizstāvības liecinieka liecība var pamatoti noteikt apsūdzētā alibi, šāds liecinieks tiek uzskatīts par pirmšķietami nozīmīgu.⁶⁶⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzīmējusi, ka viens no pieteicēja aizstāvības pozīcijas elementiem bija viņa alibi pierādīšana attiecībā uz konkrētu datumu. Netika apgalvots, ka pieteicēja lūgums aizstāvības liecinieku uzaicināšanai bija nepamatots vai ka viņš nebūtu pielicis saprātīgas pūles, lai panāktu liecinieku klātbūtni, piemēram, nenorādot viņu pilnos vārdus un adreses. Nav šaubu, ka lūgums bija pietiekami pamatots, tas attiecās uz apsūdzības priekšmetu un neapšaubāmi varēja nostiprināt aizstāvības pozīciju vai pat būt pamats pieteicēja attaisnošanai.⁶⁶⁹

Lietās, kurās aizstāvības liecinieku liecību pārbaude pieprasīta, lai konstatētu jautājumu, kas pārsniedz apsūdzības robežas, vai arī liecība nespēj pamatot apsūdzētā nevainīgumu, liecinieka neierašanās neapdraud kriminālprocesa taisnīgumu.⁶⁷⁰ Tātad, izlemjot lūgumu, tiesai ir jāvērtē, vai liecinieks varēs sniegt tādu informāciju, kas attiecas uz apsūdzībā norādītajiem apstākļiem vai kas spētu nostiprināt viņa aizstāvības pozīciju.

Tiesai ir nepieciešams vērtēt, vai lūgums par liecinieka nopratināšanu ir pamatots un konstatēt, ka liecinieka nopratināšanā var tikt iegūtas aizstāvības pozīciju pamatojošas ziņas. Pušu līdztiesība šādā gadījumā pieprasa garantēt iespēju aizstāvībai nodrošināt savu aizstāvības pozīciju. Ja liecība nav attiecināma, lūguma noraidīšana neietekmēs procesa taisnīgumu.

Iespējamās situācijas, ka tiesa apmierina lūgumu nopratināt aizstāvības liecinieku, bet liecinieka ierašanos tiesā nav iespējams nodrošināt. Piemēram, lai gan norādīta liecinieka dzīvesvieta, taču piespiedu atvešana nav nodrošinājusi viņa klātbūtni. Šādā gadījumā konstatējams, ka lūgums nav izpildāms. Tiesai šādā gadījumā pastāv iespēja gala nolēmuma motīvu daļā norādīt lūguma

⁶⁶⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011. gada 28. jūnija sprieduma lietā Nr. 20197/03 Miminoshvili v. Russia 131. punkts.

⁶⁶⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 36658/05 Murtazaliyeva v. Russia 143. punkts.

⁶⁶⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 29. janvāra sprieduma lietā Nr. 77018/01 Polyakov v. Russia 34. punkts.

⁶⁷⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 36658/05 Murtazaliyeva v. Russia 143. punkts.

neizpildes iemeslus. Tāpat tiesa motivē, ka lūguma neizpilde nav kaitējusi aizstāvības īstenošanai un procesa taisnīgumam.

3.3.2. Apsūdzības liecinieku nopratināšanas nosacījumi

Attiecībā uz tiesībām nopratināt apsūdzības lieciniekus Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā nostiprināts, ka pirms apsūdzētā notiesāšanas visi pret viņu savāktie pierādījumi ir pārbaudāmi apsūdzētā klātbūtnē publiskas uzklaušanās laikā un sacīkstes ietvaros. Izņēmumi no šī nosacījuma iespējami, bet tie nedrīkst pārkāpt aizstāvības tiesības, kas izvirza nosacījumu garantēt apsūdzētajam adekvātu un atbilstošu iespēju apstrīdēt un nopratināt pret viņu liecinājušos lieciniekus, turklāt kā liecību sniegšanas brīdī, tā arī vēlākā procesa stadijā.⁶⁷¹

Pretēji situācijai, kāda pastāv attiecībā uz aizstāvības liecinieku nopratināšanu, apsūdzības liecinieku nopratināšanas gadījumā apsūdzētajam nav pienākuma norādīt uz šāda liecinieka būtisko nozīmi. Principā ja prokurors nolemj, ka konkrēta persona ir attiecīgs informācijas avots un izmanto viņas liecību iztiesāšanā, un, ja tiesa šo liecību izmanto notiesājoša sprieduma pamatošanā, ir jāprezūmē, ka šāda liecinieka klātbūtne un nopratināšana tiesas sēdē ir obligāti nepieciešama.⁶⁷²

No Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta neizriet absolūtas apsūdzētā tiesības pieprasīt liecinieku klātbūtni tiesā. Nacionālajām tiesām ir jāizlemj, vai ir nepieciešams vai ieteicams uzklaut liecinieku. Piemēram, apstākļos, kad aizstāvība lūgusi atkārtotu apsūdzības liecinieku nopratināšanu, tiesa lūgumu ir noraidījusi, jo tas nav pamatots ar norādēm, kādus būtiskus papildu apstākļus nepieciešams noskaidrot. Turklāt aizstāvība šādā gadījumā nevarēja pamatot, ka tiesa būtu rīkojusies patvaļīgi. Šādos apstākļos atzīts, ka nav pamata konstatēt Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunkta pārkāpumu.⁶⁷³

Pieteicējam ir pienākums pietiekami skaidri izskaidrot, kādēļ konkrēta liecinieka nopratināšana ir nepieciešama, un pamatot, kādēļ aizstāvība nevarēja uzdot visus nepieciešamos jautājumus pirmajā nopratināšanās reizē.⁶⁷⁴ Tātad ir iespējama arī liecinieku atkārtota nopratināšana. To veic, ja iepriekšējā pratināšanā nebija iespējams uzdot visus nepieciešamos jautājumus. Arī uz papildu jautājumiem būtu attiecināmi tie paši nosacījumi, proti, noskaidrojamiem apstākļiem jābūt nozīmīgiem lietā un liecinieku atkārtota nenopratināšana novestu pie netaisnīga procesa.

⁶⁷¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 27. februāra sprieduma lietā Nr. 33354/96 *Lucà v. Italy* 39. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 26766/05, 22228/06 *Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom* 118. punkts.

⁶⁷² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 25. jūlija sprieduma lietā Nr. 11082/06 un 13772/05 *Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia* 712. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 14. janvāra sprieduma lietā Nr. 51111/07 un 42757/07 *Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia* (Nr. 2) 484. punkts.

⁶⁷³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 26679/08 *Nevzlin v. Russia* 173.-175. punkts.

⁶⁷⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011. gada 28. jūnija sprieduma lietā Nr. 20197/03 *Miminoshvili v. Russia* 122. punkts.

Aplūkotie apstākļi saistībā ar apsūdzības liecinieku nopratināšanu uzsver divas būtiskas nianšes. Pirmkārt, ir nepieciešams noteikt, vai aizstāvība jau iepriekš ir nopratinājusi konkrēto liecinieku. Otrkārt, lūdzot atkārtotu nopratināšanu, šāds lūgums ir jāpamato ar objektīvu nepieciešamību, proti, ka tādā veidā tiks noskaidroti būtiski aizstāvības īstenošanai nepieciešami apstākļi. Papildus atzīmējams, ja liecinieka liecībai nav būtiska nozīme jeb svars noziedzīga nodarījuma izdarīšanas apstākļu noskaidrošanā, liecinieka nenopratināšana pati par sevi nepārkāpj apsūdzētā intereses.

Tiesību zinātnē ir atzīts, ka no tiesībām uz aizstāvību un nevainīguma prezumpcijas aspekta par šaubu tulkošanu par labu apsūdzētajam izriet nosacījums, ka galavārdam liecinieku nopratināšanā būtu nodrošināma apsūdzētajam. Šo jēdzienu mūsdienīga izpratne noteic prasību aizsargāt nevainīgus apsūdzētos, un šāda prakse nodrošināt apsūdzētajam pēdējam uzdot jautājumus lieciniekiem garantē viņam priekšrocību izvirzīt pārliecinošus argumentus un radīt šaubas tieši pirms tiesa dodas apspriedē taisīt spriedumu.⁶⁷⁵

Viens no taisnīgas tiesas nosacījumiem ir iespēja apsūdzētajam konfrontēt lieciniekus tiesas priekšā, kura izlemj lietu pēc būtības, jo tiesneša novērojumi par noteikta liecinieka izturēšanos un ticamību var radīt apsūdzētajam noteiktas tiesiskās sekas.⁶⁷⁶ Minētais attiecas arī uz ekspertiem kā lieciniekiem.⁶⁷⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā ir nostiprināts, ka ir nepieciešams nodrošināt apsūdzētā tiesības iepazīties un apstrīdēt ne tikai eksperta atzinumu, bet arī tā sagatavotāju ticamību, viņus tieši nopratinot.⁶⁷⁸ Ja tiesa nolemj, ka ir nepieciešama eksperta nopratināšana, tādā gadījumā nepieciešams nodrošināt aizstāvības tiesības uzdot ekspertiem jautājumus, kā arī apstrīdēt viņus un tieši nopratināt tiesā. Noteiktos apstākļos atteikums ļaut veikt alternatīvu ekspertu nopratināšanu par sniegto atzinumu var tikt uzskatīts kā Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpums.⁶⁷⁹ Latvijā kriminālprocesā ekspertus pratina pēc liecinieku pratīšanas nosacījumiem, ievērojot Kriminālprocesa likuma 156. panta pirmajā daļā noteikto eksperta pratīšanas priekšmetu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir konstatējusi ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punktu un 3. punkta „d” apakšpunktu noteikto tiesību uz taisnīgu tiesu un pušu līdztiesības principa un sacīkstes principa pārkāpumu situācijā, kad pieteicējs iztiesāšanās lūdzta tiesu nopratināt desmit ekspertus kā lieciniekus, kuru sagatavotajiem atzinumiem bija nozīme lietas izskatīšanai, taču tiesa viņu nopratināšanu nav nodrošinājusi. Sākotnēji tiesai iesniegtais lūgums bija pamatots vienīgi ar atsauci uz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunktu. Tiesa nosprieda, ka

---

⁶⁷⁵ Fedorova M., 2012, p. 399.

⁶⁷⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 4. jūnija sprieduma lietā Nr. 10890/04 Hanu v. Romania 40. punkts.

⁶⁷⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 58331/09 Gregačević v. Croatia 39. punkts.

⁶⁷⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 27. marta sprieduma lietā Nr. 58428/10 Matytsina v. Russia 177. punkts.

⁶⁷⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas (komitejas) 2020. gada 22. septembra sprieduma lietā Nr. 38891/08 Vasilyev and Others v. Russia 30. punkts.

nebija nepieciešams nopratināt ekspertus kā lieciniekus, jo viņu sniegtie atzinumi bija skaidri, tiesai nebija nepieciešams iegūt papildu informāciju. Savā apelācijas sūdzībā pieteicējs uzsvēra, ka liecinieku nopratināšana bija nepieciešama, lai vērstu tiesas uzmanību uz ekspertu kompetences trūkumu, kā arī lai apstrīdētu atzinumos izdarītos secinājumus. Arī apelācijas instances tiesa, norādot uz ekspertu kompetences pietiekamību, noraidīja pieteicēja apgalvojumus.⁶⁸⁰

Apstākļos, kad apsūdzētais izvirza iebildumus par ekspertu kompetenci un sagatavoto atzinumu saturu, tiesai nav pamata atteikt lūgumu par ekspertu kā liecinieku nopratināšanu. Situācijā, kad ekspertu atzinumi tiek izmantoti notiesājoša sprieduma pamatošanai, ir būtiski, ka ekspertiem jautājumus spēj uzdot arī aizstāvība, tostarp iebilst par viņu ticamību un atzinumos izdarītajiem secinājumiem.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka pieteicēja mērķis nopratināt ekspertus kā lieciniekus bija saistīts ar iespēju apstrīdēt viņu ticamību un izdarītos secinājumus. Lietā desmit eksperti pirmstiesas kriminālprocesā pēc izmeklētāja lūguma sagatavoja astoņus atzinumus, kas tika izmantoti kā apsūdzības, tā arī notiesājoša sprieduma pamatošanai. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka lai gan pieteicējam tika dota iespēja iepazīties ar ekspertu atzinumiem, viņam netika nodrošināta iespēja uzdot ekspertiem jautājumus, piedāvāt alternatīvu ekspertu piedalīšanos vai arī piedalīties ekspertu pratināšanās, tostarp sniegt viņiem savus komentārus, kā to garantē nacionālie tiesību akti. Tāpat nekas nenorāda, ka pieteicējam tika nodrošināta iespēja konfrontēt ekspertus lieciniekus un apstrīdēt viņu ticamību un izdarītos secinājumus arī pirmstiesas izmeklēšanā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsvēra, ka pie minētajiem apstākļiem tiesai bija rūpīgi jāapsver aizstāvības pieteikums nopratināt minētos lieciniekus iztiesāšanas laikā. Pat gadījumā, ja atzinumos nav būtisku pretrunu, ekspertu nopratināšana var atklāt iespējamu interešu konfliktu esību, ekspertu rīcībā esošā materiāla nepietiekamību, kā arī trūkumus ekspertizē izmantotajās metodēs. Eiropas Cilvēktiesību tiesa arī konstatēja, ka pieteicēja apsvērumi par ekspertu un viņu izdarīto secinājumu ticamību bija pamatoti. Tāpat netika konstatēti pamatoti iemesli tam, lai liegtu pieteicējam iespēju ekspertus nopratināt, izmantojot videokameru.⁶⁸¹

Ekspertu ticamību un izdarīto secinājumu pamatotību iespējams pārbaudīt, izvērtējot sagatavoto atzinumu saturu. Tāpat šādā gadījumā iespējama ekspertu nopratināšana par atzinumu sagatavošanas apstākļiem un ekspertizē pielietotajām metodēm. Atzinuma satura pārbaude var uzreiz neatklāt tādus apstākļus, ko iespējams noskaidrot, veicot eksperta pratināšanu. Šādi apstākļi ir, piemēram, interešu konflikta esība, eksperta rīcībā nodotā materiāla nepietiekamība, kā arī trūkumus ekspertizē izmantotajās metodēs. Minētie apstākļi dod tiesai iespēju efektīvi izvērtēt lietā esošo pierādījumu ticamību un arī pietiekamību apsūdzētā vainīguma pamatošanā.

---

⁶⁸⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 1. decembra sprieduma lietā Nr. 88/05 Danilov v. Russia 112. punkts.

⁶⁸¹ Turpat, 113.-120. punkts.

Augstākā tiesa ir konstatējusi Kriminālprocesa likuma 15. un 20. pantā noteikto tiesību uz taisnīgu tiesu un tiesību uz aizstāvību, kā arī Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunkta pārkāpumu situācijā, kad apelācijas instances tiesa atteicās nopratināt aizstāvja aicinātos lieciniekus. Lietā aizstāvis no jauna iestājies lietā un saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 468. panta ceturto daļu pieteicis lūgumu nopratināt divus apsūdzības lieciniekus apelācijas instances tiesā, kurā lieta tiek skatīta no jauna pēc sprieduma atcelšanas. Apelācijas instances tiesa lūgumu apmierināja. Savukārt liecinieki vairākkārt neieradās pārejošas darbnespējas dēļ un sakarā ar aizņemtbu darbā.⁶⁸²

Apelācijas instances tiesa nolēma noraidīt apsūdzētā un viņa aizstāvja lūgumu par liecinieku atkārtotu aicināšanu uz tiesas sēdi vai videokonferences sarīkošanu un atcelt tiesas iepriekš pieņemto lēmumu par minēto liecinieku aicināšanu. Pamatojot šādus lēmumus, tiesa atsaukusies uz Kriminālprocesa likuma 14. pantu. Tiesa norādīja, ka viens no lieciniekiem ir nopratināts pirmās instances tiesā, savukārt Kriminālprocesa likuma 468. panta ceturto daļu neuzliek tiesai pienākumu obligāti apmierināt aizstāvja, kas no jauna iestājies krimināllietā, lūgumu par tiesā iepriekš nopratināta liecinieka liecību atkārtotu noklausīšanos. Turklāt tiesa norādīja, ka Kriminālprocesa likuma 561. pants paredz lietas izskatīšanu apelācijas instances tiesā, atkārtoti nepratinot lieciniekus un nepārbaudot visus lietas materiālus. Otrās liecinieces iepriekš sniegtās liecības apelācijas instances tiesa nolasīja, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 501. pantu.⁶⁸³

Augstākā tiesa atzina, ka prokurore abus lieciniekus uz tiesu izsauca personu sarakstā nav norādījusi. Taču minētie liecinieki atzīstami par apsūdzības lieciniekiem, jo no lēmuma par krimināllietas nodošanu tiesai redzams, ka prokurore ar šo liecinieku pirmstiesas kriminālprocesa laikā sniegtajām liecībām pamatojusi savus atzinumus par apsūdzētā vainīgumu. Ar minēto liecinieku liecībām pamatots arī apelācijas instances tiesas notiesājošs spriedums. Atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā pausto, Augstākā tiesa uzsvēra, ka pirms apsūdzētā notiesāšanas visi pierādījumi pret viņu parasti jāuzrāda viņa klātbūtnē publiskā tiesas sēdē. Gadījumā, ja nopratināt lieciniekus ir neiespējami tāpēc, ka viņus nav iespējams atrast, atbildīgajām iestādēm, tostarp tiesai, ir jāpieliek saprātīgas pūles, lai nodrošinātu šo liecinieku klātbūtni.⁶⁸⁴

Augstākā tiesa atzina, ka lietā netika darīts viss, ko no tiesas varēja saprātīgi sagaidīt, lai nodrošinātu liecinieku klātbūtni. Liecinieku neierašanās iemesli netika atzīti par tādiem, kas izslēdz viņu iespēju ierasties tiesā. Turklāt pārejošas darbnespēja nav iemesls liecinieces pirmstiesas kriminālprocesā sniegto liecību nolasīšanai atbilstoši Kriminālprocesa likuma 501. pantam. Kriminālprocesa likuma 15. pantā nostiprinātais taisnīgas tiesas princips ietver sevī nosacījumu arī

---

⁶⁸² Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 10. februāra lēmums lietā Nr. SKK-5/2015.

⁶⁸³ Turpat.

⁶⁸⁴ Turpat.

par to, ka Kriminālprocesa likuma normu piemērošana nedrīkst būt formāla, bet tiesai kriminālprocess jāveic tā, lai reāli nodrošinātu visu procesā iesaistīto personu procesuālās tiesības. Tādējādi atzīts, ka apsūdzētā un viņa aizstāvja, kas no jauna iestāties krimināllietā, tiesības nopratināt lieciniekus apelācijas instances tiesā nav nodrošinātas, lai gan šāda iespēja, tiesai pieliekot saprātīgas pūles, pastāvēja.⁶⁸⁵ Kriminālprocesa likuma 468. panta ceturtajā daļā noteiktās tiesības ir saistītas ar apsūdzētā un viņa aizstāvja tiesībām uz laiku un līdzekļiem, kas nepieciešami, lai sagatavotu efektīvu aizstāvību. Aizstāvim, iestājoties lietā no jauna, ir tiesības lūgt atkārtotu apsūdzības liecinieku nopratināšanu. Liedzot minētās tiesības, apsūdzētajam būtībā tiek liegta iespēja piekļūt efektīvai juridiskajai palīdzībai, kas ietekmē viņa tiesību uz aizstāvību īstenošanu konkrētajā instancē un var būt pamats atzīt procesu par netaisnīgu.

Augstākā tiesa tāpat secināja, ka tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā neapšaubāmi ir būtisks taisnīgas tiesas elements, taču vienlaikus tas nevar būt par tiesisku un pamatotu iemeslu, lai nesamērīgi ierobežotu citu taisnīgas tiesas elementu – procesā iesaistīto personu tiesību uz liecinieku nopratināšanu un apsūdzētā tiesību uz aizstāvību – nodrošināšanu. Konkrētās lietas apstākļos tiesas atsauce uz Kriminālprocesa likuma 468. panta ceturto daļu, 561. un 562. pantu nevarēja būt par pamatu, lai noraidītu apsūdzētā aizstāvja lūgumu par liecinieka atkārtotu aicināšanu un nopratināšanu tiesā, jo tiesa šo aizstāvja lūgumu, līdzīgi kā lūgumu par liecinieces nopratināšanu, iepriekš jau bija apmierinājusi, atzīstot aizstāvja norādītos argumentus par pamatotiem.⁶⁸⁶

Apsūdzētā vai viņa aizstāvja izteikto lūgumu par liecinieku nopratināšanu izlemšana un izpildes atteikšana nevar būt formāla. Aizstāvja, kurš no jauna uzsācis apsūdzēta aizstāvības īstenošanu, lūgums par liecinieku atkārtotu nopratināšanu ir vērsts uz kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, tiesību uz aizstāvību īstenošanu un taisnīga procesa norisi. Apsūdzības pierādījumu pārbaudei ir jānotiek pēc būtības. Arī kriminālprocesa pabeigšana saprātīgā termiņā nav iemesls, kas attaisno ierobežojumu aizstāvībai lietā nopratināt lieciniekus un īstenot tiesības uz aizstāvību. Tiesai ir jāspēj samērot kriminālprocesā iesaistīto personu intereses un panākt taisnīgu procesu, kurā vienlaikus nenotiek neattaisnota novilcināšana. Tiesai, skatot lietu pēc būtības, ir jāveic visas nepieciešamās darbības savas kompetences ietvaros, lai nodrošinātu liecinieku nopratināšanu.

Procesa ātrums nevar būt kriminālprocesa pašmērķis. Valstij procesa efektivitāte un ātrums krimināllietu iztiesāšanas sistēmā ir jāspēj pakārtot procesa taisnīgumam, nodrošinot praktisku un efektīvu sacīkstes procesu. Atzīmējams, ka procesa ātrumu un efektivitāti sasniedz ar vienkāršotajām kriminālprocesa pabeigšanas formām, tostarp vienošanās procesu vai prokurora priekšrakstu par sodu. Taču gadījumos, kad apsūdzētais vainu neatzīst, lieta ir izskatāma un pierādījumi pārbaudāmi atbilstoši taisnīga procesa nosacījumiem.

---

⁶⁸⁵ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 10. februāra lēmums lietā Nr. SKK-5/2015.

⁶⁸⁶ Turpat.

Iepriekš tika atzīmēts, ka Kriminālprocesa likuma 501. pantā ir izsmelīgi uzskaitīti liecību nolasīšanas iemesli. Kā viens no iemesliem minētā panta 2. punktā noteikts apstākļi, ja liecības sniedzējs ir aizmirsis kādus lietas apstākļus. Situācijā, kad iepriekš pratinātai liecinošajai personai tiek uzdots nekonkrēts jautājums, piemēram, ko persona atceras, nenorādot, par kādiem apstākļiem pārbaude notiek, apstākļu aizmiršanu nav iespējams konstatēt. To, vai persona atceras noteiktus apstākļus, iespējams konstatēt, ja no uzdotā jautājuma izriet konkrēti uz lietu attiecināmi apstākļi, par kuriem persona var liecināt. Tikai tad, kad liecība tiek sniegta par konkrētiem apstākļiem, iespējams konstatēt, ko no pirmstiesas kriminālprocesā liecinātā liecības sniedzējs ir aizmirsis un tādā veidā liecību noteiktā daļā nolasīt atbilstoši Kriminālprocesa likuma 501. panta 2. punktam. Nekonkrētu jautājumu gadījumā pamats liecību nolasīšanai nevar rasties, jo neatspoguļo pārbaudāmos apstākļus.

3.3.3. Klātneesošu liecinieku liecību izmantošana pierādīšanā

Kā vēl viens nozīmīgs ar tiesībām uz taisnīgu tiesu un pušu līdztiesības principu saistīts aspekts ir klātneesošu liecinieku liecību izmantošanas pieļaujamība nolēmuma pamatošanā.

Problēmjaucājumi saistībā ar klātneesošu liecinieku un apsūdzētajam nezināmu liecinieku nopratināšanu nav identiski, bet abas situācijas principā nav atšķirīgas. Ja aizstāvībai nav zināma nopratināmās personas identitāte, tas būtiski var liegt aizstāvības iespējas norādīt, ka lieciniekam ir aizspriedumi, naids vai viņš nav ticams, un identiski kā klātneesoša liecinieka gadījumā rada grūtības aizstāvībai apstrīdēt liecinieka sniegto liecību ticamību. Turklāt līdzīgi apsvērumi attiecas arī uz tādu liecinieku nopratināšanu, kam ir slēpta identitāte.⁶⁸⁷

Lietā *Al-Khawaja and Tahery*⁶⁸⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa apkopojā un precizēja vispārīgos principus, kas attiecas uz gadījumiem, kad apsūdzības liecinieki nav ieradušies uz tiesas sēdēm un kad viņu iepriekš sniegtās liecības atzītas par pierādījumiem. Lai šādus gadījumus atzītu par atbilstošiem Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punktam un 3. punkta „d” apakšpunktam, vērtējami šādi aspekti: pirmkārt, vai pastāvēja pamatoti iemesli, kas attaisnoja liecinieku neierašanos un attiecīgi nepārbaudītu liecību atzīšanu par pieļaujāmām; otrkārt, vai klātneesoša liecinieka sniegtās liecības bija vienīgais vai izšķirošais pierādījums apsūdzētā notiesāšanai; treškārt, vai nodrošināti pietiekami līdzsvarojošie faktori, tostarp stingras procesuālās garantijas, lai kompensētu apsūdzētajam radītos ierobežojumus, kas radušies, par pieļaujāmām atzīstot nepārbaudītas liecības, un nodrošinātu, ka tiesvedība kopumā bijusi taisnīga.

⁶⁸⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 4. jūnija sprieduma lietā Nr. 71034/13 *Boshkoski v. North Macedonia* 38. punkts.

⁶⁸⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 26766/05 un 22228/06 *Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom*; sk. arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 9154/10 *Schatschaschwili v. Germany* 107. punktu.

Lietā *Schatschaschwili v. Germany* atkārtoja lietā *Al-Khawaja and Tahery* paustās atziņas, kā arī konkrētās lietas ietvaros papildināja, ka atsevišķos gadījumos atbilstoši lietas apstākļiem iespējams iepriekšminētos apsūdzības liecinieku neierašanās iemeslu izvērtēšanas soļus vērtēt citā secībā, piemēram, gadījumos, kad konkrēts solis būtiski apstiprina procesa taisnīgumu vai netaisnīgumu.⁶⁸⁹ Uz nupat minēto Eiropas Cilvēktiesību tiesa atsaucās arī lietā *Mitkus v. Latvia*,⁶⁹⁰ kurā procesa taisnīguma vērtējumā atzīts, ka nepārbaudīta liecinieka liecība nebija vienīgais vai izšķirošais pierādījums.

Pamatots liecinieka neierašanās iemesls ir jākonstatē no tiesas perspektīvas, tas ir, tiesai nepieciešams konstatēt faktisko vai tiesisko pamatu tam, lai netiktu nodrošināta liecinieka ierašanās tiesas sēdē. Ja konstatēts labs liecinieka neierašanās iemesls, atzīstams, ka pastāv pamatoti apstākļi, kuru dēļ tiesa var atzīt nepārbaudītu klātneesoša liecinieka liecību par pierādījumu. Liecinieka neierašanās tiesas sēdē nav izšķirošs pamats secinājumam par tiesvedības netaisnīgumu kopumā, bet tas ir svarīgs apstākļis, lai novērtētu procesa taisnīgumu kopumā, kas var būt par pamatu, lai konstatētu Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punkta un 3. punkta „d” apakšpunkta pārkāpumu.⁶⁹¹ Pamatots liecinieka neierašanās iemesls konstatējams tad, ja viņa klātbūtne nav iespējama arī pēc piespiedu atvešanas piemērošanas, ja liecinieks norādītajā adresē nav sasniedzams un ja tiesai nav zināma cita adrese. Savukārt pārejoša darbnespēja nav atzīstama par pamatotu neierašanās iemeslu. Liecinieka neierašanās tiesas sēdē pats par sevi nav izšķirošs apstākļis, lai atzītu procesu par netaisnīgu, bet ir aplūkojama kopsakarā ar citiem lietas apstākļiem.

Izvērtējot, vai par pierādījumu atzītās klātneesoša liecinieka liecības ir vienīgais vai izšķirošais pamats apsūdzētā notiesāšanai, Eiropas Cilvēktiesību tiesa atkārti, ka ar „vienīgo” pierādījumu saprot kā vienīgo apsūdzētā vainu apstiprinošo pierādījumu, savukārt „izšķirošs” pierādījums būtu interpretējams šauri kā tāds, kas ir svarīgs, lai noteiktu lietas iznākumu. Ja nepārbaudīta liecinieka liecību pamato arī citi apstiprinoši pierādījumi, izvērtējums par šāda pierādījuma izšķirošo raksturu ir atkarīgs no apstiprinošo pierādījumu spēka; jo pārliecinošāki (stiprāki) ir apstiprinošie pierādījumi, mazāk iespējams, ka klātneesoša liecinieka liecības tiks atzītas par izšķirošām.⁶⁹²

Procesa taisnīgumu veido pierādījumu pieļaujamības un ticamības vērtējums. Aizstāvībai ir tiesības iebilst par defektiem šo īpašību tvērumā. Vienīgā vai izšķirošā pierādījuma izpratne pieprasa vērtēt, vai konkrētais pierādījums veido galveno notiesājoša sprieduma pamatojumu. To nosaka,

---

⁶⁸⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 9154/10 *Schatschaschwili v. Germany* 118. punkts.

⁶⁹⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012. gada 1. oktobra sprieduma lietā Nr. 7259/03 *Mitkus v. Latvia* 102., 106. punkts.

⁶⁹¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 9154/10 *Schatschaschwili v. Germany* 113., 119. punkts.

⁶⁹² Turpat, 123. punkts.

vērtējot pierādījumu kopumu. Turklāt šādā gadījumā vērtējams, vai pierādījums iegūts bez procesuāliem defektiem.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas pienākums nav būt ceturtais instances tiesai lietā, sākuma punkts izlemjot, vai pieteicēja notiesāšana vienīgā vai izšķirošā mērā bija pamatota ar klātneesoša liecinieka liecībām, ir nacionālo tiesu nolēmumi. Eiropas Cilvēktiesību tiesa pārskata nacionālo tiesu izvērtējumu „vienīgo” un „izšķirošo” pierādījumu kontekstā un izlemj, vai nacionālo tiesu veiktais izvērtējums par pierādījumu spēku nav bijis nepieņemams vai patvaļīgs. Turklāt Eiropas Cilvēktiesību tiesa apsver klātneesošu liecinieku liecībām piešķirto svaru, ja nacionālās tiesas nav norādījušas savu nostāju šajā jautājumā vai arī tā ir neskaidra.⁶⁹³

Bez tam, ņemot vērā, ka tās mērķis ir noteikt, vai tiesvedība kopumā bijusi taisnīga, Eiropas Cilvēktiesību tiesa ne tikai pārbauda pietiekamu līdzsvarojošo faktoru esamību gadījumos, kad klātneesoša liecinieka liecības atzītas par vienīgo vai izšķirošo pamatu pieteicēja notiesāšanai, bet arī situācijas, kad tā uzskata, ka nav pietiekami skaidrs, vai attiecīgie pierādījumi ir vienīgie vai izšķirošie, bet, neskatoties uz to, ir pārlicināta, ka šiem pierādījumiem ir būtisks svars un ka to atzīšana par pieļaujamiem ir ierobežojusi aizstāvības tiesības. Līdzsvarojošo faktoru apjoms, kas nepieciešams tiesas procesa atzīšanai par taisnīgu, ir atkarīgs no klātneesoša liecinieka liecību svara jeb nozīmes. Jo svarīgāks ir šis pierādījums, jo lielāku nozīmi ieņem līdzsvarojošie faktori, kas nodrošina to, lai process tiktu atzīts par taisnīgu.⁶⁹⁴ Lietā izšķirošu pierādījumu iegūšanai jābūt nevainojamai. Ja persona tiek notiesāta, galvenokārt balstoties uz citas personas liecību, tā ir pareizi jāpārbauda un jānovērtē. Šāds pienākums ir saistīts ar apsūdzētā tiesībām uz taisnīgu tiesu, no kurām izriet viņa tiesības noprotināt minēto apsūdzības liecinieku. Tiesību uz taisnīgu tiesu garantiju ietvaros arī ir noteikta nepieciešamība pienācīgi nodrošināt pierādījumu pārbaudi un novērtēšanu.⁶⁹⁵

Vērtējot procesa taisnīgumu kopumā un līdzsvarojošo faktoru esību, Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka klātneesošo liecinieku liecības bija izšķirošas pieteicēja notiesāšanai. Nacionālās tiesas rīcībā bija arī citi papildu pierādījumi saistībā ar noziedzīgo nodarījumu, par kuru pieteicējs tika notiesāts. Taču Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsvēra, ka netika veikti gandrīz nekādi citi procesuāli pasākumi, lai kompensētu radīto trūkumu aizstāvības iespējai tieši noprotināt lieciniekus tiesas procesā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka iespēja aizstāvībai noprotināt galvenos apsūdzības lieciniekus vismaz pirmstiesas procesā ar advokāta palīdzību veido svarīgu procesuālo garantiju, kas nodrošina tiesības uz aizstāvību, un šādas garantijas neesība būtiski ietekmē līdzsvaru, kas tiek pārbaudīts procesa taisnīguma izvērtējuma ietvaros atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas

---

⁶⁹³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 9154/10 Schatschaschwili v. Germany 124. punkts.

⁶⁹⁴ Turpat, 116. punkts.

⁶⁹⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 26766/05 Al-Khawaja and Tahery v. The United Kingdom 139. punkts.

6. panta 1. punktam un 3. punkta „d” apakšpunktam.⁶⁹⁶ Tātad kā viens no līdzsvarujošajiem faktoriem, kas var novērst aizstāvības tiesību ierobežojumu, kas var rasties ar nespēju iztiesāšanā noprotināt liecinieku klātienē, ir iespēja lieciniekam uzdot jautājumus brīdī, kad viņš tiek noprotināts vai vēlākā procesa stadijā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka prasība pēc līdzsvarujošo faktoru esības ir ievērota apstākļos, kad pieteicējiem nevienā procesa stadijā netika liegta iespēja iebilst pret liecinieku liecību attiecināmību un ticamību. Viņiem tika dota iespēja tieša un personiska liecinieku noprotināšana pirmstiesas kriminālprocesā, kā arī iztiesāšanas laikā tika nodrošināts sacīkstes process, kura laikā bija iespējams tieši noprotināt vienu no lieciniekiem. Visi pieteicēju izvirzītie pamatojumi tika rūpīgi pārbaudīti un izvērtēti. Turklāt nevienā no procesa stadijām apsūdzības pozīcija netika balstīta uz tādiem faktiem, kas netiktu darīti zināmi pieteicējiem, un šādi fakti arī netika paziņoti zvērinātajiem. Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka process kopumā tika aptverts ar pietiekamām un pamatotām garantijām un nebija netaisnīga pret pieteicējiem.⁶⁹⁷

Saskaņā ar „vienīgo vai izšķirošo nosacījumu”, ja apsūdzētā notiesāšana tiek balstīta tikai vai galvenokārt uz liecinieku liecībām, kurus apsūdzētajam nebija dota iespēja noprotināt nevienā procesa stadijā, tiek uzskatīts viņa tiesības uz aizstāvību ir nepamatoti ierobežotas. Minētā sakarā vārds „izšķirošais” ir saprotams šauri, tas norāda uz pierādījumu nozīmi vai svarīgumu, kas visdrīzāk būs noteicoša lietas iznākumam. Gadījumos, kad nepārbaudītas liecinieku liecības apstiprina citi pierādījumi, vērtējums par to, vai liecībām ir izšķiroša nozīme, būs atkarīgs no apstiprinošo pierādījumu pārliecinošā spēka: jo pārliecinošāki ir citi apsūdzības pierādījumi, jo mazāk ticams, ka prombūtnē esoša liecinieka liecības tiks uzskatītas par izšķirošām.⁶⁹⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir ņēmusi vērā arī apstākļus, kad liecinieka liecības ir vienīgie vai izšķirošie pierādījumi tam, lai konstatētu apsūdzētās personas iesaistīšanos izmeklējamajā noziegumā. Reģionālajai tiesai bija pienākums nodrošināt pieteicēju ar iespēju sagatavot aizstāvību atbilstošā veidā un izvirzīt savus attiecīgos argumentus. Tā vietā tiesa savus secinājumus pamatoja ar liecinieku liecībām, kas nekad netika pārbaudītas.⁶⁹⁹ Būtisks aspekts, kas garantē procesa taisnīgumu situācijā, kad liecinieks var neierasties uz tiesu, ir citu šādu liecību apstiprinošu pierādījumu esība. Šādā gadījumā liecībai zūd vienīgā vai izšķirošā pierādījuma nozīme, kas garantē iespēju apstākļu esību konstatēt, pārbaudot citus apstiprinošos pierādījumus kopsakarā ar aizstāvības izvirzītajiem apsvērumiem.

---

⁶⁹⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 9154/10 Schatschaschwili v. Germany 161.-162. punkts.

⁶⁹⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 43000/11, 49380/11 Habran and Dalem v. Belgium 113.-117. punkts.

⁶⁹⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 12. janvāra sprieduma lietā Nr. 54146/09 Batek and Others v. The Czech Republic 38. punkts.

⁶⁹⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 6. septembra sprieduma lietā Nr. 14078/12 Dadayan v. Armenia 52. punkts.

Ņemot vērā, ka tās mērķis ir pārliecināties par to, vai process kopumā bijis taisnīgs, Eiropas Cilvēktiesību tiesai ir jāpārbauda ne tikai pietiekamu līdzsvarujošo faktoru esamība gadījumos, kad promesoša liecinieka liecības bijušas vienīgais vai izšķirošais pamats apsūdzētā notiesāšanai, bet arī gadījumos, kad nav skaidrs, vai attiecīgie pierādījumi ir vienīgie vai izšķirošie, tā pārliecinās, vai tiem ir būtiska nozīme un to pieļaušana izmantošanai pierādīšanā var ierobežot aizstāvību. Nepieciešamo līdzsvarujošo faktoru apjoms, kas nepieciešams procesa atzīšanai par taisnīgu, ir atkarīgs no promesoša liecinieka liecību pārliecinājošā spēka. Jo svarīgāki ir šie pierādījumi, jo lielāka nozīme procesa taisnīgumu garantējošajiem līdzsvarujošajiem faktoriem.⁷⁰⁰

Terminam „liecinieks” Eiropas Cilvēktiesību konvencijas sistēmā ir autonoma izpratne. Ja liecība materiālā pakāpē var tikt izmantota notiesājoša sprieduma pamatošanai, tad neatkarīgi no tā, vai to ir sniedzis liecinieks striktā nozīmē vai arī līdzapsūdzētais, tā ir atzīstama par apsūdzības pierādījumu, uz kuru attiecas ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punktu un 3. punkta „d” apakšpunktu noteiktās garantijas. Arī iespējamie nozieguma līdzdalībnieki, kas notiesāti iepriekšēja tiesvedībā, ir uzskatāmi par lieciniekiem Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunkta izpratnē, ja viņu paskaidrojumi tiek iesniegti tiesā, kas tos ir ņēmusi vērā lietā pret pieteicējiem.⁷⁰¹ Minētais attiecas kā uz lietām, kur klātneesoši liecinieki ir līdzapsūdzētie⁷⁰², kā arī lietās, kur uz liecinieku attiecas privilēģija sevi neapsūdzēt⁷⁰³.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vērtējusi situāciju, kurā apsūdzētais nav noliedzis savu kriminālatbildību kā tādu, bet smagāka soda piemērošana viņam pamatota ar klātneesoša līdzapsūdzētā pirmstiesas kriminālprocesā sniegtu liecību. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka līdzās citiem pierādījumiem lietā šī nepārbaudītā liecinieka liecība bija svarīga un tādēļ tās izmantošana varēja būtiski ierobežot aizstāvību. Lietā tika uzsvērtā arī līdzapsūdzētā interese sniegt nepatiesus paskaidrojumus, jo viņš arī bija ieinteresēts lietas iznākumā. Ņemot vērā, ka apsūdzētā notiesāšana par noziedzīgiem nodarījumiem noteiktā laika periodā tika pamatota galvenokārt ar nepārbaudītu līdzapsūdzētā liecību, Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsvēra nepieciešamību garantēt pietiekamus līdzsvarujošos faktorus, lai situācijā kompensētu apsūdzētajam radītās grūtības, kas saistītas ar šī pierādījuma izmantošanu. Lai gan apsūdzētajam bija iespēja paust savus paskaidrojumus par lietas apstākļiem, šis apstāklis netika atzīts par pietiekamu līdzsvarujošo faktoru. Tāpat tiesa noraidīja lūgumus iegūt papildu pierādījumus, kas ļautu izvērtēt, vai starp apsūdzēto un līdzapsūdzēto

---

⁷⁰⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 31. marta sprieduma lietā Nr. 55287/10 Seton v. The United Kingdom 59. punkts.

⁷⁰¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 17. oktobra sprieduma lietā Nr. 26581/17, 31024/17 Oddone and Pecci v. San Marino 93. punkts.

⁷⁰² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 23. janvāra sprieduma lietā Nr. 58683/08 Kuchta c. Pologne 44. punkts.

⁷⁰³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 28. augusta sprieduma lietā Nr. 37617/10 Cabral v. The Netherlands 33. punkts.

bija saziņa. Lietā tika atzīts, ka tiesa nenodrošināja pietiekamus līdzsvarujošos faktorus, lai taisnīgi un atbilstoši novērtētu nepārbaudītu pierādījumu ticamību.⁷⁰⁴

Klātneesoša līdzapsūdzētā liecību gadījumā prasība pēc līdzsvarujošo faktoru esības uzsver arī aspektu par objektīvu nepieciešamību pārbaudīt attiecīgas liecības ticamību. Šādās situācijās aprunas iespēja ir pietiekami liela, tādēļ citu apstiprinošo pierādījumu esība un to pārbaude apsūdzētā klātbūtnē ir neatņemama procesa sastāvdaļa. Šādos gadījumos izmeklēšanas iestādēm, iegūstot pierādījumus, ir jāspēj paredzēt aizstāvības iebildumus par noteiktiem apstākļiem. Kā nozīmīgs līdzsvarujošais faktors būtu līdzapsūdzēto konfrontēšana par pretrunām. Izmeklēšanas mērķis ir savākt pietiekamu pierādījumu kopumu, kas būtu izmantojams iztiesāšanā.

Augstākā tiesa ir atzinusi, ka nav konstatējams procesuālo pilnvaru līdzvērtības pārkāpums situācijā, kad pirmās instances tiesa ir apmierinājusi lūgumu par liecinieces aicināšanu uz tiesas sēdi un ir likumā paredzētajā kārtībā aicinājusi liecinieci ierasties tiesā, lai sniegtu liecību. Tiesa konstatējusi, ka lieciniecei nosūtītā pavēste ir atgriezta ar norādi, ka adresāts norādītajā dzīves vietā vairs neuzturas. Cita liecinieces uzturēšanās vieta, kontakta adrese tiesai nebija zināma. Ievērojot norādīto, tiesa liecinieces liecības ir pārbaudījusi saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 501. panta 3. punktu. Iesniegtajā apelācijas sūdzībā aizstāvis nav lūdzis aicināt liecinieci nopratināšanai apelācijas instances tiesā, kā arī nav lūdzis izvērtēt viņas liecību pārbaudes un izmantošanas pierādīšanā tiesiskumu. Savukārt apelācijas instances tiesā pieteiktais lūgums ir izlemts un argumentēti noraidīts. Turklāt gan no pirmās instances tiesas sprieduma, gan apelācijas instances tiesas lēmuma bija redzams, ka liecinieces liecības ir viens no vairākiem pierādījumiem, pamatojoties uz kuru izvērtējumu tiesa konstatējusi apsūdzētā vainīgumu viņam inkriminētajā noziedzīgajā nodarījumā.⁷⁰⁵ No lietas apstākļiem redzams, ka klātneesoša liecinieka liecība nebija vienīgais vai izšķirošais pierādījums notiesājoša sprieduma pamatošanai. Motivēti noraidot šādu lūgumu atkārtoti pārbaudīt liecinieka liecību, viņu tieši uzklaut, pušu līdztiesības princips netiek pārkāpts.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka krimināllietās par noziedzīgiem nodarījumiem pret personas dzimumneaizskaramību, ir jāņem vērā arī cietušā tiesības uz privāto dzīvi. Šādās lietās, lai nodrošinātu personas tiesības uz aizstāvību, tiesu iestādēm var būt pienākums veikt pasākumus, kas līdzsvaro aizstāvībai radītos nelabvēlīgos apstākļus. Konkrētajā gadījumā personai tika liegta konfrontēšana ar vairākiem lieciniekiem, kuru liecības bija vienīgās vai izšķirošās viņa notiesāšanai. Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka viens no lieciniekiem instruēja bērnus sniegt noteiktas liecības, kā dēļ konkrētais liecinieks ir izsaucams uz konfrontēšanu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ņēma vērā izteikumus par iespējamu pieteicēja vardarbību pret liecinieku un neizslēdza šādu argumentu kā neticamu. Taču apelācijas instances tiesa, lemjot par lietas izskatīšanu bez liecinieka klātbūtnes, to

⁷⁰⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 24. jūnija sprieduma lietā Nr. 53587/17 Dodoja v. Croatia 33.-47. punkts.

⁷⁰⁵ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 18. marta lēmuma lietā Nr. SKK-11/2020 4.5. punkts.

atļaujot ar norādi, ka nav zināma liecinieka atrašanās vieta. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīmēja, ka valsts varas iestādēm bija jārīkojas mērķtiecīgāk mēģinājumos liecinieku atrast. Turklāt konkrētajā lietā Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka nacionālā tiesa liedza pieteicējam noprotināt ekspertus, kuri pārbaudīja bērnus un šajā sakarā sniedza rakstveida viedokļus. Lietā tika noprotināti arī citi liecinieki, taču viņu liecības netieši apstiprināja bērnu liecības. Tādējādi Eiropas Cilvēktiesību tiesa secināja, ka konkrētajā lietā netika nodrošināti līdzsvarojoshi faktori, kas ļautu taisnīgi novērtēt bērnu liecību ticamību. Līdz ar to aizstāvības tiesību ierobežojumi netika atzīti par savienojamiem ar nosacījumiem, kas izriet no tiesībām uz taisnīgu tiesu.⁷⁰⁶

Lietās, kur cietušie ir bērni, ir būtiski viņus pasargāt no atkārtotas viktimizācijas, kas varētu rasties saistībā ar viņu iesaisti procesā un jebkādu saskari ar apsūdzēto. Šādās situācijās jau izmeklēšanas laikā būtu paredzami un veicami tādi pasākumi, kas ļautu efektīvi ar mazgadīgajiem cietušajiem veikt visas objektīvi nepieciešamās izmeklēšanas darbības, turklāt rodot iespēju uzklaut un pārbaudīt aizstāvības apsvērumus. Šādā gadījumā ļoti svarīga ir arī citu apstiprinošo pierādījumu pārbaude. Minētais kļūst īpaši svarīgi, ja pausti iebildumi saistībā ar pierādījumu iegūšanu un to ticamību.

Apsūdzētā un liecinieka konfrontēšanas kā vienīgā līdzsvarojošā faktora nozīmi Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir uzsvērusi arī tādās situācijās, kad liecinieks liecina par apsūdzētā atpazīšanu. Šādos apstākļos aizstāvja piedalīšanās procesā un liecinieka noprotināšana bez apsūdzētā klātbūtnes tiek atzīta par nepietiekamu procesuālo garantu. Lai nodrošinātu šādu liecinieku liecību atbilstošu izvērtējumu, ņemot vērā liecību specifisko kontekstu, apsūdzētajam draudošā soda smagumu, tikai aizstāvim dota iespēja noprotināt šādu liecinieku nenovērš apsūdzētajam radīto ierobežojumu. Lai varētu novērtēt liecinieka liecību ticamību, nav arī pietiekami, ja apsūdzētajam nodrošināta iespēja iepazīties ar šo liecību saturu. Šādās situācijās ir būtiski, ka apsūdzētajam tiek dota iespēja konfrontēt liecinieku, lai kļūtu šaubas par atpazīšanā noskaidrotajiem apstākļiem.⁷⁰⁷

Apsūdzētā un liecinieku konfrontēšana kā būtiskākais procesa taisnīguma līdzsvarojošais apstākļis atzīta arī situācijā, kad liecinieku liecības rakstveidā ieguvusi cita, nevis kriminālprocesu iztiesājošā tiesa, jo liecinieki iztiesāšanā netika noprotināti. Šādos apstākļos līdzsvarojoshi faktori pieprasa uzklaut lieciniekus klātienē. Apsūdzētā notiesāšana šādos apstākļos, viņam nenodrošinot iespēju uzklaut apsūdzības lieciniekus atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunktā noteiktajam, kļūtu par izņēmumu, kurā bez pamatotiem iemesliem, neapsverot citus mazāk ierobežojošus līdzekļus, netiek noprotināti klātneesoši liecinieki.⁷⁰⁸

⁷⁰⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 12. jūnija sprieduma lietā Nr. 14000/12 T.K. v. Lithuania 97.-105. punkts.

⁷⁰⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 16. marta sprieduma lietā Nr. 53848/07 Fikret Karahan v. Turkey 54.-55. punkts.

⁷⁰⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 430/13 Faysal Pamuk v. Turkey 70.-71. punkts.

Iespējama liecinieku klātneesamība iztiesāšanas laikā, kad notiek viņu liecību pārbaude, ir apsverams risks. Mūsdienās liela daļa noziedzīgu nodarījumu ir pietiekami komplicēti un tajos tiek iesaistītas vairākas personas. Šādos apstākļos, kad pastāv risks, ka liecinieks varētu neierasties uz nopratināšanu tiesā, jo, piemēram, dzīvo ārvalstī, kā alternatīva ir pirmstiesas kriminālprocesā veiktās pratināšanas fiksēšana skaņu un attēlu ierakstā. Taču šādā gadījumā arvien būtiski nodrošināt, ka apsūdzētajam dota iespēja lieciniekam uzdot jautājumus. Praksē tas būtu iespējams, procesa virzītājam saņemot no aizstāvības uzdodamos jautājumus, par kuriem liecinieks varētu tikt nopratināts. Aizstāvības jautājumu uzdošana gan būtu apgrūtināša pašā procesa sākumposmā. Taču pat pie apstākļa, ja liecinieks pēc neilga laika ir devies atpakaļ uz dzīvesvietas valsti, būtu iespējama viņa papildu nopratināšana, izmantojot Kriminālprocesa likuma „C” sadaļā paredzētos instrumentus.

3.3.4. Lūgumi veikt procesuālās darbības iztiesāšanā un to izlemšana

Arī tiesības lūgt veikt procesuālās darbības ir viens no veidiem kā apsūdzētais līdztiesības principam atbilstošā veidā var īstenot Kriminālprocesa likuma 455. panta pirmajā daļā un arī Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunktā noteiktās tiesības.

Kopsakarā ar lietas dalībnieku izteikto lūgumu izlemšanu atzīmējams, ka pirmstiesas kriminālprocesa mērķis galvenokārt ir apsūdzības pamatošanai nepieciešamo pierādījumu iegūšana un nostiprināšana. Tiesības iesniegt pieteikumus par procesuālo darbību veikšanu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību⁷⁰⁹ un cietušajam⁷¹⁰ ir arī pirmstiesas kriminālprocesā. Taču to praktiska īstenošana atkarībā no apstākļiem minētajā procesa stadijā var nebūt pietiekami efektīva. No procesa taisnīguma viedokļa atsevišķiem procesa dalībniekiem praktiska un efektīva iespēja savu procesuālo tiesību līdzvērtīgai īstenošanai un lūgumu par procesuālo darbību veikšanu apmierināšanai ir tieši iztiesāšanā. Tiesvedībā starp apsūdzības uzturētāju un cietušo sacīkstes process būtībā nepastāv, jo, kā jau tika atzīmēts iepriekš, apsūdzības funkcijas ietvaros viens no prokurora uzdevumiem un garantēt arī cietušā tiesību uz kompensāciju īstenošanu.

Savukārt starp apsūdzību un aizstāvību sacīkste ir tieša, tādēļ kriminālprocesa mērķis citstarp paredz šo procesa dalībnieku starpā garantēt taisnīgu procesu un viņu procesuālo pilnvaru līdzvērtīgu īstenošanu. Kriminālprocesa likumā ir nostiprināta jaukta sistēma, atbilstoši kurai pirmstiesas kriminālprocesam nav sacīkstes procesa raksturs un tajā aizstāvība tiek iesaistīta tikai procesa virzītāja noteiktajā apjomā. Likumsakarīgi iztiesāšana ir tā procesa stadija, kas tiek īstenota sacīkstes formā un kur tiesības lūgt veikt procesuālās darbības var tikt īstenotas arī praktiski. Tādēļ arī motivēta

---

⁷⁰⁹ Sk. Kriminālprocesa likuma 66. panta pirmās daļas 4. punktu.

⁷¹⁰ Sk. Kriminālprocesa likuma 98. panta pirmās daļas 3. punktu.

lūguma noraidīšana var ietekmēt procesa taisnīgumu un skart pušu līdztiesības principu, ja lūgumā norādītais pasākums var ietekmēt lietas iznākumu.

Minētā sakarā var pievienoties arī Senāta paustajam, ka tiesības uz taisnīgu tiesu nevar būt iluzoras, tām jābūt saprātīgi īstenojamām praksē. No nolēmuma pieņēmēja, kurš izvērtē apsūdzētā sniegtos argumentus, arī tos, kas norādīti apelācijas sūdzībā, izsakot lūgumus tiesai, ir sagaidāma rūpīga un godprātīga rīcība. Tiesai ir pienākums pienācīgi izvērtēt izteiktā lūguma pamatotību, arī, vai tas ir attiecināms uz izskatāmo kriminālprocesu, vai tas veicina krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu, personas tiesību un likumisko interešu nodrošināšanu, vai lūguma noraidīšana nepārkāps Kriminālprocesa likuma 15. pantā noteiktās apsūdzētā tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā, objektīvā un neatkarīgā tiesā.⁷¹¹

Judikatūrā norādīts, ka apsūdzēto vai viņu aizstāvju pieteikto lūgumu motivēta noraidīšana lietas iztiesāšanas laikā nav vērtējama kā apsūdzētā tiesību ierobežošana, jo atbilstoši Kriminālprocesa likuma 496. panta otrās daļas nosacījumiem tiesai procesa dalībnieku pieteiktie lūgumi ir jāizvērtē un jāizlemj, bet tai nav obligāts pienākums šos lūgumus apmierināt.⁷¹² Vienlaikus Senāts uzsver, ka tiesai, pirms izlemt noraidīt apsūdzētā vai aizstāvja pieteiktos lūgumus, jāizvērtē, vai lūguma noraidīšana nepārkāps Kriminālprocesa likuma 15. pantā noteiktās apsūdzētā tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā, objektīvā un neatkarīgā tiesā.⁷¹³ Judikatūrā⁷¹⁴ minētā atziņa par lietas dalībnieka pieteikto lūgumu izlemšanu attiecināta ne tikai uz apsūdzētā tiesību uz taisnīgu ievērošanu.

Kriminālprocesa likuma 496. panta otrās daļas nosacījumu ievērošanu Senāts ir konstatējis apstākļos, kad apelācijas instances tiesa aizstāvja pieteikto lūgumu par liecinieka uzrādītā materiāla „*Projekt Summary*” pievienošanu krimināllietas materiāliem ir izvērtējusi un motivēti noraidījusi. Tiesa ir iepazinusies ar uzrādīto materiālu un konstatējusi, ka projekta kopsavilkums ir ilustratīvs materiāls par projektu, tas nesatur ziņas par kapitālsabiedrības veiktu pētījumu un nav atzīstams par izpētes gala produktu.⁷¹⁵ Viens no lūguma apmierināšanas nosacījumiem ir tas, ka materiāls ir uz krimināllietu attiecināms. Šādos apstākļos nav nozīme krimināllietai pievienot to, kas uz procesu neattiecas.

Augstākā tiesa, vērtējot, vai aizstāvības lūgumi tika motivēti noraidīti, ir atzīmējusi, ka aizstāvji kasācijas sūdzībā nav pamatojuši, kādā veidā apsūdzētā tiesību – pieteikt noraidījumu ekspertam, iepazīties ar lēmumu par ekspertīzes noteikšanu pirms tā nodošanas izpildei, lūgt, lai tiek uzdoti papildu jautājumi, par kuriem ekspertam jādod atzinums, – pārkāpums ir ietekmējis ekspertes

---

⁷¹¹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2023. gada lēmuma lietā Nr. SKK-[A]/2023 6.2. punkts.

⁷¹² Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2011. gada 28. marta lēmums lietā Nr. SKK-163/2011.

⁷¹³ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 14. jūlija lēmuma lietā Nr. SKK-359/2020 7. punkts.

⁷¹⁴ Sk. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 6. oktobra lēmuma lietā Nr. SKK-77/2020 6.4. punkts; Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2023. gada lēmuma lietā Nr. SKK-[A]/2023 6.2. punkts.

⁷¹⁵ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 18. marta lēmuma lietā Nr. SKK-11/2020 4.4. punkts.

veiktā pētījuma tiesiskumu. Tāpat kasācijas sūdzībā nav minēti argumenti, kas liecinātu, ka eksperte veica grāmatvedības pētījumu interešu konflikta apstākļos. Senāts konstatē, ka apsūdzētā pirmstiesas izmeklēšanā tiesību – pieteikt ekspertei noraidījumu un uzdot jautājumus – aizskārums tika novērsts pirmās instances tiesā. 2014. gada 4.jūnijā apsūdzētais ir saņēmis visus pirmstiesas izmeklēšanas materiālus, tostarp lēmumu par grāmatvedības ekspertīzes nozīmēšanu un ekspertes atzinumu. 2014. gada 6.novembrī tiesas sēdē apsūdzētais un viņa aizstāvis nav pieteicis noraidījumu ekspertei, apsūdzētā aizstāvis uzdevis ekspertei jautājumus, savukārt apsūdzētajam jautājumu nebija. Turklāt 2015. gada 19.martā pirmās instances tiesa ir apmierinājusi aizstāvības lūgumu nozīmēt papildu grāmatvedības ekspertīzi. Tādējādi netika pārkāptas apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu.⁷¹⁶ Iebildumu esība un nepieņemšana tiesas rīcībai par lūgumu noraidīšanu nav pamats, lai konstatētu tiesību uz aizstāvību pārkāpumu, ja netiek pamatota iespējamā pārkāpuma būtība un tā sekas.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir uzsvērusi, ka bez „liecinieku” nopratināšanas vēl viena no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunktā nostiprinātā pušu līdztiesības principa izpausmēm ir arī dokumentu iegūšana. Nacionālajām tiesām, noraidot apsūdzētā lūgumus, ir pienākums tos motivēt ne tikai gadījumos, kad tiek lūgts izsaukt lieciniekus. Šāds pienākums paust atteikuma motīvus attiecas arī uz gadījumiem, kad apsūdzētais lūdz izprasīt cita veida pierādījumus, tostarp tādus, kas atrodas pie trešajām personām.⁷¹⁷

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pants neuzliek par pienākumu nacionālajām tiesām nozīmēt ekspertīzi un iegūt eksperta atzinumu vai veikt jebkādu citu izmeklēšanas pasākumu tikai tā iemesla dēļ, ka to pieprasa kāda no pusēm. Tas primāri ir nacionālo tiesu ziņā izvērtēt, vai lūgumā norādītais pasākums ir attiecināms un būtisks lietas iznākumam.⁷¹⁸ Pušu līdztiesības principa kontekstā tiesību zinātnē ir pausts viedoklis⁷¹⁹ arī par aizstāvības lūgumu par ekspertu atzinumu pievienošanu lietas materiāliem.

No Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā paustajām atziņām izriet, ka aizstāvības tiesības lūgt veikt noteiktu procesuālo darbību īstenojamas atbilstoši to jēgai un mērķim. Proti, lūgumā norādītajai izmeklēšanas darbībai ir jābūt attiecināmai uz lietu un, uzsverot tās mērķi, vienlaikus darbības rezultātam jābūt būtiskam lietas iznākumam. Kritērija „attiecināms uz lietu” izpratni,

---

⁷¹⁶ Augstākās tiesas Kriminālietu departamenta 2020. gada 22. maija lēmuma lietā Nr. SKK-14/2020 7.2.5. punkts.

⁷¹⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 14. janvāra sprieduma lietā Nr. 51111/07 un 42757/07 *Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia* (Nr. 2) 515., 517. punkts.

⁷¹⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 23. marta lēmuma lietā Nr. 53561/17 *Mikolić v. Croatia* 23. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 22. septembra sprieduma lietā Nr. 38891/08 *Vasilyev and Others v. Russia* 30. punkts; Sk. arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1989. gada 24. oktobra sprieduma lietā Nr. 10073/82 *H. v. France* 60.-61. punktu; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 6293/04 *Mirilashvili v. Russia* 189. punktu.

⁷¹⁹ Kulmanis O. Pierādījumu pārbaude kriminālprocesā. Grām.: Tiesības un tiesiskā vide mainīgos apstākļos. Latvijas Universitātes 79. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021, 556. lpp.

domājams, skaidro Kriminālprocesa likuma 129. pantā⁷²⁰ noteiktais pierādījumu attiecināmības institūts. Savukārt kritēriju „būtisks lietas iznākumam” iespējams skaidrot, sistēmiski izmantojot Kriminālprocesa likuma 124. pantā noteikto pierādīšanas priekšmeta⁷²¹ institūtu kopsakarā ar šī likuma 19. pantu un 126. pantu. Proti, viens no aizstāvības uzdevumiem ir radīt šaubas par pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajām faktu grupām, tas ir, kriminālprocesā pierādāmo apstākļu, ar tiem saistīto faktu vai palīgaktu pierādītību. Ziņas par faktiem atzīstamas par „būtiskām lietas iznākumam”, ja tās attiecas kriminālprocesā pierādāmajiem apstākļiem, ar tiem saistītajiem faktiem vai palīgaktiem.

Apstākļi, kas ir būtiski lietas iznākumam, aizstāvībai var būt zināmi jau pirmstiesas kriminālprocesa laikā. Pirmstiesas kriminālprocesa mērķis ir noskaidrot patiesību un notikušā apstākļus, iegūt un nostiprināt kā apsūdzības, tā arī aizstāvības pierādījumus, un aizstāvības pierādījumu iegūšanai nevajadzētu tikt pārnestai tikai uz iztiesāšanu. Tādēļ gadījumā, ja pieteikumi par procesuālo darbību veikšanu pirmstiesas kriminālprocesā ir noraidīti, šādi apstākļi no procesa taisnīguma viedokļa un atbilstoši pušu līdztiesības principam var uzlikt par pienākumu atjaunot līdzsvaru starp apsūdzību un aizstāvību. Turklāt, ja tiesas procesā, apmierinot aizstāvības lūgumu, tiek konstatēts, ka jau pirmstiesas kriminālprocesā aizstāvība iesniegusi motivētus un pamatotus pieteikumus par procesuālo darbību veikšanu, bet tie dažādu iemeslu dēļ noraidīti, šādi apstākļi var būt pamats procesa novilcināšanas konstatēšanai.

Savukārt gadījumos, kad konkrēta veida lūgums par procesuālās darbības veikšanu iesniegts tikai iztiesāšanā, vērtējams, vai un kādā veidā tas var ietekmēt lietas iznākumu. Papildus tam atzīmējams, ka šādā gadījumā atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas paustajam pušu līdztiesības princips paredz iespēju aizstāvībai lūgt ne tikai lietas iznākumam nozīmīgu liecinieku nopratināšanu, bet arī lietai nozīmīgu dokumentu pievienošanu lietai. Turklāt šādā gadījumā nebūtu pamata atteikt lietai kā aizstāvības pierādījumus pievienot arī aizstāvības izraudzītu ekspertu atzinumus.

Ņemot vērā, ka aizstāvības izraudzītais eksperts nav iesaistīts kriminālprocesā, viņa atzinums varētu tikt uzskatīts par dokumentu atbilstoši Kriminālprocesa likuma 135. pantam. Šāda dokumenta pārbaude izdarāma Kriminālprocesa likuma 449. panta trešajā daļā noteiktajā kārtībā. Vienlaikus aizstāvības eksperts varētu tikt nopratināts liecinieka statusā. Šāda nopratināšana ir identiska gadījumam, kad tiek pratināts, piemēram, policijas darbinieks, kurš apskatījis kratīšanas laikā izņemto datu nesēju saturu. Minētais kopumā garantētu ne tikai līdzvērtīgu pušu procesuālo pilnvaru īstenošanu, bet arī taisnīgu procesu un kriminālprocesa mērķa sasniegšanu kopumā.

---

⁷²⁰ Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 129. pantu pierādījumi ir attiecināmi uz konkrēto kriminālprocesu, ja ziņas par faktiem tieši vai netieši apstiprina kriminālprocesā pierādāmo apstākļu esamību vai neesamību, kā arī citu pierādījumu ticamību vai neticamību, izmantošanas iespējamību vai neiespējamību.

⁷²¹ Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 124. panta pirmo daļu pierādīšanas priekšmets ir visu kriminālprocesa gaitā pierādāmo apstākļu kopums un ar tiem saistītie fakti un palīgakti.

3.4. Pierādījumu pārbaude un tiesas nolēmuma tiesiskums un pamatotība

Kriminālprocesā iztiesāšanas stadijā krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums tiek panākts ar tiesas nolēmumu. Lai procesu atzītu par taisnīgu un tiesas nolēmumu par tiesisku un pamatotu, tiesai gala nolēmumā ir jāatspoguļo arī secinājumi par lietā izmantotajiem pierādījumiem, tā pamatošanā izmantojamo pierādījumu pieļaujamību. Pierādījumu pieļaujamības un izmantošanas nosacījumu ievērošana ir kritērijs, kas attiecas uz sprieduma tiesiskumu. Savukārt darbs ar faktiskajiem apstākļiem jeb secinājumu izdarīšana par pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajiem apstākļiem attiecas uz tiesas nolēmuma pamatotību.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 511. panta otro daļu spriedumam jābūt tiesiskam un pamatotam. Sprieduma tiesiskums atbilstoši šī likuma 512. panta pirmajai daļai nozīmē to, ka tiesa, taisot spriedumu, pamatojas uz materiālo un procesuālo tiesību normām. Savukārt sprieduma pamatotība saskaņā ar šī panta otro daļu nozīmē to, ka tiesa spriedumu pamato ar: 1) pierādījumiem, kuri pārbaudīti tiesas sēdē; 2) pierādījumiem, kurus saskaņā ar šā likuma 125. panta noteikumiem nav nepieciešams pārbaudīt; 3) rakstveida pierādījumiem un dokumentiem, kuri norādīti lēmumā par krimināllietas nodošanu tiesai; 4) ziņām, kas fiksētas konkrētajā kriminālprocesā agrāk sniegtajās liecībās, ja aizstāvība piekritusi šo liecību izmantošanai; 5) personas, kura tiesas sēdē sniedza liecības, konkrētajā pirmstiesas kriminālprocesā sniegtajām ziņām. Arī likuma „Par tiesu varu” 17. panta trešā daļa noteic, ka tiesas spriedumu var pamatot tikai ar tiem pierādījumiem, kuri ir iegūti likumā noteiktajā kārtībā.

Pamatots nolēmums ir taisnīgas tiesas jeb taisnīga procesa daļa. Nolēmuma pamatošana ir procesa daļa, kas notiek pēc tam, kad beigusies krimināllietas iztiesāšanas aktīvā daļa. Tai ir būtiska nozīme, jo pēc nolēmumā iekļautā pamatojuma iespējams novērtēt tā kvalitāti.⁷²² Šī kvalitāte Kriminālprocesa likumā tiek noteikta tiesiskuma un pamatotības kategorijās.

Tiesas nolēmuma tiesiskums un pamatotība galvenokārt attiecas uz nolēmuma motīvu daļas saturu. Proti, tai jābūt pamatotai ar tiesību normām. Lietā izdarītajiem secinājumiem jābūt pamatotiem ar pierādījumiem, kas atbilst Kriminālprocesa likuma 512. panta otrās daļas nosacījumiem. Arī pierādījumu pārbaudes procesam katrā lietā ir jāatbilst Kriminālprocesa likumā ietvertajiem nosacījumiem, uz ko uzmanību judikatūrā ir vērsusi kasācijas instances tiesa.

Kasācijas instances tiesas kompetencē ir pārbaudīt, vai apelācijas instances tiesa ir vērtējusi pierādījumu attiecināmību, pieļaujamību, ticamību, pietiekamību un vai šis vērtējums atbilst

---

⁷²² Trechsel S. The Character of the Right to a Fair Trial. Grām.: Obstacles to Fairness in Criminal Proceedings. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2018, p. 29.

Kriminālprocesa likumā izvirzītajām prasībām, vai noskaidrotie apstākļi un secinājumi atbilst novērtētajiem pierādījumiem.⁷²³

Judikatūrā ir nostiprināts, ka Kriminālprocesa likuma 511. panta otrajā daļā ietvertā prasība par sprieduma pamatotību ir saistīta ar sprieduma satura pareizību pēc būtības un attiecas uz tiesas atzinumiem, motīviem un nolēmumiem spriedumā. Sprieduma pamatotība nozīmē, ka lieta pareizi izspriesta pēc būtības un reizē ar to spriedumā izteiktie tiesas atzinumi un nolēmumi ir pietiekami motivēti, atbilst lietas faktiskajiem apstākļiem, aptver visus lietā izspriežamos jautājumus un ir pamatoti ar tiesas sēdē pārbaudītiem un spriedumā novērtētiem attiecināmiem, pieļaujamiem un ticamiem pierādījumiem. Turklāt tiesai ne tikai jāatreferē lietā iegūto pierādījumu būtība, bet jāmin konkrēti fakti, kas iegūti no lietā nopratināto personu liecībām, ekspertu atzinumiem un citiem pierādījumu avotiem, norādot, ko tieši ar šiem faktiem tiesa atzīst par pierādītu. Ja starp pierādījumiem ir pretrunas, tiesai spriedumā jāanalizē šo pretrunu iemesli un jānorāda, kādus tiesas sēdē pārbaudītos pierādījumus tā atzinusi par apšaubāmiem un kādu iemeslu dēļ. Gadījumā, ja apsūdzētais aizstāvēbai izvirzījis versiju, tiesai spriedumā šī versija rūpīgi jāanalizē un savi secinājumi par tās pamatotību vai nepamatotību jāmotivē. Turklāt visiem tiesas atzinumiem par noziedzīgā nodarījuma apstākļiem, kurus tiesa ietvērusi pierādītā noziedzīgā nodarījuma aprakstā, jābūt pamatoti ar lietā iegūtajiem pierādījumiem atbilstoši Kriminālprocesa likuma 124. panta piektajā daļā norādītajam pierādīšanas standartam – „saprātīgu šaubu izslēgšana”.⁷²⁴

Tiesību zinātnē atzīts, ka nolēmuma pamatotība nevar balstīties vien tiesneša intuitīvā sajūtā par to, kas ir patiess. Notiesājošam spriedumam jābūt balstītam loģiskos un saprotamos apsvērumos.⁷²⁵ Tiesību zinātnē pausts, ka tiesas, kura izskata lietu pēc būtības, pienākums ir pamatot, pie kādiem tiesiskiem un faktiskiem secinājumiem tā ir nonākusi pierādījumu vērtēšanas procesā, kas bijuši pieņemtā nolēmuma pamatā. Papildus, tiesai ir jānovērtē iztiesāšanas laikā dzirdētie apsvērumi par pierādījumu īpašībām, ja no tiem tiek izdarīti apsūdzētajam labvēlīgi vai nelabvēlīgi secinājumi.⁷²⁶ Nolēmuma pamatotībai nav pietiekami vien ar pierādījumu atreferēšanu. Pierādījumu vērtēšana nav saistīta, piemēram, ar liecinieka liecību vai citu pierādījumu satura pārrakstīšanu. Vērtējot pierādījumus, tiek motivēti izdarītie secinājumi par to saturu, piemēram, tiek secināts, kādi apstākļi izriet no liecības. Nolēmums, skatot lietu pēc būtības, ir pamatojams nevis ar liecības tekstu, bet gan ar secinājumiem, kas izriet no liecību satura. Tāpat ir atbildams uz apelācijas sūdzībā vai

---

⁷²³ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2006. gada 12. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-579/2006; Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 14. maija lēmums lietā Nr. SKK-256/2020.

⁷²⁴ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 26. februāra lēmuma lietā Nr. SKK-4/2021 9.1. punkts.

⁷²⁵ Jackson J. D., Summers S. J. 2012, p. 69.-70.

⁷²⁶ Satlanis C. The free objective evaluation of the evidence in European Criminal law. Yearbook of International & European Criminal and Procedural Law, 2022, p. 367. Pieejams: <https://ejournals.e-publishing.ekt.gr/index.php/yiecp/article/view/33007/25064> [aplūkots 17.02.2023.].

protestā paustajiem iebildumiem par citādu pierādījumu novērtējumu. Sūdzībā vai protestā paustos apsvērumus nav iespējams atspēkot, pārrakstot iebildumos uzskaitīto pierādījumu saturu.

Lai sasniegtu Kriminālprocesa likuma pirmajā pantā noteikto mērķi, krimināllietas iztiesāšanas vispārīgie noteikumi paredz pienākumu tiesai veikt pierādījumu pārbaudi, tieši pārbaudot pierādījumus lietā, ko noteic Kriminālprocesa likuma 449. panta pirmā daļa. Tiesa, kas skata lietu pēc būtības, pārbauda pierādījumu pieļaujamību. Tiesu praksē ir vērtēta situācija, kurā pirmās instances tiesa savu spriedumu ir pamatojusi ar pierādījumiem, kuri likumā noteiktā kārtībā netika pārbaudīti. Latgales apgabaltiesa, vērtējot pirmās instances tiesas sprieduma tiesiskumu un pamatotību, ir no pierādījumu kopuma kā nepieļaujamus izslēgusi protokolu par personas uzrādīšanu atpazīšanai un konfrontēšanas protokolu sakarā ar to, ka šie pierādījumi netika pārbaudīti Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā.⁷²⁷

Apelācijas instances tiesas rīcība, izslēdzot no pierādījumu kopuma minētos pierādījumus, ir pilnībā pamatota. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 527. panta otrās daļas 1. punktam notiesājoša sprieduma motīvu daļā pirmās instances tiesa norāda pierādījumus, uz kuriem pamatoti tiesas secinājumi. Kriminālprocesa likuma 512. panta otrā daļa noteic, ka tiesa spriedumu pamato ar pierādījumiem, kuri pārbaudīti tiesas sēdē, un rakstveida pierādījumiem un dokumentiem, kuri norādīti lēmumā par krimināllietas nodošanu tiesai, vai ar pierādījumiem, kurus saskaņā ar šā likuma 125. panta noteikumiem nav nepieciešams pārbaudīt. Arī judikatūrā norādīts, ka nav pamatoti izteikti iebildumi par lietisko pierādījumu nevērtēšanu spriedumā, ja lietas dalībnieki nav lūguši to apskatīt saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 449. panta ceturto daļu.⁷²⁸ No minētā izriet, ka gadījumā, ja tiek veikta pierādījumu pārbaude, tiesas secinājumiem jābūt pamatotiem ar tiesas sēdē pārbaudītiem pierādījumiem. Ja pierādījumi nav pārbaudīti, tos ir liegts izmantot sprieduma pamatošanai. Tiesas sprieduma pamatošana ar nepārbaudītiem pierādījumiem ir atzīstama par šī likuma 512. panta otrās daļas pārkāpumu.

Augstākā tiesa norādījusi, ka Kriminālprocesa likumā noteiktās pierādījumu pārbaudes kārtības neievērošana un tiesas atzinumu pamatošana ar pierādījumiem, kas nav pārbaudīti likumā noteiktajā kārtībā, ir pretrunā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta pirmajā daļā, Satversmes 92. pantā un Kriminālprocesa likuma 15. pantā nostiprinātajam pamatprincipam, tiesībām uz taisnīgu tiesu.⁷²⁹

Vērtējot situāciju, kad pirmās instances tiesas sēdē pēc prokurora ierosinājuma tika pārbaudītas, bet ne nolasītas personas liecības, Augstākā tiesa ir norādījusi, ka konkrētajā kriminālprocesā sniegtās personu liecības nav pārbaudītas Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā.

⁷²⁷ Latgales apgabaltiesas 2017. gada 31. marta spriedums krimināllietā Nr. 11290020610.

⁷²⁸ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2010. gada 14. decembra lēmums lietā Nr. SKK-582/2010.

⁷²⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2013. gada 10. decembra lēmums lietā Nr. SKK-463/2013.

Pastāvot Kriminālprocesa likuma 501. pantā noteiktajiem kritērijiem, jebkuras personas konkrētajā kriminālprocesā agrāk sniegtu liecību var nolasīt un atskaņot tiesā. Kriminālprocesa likuma 449. panta trešajā daļā norādītais jēdziens „rakstveida pierādījumi un dokumenti” nav attiecināms uz personu liecībām, kas, lai arī fiksētas rakstveida formā, ir pakļautas citiem pārbaudes kritērijiem.⁷³⁰

Kasācijas kārtībā vērtēti apstākļi, kuros no pirmās instances tiesas sēdes protokola bija redzams, ka liecības netika nolasītas, savukārt apelācijas instances tiesa spriedumā nepamatoti norādījusi, ka personu liecības tikušas nolasītas saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 501. panta 3. punktu. Augstākā tiesa konstatēja, ka apelācijas instances tiesa, taisot spriedumu, nav ievērojusi Kriminālprocesa likuma 501., 511. un 512. pantu, kas uzskatāms par būtisku pārkāpumu Kriminālprocesa likuma izpratnē, un ir pamats šī sprieduma atcelšanai. Tāpat Augstākā tiesa norādīja, ka tādu pierādījumu, kas nav pārbaudīti Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā, izmantošana tiesas sprieduma pamatošanai ir uzskatāma par Kriminālprocesa likuma 15. pantā nostiprinātā tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu.⁷³¹ Kopš 2021. gada 1. janvāra spēkā esošajā Kriminālprocesa likuma 512. panta otrās daļas redakcijā ir krietni papildināti nosacījumi sprieduma pamatošanai izmantojamiem pierādījumiem. Šo nosacījumu ietvaros tāpat ietilpst Kriminālprocesa likuma 127. panta otrajā daļā noteikto pierādījumu īpašību konstatācija. Proti, lai pierādījumus izmantotu sprieduma pamatošanai, tiem jābūt attiecināmiem, pieļaujamiem un ticamiem.

Kā vēl viens ar liecību pārbaudi un to izmantošanu pierādīšanā saistīts aspekts ir policijas darbinieku dienesta ziņojumu pārbaude⁷³². 2018. gada 20. jūnijā Saeimā tika pieņemti grozījumi Kriminālprocesa likumā, kas stājās spēkā 2018. gada 1. septembrī, atbilstoši kuriem Kriminālprocesa likuma 131. panta otrā daļa tika papildināta, tajā skaitā ar ziņojumu kā vienu no liecības veidiem. Šobrīd Kriminālprocesa likuma 131. panta otrā daļa noteic, ka liecība ir arī izmeklēšanas iestādei, prokuratūrai vai tiesai adresēts personas pašas uzrakstīts un parakstīts ziņojums, iesniegums vai paskaidrojums par noziedzīgu nodarījumu, konkrētiem faktiem vai apstākļiem.

Liecību pārbaudes kārtību nosaka Kriminālprocesa likuma 147. panta sestā daļa, 449. panta otrā daļa un 501. pants. Praksē aktuāls ir jautājums par to, vai policijas darbinieka ziņojuma saturs ietekmē tā pārbaudes kārtību. Piemēram, ja policijas darbinieka ziņojums nesatur ziņas par pašu noziedzīgo nodarījumu, bet tikai ziņas par dienesta pienākumu pildīšanas rezultātā noskaidrotiem apstākļiem. Šādā gadījumā rodas jautājums, vai policijas darbinieka dienesta ziņojumu ir pieļaujams pārbaudīt kā rakstveida pierādījumu, vai tomēr neatkarīgi no satura tas pārbaudāms kā liecība.

---

⁷³⁰ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2013. gada 13. septembra lēmums lietā Nr. SKK-409/2013.

⁷³¹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 23. septembra lēmums lietā Nr. SKK-380/2016.

⁷³² Sk. Kulmanis O. Policijas darbinieka dienesta ziņojuma kā rakstveida liecības pārbaude tiesas izmeklēšanā. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 21, 2020, 78.-79. lpp.

2018. gada 20. jūnijā pieņemto grozījumu Kriminālprocesa likumā anotācijā norādīts, ka Kriminālprocesa likuma 131. panta otrā daļa jau šobrīd nosaka, ka liecība ir arī izmeklēšanas iestādei, prokuratūrai vai tiesai adresēts personas pašas uzrakstīts un parakstīts paskaidrojums par konkrētiem faktiem vai apstākļiem. Tai pašā laikā praksē policijas darbinieki un citas personas, kas pašas uzrakstījušas kādu informāciju, tiek nopratinātas, pēc būtības atkārtojot to pašu pašrocīgi uzrakstīto un parakstīto liecību. Attiecīgi personas pārpratīnot, lieki tiek tērēti gan izmeklēšanas resursi, gan apgrūtinātas personas, kas jau ir sniegušas savas liecības. Lai to novērstu, ir nepieciešams šo normu izteikt skaidrāk, ietverot informācijas noformēšanas veidus un atsauci, ka sniegtā informācija var būt arī par pašu noziedzīgu nodarījumu.⁷³³

Kriminālprocesuālo tiesību doktrīnā norādīts, ka liecību priekšmets (par ko liecības var būt) ir viss, kas attiecināms uz pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajiem faktiem.⁷³⁴ Augstākā tiesa, atsaucoties uz kriminālprocesuālo terminu skaidrojošo vārdnīcu, ir atzīmējusi, ka liecinieka liecības priekšmetu veido jebkuras faktiskas ziņas un liecinieka vērtējošie spriedumi. Liecinieka vērtējošiem spriedumiem ir pierādījuma nozīme, ja tie izriet no viņa pieredzes un speciālajām zināšanām, un nav pierādījuma nozīmes liecinieka personīgajam viedoklim par ziņām, kas ir viņa liecībā.⁷³⁵ Policijas darbinieka dienesta ziņojumam var būt pierādījuma nozīme lietā, tādēļ tas būtu atzīstams par liecību un attiecīgi nostiprināts šādā procesuālā formā, ja tā saturs attiecas uz Kriminālprocesa likuma 131. panta otrajā daļā noteikto liecības priekšmetu, „par noziedzīgu nodarījumu, konkrētiem faktiem vai apstākļiem”, un tas atbilst visām pierādījumu īpašībām.

Augstākā tiesa ir uzsvērusi, ka ir jāpārbauda, vai konkrētā persona ir uzrakstījusi un parakstījusi rakstveida liecības, un tad, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma prasībām, ir nepieciešams izvērtēt, vai ir tiesisks pamats pievienot minētās rakstveida liecības lietai, vai arī tās nav pievienojamas lietai un vērtējamas.⁷³⁶

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 449. panta otro daļu tiesas sēdē personas sniedz liecības mutvārdos. Augstākā tiesa judikatūrā ir norādījusi, ka atbilstoši Kriminālprocesa likuma 131. panta otrajai daļai nostiprinātās ziņas par faktiem atzīstamas par liecību, kas pārbaudāma kārtībā, kādā likumā paredzēta liecību pārbaudei. Kriminālprocesa likuma 449. panta trešajā daļā norādītais jēdziens „rakstveida pierādījumi un dokumenti” nav attiecināms uz personu liecībām, kas, lai arī ir fiksētas rakstveida formā, ir pakļautas citiem pārbaudes kritērijiem.⁷³⁷

---

⁷³³ Likumprojekta „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” (Nr. 1000/Lp12) anotācija. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/E3CB30C79094BC8BC225817C003FB7EF?OpenDocument> [aplūkota 05.03.2022.]

⁷³⁴ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 131. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 448. lpp.

⁷³⁵ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 22. augusta lēmuma lietā Nr. SKK-297/2018 6.4. punkts.

⁷³⁶ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2019. gada 18. jūnija lēmuma lietā Nr. SKK-68/2019 30.2. punkts.

⁷³⁷ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2013. gada 10. decembra lēmums lietā Nr. SKK-463/2013.

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3. punkta „d” apakšpunktā noteiktās tiesības noprotināt apsūdzība lieciniekus ir viena no tiesību uz taisnīgu tiesu veidojošā koncepta elementiem.⁷³⁸ Pierādījumu pieļaujamību primāri regulē nacionālās tiesības, un Eiropas Cilvēktiesību tiesas loma ir nevis spriest par to, vai liecinieku liecības pamatoti atzītas par pieļaujamām, bet gan izvērtēt, vai process kopumā, tajā skaitā pierādījumu iegūšana, bijusi taisnīga.⁷³⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa attiecībā uz liecinieku liecību pārbaudi ir uzsvērusi, ka ir nepieciešams pārbaudīt, vai lūgums noprotināt liecinieku ir pietiekami pamatots un atbilstošs apsūdzības priekšmetam; vai nacionālā tiesa ir ņēmusi vērā liecību atbilstību un ir sniegusi pietiekamu pamatojumu atteikumam noprotināt liecinieku tiesas procesā; vai nacionālās tiesas lēmums nepratināt liecinieku ir ietekmējis procesa taisnīgumu.⁷⁴⁰ Tātad arī no procesa taisnīguma viedokļa pamatnosacījums atbilstošai liecības pārbaudei objektīvi pieprasa liecinieku tiesu noprotināšanu tiesas sēdē.

Augstākā tiesa ir atzinusi, ka policijas darbinieka dienesta ziņojuma pārbaudīšana atbilstoši rakstveida pierādījumiem noteiktajai kārtībai atzīstama par neatbilstošu likumā noteiktajai kārtībai.⁷⁴¹ Arī tiesu praksē par dienesta ziņojumos minētiem apstākļiem policijas darbiniekus kā lieciniekus noprotina tiesas sēdē.⁷⁴² Cita starpā, ja liecinieks, viņu noprotinot tiesas sēdē, norādījis, ka ir aizmirsis dienesta ziņojumā kā rakstveida liecībā norādītus apstākļus, pirmās instances tiesa šo ziņojumu kā iepriekš sniegtu liecību var nolasīt tiesas sēdē atbilstoši Kriminālprocesa likuma 501. panta 2. punktam.⁷⁴³

Situācijā, kad policijas darbinieka dienesta ziņojums lietai pievienots kā liecība Kriminālprocesa likuma 131. panta otrās daļas izpratnē, uz šo pierādījumu attiecināmi liecību pārbaudei izvirzītie nosacījumi. Liecības pārbaudes kārtību nosaka atbilstoši Kriminālprocesa likumā noteiktajam pierādījuma veidam, nevis pēc apstākļa, ka konkrētas ziņas par faktiem nostiprinātas rakstveidā.

No Kriminālprocesa likumā noteiktā regulējuma izriet, ka pierādījumu pārbaudei jānotiek stingri ievērojot šajā likumā noteikto kārtību. Tā nedrīkst būt formāla. Iepriekš aplūkoti prakses piemēri par liecinieku liecību pārbaudi apliecina, ka dažkārt rodas problēmas, kā pārbaudīt personas Kriminālprocesa likuma 131. panta otrās daļas kārtībā iesniegtu rakstveida liecību. Kriminālprocesa likuma 503. panta trešā daļa noteic, ka apsūdzētais var iesniegt tiesai savu liecību rakstveidā.

---

⁷³⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. septembra sprieduma lietā Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 Ibrahim and Others v. the United Kingdom 251. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 36658/05 Murtazaliyeva v. Russia 118. punkts.

⁷³⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 36658/05 Murtazaliyeva v. Russia 139. punkts.

⁷⁴⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 7. marta sprieduma lietā Nr. 6005/08 Abdullayev v. Azerbaijan 59. punkts.

⁷⁴¹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 14. jūlija lēmuma lietā Nr. SKK-359/2020 8. punkts.

⁷⁴² Sk. Latgales apgabaltiesas 2020. gada 15. maija spriedums krimināllietā Nr. 11331092916.

⁷⁴³ Sk., piemēram, Rēzeknes tiesas 2020. gada 3. februāra sprieduma krimināllietā Nr. 11331070717 4.1. punktu.

Rakstveida liecību nolasa, izņemot šā likuma 449. panta trešajā daļā noteikto gadījumu. No Kriminālprocesa likuma 503. panta trešās daļas jēgas un mērķa secināms, ka personas rakstveidā uzrakstīta un parakstīta liecība nav uzskatāma par rakstveida pierādījumu un uz to neattiecas Kriminālprocesa likuma 449. panta trešajā daļā noteiktā rakstveida pierādījumu pārbaudes kārtība.

Minētais sistēmiski būtu attiecināms arī uz pārējo liecinošo personu sniegtajām liecībām. Proti, ja liecinošā persona savu liecību iepriekš sniegusi rakstveidā, to pārbauda, personai liecinot tiesas sēdē, vai arī tā tiek nolasīta vai atskaņota atbilstoši Kriminālprocesa likuma 501. vai 503. pantā noteiktajai kārtībai. Ja liecinošā persona tiesā nesniedz liecību, kā arī neiestājas neviens no Kriminālprocesa likuma 501. vai 503. pantā noteiktajiem gadījumiem, kas ļautu tiesai liecības nolasīt, tad šīs liecības Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā nav iespējams pārbaudīt un tā nav izmantojama nolēmuma pamatošanā.

Skaidrojot sprieduma pamatotību lietās, kas skatītas bez pierādījumu pārbaudes, Augstākā tiesa ir norādījusi, ka tiesai atbilstoši Kriminālprocesa likuma 499. panta pirmajā daļā noteiktajam ir pienākums pārbaudīt lietas materiālus, lai izslēgtu šaubas par apsūdzētā vainu, arī tad, ja apsūdzētais atzinis savu vainu un piekritis pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai. Kasācijas instances tiesa iepriekš izteikusi atziņu, ka Kriminālprocesa likuma 499. panta pirmajā daļā ir uzskaitīti nosacījumi pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai un šā panta pirmās daļas 2. punktā ir ietverts obligāts nosacījums – tiesai pēc lietas materiālu pārbaudes nav šaubu par apsūdzētā vainu. Fakts, ka apsūdzētais tiesas sēdē atzīst savu vainu, neatbrīvo tiesu no pārējo Kriminālprocesa likuma 499. panta pirmajā daļā ietverto nosacījumu pārbaudes.⁷⁴⁴ Tātad arī situācijās, kad lietu pilnībā vai kādā apsūdzības daļā apsūdzētais piekrīt skatīt bez pierādījumu pārbaudes, tiesai ir pienākums pārlicināties par pierādījumu atbilstību Kriminālprocesa likuma 9. nodaļā noteiktajiem kritērijiem. Pretējā gadījumā tiesai nav pamata atzīt, ka izslēgtas šaubas par apsūdzētā vainu.

Augstākā tiesa ir vērtējusi situāciju, kurā liecinieka liecību saturs bija no citas personas dzirdētas informācijas atstāstījums. Lietā kasācijas instances tiesa atzina, ka konkrētajos apstākļos liecības atzīstamas par pastarpināti sniegtām ziņām, kuru ticamības pakāpi nevar izvērtēt. Lietā liecinieks nevis sniedzis ziņas par faktiem, kuras viņš pats ir redzējis vai fiksējis, bet gan atstāstījis no citas, kriminālprocesā neidentificētas personas iegūtu informāciju. Atsaucoties uz Kriminālprocesa likuma 124. panta otro daļu un 127. panta otro daļu, tika atzīts, lai liecinieka liecības varētu izmantot kā pierādījumu, tām jāatbilst visām nosauktajām prasībām. Neatbilstot kaut vienai no tām, liecība nav izmantojama pierādīšanā.⁷⁴⁵

Pamatojot tiesas nolēmumu un kriminālprocesā pierādāmos apstākļus, ir būtiski apsvērt pierādījumu atbilstību visām Kriminālprocesa likuma 127. panta otrajā daļā nostiprinātajām

⁷⁴⁴ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 29. novembra lēmums lietā Nr. SKK-J-625/2018.

⁷⁴⁵ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 14. maija lēmums lietā Nr. SKK-256/2020.

pierādījumu īpašībām. Ja minētie likumā noteiktie kritēriji netiek ievēroti, atzīstams, ka nolēmums tiek pamatots ar pierādīšanā neizmantojamām ziņām, kas atzīstams par Kriminālprocesa likuma 512. panta pirmās un otrās daļas pārkāpumu. Minētie apsvērumi tāpat attiecas uz tādām liecībām, kurās liecinošā persona sniedz savu viedokli par tiesību normu saturu un piemērošanu. Šāds liecības saturs neatbilst Kriminālprocesa likuma 127. panta pirmajai daļai un 131. panta pirmajai un otrajai daļai, jo viedoklis par tiesību normu interpretācijas jautājumiem nav ziņas par faktiem. Tiesību normu interpretācija ir saistīta ar tiesas sprieduma tiesiskumu un tiesību normu piemērošanu.

Augstākā tiesa ir uzsvērusi tiesas tiesību atzīt par pierādītiem citus apstākļus nozīmi arī kopsakarā ar tiesas tiesībām aizstāt nepierādītos faktiskos apstākļus ar pierādītiem. Kriminālprocesa likuma 455. panta trešā daļa noteic, ka tiesa var atzīt par pierādītiem no apsūdzības atšķirīgus noziedzīgā nodarījuma faktiskos apstākļus, ja ar to nepasliktinās apsūdzētā stāvoklis un netiek pārkāptas viņa tiesības uz aizstāvību. Minētajā tiesību normā ietvertais nosacījums par tiesas tiesībām atzīt par pierādītiem no apsūdzības atšķirīgus noziedzīgā nodarījuma faktiskos apstākļus ietver sevī ne tikai tiesas tiesības aizstāt, tās ieskatā, nepierādītos noziedzīgā nodarījuma faktiskos apstākļus ar pierādītajiem, bet arī izslēgt no apsūdzības nepierādītos faktiskos apstākļus un, ja tam ir tiesisks pamats, arī pārkvalificēt inkriminētās noziedzīgās darbības, ja ar to nepasliktinās apsūdzētā stāvoklis un netiek pārkāptas viņa tiesības uz aizstāvību.⁷⁴⁶

Tiesa, izmantojot Kriminālprocesa likuma 455. panta trešajā daļā noteiktās tiesības, sniedz jaunu par pierādītu atzītu noziedzīga nodarījuma aprakstu. Šādā gadījumā tiesa vadās pēc minētajā tiesību normā ietvertā aizlieguma pasliktināt apsūdzētā stāvokli, kas ir cieši saistīts ar apsūdzētā tiesībām uz aizstāvību. Proti, tiesa nevar par pierādītu atzītā noziedzīga nodarījuma aprakstā iekļaut tādus apstākļus, par kuriem apsūdzība nebija celta un par kuriem persona nav zinājusi. Citāda situācija ir par tiem apstākļiem, kas kriminālprocesā apsūdzētajam bija zināmi, īstenojot aizstāvību. Šādu apstākļu ietveršana par pierādītu atzītajā noziedzīga nodarījuma aprakstā nav aizliegta, ja tā nepasliktina apsūdzētā stāvokli un nepārkāpj viņa tiesības uz aizstāvību.

Judikatūrā atzīts, ka apelācijas sūdzības neizvērtēšana daļā par Kriminālprocesa likuma 20. pantā paredzētā kriminālprocesa pamatprincipa pārkāpumu ir atzīstama par Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu Kriminālprocesa likuma 575. panta trešās daļas izpratnē.⁷⁴⁷ Piemēram, Senāts ir atzinis, ka apelācijas instances tiesai ir jāvērtē, vai ir ievērots Kriminālprocesa likuma 20. pantā noteiktais kriminālprocesa pamatprincips – tiesības uz aizstāvību –, vai aizstāvji ir pildījuši Kriminālprocesa likuma 86. pantā noteiktos pienākumus un vai apsūdzētā intereses nav bijušas pretrunā ar aizstāvju interesēm, par ko ir norādīts Kriminālprocesa likuma 87. panta pirmās daļas 3. punktā. Minētais ir pamats atzīt, ka apelācijas instances tiesa pieļāvusi Kriminālprocesa likuma

⁷⁴⁶ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 30. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-4/2014.

⁷⁴⁷ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2008. gada 2. decembra lēmums lietā Nr. SKK-632/2008.

562. panta pirmās daļas un 564. panta ceturtās daļas pārkāpumus, kas konkrētā lietā atzīti par Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu Kriminālprocesa likuma 575. panta trešās daļas izpratnē.⁷⁴⁸ Aizstāvja atrašanās situācijā, kas atbilstoši Kriminālprocesa likuma 87. panta pirmajai daļai liedz viņam piedalīties kriminālprocesā, ir vērtējama arī no Kriminālprocesa likuma 16. pantā nostiprinātā objektivitātes principa skata punkta. Aizstāvja darbošanās interešu konfliktā var apdraudēt taisnīga procesa norisi, jo var kaitēt aizstāvamās personas interešu aizsardzības īstenošanai. Tādēļ tiesai ikvienā gadījumā, konstatējot šādu pretēju apsūdzētā un aizstāvja interešu esību, būtu jānodrošina taisnīga procesa norise un nolēmumā jāmotivē risinājums par aizstāvja iespējamu atrašanos interešu konflikta apstākļos.

Augstākā tiesa ir vērtējusi situāciju saistībā ar notikuma vietā fiksētā videoieraksta daļēju atskaņošanu pierādījumu pārbaudes ietvaros. Lietā tika atzīts, ka apsūdzētā kasācijas sūdzībā norādītie Kriminālprocesa likuma 18., 500. panta un 520. panta pirmās daļas pārkāpumi pamatoti ar formālu norādi uz notikuma vietā ar videonovērošanas iekārtām veiktā ieraksta nepilnīgu pārbaudi. Apgalvojot, ka ieraksta daļēja atskaņošana ir ietekmējusi tiesas secinājumus par apsūdzētā vainīgumu, kasācijas sūdzības autors nav norādījis, kādas ziņas par kādiem lietā pierādāmiem apstākļiem tiesa nav atskaņojusi un novērtējusi. Ievērojot minēto apsvērumu kopumu, Senāts atzina, ka iepriekš uzskaitīto Kriminālprocesa likuma normu pārkāpuma konstatēšanai nav pamata.⁷⁴⁹ Lai kasācijas sūdzībā norādītus procesuālus pārkāpumus varētu izvērtēt, ir nepieciešams norādīt kā uz pārkāpuma izpausmi, tā arī to rezultātā radīto tiesību aizskārumu. Pretējā gadījumā nav iespējams noteikt, vai pārkāpums vispār pastāv, kā arī tā esības gadījumā izvērtēt tā būtiskumu atbilstoši Kriminālprocesa likuma 575. panta trešajai daļai.

Augstākā tiesa ir vērtējusi apstākļus saistībā ar aizdomās turētā iepazīstināšanu ar lēmumu par ekspertīzes noteikšanu. Lietā tika konstatēts, ka krimināllietas materiālos nebija atrodamas ziņas par personas iepazīstināšanu ar lēmumu par ekspertīzes noteikšanu pirms šā lēmuma nodošanas izpildei, tādēļ tika atzīts, ka pirmstiesas kriminālprocesā ir pārkāptas Kriminālprocesa likuma 66. panta pirmās daļas 7. punktā noteiktās aizdomās turētā tiesības iepazīties ar lēmumu par ekspertīzes noteikšanu pirms tā nodošanas izpildei, ja ekspertīze attiecas uz šo personu, un lūgt, lai tiek uzdoti papildjautājumi, par kuriem ekspertam jādod atzinums. Vienlaikus kasācijas instances tiesa atzina, ka šis pārkāpums konkrētajā gadījumā nav atzīstams par Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu. No krimināllietas materiāliem redzams, ka pēc apsūdzības celšanas un pirms lietas nosūtīšanas tiesai apsūdzētais ir iepazīstināts ar tiesai nododamās krimināllietas materiāliem, tostarp lēmumu par ekspertīzes noteikšanu un eksperta atzinumu. Pēc iepazīšanās ar krimināllietas materiāliem apsūdzētā lūgumus, kas būtu saistīti ar lēmumu par ekspertīzes noteikšanu un eksperta

⁷⁴⁸ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2019. gada 30. septembra lēmuma lietā Nr. SKK-600/2019 5.2. punkts.

⁷⁴⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 16. septembra lēmuma lietā Nr. SKK-104/2020 12.2. punkts.

atzinumu, nav izteicis. Pirmās instances tiesā ir apmierināts aizstāves pieteiktais lūgums par eksperta nopratināšanu tiesas sēdē. Pēc eksperta nopratināšanas lūgumi par papildu ekspertīzes noteikšanu netika pieteikti. Senāts atzina, ka konstatētais Kriminālprocesa likuma 66. panta pirmās daļas 7. punkta pārkāpums nav novedis pie nelikumīga tiesas nolēmuma, tādēļ nav atzīstams par šā likuma būtisku pārkāpumu.⁷⁵⁰

No aplūkotās lietas apstākļiem redzams, ka pārkāpuma sekas tika vērtētas no procesa taisnīguma aspekta. Pirmstiesas kriminālprocesā pieļautā procesuālā pārkāpuma izpausme un sekas vērtētas, ievērojot apsūdzētā turpmāk procesā izvirzītos iebildumus. Lietā tika konstatēts, ka, neskatoties uz iebildumiem, procesuālā pārkāpuma rezultātā tiesības īstenot aizstāvību taisnīga procesa ietvaros netika ierobežotas. Lietā apsūdzētais tika iepazīstināts ar lietas materiāliem, tostarp lēmumu par ekspertīzes noteikšanu un eksperta atzinumu, iztiesāšanā pēc eksperta nopratināšanas nebija radusies nepieciešamība nozīmēt papildu ekspertīzi. Šādi apstākļi norāda uz to, ka aizstāvība nav atzinusi pārkāpumu par būtisku vai tādu, kas procesu pret apsūdzēto padarītu netaisnīgu. Tikai pilnīgs lietā konstatēto apstākļu izvērtējums nodrošina iespēju noteikt pārkāpuma būtiskumu un tā ietekmi uz procesa taisnīgumu kopumā.

---

⁷⁵⁰ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 16. septembra lēmuma lietā Nr. SKK-104/2020 12.4. punkts.

KOPSAVILKUMS

1. Pierādījumu pieļaujamības institūta aizsargājošais mērķis nodrošina procesuāli defektīvi iegūtu ziņu izslēgšanu no pierādījumu kopuma. Nav izslēgta situācija, ka tiesa, nodrošinot taisnīgu procesu pret apsūdzēto, var atzīt defektīvi iegūtas ziņas par izmantojamām. Defektīvi iegūtu ziņu izmantošanas iespēja ir atkarīga no to patiesuma. Ierobežojumi izmantot nepatiesas ziņas vienlaikus garantē faktisko ziņu avoti tiek aizsargāti no viņu pakļaušanas neatļautām ziņu iegūšanas metodēm. Tādā veidā pierādījumu pieļaujamība kā aizsargājošs elements nostiprina procesa kvalitāti un ziņu iegūšanu procesa mērķim atbilstošā veidā.
2. Pierādījumu pieļaujamība, nosakot ziņu iegūšanas kritērijus, tostarp garantē iegūto ziņu saturisko kvalitāti. Procesuālu kļūdu pieļaušanai var būt nozīme, ja tā traucējusi noskaidrot lietas būtību vai mākslīgi radītu ziņu izmantošanas iespēju. Ja procesuālas kļūdas nav traucējušas sasniegt kriminālprocesa mērķi, ir apsverama iespēja arī izmantot defektīvi iegūtas ziņas. Tādējādi pierādījumu pieļaujamības institūts ietver vērtējumu par procesuālo līdzekļu kopumu ziņu par faktiem iegūšanai, nostiprināšanai un izmantošanai, kas nepieciešams lietas būtības noskaidrošanai un taisnīga krimināltiesisko attiecību noregulējuma sasniegšanai.
3. No vienas puses, starp pierādījumu pieļaujamības kā obligāta procesuāltiesiska jautājuma vērtēšanu un gala nolēmuma pamatošanu lietā pastāv procesuāls secīgums, kurā abi šie apstākļi viens bez otra nevar pastāvēt. No otras puses, Kriminālprocesa likuma 130. panta otrajā daļā ir imperatīvi noteikts aizliegums izmantot patiesas ziņas, ja tās iegūtas būtisku procesuālu defektu rezultātā. Šāds aizliegums noteikts, neparedzot nosacījumus vērtēt defektīvi iegūto ziņu izmantošanas nozīmi konkrētas lietas apstākļos, kā arī nenosaka pienākumu vērtēt sabiedrības intereses par lietas būtības noskaidrošanu. Tātad kā vienīgais tiesību aizsardzības līdzeklis personai, kuras tiesības aizskartas ziņu defektīvā iegūšanā, ir šo ziņu izslēgšana no pierādījumu kopuma, kas pakārtoti veido apsūdzētās personas attaisnošanu. Šādos apstākļos var pievienoties tiesību zinātnē paustajam, ka ziņu izslēgšanas nosacījumi nevar būt prioritāri pār materiāltiesiskā rezultāta sasniegšanu, kas prasa izvērtēt ziņu izmantošanas nozīmi.
4. Pierādījumu pieļaujamība nodrošina pierādījumu izmantošanu. Esošais tiesiskais regulējums, kas nosaka pierādījumu absolūtas nepieļaujamības gadījumus, pieļaujamību nesaista ar vērtējumu par pierādījumu izmantošanas nozīmi. Šādā situācijā iespējams noteikt vienotu mehānismu, kas ļautu tiesai izvērtēt, vai procesuāli defektīvi iegūtas ziņas būtu pieļaujams izmantot tiesas nolēmuma pamatošanai. Pieļaujamība ir saprotama plašāk, tā aptver ne tikai ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas nosacījumus, bet arī to izmantošanas nozīmi pierādīšanā, proti, kā to izmantošana taisnīgā procesā palīdz sasniegt kriminālprocesa mērķi. Šādā gadījumā, lemjot par pierādījumu pieļaujamību, procesuālo defektu vērtējums ietver arī apsvērumus par

sabiedrības, citu procesā iesaistīto personu interesēm par taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu. Tas ļautu kategoriska, absolūta pierādījumu pieļaujamības institūta saturā ieviest samērīguma apsvērumus, kas lietā ļautu izlemt par iespēju noteiktos gadījumos gala nolēmuma pamatošanā izmantot arī defektīvus pierādījumus. Ņemot vērā minēto, tiek izvirzīts priekšlikums precizēt Kriminālprocesa likuma 130. panta otro daļu, aizvietojot vārdu „atzīstamas” ar vārdiem „var atzīt”. Turklāt, panākot sistēmisku atbilstību starp pierādījumu pieļaujamības un to izmantošanas nosacījumiem, zūd nepieciešamība pēc pierādījumu ierobežotas pieļaujamības institūta, kā dēļ Kriminālprocesa likuma 130. panta trešā daļa būtu izslēdzama.

5. No Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē nostiprinātā taisnīga procesa satura secināma pierādījumu pieļaujamības kā ziņu izmantošanas elementa sasaiste ar pierādījumu ticamību. Ziņu satura patiesums garantē, ka pierādījumu izmantošanas nozīme tiek vērtēta no kriminālprocesa mērķa un taisnīga procesa perspektīvas un ievērojot apstākļi, ka maldinošiem pierādījumiem var nebūt nozīme pierādīšanā. Attiecināmu un ticamu pierādījumu gadījumā, kaut arī tie var būt iegūti procesuālu defektu rezultātā, to izmantošanai ir citāda nozīme, un nav šķērslis tos izmantot lietas būtības noskaidrošanai un tiesas nolēmuma pamatošanai.
6. Ziņu par faktiem iegūšanas veida un apstākļu izvērtēšana arī ir faktors, kas ļauj noteikt pierādījumu ticamību. Defekti ziņu par faktiem iegūšanā vai nostiprināšanā var radīt šaubas par šo ziņu patiesumu. Pierādījumu pieļaujamības un ticamības sasaiste ļauj pilnīgi izvērtēt lietas materiālus un izdarīt pamatotus secinājumus par pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajiem apstākļiem. Situācijās, kad tiek iebilsts par pierādījumu mākslīgu radīšanu, to ticamības vērtēšana atrauti no to iegūšanas apstākļiem var novest pie kļūdainiem secinājumiem par apstākļu būtību. Pierādījumu ticamības izvērtēšana ir viens no taisnīga procesa elementiem.
7. Ticama pierādījumu satura gadījumā, ja tiek nodrošinātas aizstāvības tiesības to pārbaudē, taisnīga procesa garantijas vispārīgi pieļauj arī procesuālu defektu rezultātā iegūtu ziņu izmantošanu. Šādā gadījumā pierādījumu ticamība kā ziņu satura kvalitāte nav tikai pakārots pierādījumu satura kritērijs, kas ir pierādījumu loģiskās shēmas trešais posms. Ticamība šādā gadījumā iegūst procesuāli izšķirošu nozīmi, jo ļauj izlemt par pierādījuma izmantošanas iespējamību un nepieciešamību.
8. Pierādīšanas pienākumu kā apgalvojumu pamatošanas ar pierādījumiem pienākumu izprot divos veidos. Ar pirmo veidu pierādīšanas pienākums tiek saprasts kā pienākums nodrošināt apstiprinājumu pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo faktu esamībai/neesamībai, kas nepieciešams nolēmuma pieņemšanai, kurā ietverts krimināltiesisko attiecību risinājums. Šis veids saukts arī par pierādīšanas nastu jeb *onus probandi*. Otrais veids, kā izprotams pierādīšanas pienākums, ir galīgo nolēmumu pamatošanas pienākums. Galīgo nolēmumu pamatošanas pienākums ir būtisks arī no pierādījumu pieļaujamības aspekta. Proti, tas nosaka tiesas pienākumu nolēmumā vērtēt

lietas dalībnieku paustos iebildumus par pierādījumu pieļaujamību. Ja lietas dalībnieki izteikuši iebildumus par pierādījumu pieļaujamību, tiesa šādā gadījumā nevar neatbildēt uz šādiem iebildumiem. Gan no pierādīšanas pienākuma, gan arī no taisnīgas tiesas principa tiesai šādā gadījumā izriet pienākums sniegt motivētu vērtējumu un konkrēti noteikt, ir vai nav pierādījums atzīstams par pieļaujamu un kādu iemeslu dēļ.

9. Stiprinoties uz kriminālprocesu attiecināmo cilvēktiesību nozīmei, pilnveidojas arī izpratne par to, kā šo tiesību ievērošanas ietvaros iegūstami noteikta veida pierādījumi. Katram pierādījumu veidam ir savi iegūšanas un nostiprināšanas nosacījumi un to ietvaros piemērojamās procesuālās garantijas. Tas nozīmē, ka no ziņu iegūšanas un nostiprināšanas nosacījumiem ir atkarīgs, kāds pierādījumu veids var tikt iegūts. Piemēram, attīstoties izpratnei par aizliegto metožu piemērošanu liecību iegūšanā, tiek noteiktas skaidras robežas, kādā veidā veiktā pratināšanā iegūtas ziņas par faktiem nevar tikt atzītas par liecībām, jo tās nav iegūtas un nostiprinātas likumā noteiktā kārtībā. Pierādījumu pieļaujamības nosacījumi ietekmē arī pierādījumus un nosaka to veidu. No pierādījumu veidiem izriet arī nosacījumi par to pārbaudes kārtību tiesas izmeklēšanā. Pierādījumi, to veids nav vien atsevišķs pierādīšanas teorijas elements, bet gan būtisks pierādīšanas sistēmas elements, kas ir cieši saistīts gan ar pierādījumu pieļaujamību, gan arī pierādījumu pārbaudi.
10. Pirms kriminālprocesa uzsākšanas veiktās izmeklēšanas darbībās iegūtas ziņas par faktiem atzīstamas par absolūti nepieļaujamām saskaņā ar spēkā esošo Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 2. punktu. Šādās darbībās atrasti objekti nevar tikt atzīti par lietiskajiem pierādījumiem. Ja ar tiem veiktas ekspertīzes, ekspertu atzinumos iekļautie secinājumi par pierādīšanā nepieļaujamiem objektiem nav pieļaujami kriminālprocesā, jo objekti, kuru attiecināmību apstiprina ekspertu atzinumi, kriminālprocesā nav pieļaujami pierādījumi. Tādēļ ekspertu atzinumi šajā daļā būtu atzīstami par nepieļaujamiem pierādījumiem.
11. Kriminālprocesa mērķim atbilst situācija, ja iztiesāšanas laikā eksperts tiek noprotināts arī par ekspertīzē pētāmo apstākļu būtību. Tas dotu iespēju vērst procesa virzītāja uzmanību arī uz citiem lietai nozīmīgiem faktiem un apstākļiem. Eksperta liecības uz šādiem jautājumiem viennozīmīgi būtu uz kriminālprocesu attiecināmas ziņas par faktiem, kā arī var būt pamats papildu ekspertīzes noteikšanai. Minētā sakarā būtu apsverama Kriminālprocesa likuma 156. panta pirmās daļas papildināšana ar attiecīgu ekspertam pratināšanā uzdodamo jautājumu kategoriju.
12. Izmeklēšanas darbībās klātesošās personas var tikt noprotinātas par to norisi un sniegt ziņas par palīgfaktiem, kas var palīdzēt novērtēt iebildumus par izmeklēšanas darbības norisi un arī iegūto pierādījumu ticamību. Lai izslēgtu izmeklēšanas darbību veicēju pratināšanu iztiesāšanā, jau procesuālās darbības laikā ir nodrošināms, ka tā tiek veikta un tās rezultātā iegūtās ziņas tiek procesuāli fiksētas pēc iespējas nevainojami, tas ir, neradot papildu jautājumus. Arī aizstāvja

klātbūtne ir nozīmīgs procesuālais garants, kas palīdz nodrošināt veiktās izmeklēšanas darbības veikšanu atbilstoši likumam, kā arī novērš aizstāvamās personas likumīgo interešu aizskārumus. Aizstāvis šādā gadījumā par procesuālās darbības norisi iebildumus var paust, veicot piezīmes pie izmeklēšanas darbību protokola.

13. Pilnvaru ļaunprātīga izmantošana, kas izpaudusies kā necienīga izturēšanās un cilvēka pazemošana, ir acīmredzami pretēja kriminālprocesa mērķim. Tas norāda, ka amatpersona savu pilnvarojumu izmanto ar mērķi paust savu pārkāpumu, nevis ar mērķi nodrošināt kriminālprocesa virzību. Šādos apstākļos pēc analogijas būtu piemērojams interešu konflikta novēršanas institūts un kriminālprocesi veicoša amatpersona būtu izslēdzama no turpmākas dalības konkrētā kriminālprocesā. Papildus tam šādā gadījumā no objektivitātes aspekta būtu apsverama arī konkrētas amatpersonas iegūto pierādījumu pieļaujamība. Proti, ja pierādījumi iegūti, pastāvot amatpersonas ieinteresētībai, tie sakarā ar objektivitātes principa pārkāpumu būtu atzīstami par absolūti nepieļaujamiem atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 4. punktam. Atzīmējams, ka to atzīšana par nepieļaujamiem neizslēgtu jaunu pierādījumu iegūšanu, ja minētie apstākļi tiek novērsti.
14. Interešu konflikta esība pilnībā liedz amatpersonai veikt kriminālprocesi. Konstatējot interešu konflikta pastāvēšanu, kriminālprocesi veicošajai amatpersonai rodas pienākums nekavējoties atstatīties. Ja procesuālās darbības ir veiktas interešu konflikta apstākļos, pastāvot šķēršļiem kriminālprocesi veicošās amatpersonas objektivitātei, atzīstams, ka tās veikusi amatpersona, kurai nav tiesību tās veikt, kas vienlaikus arī neatbilst Kriminālprocesa likuma 16. pantā nostiprinātajam objektivitātes principam. Arī izmeklēšanas darbību veikšana pirms kriminālprocesa uzsākšanas, ja nevienā procesuālā dokumentā nav norāde par kriminālprocesa uzsākšanu, ir atzīstama par būtisku procesuālu defektu. Šādā gadījumā atzīstams, ka pirms kriminālprocesa uzsākšanas veiktās izmeklēšanas darbībās ziņas par faktiem ieguvušas personas, kurām nebija tiesības procesuālās darbības veikt. Tādējādi iegūtās ziņas par faktiem abos minētajos gadījumā atzīstamas par absolūti nepieļaujamām atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 2. punktam.
15. No pierādījumu iegūšanas un nostiprināšanas aspekta valodas princips personai izmeklēšanas darbībās ļauj iesaistīties valodā, kuru viņa prot. Valodas princips kopsakarā tiesībām uz informāciju par tiesībām kriminālprocesā palīdz īstenot arī citas personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību piemītošās procesuālās garantijas, kas ir neatņemams taisnīga procesa elements. Tāpat, vērtējot pierādījumus, ikvienā gadījumā ir jāgūst pārliecība, ka tulka nenodrošināšana nav ierobežojusi personas iespējas iesaistīties procesā, saprast procesa norisi un efektīvi īstenot savas aizstāvības tiesības. Ja konstatējams valodas principa pārkāpums, iegūtie pierādījumi atzīstami

- par absolūti nepieļaujamiem atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 4. punktam.
16. Ja lietā pausti iebildumi, ka apskate veikta kā objekta pārmeklēšana, uzliek tiesai par pienākumu izvērtēt iegūto pierādījumu pieļaujamību. Šāds iebildums nav nebūtisks, un tiesa nav tiesīga to atstāt bez vērtējuma. Konstatējot nesankcionētas kratīšanas veikšanu, iegūtie pierādījumi atzīstami par absolūti nepieļaujamiem atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 4. punktam.
  17. Miesas bojājumu konstatācija norāda uz spēka pielietošanu pret personu. Ja lietā tiek iebilsts, ka liecības no personas iegūtas, pielietojot vardarbību, tiesai šādi iebildumi ir jāvērtē. Šādos apstākļos noskaidrojams, vai spēks pielietots procesuālo darbību laikā, ir attiecināms uz ziņu par faktiem iegūšanas apstākļiem, un var būt pamats atzīt iegūtās ziņas par faktiem par absolūti nepieļaujamām. Spīdzināšanas un cietsirdīgas izturēšanās aizlieguma rezultātā iegūtu pierādījumu izmantošana notiesājoša sprieduma pamatošanā padara procesu par netaisnīgu.
  18. No nevainīguma prezumpcijas izrietošās tiesības neliecināt pret sevi tieši attiecas uz ziņu par faktiem iegūšanu un vispārinātā veidā nosaka striktus nosacījumus tam, kā procesuālajās darbībās var iesaistīt personu ar tiesībām uz aizstāvību un kādas ziņas par faktiem no šīs personas var iegūt. Persona ir informējama par tiesībām klusēt un tiesībām neliecināt pret sevi, jo arī uz šo tiesību kopumu attiecas labprātīga un saprātīga atteikšanās no tiesībām. Tiesības sevi neapsūdzēt nepasargā pret inkriminējošu paskaidrojumu paušanu, bet gan pret šādu paskaidrojumu iegūšanu ar piespiešanas metožu palīdzību. Minēto no nevainīguma prezumpcijas izrietošo tiesību nepienācīga nodrošināšana un pārkāpšana ir pamats iegūtās ziņu par faktiem atzīt par absolūti nepieļaujamām atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 4. punktam.
  19. Vērtējot policijas aģentu veikto darbību tiesiskumu un personas gribas ietekmēšanu sarunu ierakstīšanas laikā, ir jāņem vērā amatpersonas uzdevums un mērķis, kā arī sarunas apstākļi. Ir svarīgi noteikt, vai persona paskaidrojumus paudusi brīvi, bez pamudinājumiem. Ja paskaidrojumu sniegšana pielīdzināma pratināšanai, jāvērtē, vai personai bija atbilstošas procesuālās garantijas un iespējas izmantot tiesības uz aizstāvību. Ja aizstāvība iebilst par pierādījumu iegūšanas apstākļiem, tiesai ir pienākums motivēt savus atzinumus. Apstrīdētos pierādījumus apstiprinošu pierādījumu izvērtēšana palīdz novērtēt paustos iebildumus un to, vai apstrīdēto pierādījumu izmantošana ietekmēs procesa taisnīgumu. Ja tiesa konstatē, ka personas tiesības klusēt nav ievērotas, iegūtie pierādījumi atzīstami par absolūti nepieļaujamiem atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 4. punktam.
  20. Pirmstiesas kriminālprocesā personas kriminālprocesuālais statuss var atšķirties no viņas faktiskā procesuālā statusa. Iztiesāšanās, vērtējot iebildumus par personas pratināšanu neatbilstošā

procesuālā statusā, šo statusu var izsecināt no krimināllietā esošo materiāla kopuma pratināšanas brīdī. Turklāt šāda situācija var aktualizēties arī Kriminālprocesa likuma 503. panta ceturtās daļas gadījumā, kad vērtējams, vai liecība, ko apsūdzētais konkrētā lietā iepriekš sniedzis liecinieka statusā, ir pieļaujama. Ja persona pratināta neatbilstošā procesuālā statusā, iegūtās liecības atzīstamas par absolūti nepieļaujamiem pierādījumiem. Konstatējot minēto defektu jau pirmstiesas kriminālprocesā, būtu iespējams personu atkārtoti nopratināt atbilstošā procesuālā statusā, tādā veidā garantējot viņas tiesības, un, ja tas iespējams, atkārtoti iegūstot pierādīšanā izmantojamas liecības un citus apstiprinošus pierādījumus.

21. Aizstāvja tiesības veikt piezīmes izmeklēšanas darbību protokolos ir aktuālas gadījumā, ja izmeklēšanas darbībā pieļauti kādi procesuāli pārkāpumi, uz kuriem šādā veidā var vērst uzmanību. Piezīmju neesība var būt svarīga norāde, ka procesuālā darbība veikta atbilstoši Kriminālprocesa likumā noteiktajai kārtībai un tajā iegūto ziņu par faktiem saturs ir patiess un precīzs, par ko tostarp var pārliecināties, noklausoties ar tehniskiem līdzekļiem veikto ierakstu. Situācijā, kad izmeklēšanas darbība veikta advokāta klātbūtnē, iebildumu izteikšana vēlākā procesa stadijā, piemēram, tikai iztiesāšanā var nebūt pamatota.
22. Vērtējot personas atteikšanās no aizstāvja tiesiskumu, nosakāms, vai atteikšanās bez advokāta klātbūtnes ir bijusi, pirmkārt, brīvprātīga, apzinoties tās sekas, un nav notikusi personas ietekmēšanas rezultātā. Tāpat vērtējams, vai nav ierobežotas personas no tiesībām uz aizstāvību un tiesībām klusēt izrietošās garantijas. Lai atteikšanās no aizstāvja apstākļi netiktu izmantoti kā iebildums, apstrīdot iegūto pierādījumu pieļaujamību un ticamību, tam būtu jānotiek aizstāvja klātbūtnē, kas pilnībā izslēdz policijas darbinieku tiesību ļaunprātīgas izmantošanas risks.
23. Pierādījumu pārbaude ir viens no taisnīgas tiesas elementiem. Tās mērķis ir tostarp izvērtēt pierādījumu pieļaujamību un izdarīt secinājumu, vai tiesai nodotie krimināllietas materiāli ir vai nav pieļaujami pierādījumi. Pierādījumu pārbaude nav atzīstama par pierādījumu pieļaujamības aspektu, tā patstāvīgs no taisnīgas tiesas izrietošs elements. Šie elementi ir savstarpēji saistīti un veido neatņemamu taisnīgas tiesas daļu. Pierādījumu īpašības garantē zināmu pierādījumu kvalitāti, un to pārbaude un konstatācija nodrošina gan to, ka tiks pieņemts tiesisks un pamatots tiesas nolēmums, gan arī to, ka kriminālprocesa mērķis tiek sasniegts ar pārskatāmiem, lietas dalībniekiem saprotamiem un, pats galvenais, taisnīgam procesam atbilstošiem, nevis patvaļīgiem nosacījumiem un līdzekļiem.
24. Procesa taisnīguma pamatā esošo pušu līdztiesību no formālā vienlīdzības aspekta vērtējams, vai vienādos faktiskajos apstākļos esošiem lietas dalībniekiem ir nodrošināti līdzvērtīgi sacīkstes apstākļi. Tas ir, līdzvērtīgos apstākļos iebilst par lietā esošo pierādījumu iegūšanu un nostiprināšanu, kā arī to ticamību. Savukārt pušu līdztiesība no materiālā vienlīdzības aspekta uzsver valsts pienākumu nodrošināt balansu starp lietas dalībnieku procesuālajām tiesībām. Šis

no materiālās vienlīdzības izrietošais aspekts sasniedzams ar attiecīga taisnīguma principam atbilstoša kriminālprocesuālā regulējuma ieviešanu. Pušu līdztiesība garantē kvalitatīvu faktu noskaidrošanu un iespēju lietas dalībniekiem līdzvērtīgos apstākļos īstenot savas procesuālās tiesības, kas ir neatņemama taisnīga procesa sastāvdaļa.

25. Lūgums par aizstāvības liecinieku nopratināšanu ir jāmotivē, ja atbilstoši Kriminālprocesa 489. panta pirmajai daļai tiek lūgts izsaukt pirmstiesas kriminālprocesā nopratinātu aizstāvības liecinieku, gan arī iepriekš nenopratinātu aizstāvības liecinieku. Tāpat lūgums ir motivējams šī likuma 551. panta trešās daļas gadījumā, kad apsūdzētais un aizstāvis apelācijas sūdzībā norāda lūgumu nopratināt vai atkārtoti nopratināt liecinieku apelācijas instances tiesā. Aizstāvības liecinieka nopratināšanu pamato ar aizstāvības pozīcijai būtiskiem apstākļiem, par kuriem liecinieks var sniegt liecību. Atkārtotas nopratināšanas gadījumā papildus pamatojams, kādēļ ziņas netika iegūtas sākotnējā pratināšanas reizē. Nemotivētu lūgumu noraidīšana nepārkāpj apsūdzētā intereses un neietekmē procesa taisnīgumu.
26. Situācijās, kad pēc lūguma nopratināt aizstāvības liecinieku apmierināšanas nav iespējams ar piespiedu atvešanu nodrošināt liecinieka klātbūtni, atzīstams, ka lūgums nav izpildāms. Šādā gadījumā gala nolēmuma motīvu daļā norādāmi lūguma neizpildes iemesli, kā arī atzinumi par to, ka lūguma neizpilde nav kaitējusi aizstāvības īstenošanai un procesa taisnīgumam.
27. Apsūdzētajam ir tiesības nopratināt ekspertus, kuri sagatavojuši ekspertu atzinumus. Ekspertu pratināšana aizstāvībai ļauj iebilst par atzinuma pamatotību un tajos pausto secinājumu ticamību. Eksperta pratināšana ļauj noskaidrot apstākļus arī par ekspertīzē pielietotajām metodēm, interešu konflikta esību, kā arī par eksperta rīcībā nodotā materiāla pietiekamību, kas nodrošina iespēju tiesai pilnīgi novērtēt iegūtā pierādījuma patiesumu.
28. Kriminālprocesa likuma 501. panta 2. punktā noteikto liecību nolasīšanas apstākli, kas saistīts ar apstākļu aizmiršanu, iespējams konstatēt tikai tad, ja lieciniekam uzdots konkrēts jautājums par viņam zināmiem apstākļiem, kas attiecināmi uz lietu. Situācijās, kad lieciniekam, nepratinot viņu par konkrētiem apstākļiem, uzdots nekonkrēts un vispārīgs jautājums, piemēram, ko viņš atceras, minētais liecību nolasīšanas pamats nevar tikt konstatēts. Tādēļ tiesai šādā gadījumā personas iepriekš sniegta liecība nav jānolasa.
29. Procesuālās taisnīgumu tostarp veido pierādījumu pieļaujamības un ticamības vērtējums. Aizstāvībai ir tiesības iebilst par pierādījumu defektiem šo īpašību tvērumā. Vienīgā vai izšķirošā pierādījuma izpratne pieprasa vērtēt, vai konkrētais pierādījums veido galveno notiesājoša sprieduma pamatojumu. To nosaka, vērtējot pierādījumu kopumu. Turklāt šādā gadījumā vērtējams, vai pierādījums iegūts procesuāli nevainojami.
30. Kā līdzsvarujošie faktori jeb procesuālās garantijas klātnesošu liecinieku liecību izmantošanai tiek norādīta aizstāvības iespēja nopratināt minētos lieciniekus liecību sniegšanas brīdī vai vēlākā

procesa posmā, tostarp tiesā. Arī citu apstiprinošo pierādījumu vērtēšana ļauj pārbaudīt klātneesošu liecību patiesumu un precizitāti. Aizstāvības iebildumu par klātneesošu liecinieku liecībām rūpīga izvērtēšana ir papildgarantija, kas palīdz nodrošināt taisnīgu procesu.

31. Lietās, kur cietušie ir bērni, ir būtiski viņus pasargāt no atkārtotas viktimizācijas, kas varētu rasties saistībā ar viņu iesaisti procesā un jebkādu saskari ar apsūdzēto. Šādās situācijās jau izmeklēšanas laikā būtu paredzami un veicami tādi pasākumi, kas ļautu efektīvi ar mazgadīgajiem cietušajiem veikt visas nepieciešamās izmeklēšanas darbības, turklāt rodot iespēju uzklaut un pārbaudīt aizstāvības apsvērumus. Šādā gadījumā ļoti svarīga ir arī citu apstiprinošo pierādījumu pārbaude. Minētais kļūst īpaši svarīgi, ja pausti iebildumi saistībā ar pierādījumu iegūšanu un to ticamību.
32. Nolēmuma pamatotībai nav pietiekami vien ar pierādījumu atreferēšanu. Pierādījumu formas un satura vērtējums dod iespēju lietas dalībniekiem izsekot, pēc kādiem apsvērumiem tiesa nolēmumā izdarījusi secinājumus par pierādījumu pieļaujamību un arī ticamību un tādējādi garantē nolēmuma pamatotību. Pierādījumu vērtēšana nav saistīta ar liecību vai citu pierādījumu satura pārrakstīšanu. Vērtējot pierādījumus, tiek motivēti izdarītie secinājumi par to saturu, piemēram, tiek secināts, kādi apstākļi izriet no liecības. Nolēmums, skatot lietu pēc būtības, pamatojams nevis ar liecības tekstu, bet gan ar tiesas atzinumiem par to saturu. Tāpat ir atbildams uz apelācijas sūdzībā vai protestā paustajiem iebildumiem par citādu pierādījumu novērtējumu. Sūdzībā vai protestā paustos apsvērumus nav iespējams atspēkot, pārrakstot iebildumos uzskaitīto pierādījumu saturu, jo tas sevī neietver tiesas sniegto novērtējumu par pierādījumu formu un saturu.

IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS

LITERATŪRA

1. Aberbrase O., Burton F., Cooray U., et. al. Criminal Litigation. Second edition. London: Cavendish Publishing Limited, 1993
2. Appazov A. Expert evidence and international criminal justice. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2015
3. Ashworth A. The Exclusion of Evidence Obtained by Violating a Fundamental Right: Pragmatism Before Principle in the Strasbourg Jurisprudence. Grām.: Criminal Evidence and Human Rights. Reimagining Common Law Procedural Traditions. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2013
4. Ashworth A., Redmayne M. The Criminal Process. Third Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2005
5. Bachmaier Winter L. The EU Directive on the Right to Access to a Lawyer: A Critical Assessment. Article in: Human Rights in European Criminal Law. Springer Heidelberg, 2015
6. Barret C. The confession, queen of evidence? The confession in criminal proceedings. Annales medico-psychologiques, August 2013, Vol. 171 (7)
7. Baumanis J. Ceļā uz kriminālprocesa mērķi jeb kriminoloģiskie gēni. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2018
8. Berezins A. Kriminālprocesuālā pamattiesība klusēt: saturs un problemātika. Jurista Vārds 19.12.2017., Nr. 52 (1006).
9. Briede J., Višķere I., Litvins G., u.c. Satversmes 92. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011
10. Budaházi Á. Personal and material evidences in criminal procedure, with particular attention to road traffic crashes. Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Iurisprudentia, 2017
11. Bury, J. B. A history of the Roman Empire from its foundation to the death of Marcus Aurelius (27 B.C.-180 A.D.). New York Harper, 1893
12. Busser E. Data Protection in EU and US Criminal Cooperation: A Substantive Law Approach to the EU Internal and Transatlantic Cooperation in Criminal Matters between Judicial and Law Enforcement Authorities. Maklu Publishers, 2009
13. Coca G. The evidence and their importance in criminal proceedings. Contemporary Readings in Law and Social Justice. Volume 5 (2). Woodside, 2013
14. Craig A. Forensic Evidence in Court: Evaluation and Scientific Opinion. John Wiley & Sons Incorporated, 2016

15. Dennis I. H. *The law of evidence*. Second edition. London: Sweet & Maxwell, 2006
16. Delmas-Marty M., Spencer J. R. *European Criminal Procedures*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005
17. Delmas-Marty M., Spencer J. R. *European Criminal Procedures*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002
18. Dombrovskis R. Vēlreiz par pierādījumu un pierādīšanas izpratni. *Jurista Vārds*, 17.01.2012., Nr. 3 (702)
19. Dravnieks A. *Vai Latvija jau ir tiesiska valsts. Grām.: Administratīvā procesa likums. Administratīvā procesa likuma spēkā stāšanās likums. 3. izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006*
20. Fedorova M. *The Principle of Equality of Arms in International Criminal Proceedings*. School of Human Rights Research Series, Volume 55. Cambridge: Intersentia, 2012
21. Fennelly L. J., Perry M. A. *Investigations: 150 Things You Should Know (2nd ed.)*. Oxford: Butterworth-Heinemann, 2018
22. Freeman L., Llorente R. V. Finding the Signal in the Noise: International Criminal Evidence and Procedure in the Digital Age. *Journal of International Criminal Justice*, Volume 19, Issue 1, March 2021
23. Gardiner G. The Reasonable and the Relevant: Legal Standards of Proof. *Philosophy & Public Affairs*, 47 (3), 2019
24. Georgii Y., Kostenko R. The Admissibility of Statements Provided by an Accused Person in the Russian Criminal Procedure. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, Vol. 9, Issue 5, 2018
25. Giannouloupoulos D. *Improperly Obtained Evidence in Anglo-American and Continental Law*. Oxford, London, New York, New Delhi, Sydney: Hart Publishing, 2019
26. Gless S., Richter T. *Do Exclusionary Rules Ensure a Fair Trial? A Comparative Perspective on Evidentiary Rules*. Cham: Springer Nature, 2019
27. Grabenwarter C. *European Convention on Human Rights. Commentary*. Munchen: C. H. Beck, 2014
28. Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., u.c. *Satversmes 1. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014*
29. Grimm, P. Challenges facing judges regarding expert evidence in criminal cases. *Fordham Law Review*, 86 (4), 2018
30. He J. *Methodology of Judicial Proof and Presumption*. New York: Springer, 2018

31. Hunter J., Roberts P. Introduction – The Human Rights Revolution in Criminal Evidence and Procedure. Grām.: Criminal Evidence and Human Rights. Reimagining Common Law Procedural Traditions. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2013
32. Jackson A., Stockdale M. Expert Evidence in Criminal Proceedings. Current Challenges and Opportunities. The Journal of Criminal Law. 2016, Vol. 80 (5)
33. Jackson J. D., Summers S. J. The Internationalisation of Criminal Evidence. Cambridge: Cambridge University Press, 2012
34. Jackson J. D., Summers S. J. Obstacles to Fairness in Criminal Proceedings: Individual Rights and Institutional Forms. Bloomsbury Publishing Plc, 2018
35. Jasinski W., Kremens K. Editorial of Dossier “Admissibility of Evidence in Criminal Process. Between the Establishment of the Truth, Human Rights and the Efficiency of Proceedings”. Revista Brasileira De Direito Processual Penal, 7 (1), 2021
36. Kaija S. Izmeklēšanas noslēpums procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. Socrates: Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls. Rīga: RSU, 2017, Nr. 2 (8)
37. Kalniņš A., Kalnmeiers Ē., Kanaviņš G., u.c. Rokasgrāmata kriminālprocesā prokuroriem. G. Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010
38. Kaplow L. Burden of Proof. The Yale Law Journal, 121 (4), 2012
39. Katona G. Még egyszer Magda János bűnügyéről. Belügyi Szemle, 1986/8
40. Keane A. The modern law of evidence. Sixth edition. New York: Oxford University Press Inc., 2006
41. Kostenko R. V., Rudin A. Notion and Meaning of Evidence Verification in Criminal Procedure, Journal of Advanced Research in Law and Economics, Volume IX, 3(33), 2018
42. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019
43. Kuczynska H. Admissibility of Evidence Obtained as a Result of Issuing an European Investigation Order in a Polish Criminal Trial. Review of European and Comparative Law, 46 (3), 2021
44. Kulmanis O. Advokāts un pierādījumu pieļaujamība kriminālprocesā. Grām.: Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās. Latvijas Universitātes 78. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020
45. Kulmanis O. Kriminālprocesa pamatprincipu pārkāpumu ietekme uz pierādījumu pieļaujamību. Grām.: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: dažādu tiesību nozaru perspektīva. Latvijas

- Universitātes 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019
46. Kulmanis O. Pierādījumu pārbaude kriminālprocesā. Grām.: Tiesības un tiesiskā vide mainīgos apstākļos. Latvijas Universitātes 79. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021
  47. Kulmanis O. Policijas darbinieka dienesta ziņojuma kā rakstveida liecības pārbaude tiesas izmeklēšanā. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 21, 2020
  48. Kulmanis O. The Right to Legal Assistance in Criminal Proceedings. Grām.: The Significance of EU Criminal Law in the 21st Century: The Need for Further Harmonisation or New Criminal Policy? Vilnius University Open Series, 2021
  49. Kusak M. Common EU Minimum Standards for Enhancing Mutual Admissibility of Evidence Gathered in Criminal Matters. European Journal on Criminal Policy and Research, September 2017, Volume 23, Issue 3
  50. Kuczyńska H. Better to Explain or to Testify? The Position of the Accused as a Source of Oral Evidence in a Criminal Trial in a Comparative Perspective. Comparative Law Review, Vol. 27, 2021
  51. Kūtris G. Mantas konfiskācija un nevainīguma prezumpcija. Grām.: Tiesību zinātnes uzdevumi, nozīme un nākotne tiesību sistēmās. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 7. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019
  52. Lai Ho H. The Presumption of Innocence as a Human Right. Grām.: Criminal Evidence and Human Rights. Reimagining Common Law Procedural Traditions. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2013
  53. Latvijas Republikas Augstākās tiesas spriedumi un lēmumi 2015. Rīga: Tiesu namu aģentūra 2016
  54. Leja M. Tiesības neliecināt pret sevi. Jurista Vārds, 06.08.2013., Nr. 32 (783)
  55. Levine-Schnur R., Malcai O. When Procedure Takes Priority: A Theoretical Evaluation of the Contemporary Trends in Criminal Procedure and Evidence Law. Canadian Journal of Law and Jurisprudence, Nr. 1, 2017
  56. Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess (Vispārīgā daļa) un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1970
  57. Lieljuksis A. Operatīvās darbības tiesiskās un praktiskās problēmas. Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte, 2021
  58. Maffei S. Testimonial Evidence and the “Confrontational Paradigm”. Grām.: The Right to Confrontation in Europe. Groningen: Europa Law Publishing, 2012

59. Magherescu D. Criminal Investigation of the Corruption Crimes: Evidence and Procedure in an Interdisciplinary Approach. *Revista Brasileira de Direito Processual Penal*, Vol. 6, Issue 3, 2020
60. Mares M. The exclusion of evidence in criminal proceedings – a comparative approach. *Challenges of the Knowledge Society*, 2017
61. Meikališa Ā. Cilvēktiesību ievērošana, veicot izmeklēšanas darbības. *Jurista Vārds*, 13.03.2007., Nr. 11 (464)
62. Meikališa Ā. Kriminālprocesā aizskartā mantas īpašnieka tiesiskais statuss un tā aktuālā problemātika. Grām.: Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. *Kriminālprocess. Raksti*, 2015-2020. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2021
63. Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: „Biznesa augstskola Turība” SIA, 2001
64. Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. 2. labotais un papildinātais izdevums. Rīga, 2000
65. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. *Kriminālprocess. Raksti 2005-2010*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010
66. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Taisnīgums kriminālprocesā. Grām.: *Kriminālprocess. Raksti. 2010-2015*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015
67. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. *Jurista Vārds*, 13.06.2006., Nr. 23 (426)
68. Mits M. Tiesības uz taisnīgu tiesu. Grām.: *Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Inetas Ziemeles zinātniskā redakcijā. Otrais papildinātais izdevums*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021
69. Nance D. *The Burdens of Proof*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016
70. Neimanis J. *Ievads tiesībās*. Rīga: aut. izd., 2004
71. Nīmande E., Teherovičs V. Kriminālistiskās izzināšanas semiotiskie līdzekļi. Grām: Ārvalsts investīcijas: kad tiesības mijiedarbojas. Latvijas Universitātes 74. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2016
72. Osipova S. Taisnīga tiesa un sabiedrības viedoklis. Grām.: *Nācija, Valoda, Tiesiska valsts: Ceļā uz rītdienu*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020
73. Pechkurov I. V. Ugolovno-protsessualnoe znachenie proverki dokazatelstv v ugolovnom sudoproizvodstve (Meaning of Evidence Verification for Criminal Procedure). *Obshchestvennaya bezopasnost, zakonnost i pravoporyadok v III tysyacheletii*, 1, 201, 2018
74. Pleps J., Pastars E., Plakane I. *Konstitucionālās tiesības. Trešais izdevums ar Daiņa Īvāna priekšvārdu*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2021
75. Pundurs A. A. Liede un mūsdienu atziņas pierādījumu (pierādīšanas) teorijā. *Jurista Vārds*, 18.04.2006., Nr. 16 (419)

76. Redmayne M. *Confronting Confrontation*. Grām.: *Criminal Evidence and Human Rights. Reimagining Common Law Procedural Traditions*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2013
77. Roberts P., Zuckerman A. *Criminal Evidence*. Oxford: Oxford University Press, 2004
78. Ruggeri S. *Audi Alteram Partem in Criminal Proceedings: Towards a Participatory Understanding of Criminal Justice in Europe and Latin America*. Springer; 1st ed. 2017
79. Satlanis C. The free objective evaluation of the evidence in European criminal law. *Yearbook of International & European Criminal and Procedural Law*, 2022
80. Satzger H. *International and European Criminal Law*. Germany: Verlag, C.H. Beck oHG, 2018
81. Sayers D. The new Directive on the presumption of innocence: protecting the „golden thread”. 15.11.2015.
82. Schabas W. A. *The European Convention on Human Rights. Commentary*. New York: Oxford University Press, 2015
83. Sheyfer S. A. *Dokazatelstva i dokazyvanie po ugovolnym delam: problemy teorii i pravovogo regulirovaniya: monografiya (Evidences and Proving in Criminal Cases: Issues of Theory and Legal Regulation (Monograph))*. Moscow: Norma, 2009
84. Shi S., Wong W. K. *Criminal Procedure, Evidence and Sentencing*. Singapore Academy of Law Annual Review of Singapore Cases, Vol. 2021
85. Skorupka J. The rule of admissibility of evidence in the criminal process of continental Europe. *Revista Brasileira De Direito Processual Penal*, 7(1), 2021
86. Smans A. Attaisnojošu pierādījumu pieļaujamības izvērtēšanas aspekti. *Jurista Vārds*, 28.03.2017., Nr. 13 (967)
87. Spencer J. R. *Hearsay Evidence in Criminal Proceedings*. Oxford, United Kingdom, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2014
88. Stein A. *Foundations of Evidence Law*. New York: Oxford University Press Inc., 2005
89. Strada-Rozenberga K. Eksperta viedoklis par kriminālprocesa regulējuma pietiekamību un skaidrību attiecībā uz pierādīšanas standartu un pierādījumu pietiekamību. 24.11.2020.
90. Strada-Rozenberga K. Juridisko personu nevainīguma prezumpcija kriminālprocesā. Grām.: *Autoru kolektīvs. Juridisko personu publiski tiesiskā atbildība: aktualitātes, problēmas un iespējamie risinājumi*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018
91. Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa regulējuma pietiekamība un skaidrība attiecībā uz pierādīšanas standartu un pierādījumu pietiekamību. Grām.: *K. Kriminālprocess. Raksti, 2015-2020*. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2021

92. Strada-Rozenberga K. Nevainīguma prezumpcija – ES minimālie standarti un Latvijas kriminālprocess. Grām.: Konstitucionālās vērtības mūsdienu tiesiskajā telpā I. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2016
93. Strada-Rozenberga K. Nevainīguma prezumpcija: kas tā ir, ko un kāpēc paredz? Grām.: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: dažādu tiesību nozaru perspektīva. Latvijas Universitātes 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019
94. Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas priekšmets un standarts. Grām.: Kriminālprocess. Raksti, 2015-2020. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2021
95. Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2002
96. Strogovičs M. S. Kriminālprocess. Mācību grāmata juridiskiem institūtiem un fakultātēm. Rīga: Latvijas valsts izdevniecība. 1949
97. Sumbarova M. Pratināšanas pilnveidošanas jautājumi un realizācijas prakse Latvijas kriminālprocesā. Rīga: Marina Sumbarova, 2017
98. Tezaurs.lv. Skaidrojošā vārdnīca
99. Trechsel S. The Character of the Right to a Fair Trial. Grām.: Obstacles to Fairness in Criminal Proceedings. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2018
100. Vapniarchuk V. et al. Standards of Criminal Procedure Evidence, Journal of Advanced Research in Law and Economics, 7 (37), 2018
101. Vapniarchuk V., Kaplina O., Titko I., et. al. The Burden of Criminal Procedural Proof. Journal of Advanced Research in Law and Economics, 10 (1), 2019
102. Vedins I. Loģika. Rīga: Avots, 2000

NORMATĪVIE AKTI

Starptautisko tiesību akti

103. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., Nr. 143/144

Eiropas Savienības normatīvie tiesību akti

104. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, Nr. C 326/391, 26.10.2012.

105. Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. Latvijas Vēstnesis, Nr. 61 (2826), 23.04.2003.
106. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, OV L 297, 04.11.2016.
107. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/800 (2016. gada 11. maijs) par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 132, 21.05.2016.
108. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2016/343 (2016. gada 9. marts) par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 65, 11.03.2016.
109. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/42/ES (2014. gada 3. aprīlis) par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 127, 29.04.2014.
110. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/48/ES (2013. gada 22. oktobris) par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 294, 06.11.2013.
111. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva Nr. 2012/13/ES (2012. gada 22. maijs) par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 142, 01.06.2012.
112. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/64/ES (2010. gada 20. oktobris) par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 280, 26.10.2010.

Latvijas Republikas normatīvie akti

113. Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, Nr. 43, 01.07.1993.
114. Tiesu ekspertu likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 2016/42.1, 01.03.2016.
115. Pacientu tiesību likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 205, 30.12.2009.
116. Kriminālprocesa likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 74 (3232), 11.05.2005.
117. Krimināllikums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 199/200, 08.07.1998.
118. Kredītiestāžu likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 163, 24.10.1995.
119. Prokuratūras likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 65, 02.06.1994.

120. Operatīvās darbības likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 131, 30.12.1993.
121. Advokatūras likums. Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, Nr. 28, 19.08.1993.
122. Likums „Par tiesu varu”. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, Nr. 1/2, 14.01.1993.
123. Latvijas Kriminālprocesa kodekss. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, Nr. 3, 19.01.1961.
124. Ministru kabineta 2012. gada 20. marta noteikumi Nr. 190 „Noteikumi par notikumu reģistrēšanas kārtību un policijas reaģēšanas laiku”. Latvijas Vēstnesis, Nr. 47, 22.03.2012.
125. Ministru kabineta 2010. gada 14. septembra noteikumi Nr. 850 „Kriminālprocesa informācijas sistēmas noteikumi”. Latvijas Vēstnesis, Nr. 148, 17.09.2010.

Citu valstu tiesību akti

126. Armēnijas Republikas Kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <http://www.legislationline.org> [aplūkots 15.04.2022.]
127. Federal rules of evidence. Pieejams: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_103 [aplūkots 02.04.2022.]
128. Igaunijas Republikas Kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <http://www.legislationline.org> [aplūkots 15.04.2022.]
129. Krievijas Federācijas Kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <http://www.legislationline.org> [aplūkots 15.04.2022.]
130. Šveices Konfederācijas Kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <http://www.legislationline.org> [aplūkots 15.04.2022.]

JURIDISKĀS PRAKSES MATERIĀLI

Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumi

131. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2023. gada 19. janvāra spriedums lietā Nr. 60824/08 Zayidov v. Azerbaijan (No. 3)
132. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 15. decembra spriedums lietā Nr. 28081/19, 29664/19 Vasaráb and Paulus v. Slovakia
133. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 8. novembra spriedums lietā Nr. 63950/19 Gaggl v. Austria

134. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 3. novembra spriedums lietā Nr. 9487/19 Mamaladze v. Georgia
135. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 19. jūlija spriedums lietā Nr. 63160/13, 33661/14 Azarsanov and Borokov v. Russia
136. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 7. aprīļa spriedums lietā Nr. 32734/11 Fatullayev v. Azerbaijan (Nr. 2)
137. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 15. marta spriedums lietā Nr. 30965/17 Bjarki H. Diego v. Iceland
138. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 18. janvāra spriedums lietā Nr. 430/13 Faysal Pamuk v. Turkey
139. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 18. janvāra spriedums lietā Nr. 26679/08 Nevzlin v. Russia
140. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 16. novembra spriedums lietā Nr. 57642/12 Kikabidze v. Georgia
141. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 24. jūnija spriedums lietā Nr. 53587/17 Dodoja v. Croatia
142. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 10. jūnija spriedums lietā Nr. 2833/13 Bajic v. North Macedonia
143. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 23. marta lēmums lietā Nr. 53561/17 Mikolić v. Croatia
144. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 16. marta spriedums lietā Nr. 53848/07 Fikret Karahan v. Turkey
145. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 26. janvāra sprieduma lietā Nr. 73313/17, 20143/19 Zličić v. Serbia
146. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 19. janvāra spriedums lietā Nr. 2205/16 Keskin v. the Netherlands
147. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 17. decembra spriedums lietā Nr. 71064/12 Močuļskis v. Latvia
148. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 1. decembra spriedums lietā Nr. 88/05 Danilov v. Russia
149. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 27. oktobra spriedums lietā Nr. 29084/07, 1191/08 Ayetullah Ay v. Turkey
150. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 6. oktobra spriedums lietā Nr. 76695/11 Udaltsov v. Russia
151. Eiropas Cilvēktiesību tiesas (komitejas) 2020. gada 22. septembra spriedums lietā Nr. 38891/08 Vasilyev and Others v. Russia

152. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 8. septembra spriedums lietā Nr. 74553/11 Pervane v. Turkey
153. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 4. jūnija spriedums lietā Nr. 71034/13 Boshkoski v. North Macedonia
154. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 14. maija spriedums lietā Nr. 12391/06 Kadagishvili v. Georgia
155. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 11. februāra spriedums lietā Nr. 82968/17 Šeiko v. Lithuania
156. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 30. janvāra spriedums lietā Nr. 28926/10 Vinks and Ribicka v. Latvia
157. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 14. janvāra spriedums lietā Nr. 35989/14 Stephens v. Malta (Nr. 3)
158. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 14. janvāra spriedums lietā Nr. 51111/07 un 42757/07 Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia (Nr. 2)
159. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 26. novembra spriedums lietā Nr. 2991/06 Belugin v. Russia
160. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 12. novembra spriedums lietā Nr. 45084/14 Adamčo v. Slovakia
161. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 17. oktobra spriedums lietā Nr. 26581/17, 31024/17 Oddone and Pecci v. San Marino
162. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 17. oktobra spriedums lietā Nr. 1874/13, 8567/13 Lopez Ribalda and Others v. Spain
163. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 30. jūlija spriedums lietā Nr. 68556/10 Harun Grübüz v. Turkey
164. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 4. aprīļa spriedums lietā Nr. 28932/14 Hodžić v. Croatia
165. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 26. marta lēmums lietā Nr. 43154/10 Daktaras v. Lithuania
166. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 14. marta spriedums lietā Nr. 36416/06 Kobiashvili v. Georgia
167. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 7. marta spriedums lietā Nr. 6005/08 Abdullayev v. Azerbaijan
168. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 19. februāra spriedums lietā Nr. 25253/08 Ruşen Bayar v. Turkey

169. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 12. februāra spriedums lietā Nr. 1452/09 Yakuba v. Ukraine
170. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 18. decembra spriedums lietā Nr. 36658/05 Murtazaliyeva v. Russia
171. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 27. novembra spriedums lietā Nr. 57837/09 Soytemiz v. Turkey
172. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 22. novembra spriedums lietā Nr. 1837/10 Avagyan v. Armenia
173. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 20. novembra spriedums lietā Nr. 25707/05, 28614/06 Erduran and Em Export Dis Tic. A.S. v. Turkey
174. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 9. novembra spriedums lietā Nr. 71409/10 Beuze v. Belgium
175. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 6. septembra spriedums lietā Nr. 14078/12 Dadayan v. Armenia
176. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 28. augusta spriedums lietā Nr. 37617/10 Cabral v. The Netherlands
177. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 28. augusta spriedums lietā Nr. 59868/08 Vizgirda v. Slovenia
178. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 17. jūlija spriedums lietā Nr. 2674/07 Sergey Ryabov v. Russia
179. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 26. jūnija spriedums lietā Nr. 47911/15 Telbis and Viziteu v. Romania
180. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 12. jūnija spriedums lietā Nr. 14000/12 T.K. v. Lithuania
181. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 12. aprīļa spriedums lietā Nr. 34804/14 Goran Kovačević v. Croatia
182. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 13. marta spriedums lietā Nr. 55517/14 Vilches Coronado et Autres c. Espagne
183. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 23. janvāra spriedums lietā Nr. 58683/08 Kuchta c. Pologne
184. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 31. oktobra spriedums lietā Nr. 22767/08 Dragos Ioan Rusu v. Romania
185. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. 72624/10 Tsalkitzis v. Greece (Nr. 2)

186. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 5. oktobra spriedums lietā Nr. 39014/12 Korme v. Bulgaria
187. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 5. oktobra spriedums lietā Nr. 22059/08 Kalēja v. Latvia
188. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 19. septembra spriedums lietā Nr. 35289/11 Regner v. The Czech Republic
189. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 11. jūlija spriedums lietā Nr. 19867/12 Moreira Ferreira v. Portugal (Nr. 2)
190. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 1. jūnija sprieduma lietā Nr. 61503/14, 61673/14, 64583/14 J.M. and Others v. Austria
191. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 1. jūnija spriedums lietā Nr. 15685/11 Shabelnik v. Ukraine (Nr. 2)
192. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 18. maija spriedums lietā Nr. 40927/05 Bože v. Latvia
193. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 12. maija spriedums lietā Nr. 21980/04 Simeonovi v. Bulgaria
194. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 9. maija spriedums lietā Nr. 21688/12 Poropat v. Slovenia
195. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 2. maija lēmums lietā Nr. 23572/07 Zschuschen c. Belgique
196. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 27. aprīļa spriedums lietā Nr. 73607/13 Sommer v. Germany
197. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 4. aprīļa spriedums lietā Nr. 2742/12 Matanović v. Croatia
198. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 31. janvāra spriedums lietā Nr. 40233/07 Kalnėnienė v. Belgium
199. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 17. janvāra spriedums lietā Nr. 43000/11, 49380/11 Habran and Dalem v. Belgium
200. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 17. janvāra spriedums lietā Nr. 27153/07 Cacuci and S.C. Virra & Cont Pad S.R.L. v. Romania
201. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 12. janvāra spriedums lietā Nr. 54146/09 Batek and Others v. The Czech Republic
202. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 25. oktobra spriedums lietā Nr. 22251/13 Bašić v. Croatia
203. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. 61838/10 Vukota-Bojić v. Switzerland

204. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. septembra spriedums lietā Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 Ibrahim and Others v. The United Kingdom
205. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 14. jūnija spriedums lietā Nr. 446/10 Pugžlys v. Poland
206. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 31. marta spriedums lietā Nr. 55287/10 Seton v. The United Kingdom
207. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 17502/07 Avotiņš v. Latvia
208. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 23. marta spriedums lietā Nr. 47152/06 Blokhin v. Russia
209. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 12. maija spriedums lietā Nr. 26711/07, 32786/10, 34278/10 Poletan and Azirovik v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia
210. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 3. marta spriedums lietā Nr. 7215/10 Prade v. Germany
211. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 26. janvāra spriedums lietā Nr. 21614/12 Iasir c. Belgique
212. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 5. janvāra spriedums lietā Nr. 74568/12 Frumkin v. Russia
213. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 15. decembra spriedums lietā Nr. 9154/10 Schatschaschwili v. Germany
214. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 20. oktobra spriedums lietā Nr. 25703/11 Dvorski v. Croatia
215. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 20. oktobra spriedums lietā Nr. 5201/11 Sher and Others v. The United Kingdom
216. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 7. jūlija spriedums lietā Nr. 28005/12 M.N. and Others v. San Marino
217. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 12. maija spriedums lietā Nr. 36862/05 Gogitidze and Others v. Georgia
218. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 9. aprīļa spriedums lietā Nr. 30460/13 A. T. v. Luxembourg
219. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 14. oktobra spriedums lietā 45440/04 Baytar v. Turkey
220. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 23. septembra spriedums lietā Nr. 17362/03 Cevat Soysal v. Turkey
221. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 31. jūlija spriedums lietā Nr. 1774/11 Nemtsov v. Russia
222. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 10. aprīļa spriedums lietā Nr. 22062/07 Layijov v. Azerbaijan

223. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 27. marta spriedums lietā Nr. 58428/10 Matytsina v. Russia
224. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 11. februāra spriedums lietā Nr. 9278/06 Cēsniņš v. Latvia
225. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 24. oktobra spriedums lietā Nr. 62880/11, 62892/11, 62899/11 Navone and Others v. Monaco
226. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 17. oktobra spriedums lietā Nr. 36044/09 Horvatic v. Croatia
227. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 25. jūlija spriedums lietā Nr. 11082/06 un 13772/05 Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia
228. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 16. jūlija spriedums lietā Nr. 73469/10 Nagla v. Latvia
229. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 12. jūlija spriedums lietā Nr. 25424/09 Allen v. The United Kingdom
230. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 4. jūnija spriedums lietā Nr. 10890/04 Hanu v. Romania
231. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 25. aprīļa spriedums lietā Nr. 58590/11 Zahirović v. Croatia
232. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 25. aprīļa spriedums lietā Nr. 51198/08 Erkapic v. Croatia
233. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 61005/09 Valera Geis v. Spain
234. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 8. janvāra spriedums lietā Nr. 25282/07 Baltins v. Latvia
235. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012. gada 6. decembra spriedums lietā Nr. 12323/11 Michaud v. France
236. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012. gada 25. septembra spriedums lietā Nr. 649/08 El Haski v. Belgium
237. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012. gada 10. jūlija spriedums lietā Nr. 58331/09 Gregačević v. Croatia
238. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012. gada 3. jūlija spriedums lietā Nr. 30457/06 Robathin v. Austria
239. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012. gada 24. aprīļa spriedums lietā Nr. 34184/03 Gennadiy Medvedev v. Russia
240. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011. gada 15. decembra spriedums lietā Nr. 26766/05 Al-Khawaja and Tahery v. The United Kingdom

241. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011. gada 13. decembra spriedums lietā Nr. 20883/09 Ajdaric v. Croatia
242. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011. gada 27. oktobra spriedums lietā Nr. 25303/08 Stojkovic v. France and Belgium
243. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā Nr. 20197/03 Miminoshvili v. Russia
244. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 21. oktobra spriedums lietā Nr. 43757/05 Xavier Da Silveira v. France
245. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 2. novembra spriedums lietā Nr. 21272/03 Sakhnovskiy v. Russia
246. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 14. oktobra spriedums lietā Nr. 1466/07 Brusco v. France
247. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 1. jūnija spriedums lietā Nr. 22978/05 Gafgen v. Germany
248. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 20. aprīļa spriedums lietā Nr. 12315/04, 17605/04 Laska and Lika v. Albania
249. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 18. februāra spriedums lietā Nr. 39660/02 Aleksandr Zaichenko v. Russia
250. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 24. septembra spriedums lietā Nr. 7025/04 Pishchalnikov v. Russia
251. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 10. marta spriedums lietā Nr. 4378/02 Bykov v. Russia
252. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 29. janvāra spriedums lietā Nr. 77018/01 Polyakov v. Russia
253. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 11. decembra spriedums lietā Nr. 6293/04 Mirilashvili v. Russia
254. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 4. decembra spriedums lietā Nr. 30562/04 un 30566/04 S. And Marper v The United Kingdom
255. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 27. novembra spriedums lietā Nr. 36391/02 Salduz v. Turkey
256. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 24. jūlija spriedums lietā Nr. 18603/03 Andre and Another v. France
257. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 1. jūnija spriedums lietā Nr. 10071/04 Malininas v. Lithuania
258. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 1. aprīļa spriedums lietā Nr. 73957/01 Varga v. Romania

259. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 4. marta spriedums lietā Nr. 11529/02 Hüseyin Turan c. Turquie
260. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 5. februāra spriedums lietā Nr. 74420/01 Ramanauskas v. Lithuania
261. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 15. novembra spriedums lietā Nr. 26986/03 Galstyan v. Armenia
262. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 13. novembra spriedums lietā Nr. 57325/00 D.H. and Others v. the Czech Republic
263. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 16. oktobra spriedums lietā Nr. 74336/01 Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria
264. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 17. jūlija spriedums lietā Nr. 48666/99 Kucera v. Slovakia
265. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 28. jūnija spriedums lietā Nr. 36549/03 Harutyunyan v. Armenia
266. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 12. aprīļa spriedums lietā Nr. 11423/03 Pello v. Estonia
267. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 23. novembra spriedums lietā Nr. 73053/01 Jussila v. Finland
268. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 9. novembra spriedums lietā Nr. 7615/02 Imakayeva v. Russia
269. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 18. oktobra spriedums lietā 18114/02 Hermi v. Italy
270. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 11. jūlija spriedums lietā Nr. 54810/00 Jalloh v. Germany
271. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 4. maija spriedums lietā Nr. 38797/03 Ambruszkiewicz v. Poland
272. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 1. marta spriedums lietā Nr. 56581/00 Sejdic v. Italy
273. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. gada 12. maija spriedums lietā Nr. 46221/99 Öcalan v. Turkey
274. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. gada 17. decembra spriedums lietā Nr. 49017/99 Pedersen and Baadsgaard v. Denmark
275. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. gada 19. oktobra lēmums lietā Nr. 66273/01 Falk v. the Netherlands
276. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. gada 25. maija lēmums lietā Nr. 994/03 Cornelis v. The Netherlands
277. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. gada 30. marta spriedums lietā Nr. 53984/00 Radio France and Others v. France

278. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2003. gada 6. maija spriedums lietā Nr. 48898/99 Perna v. Italy
279. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2003. gada 25. februāra spriedums lietā Nr. 51772/99 Roemen and Schmit v. Luxembourg
280. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 28. novembra spriedums lietā Nr. 58442/00 Lavents v. Latvia
281. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 5. novembra spriedums lietā Nr. 48539/99 Allan v. The United Kingdom
282. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 19. septembra lēmums lietā Nr. 62002/00 Tamosius v. The United Kingdom
283. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 23. jūlija spriedums lietā Nr. 34619/97 Janosevic v. Sweden
284. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 16. aprīļa spriedums lietā Nr. 37971/97 Stes Colas Est and Others v. France
285. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 16. oktobra spriedums lietā Nr. 39846/98 Brennan v. The United Kingdom
286. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 25. septembra spriedums lietā Nr. 44787/98 P.G. and J.H. v. the United Kingdom
287. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 20. marta spriedums lietā Nr. 33501/96 Telfner v. Austria
288. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 27. februāra spriedums lietā Nr. 33354/96 Lucà v. Italy
289. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 21. decembra spriedums lietā Nr. 34720/97 Heaney and McGuinness v. Ireland
290. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 15. jūnija lēmums lietā Nr. 45441/99 Pullicino v. Malta
291. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. 28135/95 Magee v. The United Kingdom
292. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 12. maija spriedums lietā Nr. 35394/97 Khan v. United Kingdom
293. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996. gada 17. decembra spriedums lietā Nr. 19187/91 Saunders v. The United Kingdom
294. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996. gada 8. februāra spriedums lietā Nr. 18731/91 John Murray v. The United Kingdom
295. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1993. gada 19. aprīļa spriedums lietā Nr. 13942/88 Kraska v. Switzerland
296. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1993. gada 25. februāra spriedums lietā Nr. 10828/84 Funke v. France

297. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1992. gada 16. decembra spriedums lietā Nr. 13710/88 Niemietz v. Germany
298. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1991. gada 28. augusta spriedums lietā Nr. 11170/84, 12876/87, 13468/87 Brandstetter v. Austria
299. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1989. gada 24. oktobra spriedums lietā Nr. 10073/82 H. v. France
300. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1988. gada 6. decembra spriedums lietā Nr. 10590/83 Barbera, Messegue and Jabardo v. Spain
301. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1988. gada 12. jūlija spriedums lietā Nr. 10862/84 Schenk v. Switzerland
302. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1980. gada 13. maija spriedums lietā Nr. 6694/74 Artico v. Italy

Eiropas Savienības Tiesas nolēmumi

303. Eiropas Savienības Tiesas 2022. gada 15. septembra spriedums lietā Nr. C-347/21 DD
304. Eiropas Savienības Tiesas 2021. gada 23. novembra spriedums lietā Nr. C-564/19 Kriminālprocess pret IS
305. Eiropas Savienības Tiesas 2020. gada 12. marta spriedums lietā Nr. C-659/18 VW
306. Eiropas Savienības Tiesas 2020. gada 13. februāra spriedums lietā Nr. C-688/18 TX un UV
307. Eiropas Savienības Tiesas 2019. gada 24. septembra rīkojums lietā Nr. C-467/19 Spetsializirana prokuratura
308. Eiropas Savienības Tiesas 2019. gada 19. septembra spriedums lietā Nr. C-467/18 Rayonna prokuratura Lom
309. Eiropas Savienības Tiesas 2019. gada 5. septembra spriedums lietā Nr. C-377/18 AH
310. Eiropas Savienības Tiesas 2019. gada 13. jūnija spriedums lietā Nr. C-646/17 Moro
311. Eiropas Savienības Tiesas 2019. gada 12. februāra rīkojums lietā Nr. C-8/19 RH
312. Eiropas Savienības Tiesas 2018. gada 19. septembra spriedums lietā Nr. C-310/18 Milev
313. Eiropas Savienības Tiesas 2018. gada 5. jūnija spriedums lietā Nr. C-612/15 Kolev
314. Eiropas Savienības Tiesas 2018. gada 23. janvāra spriedums lietā Nr. C-367/16 Piotrowski
315. Eiropas Savienības Tiesas 2017. gada 12. oktobra spriedums lietā Nr. C-278/16 Sletujes
316. Eiropas Savienības Tiesas 2017. gada 16. maija spriedums lietā Nr. C-682/15 Berlioz Investment Fund SA
317. Eiropas Savienības Tiesas 2017. gada 22. marta spriedums lietā Nr. C-124/16, C-188/16 un C-213/16 Tranca u.c.
318. Eiropas Savienības Tiesas 2015. gada 15. oktobra spriedums lietā Nr. C-216/14 Covaci

319. Eiropas Savienības Tiesas 2013. gada 26. februāra spriedums lietā Nr. C-617/10 Åkerberg Fransson
320. Eiropas Savienības Tiesas 2013. gada 26. februāra spriedums lietā Nr. C-399/11 Melloni

Satversmes tiesas nolēmumi

321. Satversmes tiesas 2019. gada 23. decembra spriedums lietā Nr. 2019-08-01
322. Satversmes tiesas 2019. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 2018-08-03
323. Satversmes tiesas 2016. gada 12. maija spriedums lietā Nr. 2015-14-0103
324. Satversmes tiesas 2015. gada 16. aprīļa spriedums lietā Nr. 2014-13-01
325. Satversmes tiesas 2014. gada 7. februāra spriedums lietā Nr. 2013-04-01
326. Satversmes tiesas 2012. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. 2012-02-0106
327. Satversmes tiesas 2008. gada 5. novembra spriedums lietā Nr. 2008-04-01
328. Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa spriedums lietā Nr. 2006-28-01
329. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija spriedums lietā Nr. 2004-18-0106
330. Satversmes tiesas 2005. gada 26. janvāra spriedums lietā Nr. 2004-17-01
331. Satversmes tiesas 2004. gada 11. oktobra spriedums lietā Nr. 2004-06-01
332. Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija spriedums lietā Nr. 2003-04-01
333. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 2001-10-01
334. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta spriedums lietā Nr. 2000-03-01

Vispārējās jurisdikcijas tiesu nolēmumi

335. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2023. gada 10. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-3/2023
336. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2023. gada lēmums lietā Nr. SKK-[A]/2023
337. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 22. decembra lēmums lietā Nr. SKK-482/2022
338. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 14. decembra lēmums lietā Nr. SKK-90/2022
339. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 28. novembra lēmums lietā Nr. SKK-145/2022
340. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 3. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-281/2022

341. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 8. aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-9/2022
342. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 30. marta lēmums lietā Nr. SKK-30/2022
343. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 28. februāra lēmums lietā Nr. SKK-94/2022
344. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 10. februāra lēmums lietā Nr. SKK-140/2022
345. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2022. gada 20. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-22/2022
346. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 15. decembra lēmums lietā Nr. SKK-153/2021
347. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 23. septembra lēmums lietā Nr. SKK-464/2021
348. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 29. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-237/2021
349. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 8. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-324/2021
350. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 28. maija lēmums lietā Nr. SKK-243/2021
351. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 13. maija lēmums lietā Nr. SKK-89/2021
352. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 26. marta lēmums lietā Nr. SKK-34/2021
353. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 26. februāra lēmums lietā Nr. SKK-4/2021
354. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 12. februāra lēmums lietā Nr. SKK-73/2021
355. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada 2. februāra lēmums lietā Nr. SKK-1/2021
356. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 26. novembra lēmums lietā Nr. SKK-99/2020
357. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 6. novembra lēmums lietā Nr. SKK-410/2020

358. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 30. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-59/2020
359. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 10. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-127/2020
360. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 8. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-95/2020
361. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 6. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-77/2020
362. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 29. septembra lēmums lietā Nr. SKK-97/2020
363. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 16. septembra lēmums lietā Nr. SKK-104/2020
364. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 14. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-359/2020
365. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 12. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-23/2020
366. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 8. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-41/2020
367. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 22. maija lēmums lietā Nr. SKK-14/2020
368. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 14. maija lēmums lietā Nr. SKK-322/2020
369. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 14. maija lēmums lietā Nr. SKK-256/2020
370. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2020. gada 18. marta lēmums lietā Nr. SKK-11/2020
371. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2019. gada 11. decembra lēmums lietā Nr. SKK-364/2019
372. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2019. gada 30. septembra lēmums lietā Nr. SKK-600/2019
373. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2019. gada 19. augusta lēmums lietā Nr. SKK-69/2019
374. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2019. gada 18. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-68/2019

375. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2019. gada 30. aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-36/2019
376. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2019. gada 31. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-2/2019
377. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 29. novembra lēmums lietā Nr. SKK-J-625/2018
378. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 5. novembra lēmums lietā Nr. SKK-459/2018
379. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 25. septembra lēmums lietā Nr. SKK-333/2018
380. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 3. septembra lēmums lietā Nr. SKK-413/2018
381. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 22. augusta lēmums lietā Nr. SKK-297/2018
382. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 21. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-23/2018
383. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 19. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-197/2018
384. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 1. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-23/2018
385. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 27. aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-28/2018
386. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 29. marta lēmums lietā Nr. SKK-20/2018
387. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 7. marta lēmums lietā Nr. SKK-7/2018
388. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 14. februāra lēmums lietā Nr. SKK-125/2018
389. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017. gada 23. novembra lēmums lietā Nr. SKK-579/2017
390. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017. gada 20. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-336/2017
391. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017. gada 30. maija lēmums lietā Nr. SKK-60/2017

392. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017. gada 7. februāra lēmums lietā Nr. SKK-1/2017
393. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017. gada 6. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-4/2017
394. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 22. decembra lēmums lietā Nr. SKK-472/2016
395. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 15. decembra lēmums lietā Nr. SKK-684/2016
396. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 9. decembra lēmums lietā Nr. SKK-J-739/2016
397. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 21. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-459/2016
398. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 23. septembra lēmums lietā Nr. SKK-380/2016
399. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 28. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-348/2016
400. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 20. aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-40/2016
401. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 9. februāra lēmums lietā Nr. SKK-92/2016
402. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 21. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-55/2016
403. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 28. decembra lēmums lietā Nr. SKK-549/2015
404. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 15. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-J-572/2015
405. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 17. septembra lēmums lietā Nr. SKK-473/2015
406. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 20. augusta lēmums lietā Nr. SKK-279/2015
407. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 7. augusta lēmums lietā Nr. SKK-303/2015
408. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 21. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-338/2015

409. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 2. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-320/2015
410. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 11. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-133/2015
411. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 28. aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-46/2015
412. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 15. aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-119/2015
413. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 27. februāra lēmums lietā Nr. SKK-15/2015
414. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 10. februāra lēmums lietā Nr. SKK-5/2015
415. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 16. decembra lēmums lietā Nr. SKK-582/2014
416. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 2. decembra lēmums lietā Nr. SKK-802/2014
417. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 3. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-229/2014
418. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 26. marta lēmums lietā Nr. SKK-19/2014
419. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 22. maija lēmums lietā Nr. SKK-119/2014
420. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 10. februāra lēmums lietā Nr. SKK-12/2014
421. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 30. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-4/2014
422. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2013. gada 10. decembra lēmums lietā Nr. SKK-463/2013
423. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2013. gada 22. novembra lēmums lietā Nr. SKK-528/2013
424. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2013. gada 13. septembra lēmums lietā Nr. SKK-409/2013
425. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2013. gada 6. septembra lēmums lietā Nr. SKK-355/2013

426. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2013. gada 3. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-333/2013
427. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2013. gada 18. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-208/2013
428. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2012. gada 17. decembra lēmums lietā Nr. SKK-174/2012
429. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2011. gada 11. novembra lēmums lietā Nr. SKK-480/2011
430. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2011. gada 29. marta lēmums lietā Nr. SKK-147/2011
431. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2011. gada 28. marta lēmums lietā Nr. SKK-163/2011
432. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2010. gada 14. decembra lēmums lietā Nr. SKK-582/2010
433. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2009. gada 29. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-514/2009
434. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2008. gada 2. decembra lēmums lietā Nr. SKK-632/2008
435. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2008. gada 19. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-258/2008
436. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2007. gada 15. februāra lēmums lietā Nr. SKK-83/2007
437. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2006. gada 12. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-579/2006
438. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2006. gada 30. maija lēmums lietā Nr. SKK-345/2006
439. Latgales apgabaltiesas 2020. gada 15. maija spriedums krimināllietā Nr. 11331092916
440. Zemgales apgabaltiesas 2019. gada 30. maija spriedums krimināllietā Nr. 11905011114
441. Vidzemes apgabaltiesas 2017. gada 10. aprīļa spriedums krimināllietā Nr. 11400010216
442. Latgales apgabaltiesas 2017. gada 31. marta spriedums krimināllietā Nr. 11290020610
443. Rēzeknes tiesas 2020. gada 3. februāra spriedums krimināllietā Nr. 11331070717
444. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2018. gada 21. novembra spriedums lietā Nr. 11088207916

Citi juridiskās prakses materiāli

445. Eiropas Komisijas 2013. gada 27. novembra priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvai par to, lai nostiprinātu nevainīguma prezumpcijas un tiesību piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā konkrētus aspektus kriminālprocesā. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52013PC0821&qid=1603366606462> [aplūkots 24.01.2022.]
446. Likumprojekta „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” (Nr. 1000/Lp12) anotācija. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/E3CB30C79094BC8BC225817C003FB7EF?OpenDocument> [aplūkota 05.03.2022.]
447. Likumprojekta „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” Nr. 288/Lp12 anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/940648CE89E48A59C2257E600023727E?OpenDocument> [aplūkota 06.02.2020]
448. Priekšlikums likumprojektam „Grozījumiem Kriminālprocesa likumā” (Nr. 351/Lp11). Pieejams: (<http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/B505B336C332FA57C2257B08002B6F76?OpenDocument>) [aplūkots 25.10.2020.]
449. Eiropas Komisijas 2012. gada 14. marta ietekmes izvērtējuma ziņojums par Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā, 8. lpp. Pieejams: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7641-2012-ADD-1/en/pdf> [aplūkots 29.07.2021.]
450. „Stokholmas programma – atvērta un droša Eiropa tas pilsoņu un viņu aizsardzības labā”, Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, C 115, 04.05.2010. Pieejama: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/feda3799-4900-4f31-8218-fd9589cd073f/language-lv/format-PDFA1A> [aplūkota 25.10.2020.]
451. Padomes Rezolūcija (2009. gada 30. novembris) par ceļvedi aizdomās turētu vai apsūdzētu personu procesuālo tiesību stiprināšanai kriminālprocesā. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, C 295, 4.12.2009. Pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32009G1204%2801%29> [aplūkota 25.10.2020.]
452. Eiropas Kopienų Komisijas 2006. gada 26. aprīļa „Zaļā Grāmata par nevainīguma prezumpciju”. Pieejama: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:52006DC0174> [aplūkota 12.04.2022.]
453. Likumprojekta „Kriminālprocesa likums” anotācija. Pieejama: http://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP0286_0.htm [aplūkota 15.04.2022.]

ANOTĀCIJA

Promocijas darbs „Pierādījumu pieļaujamības tiesiskie un praktiskie aspekti” Latvijā ir pirmais detalizēti vienkopus veiktais pētījums par šo tematu. Promocijas darba mērķis, pirmkārt, ir apzināt Kriminālprocesa likumā nostiprināto pamatprincipu saturu, robežas un to ietekmi uz ziņu par faktiem iegūšanas, nostiprināšanas un pārbaudes sistēmu, otrkārt, sniegt praktiskus risinājumus ar pierādījumu pieļaujamību saistītajiem procesuālajiem aspektiem.

Darbs sastāv no trim nodaļām. Darba pirmajā nodaļā tiek pētīti pierādījumu pieļaujamības tiesiskie aspekti, to sistēma. Šajā perspektīvā tiek pētīti Kriminālprocesa likumā un citos likumos noteiktie ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas kritēriji. Ņemot vērā pierādījumu pieļaujamības ciešo un sistēmisko sasaisti ar pierādīšanas zinātņi, tiek koncentrēti aplūkoti arī ar pierādīšanu, pierādīšanas priekšmetu, pierādīšanas attiecināmību un ticamību saistītie aspekti. Darba otrajā nodaļā pierādījumu pieļaujamības praktisko aspektu ietvaros tiek pētīti likumā noteiktie pierādījumu pieļaujamības kritēriji, kas procesuālu defektu gadījumā var ierobežot vai pilnībā liegt iegūtās ziņas par faktiem izmantot pierādīšanā. Pierādījumu absolūtas nepieļaujamības ietvaros tiek aplūkots uz to attiecināmo kriminālprocesa pamatprincipu saturs, jēga, to ievērošanas nozīme praksē. Pierādījumu pieļaujamība iztiesāšanā tiek vērtēta pierādījumu pārbaudē, uz kuras saturu attiecas arī no tiesībām uz taisnīgu tiesu un pušu līdztiesības izrietošie aspekti. Tādēļ trešajā nodaļā tiek aplūkotas no tiesībām uz taisnīgu tiesu un pušu līdztiesības principa izrietošās garantijas. Aplūkojot nacionālo tiesu un starptautisko tiesu praksē paustās atziņas, tiek uzsvērta taisnīga procesa nozīme, ko veido ne tikai ziņu par faktiem iegūšanas un nostiprināšanas, bet arī pierādījumu pārbaudes nosacījumu ievērošana. Promocijas darba rezultāti izklāstīti 32 kopsavilkuma tēzēs.

Promocijas darbā izmantoti 102 literatūras avoti latviešu, angļu un franču valodā un 322 juridiskās prakses materiālu vienības, no tiem 313 tiesu nolēmumi.

ABSTRACT

The doctoral thesis „Legal and practical aspects of admissibility of evidence” up to now is the most elaborate study dedicated to this topic in Latvia. The objective of the doctoral thesis, firstly, is to identify the content and scope of the fundamental principles established in the Criminal Procedure Law and their impact on the system of obtaining and examination of evidence. Secondly, to provide practical solutions regarding procedural aspects of admissibility of evidence.

The thesis consists of three chapters. The system of legal aspects of admissibility of evidence are assessed in the first chapter of thesis. The admissibility of evidence is evaluated in the scope of legal framework of obtaining and securing the evidence. Considering the close systemic connection among the admissibility of evidence and science of proofing, the first chapter is dedicated to the science of proofing, the subject matter of proof, the relevance and reliability of evidence. The second chapter emphasizes the practical aspects of admissibility of evidence which are evaluated according to strict legal criteria and are strengthened in court practice. Any breach of procedure of obtaining and securing the evidence might be used as the basis for objecting of the use of certain evidence. Certain procedural defects in obtaining of evidence may cause a violation of fundamental principles of criminal procedure which as an effect cause inadmissibility of evidence. Thereof, the content, the aim and significance of fundamental principles of criminal procedure and their application in practice is also studied. The admissibility of evidence is evaluated in the court proceedings, which is regulated by the principle of fair trial and equality of arms. Therefore, the third chapter examines the guarantees secured by the previously mentioned principles. This chapter pays special attention to the examination of the case law of national and international courts regarding the practical aspects of fair proceedings which determines the scope of obtaining and evaluation of evidence in criminal proceedings. The results of the doctoral thesis are provided in 32 summary theses.

A total of 102 bibliographical sources in Latvian, English, and French language and 322 legal practice material units, of which 313 are court rulings, have been used in preparing the doctoral thesis.

ANNOTATION

Die vorliegende Doktorarbeit "Rechtliche und praktische Aspekte der Zulässigkeit von Beweismitteln" stellt die erste zu diesem Thema ausführlich durchgeführte Forschungsarbeit in Lettland dar. Die vorgenommene Forschungsarbeit verfolgt das Ziel, erstens, Inhalte und Grenzen der festgelegten Grundsätze des Strafprozessrechts sowie ihre Auswirkung auf das [ganze] System der Gewinnung, Stärkung und Überprüfung von Informationen über Tatsachen zu erfassen, zweitens, in der an die Zulässigkeit von Beweismitteln gebundenen strafprozessualen Bereichen praktische Lösungswege zu bieten.

Die vorhandene Dissertationsschrift besteht aus drei Kapiteln. Im ersten Kapitel – wird auf theoretische und ordnungsrechtliche Aspekte der Zulässigkeit von Beweismitteln und ihr System eingegangen. In Anbetracht der engen und systemischen Verbindung der Zulässigkeit von Beweismitteln mit der Beweiswissenschaft – werden die Aspekte konzentriert behandelt, die im Zusammenhang mit dem Beweisen, Beweisgegenstand, der Relevanz und Zuverlässigkeit der Beweisführung stehen. Im zweiten Kapitel der Forschungsarbeit Es werden in dieser Perspektive die Kriterien des Einholens und der Stärkung von Informationen über Tatsachen im Strafprozessrecht und in den anderen Gesetzen erforscht. Im Rahmen von den praktischen Aspekten der Zulässigkeit von Beweismitteln werden diejenigen gesetzlichen Kriterien der Zulässigkeit von Beweismitteln analysiert, die bei Verfahrensmängeln die gewonnenen Informationen über die Tatsachen in der Beweisverwertung einschränken oder komplett ablehnen können. Im Rahmen der absoluten Unzulässigkeit/im Rahmen der absoluten Beweisverwertungsverbote werden die Inhalte und der Sinn der Grundsätze des Strafprozessrechts sowie die Bedeutung deren Einhaltung für die Betroffenen in der Praxis behandelt. Die Zulässigkeit von Beweismitteln im Prozess wird beim Überprüfen von Beweismitteln bewertet, auf die Prüfungsinhalte beziehen sich die Aspekte, die das Recht auf ein faires Verfahren und den Gleichheitsgrundsatz der Parteien berücksichtigen. Daher geht es im dritten Kapitel um die Garantien, die sich aus dem Grundsatz des Rechtes auf ein faires Verfahren und dem der Gleichheit der Parteien ergeben. In der strafrechtlichen Praxis nationaler und internationaler Gerichte wird die Bedeutung eines ordentlichen Verfahrens nachdrücklich betont. Dazu gehört nicht nur die Einhaltung von konkreten Bestimmungen bei der Beweiserhebung über den Sachverhalt, sondern auch die von denen bei der Überprüfung von Beweismitteln. Die Forschungsergebnisse der vorhandenen Doktorarbeit werden in 32 zusammenfassenden Thesen erörtert.

Die vorliegende Promotionsschrift enthält 102 Literaturquellen, 322 gesetzliche materielle Einheiten, darunter 313 Gerichtsurteile.